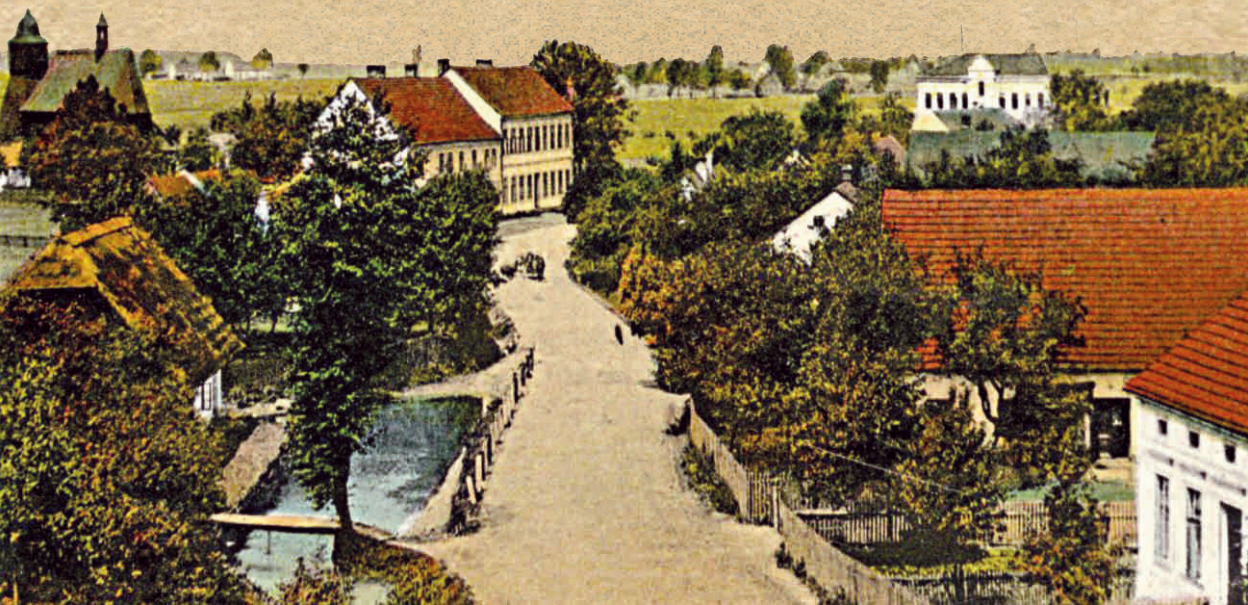

Historie obce Hrabová

**Dějiny, památky a osobnosti Hrabové
od 13. století po současnost**

Martin Slepíčka (ed.)

Historie obce Hrabová

Dějiny, památky a osobnosti Hrabové od 13. století po současnost

Hrabovským hrdinům

*Žili jsme všichni v jedné vsi,
My viděli vás dospívati
a bujné chlapce v muže zrátí,
nepostřehli jsme ale hodiny,
kdy dorostli jste v hrdiny.*

*Když udeřil den pohromy,
Vy nejdřív sebe přemohli jste
pak v ohni zocelili srdce čisté
a v boje ukrutné jste tvrdě šli
a nepříteli rány dávali.*

*Vítězně zase oddechuje zem,
jen srdce Vaše už tu nebije,
Vy slavně vešli do historie,
kde krví vepsali jste jméno své,
jména hrdinů z Hrabové.*

*My ptávali se, vzpomínajíce,
kde Vaše kosti kryje zem,
zda kámen vztyčen nad hrobem.
Však Vaše krev nám v žilách kolotá,
Vy jste náš život, naše svoboda.*

Vilém Závada, 1950

K otevření nové hrabovské školy

*Hrabovští chlapci a děvčata
osvíceného čela,
mějte svá křídla vždy rozpjata
a srdce rozhořelá.*

*Ať jiskří ve Vás lidský duch,
k své práci s láskou lněte,
až poddá se Vám zem i vzduch
a Vy jim povládnete!*

Vilém Závada, 1957

Rybníky za Paskovem

*Na Frydlant bylo jít z Ostravy –
náklad jsem měl trochu těžký –
pět hodin šlapat do únavy,
feniky ty tam – tož pěšky.*

*Promiňte, každý z nás býval mlád,
horká krev, ret vždycky prahnul;
v parném dni na cestě jsem si rád
hluboko ze džbánku nahnul.*

*Hrabovský bůh chud jak my. Chrám má
dřevěný s dřevěnou věží.
Daleko do nedozíráma
paskovské rybníky běží.*

*Skláněly hlavičky šikmo své
na břehu metlice rusé:
potápky, lysky a rackové
chechtali v jednom se kuse.*

*Nemám rád smíšků. Mně protiven
ženský ten zvyk je a dětský –
mít dlouhou pušku s sebou jen,
smet bych vás do vody všecky.*

*Šest naráz? Pět naráz? Jednu? Dvě?
Ptáčata, robte si závěť.
Tak se mi chechtala rouhavě
běloperutná ta havěť.*

*Dalo se do deště. Těžký je strom,
hrom bije, blesk časem svitne –
A co mi voda je, co mi je hrom!
Kačera děšť se nechytne.*

*Mládí mi ulétlo tak jak dým,
jak když se vlaštovky zvednou...
Zdalipak ještě vás uvidím,
paskovské rybníky, jednou?*

Petr Bezruč, Slezské písně, 1900

Statutární město Ostrava – městský obvod Hrabová

Historie obce Hrabová

Dějiny, památky a osobnosti Hrabové od 13. století po současnost

Martin Slepíčka (ed.)

Ostrava 2017

Obálka: přední strana – Pohlednice „Pozdrav z Hrabové“, 1912, Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-50-1/1

zadní strana – Letecký pohled na střed městského obvodu Hrabová, 14. srpna 2016, fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka

Patitul: Znak statutárního města Ostravy – městského obvodu Hrabová

Druhý patitul: Mapa sporné hranice mezi Moravou a Slezskem na řece Ostravici, 1756, Zemský archiv v Opavě, Královský úřad Opava, sign. 22/3, kart. 858, inv. č. 1304

OSTRAVA!!!

Recenzenti: prof. PhDr. David Papajík, Ph.D. (Katedra historie FF UP v Olomouci)
Mgr. Zdeněk Kravar, Ph.D. (Zemský archiv v Opavě)

Záštitu nad publikací převzal primátor statutárního města Ostravy Ing. Tomáš Macura, MBA

Publikaci vydal statutární město Ostrava – městský obvod Hrabová za finanční podpory statutárního města Ostravy v Ostravě roku 2017

Editor: Bc. Martin Slepíčka

© Autorský kolektiv: PhDr. Antonín Barcuch; prof. PhDr. Lumír Dokoupil, CSc.; Ing. Jan Dvořák; Mgr. Jan Gromnica; doc. PaedDr. Iva Málková, Ph.D.; PhDr. Karel Müller; Mgr. Markéta Orkáčová; Mgr. Petr Přendík; PhDr. Jan Saheb, Ph.D.; Mgr. Radomír Sed'a; Mgr. Jan Slepíčka; Mgr. Jiří Slepíčka; Bc. Martin Slepíčka

© Autorské fotografie: Mgr. Petr Žižka

© Statutární město Ostrava – městský obvod Hrabová, 2017

Jazyková úprava: Mgr. Jiří Slepíčka, Bc. Jaromír Kolářík, Mgr. Markéta Orkáčová, Mgr. Jan Slepíčka

ISBN 978-80-906618-6-8

Obsah

- 8 Úvodní slovo / IGOR TRÁVNÍČEK
9 Slovo editora / MARTIN SLEPIČKA
11 Z nejstarších dějin Hrabové do roku 1538 / MARTIN SLEPIČKA
28 Hrabová součástí paskovského panství v letech 1538–1850 / JAN SAHEB
63 Hrabová po ustanovení obecní samosprávy do roku 1918 /
RADOMÍR SEĎA
77 Hrabová v éře první republiky (1918–1938) / ANTONÍN BARCUC
116 Hrabová v letech 1938–1945 / JAN GROMNICA
130 Hrabová po 2. světové válce v letech 1945–1989 / RADOMÍR SEĎA
147 Hrabová po roce 1989 / JIŘÍ SLEPIČKA
172 K historii a dřevěné lidové architektuře kostela sv. Kateřiny
Alexandrijské / MARTIN SLEPIČKA
195 Kolonie Šídlovec / RADOMÍR SEĎA
217 Památkové objekty a drobná sakrální architektura / MARTIN SLEPIČKA
237 Historie městské hromadné dopravy v Hrabové / JAN DVOŘÁK
254 Obyvatelstvo Hrabové od josefínských reforem do 1. světové války /
LUMÍR DOKOUPIL
283 Ze spolkového života Hrabové /
PETR PŘENDÍK – MARTIN SLEPIČKA – ANTONÍN BARCUC
312 Hrabovský básník Vilém Závada / IVA MÁLKOVÁ
324 Další významní hrabovští rodáci a osobnosti / MARTIN SLEPIČKA
340 Obecní symboly a pečetidla / KAREL MÜLLER
346 O hrabovských obecních kronikách / MARKÉTA ORKÁČOVÁ
361 Místní jména v Hrabové / JAN SLEPIČKA
398 Z nejstarších pramenů k dějinám Hrabové z let 1267–1781 /
MARTIN SLEPIČKA – JAN SLEPIČKA
426 Přehledy a materiály
470 O autorech
475 Seznam pramenů, literatury a vyobrazení
510 Rejstřík jmenný a místní
521 Resumé
524 Summary

Úvodní slovo

Jedno staré moudro praví, že základem poznání budoucnosti je znalost minulosti. Kolektiv autorů, mezi nimiž jsou zastoupeni historici a archiváři garantující svou profesní erudicí a specializací vysokou odbornou úroveň, nám v této publikaci minulost otevírají.

Kniha je rozdělena do dvou částí. První popisuje samotné dějiny vsi, a to chronologicky – od středověku po současnost. Autoři hojně čerpali z dochovaných archivních materiálů. Druhou část představují kapitoly o místních unikátech, jako např. o hrabovském kostelíku, tramvajové trati, sídlišti Šídlovec, kapitoly o významných hrabovských rodácích, kapitoly ze života místních spolků. Kniha je opatřena pečlivým poznámkovým aparátem a několika rejstříky. Bohatě a četné obrazové přílohy vhodně oživují text.

V knize si každý najde tu svou novou informaci, která ho zaujme natolik, že se k ní bude opakovaně vracet, bude si ji vštěpovat do paměti. Je to dáno komplexním pojetím této publikace. V celém spektru událostí historických, společenských, kulturních, politických či faktografických není místo, kterému by nebyla věnována pozornost. Každý z nás – současných obyvatel Hrabové – má díky této knize možnost zamyslet se nad životem našich předků, zároveň si může připomenout události nedávné.

Literatura o dějinách naší obce byla do dnešního dne skromná. Tímto dílem dochází k obratu. Nezavidím nikomu, kdo bude jednou – za 30 či 50 let – chtít napsat podobnou práci. Už asi nic víc nevymyslí.

A za to patří můj obrovský dík celému autorskému kolektivu, zvláště pak Martinu Slepíčkovi.

Igor Trávníček
starosta městského obvodu Hrabová
dne 25. června 2017

Slovo editora

Milí čtenáři,

dostává se vám do rukou objemná publikace věnovaná historii městského obvodu Hrabová, která byla vydána u příležitosti letošních oslav významného výročí Hrabové. Již římský filozof a rétor Marcus Tullius Cicero tvrdil, že historie je učitelkou života a myslím si, že je v tomto rčení skryta hluboká pravda. Kdo se nepoučí z minulosti, je nucen ji opakovat.

V Hrabové dosud vznikla pouze jediná útlá populárně-naučná publikace zabývající se vlastními dějinami obce, a proto jsem jako mladý místní historik pojal před více než rokem nápad

splatit tento malý „dluh“ vůči veřejnosti a vydat reprezentativní kolektivní monografii směřující k hrabovskému výročí, která by na dostatečné odborné výši, komplexně i z mnoha netradičních úhlů pohledu představila široké veřejnosti dlouhou a bohatou historii Hrabové. Jsem rád, že se tento nápad podařilo díky vstřícnému postoji místní samosprávy a až na výjimky i řady hrabovských občanů realizovat. Nelze opomenout ani finanční a odbornou pomoc statutárního města Ostravy a Archivu města Ostravy, bez nichž by publikace nemohla v tomto rozsahu vzniknout.

Kniha byla zpracována zajímavým a fundovaným autorským kolektivem historiků spjatých s Ostravskem, přičemž však každý z nich má k Hrabové vřelý vztah, neboť jsou buď přímo místními rodáky a občany, jezdili zde na prázdniny k příbuzným, jsou členy místních spolků nebo je k Hrabové pojí témata, jimiž se během své profesní dráhy zabývali. Každý z autorů své kapitole bezesporu rozumí. Jsem rád, že do knihy přispěl místní rodák profesor českých a československých dějin Lumír Dokoupil, pod jehož vedením se na Ostravské univerzitě připravovala polovina autorů této knihy, a také například ředitel Zemského archivu v Opavě Karel Müller či znalkyně hrabovského básníka Viléma Závady Iva Málková a další neméně znalí historici a historičky. Za to jim patří mé veliké díky.

Publikaci po úvodním slově starosty a slově editora tvoří 19 autorských kapitol, v nichž jsou nejprve v časovém sledu vylíčeny dějiny Hrabové od nejstarších zmínek o středověké Hrabové až po dobu současnou, následují kapitoly k hrabovským památkám a další tematické kapitoly o historii městské hromadné dopravy, historické demografii, spolicích, Vilému Závadovi a dalších

hrabovských osobnostech, obecních symbolech a kronikách, místních jménech a dobových latinských, německých a českých pramenech k dějinám Hrabové z let 1267–1781. Knihu doplňuje rozsáhlá příloha přinášející seznamy významných hrabovských osobností a další materiály, informace o autorech, bibliografie, rejstříky či české a anglické resumé. Autoři hojně čerpali z dochovaných archivních materiálů a literatury, což dokládá standardní poznámkový aparát umístěný vždy na konci každé kapitoly, v němž lze nalézt podpůrné zdroje pro jejich tvrzení či další vysvětlující text.

Na tomto místě bych chtěl jménem autorského kolektivu poděkovat panu starostovi Igoru Trávníčkovi a všem členům Zastupitelstva městského obvodu Hrabová za podporu. Odborným recenzentům publikace, prof. PhDr. Davidu Papajíkovi, Ph.D., a Mgr. Zdeňku Kravarovi, Ph.D., děkuji za cenné rady a připomínky, jež přispěly k odstranění nežádoucích chyb a celkovému zkvalitnění textu publikace. Za pomoc s fotografiemi současné Hrabové zvláště děkuji Mgr. Petru Žižkovi. Děkuji Bc. Jaromíru Kolářikovi za provedení jazykové korektury a Mgr. Sylvě Zientkové za překlad resumé do anglického jazyka. Děkuji rovněž Miroslavu Houžvičkovi za zajištění autorských práv, fotografií a pomoc s prezentací publikace. Taktéž děkuji Mgr. Richardu Psíkovi, Ph.D., doc. Mgr. Anně Pumprové, Ph.D., a prof. PhDr. Lence Vaňkové, Dr., za pomoc se zpracováním či překlady středověkých latinských a německých listin. Neméně děkuji potomkům hrabovského rodáka a básníka Viléma Závady, Mgr. Petru Zavadovi, CSc., DSc., RNDr. Jiřímu Zavadovi, RNDr. Janu Zavadovi a promované biologce Věře Lysé za povolení k publikaci jeho díla.

Za poskytnutí materiálů, fotografií, vzpomínek a jakoukoli další pomoc při zpracovávání publikace děkuji rovněž PhDr. Tomáši Adamusovi, doc. Mgr. Robertu Antonínovi, Ph.D., Petru Baluškovi, Jiřímu Boháčkovi, Milanu Březinovi, doc. Mgr. Jaroslavu Davidovi, Mgr. Rostislavu Gromnicovi, MUDr. Rostislavu Gromnicovi, Ph.D., Ing. Bedřichu Chlupatému, Mgr. Vladimírovi Janků, Mgr. Tomáši Karkoszskovi, Vladislavě Kopitzové, Šárce Kořínkové, Dušanu Kuchařovi, Mgr. Zbyňku Moravcovi, Mgr. Martinu Němcovi, Mgr. Vítu Němcovi, Petru Novákovi, Mons. Mgr. Josefu Nuzíkovi, R.D. Mgr. Vladimíru Pavlíkovi, Mgr. Radku Pollovi, PhDr. Blaženě Przybylové, Marii Rozehnalové, Ing. Bohumilu Rundtovi, Anně Ryšanové, PhDr. Daniele Rywikové, Ph.D., Ing. Vladimíru Slavíkovi, Janě Slepíckové, Marii Sněhotové, Marii Stárkové, Mgr. Josefu Šerkovi, Milanu Vojtovičovi in memoriam, Aleně Vymazalové, R.D. Mgr. Adrianu Wykřetovi, Mgr. Michalu Zezulovi a všem dalším, kteří se podíleli na vzniku této publikace.

Bc. Martin Slepíčka
editor publikace a předseda Komise letopisecké RMOB Hrabová
dne 30. června 2017

Z nejstarších dějin Hrabové do roku 1538

O počátcích Hrabové (od roku 1990 ostravským městským obvodem), která se nachází na severovýchodní Moravě v oblasti tzv. moravského výběžku nedaleko řeky Ostravice, nemáme díky chybějícím přímým písemným pramenům dostatek spolehlivých informací.¹ Na území Hrabové nebyl dosud proveden žádný moderní archeologický výzkum, který by se zaměřoval na hledání stop předhistorického osídlení,² a tak se musíme v tomto období spokojit pouze s kusými informacemi o náhodných a dnes nezvěstných hrabovských nálezech kamenné broušené industrie z období neolitu (mladší doba kamenná) a eneolitu (doba měděná).³

Nejstarší zmínky o středověké vsi Hrabová v 13. století

Samotná vrcholně středověká osada Hrabová byla pravděpodobně založena ještě v období před rokem 1247, kdy se Bruno ze Schauenburku, s jehož osobností je spojeno zahájení vrcholné kolonizace severovýchodní Moravy za pomoci osadníků z německy mluvících zemí, ujal úřadu olomouckého biskupa.⁴ Přesná datace počátku začlenění území „moravského“ Ostravska vymezeného řekami Odrou a Ostravicí k olomouckým biskupským statkům je nejasná, nicméně biskup Bruno nakládá ve svém testamentu datovaném k 29. listopadu 1267 s tímto územím od soutoku Odry s Ostravicí až po Hrabovou a *Rosenowe* jako s výlučným majetkem biskupství.⁵ Je proto více než pravděpodobné, že toto území získal v průběhu svého episkopátu již olomoucký biskup Robert zvaný Angličan (1201–1240), který se díky podpoře českého krále Přemysla Otakara I. a moravského markraběte Vladislava Jindřicha prokazatelně podílel na konsolidaci olomouckých biskupských statků a jejich rozšiřování prostřednictvím kolonizace v okrajových částech polsko-moravského pohraničí.⁶

Hrabová byla pojmenována místním jménem staročeského základu dle místa, kde hojně rostly habry, tj. ve starším znění hraby přirozeně se vyskytující na hrabovské vlhké půdě pravidelně zaplavované vodou z nedaleké řeky Ostravice, což zřetelně vypovídá o předkolonizační lokaci Hrabové obyvatelstvem domácího původu v kontrastu s vrcholně kolonizačními „německými“ osadami. Kladení vzniku středně velké zemědělské vsi Hrabové

ještě před začátek Brunovy vrcholné kolonizace rovněž podporuje analýza nejstarších katastrálních map 19. století,⁷ na nichž je mezi jinak převládající pravidelně uspořádanou záhumenicovou plužinou zachycena přítomnost zbytků předkolonizační plužiny úsekové ve střední části vsi v prostoru bývalého fojtství, kostela a také na východním katastru vsi pojmenovaném místním jménem „Luh“ v prostoru mezi samotnou řadově uspořádanou vsí a řekou Ostravicí.

Otázka první písemné zmínky o Hrabové dosud vyvolává mezi badateli i samotnými občany Hrabové řadu nejasností. Dle našeho názoru lze souhlasit se staronovou tezí,⁸ že nejstarší zmínku o Hrabové můžeme nalézt již v testamentu olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku (1245–1281) z 29. listopadu 1267.⁹ V textu závěti, jež zároveň slouží i jako jakési „vyúčtování“ majetku olomouckého biskupství, biskup Bruno uvádí, že koupil od hraběte Franka z Hückeswagenu „...újezd, který začíná od řeky zvané Sedlnice a jehož hranici na jedné straně tvoří Odra a dále Brunswerde [Stará Ves nad Ondřejnicí] se sedmdesáti lány. Tento újezd Brunswerde jsme koupili od ženy Konráda z Plavče a jeho dědiců a celý patří našemu kostelu. Třetí úsek hranice je vymezen vesnicemi Rosenowe [Proskovice?] et Grabowe [Hrabová], které od starodávna leží v újezdu našeho kostela, avšak my jsme tyto vsi vysadili. Čtvrtý úsek pak tvoří Ostravice, jak teče směrem od Uher, a vše co leží na této straně Ostravice směrem k Uhrám.“¹⁰

Hranice nově zakoupeného újezdu byly vytyčeny řekou Sedlnicí na západě. Z první strany pak pokračovaly řekou Odrou, z druhé strany se dotýkaly katastru Staré Vsi nad Ondřejnicí (něm. *Brunswerde*) tvořeného 70 lány (parcelami půdy).¹¹ Tento újezd *Brunswerde* již dříve náležel k majetku biskupství, neboť jej samotný Bruno („*jme koupili*“) někdy v průběhu let 1247–1267 zakoupil od ženy Konráda z Plavče, věrného šlechtice a podporovatele českého krále Přemysla Otakara I.¹² a jeho dědiců. Hranice z třetí strany navazovala vesnicemi *Rosenowe* a *Grabowe*, poslední čtvrtou stranu tvořila řeka Ostravice a „...vše co leží na této straně Ostravice směrem k Uhrám“, což dává jižní neosídlenou zalesněnou hranici.

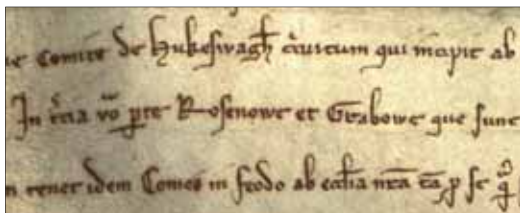
Samotnou Hrabovou lze přesvědčivě ztotožnit se vsí *Grabowe*, která stejně jako ves *Rosenowe* vytyčovala třetí stranu hranice zakoupeného újezdu, přičemž však tyto vsi na rozdíl od Paskova patřícímu šlechtici Bludovi („...*et preter silvam in Paztecowe, que obtenta est per iudicium a Bludone*...“) již dříve „od starodávna“ vlastnilo olomoucké biskupství; z Brunova pohledu tedy ještě před tím, než se sám ujal roku 1247 svého biskupského úřadu. Jak je v závěti výslovně uvedeno, obě vsi byly přičiněním biskupa Bruna vysazeny („*my jsme tyto vsi vysadili*“), tj. převedeny na emfyteutické (zákupní) právo. Zemědělský půdní fond vsi byl vyměřen na stejně velké díly (lány) a s obyvateli byla sepsána smlouva určující zákupní sumu za dědičný nájem půdy a výši feudálních dávek.

Obr. 1. Testament olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku, 29. listopadu 1267

Řada dřívějších badatelů přímo či nepřímo ztotožnila *Rosenowe* a *Grabowe* s Rožnovem pod Radhoštěm a Hrachovcem u Valašského Meziříčí,¹³ což ale odporuje několika skutečnostem. Biskupem nově zakoupený újezd vymezovala na jihozápadě řeka Sedlnice a na jihovýchodě řeka Ostravice, pomyslná jižní spojnice těchto řek vytvářela jižní hranici „směrem k Uhrám“ tvořenou neprostupným lesem. Do takto vymezeného území však geograficky nespádají ani Rožnov pod Radhoštěm ani Hrachovec, které se nacházejí mimo oblast popisovanou v Brunově testamentu dále na jihozápad za hřebenem Moravskoslezských Beskyd, respektive ve 13. století za neprostupným lesem. Navíc se v závěti výslovně hovoří o zakoupeném „újezdu“, což byl ve středověku obvykle zalesněný a řídce zalidněný územní celek, jehož charakteristickým znakem bylo nápadné vymezení hranic vodními toky či dalšími výraznými přírodními znaky. Hranice újezdu se dle starého českého práva vytyčovaly za pomoci svědků samotným objížděním na koni, tudíž si nelze představit, že by námi zmiňovaný újezd mohl „náhodou zahrnovat“ i oblasti ležící za zalesněným neprostupným územím horského hřebenu dnešních Moravskoslezských Beskyd. Rovněž nelze etymologicky ztotožnit Hrachovec s *Grabowe*, zvláště pak, pokud první písemná zmínka o Hrachovci pochází až z roku 1376, kde byl jmenován jako *Hrachovic* (poté vždy analogicky jako *Hrachowetz* či *Hrachovec*).¹⁴ Naopak *Grabowe* ani při veškeré snaze nelze určit jinak, než jako Hrabovou, navíc, když již roku 1297 byla Hrabová jmenována jako *Grabow*¹⁵ a *Grabov*¹⁶ či v roce 1376 jako *Hrabowe*.¹⁷

Ztotožnění Rožnova pod Radhoštěm se vsí *Rosenowe* vypadá etymologicky sice poměrně věrohodně, nicméně to neodpovídá samotnému textu Brunovy závěti, geografickému hledisku ani dobovému kontextu. Pro Rožnov pod Radhoštěm totiž neplatí výslovné listinné tvrzení, že *Rosenowe* bylo v majetku olomouckého biskupství „od starodávna“,¹⁸ tedy ještě před tím, než se Bruno ze Schauenburku stal roku 1245 biskupem. Olomoucké biskupství v době před nástupem Bruna ze Schauenburku nevlastnilo na Rožnovsku žádný osídlený újezd, kde by navíc dokonce mohly být již existující vsi *Rosenowe* a *Grabowe* „vysazeny“, tj. převedeny na nové emfyteutické právo. Až z konce 13. století pocházejí doklady o tom, že olomoucké biskupství drželo území na levém břehu dolního toku Rožnovské Bečvy. Listinou z roku 1297 potvrdil olomoucký biskup Dětrich z Hradce Mikuláši ze Šaumberka lenní držbu vsi Brňova s lesem a přidal mu další les určený k následné kolonizaci povodí Rožnovské Bečvy

Obr. 2. Testament olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku (detail), 29. listopadu 1267

včetně oblastí kolem dnešního Rožnova pod Radhoštěm.¹⁹ Právý břeh řeky drželi na konci 13. století a v první polovině 14. století pánové z Krásna jako svůj alodní statek, tudíž je takřka vyloučeno, že by tyto pozemky mohly patřit do újezdu hraběte Franka z Hückeswagenu popisovaném v testamentu Bruna ze Schauenburku.²⁰

Z výše uvedených argumentů tudíž poměrně jasně plyne, že oním *Grabowe* z 29. listopadu 1267 je míněna Hrabová na Ostravsku ležící u řeky Ostravice. Navíc je takřka jisté, že Hrabová v té době již alespoň několik desetiletí existovala, což plně podporuje i další text z Brunova testamentu: „*A kolik náš kostel získal díky naší obezřetnosti a péli při zakládání vsí a mýcení lesů v okolí Jestbořic, Svitav, Mohelnice, Ostravy i jinde, je našim kanovníkům dobře a dopodrobna známo. Tolik tedy o tom, co za našich časů přibylo*“.²¹

Ves *Rosenowe* zmíněná v souřadném vztahu s Hrabovou se tedy musela nacházet někde v oblasti mezi Odrou, Starou Vsí nad Ondřejnicí, Hrabovou a Ostravicí. V úvahu tak přicházejí dnešní katastry Proskovic, Krmelína, Výškovic či Staré a Nové Bělé. Nejpravděpodobněji se jeví varianta, že *Rosenowe* je totožné s dnešními Proskovicemi,²² případně se mohlo jednat o nezdařenou lokaci, na jejímž místě mohla vzniknout jiná ves (či samotné Proskovice), případně jinou později přejmenovanou ves apod.

Na konci 13. století se rozhořel mezi olomouckým biskupstvím a těšínským knížectvím hraniční spor vyvolaný změnami toku řeky Ostravice tvořící státní (a později zemskou) hranici mezi Českým královstvím a Těšínským knížectvím (Slezskem), respektive Moravou a Těšínskem. Řeka Ostravice tehdy po velké povodni změnila na několika místech svůj meandrující tok západním směrem, přičemž hrabovské i paskovské lesy a pole patřící přímo olomouckému biskupství zůstaly na protějším břehu Ostravice.

V létě roku 1297 se kvůli tomu konalo v Moravské Ostravě setkání za účasti olomouckého biskupa Dětricha z Hradce (1281–1302), církevních hodnostářů a manů olomouckého biskupství na jedné straně a těšínsko-osvětimským knížetem Měškem I. Těšínským a jeho doprovodem na straně druhé. Jednání zprostředkoval Měškův bratr Boleslav I. Opolský. Výsledkem jednání bylo uzavření dohody stvrzené dvěma exempláři smluvních listin vydanými samostatně biskupem Dětrichem z Hradce a knížetem Měškem I. Těšínským.²³ Uvedené strany se domluvily na tom, že hranicí bude i nadále největší proud řeky Ostravice, ale aby do budoucna opět nenastaly jakékoli rozepře, tak se obě strany zavázaly navršit podél toku řeky hraniční kopce (hranečníky). Kdyby se v budoucnu opět změnil tok řeky, tak se hranice již měla počítat dle hraničních kopců, ne dle toku řeky, aby žádná strana nebyla poškozena. Výslovně uvedenou výjimku z daného ustanovení tvořilo území Hrabové (*Grabow, Grabov*) a Paskova (*Pazkow, Pazkov*), kde po povodních zůstaly původní pole a lesy olomouckého biskupství na protější straně řeky Ostravice. V hrabovském Závodí a paskovských Zaryjích proto měly být hraniční kopce postaveny ne

Obr. 3. Listina olomouckého biskupa Dětřicha z Hradce, 2. srpna 1297

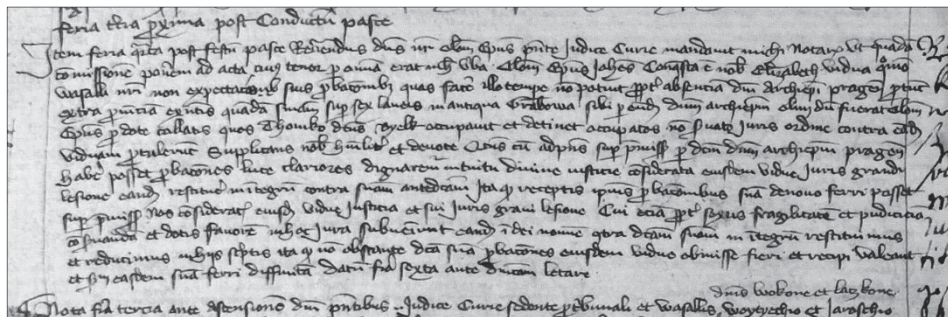
podle nynějšího toku Ostravice, nýbrž tam, kde ještě bylo vidět staré řečiště, aby nepřišlo olomoucké biskupství k újmě. Právo rybolovu pak na břehu polském, bez zřetele k hranicím, zůstalo knížeti Měškovi, na břehu moravském biskupu Dětřichovi.²⁴

Hrabová jako samostatné biskupské léno v 14. století

V poslední třetině 13. století a po část 14. století náležela Hrabová k seskupení vsí soudně podřízených centru správního a obranného obvodu (vikbildu) poddanskému městu olomouckých biskupů Moravské Ostravě. Pod svrchovanost Moravské Ostravy, kde vrchní a odvolací soudní pravomoci vykonával městský fojt (městský soud) náleželo její bezprostřední okolí, tj. původní „slovanské“ osady Zábřeh, Stará Bělá, Hrabová, Přívoz a nové vsi

vzniklé kolonizací zalesněného okolí Moravské Ostravy, které poskytovaly městu potřebné hospodářské a zemědělské zázemí.²⁵ Pod pravomoc nejbližšího moravského města Brušperk náležely Fryčovice, Staříč, Stará Ves nad Ondřejnicí a Paskov.²⁶

Díky nedostatku pramenů pocházejí další věrohodné zprávy o Hrabové až z druhé poloviny 14. století, neboť informaci o tom, že Hrabová již v první polovině 14. století patřila k paskovskému lénu olomouckého biskupství, nelze nijak doložit. Dne 11. ledna 1300 v Pustiměři udělil olomoucký biskup Dětrich z Hradce svému manovi Janovi ze Stange ves Paskov (*villa Pascow*) v léno výměnou za vesnici Liptaň u Osoblahy. V listině k tomu vydané se však o Hrabové ani okolních vsích, jež by měly hypoteticky tvořit paskovské léno, vůbec nehovoří.²⁷

Obr. 4. Kniha protokolů lenního soudu (detail), 1378

V roce 1376 se v protokolech lenního soudu olomouckého biskupství poprvé připomínají Vichek z Hrabové (*Wichko de Hrabowe*) a Tomáš z Hrabové (*Thomko de Hrabowe*) jako držitelé statků v Hrabové a manové olomouckého biskupství.²⁸ Hrabová byla v té době tudíž malým samostatným lénem v držení drobných biskupských leníků, kteří zároveň drželi některé statky i v dalších okolních vsích. Vichek například držel také část Zábřehu nad Odrou (1372–1386).²⁹

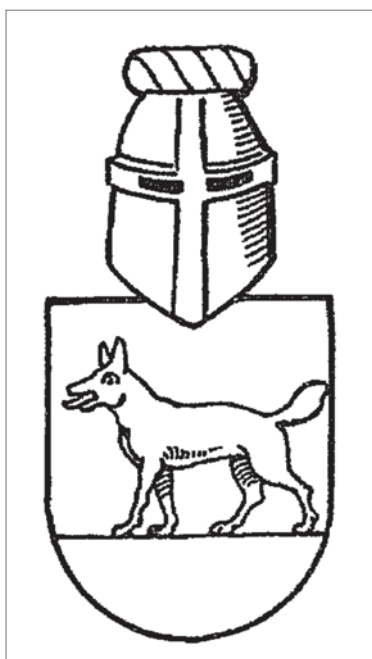
Vichek z Hrabové (též ze Zábřehu) byl společně s dalším biskupským manem Herešem z Teufelsdorfu (Mariánské Hory) předvolán kvůli dluhům před biskupský manský soud držitelem sousedního Paskova Markvartem z Wolfenberku (*Markwardus*).³⁰ Markvart se domohl svého práva, Hereš z Teufelsdorfu byl vyzván k zaplacení sta hřiven stříbra a Vichek z Hrabové k zaplacení sto dvaceti hřiven stříbra. Vykonavateli rozsudku byli ustanoveni biskupský man Litold z Brunswerde (Stará Ves nad Ondřejnicí) a nejmenovaný advokát z města Brušperku.³¹

V témže roce 1376 pohnali obyvatelé Hrabové Mikuláš (*Nicolaus*) a Alžběta (*Elizabeth*) k manskému soudu biskupského mana Tomáše z Hrabové,³² který

jim neoprávněně zabral pro svou potřebu šest lánů zemědělské půdy. Následující rok 1377 se v soudním sporu na stranu Tomáše (též řečeného *Byelk*) připojil Vichek z Hrabové.³³ Definitivní rozsudek biskupského manského soudu roku 1378 vynesl olomoucký biskup, humanista a rádce Karla IV. Jan IX. ze Středy (1364–1380), který uznal nezpochybnitelné nároky Alžběty na šest lánů ve Staré Hrabové (*antiqua Grabowa*).³⁴ Protože byl u Hrabové poprvé uveden přívlastek „stará“, je nanejvýš pravděpodobné, že již v té době existovala také sousední mladší Nová Hrabová (Hrabůvka) poprvé v pramenech doložená listinou olomouckého biskupa Mikuláše z Riesenburka (1388–1397) z roku 1392.³⁵

Hrabová součástí paskovského léna olomouckého biskupství

Někdy od konce 14. století se Hrabová dostávala do stále těsnějšího spojení se sousedním Paskovem, který se stal centrem paskovského léna olomouckého biskupství tvořeného Paskovem a několika okolními vesnicemi. Ve výše

Obr. 5. Erb rodu Wolfenberků

zmíněné listině datované k 29. únoru 1392 na hradě Mírov potvrdil olomoucký biskup Mikuláš z Riesenburka žádost paskovského mana Markvarta z Wolfenberku (rod vládků z Vlčí Hory) a jeho nejstaršího syna Jošta z Wolfenberku, aby věno Alžběty (rozené ze Zvole), s níž se pravděpodobně na počátku roku 1392 Jošt oženil, mohlo být zapsáno (pojištěno v případě Joštovy smrti) v podobě ročního platu 150 hřiven stříbra (9600 českých grošů) na vsi Nové Bělé. Pokud by důchody ze vsi nestačily, tak měl zbývající část doplatit Joštův otec Markvart z Wolfenberku ze svých statků ve Staré Hrabové (*Alden Grabe*) a v Nové Hrabové (*Neuen Grabe*).³⁶ Svůj souhlas k tomuto právnímu aktu připojili také Joštovi mladší bratři Václav a Jan.

V roce 1395 drželi část Hrabové (*partem ville Antiquae Grabouie*) biskupský maršálek a hukvaldský hejtman Jošt z Wolfenberku společně s mladšími bratry Václavem a Janem, kteří po smrti svého otce Markvarta z Wolfenberku přijali 12. září 1395 od biskupa Mikuláše v léno celou ves Paskov, Malý Sviadnov, Novou Hrabovou, část Staré Hrabové, část Nové Bělé a další statky.³⁷ Jošt z Wolfenberku zemřel někdy v průběhu roku 1397 a ze

svého manželství s Alžbětou po sobě zanechal přinejmenším stejnojmenného nezletilého syna Jošta.³⁸

Po smrti Jošta st. z Wolfenberku převzal správu paskovského léna jeho bratr Václav,³⁹ který se v těchto letech pravidelně účastnil jednání manského soudu a který na konci roku 1403 postoupil za blíže neznámých podmínek faktickou správu paskovské državy bratru Janovi z Wolfenberku, která mu byla olomouckým biskupem Lackem z Kravař (1403–1408) udělena v léno. O pět let později po nástupu nového olomouckého biskupa Konráda z Vechty (1408–1412) složil Jan z Wolfenberku opět manskou přísahu (homagium) a přijal v léno Paskov, Starou Hrabovou (*Hrabowa Antiqua*), Novou Hrabovou (Hrabůvku) a Novou Bělou.⁴⁰ V pramenech ale přesto vystupují bratři Václav a Jan jako tzv. nedílní držitelé rodových držav Wolfenberků, což v praxi znamenalo, že Václav a Jan byli oprávněni za sebe vzájemně skládat manské přísahy, přičemž však na tvrzi v Paskově pobýval bez ohledu na nedílné vlastnictví wolfenberských držav pouze Jan, zatímco Václav sídlil na některém z dalších statků.⁴¹

Jan z Wolfenberku zemřel pravděpodobně někdy na přelomu let 1412–1413, neboť na počátku února roku 1413 vznesl před manským soudem nárok na paskovské léno již pravděpodobně zletilý Jošt ml. z Wolfenberku, jenž se stal faktickým držitelem paskovského léna. Ve věci dědictví po otci se Jošt ml. střetl se zájmy svého strýce Václava z Wolfenberku zastupujícího před manským soudem nezletilé potomky svého nedávno zemřelého nedílného bratra Jana, Mikuláše a Čeňka. V letech 1413–1416 posuzoval právo Jošta ml. z Wolfenberku na držbu paskovského léna na svých zasedáních manský soud, který nakonec rozhodl, že se Jošt ujal správy Paskova neoprávněně a musel jej opustit.⁴²

Dalším držitelem paskovského léna se stal po dosažení zletilosti syn Jana z Wolfenberku Mikuláš, který se připomíná již roku 1433 v opavských zemských deskách jako poručník své sestry Kateřiny z Paskova.⁴³ V roce 1437 složil Mikuláš obvyklou manskou přísahu olomouckému biskupovi Pavlovi z Miličina (1434–1450) ze vsí Paskov, Nová Bělá, Hrabůvka, ale pouze z poloviny Velké Hrabové (*Magna Hrabowa*),⁴⁴ tudíž byla část Hrabové v držení jiných vazalů, snad i Jošta ml. z Wolfenberku. Dne 25. září 1444 povoluje biskup Pavel pojištění věna 300 kop grošů Mikulášově druhé manželce Barboře z Jemelna na platech vycházejících z poddaných ze vsí Nová Bělá (17 kop, 23 grošů), Hrabůvka (11 kop, 28 grošů) a v případě Velké Hrabové (Hrabová) z jediného poddaného Urbana (jeden a půl kopy grošů). Kromě peněžního platu měla Barbora přijímat také naturálie. Poddaným bylo zároveň potvrzeno právo užívat dřevo z lesů a pást zvířata v lesích, což bylo žádoucí zejména při chovu prasat.⁴⁵

Držitel paskovského léna Mikuláš z Wolfenberku zemřel někdy před rokem 1454 a zanechal po sobě několik nezletilých potomků z prvního i druhého

manželství a rovněž řadu dluhů, na něž si vdova po Mikuláši Barbora z Jemelna před olomouckým biskupem Tasem Černohorským z Boskovic (1458–1482) stěžovala, neboť jí a sirotkům po Mikulášovi byly ke škodě. Ještě za olomouckého biskupa Jana XIII. Háze (1450–1454) koupila Barbora z Jemelna s jeho svolením pro sebe a své potomky od poručníka sirotků Čenka z Wolfenberku za 300 hřiven grošů tvrz a vesnici Paskov s hospodářským dvorem a mlýnem.⁴⁶ V roce 1460 obdržel Jan z Wolfenberku, Mikulášův syn z prvního manželství, který již mezitím dosáhl zletilosti, lénem tvrz Paskov a vsi Novou Bělou, Hrabovou, Hrabůvku, Krmelín a Žabeň.⁴⁷ Posléze se však Jan vzdal částí léna, které již dříve držela jeho macecha Barbora z Jemelna, a sám si ponechal právo užívat společně s Barborou paskovskou tvrz a držel též zbývající části paskovského léna včetně Hrabové.

Jan z Wolfenberku zemřel pravděpodobně někdy před rokem 1475,⁴⁸ přičemž se o svá dědická práva „po otci a nebožtíku svém bratru nedílném“ přihlásila dcera Mikuláše z Wolfenberku a manželka Hereše z Prus Machna z Wolfenberku, která se stala držitelkou částí paskovského léna po svém bratru Janovi.⁴⁹ Následně zemřela i Barbora z Jemelna a také všichni její potomci a její díl paskovského statku považovaný za tzv. odumřelé léno připadl formálně zpět olomouckému biskupství. Administrátor olomouckého biskupství Jan Filipec z Prostějova (1483–1490) proto snad na přelomu let 1483–1484 udělil statky po Barboře z Jemelna v léno ctižádostivému zástavnímu pánu hukvaldského panství Beneši ml. Černohorskému z Boskovic,⁵⁰ který vzápětí upřel svou pozornost i na ty části paskovského léna, jež ovládala Machna z Wolfenberku.

Beneš ml. Černohorský z Boskovic hodlal dokonale využít neuspořádaných poměrů na Moravě a v lednu roku 1484 se s pomocí bratra Dobeše, někdejšího polního hejtmana žoldnéřského vojska krále Matyáše Korvína, rozhodl oblehnout paskovskou tvrz. Machně vypověděli tzv. nepřátelství jejich služebníci

Obr. 6. Olomoucký biskup Stanislav I. Thurzo (fiktivní portrét), 1593

se svými rotami a to Jan Pinkava, Štěpán Sova, Mikuláš z Budišova, Matěj Sičen, Jiřík ze Staré Vsi, Boček z Hrabové s panem Skálou, Mikuláš Zábřežský a Petr Nohavka z Kopců s Pavlem Máslem. Obléhání tvrze měl na starosti hukvaldský hejtman Laurin z Křenovic.⁵¹

Při obléhání nedošlo v obavách před zbytečnými ztrátami ke skutečnému přímému útoku, zato však jsou zaznamenány četné slovní urážky zejména paskovského úředníka Viktorina, velitele posádky obléhané tvrze, jenž byl Laurinem z Křenovic označen za „zvyjebaného zrádce zvyjebaných chlapů“, kteří byli „zrádci paskovského zboží“.⁵² Machna se ještě před faktickým obležením tvrze obrátila v obavě o svůj majetek s prosbou o pomoc na moravského zemského hejtmána Ctibora Tovačovského z Cimburka, který vypověděl Laurinovi z Křenovic a jeho pomocníkům tzv. nepřítelství jako rušitelům míru Moravského markrabství. Neústupné stanovisko moravského zemského hejtmána nakonec donutilo původce sporu bratry Beneše ml. a Dobeše Černohorské z Boskovic k přehodnocení jejich záměru ujmout se celého paskovského léna násilím. Pod tlakem okolností souhlasili s urovnáním záležitosti před zemským soudem, přičemž celá vina měla padnout na Laurina z Křenovic, který s nepořízenou odtáhl počátkem února 1484 od paskovské tvrze a byl ochoten se dostavit před zemský soud do Brna k zodpovídání se ze svých činů.⁵³

Na jednání zemského soudu 13. března 1484 byly vyřešeny četné urážky na cti a násilné obležení tvrze bylo označeno za bezpráví. Protože však v případě Paskova nešlo o alodní statek, soud přiznal plné právo na rozhodnutí v této věci olomouckému biskupovi.⁵⁴ Paskov mezitím obsadil moravský zemský hejtman Ctibor Tovačovský z Cimburka, avšak Černohorští z Boskovic využili svých konexí u královského dvora v Budíně, a král Matyáš Korvín osobním listem vyzval Ctibora Tovačovského, aby jim paskovské zboží neprodleně postoupil.⁵⁵ I manský soud v Kroměříži vyzval Ctibora Tovačovského, aby odevzdal veškeré paskovské statky administrátorovi olomouckého biskupství Janu Filipcovi z Prostějova, který pravděpodobně kolem poloviny roku 1484 udělil celé paskovské léno Beneši ml. a Dobeši Černohorským z Boskovic. Machna z Wolfenberku byla donucena Paskov natrvalo opustit, ačkoli se ještě několikrát se svými dětmi neúspěšně pokoušela ztracené statky získat zpět.⁵⁶ Až po konsolidaci poměrů v olomouckém biskupství potvrdil biskup Stanislav I. Thurzo (1497–1540) dne 12. září 1499 listinou Beneši ml. Černohorskému z Boskovic vrchní právo na paskovské léno s Paskovem, Hrabovou, Hrabůvkou, Novou Bělou, Krmelínem a Žabní; status manství olomouckého biskupství se všemi právy a povinnostmi byl ale i nadále zachován.⁵⁷ Listina je pro samotnou Hrabovou poměrně důležitá, neboť obsahuje nejstarší písemnou zmínku o hrabovském hospodářském dvoře a mlýnu („na Veliké Hrabové s dvorem, s mlýnem“). V listině se rovněž ve výčtu příslušenství poprvé uvádí „rybník a les veliký paskovský“, což nám dává

jakousi prvotní představu o budování paskovské rybníční soustavy od konce 15. století, jejíž hlavní část se posléze rozprostírala v Hrabové.

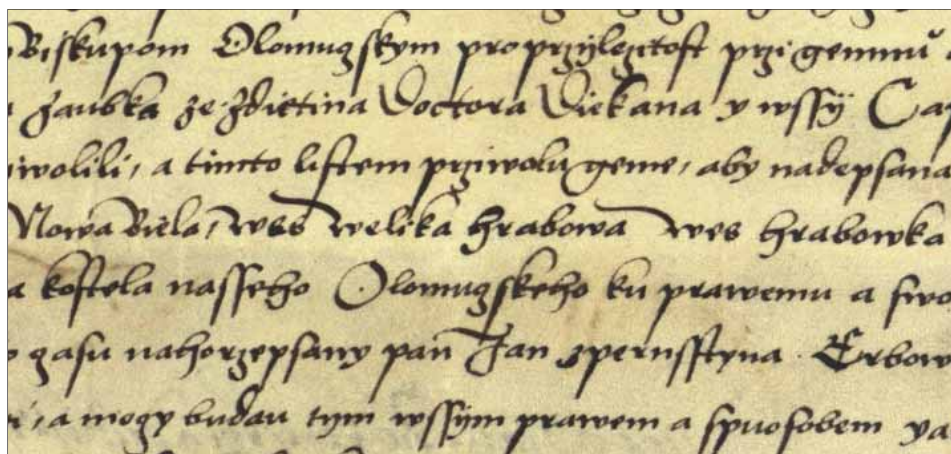

Obr. 7. *Kupní smlouva Jana Skály z Doubravky a Hradiště (detail), 30. září 1534*

Po Benešově smrti roku 1507 udělil biskup Stanislav I. Thurzo paskovské odumřelé léno společně Janu ml. ze Žerotína a na Strážnici a jeho bratru Bartoloměji († 1521). V roce 1515, kdy se v rámci paskovské rybníční soustavy připomíná několik rybníků,⁵⁸ již Jan vyjednával na frýdeckém zámku s Balcarem Vlčkem z Dobré Zemice o prodeji paskovského léna, avšak jeho snahy byly neúspěšné.⁵⁹ V roce 1516 zaznamenávají berní moravská registra u paskovského zboží bratří Žerotínů informaci o tom, že „konšel“ Jiřík odevzdal z Velké Hrabové za 25 osedlých (berní jednotka rovnající se jednomu sedlákovi, čtyřem chalupníkům nebo osmi zahradníkům) daň sedmi florénů a čtyř grošů.⁶⁰ Stejný konšel Jiřík odevzdal daň i z osedlých z Hrabůvky, Staré Bělé, Nové Bělé a Certovy Lhotky (Mariánské Hory). Hrabová patřila v rámci paskovského léna k největším a nejvíce obydlým vesnicím. Paskov jako sídlo léna s obyvatelnou tvrzí měl pouze o jednoho osedlého více, avšak oproti Hrabové odevzdal paskovský konšel Jan Černý z Paskova citelně menší daň

ve výši tří florénů a šesti grošů. Hrabůvka v té době měla 16 osedlých (pět florénů a 16 grošů), Nová Bělá 22 osedlých (pět florénů), Krmelín 14 osedlých (tři florény a 22 grošů) a Žabeň (tři florény a 17 grošů).⁶¹

Janu ml. ze Žerotína a na Strážnici prodal paskovského léno se svolením olomouckého biskupa Stanislava I. Thurza až roku 1530, kdy jej získal Ladislav z Kadaně držící na Ostravsku rovněž Starou Bělou, Zábřeh, Výškovice a Čertovu Lhotku. Ladislav měl za převod paskovského léna zaplatit deset tisíc zlatých. Tisíc zlatých složil hotově, zbývajících devět tisíc zlatých slíbil doplatit později, přičemž ručil majetkem všech statků paskovského léna.⁶² V roce 1531 došlo na řece Ostravici k velké povodni a opět se rozhořel hraniční spor mimo jiné i o hrabovské Závodí mezi olomouckým biskupstvem a Ladislavem z Kadaně na jedné straně a knížectvím těšínským a Janem Sedlnickým z Choltic na Polské Ostravě na straně druhé. Dne 7. listopadu 1531 došlo vydáním listiny ke smířlivému urovnání sporů.⁶³ I díky tomu snad dal Ladislav popud k dalšímu rozšíření paskovské rybníční soustavy, aby rybníky mimo hospodářského užitku více zadržovaly vodu při povodních a nedocházelo tak k zaplavování obcí.⁶⁴ Ladislav z Kadaně umřel roku 1533 a zanechal po sobě řadu dluhů,⁶⁵ které museli jeho synové Bernard, Zikmund, Centurio a Jan splatit věřitelům prodejem celého paskovského léna. Ještě před tím ale Bernard z Kadaně pustil 24. června 1533 na žádost paskovského fojta Mikuláše Hurta kus rybníka zvaného „V pilíku“ (Pilík) k jeho fojství.⁶⁶

Obr. 8. Listina olomouckého biskupa Stanislava I. Thurza povolující směnu paskovského léna za městečko Dědice s příslušenstvím (detail), 28. září 1538

Jeho novým držitelem se stal rytíř Jan Skála z Doubravky a Hradiště (Jan Dubravius), který od roku 1515 působil jako sekretář biskupa Stanislava I. Thurza a který se později v letech 1541–1553 stal sám olomouckým biskupem. Ke dni 30. září 1534 byla v Kroměříži v přítomnosti lenního seniora Stanislava

I. Thurza uzavřel kupní smlouvu na paskovské léno „s rybníky, s rybníšti“ ve výši 4000 kop českých grošů, kterou vyplatil ostatním věřitelům,⁶⁷ načež poté do Paskova prakticky vůbec nezavítal a správu léna vykonával pomocí úředníka.⁶⁸

Již po čtyřech letech Jan Skála z Doubravky a Hradiště směnili se souhlasem biskupa Stanislava I. (28. září 1538) zámek a městečko Paskov, Žabeň, Krmelín, Hrabovou a Hrabůvku se vším příslušenstvím s moravským zemským hejtmanem Janem z Pernštejna a na Helfštýně za díl městečka Dědice s patronátním právem, vesnice Opatovice, Rychtářov, Lhotu, Radslavice, pusté městečko Hrádek, na něž byl nově převeden lenní vztah k olomouckému biskupství.⁶⁹ Paskovské léno se tak stalo alodním šlechtickým panstvím a spolu s ním i Hrabová přestala být lenní vsí olomouckého biskupství.

* Tato kapitola vznikla v rámci řešení specifického výzkumu Ostravské univerzity SGS15/FF/2016-2017/*Realita a skutečnost ve středověku*.

¹ Počátky Hrabové ve 13. století a následnými středověkými dějinami Hrabové jako lenní vsi olomouckého biskupství se mimo jiné doposud zabývali např. JIŘÍK, Karel. Hrabová. In: JIŘÍK, Karel a PITRONOVÁ, Blanka, eds. *Dějiny Ostravy: vydáno k 700. výročí založení města*. Ostrava: Profil, 1967, s. 570; BAKALA, Jaroslav. Středověké osídlení levobřežního Ostravska. In: *Ostrava 14: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1987, s. 118–155; JIŘÍK, Karel. Hrabová. In: JIŘÍK, Karel, ed. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga, 1993, s. 500–501, 503. ISBN 80-85491-39-7; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století obce Hrabová 1297–1997*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1997, s. 4–6. ISBN 80-238-1273-4; BALETKA, Tomáš. „Na třetí pak straně Proskovice a Hrabová“: konec jednoho mýtu a nový pohled na stav severovýchodní Moravy ve 13. století. In: *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 51*. Nový Jičín: Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně, 1997, s. 4–15. ISBN 80-85780-77-1; JANIŠ, Dalibor. Rozsah újezdu Franka z Hückeswagenu a statky olomouckého biskupství na severovýchodní Moravě. In: GALUŠKA, Luděk, KOUŘIL, Pavel a MITÁČEK, Jiří, eds. *Východní Morava v 10. až 14. století*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2008, s. 195–203. ISBN 978-80-7028-319-6; ROŠOVÁ, Romana. Historie zámeckého areálu v Paskově. In: *Práce a studie muzea Beskyd*. 2009, č. 21, s. 5–6. ISBN 978-80-86166-27-6; JANIŠ, Dalibor. *Hrad a město Rožnov v časech středověku*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2011, s. 11–16. Rožnovské malé tisky, sv. 17. ISBN 978-80-904851-4-3; SAHEB, Jan a MÜLLER, Karel. *Galerie držitelů Paskova*. Paskov: Město Paskov, 2015, s. 8–15. ISBN 978-80-260-7701-5; SLEPIČKA, Martin. *Kostel svaté Kateřiny Alexandrijské v Ostravě-Hrabové*. Ostrava: Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, 2015, s. 13–16. ISBN 978-80-260-9124-0.

² Jediným moderním archeologickým výzkumem na území Hrabové byl záchranný výzkum na místě požáru hrabovského kostela sv. Kateřiny Alexandrijské provedený v roce 2003, viz SEDLÁČKOVÁ, Hedvika a ZEŽULA, Michal. Archeologický výzkum při obnově kostela sv. Kateřiny v Ostravě-Hrabové. In: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2014*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2014, s. 144–149. ISBN 978-80-85034-85-1.

³ MORAVEC, Zbyněk a ZEŽULA, Michal. Území Ostravy v době nepsané minulosti a na prahu středověku. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. *Ostrava*. Ostrava: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 21. ISBN 978-80-7422-240-5. Informace o hrabovských archeologických nálezích z doby bronzové z období kultur lidu popelnicových polí, které měly být nalezeny v „hrabovské cihelně“, se nezakládají na pravdě, neboť došlo k záměně s Hrabovou u Zábřehu u Moravě (okr. Šumperk). Ve zprávě z roku 1901 je v závorce jasně uvedeno, že se jedná o Hrabovou v tehdejší

okrese Zábřeh, srov. MORAVEC, Zbyněk a ZEZULA, Michal. *Území*, s. 22; STENZL, Karl. Předvěký hrob v Hrabově. *Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*. 1901, roč. 18, č. 1, s. 29.

⁴ Bruno ze Schauenburku byl jmenován olomouckým biskupem již k 20. září 1245, nicméně se biskupského úřadu ujal až roku 1247, kdy byl vysvěcen na biskupa a kdy jej uznal český král Václav I. Poté aktivně vstoupil do majetkoprávních vztahů a kolonizačních procesů na severovýchodní Moravě. Srov. ANTONÍN, Robert. Ostrava středověká: poddanské město v politickém vývoji vrcholného středověku. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena, red. *Ostrava: počátky a vývoj středověkého města*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017, s. 18. ISBN 978-80-906618-4-4.

⁵ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (dále ZAO, pob. Ol.), Arcibiskupství Olomouc, sign. Cla9, inv. č. 788; ANTONÍN, Robert. *Ostrava*, s. 18.

⁶ Viz např. ROHLOVÁ, Eva. Středověká Ostrava, 1267–1437. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. *Ostrava*. Ostrava: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 26–27. ISBN 978-80-7422-240-5; JANIŠ, Dalibor. *Rozsah*, s. 200; ANTONÍN, Robert. *Ostrava*, s. 18.

⁷ Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA), D9 Indikační skici, sign. MOR079418330; Archiv města Ostravy (dále AMO), Sběrka map a plánů, sign. VI, inv. č. 1461.

⁸ Již starší bádání kladlo nejstarší písemnou zmínku o Hrabově do roku 1267, poté se převážně ujal názor směřující k letopočtu 1297, recentně ale badatelé spojují opět první písemnou zmínku s rokem 1267. K letopočtu 1267 viz např. JIŘÍK, Karel. *Hrabová (1967)*, s. 570; BALETKA, Tomáš. *Na třetí pak straně*, s. 7; HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. 2. vyd. Praha: Academia, 2004, s. 708. ISBN 80-200-1225-7; JANIŠ, Dalibor. *Rozsah*, s. 200; JANIŠ, Dalibor. *Hrad*, s. 14–15; ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely Slezska a severovýchodní Moravy*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2014, s. 77. ISBN 978-80-85034-79-0; PSÍK, Richard. 1267 závět' Bruna ze Schauenburku, olomouckého biskupa. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena, red. *Ostrava: počátky a vývoj středověkého města*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017, s. 12. ISBN 978-80-906618-4-4; ANTONÍN, Robert a ANTONÍN MALANÍKOVÁ, Michaela. Ostrava v síti hospodářských vztahů na moravskoslezském pomezí. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena, red. *Ostrava: počátky a vývoj středověkého města*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017, s. 78. ISBN 978-80-906618-4-4.

⁹ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. Cla9, inv. č. 788.

¹⁰ Srov. překlady JIŘÍK, Karel a kol. *Závět' olomouckého biskupa Bruna z roku 1267*. Ostrava: Městský archiv v Ostravě, 1967, s. 9, 11; BALETKA, Tomáš. *Na třetí pak straně*, s. 5; JANIŠ, Dalibor. *Rozsah*, s. 195; JANIŠ, Dalibor. *Hrad*, s. 11–12; DAVID, Jaroslav. *Ostrava: paměť města – názvy míst*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012, s. 16. ISBN 978-80-7464-141-1. Nejnověji PSÍK, Richard. *1267 závět'*, s. 12.

¹¹ K ztotožnění Staré Vsi nad Ondřejnicí s *Bruneswerde* včetně další četné bibliografie k tématu viz GRŮZA, Antonín. Historie Staré Vsi nad Ondřejnicí: újezd Bruneswerde a počátky obce. In: GRŮZA, Antonín a DĚDKOVÁ, Libuše. *Stará Ves nad Ondřejnicí: dějiny obce a její dominanty*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2013, s. 13–21. ISBN 978-80-85034-76-9. O Bruneswerde se píše jako o sousední vsi (*adiacentes ville*) města Brušperk v jeho zakládací listině, viz ŠEBÁNEK, Jindřich a DUŠKOVÁ, Sáša, eds. *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2* (dále CDB V/2). Praha: Academia, 1981, č. 597, s. 189–191.

¹² ANTONÍN, Robert. *Ostrava*, s. 18.

¹³ Srov. např. BAKALA, Jaroslav. *Středověké osídlení*, s. 128; JIŘÍK, Karel. *Hrabová (1993)*, s. 500; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 4; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 13–14.

¹⁴ BALETKA, Tomáš. Historie Hrachovce. In: *hrachovec.net* [online]. 4. 8. 2007. [cit. 18. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.hrachovec.net/news/historie-hrachovce>.

¹⁵ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. E1a3, inv. č. 938.

-
- ¹⁶ Tamtéž, sign. E1a4, inv. č. 939.
- ¹⁷ LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz: Lehensgerichtsbuch I*. Brünn: Deutscher Verein für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1902, s. 63–67, 73, 82.
- ¹⁸ A tedy ani tvrzení „*my jsme tyto vsi vysadili*“, viz ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. C1a9, inv. č. 788.
- ¹⁹ BOČEK, Antonín a CHYTIL, Josef, eds. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae V (dále CDM V)*. Brunae: Ex typographia Caroli Winikerii, 1850, č. 75, s. 77–78.
- ²⁰ Srov. JANIŠ, Dalibor. *Rozsah*, s. 202.
- ²¹ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. C1a9, inv. č. 788; JIŘÍK, Karel a kol. *Závět'*, s. 12–13.
- ²² BALETKA, Tomáš. *Na třetí pak straně*, s. 7; JANIŠ, Dalibor. *Rozsah*, s. 200; JANIŠ, Dalibor. *Hrad*, s. 15.
- ²³ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. E1a3, inv. č. 938; tamtéž, sign. E1a4, inv. č. 939. Srov. ROHLOVÁ, Eva. *Středověká Ostrava*, s. 39.
- ²⁴ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. E1a3, inv. č. 938; tamtéž, sign. E1a4, inv. č. 939.
- ²⁵ BAKALA, Jaroslav. Ostrava v období vrcholného středověku. In: JIŘÍK, Karel, ed. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga, 1993, s. 35–36. ISBN 80-85491-39-7; ROHLOVÁ, Eva. *Středověká Ostrava*, s. 36; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 14.
- ²⁶ Tamtéž, s. 14.
- ²⁷ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. K1a1, inv. č. 1267.
- ²⁸ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 2, inv. č. 361, pag. 35; LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs (Lehensgerichtsbuch I)*, s. 63–67, 73, 82.
- ²⁹ STIBOR, Jirí. *Stará Bělá 1272–1918*. Ostrava: Úřad městského obvodu Ostrava-Stará Bělá, 1997, s. 32–33. ISBN 80-238-1606-3.
- ³⁰ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 2, inv. č. 361, pag. 35; LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs (Lehensgerichtsbuch I)*, s. 63.
- ³¹ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 2, inv. č. 361, pag. 36; LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs (Lehensgerichtsbuch I)*, s. 64.
- ³² ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 2, inv. č. 361, pag. 39; LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs (Lehensgerichtsbuch I)*, s. 66.
- ³³ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 2, inv. č. 361, pag. 39; LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs (Lehensgerichtsbuch I)*, s. 67.
- ³⁴ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 2, inv. č. 361, pag. 45; LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs (Lehensgerichtsbuch I)*, s. 73.
- ³⁵ BRANDL, Vincenc, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XII (dále CDM XII)*. Brünn: Verlag des Mährischen Landes-Ausschusses, 1890, č. 75, s. 62–63.
- ³⁶ Tamtéž.
- ³⁷ LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz: Belehungsbücher*. Brünn: Deutscher Verein für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1902, s. 15.
- ³⁸ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 4, inv. č. 362, pag. 2–5; SAHEB, Jan. *Dějiny Paskova*. Ostrava: Montanex, 2017 (v tisku).
- ³⁹ O držbě paskovského léna Václavem z Wolfenberka svědčí např. listina ze dne 21. ledna 1399, kterou nechal za přítomnosti biskupa Jana Mráze (1398–1403) zapsat věno své manželce Elišce na lenním statku Choryně, viz BRANDL, Vincenc, ed. *CDM XII*, č. 515, s. 450.
- ⁴⁰ LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs (Belehungsbücher)*, s. 25.
- ⁴¹ SAHEB, Jan. *Dějiny*, (v tisku).
- ⁴² Tamtéž (v tisku); ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 4, inv. č. 362, pag. 62; LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz:*

Lehensgerichtsbuch II. Brünn: Deutscher Verein für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1902, s. 294.

⁴³ STIBOR, Jiří a kol. *Dějiny Krmelína*. Brušperk: Obecní úřad v Krmelíně, 1997, s. 13.

⁴⁴ LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehnungs (Belehnungsbücher)*, s. 43.

⁴⁵ Tamtéž, s. 100; STIBOR, Jiří a kol. *Dějiny*, s. 14.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 14; ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 7, inv. č. 419, pag. 88; LINHART, František. *Dějiny Paskova*. Místek: Císařsko-královské české vyšší gymnázium v Místku, 1909, s. 12; HOSÁK, Ladislav. Ostrava a její okolí v husitském revolučním hnutí a za jeho doznívání do počátku 16. století. In: *Ostrava 3: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Sfinga, 1966, s. 68–69; STIBOR, Jiří a kol. *Dějiny*, s. 14; SAHEB, Jan a MÜLLER, Karel. *Galerie*, s. 10.

⁴⁷ LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehnungs (Belehnungsbücher)*, s. 72–73.

⁴⁸ Tamtéž, s. 14.

⁴⁹ HOSÁK, Ladislav. *Ostrava*, 69; STIBOR, Jiří a kol. *Dějiny*, s. 14–15.

⁵⁰ SAHEB, Jan. Beneš a Dobeš Černohorští z Boskovic v zápase o lenní statek Paskov v poslední třetině 15. století: kauza obležení paskovské tvrze v roce 1484. *Těšínsko*. 2017, roč. 60, č. 1 (v tisku).

⁵¹ MZA, G2 Nová sbírka, inv. č. 392; SAHEB, Jan. *Beneš*, (v tisku).

⁵² Tamtéž.

⁵³ SAHEB, Jan. *Beneš*, (v tisku).

⁵⁴ Tamtéž (v tisku); HOSÁK, Ladislav. *Ostrava*, s. 70.

⁵⁵ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 9, inv. č. 364, pag. 16.

⁵⁶ MZA, G2 Nová sbírka, inv. č. 392; ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 9, inv. č. 364, pag. 7; BRANDL, Vincenc, ed. *Libri citationum et sententiarum, seu, knihy půhonné a nálezové VI: půhony Olomúcké od r. 1483–1493*. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Maraviae, 1895, č. 1498, s. 249; SAHEB, Jan. *Beneš*, (v tisku).

⁵⁷ MZA, G2 Nová sbírka, inv. č. 293 (fotokopie).

⁵⁸ HURT, Rudolf. *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku: 1. díl*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1960, s. 80.

⁵⁹ SAHEB, Jan a MÜLLER, Karel. *Galerie*, s. 12.

⁶⁰ RADIMSKÝ, Jiří. Berňová registra moravská z první poloviny 16. století. *Časopis Matice moravské*. 1957, roč. 76, č. 3–4, s. 336.

⁶¹ Tamtéž, s. 335–336.

⁶² Srov. SAHEB, Jan a MÜLLER, Karel. *Galerie*, s. 13; ROISOVÁ, Romana. *Historie*, s. 5–6; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 15.

⁶³ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. Elb9, inv. č. 971; ADAMUS, Alois. *Sbírka listin k dějinám města Moravské Ostravy*. Moravská Ostrava: Město Moravská Ostrava, 1929, č. 48, s. 60–63.

⁶⁴ Srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 19.

⁶⁵ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, kart. 16, inv. č. 835.

⁶⁶ HURT, Rudolf. *Dějiny*, s. 97.

⁶⁷ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. SIa25, inv. č. 321.

⁶⁸ SAHEB, Jan a MÜLLER, Karel. *Galerie*, s. 14.

⁶⁹ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. GIIc5, inv. č. 1248; tamtéž, sign. GIIc6, inv. č. 1249.

Hrabová součástí paskovského panství v letech 1538–1850

V následující kapitole se pokusíme shrnout vývoj Hrabové přibližně od poloviny 16. do poloviny 19. století. V tomto velmi dlouhém chronologickém úseku byla ves součástí většího územního celku se správním centrem v městečku Paskově, s nímž sdílela své osudy až po práh občanské společnosti. Na dějiny Hrabové je tedy ve vymezeném období možno pohlízet optikou historického vývoje celého paskovského panství a jeho feudálních držitelů, a to zejména s ohledem na stav dochované pramenné základny.

Hrabová do počátku třicetileté války

Paskovský statek včetně vsi Hrabová byl na počátku námi sledované etapy součástí lenní soustavy olomouckého biskupství. K zásadní změně došlo onoho dříve zmíněného 28. září 1538, kdy s biskupovým svolením Hrabovou společně s tvrzí a městečkem Paskovem, Žabní, Krmelínem, Novou Bělou a Hrabůvkou získal Jan z Pernštejna a tento statek se tak stal tzv. alodní neboli svobodnou zemskodeskovou državou.⁷⁰ V praxi to znamenalo, že s ní již bylo možno nakládat bez svolení olomouckých biskupů. Směna se zdála být výhodná pro všechny zúčastněné strany. Zatímco olomoucké biskupství získalo statek ležící blíže epicentra politického dění, Jan z Pernštejna uskutečnil záměr získat na hranici Moravy a Slezska vlastní državu. Vzhledem k tomu, že v letech 1528–1545 vykonával regentskou správu sousedního těšínského knížectví za nezletilého knížete Václava III. Adama, spatřoval v paskovském statku strategickou základnu ležící na trase z jeho moravských panství do Těšína.⁷¹ Jan z Pernštejna držel panství Paskov do roku 1547, a to s výjimkou krátké epizody let 1539–1541. Kvůli neustále se prohlubujícímu zadlužení nebyla totiž jeho dlouhodobá držba Pernštejny myslitelná. Ostatně již v roce 1539, tedy pouhý rok po zisku panství, se Paskov stal majetkem šlechtice Jaroslava ml. ze Šelmberka, jemuž Jan z Pernštejna državu „*dědičně se vším příslušenstvím dáti ráčil*“. Dodejme, že v zástavním držení držel v té době rovněž sousední frýdecko-míšecké panství.⁷² Po smrti bezdětného Jaroslava ml. ze Šelmberka počátkem roku 1541 se panství vrátilo opět do rukou Jana z Pernštejna.⁷³ Když v roce 1545 dospělo ke konci téměř dvě desetiletí trvající poručnictví Jana z Pernštejna nad nezletilým těšínským knížetem Václavem III. Adamem,

pozbyla držba moravského panství v bezprostředním sousedství těšínského knížectví svůj význam.

Nejpozději někdy během druhé poloviny roku 1547 tedy Jan z Pernštejna prodal paskovské panství Janu Čelovi z Čechovic. Dne 23. srpna 1547 totiž nový držitel přistoupil k moravskému zemskému landfrýdu (tj. listinou potvrdil svůj souhlas s platným ustanovením o dodržování zemského míru na Moravě).⁷⁴ Do zemských desk byl tento majetkový převod zapsán při zasedání zemského soudu v Olomouci v lednu 1548, přičemž Jan Čelo z Čechovic získal „...*tvrz Paskov s dvorem, s rolimi i s jiným vším příslušenstvím, kteréž k tomu dvoru*

Obr. 9. Erb Ctibora Syrakovského z Pěrkova, nejvyššího písaře Markrabství moravského, rytířský sál brněnské Nové radnice, konec 16. století

*a městečku Paskovu s kostelním podacím [tj. s patronátním právem] i s těmi všemi náležejí, ves Žabeň, ves Krmelín, ves Novú Bělú, ves Veliké Hrabové, ves Malú Hrabuóvku i se vším právem, panstvím a příslušenstvím, což k tej svrchu psané tvrzi a městečku a těm všem od starodávna příslušelo a přísluší...“.*⁷⁵ Po smrti Jana Čela z Čechovic v roce 1557 vykonávala krátce správu paskovského statku jeho manželka Anna, rozená Sedlnická z Choltic.⁷⁶ Záhy po jejím odovění ji ovšem před zemským soudem v Olomouci žaloval její švagr Jiří Čelo z Čechovic, který se domáhal svého dědictví po zemřelém bratrovi. Spor byl vyřešen v jeho prospěch nepochybně ještě téhož roku, neboť již dne 12. srpna 1557 získal Jiří od císaře Ferdinanda I. mocný list na své moravské statky, k nimž nutno kromě Paskova přičíst

rovněž Valeč na Třebíčsku.⁷⁷ Na přelomu padesátých a šedesátých let 16. století již pravděpodobně nebyl Jiří mezi živými, neboť jakožto epizodní držitel Paskova vystupují snad Jiřího synové Mikuláš a Jiří ml. Čelové z Čechovic.⁷⁸ V roce 1567 se novým pánem na Paskově stal jejich bratr Kašpar Čelo z Čechovic, jehož však nepříznivá finanční situace přiměla dne 23. dubna 1572 na dva roky uvést paskovského panství do dvouleté zástavy Janu Stošovi z Kounic, jemuž dlužil 10 tisíc moravských zlatých.⁷⁹ V průběhu let 1572–1574 tedy plynuly veškeré výnosy paskovského statku (tedy i od poddaných z Hrabové) na umoření uvedeného dluhu.

V březnu 1577 se novým držitelem statku stal přední evropský humanista Ondřej Dudič z Hořehovice, učenec a diplomat s rozsáhlými konexemi směřujícími ke špičkám politické scény i předním osobnostem vědeckého života. Dne 2. dubna téhož roku se totiž Dudič v latinském dopise adresovaném jeho blízkému příteli Janu Cratovi z Kraftheimu, osobnímu lékaři císaře Rudolfa II., zmínil o zakoupení panství, situovaného dle jeho slov v sousedství Slezska, a to za sumu 25 000 zlatých „*Ausus sum emere bona quaedam in vicinia [Silesiam] pro 25 000 florenoru*“. K panství náležela „...*tvrz a městečko Paskov s kostelním podacím* [tj. patronátním právem], *ves Veliká Hrabová též s kostelním podacím, ves Malá Hrabůvka, ves Nová Bílá, ves Kermelín, ves Žabejn s mlejny, s pivovarem při tvrzi Paskově s dvory poplužním*“.⁸⁰ Ondřej Dudič na rozdíl od některých předešlých držitelů trvale přesídlil na paskovskou tvrz, která se záhy stala místem setkávání předních osobností tehdejší Evropy. Za všechny významné osobnosti, které jej tehdy v Paskově navštívily, uveďme alespoň italského humanistu a autora historických spisů Gianmichele Bruta. Ten později v listech přátelům nadšeně líčil půvab tohoto místa (je velmi pravděpodobné, že zároveň navštívil také Hrabovou a okolí), ale všiml si rovněž bohatství a výnosů plynoucích z paskovského panství. S obzvláštní úctou se vyjadřoval o Dudičově monumentální knihovně, která prý byla skutečnou chloubou jinak skromné paskovské tvrze.⁸¹

Ondřej Dudič na panství podporoval rozvoj sborů jednoty bratrské. Ačkoliv sám se nikdy nestal řádným členem žádné protestantské církve, na jednotě si velmi vážil jejího kladného vztahu ke vzdělání.⁸² Pobyt na periferii společenského dění, na tvrzi v provinčním Paskově, představoval z hlediska osobnosti Dudičova evropského formátu jednoznačně ústup do ústraní. Ostatně, on sám si v listu svému příteli Janu Cratovi z Kraftheimu dne 28. února 1578 v dataci posteskl, že mu píše „...*z mé paskovské osamělosti na Moravě...*“ („...*ex solitudine mea Pascoviana, apud Moravos...*“). Na společenskou samotu si stýskal rovněž v listu Esromu Rüdingerovi, pedagogovi, filozofovi, teologovi, tiskaři a někdejšímu profesoru univerzity ve Wittenbergu. Dne 10. září 1577 se v psaní teologovi Theodoru Bezovi, nástupci Jana Kalvína, svěřoval s pocity hlubokého pohrdání vůči svým urozeným sousedům, držícím statky v okolí Paskova. Jejich životní styl totiž podle Dudičových slov spočíval pouze v lovu, pijaňství a nesmírném hýření.⁸³ Potřeba návratu blíže k veřejnému dění vedla Dudiče k rozhodnutí prodat paskovské panství, jehož novým držitelem se dne 24. dubna 1579 stal Ctibor Syrakovský z Pěrkova, nejvyšší písař Markrabství moravského.⁸⁴

Ziskem tvrze a městečka Paskova a vsí Hrabové, Hrabůvky, Nové Bělé, Krmelína a Žabné se Ctiboru Syrakovskému z Pěrkova podařilo výrazně rozšířit

Protějšší strana: Obr. 10. Mapa zemské hranice na řece Ostravici, vesnice Velká Hrabová, 1739

O S

und.

Das

Dorf

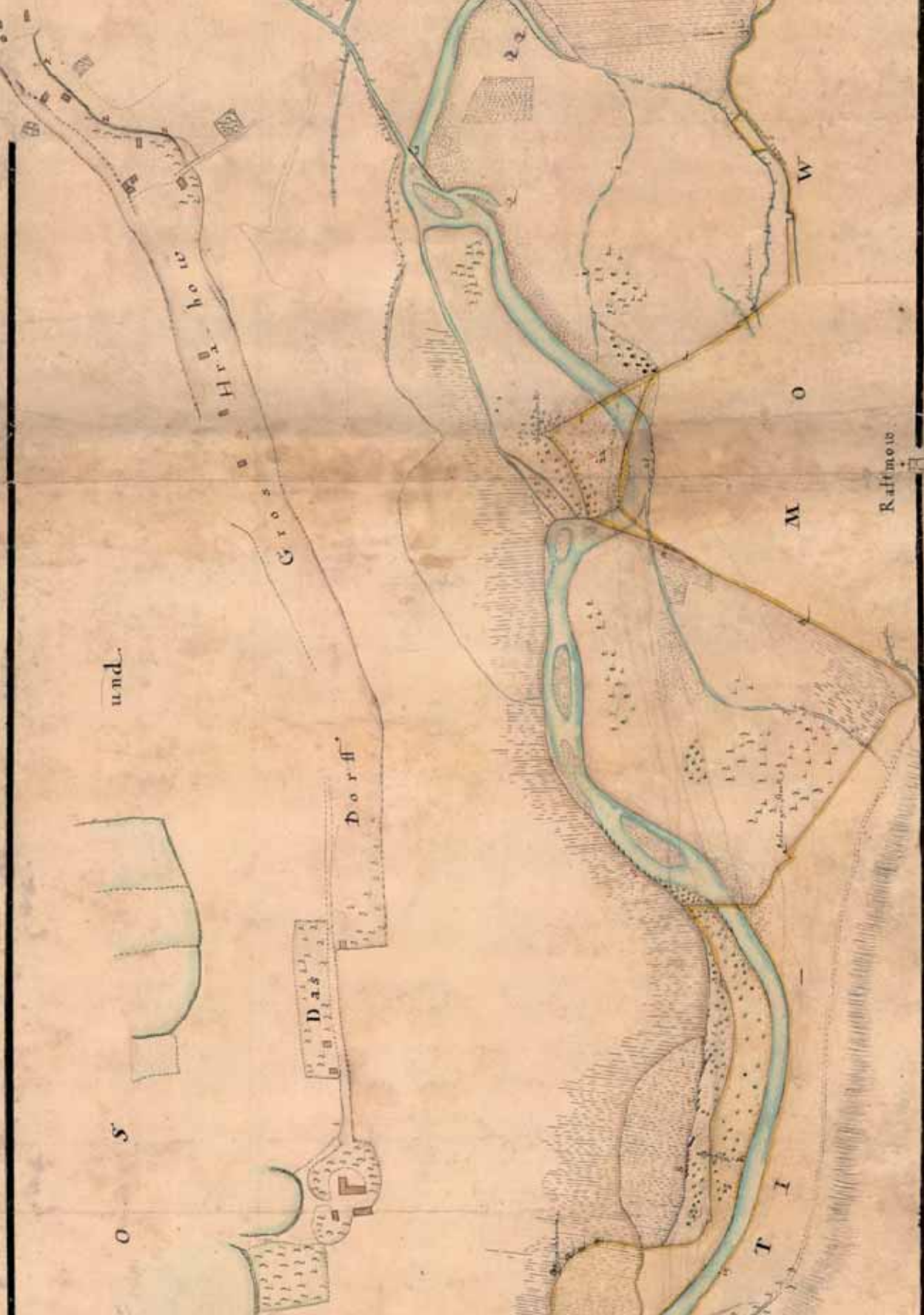
Gros
Hr
bo
ie

T I

M O

W

Raffinois

jeho dosavadní rodovou državu na severovýchodě země, tvořenou Starou Vsí nad Ondřejnicí a Proskovicemi.⁸⁵ Zanedlouho po zisku paskovského panství nechal Ctibor v roce 1581 do zemských desk zapsat své druhé ženě Johance, rozené Bruntálské z Vrba, věno ve výši 2 tisíc kop českých grošů, a to „...na tvrzi a městečku Paskově s pivovarem, mlejnem, dvorem a poplužím, na vsi Hrabové Velké, na vsi Hrabůvce, na vsi Novej Bělej, na vsi Krmelíně, na vsi Žabni, na dvoru a popluží při též vsi Žabni ležícím, na rybnících k statku paskovskému příslušejících i na všech a všelijakejch k svrchu psaným tvrzi, městečku a vesnicím náležitéjch užíticích, se vším k tomu statku příslušenstvím...“.⁸⁶ Když po polovině roku 1597 Ctibor Syrakovský z Pěrkova získal také lenní statky olomouckého biskupství Zábřeh nad Odrou a Starou Bělou se vsí Výškovice, stal se jedním z nejzámožnějších příslušníků rytířského stavu na severní Moravě.⁸⁷

Poddaným v Hrabové Ctibor Syrakovský z Pěrkova v září 1582 udělil právo lovit ryby v řece Ostravici, za což měli povinnost každoročně dovážet do paskovského vrchnostenského dvora (tzv. folvarku) šest fůr hnoje „...že jsem pustil vsi obci vsi Velkej Hrabovej, poddaným svým k žádosti jejich, aby v řece Ostravici ryby všelijaké k užítku svému tu, kdež břehové moji jsou, loviti beze vsí překážky mé do vůle moji mohli. Za což oni, jeden každý jsou se mně po šesti fúrách hnoje ze dvora paskovského na folvark paskovský každého roku voziti podvolili a povinni budou...“.⁸⁸ V roce 1593 byl za přítomnosti vrchnosti řešen spor mezi poddanými z Hrabové a Nové Bělé „...někteří poddaní moji ze vsi Velké Hrabové a vsi Nové Bělé spolu strany vody činiti měli, stěžující sobě Hrabovští, že by na ně lidé z Nové Bělé z rolí svých vody nápadní pouštěli a jim škodu činili, takže se na roli jejich vylívá...“.⁸⁹ Ctibor Syrakovský z Pěrkova se jakožto rozhodný katolík zasazoval na svých panstvích o posílení vlivu katolické církve. Již v roce 1580 se tedy obracel se žádostí na olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského, aby dosadil na faru v Hrabové řádného katolického kněze. Později nechal Syrakovský dosadit katolického kněze rovněž na faru ve Staré Bělé.⁹⁰ Cílená rekatolizace tedy byla v Hrabové a okolí zahájena celá čtyři desetiletí před porážkou českého stavovského povstání. Kontinuita tohoto procesu nebyla na panství narušena ani Syrakovského smrtí, která jej dostihla na zámku ve Staré Vsí nad Ondřejnicí dne 8. září 1600.

Vzhledem k nezletilosti Ctiborových synů se dočasně správy rodového majetku ujala vdova Johanka Bruntálská z Vrba. Již v průběhu roku 1602 ovšem dosáhl plnoletosti nejstarší Ctiborův syn Hynek Syrakovský z Pěrkova. K roku 1608 se poprvé v písemnostech jakožto Hynkova žena objevuje šlechtična rakouského původu Alena Mašvanderová ze Švanav. Jistou historickou pikantérií je okolnost, že se dříve o její ruku ucházel její obstarožní poručník Jan Skrbenský z Hříštně. Tomu ve sňatku s ní nakonec zabránila smrt. Záležitost s neskrývaným pohoršením sledovala na severovýchodní Moravě takřka celá zdejší stavovská společnost, přičemž tehdejší olomoucký biskup

Stanislav Pavlovský se po Skrbenského smrti nechal slyšet, že „...*pán Bůh toho dopustiti nechtěl, aby to manželství nepořádné, v kteréž* [Jan Skrbenský z Hříště] *[v]stoupiti mnil, průchod svůj mělo...*“.⁹¹ Hynek Syrakovský z Pěrkova i jeho bratři byli vychováni v katolické víře, ačkoliv ve starší literatuře se vyskytují často zcela opačná tvrzení. Ta lze na základě interpretace a srovnání vícerych dobových písemností i zjištění novější odborné literatury označit za zcela zavádějící a mylná.⁹² Podobně jako dříve Ctibor Syrakovský z Pěrkova, také jeho synové Hynek, Jan a Ctibor ml., totiž navzdory aktivní snaze o povznesení katolických pozic v Paskově a okolí zápasili především s bezútěšným stavem farní organizace, která trpěla na celé Moravě kritickým nedostatkem kléru. Bez katolických kněží tedy mohla vrchnost jen s obtížemi změnit cokoli na náboženské situaci svých panství. V tomto kontextu je tedy nutno chápat také list císaře Rudolfa II. adresovaný dne 12. prosince 1603 Hynkovi Syrakovskému z Pěrkova. Císař jím apeloval na uzavření sborů jednoty bratrské v Paskově a Hrabové „...*zprávu toho jistou jmíti ráčíme, kterak by[s] ty* [Hynek Syrakovský z Pěrkova] *na gruntech tvých sbory pikardské, do kterýchž se netoliko poddaní tvoji, ale i přespólní lidé v nemalém počtu scházejí a sjíždějí a tu své domnělé náboženství provozují, držeti a dopouštěti měl. Což pokudž by tak bylo a ty[s] proti nařízení církve s[va]té křesťanské všeobecní, proti mandátuóm a záповědém slavných pánů předkúv našich, králův českých a markrabí moravských, i proti sněmuóm a snešením starodávným stavův Mark[rabství] mor[avskéh]o, před sebe bral a dopouštěl, neráčili bychom nad tím žádného zalíbení jmíti. A protož tobě přístně poroučeti ráčíme, aby[s] takový sbory a schůze ihned skutečně zastavil, zavřel a víceji jich na gruntech tvých netrpěl...*“. Je nepochybné, že za císařovou aktivitou se skrývaly především zájmy olomouckého biskupa kardinála Františka z Ditrichštejna. Ačkoliv císař žádal ultimativně do čtyř týdnů po Hynkovi vyrozumění, zda jeho nařízení vyhověl, rozhodně nelze panovníkův list interpretovat jako doklad o Hynkově příslušnosti k jednotě bratrské.⁹³

V době držby Hrabové Ctiborem a poté Hynkem Syrakovským z Pěrkova dolehly na zdejší poddané události tzv. patnáctileté války s Turky, ohrožujícími již od první poloviny 16. století nejen Uhry, ale i přihraniční oblasti Moravy. V poslední fázi této války (1604–1606) se v bojích na straně Turků angažoval i sedmihradský kníže Štěpán Bočkaj. Ačkoliv se přímé válečné události severovýchodní Moravě vyhnuly, zdejší obyvatelé i vrchnost ožebračovaly berně, za něž byly udržovány oddíly profesionálních žoldnérů. Mimo to se poddaní podíleli na měsíčním žoldu vojáků tzv. zemské hotovosti a ušetření nebyli pochopitelně ani obvyklých vrchnostenských platů a dávek. Doslova pohromu znamenalo ubytovávání oddílů táhnoucích na uherská válčiště. Žoldnéri se chovali bezohledně, takže krádeže, vandalismus, znásilňování a rabování celých vesnic, městeček a měst, se brzy stalo pověstným. K útrapám způsobeným pobytem vojska, následné neúrodě a drahotě se v letech 1604

a 1607 navíc přidala morová nákaza, která se rychle rozšířila na sousedním hukvaldském panství. Nelze tedy vyloučit, že postižena byla rovněž Hrabová.⁹⁴

Hynek Syrakovský z Pěrkova věnoval během svého života značné finanční prostředky do velkorysé sebereprezentace, z čehož pramenila neutěšená finanční situace. Ta po jeho smrti († 28. července 1614) vyvrcholila vynuceným prodejem paskovského panství.⁹⁵ Potřeba hotových peněz při jednáních s potencionálními kupci pochopitelně zastínila otázku jejich konfesní příslušnosti, takže dne 28. září 1614 paskovské panství s Hrabovou získala za celkovou sumu ve výši 52 500 moravských zlatých rozhodná nekatolička Kateřina Onšíková z Bělkovic.⁹⁶ Do dějin panství se Kateřina Onšíková z Bělkovic zapsala především úsilím o likvidaci veškerých rekatolizačních opatření, zaváděných za předchozích držitelů. Z paskovské fary nechala za zjištěných okolností násilím vyhnat katolického duchovního a na jeho místo uvedla protestantského kazatele, v sousední Hrabové byl z jejího příkazu uzavřen kostel a „...nechtěla míti svých poddaných k tomu, aby farářovi povinné desátky dávali.“⁹⁷

Obr. 11. Mapa sporné hranice mezi Moravou a Slezskem na řece Ostravici, hrabovská vesnice (detail), 1756

Držba paskovského panství bezdětnou vdovou Kateřinou Onšíkovou z Bělkovic neměla dlouhého trvání. Dne 14. ledna 1616 nejprve odkázala „poručenstvím“ paskovské panství (tedy i Hrabovou) svému bratranci Kryštofu Cedlarovi z Hofu na Zlíně a Otrokovicích.⁹⁸ Nový držitel se správy panství ujal pravděpodobně po smrti své sestřenice, nejpozději tedy v květnu 1617, kdy je zmiňována již jako nebožka.⁹⁹ Paskovské panství se 123 osedlými poddanými (přesný počet osedlých v Hrabové neznáme) znamenalo pro Kryštofa velmi podstatný zdroj příjmů.¹⁰⁰ Finance do vrchnostenské pokladny plynuly zejména z poddanské renty, ale zčásti také z provozu či pronájmu vrchnostenských podniků.

Hrabová za stavovského povstání a třicetileté války

Počátkem května 1619 byla Morava zavlčena do probíhajícího stavovského povstání proti Habsburkům, které se zanedlouho bezprostředně dotknulo také obyvatel Hrabové. Již ve druhé polovině roku 1619 kvartýrovaly na severovýchodě Moravy stavovské oddíly. Kryštof Cedlar z Hofu se mezitím velmi agilně angažoval ve prospěch povstání a stal se členem direktorské vlády. Povstání zároveň štědře podporoval vlastními finančními prostředky, avšak ani to nemohlo zvrátit vývoj událostí.¹⁰¹ Závěrečné fáze odporu nekatolických stavů vůči Habsburkům se Kryštof Cedlar z Hofu nedožil, neboť zemřel uprostřed zjitřeného dění na prahu roku 1620.¹⁰² Dědictví se ujala Kryštofova sestra Anna Cedlarová z Hofu. Běh událostí způsobil, že změnu vrchnosti běžní poddaní v Hrabové snad ani příliš nevnímali. Do jejich života totiž zasáhla počátkem února 1620 pohroma v podobě loupeživého vpádu jednotek polských kozáků bojujících na straně císaře Ferdinanda II. proti vzbouřeným stavům. Podle vrchního velitele Alexandra Lisovského se pro tyto oddíly vžilo označení Lisovčáci. Dne 4. února 1620 vtrhli do města Ostravy, kde vyloupili kostel a radnici a vydrancovali mnoho měšťanských domů. Poté pokračovali (pravděpodobně přes Hrabovou) směrem na Nový Jičín a dále údolím Bečvy a Moravy.¹⁰³

Anna Cedlarová z Hofu, stejně jako její zesnulý bratr Kryštof, stála pevně na straně protihabsburské opozice. Z řad rozhodných stoupenců povstání ostatně pocházel také Václav Mol z Modřelic, držitel panství Hranice na Moravě a Drahotuše, s nímž hodlala Anna ve druhé polovině roku 1620 vstoupit do manželství. Plánovanému sňatku s tímto členem moravského direktoria ovšem nakonec zabránil další vývoj událostí po bitvě na Bílé hoře (8. listopadu 1620), která rozhodla o konečné porážce českého stavovského povstání.¹⁰⁴ Dodejme, že na Moravě probíhaly až do počátku roku 1622 stále izolované vojenské akce namířené proti Habsburkům, takže kapitulace vzbouřených českých stavů po bitvě na Bílé hoře zdaleka nepřinesla obyvatelům Moravy a Slezska mír. První polovina roku 1621 se na severovýchodě země nesla ve znamení hrozby vpádu vojsk sedmihradského knížete Gábora Betlena a krnovského knížete Jana Jiřího. V říjnu 1621 pak sužovali obyvatelstvo severovýchodu Moravy vzbouření vsetínští Valaši vedení pozdějším emigrantem Janem Adamem z Víckova.¹⁰⁵

Záhy po definitivním pádu povstání na Moravě počátkem roku 1622 měla Anna Cedlarová z Hofu v plném rozsahu pocítit represivní opatření vítězného Ferdinanda II. v podobě konfiskace veškerého majetku ve prospěch císařské komory. Paskovské panství přesto držela Anna Cedlarová z Hofu až do své smrti. Závěr pozemské pouti ji totiž zastihl dříve, než stačili do Paskova dne 19. září 1622 dorazit konfiskační komisaři. O osud provinilé Anny Cedlarové z Hofu se komisaři přirozeně příliš nezajímali a pouze lakonicky poznamenali, že „...statek paskovský, který podle zprávy [zdejšího úředníka] toliko do smrti

nebožky paní [Anny Cedlarové] z Hofu [jí] k užívání náležel...“. Konfiskační komisaři následně zinventarizovali veškerý movitý i nemovitý vrchnostenský majetek na panství, mimo jiné rovněž vybavení panského folvarku a stodol v Hrabové: „...ve dvoře hrabovským nachází se koně dělné 4, krav dojných 12, telat 2, bejk 1, slepic starých i s kuřaty 40, vůz dělný s potřebami 1, v stodolách panských hrabovských, pšenice v snopích 94 kop, rži v snopích 71 kop, ovsa v snopích 80 kop, ječmene 4 kopy, pohanky 20 kop, prosa 7 kop, brů 9 kop...“.¹⁰⁶ Od konce září 1622 tedy náleželo paskovské panství včetně Hrabové mezi četné císařské konfiskáty a podléhalo dočasné správě dvorské komory a jejího úředního aparátu. Až do chystaného prodeje panství některému z mnoha zájemců z řad katolické šlechty, ve většině pocházející odjinud než z českých zemí, tedy plynuly veškeré výnosy vrchnostenského hospodaření i poddanské platy a dávky přímo panovníkovi.

Obr. 12. Rekonstrukce podoby hrabovské fary v letech 1781–1833, dvacátá léta 20. století

Ještě před definitivní porážkou izolovaných ohnisk stavovského povstání na Moravě v jarních měsících roku 1621 projevil zájem o paskovské panství synovec Kryštofa Cedlara z Hofu rytíř Karel Alexandr Skal z Grünberka. Na rozdíl od svého strýce zůstal v době stavovského povstání loajálním poddaným císaře Ferdinanda II a na panovníka se obracel s vědomím podpory knížete Karla z Lichtenštejna, císařského místodržícího v Čechách. Vývoj vojenské

situace na Moravě ovšem způsobil, že Skalova žádost byla odsunuta *ad acta*.¹⁰⁷ V březnu 1624 získal příslib prodeje paskovského panství císařský komoří a plukovník svobodný pán Karel ze Strassolda, avšak počátkem června 1624 nakonec konfiskát získal plukovník císařské armády hrabě Václav Bruntálský z Vrba. Jeho pozemkový majetek se tím rozšířil o městečko Paskov a vsi Novou Bělou, Hrabovou, Hrabůvku, Krmelín a Žabeň. Kromě toho mu císař Ferdinand II. postoupil rovněž panství Fulnek, zkonfiskované Janu st. Skrbenskému z Hříště.¹⁰⁸

Nepochybně již v době, kdy Václav Bruntálský z Vrba přijímal od svých nových poddaných v zastoupení svým úředníkem „*slib člověčenství*“, pomýšlel v Hrabové a okolí na rozvinutí rekatolizačních opatření. O neutěšeném stavu katolické církevní správy v Hrabové a Paskově hovoří fakt, že v roce 1624 musel v obou kostelích duchovní správu zajišťovat *excurrento* (tj. docházkou) farář Jan Matyáš ze Staré Bělé.¹⁰⁹ Rovněž v roce 1632 si ostravský děkan Jan Mathisius v listu olomoucké biskupské konzistoři postesknul, že farnosti v Paskově a Hrabové zůstávají nadále neobsazeny. Ačkoliv problém měl vyřešit trvalý příchod některého z řádových duchovních z kláštera ve slezské Ratiboři do Paskova, nakonec byl v květnu 1633 na faru v sousední Hrabové (zřejmě byla v obyvatelnějším stavu, než paskovská) investován Martin Fulkovius. Ten zároveň dojížděl k bohoslužbám i do Paskova a Staré Bělé, přičemž oba zdejší původně farní kostely se nestaly filiálními, nýbrž s výhledem na obnovení obou těchto samostatných farností přechodný status tzv. připojených kostelů (*ecclesia adiuncta*). Uvedenou okolnost ostatně výmluvně dokládá zmínka z 30. září 1633, kdy je zmíněný duchovní uváděn jako „*dvojctihodný kněz Martin Fulkovský, ten čas farář paskovský*“.¹¹⁰

Podobně jako předchozí držitelé ani Václav Bruntálský z Vrba v Paskově trvale nesídlil a panství bylo spravováno prostřednictvím úředníka (zpravidla z řad nižší šlechty) a dalších vrchnostenských zaměstnanců.¹¹¹ Při výkonu správy poddaných byli vrchnostenští úředníci oprávněni zasahovat rovněž do pravomoci (samo)správy Hrabové. Výrazem nadřazenosti vrchnostenské správy byl v tomto směru každoroční akt tzv. obnovení úřadů spojený s finančním zatížením poddaných. Úředník měl být totiž v každé lokalitě patřičně pohoštěn a vrchnost si při tom nárokovala povinný odběr vrchnostenského piva či pálenky.¹¹² V březnu 1644 ovšem poddaní z Hrabové i dalších lokalit na panství vznesli stížnost na úředníka Jana Lipovského z Lipova, který si nárokoval obvyklé pohoštění nejen při obnově úřadů a rady „*...co se dotýče obnovování práv od pana ouředníka po dědinách panství paskovského, budouc k velkým outratám nad nemožnost truňku pítí vína, gořalky od něho přivozování jsme, nemůžem toho tajiti a chudoba i nemožnost naše, snášeti. O truňk slušný, mírný v ten čas za toho půl dne na takovou osobu tu, co přísluší o to nemluvíme, proti tomu nejsme. Ale co tam jinším časem [úředník] propije, zaplatiti musíme,*

*některá dědina 25 mázů (26,5 litru), jiná 14 mázů (14,8 litru), že by i v tom mírnost a snesitelnost možností naší uskrou[m]něno býti mohlo...“.*¹¹³

Pokračujme však v líčení osudů Hrabové, která setrvala ve svazku s paskovským panstvím i v době probíhající třicetileté války, jejíž počáteční fází byla rebelie nekatolických stavů v českých zemích. Ačkoliv se během roku 1622 na Moravě podařilo pacifikovat většinu posledních ohnisek stavovského povstání, pokračování konfliktu vyvolávalo nutnost vydržování císařské armády. Moravský gubernátor kardinál František z Ditrichštejna tedy v listopadu 1622 nařídil za tímto účelem finanční i obilní kontribuci, takže na každého osedlého (nejen v Hrabové) připadla povinnost zaplatit jeden zlatý a odevzdat jednu čtvrti (55,7 litru) žita a ovsa či ječmene.¹¹⁴ Zhoršení poměrů hospodářsky již tak vyčerpaného obyvatelstva vyvolalo novou vlnu ozbrojeného povstání na Valašsku, jehož přímých důsledků v podobě kořistnických vpádů nezůstali počátkem roku 1623 ušetřeni ani poddaní v Hrabové a okolí. Vojenská situace se na severovýchodě Moravy uklidnila teprve v polovině roku 1624, nicméně vymáhání kontribucí přivedlo zubožené obyvatelstvo do velké bídy a na pokraj hladomoru.¹¹⁵ Relativní klid zbraní trval v kraji až do léta 1626, kdy sem ve směru ze Slezska vtrhla dánská vojska pod velením Petra Arnošta z Mansfeldu. Před řaděním dánské soldatesky nebyla velmi pravděpodobně uchráněna ani Hrabová, byť přímá písemná svědeckví se o tom nedochovala. Dány ze severovýchodní Moravy a Slezska vytlačil teprve v létě 1627 Albrecht z Valdštejna, ovšem jeho vojáci se v kraji nechovali k obyvatelstvu o mnoho lépe než nepřítel.¹¹⁶

Ani v dalších letech se obyvatelstvo skutečného míru nedočkalo, neboť bylo sužováno průtahy císařských vojenských jednotek. Neustávající požadavky na nové a nové vojenské kontribuce obyvatelstvo přivedly na práh skutečné hmotné bídy a hladu, takže hrabovští poddaní často neměli z čeho odvádět vrchnosti obvyklé naturální dávky a peněžní platy. V závěrečné fázi třicetileté války bylo obyvatelstvo severovýchodní Moravy konfrontováno s přítomností švédských vojsk, která počátkem čtyřicátých let 17. století obsadila celý kraj a jejich náporu odolávala pouze v letech 1643 a 1645 neúspěšně dobývaná pevnost Hukvaldy.¹¹⁷ Na denním pořádku kořistnické průtahy švédských oddílů, což dokládá stížnost poddaných z Hrabové a dalších lokalit paskovského panství Václavu Bruntálskému z Vrbna, sepsaná dne 26. března 1644 „... *chudí lidé v[e] velikém ubožství [...] lety minulými a nepokojnými a až dosavad tomu konce nebudouc, ještě těžší zlé věci na nás se valí a o vseckny majetnosti hospodářství našeho nás připravují. Předně od lidu vojenského nás často sem i tam se pojížděním navštěvování a živnosti domovní berouc, mocně kvaltovně [tj. mocí a násilím] nás o hovádka a koně připravují, což s lítostí hroznou škodů a s pláčem zažívati musíme. [...] I zase nadto vejš milostivý p[ane], h[rabčící]*

Protější strana: *Obr. 13. Mapa velkhrabovských nemovitostí, 1809*

Grabowac
Kralifafen.

Cosonic

Mifrowis

Großgrabowac Müßifal Gründe.

Grolis

Zorf

Schulhaus

Kirche

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

Zoo

Garten

Feld

Wiese

Acker

Wald

Bach

Graben

Weg

m[ilosti], budouc znovu zase obrácení k dávání velikého geldu a profiantu [švédské okupační posádce] do města Těšína ode dne s[vatéh]o Martina roku 1643, nestačujíc nám již možností našich [...] netajíce, kterak jsme po tyto dvě léta minulé Božím dopuštěním uzmrznutím obilí našeho i krupobitím potlučením, povodní častou grunty naše pokazené, země dobré, louky pobrané, jsme o živnosti mnohé i o chléb přišli...“.¹¹⁸

Počátkem června 1644 sužoval obyvatele Hrabové a okolí oddíl švédských rejtářů rytmistra Balcara Rössela, okolo 8. února 1645 zde pro změnu pobývaly císařské jednotky a dne 18. srpna téhož roku ztrpčovali život poddaným rejtari císařského regimentu rytmistra Františka Otislava z Kopenic.¹¹⁹ Ve večerních hodinách dne 18. ledna 1646 přepadl švédský jízdní oddíl o síle přibližně 100 mužů městečko Paskov. Zdivočelí žoldnéři zde pobrali asi 50 koní, vyrabovali mnoho domů, část jich zapálili a jejich drancování se neubráníl ani zámek. Je přitom velmi pravděpodobné, že vojáci plenili rovněž v okolních vsích včetně Hrabové.¹²⁰ Dalším kořistnickým vpádům švédské armády čelili zdejší poddaní také v dalších měsících roku 1646.¹²¹ Logistické přesuny císařských i švédských oddílů na moravskoslezském pomezí pokračovaly rovněž počátkem roku 1647. Přes paskovské panství se přehnal nejprve jízdní regiment císařského rytmistra Kalkopa, následovaný dne 12. ledna 1647 přibližně pěti stovkami Švédů. Kalkopův regiment pak Paskovem a Hrabovou projížděl také na zpáteční cestě. Z líčení paskovského úředníka Fridricha Sovinského z Mohelnice přitom vyplývá, že zatímco císařská soldateska se spokojila se zabavením proviantu, Švédové obyvatelstvu způsobili nepoměrně větší škody.¹²² Koncem března 1647 úředník vyličil další řádění švédských zásobovacích oddílů a nekončící útrapy poddaných v Hrabové i na celém paskovském panství slovy: „...partaje [tj. vojenské oddíly] veliké a silné každodenně všady na všechny strany jidou [...] všechno všudy na nic a na zkázu přivozují, s lidmi tyransky nakládají. Města, dědiny, zámky rabují, plundrují a na zkázu přivozují, dobytky všelijaké, koně berou a zajímají, že mně tak ukrutného tyranství a zlého obchodu jejich nyní vypsati možné není. A žádný, kdo při tom není, neuvěří. Paskov, zámek, i jiné dědiny již po několikrát vybrali, kde co bylo, i kostely vylúpali, dívek a žen mnoho zkvaltovali [tj. znásilnili]. [...] utíkati jednostejně a se pokrývati do lesův musíme a velikú nouzi, bídu snášeti...“. Císařská armáda, která nedokázala moravskoslezské pomezí v těchto měsících účinně před nepřítelem bránit, nepřestávala naléhat na odvádění předepsaných kontribucí a tím zoufalou situaci ještě více vyostřovala.¹²³

Vyhrocení hospodářské situace poddaných vedlo k nárůstu kriminality, což paskovský úředník Fridrich Sovinský z Mohelnice glosoval slovy „neviděl sem více lotrovství a krádeže, jako zde na tom panství, nebo jeden druhému krade, ani v poli, v stodolách obilí a jiné věci obstatí nemůž“. Zvýšenou hospodářskou kriminalitu ve čtyřicátých letech 17. století dokumentují záznamy v soudní

knize městečka Paskova. Kupříkladu v říjnu 1643 městský fojt rozsuzoval případ krádeže oblečení mezi hrabovskými poddanými „jakožto *Jakubem Šústkem z Velké Hrabové a Ondrú Lepařem z tejš dědiny strany zakopaných a pobraných šatův Ondru Bednáři*“.¹²⁴

Začátek posledního roku třicetileté války se nesl ve vystupňování požadavků na proviant pro císařskou armádu. Ačkoliv paskovský úředník Fridrich Sovinský z Mohelnice namítal, že poddaní nemají ani obilí k zasetí, vtrhli v polovině března 1648 do Hrabové i dalších lokalit císařští žoldněři, aby si uloženou kontribuci vynutili násilím.¹²⁵ V červnu 1648 pak Švédové kvůli neodvedení kontribuce odvěkli některé poddané do vězení ve Fulneku a jízdní oddíl o síle 30 mužů zpusťošil v Hrabové tamní fojtství a panský dvůr „...fojta hrabovského partaj z Fulneka ve 30 koních vyrabovali a vypáliti také hrozí [...] dvůr hrabovský 5. juni [června] zase vyrabovali...“.¹²⁶ Teprve v říjnu 1648 vyvrcholila dlouhá a složitá mírová jednání podpisem tzv. Vestfálského míru, který přinesl Evropě po dlouhých třiceti letech úlevu od vyčerpávajících bojů. Poslední švédské posádky opustily Moravu až v létě 1650 a zemi i paskovské panství čekala dlouhá cesta ke stabilizaci rozvráceného hospodářství a nahrazení materiálních i kulturních škod.¹²⁷

Průběh válečných událostí samozřejmě citelně zasáhl do demografických poměrů. Na počátku třicetileté války v roce 1619 čítalo paskovské panství

Obr. 14. Budova hrabovské fary dle stavu po roce 1833, dvacátá léta 20. století

celkem 123 osedlých poddaných.¹²⁸ Naopak koncem tohoto dlouhého konfliktu v říjnu 1647 tehdejší paskovský úředník Fridrich Sovinský z Mohelnice vrchnosti sděloval, že se na panství nachází odhadem pouze 60 „*neposlušných, zlých, fortelných a zlodějských*“ poddaných.¹²⁹ To znamená, že celkový stav populace se zde vlivem dlouhodobě nepříznivých okolností snížil během tří válečných desetiletí více než o polovinu, na pouhých 48,7% jejího původního stavu. K razantnímu úbytku poddaných došlo teprve ve čtyřicátých letech 17. století, kdy se Morava stala válečným územím. Soupis pustých gruntů na paskovském panství, vyhotovený vrchnostenskou správou na podzim roku 1632, totiž ještě zaznamenává pouze 13 pustých gruntů (v Hrabové a v městečku Paskově byly ovšem všechny usedlosti osazené), z čeho plyne, že celkový počet poddaných poklesl oproti začátku války pouze o 10,6 % a pohyboval se okolo 110 osob.¹³⁰ Naopak válečné útrapy ve čtyřicátých letech 17. století zapříčinily na panství zpustnutí dalších 50 poddanských usedlostí (tj. 40,6 % jejich celkového stavu na počátku třicetileté války). V polovině ledna 1647 ostatně Fridrich Sovinský z Mohelnice sděloval hofmistru hraběte Václava Bruntálského z Vrba, Tomáši Hladnému, že „...*poddaní [...] od gruntů svých, nemohouc tak velikých a ukrutných dávek na obě strany [tj. císařským i Švédům] vybývat, již ucházeti počínají*“.¹³¹ V polovině dubna 1648, tedy posledního roku války, pak paskovský úředník referoval vrchnosti „*strany pouští [tj. ohledně pustých usedlostí], že se jich tak zde mnoho na panství nachází [...], které [...] skrzeva veliké dávky, kontribuci, armády, vojska, partaje [tj. vojenské oddíly] všelijaké v chudobu lidé a pústky učiněné jsou a k tomu přišli, v tej příčině žádný protiva tomu býti nemůže a příčina není a tomu se nyní diviti nemůžeme [...] Pán Bůh sám ví, jak ještě ti druzí [poddaní], co ještě před rukama jsou, dále při statkách svých obstojí, aby se všichni rozběhnouti nemuseli. Já bych je rád založil, aby se vždy déle obdržeti mohli, není čím a odkud vymysliti nikterak nemohu, dosti mně toho líto jest, sami sobě pomoci nemůžeme. Někteří poddaní již z jemelá [jmelí] chléb jedí, pán Bůh rač dále pomáhat, muselo by drahně obilí před rukama býti, kdyby se zakládati měli...*“.¹³²

Krátce po skončení třicetileté války došlo k poměrně rychlé revitalizaci demografických poměrů. Na pusté grunty se buďto navraceli za války zběhlí poddaní, anebo vrchnost udělovala tato hospodářství novým zájemcům z řad rodinných příslušníků stávajících osedlých. Na tento proces ukazují údaje z pozůstalostního inventáře hraběte Václava Bruntálského z Vrba, vyhotoveného v červenci 1650. Celkový počet usedlostí na panství, tedy ve městečku Paskově a vsích Nové Bělé, Hrabové, Hrabůvce, Krmelíně a Žabni vzrostl na 168, z nichž pustých zůstalo již pouze 56, tedy zhruba jedna třetina (33 %). Vyjádřeno v absolutních číslech se ovšem počet poddaných (112) již nyní, pouhé dva roky po třicetileté válce, vyrovnal stavu z počátku třicátých let 17. století, kdy na panství žilo okolo 110 osedlých poddaných. V Hrabové se

v roce 1650 nacházelo celkem 13 pustých gruntů, což představovalo 34,2 % z celkového počtu zdejších usedlostí.¹³³

Hrabová od poloviny 17. do poloviny 19. století

Vraťme se nyní k osudům hrabovské vrchnosti. Hrabě Václav Bruntálský z Vrba zemřel dne 31. července 1649 v Benátkách a správu rodových statků převzala jeho manželka Alžběta Polyxena Bruntálská z Vrba. Prvořadý úkol přitom představovala postupná konsolidace vrchnostenského hospodářství, silně postiženého událostmi závěrečné fáze třicetileté války. Vedle toho si žádaly zásadní rekonstrukce zruinované zámecké budovy ve Fulneku a Paskově. Všechna tato opatření se pochopitelně neobešla bez nemalých finančních výdajů. Připočteme-li k nim dluhy, které po sobě zanechal Václav Bruntálský z Vrba, je zřejmé, že vdova Alžběta Polyxena se počátkem padesátých let 17. století musela vypořádat s řadou těžkostí. Zatímco po některých dlužnicích urputně vymáhala splátky, sama čelila hrozbě exekuce ze strany Eusébie Sabiny Podstatské z Prusinovic, rozené z Kounic. Ta se v roce 1651 u moravského zemského tribunálu dožadovala „...*mně exekuci do statku Paskova povolití [...] abych já svého práva exekutoriálně užítí mohla...*“.¹³⁴

Za účelem získání co největšího množství hotových finančních prostředků byly do pronájmu již v průběhu předešlých desetiletí dávány některé vrchnostenské podniky. Jedním z nich byl také vrchnostenský vodní mlýn v Hrabové, který však dne 22. února 1655 zcela vyhořel. Zdejší v pramenech blíže nejmenovaný mlynář měl přitom tuto nemovitost v pronájmu teprve 20 týdnů a po zbytek tříleté nájemní smlouvy tedy vrchnosti dlužil na činži.¹³⁵ S vrchnostenskými příjmy souvisel rovněž povinný odběr produktů panských podniků (zejména pivovaru a palírny v Paskově), a to bez ohledu na jejich kvalitu a cenu. Kupříkladu v roce 1655 sděloval úředník Ondřej Mencl vrchnosti, že „...*často letního času fojtům po dědinách piva tak zkysají, že sem spatřil, že velkou škodu na něm mívají a není tak divu, neb když kolko neděl pivo stojí a zádny ho nechce pít, musí se pokazit. K tomu lidé jsou velice chudobní, pivo také nepřiliš dobré, z příčiny, že chorá koukolovatá pšenice na slad se dává...*“.¹³⁶ Počátkem roku 1659 si fojti (mezi nimi rovněž ten z Hrabové), nakupující pro své šenky panské pivo a kořalku Janu Františkovi Antonínu Bruntálskému z Vrba stěžovali na příliš vysokou nákupní cenu těchto produktů. Hrabě na jejich supliku s jistou dávkou jízlivosti odpověděl: „...*kerak byste škodu jmíti mohli, nepoznávám, ale spíše je ta příčina, že vy sami piva vypijete a peníze, co tak utržíte, s nimi zakládáte [tj. půjčují je] a utracujete, jakož se již to při některých skutečně vynašlo...*“.¹³⁷ Přesto nakonec stanovil, aby se jeden achtl (5,8 litru) piva fojtům nevystavoval draž než za tři zlaté.¹³⁷

Gross Hrabowa

Schaiar

Od poloviny padesátých let 17. století převzal správu rodového majetku již dospělý syn Václava a Alžběty Polyxeny Jan František Antonín Bruntálský z Vrba, který svou kariéru spojil se zemskou úřednickou službou absolutistickému státu. Císařem Leopoldem I. byl obdařen čestnými tituly císařského tajného rady a komořího a v roce 1697 dokonce obdržel Řád zlatého rouna. Na paskovském panství hrabě příliš často nepobýval, nicméně v roce 1660 nechal pro kostel sv. Kateřiny v Hrabové ulít u opavského zvonáře Hanse Knauffa zvon ozdobený rodovým znakem.¹³⁸ V době držby Hrabové Janem Františkem Antonínem Bruntálským z Vrba proběhla v srpnu 1676 revize stavu počtu poddaných, tzv. druhá lánová vizitace. Komisaři za účelem vyměření státního zdanění poddaného obyvatelstva v Hrabové zjistili celkem 30 usedlostí, z nichž 23 bylo selských. Počet hospodářů se v Hrabové od poloviny padesátých let 17. století, kdy proběhla tzv. první lánová vizitace, zvýšil o dva.¹³⁹ Fojtství držel v době druhé lánové vizitace fojt Matěj Choleva, který usedlost roku 1686 předal za tisíc zlatých svému synovi Melicharovi. V Hrabové se kromě fojtství nacházela rovněž druhá poddanská selská usedlost, osvobozená od vrchnostenských robot. Toto tzv. volenství držel v padesátých letech 17. století Tomáš Žáček, od roku 1660 pak jeho syn Jan Žáček.¹⁴⁰

Zmíňme se krátce rovněž o stavu náboženských poměrů v Hrabové, která byla přiřazena k paskovské farnosti. Od poloviny čtyřicátých let 17. století byla paskovská fara po vynuceném odchodu faráře Matyáše Jahody kvůli jeho přestupkům vůči církevní kázni neobsazena. Duchovní službu v Paskově i Hrabové vykonávali kněží z okolních farností.¹⁴¹ Dlouhodobě neutěšený stav pastorační paskovské farnosti nakonec přiměl hraběnkou Alžbětu Polyxenu Bruntálskou z Vrba počátkem května 1650 k opětovnému jmenování Matyáše Jahody paskovským farářem. Poté co se roku 1653 dostal do sporu s ostravským děkanem a potažmo olomouckou biskupskou konzistoří, definitivně opustil paskovskou farnost, která následně zůstala opět neobsazena.¹⁴² Počátkem února 1654 sděloval ostravský děkan Adam Hynek z Aschentálu paskovskému úředníkovi Ondřeji Menclovi, že byl konzistoří pověřen prozatímní duchovní správou v Paskově a Hrabové „...*dekret jest mi daný od jeho m[ilos]ti p[ana] oficiála i slavného konzistoře holomúckého, abych paskovský i hrabovský kostel zatím k svému opatrování přijal, až by se [v]hodný a příkladný pan farář pro Paskov vyhledal...*“.¹⁴³ V březnu 1655 prosila Alžběta Polyxena generálního vikáře Sorina, aby prozatímní správou paskovské farnosti pověřil faráře ze Studénky Honoria Kinsického.¹⁴⁴ V roce 1657 byl na paskovskou faru investován Gabriel Kwiedzinský a od srpna 1661 zde působil Jan Jiří Ignác Bator.¹⁴⁵ Po jeho odchodu do Frýdlantu n. Ostravicí byl na jeho místo v lednu 1666 ustanoven Michael Dubíček, jenž v Paskově působil až do jara 1670.¹⁴⁶ V polovině května téhož roku byl na paskovskou faru investován Matyáš

Protější strana: *Obr. 15. Mapa stabilního katastru, císařský otisk, Velká Hrabová, 1833*

Schaupius.¹⁴⁷ Hrabová s kostelem sv. Kateřiny Alexandrijské byla po celou dobu přivtělena k paskovské farnosti, což ostatně zdůraznil při kanonické vizitaci v roce 1690 i ostravský děkan Pavel Leopold Michalin („*filialis ecclesiae Hraboviensis semper pro semper ecclesiae Paskoviensi adiuncta*“).¹⁴⁸ Když dne 12. června 1695 paskovský farář Matyáš Schaupius zemřel, stal se od 4. července téhož roku zdejším novým duchovním pastýřem Jan Maxmilián Clemens. Od 12. května 1698 zde pak působil Jan Josef Řepka.¹⁴⁹

Obraťme pozornost opět k držitelům Hrabové. Dne 5. září 1690 získal za sumu 63 tisíc zlatých paskovské panství hrabě Fridrich z Oppersdorfu, který tak rozšířil pozemkový majetek rodu na moravsko-slezském pomezí. Fridrichův bratranec František Eusebius totiž držel nedaleké panství Frýdek na slezském břehu řeky Ostravice. Podobně jako předchozí držitel paskovského panství, rovněž Fridrich z Oppersdorfu rozvíjel svoji kariéru v zemské úřednické službě absolutistickému státu.¹⁵⁰ Již v roce 1694 předal správu panství svému synovi Františkovi Josefovi z Oppersdorfu. Ten kráčel ve šlépějích svého otce a v roce 1704 jej císař Leopold I. ustanovil hejtmanem Markrabství moravského. Zároveň byl panovníkem obdařen čestnými tituly císařského tajného rady a komořího.¹⁵¹ František Josef z Oppersdorfu se potýkal se značnými dluhy, a tak hledal všemožně cestu vedoucí ke zvýšení příjmů hotových peněz. Velmi ochotně proto potvrzoval a rozšiřoval fojtům a svobodným sedlákům jejich dosavadní privilegia. Kupříkladu dne 13. června 1694 vydal příslušné listiny hrabovskému fojtovi Melicharu Cholevovi i zdejšímu svobodnému sedlákovi Janu Žáčkovi. Jeho potomkovi Kašparu Žáčkovi pak hrabě dne 31. srpna 1699, „...*žádající mne při tom, abych jemu i [s] potomky jeho pro zvelebení téhož gruntu jisté gruntovní platy a místo povinných robot též mírný plat a při tom některé snesitelné roboty milostivě vysadil...*“, vyměřil místo některých robotních povinností každoroční peněžní plat. Na žádost fojta a celé obce vsi Hrabové pak František Josef z Oppersdorfu povolil pronajímat tamní obecní kovárnu s tím, „...*že ten, kdo touž chalupu bud' pronajme, neb koupením držeti bude, na budoucí časy mně, erbům mým i budoucím pánům, držitelům tejš vsi Velké Hrabové na znamení poddanosti každoročně platu dvaceti čtyři krejčary [...] dávati...*“.¹⁵²

Za účelem revize dosavadních výnosů z paskovského panství nechal hrabě sepsat v roce 1699 nový urbář, tedy knihu evidující povinnosti poddaných vůči vrchnosti. Závazky poddaných vůči vrchnosti vycházející z dědičného propůjčení půdy (tzv. rustikálu) a jejího užívání tkvěly jednak v robotních povinnostech, jednak v odvádění pravidelných a přesně stanovených naturálních dávek a platů. Objem poddanských povinností přitom závisel na rozsahu rustikálu. Urbář evidoval v Hrabové kromě fojta a svobodného sedláka dalších 24 sedláků a 11 chalupníků. V naturáliích odevzdávali na sklonku 17. století hrabovští poddaní vrchnosti na termín sv. Martina (11. listopadu) předepsaný počet hus, slepic, kuřat, vajec, ale i pšenice, žita, ovsu a příze. Naopak gruntovní

plat ve formě hotových peněz poddaní vrchnosti odváděli ve třech obvyklých termínech, a to na sv. Jiří (23. dubna – dnes je svátek přesunut na 24. dubna), na sv. Václava (28. září) a o Vánocích. Dodejme, že urbář v Hrabové evidoval kromě fojta a svobodného sedláka dalších 24 selských gruntů, dále 11 chalupníků a jednu obecní chalupu, o níž již byla výše řeč.¹⁵³

33 komínů, tedy usedlostí. Pro srovnání dodejme, že v sousedním Paskově bylo tehdy 55 usedlostí, avšak pouze 33 z nich disponovalo komínem. Naopak v Hrabůvce a v Nové Bělé bylo po 21 usedlostech s komíny, v Žabni se nacházelo 20 a v Krmelíně 25 usedlostí s komínem.¹⁵⁷ Zanedlouho po zisku paskovského panství se Filip Ignác z Hochu musel vypořádat se zdejšími letitými problémy, totiž s nestálostí východní hranice na řece Ostravici. Vyhrocení sporu s držitelem sousedního statku Velké Kunčice (dnes Ostrava-Kunčice), Karlem Františkem Skrbenským z Hříště nepochybně významnou měrou přispělo k rozhodnutí Filipa Ignáce z Hochu tuto neklidnou državu prodat.

Dne 16. května 1731 koupil za sumu 100 tisíc zlatých paskovské panství svobodný pán Samuel František von Rebentisch, rada císařské dvorské komory a vrchní komorní ředitel v Banátu. Po jeho smrti dne 10. ledna 1734 převzala správu panství jeho manželka svobodná paní Marie Paula, rozená von Gallanegh. Počátkem roku 1736, tedy dva roky po smrti Samuela Františka von Rebentisch, byla Marie Paula opět vdaná. Jejím druhým manželem se stal generál – polní maršál Jan Maxmilián, hrabě von Fürstenbusch. Sňatkem však vznikla překážka poručnictví nad majetkem jejich potomků z předešlého manželství, takže dne 9. ledna 1736 musela Marie Paula v souladu s platným právním řádem žádat císaře Karla VI. o udělení příslušného dispensu. Vyřízení žádosti se protáhlo na dlouhých 12 let, navíc dne 9. prosince 1748 oznámila dvorská kancelář do Paskova, že hraběnka provdáním ztratila své poručnické právo. Paradoxem byl ovšem fakt, že tou dobou již byla Marie Paula opět vdovou, navíc nezletilý zůstal již pouze syn Achác Jan Nepomuk von Rebentisch. S ohledem na tyto okolnosti nakonec dvorská kancelář přehodnotila své stanovisko a původní žádosti bezesbytku vyhověla.¹⁵⁸

Mezi poddanými se hraběnka Marie Paula těšila velké oblibě, protože na rozdíl od okolních vrchností svévolně nezvyšovala jejich robotní zatížení. V polovině 18. století byli na základě údajů v tzv. tereziánském katastru zdejší poddaní z řad sedláků povinni robotovat na panském tři dny v týdnu s potahem o dvou koních. Zahradníci a chalupníci robotovali pouze bez potahu dva dny v týdnu.¹⁵⁹ Místo obvyklých zemědělských prací mohla vrchnost poddané, na něž se vztahovala povinnost potažní roboty, využívat rovněž k práci v lese s tím, že za tři robotní dny musel každý takový poddaný nařezat čtyři sáhy (14,9 m³) dříví. V srpnu 1755 ovšem hraběnka Marie Paula von Fürstenbusch „z pouhej vrchnostenskej milosti“ snížila rozsah této povinnosti na tři sáhy (11,2 m³).¹⁶⁰ Díky štědré podpoře vrchnosti byl navíc v sousedním Paskově v letech 1740–1746 postaven nový zděný kostel a později rovněž fara. Hraběnka zemřela koncem února 1758 na zámku v Paskově ve věku 66 let a poslední odpočinek nalezla dne 27. února téhož roku tamním farním kostele.¹⁶¹ Počátkem května 1758 Hrabovou a další lokality paskovského panství sužovala přítomnost pruské armády válčící tou dobou v rámci tzv. sedmileté války s císařskou armádou Marie Terezie. Dne 5. června 1758

sděloval syn Marie Pauly Achác Jan Nepomuk von Rebentisch, že Prusové se nacházejí v Paskově, Hrabové a okolních vsích, které doslova zaplavili. Pro vysvětlenou dodejme, že pruské oddíly se tou dobou stahovaly na jihozápad k oblíbené Olomouci.¹⁶²

Obr. 17. Mapa stabilního katastru, císařský otisk, Velká Hrabová, farní okrsek (detail) 1833

V testamentu z 2. září 1755 ustanovila Marie Paula von Fürstenbusch univerzálními dědici své čtyři děti z prvního manželství, syny Jana Karla, Acháce Jana Nepomuka a dcery Cecílii a Marii Florimundu. Marie Paula přitom dobře věděla, že nejmladší z nich, Achác Jan Nepomuk, se v minulosti nejednou projevil jako velmi neehospodárný a marnotratný člověk. V testamentu proto stanovila, aby mu zemské úřady přidělily kurátora, který by zamezil případnému rozchvácení jeho podílu. Jan Karel ovšem sloužil v hodnosti generálmajora v pruské [!] armádě Fridricha II. a obě dcery již byly provdány. Bylo tedy velmi pravděpodobné, že paskovské panství převezme po matčině smrti právě nejmladší z potomků. Tento předpoklad se také beze zbytku naplnil a sourozenci se dne 1. dubna 1759 dohodli, že celého dědictví se ujme Achác Jan Nepomuk von Rebentisch s tím, že ostatním vyplatí jejich podíly. Achác působil v zemské správě, v níž zastával úřad uherskohradištského krajského hejtmána. Vzhledem k rozmařilému životu však brzy zabředl do značných dluhů. Přestože kupříkladu již v roce 1760 prodal hrabovský panský mlýn ostravskému mlynáři Josefu Schwarzovi za sumu 1 350 zlatých zaplacených v hotovosti, na paskovský statek byla roku 1763 uvalena vojenská exekuce

kvůli nezaplacení válečných kontribucí (v uvedeném roce vrcholila tzv. sedmiletá válka). Vyhrocená situace vyvrcholila prodejem paskovského statku včetně Hrabové.¹⁶³

Aby se Achác Jan Nepomuk von Rebentisch vyhnul nevýhodnému exekučnímu prodeji, postoupil dne 14. září 1765 panství s povolením moravského tribunálu novému vlastníkovvi za 125 tisíc zlatých. Statek včetně zámku byl prodán s veškerým inventářem, úrodou, honebním právem i právem rybolovu.¹⁶⁴ Poddaní z Hrabové zanedlouho poté slibovali prostřednictvím fojta svou věrnost a poddanost rytíři Karlu Pamesbergerovi von Kettenburg. Nový vlastník statku pocházel z olomoucké měšťanské kupecké rodiny a sám byl velmi úspěšným velkoobchodníkem, směnárníkem a průmyslníkem. Disponoval prádelnami lnu v Uničově, Litovli, Mohelnici a Lošticích, na boskovickém panství podpořil bezúročnou půjčkou 10 tisíc zlatých vybudování kamencové hutě a v Šumperku se angažoval rovněž v tovární výrobě plyšových tkanin. Cestu ke šlechtickému titulu si umetl svými činy v době sedmileté války. Na vlastní náklady vyzbrojil dva dragouny a finančně i materiálně podporoval obranu Prusy obležené olomoucké pevnosti. Vojenskému velení navíc poskytl úvěr 3 tisíce zlatých na nákup potřebného materiálu a armádě dal k dispozici i zásoby svého skladu.¹⁶⁵ Především díky vlastnímu kapitálu tedy dosáhl dne 8. května 1762 povýšení do šlechtického stavu s predikátem von Kettenburg.¹⁶⁶

Podnikatelský duch Karla Pamesbergera von Kettenburg byl zřetelný i ve vztahu k zakoupenému panství, na němž nesídlil. Vyznačoval se ekonomickým pragmatismem a bezohlednou snahou za každou cenu generovat z paskovského panství co největší objem finančních prostředků, samozřejmě za cenu stupňujícího se hospodářského útisku. Ten se vyhroutil krátce poté, co Karel Pamesberger von Kettenburg zahájil plošnou melioraci dominikálu. Poddaní prostřednictvím fojtů sepsali česky psanou stížnost, kterou přerovský syndik dne 3. května 1766 přeložil do němčiny. Obsahem stížnosti byl především rozsah roboty. Místo obvyklých tří dnů v týdnu je nyní vrchnost nutila dokonce ke každodenní robotě, což znemožňovalo obhospodařování vlastních pozemků. Vrchnostensští úředníci rovněž poddané často nutili, aby přespávali přímo ve vrchnostenských dvorech. Když se někdo odvážil odejít na noc domů a ráno po sedmé hodině opět přišel robotovat, byl zbit. Mnoho selských polí vrchnost násilím připojila ke dvorům, a také nechala vysušit některé poddanské rybníky, které nechala přeměnit v polnosti. Stížnost byla předána vrchnostenskému úředníkovi Antonínu Josefovi Millnerovi, avšak náprava nepřicházela. Zoufalí poddaní se proto snažili svou stížnost doručit přímo císařovně Marii Terezií do Vídně. Teprve v lednu 1772 se do věci vložilo moravské gubernium, které prostřednictvím krajského hejtmana zapovědělo vrchnosti svévolné navyšování robotních povinností. Karel Pamesberger von Kettenburg se ovšem vůči rozhodnutí gubernia ostře ohradil, a tak spor mezi vrchností a poddanými pokračoval až do roku 1774.¹⁶⁷

Pouhé dva roky poté dne 21. května 1776 Karel Pamesberger von Kettenburg v Olomouci zemřel. Testamentem sepsaným dne 20. května 1776, tedy pouhý den před svou smrtí, ustanovil držitel Paskova za univerzální dědičku svou manželku Annu Marii Kateřinu Pamesberger von Kettenburg. Právní kroky vedoucí k faktickému převzetí dědictví se ovšem protáhly na celé dva roky, takže příslušný zápis do zemských desk nese datum 31. března 1778.¹⁶⁸ Vdova jen několik měsíců poté ve své závěti z 21. srpna 1778 paskovský statek odkázala dceři z prvního manželství Františce Gruberové, provdané Lindtnerové a jejímu synovi z druhého manželství Jáchymu Stroblovi. Jelikož však dědička nedisponovala na Moravě inkolátem (šlechtickým obyvatelským právem s možností vlastnit v zemi pozemkový majetek), muselo být paskovské panství již následujícího roku prodáno.

Když dne 29. října 1779 koupil nabízenou državu za 125 tisíc zlatých hrabě Josef Antonín František Mitrovský z Nemyšle a na Hrabyni, stal se zámeckým pánem v Paskově opět příslušník starobylého domácího šlechtického rodu.¹⁶⁹ Josef Antonín František Mitrovský spojil svoji kariéru, podobně jako většina mužských členů tohoto rodu, se službou v habsburské armádě. Již jako mladý podplukovník pěšího pluku se vyznamenal v bojích sedmileté války (1756–1763). Při dobytí slezské pevnosti Svídnice (1. října 1761) si za udatnost vysloužil veřejné uznání generála Ernsta Gideona Laudona a navržení na udělení rytířského kříže řádu Marie Terezie. Roku 1773 dosáhl hodnosti generálmajora a roku 1784 byl jmenován polním maršálkem lieutenantem. O dva roky později se stal majitelem pěšího pluku č. 40.¹⁷⁰ Vrchol kariéry prožil při protitureckém tažení v letech 1788–1791, když velel vojenskému sboru ve Slavonii a na přechodnou dobu převzal dokonce vrchní velení celé armády místo indisponovaného Ernsta Gideona Laudona. Zúčastnil se obléhání a dobytí Bělehradu (dne 9. října 1789) a za své zásluhy byl povýšen na generála polního zbrojmistra a ustanoven velícím generálem v Banátě a Sedmihradsku. Roku 1806 převzal čestnou hodnost kapitána tělesné gardy a dvorní strážce císaře Františka II. Krátce nato, v roce 1807, byl penzionován a odebral se do Paskova.

Na sklonku života na zdejším zámku přivítal významné osobnosti své doby, jakými byli generál Ernst Gideon Laudon či arcivévoda Karel Habsburský, pozdější vítěz nad Napoleonem v bitvě u Aspern (21.–22. května 1809). Vojenská kariéra Josefa Antonína Františka Mitrovského z Nemyšle často odváděla od rodinného krbu na bojiště, takže není divu, že jeho manželství s hraběnkou Karolínou Koháryovou († 1801) zůstalo bezdětné. Navzdory častým a dlouhodobým pobytům mimo svá panství dbal hrabě na jejich hospodářský rozvoj. Parcelací již nerentabilních panských dvorů zde inicioval založení celkem tří nových osad, a to Mitrovic u Nové Bělé a Světlova a Starého Dvora u Krmelína.¹⁷¹ Pozoruhodnou upomínkou na osobnost hraběte Josefa Antonína Františka Mitrovského z Nemyšle je bezesporu dochovaný

Obr. 18. Zámek v Paskově, pohled od východu, počátek 20. století

soubor kolorovaných plánů všech vrchnostenských realit na katastrech Paskova, Řepiště, Hrabové, Žabni a Krmelíně, zhotovený v roce 1809 z podnětu inspektora jeho panství Ondřeje Karla Hitschmanna.¹⁷² V době držby Hrabové hrabětem Josefem Antonínem Františkem Mitrovským z Nemyšle do života obce pronikaly důsledky osvícenských reforem Marie Terezie a Josefa II. Zásadní změnou bylo vyfaření Hrabové a Hrabůvky z původní paskovské farnosti v roce 1782, neboť při filiálním kostele sv. Kateřiny Alexandrijské v Hrabové bylo zřízeno samostatné lokální kaplanství. S tím pak byla spojena výstavba samostatné školy v roce 1780. Byla postavena nákladem náboženského fondu (tedy z peněz získaných zrušením klášterů) a jednalo se o přízemní budovu s jednou učebnou, obytnou místností pro učitele, komorou a kuchyní. Zdejším učitelem byl v roce 1788 Jan Strobel a roku 1807 pak Bartoloměj Richter. Dodejme, že počátky zdejšího školství byly velmi svízelné, neboť z 62 školou povinných dětí docházelo pravidelně k výuce pouhých sedm z nich. Výrazný zásah do sociálních poměrů pak představovalo další císařovo nařízení o povinném zřizování tzv. chudinských ústavů při každé farnosti a lokálním kaplanství. Podotkněme, že do té doby závisela charitní péče na libovůli vrchnosti. Tato institucionalizovaná a plošně zavedená forma chudinské péče, zčásti financovaná státem, poskytovala nejchudším obyvatelům Hrabové od devadesátých let 18. století důstojnější podmínky.¹⁷³

Vraťme se však k osudům hrabovské vrchnosti. Bezdětný hrabě Josef Antonín František Mitrovský z Nemyšle zemřel na paskovském zámku dne

2. března 1808 ve věku 74 let. Testamentem z 15. ledna 1803 ustanovil univerzálním dědicem veškerého jmění svého synovce, zemského vlastence a podporovatele českého národního obrození hraběte Antonína Fridricha Mitrovského z Nemyšle. Na rozdíl od svého strýce budoval svou kariéru v úřednické službě absolutistickému státu. Zpočátku zastával úřady krajského hejtmána v Jihlavě a později ve Znojmě. Později byl jmenován viceprezidentem českého gubernia a pražským policejním ředitelem. Od roku 1815 pak byl prezidentem moravsko-slezského gubernia, načež dosáhl hodnosti kancléře a prezidenta studijní dvorské komise a prezidenta dvorské zdravotní komise. Císař František II. jej jmenoval svým komořím a skutečným tajným radou. Za zásluhy mu navíc panovník propůjčil rovněž Řád zlatého rouna. Antonín Fridrich Mitrovský z Nemyšle držel paskovské panství jen velmi krátkou dobu a již v lednu 1809 nabídl statek k prodeji. Poté zaslal do Hrabové i ostatních lokalit na panství zvláštní písemné poděkování poddaným za jejich věrnost a oddanost s ujištěním, že mu zůstanou vždy v dobré paměti. Tento dosud nevídaný krok lze interpretovat jako jednu z prvních vlastovek ohlašujících nesmělý nástup společenských změn vrcholících o čtyři desetiletí později.¹⁷⁴

Obr. 19. Zámek v Paskově, pohled od jihovýchodu, počátek 20. století

Dne 8. ledna 1809 koupil panství za 500 tisíc zlatých svobodný pán Filip Ludvík Saint Genois d'Anneaucourt. Zarážející výše kupní ceny přitom nevypovídá ani tak o výhodnosti prodeje, jako spíše odráží inflaci způsobenou

právě probíhajícími napoleonskými válkami. Rod Saint Genois d'Anneaucourt pocházel z henegavského hrabství v dnešní Belgii, avšak již od konce 17. století náležel mezi pozemkové vlastníky na Moravě a ve Slezsku. Filip Ludvík studoval na olomoucké univerzitě a poté vstoupil do státních služeb. Ziskem paskovského panství rozšířil svou pozemkovou držbu v oblasti moravsko-slezského pomezí, neboť v sousedním těšínském knížectví koupil za 100 tisíc zlatých zároveň statek Řepiště, a dále zde vlastnil statky Javoří (dnes Jaworze, Polsko), Velké Kunčice (dnes Ostrava-Kunčice) a od roku 1829 rovněž Šenov. Ve dvacátých a třicátých letech 19. století pak získal několik statků na střední Moravě (Tejníček, Ptení, Čelechovice na Hané, Dolany, Kožušany, Vrbátky aj.). Nákup nových statků umožnil Filipu Ludvíkovi Saint Genois d'Anneaucourt kapitál, který získal díky svým podnikatelským aktivitám.¹⁷⁵ Na svých statcích zřizoval lihovary, cihelny, vápenky a další podniky, avšak největší pozornost věnoval rozvoji cukrovarnictví.¹⁷⁶

Kromě hospodářských aktivit se Filip Ludvík angažoval v kulturních a vzdělávacích aktivitách, inicioval řadu sociálních opatření ve prospěch chudých, aktivně spolupracoval s Moravskoslezskou společností pro povznesení orby a byl uznávaným sběratelem umění a numizmatikem. V předvečer zhroutil feudálních poměrů 11 let před svou smrtí († 30. července 1857) předal Filip Ludvík roku 1846 paskovské panství svému synovi, svobodnému pánovi Mořici Janu Nepomukovi Saint Genois d'Anneaucourt. Narodil se dne 22. března 1816 v Paskově, po studiu na těšínském gymnáziu a na právnické fakultě ve Vídni nastoupil do státní služby, kterou opustil v roce 1845 ve funkci sekretáře moravsko-slezského gubernia v Brně. Poté co převzal správu paskovského panství, věnoval se již naplno hospodářskému podnikání a stejně jako jeho otec dosáhl úspěchů především v cukrovarnictví. Byl zároveň protagonistou moderního způsobu hospodaření v zemědělství. Mořic Jan Nepomuk byl dvakrát ženatý. Poprvé s hraběnkou Louisou von Wallis († 1843), podruhé s hraběnkou Gabrielou Eleonorou Josephou von Stolberg-Stolberg.¹⁷⁷

Mořic Jan Nepomuk Saint Genois d'Anneaucourt byl posledním z řady feudálních držitelů Hrabové. Důsledkem revolučních událostí na jaře 1848 se definitivně zhroutil starý systém a otevřela se cesta k budování občanské společnosti. Výrazem zániku feudálních vztahů bylo zrušení poddanských povinností. Na paskovském panství proběhlo v letech 1848–1851 vyvázání rustikálních pozemků z poddanství, přičemž břemena byla buďto zrušena bez náhrady anebo za odškodnění. Bez odškodnění byla zrušena robota, některé další povinnosti pak měly být zrušeny za náhradu. Poslední z řady hrabovských fojtů, kteří dohlíželi na plnění poddanských povinností, byl tak Josef Stiller. Císařským patentem z března 1849 byly následně zrušeny i církevní desátky a Hrabová vkročila do nové etapy svých dějin.¹⁷⁸

⁷⁰ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. GIIC5, inv. č. 1248; MZA, A3 Stavovské rukopisy, inv. č. 106, fol. 7; MATĚJEK, František, ed. *Moravské zemské desky II: kraj olomoucký 1480–1566*. Brno: Zemská banka pro Moravu a Slezsko, 1948, č. 25–26, s. 309–310.

⁷¹ K aktivitám Jana z Pernštejna v době jeho regentské správy Těšínského knížectví viz JEŽ, Radim. *Správa Těšínského knížectví Janem z Pernštejna v letech 1528–1545. Práce a studie Muzea Beskyd*. 2008, roč. 20, s. 225–267. ISBN 978-80-86166-25-4; JEŽ, Radim, ed. *Listiny těšínských knížat renesančního věku*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2010, s. 28–30. Studie o Těšínsku, sv. 19. ISBN 978-80-86696-14-0.

⁷² JEŽ, Radim. *Frydek na sklonku středověku a v raném novověku (1434–1648)*. In: ADAMEC, Tomáš, ed. *Frydek-Místek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 55. ISBN 978-80-7422-314-3; GOJNICZEK, Waclaw. *Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477–1653)*. Katowice: Współwydawcy Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, 2014, s. 127–128. ISBN 978-83-7164-814-4; AL SAHEB, Jan a MÜLLER, Karel. *Galerie*, s. 16.

⁷³ MZA, G7 Listiny zemského soudu Brno, sign. II-78, kart. 11, inv. č. 148.

⁷⁴ Tamtéž, sign. II-172, kart. 17, inv. č. 249.

⁷⁵ MZA, A3 Stavovské rukopisy, inv. č. 106, fol. 50; MATĚJEK, František, ed. *Moravské zemské desky*, s. 351.

⁷⁶ O správě paskovského panství Annou, rozenou Sedlnickou z Choltic, hovoří kupříkladu list olomouckého biskupa Marka Khuena (eps. 1553–1565), adresovaný jí dne 9. května z Hukvald ve věci její žádosti o podání nějakého svědectví biskupským poddaným Jiříkem z Příbora v Paskově. Viz ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 48, fol. 30.

⁷⁷ Národní archiv (dále NA), fond Salbuchy, sign. SAL 286, fol. 102.

⁷⁸ Genealogické práce se v otázce zařazení těchto členů rodu rozcházejí, přičemž náš výklad opíráme o údaje obsažené v privilegiu pro paskovský sbor jednoty bratrské. Viz ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. AId22, inv. č. 161; KRUKOWSKI, Jan. *Genealogia rodziny Czelo. Rocznik Muzeum w Gliwicach*. 1989, roč. 5, s. 289–290; PANIC, Idzi. *Uposażenie ziemskie rodziny Czelo z Czechowic za panowania Piastów: z badań nad drogami awansu i uposażeniem majątkowym szlachty cieszyńskiej w czasach piastowskich 1290–1653*. In: *Średniowiecze polskie i powszechne 3*. Katowice: Uniwersytet Śląski, 2004, s. 253–254. ISSN 2080-492X; AL SAHEB, Jan a MÜLLER, Karel. *Galerie*, s. 17.

⁷⁹ ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1a.

⁸⁰ SZCZUCKI, Lechus a SZYMAŃSKI, Nicolaus, eds. *Andreas Dudithius epistulae, pars VI (1577–1580)*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2002, č. 877, s. 35–36. ISBN 963-446-240-5. Na základě pozdějšího vkladu kupní transakce do moravských zemských desk víme, že Dudič zaplatil Kašparu Čelovi z Čechovic 21 500 slezských zlatých, přičemž disproporcí mezi touto a původně zmiňovanou sumou 25 000 lze snad vysvětlit jejím vyčíslením v moravských zlatých. Viz MZA, A3 Stavovské rukopisy, inv. č. 110, fol. 42; MATĚJEK, František, ed. *Moravské zemské desky*, č. 116–117, s. 100–101.

⁸¹ BRUTUS, Johannes Michael. *Opera varia selecta, nimirum epistolae libri V. de historiae laudibus sive de ratione legendi scriptores historicos liber preceptorum conjugalium liber, epistolis et orationibus compluribus editioe Cracoviensi auctiora*. Berolini: Cracoviensi auctiora, 1698, s. 321–325, 517–520.

⁸² ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. AId22, inv. č. 161; HREJSA, Ferdinand. *Sborové Jednoty bratrské*. Praha: Ferdinand Hrejse, 1939, s. 49, 122–123.

⁸³ SZCZUCKI, Lech. *Solitudo Moraviana: Andrzej Dudycz w Paskowie 1577–1579. Odrodzenie i Reformacja w Polsce*. 1991, roč. 36, s. 105. ISSN 0029-8514.

⁸⁴ MZA, A3 Stavovské rukopisy, inv. č. 110, fol. 42; MATĚJEK, František, ed. *Moravské zemské desky*, s. 100–101.

⁸⁵ GRUZA, Antonín a DĚDKOVÁ, Libuše. *Stará Ves*, s. 39.

⁸⁶ MZA, A3 Stavovské rukopisy, inv. č. 110, fol. 48–49; MATĚJEK, František, ed. *Moravské zemské desky*, s. 108.

⁸⁷ STIBOR, Jiří. *Syrakovský (Sirakovský, Sierakowski) z Pěrkova*. In: MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: sešit 5*. Opava: OPTYS, 1996, s. 113. ISBN 80-85819-86-4

⁸⁸ ZAO, Velkostatek Fulnek, sign. XII 24, kart. 7, inv. č. 1908.

⁸⁹ Tamtéž, inv. č. 1.

⁹⁰ SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 32–33.

⁹¹ PILNÁČEK, Josef. *Neznámé rody a znaky staré Moravy*. Brno: Státní oblastní archiv, 1983, s. 97; STIBOR, Jiří a kol. *Dějiny Krmelína*. Brušperk: Obecní úřad v Krmelíně, 1997, s. 18.

⁹² Ze starších pojednání, jejichž závěry o náboženském vyznání Syrakovských z Pěrkova nutno korigovat, jmenujme práce Františka Linharta, paskovského kronikáře Karla Havránka či Bohuslava Bartoníka. Nekriticky převzala Linhartovy a Havránkovy závěry rovněž Romana Rosová. Viz LINHART, František. *Dějiny*, s. 15; LINHART, František. *Vlastivěda moravská: místecký okres*. Brno: Muzejní spolek, 1915, s. 220–225; SOkA Frýdek-Místek, Archiv městečka Paskov, inv. č. 34; ZAO, Sběrka rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*. Rukopis. Brno 1962, s. 12–14; ROŠOVÁ, Romana. *Historie*, s. 8.

⁹³ Císař Rudolf II. Hynkovi Syrakovskému z Pěrkova dále napsal „...*Nicméně ve čtyřech nedělích po dodání tobě tohoto poručení našeho císařského, jak si se v tom zachoval, zprávu svú do kanceláře naší české učinil. Vědouc, že na tom jistou a milostivou vůlí naši císařskou naplníš. Dán na hradě našem pražském 12. decemb[ris] 1603...*“, viz NA, Morava – moravské spisy české kanceláře a české komory, inv. č. 5045; NA, Registra, inv. č. 111, fol. 295; TUREK, Adolf. Konec bratrských sborů v Místku a v Rychalticích. *Naše Valašsko*. 1941, roč. 7, č. 4, s. 145–154; TUREK, Adolf. Čeští Bratři v okolí Ostravy. In: *Ostrava 16: příspěvky k dějinám a výstavbě Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1991, s. 321. ISBN 80-900578-8-8; AL SAHEB, Jan. Církevní-správní poměry na Místecku do roku 1716. *Studia Comeniana et historica*. 2005, roč. 35, č. 73–74, s. 87. ISSN 0323-2220; AL SAHEB, Jan. Ostravský děkanát v období potridentské rekatolizace (1563–1619). *Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek*. 2009, roč. 10, s. 54. ISSN 1214-6951.

⁹⁴ PITRONOVÁ, Blanka. Ostravsko za válečných tažení v době třicetileté války. In: *Ostrava 15: příspěvky k dějinám a výstavbě Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Profil, 1989, s. 137. ISBN 80-7034-034-7.

⁹⁵ STIBOR, Jiří. *Stará Bělá*, s. 74–75.

⁹⁶ Podrobnosti této transakce se dovídáme až z textu pozdějšího půhonu Kryštofa Cedlara z Hofu, který koncem května 1617 před manským soudem v Kroměříži vinil Ctibora ml. Syrakovského z Pěrkova „...*léta 1614 den svatého Václava prodávši on [Ctibor ml. Syrakovský z Pěrkova] spolu s nebožtíkem Janem Syrakovským z Pěrkova, bratrem svým vlastním, statek paskovský se vším a všelijakým téhož statku panstvím a příslušenstvím, kterýž jest po nebožtíku Hynkovi Syrakovským z Pěrkova, bratru jejím vlastním nápadem na ně přišel, za své vlastní a dědičné zboží, sám od sebe, erbův a budoucích potomkův svých, Kateřině Onšičce z Bělkovní, erbům a budoucím potomkům jejím za sumu [...] padesáte púl třetího tisíce zlatých na tolařích a českých groších dobrých stříbrných v zemi této obecně berných, za 1 zlatý 30 g[roš] a za 1 g[roš] 7 peněz alb[inis] počítajíc...*“, viz ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. 28, inv. č. 378, fol. 345.

⁹⁷ TENORA, Jan a FOLTYNOVSKÝ, Josef. *Bl. Jan Sarkander: jeho doba, život a blahoslavení*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1920, s. 356.

⁹⁸ Kryštof Cedlar z Hofu se o způsobu i přesném datu odkazu své neteře později (koncem května, či začátkem června 1617) zmínil před manským soudem v Kroměříži, který rozsuzoval jeho spor se Ctiborem ml. Syrakovským z Pěrkova „...*Imajíce já takový statek paskovský s jeho vším a všelijakým příslušenstvím od nebožky Kateřiny ut [supr]a poručenstvím, jehož datum v městě Olomouci v neděli před svatým Fabiánem a Šebestiánem léta 1616 [14. leden 1616] na mocný list*

j[eho] c[ísařské] m[ilosti], jehož datum v městě Zlinci v sobotu po neděli postní Letare léta 1614 [9. duben 1614] sobě odporučeny...“, viz ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. 28, inv. č. 378, fol. 345.

⁹⁹ MZA, A12 Akta šlechtická, sign. 1/1, kart. 26.

¹⁰⁰ HRUBÝ, František. Moravská šlechta r. 1619, její jmění a náboženské vyznání. *Časopis Matice moravské*. 1922, roč. 46, č. 1–2, s. 148.

¹⁰¹ URBÁNKOVÁ, Libuše, ed. *Povstání na Moravě v roce 1619: z korespondence moravských direktorů*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR, 1979, č. 523, s. 273; tamtéž, č. 546, s. 280.

¹⁰² Informaci o úmrtí Kryštofa Cedlara z Hofu v roce 1620 je přípis uvedený na okraji zápisu jeho dřívějšího sporu se Ctiborem ml. Syrakovským z Pěrkova v knize púhonů a nálezů manského soudu „...umřel Cedlar in a[nn]o D[omini] 1620...“, viz ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. 28, inv. č. 378, fol. 345.

¹⁰³ KOTÍK, Antonín. *Paměti o výpravách Lisovčků proti odbojným Čechům a jejich spojencům v letech 1619–1622*. Praha: Jan Kotík, 1908, s. 13–14; INDRA, Bohumír. Ke vpádu Lisovčků na Moravu 1620. *Naše Valašsko*. 1943, roč. 8, [č. 1–2], s. 73–77; DRKALOVÁ, Vlasta. Nejstarší pamětní a matriční kniha moravskoostravské farnosti z let 1614–1688. In: *Ostrava 10: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1979, s. 444.

¹⁰⁴ URBÁNKOVÁ, Libuše, ed. *Povstání*, č. 188, s. 130–131.

¹⁰⁵ HRUBÝ, František. Pád českého povstání na Moravě r. 1620 (1. část). *Český časopis historický*. 1923, roč. 29, č. 1–2, s. 71–120; HRUBÝ, František. Pád českého povstání na Moravě r. 1620 (dokončení). *Český časopis historický*. 1923, roč. 29, č. 3–4, s. 358–388; FIALOVÁ, Vlasta. *Jan Adam z Víckova, moravský emigrant a vůdce Valachů 1620–1628*. Brno: Moravský legionář, 1935, s. 40; MATĚJEK, František. Moravská Ostrava s okolím za třicetileté války. In: *Ostrava 10: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1979, s. 183; FUKALA, Radek. *Role Jana Jiřího Krnovského ve stavovských hnutích*. Opava: Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity, 1997, s. 103. ISBN 80-85879-15-8.

¹⁰⁶ MZA, G140 Rodinný archiv Ditrichštejnů, kart. 128, inv. č. 387, fol. 212–214; HRUBÝ, František, ed. *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636, I*. Brno: Země moravskoslezská, 1934, č. 173, s. 282–285; HRUBÝ, František, ed. *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636, II*. Brno: Země moravskoslezská, 1937, s. 251, 258; KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace*. Brno: Matice moravská, 2006, s. 114–115. Knihnice Matice moravské; sv. 19. ISBN 80-86488-34-9.

¹⁰⁷ D'ELVERT, Christian. *Weitere Beiträge zur Geschichte der böhmischen Länder im siebzehnten Jahrhundert*. Brünn: Verlag der historisch-statistischen Section, 1868, s. 39–40. Schriften der historisch–statistischen Section der k. k. mährischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur und Landeskunde, sv. 17.

¹⁰⁸ NA, Česká dvorská kancelář IV, sign. P, karton 177; MZA, G140 Rodinný archiv Ditrichštejnů, sign. 214/b, kart. 144, inv. č. 434; D'ELVERT, Christian. *Beiträge zur Geschichte der böhmischen Länder, insbesondere Mährens, im siebzehnten Jahrhundert*. Brünn: Verlag der historisch-statistischen Section, 1878, s. 379, 384, 387–388.

¹⁰⁹ LINHART, František. *Vlastivěda*, s. 95.

¹¹⁰ ZAO, Velkostatek Paskov, sign. D–3, inv. č. 6, fol. 5; WOLNY, Gregor. *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften: 1, Abtheilung, Olmützer Erzdiöcese, III Band*. Brünn: Selbstverlag des Verfassers, 1859, s. 128.

¹¹¹ Ke správnému systému světských dominií, především na základě rozboru tzv. hospodářských instrukcí, viz KALOUSEK, Josef, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích: díl XXII: řády selské a instrukce hospodářské 1350–1626*. Praha: Domestikální fond království Českého, 1905; ČERNÝ, Václav. *Hospodářské instrukce*.

Praha: Československá Akademie Zemědělská, 1930, s. 54; HANZAL, Josef. Patrimoniální úředníci a úřady v době předbělohorské. *Sborník archivních prací*. 1969, roč. 19, č. 2, s. 445–446.

¹¹² LANDSFELD, Antonín. Vesnické soudy hledíc k obnově úřadů. Selský archiv. 1904, roč. 3, č. 3, s. 129–135; AL SAHEB, Jan. *Hukvaldské panství před Bílou horou (1553–1619): v kontextu mensy olomouckého biskupství*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011, s. 65–66. ISBN 978-80-7368-995-7.

¹¹³ MZA, A12 Akta šlechtická, sign. 3/20a, kart. 87.

¹¹⁴ HRUBÝ, František, ed. *Moravské korespondence*, s. 295–296.

¹¹⁵ PITRONOVÁ, Blanka. *Ostravsko*, s. 155–157.

¹¹⁶ DOHNAL, Miloň. Severovýchodní Morava a hukvaldské panství v době třicetileté války. In: *Sborník prací Ostravské univerzity: historie = Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity: historie = Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis: historica*. 1997, č. 5, s. 49–53. ISBN 80-7042-474-5; ŽÁČEK, Rudolf. Hrad Hukvaldy za třicetileté války. *Těšínsko*. 1992, roč. 35, č. 4, s. 8. ISSN 0139-7605; FUKALA, Radek. Dánský vpád do Slezska a rozklad opavské stavovské společnosti. *Slezský sborník*. 2001, roč. 99, č. 2, s. 81–94. ISSN 0037-6833; FUKALA, Radek. *Konec zimního království a poslední ohniska odporu*. České Budějovice: Veduta, 2016, s. 210–223. ISBN 978-80-7414-925-2; AL SAHEB, Jan. Místek na sklonku středověku a v raném novověku (do roku 1648). In: ADAMEC, Tomáš, ed. *Frýdek-Místek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 89. ISBN 978-80-7422-314-3.

¹¹⁷ MZA, B1 Gubernium, sign. S 314, kart. 1994; PITRONOVÁ, Blanka. *Ostravsko*, s. 166–167; MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války I.–II. *Časopis Moravského muzea: vědy společenské*. 1988, roč. 73, s. 127–161; MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války I.–II. *Časopis Moravského muzea: vědy společenské*. 1990, roč. 75, č. 1–2, s. 141–172; MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*. Praha: Historický ústav, 1992, s. 384. ISBN 80-85268-16-7.

¹¹⁸ MZA, A12 Akta šlechtická, sign. 3/20a, kart. 87.

¹¹⁹ ZAO, Velkostatek Fulnek, inv. č. 8.

¹²⁰ MZA, G1 Bočkova sbírka, sign. 1524; MATĚJEK, František. *Švédové (II)*, s. 143; MATĚJEK, František. *Morava*, s. 340.

¹²¹ ZAO, Archiv Žerotínsko-Vrbenský, kart. 10, inv. č. 1317.

¹²² „...zase nás veliké neštěstí a záhuba velká panství potkala, nebo jedouc švédská partaj [tj. oddíl] v 500 koních po císařské partaji [tj. oddílu] rytmistra Kalkopa až právě k Frýdku tu cestů od Opavy přes paskovské panství, loztrujíc a pokrmujíc obě partaje [tj. vojenské oddíly] tady. Veliké náramné škody poddaným na všelijakých hospodářských věcech podělali, domy, truhly, armary [tj. almary], okna, pece vytlúkli, roztrískali a vyrabovali, že někde nic nezůstalo. Koně a jiné mnohé věci na vě[t]ším díle ve všech dědinách, že žádné nechybilo, pobrali [...], tolikéž v zámku nás nechybilo, zase sme znovu škodu vzal...“, viz tamtéž, kart. 10, inv. č. 1320; tamtéž, kart. 10, inv. č. 1336.

¹²³ Tamtéž, kart. 10, inv. č. 1322.

¹²⁴ Tamtéž, kart. 10, inv. č. 1331; ZAO, Velkostatek Paskov, sign. D–3, inv. č. 6, fol. 35–36.

¹²⁵ ZAO, Archiv Žerotínsko-Vrbenský, kart. 10, inv. č. 1333; tamtéž, kart. 10, inv. č. 1345; tamtéž, kart. 10, inv. č. 1348; tamtéž, kart. 10, inv. č. 1349.

¹²⁶ Tamtéž, kart. 10, inv. č. 1352.

¹²⁷ ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Vestfálský mír a česká otázka*. Praha: Academia nakladatelství Československé akademie věd, 1968, s. 283; SKŘIVAN, Aleš. *Evropská politika 1648–1914*. Praha: Aleš Skřivan ml., 1999, s. 7. ISBN 80-902261-3-2.

¹²⁸ HRUBÝ, František. *Moravská šlechta*, s. 148.

¹²⁹ ZAO, Archiv Žerotínsko-Vrbenský, kart. 10, inv. č. 1332.

¹³⁰ ZAO, Velkostatek Fulnek, sign. XI 12, kart. 7, inv. č. 1897.

¹³¹ ZAO, Archiv Žerotínsko-Vrbenský, kart. 10, inv. č. 1320.

- ¹³² ZAO, Velkostatek Fulnek, kart. 3, inv. č. 1869.
- ¹³³ MZA, C2 Tribunál – pozůstalosti, sign. W 152, kart. 280; MATĚJEK, František. *Moravská Ostrava*, s. 192.
- ¹³⁴ MZA, G1 Bočkova sbírka, sign. 10102; MZA, G1 Bočkova sbírka, sign. 10103.
- ¹³⁵ ZAO, Velkostatek Fulnek, sign. VII 62, kart. 4, inv. č. 1889.
- ¹³⁶ Tamtéž.
- ¹³⁷ ZAO, Sbírká rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 30.
- ¹³⁸ STIBOR, Jiří. Bruntálští z Vrbna. In: MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: sešit 10*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1998, s. 45. ISBN 80-7042-502-4.
- ¹³⁹ MZA, D1 Lánové rejstříky, sign. 65.
- ¹⁴⁰ ZAO, Sbírká rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 301.
- ¹⁴¹ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. E7, kart. 2982; Římskokatolická farnost Paskov, Inventarium der paskauer Pfarrei, pag. 42; WOLNY, Gregor. *Kirchliche*, s. 108, 128, 131, 241.
- ¹⁴² ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. E7, kart. 2982.
- ¹⁴³ Děkan Adam Hynek z Aschentálu zároveň sděloval, že již má dva adepty, kteří by mohli duchovní správu v Paskově a v Hrabové převzít „...protož dva švarné knězi naschvál chovám, jednoho blízko čtyřceti let, dobře učeného a zkušeného a druhého mladého, který v pústě poslední svěcení kněžstva přijme a dobrý kazatel bude, jehožto do Paskova posílám, aby se na kázání pokázal, co umí a co za kazatel z něho bude a v první neděli puostní v Hrabové kázati bude...“; viz ZAO, Archiv Žerotínsko-Vrbenský, kart. 10, inv. č. 1461.
- ¹⁴⁴ „...Důstojně velebný a vysoce urozený pane, pane prelát, před vaš[í milost] toho přátelisky netajím, kterak ještě až posavad žádného faráře na faru velkohrabovskou a paskovskou, který by těm ubohým duším poddaným mým a syna mého [Jana Františka Antonína Bruntálského z Vrbna] v té víře s[va]t[é] katolické nařízenímí kostelnímí po svátostmi posluhovati mohl, jsem dostati nemohla. A poněvadž pak nyní ty slavné svátky velkonoční přede dveřma jsou a ta velká potřeba nastává, aby nahoře psaným velkohrabovským a paskovským farníkům, jsouc jednoho každého katolika povinnost pod zatracením duše na takové slavné svátky se zpovídati a velebnú svátost oltární přijímati, vaš[í milost] za to co nejpěkněji žádám, že pro zaopatření těch ubohých duší mně to veliké přátelství prokázati a povolení své, abych zatím pátra Honorioho ze Studénky, aneb některého jiného, kterého bych dostati a do Paskova vypraviti a přes ty svátky i také sice, aby tenž páter Honori ještě, až by se jiný hodný a příkladný kněz dostati, náboženství duchovní vykonati mohl, dáti ráčíte. A jistě by mně nic milejšího nebylo, než abych takového kněze na touž faru paskovskou dostati mohla. Kdež sem tej naděje, že žádost mou oslyšeti neračte, odpovědi očekávám a ochraně pána Boha nás společně poručena činím. Dat[un] na hradě Fulneku dne 22. martii 1655, vaš[í milost] ve vši náležitosti k službám volná E[lisabetha] P[olexina] h[raběnka] z V[rbna]...“; viz ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. E7, kart. 2982; WOLNÝ, Gregor. *Kirchliche*, s. 241.
- ¹⁴⁵ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. E7, kart. 2982; Římskokatolická farnost Paskov, Inventarium der paskauer Pfarrei, pag. 42; AL SAHEB, Jan. Bator Jan Jirí Ignác. In: MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: nová řada, sešit 9 (21.)*. Ostrava: Kazimierz Gajdzica, 2006, s. 17–18. ISBN 80-7368-255-9.
- ¹⁴⁶ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. E 7, kart. 2982; Římskokatolická farnost Paskov, Inventarium der paskauer Pfarrei, pag. 42; WOLNY, Gregor. *Kirchliche*, s. 128; AL SAHEB, Jan. *Dějiny farnosti Frýdlant n. O. do konce 18. století*. Ostrava: Montanex, 2005, s. 19–20. ISBN 80-7225-199-6.
- ¹⁴⁷ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. E 7, kart. 2982.
- ¹⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 216, fol. 25–27.

¹⁴⁹ O datu nástupu faráře Řepky do úřadu hovoří rovněž zápis v paskovské matrice „...Anno corrente 1698 sub parochio Joanne Josepho Rzepka 12. mai ad parochiam Paskoviensem investito...“, viz tamtéž, sign. E 7, kart. 2982; Římskokatolická farnost Paskov, Inventarium der paskauer Pfarrei, pag. 42; WOLNY, Gregor. *Kirchliche*, s. 128.

¹⁵⁰ KNESCHKE, Ernst Heinrich. *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon, VI. Band*. Leipzig: Friedrich Voigt's Buchhandlung, 1865, s. 609; KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské I*. Brno: Zemský výbor markrabství moravského, 1900, s. 145. K držbě frýdeckého panství Františkem Eusebiem z Oppersdorfu s důrazem na jeho náboženské aktivity viz PINDUR, David. „Si Deus pro nobis, quis contra nos?“, rod Oppersdorffů jako reprezentant barokního katolicismu v nižším stavovském panství Frýdek. In: BRŇOVJÁK, Jiří, GOJNICZEK, Waclaw a ZÁŘICKÝ, Aleš, eds. *Šlechta v Horním Slezsku: vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.–20. století) = Szlachta na Górnym Śląsku: relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku (XV-XX wiek)*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 210. Nobilitas in historia moderna; tomus 5. ISBN 978-80-7368-936-0.

¹⁵¹ LOUDA, Jiří. *Moravští zemští hejtmani*. Praha: DANAL, 1996, s. 40. ISBN 80-85973-09-X.

¹⁵² ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1; ZAO, Sběrka rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 458–463; SKÁCEL, Richard. Poddanství na Paskovsku. *Selský archiv*. 1916, roč. 10, č. 3–4, s. 76–78.

¹⁵³ ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1.

¹⁵⁴ MZA, A8 Zemská registratura, sign. P 16, kart. 1172, pag. 52.

¹⁵⁵ MZA, C2 Tribunál – pozůstalosti, sign. O 25, kart. 146; ZAO, Sběrka rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 48–50.

¹⁵⁶ MZA, A3 Stavovské rukopisy, inv. č. 334, fol. 228–235.

¹⁵⁷ ZAO, Sběrka rukopisů, inv. č. 12; MZA, G6 Listiny vrchního zemského soudu Brno, sign. 881, kart. 13, inv. č. 124.

¹⁵⁸ MZA, C2 Tribunál – pozůstalosti, sign. R 60, kart. 183; ZAO, Sběrka rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 58.

¹⁵⁹ MZA, D4 Tereziánský katastr, sign. 34.

¹⁶⁰ „...Mejím společným paskovským poddaným na jejich poníženou prosbu k vědomosti vydávám. Ačkoliv ve vrchnostenským urbáři fol[io] 143 rozumitedlně se obsahuje, že ti poddaní, kteří koňskou robotu vykonávají a namísto takovej podle potřebě k času tej třídněj robotě k dříví sekání bráni budou, skrzeva tři dny čtyry sáhy dříví sekati a do náležitých dobrých sáhův složití mají. Následovně paskovská vrchnost žádnou příčinu nemá od tej urbární povinnosti odstoupiti, nicméně z pouhej vrchnostenskej milosti jim, poddaným jedna nebo ta čtvrtá sáha odpouštěna bude následovně v ní zavázání býti mají. Aby skrze ty tři robotní dny v tejdni tři náležitě sáhy udělali a strom od pňa s jejíma vlastními dobrými pilami rozřezali a na polena v kraji obyčejnej dlouhosti rozsekali, tehdy tři klády dobře rozčepali a v náležitý spravedlivý sáhy, však beze všeho hranýho kříže a fortelu, tím jistěj složití mají. Čím jistěj v protivnej příhodě, kdyby oni poddaní mej vrchnostenskej milosti se věrně neuzívali a všemu nadřečenému se nanejvejš podložiti nechtěli, oni k vejš řečenej urbární povin[n]osti těch čtyř sáhův přidrženi zůstat mají. Sig[num] v Paskově dne 28. augu[sti] 1755. Maria Paula verwittibte Gräff[ff]in Fürstenbusch, gebohrne Freyin von Kallaneck. Že my společní poddaní tomuto vysokému vrchnostenskému odpuštění, jakožto za obzvláštnou milost s poníženou vděčností přijímáme atak na vejš jmenovaný způsob ty tři sáhy dříví skrzeva tři robotní dny v tejdni sekati chceme a máme, taky kdybychme my takové nevyplniti měli, k urbárskéj povinnosti těch čtyř sáhův se podkládáme a takový potvrzujou přitlačené všech společných vobců pečeti a podpisy Sig[num] v Paskově dne 28. augu[sti] 1755. Burmistr, rychtář a celá vobec paskovská, burmistr, rychtář a celá žabenská vobec, burmistr, rychtář a celá vobec krmelínská, burmistr, rychtář a celá novobělská vobec, burmistr, rychtář

a celá malohrabovská vobec, burmistr, rychtář a celá velkohrabovská vobec...“, viz ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 174–175.

¹⁶¹ ZAO, Sbíрка matrik, sign. M XI 2, inv. č. 1757.

¹⁶² MZA, C2 Tribunál – pozůstalosti, sign. F 65, kart. 36.

¹⁶³ Tamtéž; ZAO, Sbíрка rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 61–63, 302–303.

¹⁶⁴ MZA, A3 Stavovské rukopisy, inv. č. 339, pag. 141–148.

¹⁶⁵ ZAO, Sbíрка rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 66; BRŇOVJÁK, Jiří. *Šlechticem z moci úřední: udělování šlechtických titulů v českých zemích 1705–1780*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015, s. 229, 335. *Nobilitas in historia moderna*, tomus VII. ISBN 978-80-7464-461-0.

¹⁶⁶ MYŠKA, Milan. *Merita mercatorum aneb jak tři obchodníci z Moravy a Slezska za časů Marie Terezie přišli k šlechtickým titulům*. In: PANIC, Idzi, WANATOWICZ, Maria Wanda, eds. *Wiek i stare i nowe*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2000, s. 102–105, 107. ISBN 83-226-1005-X; BRŇOVJÁK, Jiří. *Šlechticem*, s. 384.

¹⁶⁷ MZA, B1 Gubernium, sign. P 239, kart. 1470, inv. č. 3103; ZAO, Sbíрка rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 67–75; ŠMERDA, Milan. Ostrava a Ostravsko za povstání v roce 1766. In: *Ostrava 18: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1997, s. 209–212. ISSN 0232-0967.

¹⁶⁸ MZA, A3 Stavovské rukopisy, inv. č. 340, pag. 324.

¹⁶⁹ Tamtéž, inv. č. 341, pag. 1.

¹⁷⁰ WREDE, Alphons von. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht: die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts. I. Band*. Wien: L.W. Seidel & Sohn, 1898, s. 402.

¹⁷¹ ZAO, Sbíрка rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 78–82, 415–416.

¹⁷² ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 295.

¹⁷³ ZAO, Sbíрка rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 98–99; WOLNÝ, Gregor. *Kirchliche*, s. 133. K problematice chudinské péče v 18. a na počátku 19. století viz AL SAHEB, Jan. „...Aby opravdově chudí byli zaopatřeni a žebrota přestala...“: úloha římskokatolické církve při potírání chudoby na přelomu 18. a 19. století. In: HLAVAČKA, Milan a CIBULKA, Pavel a kol. *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení*. Praha: Historický ústav, 2013, s. 236–242. Práce Historického ústavu AV ČR = Opera Institutu Historici Pragae. Řada A, Monographia, sv. 46. ISBN 978-80-7286-225-2.

¹⁷⁴ ZAO, Sbíрка rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 83–89; D'ELVERT, Christian. *Weitere Beiträge*, s. 13, 25–35.

¹⁷⁵ Filip Ludvík Saint Genois d'Anneaucourt držel v nájmu rovněž vrchnostenské hospodářské podniky ve vsi Zábřehu, přičemž podmínky nájmu s vrchním úřadem hukvaldského panství byly sjednány dne 18. června 1824. Viz Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Archiwum familiae Saint Genois d'Anneaucourt, sign. 77; ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. EVc83/6, inv. č. 3397; JANÁK, Jan a ZÁŘICKÝ, Aleš. Saint Genois d'Anneaucourt. In: MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: nová řada, sešit 4 (16.)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 101–102. ISBN 80-7042-626-8.

¹⁷⁶ Podnikatelské aktivity se ovšem neobešly bez přechodného zadlužení. Kupříkladu v roce 1815 ručil Filip Ludvík Saint Genois d'Anneaucourt statkem Paskov za půjčku ve výši 9 000 zlatých, vypůjčených od Jakuba Spitzera, v roce 1821 si stejným způsobem vypůjčil od olomouckého arcibiskupského ordinariátu částku 3 200 zlatých a roku 1833 paskovským statkem ručil za půjčku ve výši 30 000 zlatých od Karla Ignáce Bettmayera z Brna. Dalším půjčkám se držitel paskovského panství nevyhnul při svém podnikání ani v dalších letech, ovšem vždy je byl

schopen řádně splácet. Viz Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Archiwum familiae Saint Genois d'Anneaucourt, sign. 77; JANÁK, Jan. Počátky podnikatelské aktivity české buržoazie na Moravě (na příkladu cukrovarnictví). *Časopis Matice moravské*. 1978, roč. 97, č. 3–4 s. 294–295.

¹⁷⁷ JANÁK, Jan a ZÁŘICKÝ, Aleš. *Saint Genois*, s. 102.

¹⁷⁸ ZAO, Sběrka rukopisů, inv. č. 90, viz BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 356–358, 371, 374; SLAVÍK, František August. Zrušení roboty na Moravě roku 1848. *Časopis Matice moravské*. 1898, roč. 22, s. 263–270; ROUBÍK, František. *Revoluční rok 1848 a rolnictvo*. Praha: Orbis, 1955, s. 263. *Společenské vědy*, sv. 31.

Hrabová po ustanovení obecní samosprávy do roku 1918

V roce 1848 zasáhla revoluční vlna řadu států západní a střední Evropy, dosavadní politické jistoty panovnických rodů se ocitly v ohrožení. Ve stejném roce usedl na rakouský trůn císař František Josef I. a došlo ke zrušení poddanství. V důsledku této události byla reorganizována i státní správa. Hrabovou vedl obecní výbor s obecním představenstvem, v jejím čele stál volený starosta, zpravidla majitel pozemků. Tím vůbec prvním v Hrabové byl Josef Mutina. V tomto období došlo k přejmenování obce. Na základě oběžníku rakousko-uherského ministerstva vnitra z 16. listopadu 1903 se již v úředních dokumentech a jiných písemných záznamech přestalo používat názvu Velká Hrabová. Oficiálním názvem obce byl nově Hrabová u Vítkovic. Teritoriální upřesnění nepochybně odráželo rozvoj vítkovických železáren po ustanovení Friedricha Schustera generálním ředitelem.¹⁷⁹

Úpravy na řece Ostravici

V souvislosti s poměrně pravidelně opakujícími se povodněmi na řece Ostravici v osmdesátých letech 19. století, kdy zvýšená hladina vody zaplavovala nejen pozemky řady obyvatel Hrabové, ale současně vážně ohrožovala i hutní provozy vítkovických železáren, postavila obec za pomoci zemských a státních subvencí několik ochranných staveb.¹⁸⁰ Jejich zásluhou nedošlo v roce 1903 během povodní k žádné větší škodě, ovšem o další dva roky později rozvodněná řeka ochranné zábrany nejen poškodila, ale znovu zaplavila okolní úrodnou půdu. Navíc na řadě míst na pravém břehu, včetně dřevěných přechodových lávek, došlo k podemletí terénu, což ohrožovalo bezpečnost občanů. V říjnu 1906 informoval místodržitelství rada Karel Spengler jménem okresního hejtmanství v Moravské Ostravě o dalších plánovaných opatřeních na území obce. Pravý břeh měl být upevněn proložením jednoduchých a dvojitých zábran z vrbového proutí vyplněných kamením a šterkem. Situaci sice částečně zkomplikovali Jan Piskoř a Jan Sikora, kteří nekompromisně odmítli další stavební úpravy na svých pozemcích, nicméně i přesto se podařilo zrealizovat projekt úpravy řečiště označovaný jako „průpich“ o délce 270 metrů. Naopak další vlastníci nemovitostí (Johana Břenková, manželé Ličkovi, manželé Chlupatí i Vítkovické horní a hutní těžířstvo – VHHT) s dalšími úpravami

souhlasili pod podmínkou získání odpovídající náhrady za své odstoupené pozemky. Podmínkou také bylo, aby výstavbou nebyla nijak ohrožena vodní práva VHHT, a současně aby nedošlo k poškození čistících nádrží patřících rakouskému spolku pro výrobu celulózy ve Vratimově. Také vídeňskému vedení spolku se obec zavázala poskytnout vhodnou náhradu.¹⁸¹ Otázka dalších opatření se stala znovu naléhavou po povodni v roce 1910, kdy na Ostravici vznikly dokonce zcela nová ramena řeky, a úrodná pole voda zaplavila po obou březích. Jedním z opatření byla výstavba provizorního jezu. Dne 19. listopadu 1910 proběhlo oficiální úřední jednání s Marií Černou, na jejímž pozemku byla stavba realizována. Přesto i v pozdějších letech Ostravice ohrožovala majetek i lidské životy.

Obr. 20. Katastrální mapa Velké Hrabové, severní část obce (detail), 1876

Jedinečným hrabovským objektem spjatým s řekou Ostravicí, který existoval takřka půl tisíciletí, byl místní mlýn. Podle zápisu okresního úřadu v Místku z roku 1883 disponoval třemi vodními koly, z nichž jedno bylo určeno k pohánění pily. V roce 1905 se stal majetkem Vítkovického horního a hutního těžířstva. Mlýnský náhon na parcele č. 1460 přiváděl vodu z řeky Ostravice. Na základě výnosu okresního hejtmantství v Moravské Ostravě z 12. srpna 1915 mohl být náhon spojen s drenážním spojovacím příkopem a dále se závodní

strouhou vítkovických železáren, které mohly vodu z řeky užívat k průmyslovým účelům. K 3. červenci 1933 odkoupila mlýn vedený pod č. p. 52 od VHHT Amálie Konečná s tím, že se natrvalo pro sebe a své nástupce zřekla ve prospěch vítkovických železáren výhradního práva na vodu přiváděnou náhonem od nového jezu na Ostravici, které nechal v letech 1931–1932 podnik vystavět na vlastní náklady. V této souvislosti vneslo vedení Hrabové požadavek na maximální průtok vody náhonem jako preventivní protipovodňové opatření. Na jaře 1939 požádala mlynářka Konečná o povolení k zabudování výkonnější Francisovy turbíny pardubickou firmou Josef Prokop a synové, která měla nahradit poškozené mlýnské kolo. Zástupci železáren navržený projekt odmítli s odůvodněním, že by novým zařízením bylo současně zrušeno odlehčovací stavidlo a dno prohloubeno pod výšku prahu. Jedinou změnou na pozemku majitelky mlýna byla výstavba stájí a chlévů.¹⁸² Rekonstrukci zchátralého dřevěného odlehčovacího stavidla provedly vítkovické železářny v listopadu 1947. Jeho boční stěny byly nově betonové a jeho rám z válcovaného železa.¹⁸³

Rozvoj obce a vznik nových institucí

Jedním z problémů, jímž se na přelomu 19. a 20. století muselo vedení Hrabové zabývat, byla nedostačující kapacita kostela sv. Kateřiny. Rapidně narůstající počet obyvatel přifařené obce Hrabůvky nacházející obživu jak ve vítkovických železárnách, tak v ostravských černouhelných dolech začal komplikovat dosud poklidný církevní život. Nebylo pak ničím neobvyklým, že se mnozí věřící do kostela ani nedostali a během bohoslužby zůstali stát venku, často i za špatného počasí. V květnu 1906 proběhlo ve farní budově komisionální jednání, jehož se zúčastnil starosta Hrabové Ludvík Staněk, starosta Hrabůvky Jan Golat s dalšími zástupci, okresní komisař Gschmeidler, inženýr František Kadlíček, farář Antonín Mohapl a členové kostelního výboru. Možnost stavební úpravy nebo přístavby v podobě boční lodi, která by zcela změnila tradiční vzhled objektu, byl odmítnut. Všichni přítomní dospěli k závěru, že jediným řešením je výstavba zcela nového kostela. Otázkou zůstávalo, na území které obce by měl být postaven. V případě Hrabové byla za vhodný pozemek zvolena parcela č. 365. Podle předběžného návrhu architekta a stavitele Josefa Františka Pokorného se měl nový svatostánek nacházet před budovou školy (dnešního obecního úřadu).¹⁸⁴ Jeho součástí měl být také nový farní objekt. Nakonec větší aktivitu projevil občané sousední Hrabůvky. Přitom ještě v lednu 1908 projednával hrabovský farář Mohapl možnost výstavby nového společného kostela pro obě obce s olomouckým arcibiskupem Františkem Saleským Bauerem.¹⁸⁵ Další projednávanou záležitostí byl stav hřbitova u kostela. Poté co obecní výbor Hrabové dospěl k závěru, že na něm již nelze z kapacitních důvodů nadále pohřbívat a jeho případné rozšíření nebylo

Zarody

Blavenský náhon

Luh

Velka Hrabova

Zlín

Šajar

vzhledem k nevhodné půdě možné, podalo vedení obce v srpnu 1908 žádost zřízení nového hřbitova. V úvahu připadala i výstavba společného hřbitova pro Hrabovou a Hrabůvku.¹⁸⁶ Nakonec se hrabovský starosta Ludvík Staněk a další členové obecního výboru rozhodli postavit nový hřbitov pouze pro Hrabovou a vedení Hrabůvky bylo poručeno, aby si svůj hřbitov vybudovala jinde. Obyvatelé Hrabové mohli pochovávat své pozůstalé od 16. října 1909 na parcele č. 60/1, která se nachází bezprostředně u dnešní dálniční komunikace Místecké.¹⁸⁷ Na konci 19. století a začátku století 20. mohli místní obyvatelé zaznamenat několik pozitivních změn, které přispěly k rozvoji obce. V Hrabové zahájila činnost řada důležitých institucí – nejprve byl 1. října 1896 byl otevřen poštovní úřad. První poštmistrovou byla Růžena Gotlieberová. Pošta nejprve sídlila v domě naproti staré škole, později byla vícekrát přemístěna. Úřadovalo se i v domě starosty Ludvíka Staňka č. 136 i v bytě učitele Štěpána Němce. K rozšíření služeb došlo v roce 1906, a to zřízením jízdní pošty, jež nejprve jednou, později dvakrát týdně dojížděla do Vítkovic.¹⁸⁸ Další státní institucí, která se koncem roku 1904 natrvalo usadila v obci, byla četnické stanice. Nacházela v domě č. 163 u rolníka Františka Ličky. Prvním velitelem se stal strážmistr František Janhuba, který byl o dva roky později v noci ze 13. na 14. dubna, resp. přibližně třicet minut před půlnocí zákeřně zavražděn na tehdejší okresní silnici vedoucí po hrázi rybníka Šídlovec. Vrahem byl teprve osmnáctiletý rodák z Hrabové Josef Břenek, povoláním hutní dělník. S rodiči bydlel v nedaleké Hrabůvce. Před spravedlností sice uprchl až do Ameriky, přesto se jej podařilo dopadnout a eskortovat zpět do Rakouska-Uherska. Krajský soud v Novém Jičíně mu v roce 1906 vyměřil patnáctiletý žalář.¹⁸⁹ Další doložená protiprávní jednání v Hrabové se zpravidla týkala menších přestupků, jako např. neoprávněné nalévání alkoholických nápojů nebo nezaplacení pořádkových pokut. V souvislosti se čtyřmi zjištěnými případy vloupání do katolických kostelů na Moravě během několika málo týdnů nechalo představenstvo obce na příkaz okresního hejtmantství v Moravské Ostravě od listopadu 1913 po nějakou dobu hlídat četníky místní kostel sv. Kateřiny.¹⁹⁰

Přelom 19. a 20. století byl také ve znamení zakládání místních spolků nejrůznějšího zaměření, které svou činností pomohly formovat místní občanskou společnost a přispěly tím k rozvoji obce jak po stránce hospodářské, tak po stránce kulturní a sportovní. V Hrabové působil kulturně zaměřený Čtenářský spolek (1892), zábavný spolek Omladina (1897), dále všeobecně potřebný Sbor dobrovolných hasičů (1896) i několik sportu se věnujících sdružení: Klub českých velocipedistů (1906), Sokol (1908) a Dělnická tělocvičná jednota (1908); dalšími zájmovými sdruženími byl První dělnický potravní spolek (1895), Hospodářská besídka (1902), sociálně orientovaný Školský haléřový spolek (1908) a Všeobecný občanský dům (1908), který usiloval o zřízení

Protější strana: *Obr. 21. Katastrální mapa Velké Hrabové, 1876*

samostatného společenského střediska v obci a Rakousko-moravský spolek vojenských vysloužilců (1897). Seznam spolků muselo představenstvo obce předkládat c. k. okresnímu hejtmánství v Místku.¹⁹¹ Na druhou stranu nelze ve stejném období opominout schodkový výsledek hospodaření obce, např. v roce 1900 činil deficit 693 korun a 18 haléřů. Největší příjmy měla Hrabová z nájmu pozemků, naopak největší výdajové položky rozpočtu tvořily prostředky pro provoz obecního výboru, poplatky obvodnímu lékaři a nákup uhlí pro školu.¹⁹²

Obr. 22. Řeka Ostravice po povodni, 1894

Pokud jde o profesní strukturu obyvatel Hrabové v druhé polovině 19. století, možnost obživy poskytovaly ostravské doly, provozy vítkovických železáren i vratimovská továrna na buničinu. Hrabovští rolníci se věnovali obhospodařování půdy a chovu dobytka, jehož úroveň po roce 1870 údajně pomalu upadala. Kvůli z obavy rozšíření nakažlivé slintavky, která se vyskytla v některých moravských okresech, byl v některých letech na základě úřední vyhlášky striktně zakázán jakýkoliv přesun dobytka do obce i z ní. Nicméně v tomto období nebyla v obci zaznamenána nějaká infekce, která by vážně

ohrožovala hospodářství místních rolníků.¹⁹³ Velkou osobností, která se výrazně zapsala do dějin obce, byl František Bartoník, rodák z Kokor u Přerova a absolvent učitelského ústavu v Příboře. Učitelem v Hrabové se stal na základě dekretu c. k. zemské rady z 20. listopadu 1882. Své nabyté zkušenosti z Fryčovic plně zužitkoval v Hrabové jako nadučitel.¹⁹⁴ Obě funkce vykonával obětavě až do roku 1919. Jeho předchůdce Josef Hubník své povolání nevykonával příliš svědomitě, navíc měl problémy s alkoholem, což se odráželo v kvalitě výuky. Bartoník kladl velký důraz na školní docházku, na druhou stranu byl zpočátku ochoten v případě absencí kvůli výpomoci dětí na hospodářství rodičů akceptovat jisté úlevy, pokud obdržel písemné vysvětlení.¹⁹⁵ Přesto nakonec místní školní rada, jejímž členem byl také Bartoník, 30. července 1903 navrhla obecnímu výboru jakékoli úlevy zrušit neboť se „od návštěvy školy zavedené ve zdejší obci se nijak neosvědčily. Mnohé děti požívají úlevy té, podléhají zkáze mravní, škodí majetku, kouří, kořalku pijí, bez dozoru a bez zodpovědnosti a přišedše na zimu do školy zesurověny“. Ovšem o měsíc později rada své rozhořčení přeci jen mírnila: „všeobecné úlevy se vydává a vyhrazuje si úlev udělovaných pro jednotlivce, kteří toto zasluhují a práva toho nezneužijí.“¹⁹⁶ Pro své pedagogické dovednosti byl Bartoník označován místními občany za ostravského Komenského. Měl velkou zásluhu na zvýšení úrovně výuky a výstavbu nové školní budovy. Původní obecní trojtřídní škola vystavěna v roce 1885 z obecních zdrojů bez jakékoli subvence postupně ztrácela svou prostorovou kapacitu. Jako provizorium sloužilo i několik soukromých domů. Vedení obce se proto rozhodlo postavit nový školní objekt. Koncem března 1903 proběhlo za účasti školní komise, c. k. inženýra Františka Kadlíčka a okresního lékaře Johanna Kaana ohledání dvou předem vytipovaných pozemků. Původně navržená plocha naproti škole byla nakonec odmítnuta kvůli nevhodnému tvaru připomínající lichoběžník s ostrými úhly, což by komplikovalo zřízení školní zahrady a letního hřiště. Jako další

Obr. 23. Budova tzv. staré školy, počátek 20. století

nový školní objekt. Koncem března 1903 proběhlo za účasti školní komise, c. k. inženýra Františka Kadlíčka a okresního lékaře Johanna Kaana ohledání dvou předem vytipovaných pozemků. Původně navržená plocha naproti škole byla nakonec odmítnuta kvůli nevhodnému tvaru připomínající lichoběžník s ostrými úhly, což by komplikovalo zřízení školní zahrady a letního hřiště. Jako další

problém se ukázala přístupová cesta přes potok, jenž v období podzimních dešťů neměl pevné břehy. Navíc se poblíž nacházel močál. Další vhodným místem, které si komise prohlédla, byl volný pozemek při okresní silnici I. třídy mezi stodolou a obecním hostincem. Stavební parcela pro novou školu byla definitivně vybrána během komisionálního jednání 7. prosince 1903. Od původního majitele ji obec odkoupila za 2800 korun. Na stavební výdaje si obec vypůjčila od zemské banky 20 tisíc korun. V dubnu 1904 byly po obdržení úředního povolení zahájeny stavební práce, a už 13. září téhož roku proběh-

Obr. 24. Velká Hrabová, po 1904

la kolaudace jednopatrového objektu a opět dnů později se konalo jeho posvěcení. Slavnostní řeč před shromážděnými občany pronesl místodržitelství rada Karel Spengler. V přízemí školy byl k dispozici byt pro hlavního učitele a jeho rodinu a dvě místnosti pro svobodné učitele. S ohledem na spodní vodu a možnost pronikání vlhkosti nebyl objekt podsklepen. Celkové náklady přesáhly 38 tisíc korun, z toho jen vybudování vodovodu a jeho zapojení v říjnu 1904 přišlo na 3600 korun. Hrabová se tak zaslouženě dočkala vlastní reprezentativní školy. U této příležitosti byl také konečně do staré školy zaveden vodovod s pitnou vodou. Na druhou stranu se spolku Schulverein podařilo za pomoci několika místních rodin otevřít ve stejném roce v obci jednotřídní německou soukromou školu, čemuž měla podle stížnosti ředitele Bartoníka adresované zemské školní radě předcházet

agitace mezi dělníky ve vítkovických železárnách, kteří bydleli právě v Hrabové. Koncem září 1909 se podařilo německé škole získat sedm žáků ze školy české, což pochopitelně vzbudilo bouři rozhořčení. Školní rada podala písemný protest a argumentovala porušením § 73 říšského školního zákona

a neváhala ani požádat o právní radu poslance moravského zemského sněmu a zkušeného prostějovského advokáta Václava Pereka.¹⁹⁷ Konfrontace a národnostní spory mezi školami netrvaly dlouho, jelikož již v roce 1911 došlo kvůli nedostatku finančních a materiálních prostředků k uzavření německé školy.¹⁹⁸

Počet žáků hrabovské školy pravidelně každým rokem narůstal. Ve školním roce 1908/1909 do ní docházelo už 307 dětí, výuku zajišťovalo šest učitelů. Ředitel Bartoník si plně uvědomoval složitou sociální situaci mnohých rodin. Z jeho podnětu došlo k založení Školského haléřového spolku. První valná hromada se konala 29. června 1909. V čele spolku, jehož hlavní náplní byl nákup knih a jiných školních pomůcek a pořádání divadelních představení ve prospěch dětí, stanul mlynář Jan Vogt. Těm nejhudším dětem dokázal zajistit oblečení i stravu. Svůj účel spolek vykonával vcelku bez větších problémů až do vypuknutí první světové války, kdy byla jeho činnost kvůli nedostatku členů vážně ohromena.¹⁹⁹

Velkou roli na rozvoj kultury a vzdělanosti v Hrabové mělo založení knihovny. Tu vůbec první v obci založil ředitel školy Bartoník společně s Inocencem Mutinou ve velmi skromných poměrech přibližně v roce 1884. Jejich soukromá iniciativa se setkala mezi místními občany se zájmem, neboť výhradně od nich získávali finanční prostředky na nákup literatury. Jelikož se knihovna nacházela přímo ve škole, není žádným překvapením, že publikace čtenářům – rodičům pak domů přinášeli jejich vlastní děti. Ke zřízení vlastní tzv. jubilejní knihovny vedení obce přistoupilo až v květnu 1908,²⁰⁰ když zakoupilo sto dvanáct publikací od kaplana Graceho. Obecní představenstvo oficiálně ustanovilo prvním knihovníkem Jana Mutinu, za jehož správy zaznamenal knižní fond velký rozvoj. Nadšení a ochota místních občanů se projevila v podobě darů knih nebo vyhotovení potřebných polic a skříní stolařem Felixem Dvorským. Obecní knihovna našla zázemí přímo v domě starosty Ludvíka Staňka. Po nějaké době byla přestěhována do nové školní budovy.²⁰¹

Významným objektem, který sehrál v dějinách Hrabové nemalou roli, byl hostinec známý pod jménem U Lípy. Počátky jeho provozu na parcele č. 36 spadají již do roku 1862. Je známo, že na základě úředního jednání z 30. prosince 1877 vykonával hostinskou živnost Jan Černý. O pět let později hostinskou koncesi od svého pronajímatele odkoupil. Černý jakožto nový majitel ovšem začal mít problémy s alkoholem, proto se jeho manželka Marie 30. července 1891 rozhodla požádat okresní hejtmanství o udělení povolení k provozování hostinské živnosti. Přelomovým mezníkem se stal rok 1908, kdy nová majitelka Marie Černá dostala souhlas k výstavbě zcela nové a prostornější budovy. Za řádný průběh prací zodpovídal stavební mistr Leopold Pospíšil. Nový objekt byl postaven na parcele č. 713 přibližně po pravé straně dvacet metrů vedle původního hostince, který byl přestavěn na obytné prostory. Novostavba byla otevřena v červenci 1909. V novém prostředí majitelka

hostům nabízela nejen čepované pivo, víno, pálené lihové nápoje, ale i kávu, čaj, čokoládu a teplé pokrmy. K dispozici bylo i několik místností k přenocování pocestných. Hostinec disponoval také jevištěm – díky tomu v něm místní spolky pořádaly divadelní vystoupení i taneční zábavy, a stal se tak hlavním kulturním a společenským centrem v obci. Došlo v něm například i k založení Sboru dobrovolných hasičů. V dubnu 1914 Černá hostinec pronajala Františku Rušarovi, který byl však v následujícím roce povolán k armádě. Po něm se stal dalším provozovatelem hrabovský rodák Jan Mutina. Od srpna 1919 do května 1920 měla provozovnu zpět plně ve svých rukou znovu Marie Černá. Po ní koncesi převzal její syn Jan. Po jeho nečekané smrti v červnu 1920 hostinec vedla vdova Barbora Černá.²⁰²

Období první světové války

Poklidný život obce významně ovlivnily události spojené s atentátem na arcivévodu a následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu a následné vyhlášení války habsburskou monarchií Srbsku 28. července 1914. Již o tři dny později se občané Hrabové dozvěděli z vylepených vyhlášek, které do obce přivezl komisař moravského hejtmanství František Řeha, o všeobecné mobilizaci. Současně byl starosta obce Antonín Adámek seznámen v přítomnosti četníka s novými povinnostmi vyplývající z mimořádné situace.²⁰³ Jedna z přízemních tříd školní budovy byla přeměněna na válečnou kancelář. Vzhledem k jejímu významu byla vybavena telefonním aparátem. Místnost využívala pro svou činnost ustanovená válečná komise zajišťující podle úředních předpisů řádnou evidenci a odvod narukovaných mužů ke svým vojenským útvarům na frontu z vratimovského nádraží. Jejimi členy se stali starosta Hrabové Adámek, jeho náměstek Jan Piskoř a učitel Štěpán Němec. Kromě běžné administrativy se komise věnovala také prosbám a žádostem občanů. K povinnostem komise patřilo vydávání legitimací místním občanům v případě, že potřebovali z jakéhokoli důvodu opustit obec. Jedním z úkolů hlídkujících patrol v okolní krajině bylo nekompromisně pátrat po uprchlých dezertujících vojácích. Také v Hrabové došlo k vytvoření domobranecké hlídky. Po obdržení příslušné výzbroje se vlastně změnila na vojenskou stráž. V jejím čele stanul četnický strážmistr Antonín Hotový.²⁰⁴ Válečné události zasahovaly i do běžného náboženského života, neboť věřící v místním kostele museli každou neděli zpívat rakouskou státní hymnu. V souvislosti s rekvírováním kovů v obci (zinkové okapové žlaby, mosazné kuchyňské hmoždíře) mohl hrabovský svatostánek přijít o zvon z roku 1660. Jen díky prosbám starosty a faráře k tomu nakonec nedošlo. Krom toho byly po celou dobu války organizovány pro podporu válečného úsilí veřejné sbírky oblečení a peněz.

Obyvatelé Hrabové byli během války vyzýváni k loajalitě k habsburské monarchii a ke zdrženlivosti v projevování vlastních politických názorů. Za jakýkoli projev kritiky vůči panovnickému dvoru nebo šíření defetistické nálady byl spoluzodpovědný starosta obce. Případné sankce by se dotkly omezení dodávek potravin, případně zabavení dobytka sedláků. Jak uvádí zápis v kronice: „přes všechnu opatrnost byla řada lidí zatčena, následkem velezrádných řečí a pomohly jim obyčejné červené dotazníky, které musel starosta zodpověděti pod osobní zodpovědností, a dokázali bezvadné vlastenecké smýšlení delikventů“.²⁰⁵ Pouze Jan Duhan strávil ve vězení devět měsíců.

Obr. 25. Starosta obce Antonín Adámek během 1. světové války ve své kanceláři v domě č. 31, 1914–1918

Již v srpnu 1914 byl ve školní budově zřízen z podnětu rakouského Červeného kříže lazaret pro zraněné vojáky. Zřizovatelem a správcem byl místní Sbor dobrovolných hasičů, jehož členové z vlastních prostředků dodali postele, přikrývky, spodní prádlo, ručníky a obvazový materiál. Sídlo instituce zdobil bílý prapor s červeným křížem připevněný k hromosvodu objektu. V přízemní se nacházelo patnáct postelí, dalších pět osob mohlo být uloženo v místnosti farní budovy, kterou poskytl místní duchovní Josef Řezáč. Správci lazaretu uspořádali mezi hrabovskými obyvateli finanční sbírku, která vynesla 125 korun. První ranění byli v lazaretu umístěni již v září 1914. O raněné pečovaly po absolvování zdravotního kurzu členky místního Sokola.²⁰⁶ Teplé jídlo obětavě připravovala poštmistřová Milada Němcová s pomocí dalších dvou děvčat. K dispozici byl také holič Jan Dužík. Po uzdravení obdrželi vojáci

krátkou dovolenou, po které se museli znovu vrátit ke svým oddílům na frontu. Svůj účel lazaret plnil až do října 1915, kdy byl po vzniku velkých polních nemocnic zrušen. Z Hrabové byli ranění muži přemístěni do příslušných baráků v Moravské Ostravě. Za celou dobu v něm našlo zázemí padesát sedm raněných vojáků. Dva občané Hrabové pak obdrželi jménem protektora Červeného kříže arcivévody habsbursko-lotrinského Františka Salvátora za obětavou službu a péči o raněné záslužné medaile, pokladník Jan Mutina bronzovou a starosta hasičského sboru Jan Vogt stříbrnou.²⁰⁷

Obr. 26. Vojenský lékař MUDr. Josef Adámek na frontě při návštěvě rakouského polního maršála Franze Conrada von Hötzendorfa, 1914–1918

Zásobování potravinami a poskytování finanční a naturální podpory místním rodinám měl na starosti válečný zásobovací výbor. Během prvních dvou let jeho činnosti nebyly zaznamenány žádné větší nedostatky nebo stížnosti. Obyvatelé, kteří se v důsledku ztráty svého živitele ocitli v nouzi, se mohli spolehnout na výpomoc komise. Ovšem v druhé polovině válečného konfliktu došlo k výraznému zhoršení zásobovací situace, nedostávalo se mouky, krupice a cukru, což mělo za následek zavedení přidělového systému.

Jiným důsledkem „velké války“, dnes známé jako první světové, byla ztráta na lidských životech. Na frontách v boji a lazaretech na následky zranění přišlo o život 30 mužů z Hrabové, dalších 24 upadlo do zajetí. Čtrnáct účastníků bojů vstoupilo do československých legií, a to jak v Rusku, tak ve Francii a Itálii. Ruskou a italskou frontu na vlastní kůži zažil také Josef Adámek, který jako vůbec první hrabovský rodák získal po dokončení Univerzity Karlovy v Praze doktorský titul.

¹⁷⁹ AMO, Archiv obce Hrabová, kart. 10, inv. č. 64; ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 9353, kart. 113; ANONYM. Změna názvů obcí. *Opavský týdeník*, 16. 12. 1903, roč. 34, č. 98, s. 2.

¹⁸⁰ K roku 1906 dosáhly investice 14 000 rakouských korun.

¹⁸¹ AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 2220, inv. č. 7838.

¹⁸² Objekty byly postaveny během německé okupace, aniž k tomu Amálie Konečná měla příslušné stavební povolení. Dodatečné úřední povolení a kolaudaci udělil Ústřední národní výbor statutárního města Ostravy v březnu 1947.

¹⁸³ Tamtéž, kart. 2219, inv. č. 7832; AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 163.

¹⁸⁴ ÚMOb Hrabová, stavební spisovna, stavební spis (uložení nedohledáno, spis nečíslován).

¹⁸⁵ K tomu více viz kapitola *K historii a dřevěné lidové architektuře kostela sv. Kateřiny Alexandrijské*. Spor o umístění vyřešila Jednota Panny Marie v Hrabůvce založená 29. prosince 1908, která přijala usnesení o zbudování nového Josefa I.; Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 1.

¹⁸⁶ Hřbitov v okolí dřevěného kostela Sv. Kateřiny využívali také občané sousední Hrabůvky.

¹⁸⁷ SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 46; Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 3.

¹⁸⁸ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 119–120.

¹⁸⁹ ZAO, Krajský soud Nový Jičín (uložení nedohledáno); AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 238–239; SLÍVA, Milan. Vzpomínka na hrdinu, který při službě Hrabové položil svůj život, aneb příběh Františka Janhuby. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2016, č. 4, s. 8–9; SLÍVA, Milan. Další informace k pomníku strážníka Františka Janhuby. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2017, č. 2, s. 14.

¹⁹⁰ AMO, Archiv obce Hrabová, kart. 12, inv. č. 69.

¹⁹¹ Srov. BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 15–18.

¹⁹² AMO, Archiv obce Hrabová, kart. 3, inv. č. 62.

¹⁹³ Tamtéž, inv. č. 20a, pag. 66; tamtéž, kart. 2, inv. č. 62.

¹⁹⁴ V dnešní terminologii ředitel.

¹⁹⁵ KOLLÁROVÁ, Kateřina. *Dějiny školství v obci Hrabová*. Olomouc, 2010. Magisterská diplomová práce. Pedagogická fakulta. Univerzita Palackého v Olomouci, s. 28.

¹⁹⁶ AMO, Městský školní výbor Ostrava, sign. Db 13, kart. 418.

¹⁹⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, kart. 4, inv. č. 62.

¹⁹⁸ Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová. Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, s. 19.

¹⁹⁹ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 99, 104.

²⁰⁰ Šedesáté výročí vlády císaře Františka Josefa I.

²⁰¹ Tamtéž, inv. č. 20a, pag. 116–117.

²⁰² AMO, Okresní úřad Moravská Ostrava, sign. Gb 11, kart. 356, inv. č. 204.

²⁰³ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 168–172.

²⁰⁴ STANĚK, Radim. První světová válka a první poválečná léta v životě obce Hrabová. Olomouc, 2013. Bakalářská práce. Filozofická fakulta. Univerzita Palackého v Olomouci, s. 22–23.

²⁰⁵ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 179.

²⁰⁶ Emilie Rašková, Aloisie Maluchová, Hermína Tománková a Anna Žrautová.

²⁰⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 174–177.

Hrabová v éře první republiky (1918–1938)

Zprávu o převratu a vzniku samostatné Československé republiky přinesl starosta Antonín Adámek, který se 27. října 1918 jako předseda okresní hospodářské rady účastnil porady v Brně. Hospodářská rada, v jejímž čele starosta Adámek stanul, vznikla již před převratem a na Ostravsku vykonala nesmírně záslužnou práci, neboť pečovala o řádné zásobování Ostravska, zamezení vývozu obilovin a zajištění zemědělských produktů pro místní potřebu. Ihned po příjezdu z Brna 29. října ráno pověřil obecního sluhu starého Řehu, aby v Hrabové vyubnoval tuto vyhlášku: „*Občané Hrabovští! Oznamuji Vám radostnou zvěst, že Rakousko padlo a byl vyhlášen samostatný svobodný československý stát. Vlády se ujal Národní výbor v Praze a vydal první zákon: Všechny zákony zůstávají v platnosti. Válka je skončena! Ať žije Národní čsl. republika!*“

Kronikář celou situaci popisuje takto: „*Řeha přišel, podíval se vyděšeně, protřel si oči a četl ještě jednou. Pak se zeptal vážně: ‚Je to pravda?‘ ‚Je, Řeho! Napněte buben co nejvíce ať třeba praskne, mlatte do něj, ať lidé slyší!‘ ‚To udělám,‘ a vyšel rázným krokem z obecní kanceláře (tehdy v nové škole) na silnici a buben skoro ráno v nezvyklou dobu ve vysokém tónu zavířil tak prudce, že se lidé sbíhali postrašení, co se nezvyklého stalo. Řeha bubnoval dlouho. Až první nával slz a pohnutí pominul, zastrčil paličky, vytáhl lístek a mocným hlasem četl: -----. Než obešel horní konec a Závodí, kde před továrním hostincem, z jehož oken visely černočervené plakáty s heslem: ‚Gott strafe England!‘ si na vyhlášce dal záležet zvlášť dobře, pozbyl hlasu ponejprv ve službách republiky, takže na Žižkov už poslal syna.*“²⁰⁸

Na ulicích Hrabové se začali objevovat občané s trikolórami, večer prošla vesnicí s hudbou a zpěvem školní mládež, strhávající rakouské státní znaky. Třetího dne se konaly oficiální oslavy s průvodem a hudbou, pořádané všemi hrabovskými spolky. Oslavy byly zakončeny slavnostními projevy v hostinci U Lípy. V listopadu 1918 přijel do Hrabové na pozvání starosty Adámka ministr veřejných prací František Staněk jako člen první československé vlády. Prohlédl si břeh řeky Ostravice a přislíbil, že se zasadí o její regulaci.

První popřevratové zasedání obecního výboru se konalo 24. listopadu 1918. Přítomní se usnesli zaslat nové vládě v Praze pozdrav a tlumočit jí naprostou

oddanost. Návrh na zřízení lidové stráže nebyl z finančních důvodů přijat. Ve složení obecního výboru nenastalo žádných změn. Nebylo jich ani třeba, neboť ani jeden z představitelů hrabovské obecní samosprávy se nehlásil k německé národnosti. Obecní výbor zůstal beze změn až do své poslední schůze 14. června 1919.

Na schůzi obecního výboru 22. prosince 1918 byli prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk, ministerský předseda Karel Kramář, ministr veřejných prací František Staněk, ministr národní obrany Václav Klobučník a spisovatel Alois Jirásek jmenováni čestnými občany obce. Od roku 1919 byla v obci umístěna setnina vojska se dvěma horskými děly. Hlídkovali lávku do Vratimova a sklad střeliva, který byl zřízen v márnici na hřbitově.

Poválečný stav obce a hlavní tendence jejího vývoje

Samospráva se po převratu 1918 ocitla v nelehké situaci, uvědomíme-li si, v jakém stavu se obec tehdy nalézala. Hrabová byla malou vsí o rozloze 997 ha, náležející k okresu moravsko-ostravskému. Podle sčítání z roku 1921 zde žilo 2277 obyvatel s 593 bytovými stranami (rodinami) v 225 domech. Dle náboženství se k římskému katolictví hlásilo 1485 obyvatel, 520 k církvi československé a 260 občanů bylo bez vyznání. Co do národnosti naprosto převažovali občané hlásící se k československé národnosti, kterých bylo 2236, Němců bylo jen 32 a Poláků šest.

Počet obyvatel pozvolna stoupal. Při sčítání lidu, které se konalo 1. prosince 1930, bylo v Hrabové spočítáno 334 domů, 725 bytových stran a 2738 obyvatel. Pokud jde o národnost, českou uvádělo 2643 osob a německou 80. Podle náboženského vyznání se k římskému katolictví hlásilo 1843 věřících a k československé církvi 485 věřících, bez vyznání bylo 363 obyvatel.

V roce 1920 se jednalo o připojení obce k místeckému okresu. Proti tomu se obecní rada 29. listopadu 1920 rozhodla podat protest s poukazem na nevýhody tohoto kroku. Dne 5. prosince 1920 se k protestu přihlásili také členové obecního výboru a v případě, že by došlo k odloučení obce od okresu ostravského, pohrozili, že jsou všichni odhodláni složit své funkce.

Název obce byl 23. října 1925 zjednodušen z „Hrabová u Vítkovic“ na „Hrabová“. Název „Hrabová nad Ostravicí“, o němž se také uvažovalo, se neprosadil. V roce 1915 obec navrhla a ministerstvo vnitra potvrdilo pojmenování části obce mezi Hrabůvkou a Novou Bělou, ležící v trati Břehe, na „kolonii Žižkov“. Původně se počítalo s pojmenováním „osada Kašparova“, které ovšem bylo vázáno na vzlet vzducholodi průkopníka české aviatiky Ing. Jana Kašpara, který se ale neuskutečnil.²⁰⁹

V obci byla jen četnická stanice, obecná škola, pošta a římskokatolická fara. Četnická stanice byla v roce 1923 zesílena z pěti na osm mužů. Vrchním strážmistrem byl Antonín Hotový, který zde sloužil od 18. dubna 1906 až do

svého odchodu do výslužby 14. září 1933. Po něm se stal vrchním strážmistrem Jan Sojka. Obecní zastupitelstvo rozhodlo 22. května 1932, že dosavadní obecní sluha František Hynek bude uniformován jako obecní strážník. Náklady na uniformu si vyžádaly částky asi 400 korun.

Další z mála veřejných institucí v obci, poštovní úřad, byl umístěn v učitelském bytě v budově nové školy. Vrchní poštmistrovou byla Božena Němcová, po ní byl od roku 1924 poštmistrem František Pazourek. V roce 1924 pro něj byly upraveny místnosti v obecním domě č. 93, kde se nacházela i obecní kancelář. Dne 5. července 1929 byla na poště zprovozněna telegrafní a telefonní stanice. Prvními telefonními účastníky byl výrobce cementového zboží Bohumil Olšanský a Ludvík Dužík, obchodník s uhlím, dřívím a autodopravce. Veřejná telefonní hovorna byla v témže roce zřízena v síni obecní kanceláře částkou 10 tisíc korun.

Obr. 27. Sázení „Lípy svobody“ naproti hostinci U Lípy, 4. května 1919

Obec nebyla bohatá, většina obyvatel byli dělníci v ostravských železárnách a dolech, část živila nevelká zemědělská hospodářství. V obci nebyly průmyslové podniky, živnostníků bylo pár a byli místního významu. Kromě faráře a učitele v obci nebyla usazena inteligence. Po svých předchůdcích zdělili obecní představitelé Hrabovou v zaostalém stavu. Nebyla zavedena elektrina, chyběl vodovod, neexistoval solidní most přes Ostravici. Řeka nebyla

regulována a sužovala obec častými záplavami. Škola nedostačovala. Samospráva byla také postavena před úkol zabezpečit nezbytnou chudinskou a zdravotní péči.

Jak, či zda vůbec, bylo možné zlepšit situaci obce, vyplývá nejprůkazněji z jejího finančního hospodaření. Trvalým znakem hrabovských obecních rozpočtů byly každoroční rozpočtové schodky. Rozpočtové příjmy v některých letech nedosahovaly ani třetiny nutných rozpočtových výdajů. První rozpočet ve svobodných poměrech zvoleného obecního výboru byl schvalován 28. prosince 1919. Výdaje byly stanoveny na 32 561 korun a příjmy pouze na 3 969 korun. Schodek tedy činil 28 592 korun a bylo jej nutno hradit obecní přírážkou 305 %. Bilance rozpočtu na rok 1921 schválená obecním zastupitelstvem 20. března 1921 se ještě zhoršila. Předpokládaly se výdaje ve výši 69 275 korun a příjmy 23 061 korun, schodek se zvýšil na 46 214 korun a obecní přírážky na jeho hrazení musely být zvýšeny na 478 %. Rozpočet na další rok, schválený obecním zastupitelstvem 27. listopadu 1921, vykazoval podobné parametry (schodek 34 176 korun). Jeho hrazení přírážkou k daním ve výši 413 % nestačilo a do srovnání schodku byla zapojena přírážka k domovní dani ve výši 96 %. V dalších letech příjmy, výdaje i schodky mírně rostly (kromě období hospodářské krize). Nejhorší parametry vykazoval rozpočet na rok 1925, který byl obecním zastupitelstvem projednán 30. listopadu 1924. Rozpočtové výdaje byly stanoveny na 92 412 korun, rozpočtové příjmy jen na 35 377 korun a tudíž schodek činil 57 035 korun. Bylo stanoveno, že bude hrazen 96 % přírážkou k domovní dani činžovní a 620 % přírážkou k ostatním daním. V dalších letech se pak obecní hospodářství poněkud zotavilo, avšak rozpočtové schodky se pohybovaly stále mezi 25 242 (v roce 1929) až 57 700 (v roce 1939) korunami a byly hrazeny nejčastěji přírážkou k dani činžovní ve výši 125 % a k ostatním daním ve výši 350 %.

Právě tyto přírážky byly nejvyšší příjmovou položkou obecního rozpočtu, následovány příjmy z obecního jmění (nájem z pozemků, činže v obecních budovách a úroky z vkladů). Ostatní příjmové položky byly naprosto zanedbatelné a např. z obecních podniků neplynuly obci vůbec žádné příjmy. V roce 1935 bylo dokonce obecní zastupitelstvo nuceno 17. března schválit novou daň stavebníkům ze zastavené plochy.²¹⁰

Nejvíce obec vynakládala na školství, na provoz obecního úřadu a platy obecním zaměstnancům. Že tak vysoké přírážky k daním a dávkám nepřispívaly k atraktivitě obce pro živnostenské podnikání a příliv nových obyvatel, je nasnadě. Neustálé napětí mezi příjmy a výdaji obecního rozpočtu v praxi znamenaly, že obecní rada i obecní zastupitelstvo doslova obraceli v rukou každou korunu. Nedostatek financí byl např. důvodem, proč se Hrabová v roce 1936 připojila k petici některých moravských obcí a měst. Jejím obsahem byl ostudný požadavek žádající zrušení 23% příspěvkové povinnosti na učitelské platy. Samozřejmě že nedostatek financí obec omezoval, i když šlo o jiná rozhodnutí.

Pokud šlo o nemovitý majetek, vlastnila obec v roce 1927 starou obecnou školu č. 65 z roku 1885 a novou školu č. 174 z roku 1904, obecní chudobinec č. 154 z roku 1894, hasičskou zbrojnicí č. 175 z roku 1924, hřbitovní budovu č. 187 z roku 1909, Husův pomník, zahradu u tzv. staré a nové školy, mrchoviště, návěs a další pozemky.

První poválečné volby

První popřevratové obecní volby v Hrabové se konaly 5. června 1919 již podle nového volebního řádu. Ten volební právo do obcí přiznával všem osobám, které dosáhly věku 21 let a měly v obci alespoň tříměsíční trvalé bydliště. Instrukce virilistů byla zrušena. Volební období bylo čtyřleté, v roce 1933 pak bylo prodlouženo na šest let.²¹¹ Kandidovaly pouze dva politické subjekty, Československá sociálně demokratická strana dělnická a koalice nazvaná spojené občanské strany. Volilo 989 voličů z 1098 oprávněných a drtivě zvítězili sociální demokraté, kteří obdrželi 759 hlasů a získali 23 mandátů, koalice pouze 230 hlasů a sedm mandátů. Co do sociálního složení se členové obecního zastupitelstva rekrutovali z chudších vrstev: 13 z nich byli domkáři, pět rolníků, pět dělníků, dva živnostníci a jediným příslušníkem inteligence byl učitel.

Obr. 28. Pohled na střed Hrabové, dvacátá léta 20. století

Orgány obecní samosprávy byly konstituovány podle novely k obecním zřízením.²¹² Bylo to obecní zastupitelstvo (dříve obecní výbor), které ze svého

středu volilo obecní radu (dříve obecní představenstvo), starostu a jeho náměstky. Počet členů rady činil jednu třetinu zastupitelstva. Starosta a dva členové obecní rady tvořili obecní senát, který byl příslušný pro trestní jurisdikci v záležitostech místní policie, náležející do působnosti obce. Právem obce bylo zřizovat si poradní a přípravné sbory ve formě komisí. Povinně zřizovaná byla finanční komise a komise letopisecká, ostatní byly fakultativní.

Obr. 29. Pohled na vysušené rybníky, dvacátá léta 20. století

První zasedání nově zvoleného třicetičlenného obecního zastupitelstva se konalo 5. října 1919. Zvolilo starostu Čenka Žáčka (domkář, č. p. 190) za sociálně demokratickou stranu, který tak vystřídal Antonína Adámka. Prvním náměstkem starosty se stal Ludvík Duhan (jeřábník, č. p. 125), druhým náměstkem Inocenc Černík (domkář, č. p. 81), oba za sociálně demokratickou stranu. Zároveň byli zvoleni ostatní členové sedmičlenné obecní rady. Na další schůzi obecního výboru 19. října 1919 byla ustavena šestičlenná školní rada, pětičlenná finanční komise, stavební a technické komise, bytová komise, zdravotní komise, letopisecká komise, chudinská komise, kostelní komise, hospodářská rada a čtyřčlenná odhadní komise. Obecním tajemníkem byl Bohdan Žáček.

Nedlouho poté, 28. dubna 1920, se konaly volby do Národního shromáždění. V Hrabové volilo do Poslanecké sněmovny 992 a do Senátu 825 občanů. I nyní získala sociálně demokratická strana nejvyšší počet hlasů (650 a 545). Jako druhá se umístila Československá strana lidová s 97 a 88 hlasy Ostatní politické strany obdržely poměrně méně. Kandidovalo osm politických stran.

Ještě v průběhu volebního období, a sice v listopadu 1920, se starosta Čeněk Žáček ze zdravotních důvodů vzdal své funkce, novým starostou byl zvolen jeho dosavadní první náměstek Ludvík Duhan. Novým náměstkem starosty se stal Ludvík Černý (rolník, kandidoval za koalici stran).

Dne 12. září 1920 se na Závodí konala schůze občanů, na níž bylo jednáno o jeho odtržení od Hrabové a připojení k Vratimovu. Důvodem bylo to, že v Závodí bydlelo několik německých rodin, které si přály přičlenění k německému Vratimovu a udržení tamní německé školy. Obecní zastupitelstvo na svém zasedání 7. listopadu 1920 plán na odtržení Závodí odmítlo, ale navrhlo Vratimovu výměnu území: připojení východní části osady Závodí k Vratimovu až po kolejnice ostravsko-frýdlantské dráhy, a naproti tomu by obec Vratimov Hrabové odstoupila pozemky ležící západně od této trati. Odtržení Závodí bylo definitivně zamítnuto ministerskou radou 18. října 1923.²¹³

Hrabovská samospráva v prvním desetiletí Československé republiky

Další komunální volby se konaly 16. září 1923. V nich již kandidovalo celé spektrum politických stran. Sociální demokraté získali 19 mandátů, ostatní politické strany jen celkem 11 mandátů (nejvíce Čsl. strana lidová čtyři mandáty). Starostou byl 30. září 1923 zvolen opět Ludvík Duhan, prvním náměstkem Inocenc Černík (domkář, č. 81), oba za sociální demokracii, a druhým náměstkem František Lička (rolník, č. 134) za agrární stranu. Sociální složení obecního zastupitelstva zůstalo oproti předchozím volbám téměř nezměněno, jen nepatrně stoupl počet dělníků a živnostníků na úkor rolníků.

Obecní zastupitelstvo 14. října 1923 zvolilo desetičlennou finanční komisi, pětičlennou chudinskou sekci, hospodářskou sekci, kostelní sekci. Dále byl jmenován obecní pokladník a policejní komisař a předsedové chudinské komise, hospodářské komise a kostelní komise. V průběhu volebního období došlo ke změně na postu druhého náměstka starosty, když obecní zastupitelstvo do této funkce 18. listopadu 1925 zvolilo rolníka Františka Kaloče. K volbě se sdružila strana lidová, živnostenská a agrární.

Další parlamentní volby se konaly 15. listopadu 1925. Nejúspěšnější byla opět sociálně demokratická strana, která ve volbě do Národního shromáždění obdržela 345 hlasů a do Senátu 292 hlasů. Druhou nejúspěšnější stranou byla Čsl. strana socialistická se 222 a 165 hlasy a třetí lidovci se 187 a 179 hlasy.

Následující volby do obecního zastupitelstva proběhly 16. října 1927. Oprávněných voličů bylo 1284 a volilo 1249. Zvítězila sociální demokracie,

kteřá získala 604 hlasů a 14 mandátů, druzí se umístili lidovci s 206 hlasy (pět mandátů) a třetí agrárníci získali 136 hlasů (čtyři mandáty). Co do sociálního složení měli ve třicetičlenném obecním zastupitelstvu převahu dělníci, kterých bylo 13. Starostou byl obecním zastupitelstvem 6. listopadu 1927 opět zvolen Ludvík Duhan, druhým náměstkem Inocenc Černík, oba za sdružení politických stran sociálně demokratické, národně socialistické a komunistické. Prvním náměstkem byl zvolen Ludvík Černík za sdružení politických stran lidové, agrární a živnostenské. Volby komisí byly provedeny 4. prosince 1927 a ustaveny byly: komise kostelní, finanční, stavební, zdravotní, letopisecká, chudinská, osvětová, porotní, hospodářská, obecní senát, knihovně rada. Většina komisí byla pětičlenná. V roce 1930 byl starosta Duhan pro nemoc zastupován prvním náměstkem.

Další volby do Poslanecké sněmovny a Senátu Národního shromáždění se konaly 27. října 1929. Sociální demokraté získali 535 a 440 hlasů, národní socialisté 309 a 253 hlasů a lidovci 136 a 128 hlasů. Od posledních voleb přibýlo hlasů sociálním demokratům a národním socialistům. Ztratili agrárníci a lidovci.²¹⁴

Hrabovská samospráva ve druhém desetiletí Československé republiky

V roce 1930 byla obec těžce postižena nezaměstnaností, většina Hrabovanů byla totiž zaměstnána ve vítkovických železárnách, dolech a vratimovské továrně na buničinu. Byla ustavena komise pro stravovací pomoc nezaměstnaným, zavedena mléčná akce pro děti a v dalších letech organizováno přidělování brambor. Z prostředků obce a dobročinných příspěvků byly nakupovány různé další potřeby pro školní děti nezaměstnaných. V roce 1931 bylo evidováno 94 nezaměstnaných a 167 omezeně pracujících, podporu pobíralo 261 osob. V následujícím roce počet nezaměstnaných ještě stoupl na 190 a omezeně pracujících na 140. V roce 1933 odebíralo 208 nezaměstnaných nouzové stravovací lístky, avšak částečně nezaměstnaní a sezónní dělníci lístky nedostávali. V roce 1933 obecní rada přistoupila k organizování obecně prospěšných prací, za které se každému nezaměstnanému vyplácel obnos ve výši pěti korun denně.

Volby do obecního zastupitelstva se konaly 27. září 1931. Kandidovalo sedm politických stran sdružených do dvou bloků. Sociální demokraté obdrželi 657 hlasů, národní socialisté 190 hlasů a komunisté 118 hlasů. Celý tento blok získal 20 mandátů. Druhý blok získal devět mandátů (lidovci 167 hlasů, republikáni 121 hlasů, živnostníci 98 hlasů a národní demokraté 79 hlasů). Oproti předchozím komunálním volbám se nejvíce zvolených členů obecního zastupitelstva (15 z 30) deklarovalo sociálně jako domkáři a rolníci, zatímco dělníků bylo 11. Starostou se volbou 8. listopadu 1931 stal domkář Antonín Rokůsek, druhým náměstkem domkář Josef Svoboda (oba za sociální demokracii) a prvním náměstkem rolník Ludvík Černý za stranu agrární. Na

dalším zasedání obecního zastupitelstva 21. listopadu 1931 pak byly ustaveny jednotlivé komise a další obecní orgány, jejichž výčet se od předchozí volby nelišil.

Obr. 30. Dřevěná lávka přes řeku Ostravici, dvacátá léta 20. století

V roce 1934 se obecní samospráva dostala do největší krize v celém meziválečném období. Dne 28. března 1934 byla na žádost čtyř členů svolána mimořádná obecní rada. Radní zjistili, že starosta Antonín Rokůsek je povinen zaplatit ke dni 27. března 1934 Ústřednímu spotřebnímu a výrobnímu družstvu Budoucnost v Ostravě za poukázky z mimořádné stravovací akce pro nezaměstnané obnos 9145 korun. Dále bylo zjištěno, že starosta nepoukázal na hřbitovní fond částku asi 500 korun, ze zastavěných ploch chybí poplatky za 385 korun a parcelační poplatky za 736 korun. Po revizi provedené okresním úřadem byl od 3. dubna starosta zastupován náměstkem Ludvíkem Černým a ve funkci by nahrazen také dosavadní pokladník.

Další položky, které starosta inkasoval a nevyúčtoval, byly zjištěny až poté, co byly okresním úřadem vráceny všechny účetní knihy a doklady. Bylo zjištěno, že chybí poplatky vybrané za hřbitovní místa ve výši 820 korun, starosta také vyinkasoval obnos 1500 korun z účtu na elektrizaci a chyběly i další částky. Nakonec se ukázalo, že finanční nedostatky nejsou až tak rozsáhlého rázu. Okresní úřad vyčíslil obecní radě celkovou škodu způsobenou starostou, která byla zjištěna revizí obecních účtů na 1715 korun. Tyto skutečnosti ovšem zavdaly příčinu ke značnému rozruchu mezi členy obecního

zastupitelstva a nespokojenosti nezaměstnaných v Hrabové, která byla ještě přiživována rozšiřováním komunistických letáků.²¹⁵

Okresní úřad zbavil 28. dubna 1934 starostu Antonína Rokůska členství v obecním zastupitelstvu a nařídil nové volby, které se konaly 21. května. Při první volbě dostali Ludvík Černý a Josef Vojtovič (č. p. 182) shodně po 14 hlasech, proto bylo přistoupeno ke druhé volbě. Starostou byl zvolen Josef Vojtovič, prvním náměstkem Karel Balušek (č. p. 133) a druhým náměstkem Josef Svoboda (všichni zaměstnaním dělníci a všichni za stranu sociálně demokratickou). Vzhledem k tomu, že proti doplňující volbě starosty a náměstků bylo podáno odvolání, vykonával nadále funkci starosty první náměstek Ludvík Černý. Zvolený starosta Josef Vojtovič se své funkce ujal až počínaje schůzi obecní rady 16. června 1934. Na to podaly 28. července 1934 občanské strany (republikánská, živnostenská, lidová, národně demokratická, národně socialistická) rezignaci na členství v obecním zastupitelstvu a radě i se svými náhradníky. Důvodem byla nedůvěra starostovi. Torzo obecního zastupitelstva pak jen konstatovalo, že „...s politováním odsuzuje a konstatuje nesprávný postup stran občanských, jež rezignovaly na členství v obecním zastupitelstvu a radě, ač nemají důvodu a v tak těžké chvíli vyhýbají se obecní práci a od odpovědnosti utíkají“. Avšak zastupitelstvo zůstalo usnášeníschopné, neboť mělo 17 členů. Navíc byla nedlouho poté rezignace části členů a náhradníků obecního zastupitelstva okresním úřadem zamítnuta a tito byli nuceni vzít své rezignace zpět. Přesto starosta Josef Vojtovič na schůzi obecního zastupitelstva 6. října 1934 pro stálé útoky opozičních stran na svou funkci rezignoval.

Další starostenská volba se konala 21. října 1934 a 16 hlasy byl zvolen sociální demokrat Karel Balušek, když druhý Ludvík Černý obdržel o dva hlasy méně. Nato se přehlasovaných 14 členů zastupitelstva vzdánilo a dalšího jednání se neúčastnilo. Vzhledem k tomu, že i poté bylo zastupitelstvo usnášeníschopné, bylo přikročeno k další volbě a prvním náměstkem byl zvolen František Hanzelka za Komunistickou stranu Československa a druhým náměstkem sociální demokrat Josef Svoboda.

Dne 19. května 1935 se konaly další parlamentní volby. Nejvíce hlasů opět obdržela Čsl. strana sociálně demokratická (poslanecká sněmovna 513, senát 437), druhou nejúspěšnější stranou byli národní socialisté (283 a 246 hlasů) a třetí komunisté (197 a 167 hlasů).

V roce 1936 se obce bezprostředně dotkly ohlasy mezinárodně politických událostí. Hrabovou 15. června 1936 navštívil polský politik, aktivista lidového hnutí a trojnásobný premiér Wincenty Witós (* 1874 Wierzchosławice – † 1945 Kraków), kterého režim Josefa Pilsudského odsoudil na půldruhého roku žaláře pro údajnou přípravu převratu. Byl návštěvou u předsedy Hospodářské besídky rolníka Antonína Adámka. V Československu pobýval inkognito pod jménem Jan Volný. Bezpochyby pod vlivem mezinárodně politické situace vydal obecní úřad 13. listopadu 1936 vyhlášku o hromadném poslechu radiových relací pod

názvem Naši spojenci v sále hostince U Lípy a téhož roku musela být ustavena civilní protiletadlová požární ochrana. Silným politickým gestem také bylo rozhodnutí obecního zastupitelstva z 10. ledna 1936 pojmenovat hřiště před školou Masarykův sad. Zároveň byla ustavena komise pro pojmenování ulic a jejich pojmenování 4. dubna odsouhlaseno.

Obr. 31. Dům hrobníka u hrabovského hřbitova z roku 1909, dvacátá léta 20. století

Dne 29. května 1938 se konaly další obecní volby. Kandidovalo sedm politických stran, které se k volbě sdružily do dvou bloků. Sdružené strany socialistické (Čsl. Sociálně demokratická strana, Čsl. strana národně socialistická, Komunistická strana Československa) obdržely 1141 hlasů z celkového počtu 1722 voličů a získaly 22 mandátů. Dru-

hý blok, sdružené občanské strany (Národní sjednocení, Čsl. živnostensko-obchodnická strana středostavovská, Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu a Domoviny domkářů a malorolníků, Čsl. strana lidová), obdržely 455 hlasů a dostaly 8 mandátů. Starostou byl zvolen hutník Karel Balušek, prvním náměstkem František Vavrouška, druhým náměstkem Emil Nováček. Ustavena byla 1. července 1938 finanční komise, stavební komise, hospodářská komise, porotní komise, zdravotní komise, letopisecká komise, osvětová komise, chudinská sekce, obecní senát, knihovni rada, kostelní výbor.²¹⁶

Je možno rekapitulovat, že v období předmnichovské republiky působilo na hrabovské komunální politické scéně osm politických stran: Československá sociálně demokratická strana dělnická (místní organizace v Hrabové byla založena roku 1906), Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská (1919), Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (1920), Komunistická strana Československa (1921), Československá strana lidová (1923), Československá strana národně socialistická (1925), Československá národní demokracie (1931) a Národní sjednocení (1936).

Místní sdružení Čsl. živnostensko-obchodnické strany středostavovské v Hrabové bylo založeno na podzim roku 1919. Prvním předsedou byl zvolen obchodník Bohumil Němčanský (č. p. 39) a zůstal jím až do své smrti v roce 1927. Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (agrární), vznikla v Hrabové 8. února 1920. Všichni ze 79 zakládajících členů byli rolníci

nebo chalupníci. Důvěrníkem byl zvolen Antonín Adámek (č. p. 43). Odnoží této strany byla místní jednota republikánského dorostu v Hrabové a okolí založená 29. ledna 1922. Spolek měl zpočátku 40 členů. Prvním předsedou byl Vilém Piskoř, jednatelem spolku byl Jan Nováček. Komunistická strana Československa byla založena v roce 1921. Prvním důvěrníkem byl Jan Olšanský (č. p. 99), po něm František Hanzelka. K založení Čsl. strany národně socialistické dal podnět kapelník Valentin Balušek a hutník Rudolf Břenek. Ustavující schůze se konala 20. srpna 1925. Důvěrníkem nové organizace byl zvolen Adolf Blecha. Místní politická organizace Čsl. národní demokracie v Hrabové byla založena 8. února 1931 domkářem a horníkem Josefem Baluškem. Prvním předsedou se stal Josef Hájek. Od 1. ledna 1936 se strana přejmenovala na Národní sjednocení.

Nejúspěšnější politickou stranou byla sociálně demokratická strana, která s přehledem vítězila ve všech komunálních i parlamentních volbách. Stálý a poměrně stabilní počet voličů měla Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (agrární) a také Čsl. strana lidová. Místní organizace těchto politických stran též vyvíjely nejaktivnější kulturní a společenskou aktivitu v obci, pořádaly divadelní představení, koncerty, plesy, oslavy výročí, zájezdy, sportovní akce apod.²¹⁷

Úspěšnost politických stran, vyjadřovaná počty získaných hlasů a mandátů, se přirozeně odrážela v obsazení nejprestižnější funkce starosty a jeho náměstků. V letech 1919–1938 zastávali starostenský post Čeněk Žáček, Ludvík Duhan, Antonín Rokůsek, Josef Vojtovič a Karel Balušek. Všichni byli zvoleni za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou. Starostenskou funkci nejdéle, po čtyři volební období, zastával Ludvík Duhan. Bylo to v letech 1920–1931. Naopak k častému střídání na postu starosty došlo v roce 1934.

Elektrizace obce a stavební ruch

Největší a patrně nejpřínosnější stavební akcí v obci za celé období předmnichovské republiky bylo zavedení elektřiny. Trvalo však neskutečně dlouho, než se k elektrizaci obce přistoupilo. Už v roce 1919 se představenstvo obce dotázalo vítkovických železáren, zda by byly ochotny do Hrabové prodloužit elektrické vedení. V roce 1920 byla schválena půjčka pro tento účel, avšak v roce 1922 byla celá akce odložena pro finanční náročnost. Teprve v roce 1929 byl zvolen přípravný výbor pro elektrizaci a v únoru 1930 se přistoupilo k projektu na základě nabídky Moravskoslezské elektrárny, a. s. Náklady ve výši téměř půl milionu korun byly hrazeny půjčkou ve výši 420 tisíc korun a ze státních subvencí. Část této půjčky splatili hrabovští občané, neboť za zavedení elektřiny do dvou místností obec vybírala 150 korun, rolníci a živnostníci za připojení motorů 450 korun. Stavební práce započaly v srpnu 1930 a jednotlivé budovy byly zapojovány postupně od konce října 1930 do

ledna 1931. Součástí projektu bylo též 11 světel k osvětlení veřejného prostranství. Kolaudace celé elektrifikační soustavy proběhla v prosinci 1931. A tak v době, kdy byly už dávno elektrizovány i menší a chudší obce (soustavné budování místních rozvodů veřejné sítě elektřiny se na Ostravsku datuje od roku 1899), se konečně dočkala i Hrabová.

Technicko-hospodářská kolaudace dalších elektrických zařízení v obci byla provedena 12. února 1937. Rozpočet byl překročen o 100 tisíc korun a celkový náklad dosáhl 382 684 korun.

Pomineme-li elektrizaci obce, regulaci Ostravice a s tím související práce, nebyl stavební ruch v obci příliš silný. Obec se spokojila s vlastnictvím několika budov, další nebyly stavěny. Samotné obecní zastupitelstvo se scházelo v budově staré školy. Nedlouho poté, co byla v roce 1924 otevřena nová hasičská zbrojnice, úřadovalo obecní zastupitelstvo tam. Pro finanční nesnáze obec v roce 1940 nepřistoupila na nabídku okresního četnického velitelství, že za příspěví obce postaví četnickou stanici. Tuto vcelku zanedbatelnou stavební aktivitu poměrně solidně vyvažovala privátní výstavba. Stavební ruch se začal vzrůstat od poloviny dvacátých let 20. století. V roce 1925 bylo postaveno šest rodinných domků a o rok později již dokonce 29. Obec totiž zakoupila pozemky z parcelace velkostatku mezi dvorem a obcí při východní straně silnice a vzápětí je rozprodala stavebníkům. Bylo rozparcelováno 18 stavebních míst a stanoveno, že stavební místo bude přiděleno jen těm uchazečům, kteří na příslibených pozemcích postaví do konce roku 1927 zděné rodinné domky. V případě, že by lhůtu nedodrželi, měli pozemek vrátit obci. V dubnu 1927 bylo zbořeno poslední dřevěné stavení č. 80 a jeho majitel František Pavelka začal stavět nový dům. Dvě dřevěné chalupy č. 100 a 108 Josefa Mynáře a Jana Vašuta zůstaly ještě na Závodí. V roce 1927 byly na místech starých staveb postaveny tři novostavby a 19 novostaveb bylo postaveno na zelené louce. V následujícím roce bylo postaveno 16 rodinných domků, v roce 1929 19 staveb. Celkem bylo v letech 1922–1942 v obci postaveno 160 rodinných domů, přístavby a přestavby nepočítaje. V roce 1931 byly na Závodí adaptací zřízeny tři dělnické ubytovny továrny na celulózu ve Vratimově.

Stavba Šídlovce se začala připravovat v roce 1938, kdy vítkovické železářny koupily pozemky bývalého rybníku Šídlovec a přilehlé pozemky Aloise Hranického. Na jaře 1938 se začalo se stavbou kanalizace a pro účely stavby byla zřízena vlečná dráha, jejíž kolejnice spojovaly staveniště s haldovou tratí. Hlušina sloužila k vyrovnání terénu a zřízení cest. Kolonie podle plánů architekta Ernsta Kornera měla svým vybavením předčít obdobné kolonie toho druhu, neboť neměla postrádat tržnici, mateřské školky, obecné školy, knihovnu, přednáškovou místnost aj. Plány bytů pamatovaly i na koupelny.²¹⁸

Problematické soužití obce s vodou

Bohaté vodní poměry v Hrabové, blízkost řeky Ostravice, potoků Olešné a Ščučí a několika rybníků měly své příjemné i stinné stránky. Radost přinášelo rybaření a koupání, přínosné byly zisky obce z prodeje rybářského práva a živnostníků z provozování koupaliště. Hrabovsko-ostravský rybářský revír, který byl od roku 1901 vymezen od hotelu Ostravica až ke katastru Kunčic, již nebyl pro rybolov pronajat, nýbrž mezi Hrabovou a Velkou Ostravou byla koncem roku 1932 uzavřena společenská smlouva, podle níž obce hospodaří samy. Pro správu rybolovu byl zřízen rybářský výbor volený na tři roky a skládající se ze dvou členů moravskoostravského městského zastupitelstva a ze tří členů obecního zastupitelstva hrabovského. Krátce předtím (říjen 1932) uzavřená smlouva, kde jednou ze smluvních stran byla i obec Výškovice, nevešla v platnost. V roce 1933 se rybářské lístky prodávaly po 20 korunách a prodalo se jich za 800 korun.

Obr. 32. Původní hrabovské dřevěné stavení, dvacátá léta 20. století

Na valné hromadě v hostinci U Lípy v Hrabové 29. dubna 1929 byl ustaven Český rybářský klub, který se podle svých stanov zabýval hospodařením v tekoucích vodách, chovem ryb v rybnících a pěstováním rybářského sportu.

Jeho prvním předsedou byl Teofil Míček (č. p. 166), od roku 1933 Josef Vojtovič (č. p. 182) a po něm od roku 1938 Karel Balušek (č. p. 133). Spolek zanikl 6. září 1939 podle novely zákona o právu společným (vládní nařízení č. 97/1939 Sb.)²¹⁹

Na hrabovské koupaliště jezdili i výletníci z Moravské Ostravy. Koncesi koupaliště s právem letního výčepu nápojů poprvé získal v roce 1924 Arnošt Rzeha (Řeha). V roce 1929 obecní zastupitelstvo povolilo ostravskému hoteliéru Janu Skarkovi a jeho manželce Augustině stavbu restaurace a lidového koupaliště na hrabovském Závodí (pravý břeh Ostravice). V květnu 1933 byla obecní radou schválena licence pro provozování koupaliště na levém břehu Ostravice Augustinu Vlčkovi.

Voda však přinášela značné problémy v souvislosti s častými záplavami. Povodně se často opakovaly: 3. srpna 1925, 13. března 1926, 9. května 1926, 6. června 1926, 31. července 1926, 29.–30. října 1926, v srpnu 1935, 13.–14. září 1937, 21.–26. srpna 1938, 12. a 26. července 1939, 19. května 1940, 30. května 1940. Nebyly sice tak ničivé jako v letech 1880, 1892, 1894, 1904 a 1912, byly však při nich pravidelně poškozovány zemědělské pozemky v místních částech Rybníky a Slín o výměře asi 200 ha, ničeny zemědělské plodiny (při povodni v září 1937 činily škody na zemědělských plodinách 300 000 korun), strhávány lávky pro pěší (v roce 1926 dokonce pětkrát) a zaplavovány sklepy domů. Od roku 1896 bylo odplaveno přes 30 ha úrodných pozemků, šířka opuštěného a zpustlého řečiště místy dosáhla šířky 600 až 1000 m. Časté obnovování stržených lávek obecní pokladnu značně vyčerpávalo.

Z uvedených důvodů byla regulace Ostravice předmětem častých žádostí představitelů obce, ať již na státní správu nebo na vyšší samosprávné orgány. S regulací Ostravice se začalo v únoru 1923 kácením stromů. V odpovědi na intervenci poslance Josefa Chalupníka na ministerstvu veřejných prací bylo sice sděleno, že práce budou pokračovat, avšak jsou velmi nákladné, větší než na jakoukoliv jinou řeku.²²⁰ K rozhodnější akci se zainteresované orgány odhodlaly až v roce 1926 po několika v krátkých intervalech opakujících se povodních. Při komisionálním jednání přímo na místě samém tehdy zástupci Hrabové požadovali bezodkladné započítí prací, pokud možno v co největším rozsahu. Regulační práce však byly vzhledem k nižší výši státního finančního příspěvku provedeny v omezeném rozsahu a nedostatečně, neboť povodním nebránily. Stavbě se v Hrabové lidově říkalo „Argentina“, neboť na ní pracovali nezaměstnaní (dříve lidé z Hrabové, hledající práci, odjížděli do Argentiny).

S regulací Ostravice se znovu začalo v roce 1934 pod hrabovským jezem. Práce byly pro nedostatek peněz opět zastaveny, ale díky intervenci sociálně demokratických poslanců u ministerstva veřejných prací byly další peníze na pokračování těchto prací přece jen uvolněny. V roce 1935 zde bylo zaměstnáno 26 až 82 nezaměstnaných dělníků z obce. Ještě téhož roku v srpnu sebrala velká voda u hotelu Ostravica pravý břeh řeky v šířce asi 25 metrů a délce 150 metrů.

Jen v roce 1937 a 1938 přispěla obec na regulační práce částkou 10 tisíc korun. Do roku 1939 si regulační práce na katastru obce vyžádaly celkový stavební náklad více než tři milionů korun. Další pokračování regulačních prací přerušila 2. světová válka.²²¹

V letech 1931–1932 (kolaudace provedena v listopadu 1935) nechaly vítkovické železárny postavit na katastru obce jez k usnadnění odběru vody z řeky Ostravice pro mlýn v Hrabové a pro výrobní účely svých průmyslových provozů. Odebíraly až 1,45 m³/s vody.²²²

Zároveň s regulací toku se obec snažila řešit i problém přechodu přes řeku Ostravici. Most v obci nebyl, jen dřevěné lávky a ty byly při každé velké vodě poškozeny nebo úplně strženy. Např. v roce 1927 bylo firmě tesařský mistr František Klega z Oprechtic za obnovení dvou lávek zapláceno téměř 30 tisíc korun. Čekalo se na ně skoro dva roky.²²³

Jaké potíže obyvatelům obce přechod Ostravice působil, uvádí memorandum z roku 1926, zaslané ministerstvu veřejných prací v Praze: *„Zde přechází řeku přes 100 lidí, hlavně dělnictva z továrny ve Vratimově a dojíždějících do šachet a hutí v Ostravě. Je hrozný pohled na brodící se lid po pás i výše – třebaš i v zimě – aby nemusel obcházet na nejbližší most do Paskova nebo Vítkovic dvě hodiny cesty. Děti ze Závodí musí chodit do školy ve Vratimově. Rolníci nemohou dojíždět na své pozemky na Závodí. Dochází k neštěstí. Právě letos při přejíždění pro zelené krmivo se rolníku Josefu Ličkovi (č. 19) utopil pár koní.“*²²⁴

Trvalým řešením mohla být jen stavba mostu a obecní zastupitelstvo v té věci intervenovalo u všech zainteresovaných úřadů od okresního silničního výboru až po ministerstvo veřejných prací, přičemž použité argumenty byly vskutku pádné. Stavba mostu by umožnila přístup k železnici do Vratimova vzdálené jen 1,5 kilometru a jistě by byla národohospodářským přínosem pro obec i pro celý kraj. V únoru 1927 vyhlásila obec výběrové řízení na dodání stavebního materiálu na stavbu dřevěného mostu mezi Hrabovou a Vratimovem a s tím spojené práce, jako zřízení betonových pobřežních pilířů, ramp a úpravy chodníku. Na poradě Okresní správy politické v Moravské Ostravě 26. února 1928 byla uznána nezbytnost stavby železobetonového mostu v Hrabové, projekt byl však opět odložen. Pouze v roce 1931 byly odkoupeny pozemky od rolníka Františka Ličky o výměru 6100 m² pro zřízení obecní cesty na Závodí k zamýšlenému mostu. Nekonečnými průtahy roztrpčení představitelé obce odsouhlasili další memorandum a 12. února 1931 je v Moravské Ostravě předali představitelům okresu, poslancům a dalším vlivným činitelům. Až v souvislosti se zamýšlenou stavbou okresní silnice Moravská Ostrava-Místek, procházející obcí, se v roce 1936 začalo opět vážně uvažovat o stavbě solidního silničního mostu. Definitivně bylo o jeho stavbě rozhodnuto v roce 1939. Stavba byla realizována v roce 1942, jeho slavnostní otevření se konalo 10. října 1942. Okresní hejtman v Moravské Ostravě a vládní rada František Studnář byl za

prosazení stavby mostu a další zásluhy o Hrabovou jmenován 8. října 1939 čestným občanem obce. Diplom pro něj zhotovil malíř Jan Obšil z Moravské Ostravy za obnos 900 korun.

Obyvatele rovněž sužovala znečištěná voda v odpadovém kanálu z celulózky ve Vratimově vedoucí do Ostravice. V roce 1929 obec podala stížnost Okresnímu úřadu ve Frýdku pro znečištění potoka a ten 11. dubna 1934 sdělil, že očekává vypracování společného stanoviska obou obcí, Vratimova a Hrabové. Při dalším komisionálním jednání 15. června 1934 obec trvala na revizi a předložení nového projektu na vybudování odpadního kanálu a v roce 1936 jednání pokračovalo protestem obecního zastupitelstva proti stavbě otevřené stoky z celulózky ve Vratimově. Zemský úřad všechny námitky uznal a stavbu zamítl. Továrna postavila vodotěsný odpadní žlab s čistícím a proplachovacím zařízením, jehož kolaudace se konala 2. dubna 1937.

Obr. 33. Pohled na Prašivku, dvacátá léta 20. století

Dne 28. března 1937 požádali představitelé obce moravsko-ostravskou městskou radu o povolení rozšířit vodovod až do Hrabové. V září téhož roku byl vypracován projekt a rozpočet. Počítalo se se sítí o délce 10 254 metrů rozdělené do 26 tratí. Každý vlastník domu měl zaplatit jednorázovou částku 2200 korun. Obci Vratimovu byla podána žádost o rozšíření vratimovského vodovodu na Závodí, jelikož vedení vodovodu z Hrabové by pro vzdálenost a řeku Ostravici bylo příliš nákladné. Obec Vratimov tuto žádost zamítl s tím, aby si Hrabová zřídila a vedla vodovod ve vlastní režii. Ani jednání s městem

Moravskou Ostravou v roce 1937 o rozšíření ostravského vodovodu nebylo dotaženo do konce, vodovod a kanalizace v obci nebyly v meziválečném období vůbec vybudovány. Vodu každý čerpal ze své studny. Jen kolonie Šídlovec, postavená ovšem až za 2. světové války, byla napojena na vodovod Moravské Ostravy.

V obci působila dvě vodní družstva. Obě se zabývala melioracemi půdy na místě bývalých rybníků. Starší z nich, Vodní družstvo I bylo založeno už v roce 1908 a ihned začalo podnikat. Povolení vypracování projektu na odvodnění 307 ha pozemků a další práce bylo schváleno v roce 1906, hotový projekt byl schválen v roce 1913, avšak další práce byly zastaveny následkem válečných událostí. V roce 1919 se konalo nové vodoprávní řízení, ministerstvo zemědělství vyslovilo v prosinci 1920 s projektem souhlas a zaručilo se poskytnout ze státního melioračního fondu subvenci ve výši 30 % skutečného nákladu na meliorační práce a 40 % na úpravu rybníčního potoka s podmínkou, že s pracemi bude započato nejpozději na jaře 1921. Avšak v té době se v obci prováděla pozemková reforma a do vlastnictví drobných rolníků přešel též rybník Bezďák ležící uprostřed pozemků zahrnutých do drenážního projektu. Zahájení prací bylo odsunuto, aby mohl být vypracován doplněk projektu, který byl 5. května 1924 schválen. Stavba byla zadána na podzim 1923 Technické stavební společnosti akciové v Brně podle projektu Zemského zemědělsko-technického úřadu v Brně. Od roku 1925 ve stavbě pokračoval meliorační mistr Emil Matěj z Nové Bělé. Celkem bylo nákladem 1,18 milionu korun drénováno 446 hektarů pozemků, upraven Rybníční potok v délce 1,5 kilometru a odvodní příkop podél mlýna v délce 1,1 kilometru. Práce byly skončeny koncem roku 1926 a kolaudace proběhla ve dnech 20. a 21. března 1928. Výbor, který meliorace provedl, pracoval nejprve pod vedením předsedy rolníka Františka Kaloče a poté Antonína Adámka (rolník z č. 43). Likvidace družstva byla provedena ke dni 31. prosince 1928. Na projektu melioračních prací též participovala Hospodářská besídka v Hrabové, která obnovila činnost po válce v roce 1919. Její první schůze se konala 6. ledna a za předsedu byl zvolen Antonín Adámek.²²⁵

Důvodem pro založení Vodního družstva II byly škody způsobované záplavami, jejichž příčinou bylo to, že rybníky mezi Hrabovou a Paskovem byly zrušeny (zůstal jen malý rybník Šídlovec patřící vítkovickým železárnám), ale voda zajišťující napájení zrušených rybníků (vodní právo) zůstala. Přednosta Expozitury moravského zemského stavebního úřadu v Příboře Ing. Navrátil při své pochůzce obcí v červnu 1926 konstatoval, že „...stávající stav je neudržitelný [...] Voda stlačí se do sklepů, vyplňuje silniční příkopy [...] Z výroků interesentů [jsem] seznal, že jsou značně roztrpčeni nad oddalováním komisionelního řízení“.²²⁶

Přípravný výbor Vodního družstva II v Hrabové byl založen 9. srpna 1925, první řádná valná hromada se konala 14. září 1930. Předsedou výboru družstva

se stal Antonín Adámek z Hrabové a ve výboru byli také zástupci Hrabůvky, Staré Bělé, Nové Bělé, Mitrovic a Staré Vsi. Krátce poté byl Okresním úřadem v Moravské Ostravě schválen meliorační projekt. Jeho realizace byla v březnu 1932 zadána firmě Ing. Antonín Schindler a spol. z Moravské Ostravy, dodávka drenáží rolnické cihelně v Prosenicích. Podnikatel se stavbou započal v červenci 1932 a dokončil ji v květnu 1934, kolaudace byla provedena 13. června 1935 (technicko-zemědělská) a 19. října 1936 (politická). Odvodněná plocha měla rozlohu 132 hektarů, drenážní síť délku 5,4 kilometru a náklad činil téměř 680 tisíc korun.

Koncem roku 1937 obecní rada schválila dohodu s Vodním družstvem II o společném projektu na regulaci potoka Ščučí. Podmínkou bylo, že po pravém břehu potoka bude vytyčena obecní cesta od domu Ludvíka Černého (č. p. 36) až na šajarskou hráz. Důvod, proč mělo být k regulaci potoka přikročeno, spočíval v tom, že některé plochy, hlavně Nový Hurt a Výplatník byly zaplavovány následkem přetížení potoka odpadní vodou z paskovského mlýna. Do vypuknutí 2. světové války již však k regulaci nedošlo.²²⁷

Doprava a silniční hospodářství

Od poloviny dvacátých let 20. století, kdy motorizace v soukromé, veřejné i nákladní dopravě dostoupila masovější úrovně, se na Ostravsku rozpoutal silný konkurenční boj o odbyt pohonných hmot a motorových olejů. Projevoval se budováním četných stálých i mobilních čerpacích stanic, a to zejména třemi velkými firmami. První z nich Vacuum Oil Company se sídlem v Praze byla součástí amerického koncernu řízeného z New Yorku a působila v prostoru celé střední Evropy. Nejsilnější se však nakonec stala společnost Brey-Photogen, s.r.o., člen koncernu pardubické rafinerie Fanto, která vznikla v roce 1933 spojením původně dvou samostatných pražských firem Photogen, společnost pro obchod olejovými výrobky s.r.o., a Alois Brey, s.r.o. Jejich sloučením vznikla na Ostravsku síť celkem 18 benzinových pump, z nichž větší čerpací stanice v Hrabové, Přívoze a v Moravské Ostravě.

První čerpací stanice v obci byla postavena v roce 1933 firmou Brey-Photogen na rozcestí před Hrabůvkou. V únoru 1936 byly dostavěny dvě benzinové čerpací stanice při okresní silnici na hranicích obce. Na západní straně silnice ji postavila firma Vacuum oil company Praha a na východní straně silnice firma Bratří Zikmundové Praha. Mimo to byla postavena velká tankovací stanice v Mitrovicích, která čerpala zemní plyn nalezený při prvním pokusném vrtu v roce 1939 na území bývalého rybníka Nového Hurtu.

V červenci 1927 byla vyasfaltována silnice přes Hrabovou, která tím dosáhla takových parametrů, že lákala k rychlé jízdě. Jejím následkem pak docházelo k častým nehodám.

V únoru 1936 okresní výbor moravsko-ostravského okresu rozhodl o zahájení prací na novostavbě silnice Moravská Ostrava-Místek mimo hlavní zástavbu Hrabové a Paskova; nová silnice měla být před Žabní připojena na novou silnici místeckou. V okrese moravsko-ostravském byla silnice naplánována na 5,5 kilometru délky a vyžadovala náklad tři miliony korun. Měla mít charakter dálkové silnice, takže náklady se stavbou spojené mohly být subvencovány státem a zemí. Autostráda měla hrát důležitou roli v komunikačním spojení s Beskydami, ostravský kraj tím měl získat i po stránce turistické. Stavba byla zadána firmě Ing. Bouša.²²⁸

Prvním krokem ke zřízení státního dopravního letiště v sousední Hrabůvce bylo projednání částečného polohového plánu obce Hrabové 16. května 1936. Plán na rozšíření již existujícího soukromého letiště ostravského aeroklubu vypracovalo ministerstvo veřejných prací. Proti tomuto plánu podala obecní rada odvolání a připojili se k ní i rolníci dotčení omezením vlastnických práv. Hrabovští radní ovšem uvedli, že pokud by se jednalo o letiště na obranu státu, nemají proti jeho zřízení námitek, jen doporučují jeho vybudování na pozemcích bývalých rybníků Pastevního družstva v Hrabové.

Průmyslové podniky, živnosti, obchod, řemesla

V obci byly provozovány jen běžné drobné živnosti sloužící potřebám místních obyvatel. Jedinou výjimkou byla firma na výrobu cementového zboží Bohumila Olšanského (č. p. 160), která byla založena ještě před 1. světovou válkou, avšak s podnikáním začala až v roce 1921. Ve dvacátých letech 20. století letech byl předmět živnostenského podnikání rozšířen o nepravdělnou dopravu nákladním automobilem, zámečnictví, opravu jízdních kol, motocyklů a hospodářských strojů a od roku 1935 prodej veškerých stavebnin. Z malé živnosti tak vznikl průmyslový podnik, který v roce 1930 zaměstnával 30 dělníků. V roce 1949 byl podnik znárodněn a začleněn do Moravsko-slezských cementáren a vápenic, n. p. Brno.²²⁹

V letech 1921–1938 lze v Hrabové zachytit podnikání nejméně ve 31 různých oborech podnikání, v různých letech a různými podnikateli. Podle sčítání živností z roku 1938 bylo v obci provozováno celkem 50 živností. Z toho bylo šest hostinských, pět obchodníků smíšeným zbožím, dva pekaři, dva řezníci, čtyři trafikanti, čtyři truhláři, tři holiči, tři krejčí, švadlena, tři obuvníci, obchod obuví Baťa a.s. Zlín, tři malíři pokojů a natěrači, tři výrobci cementového zboží, autodopravce, kovář, kapelník, obchod střížním zbožím, dvě porodní asistentky, jednatelství, Pastevní družstvo zaps. spol. s r.o., Spořitelni a záloženský spolek zaps. spol. s r.o. a další.²³⁰

Filiálka Ústředního spotřebního a výrobního družstva Budoucnost v Ostravě byla otevřena v roce 1919 zásluhou Františka Hanzelky, dělníka vítkovických železáren, a také dělníka a pozdějšího starosty Ludvíka Duhana. Prodejna byla

otevřena 8. dubna 1920 v domě č. p. 125. Další obchod byl otevřen 25. května 1923 v jižní části Hrabové v domě č. p. 250.

V obci bylo sedm hospod, a to v severní části obce na č. p. 27, kde v letech 1873–1919 koncesi držela rodina Süsserova (Moritz, Karel), po nich v letech 1919–1922 František Kaštovský a Jan Kresta, v letech 1922–1935 Karel Mišta a v letech 1935–1951 Fridolín Vašíček. Hostinec se sestával z výčepu, hostinské místnosti, tanečního sálu, kuchyně a komory. Koncese zanikla v roce 1951.

Hostinec na č. p. 33, později nazvaný „U zastávky“, provozoval od roku 1869 Ferdinand Herlinger a v letech 1873–1948 zde měla hostinskou koncesi rodina Chlupatých (Karel, Kateřina, Jan, Marie, Bohuslav), vlastní provoz však v některých letech ponechávali pachtýřům (1901–1902 Karel Jarolím, 1902–1903 Karel Busina, 1903 a 1909–1912 Karel Rozehnal, 1908–1909 Václav Kubík, 1912 Augustin Kroček). V roce 1908 byl hostinec kompletně rekonstruován, po přestavbě zde byla nálevna, dvě hostinské místnosti, kuchyň a krám. Plány přestavby vyhotovila a přestavbu realizovala firma architekt a stavitel Josef Vysloužil ze Svinova. Od roku 1922 byla koncese přenesena do č. p. 217 a v roce 1947 zanikla.

Obr. 34. Přivítání nového hrabovského faráře Aloise Stratila, 6. března 1932

Koncesionářem hostince U Lípy č. p. 36 (stará budova) a č. p. 185 (nová budova dokončena v červenci roku 1909) byla v letech 1891–1950 rodina Černých. Hostinec sestával z výčepu, hostinské místnosti, kuchyně a divadelního

sálu. Také tady byla restaurace provozována četnými pachtýři. V letech 1935–1938 byla nemovitost obstavena exekucí.

Na horním konci obce stál hostinec Turadtových č. p. 69, koncesi zde měli v letech 1877–1883 Josef Velký, v letech 1883–1931 rodina Turadtových a pak ji v letech 1931–1950 držel Augustin Vlček. Jednopatrový hostinec provozovaný od roku 1907 měl kuchyň, nálevnu, hostinskou místnost, v patře velký taneční sál a byly zde i obchodní místnosti pro obchod smíšeným zbožím. V lednu 1927 byla hospoda krátce úředně uzavřena pro stavební závady. Od roku 1923 Turadtovi provozovali sezónně od května do září občerstvení ve stánku u řeky Ostravice.

Tovární restaurace vratimovské celulózky na Závodí č. p. 112 v blízkosti ostravsko-frýdlantské dráhy byla postavena v roce 1883 a od tohoto roku také provozována. Nájemkyní byla Josefína Peterková, v letech 1919–1947 ji provozovala rodina Rzehových (Řehových, Karel, Jan, Arnošt a Anna). Koncese zanikla v roce 1948. V letech 1923–1943 též Řehovi provozovali letní občerstvení při přírodním koupališti u řeky Ostravice. Součástí tohoto stánku byly rovněž dvě šatny.

Obr. 35. Hotel Ostravica a lidové koupaliště, třicátá léta 20. století

Nově postavený hostinec na Žižkově č. p. 219 provozoval v letech 1914–1945 Felix Dvorský. Hostinec byl výhodně situován v blízkosti zastávky ostravsko-brušperské místní dráhy při frekventované okresní silnici mezi Moravskou Ostravou, Hrabůvkou, Hrabovou, Novou Bělou, Starou Vsí,

Brušperkem, Příborem a Novým Jičínem. Provozovna měla výčepní sál, tři hostinské místnosti, kuchyň, obchod smíšeným zbožím provozovaný v letech 1913–1950 a skladiště.

Hojně navštěvované přírodní koupaliště a sluneční lázně na Ostravici bylo popudem manželů Jana a Augustiny Skarkových, kteří také podali roku 1928 žádost o udělení hostinské a hoteliérské koncese na parcelách č. 1238 a 1242 na pravém břehu řeky Ostravice v části Hrabové na Závodí. Požadovaná koncese byla žadatelům udělena 4. května 1929, stavbu hotelu, jenž byl pojmenován „Ostravica“, a výletní restaurace provedl v roce 1928 zednický mistr Julius Mojžíšek z Hulvák.²³¹

Obr. 36. Lidové koupaliště na hrabovském Závodí, třicátá léta 20. století

Katastr Hrabové patřil k dobývacímu prostoru Paskov, patřícímu Vítkovickému hornímu a hutnímu těžířstvu. To zde nedaleko rozhraní obcí Nová Bělá a Paskov zahájilo 1. června 1939 vrtné práce. Vrt až do hloubky 1000 metrů byl veden za účelem průzkumu předpokládaných uhelných zásob. Jeho součástí byla i vrtná věž 22 metrů vysoká systému nárazového vrtání „Fauk“. Bylo to pokračování průzkumných prací, které začaly již před první světovou válkou na území Paskova, Řepiště a Vratimova. Průzkum byl urychlen větší poptávkou po uhlí (uvažovalo se dokonce o obnovení těžby v zastavených dolech, především

jámě Jindřich v Moravské Ostravě). Hrabovské důlní pole patřilo k dobývacímu prostoru pozdějšího Dolu Paskov, který byl otevřen až v roce 1966.²³²

Až ke katastrální hranici obce se neustálým rozšiřováním (97 hektarů) dostala halda Hrabůvka, nazývaná též Stará halda, odval, který sloužil vítkovickým železárnám pro ukládání odpadů z hutní výroby, především strusky. Roku 1911 zakoupilo Vítkovické horní a hutní těžiřstvo pozemky v oblasti říční nivy Ostravice, na nichž se rozkládaly louky (původně rybníky), pole a vrbiny. Ve středu stály tři usedlosti. Od hrabovského mlýna vedla přes pozemky mlýnská strouha do Ostravice, proplétal se tudy také potok Červenec, který pak tekł k severu podél obecních chalup. V roce 1918 se podařilo koupit poslední chybějící pozemek od majitele hrabovského a paskovského velkostatku Günthera hraběte von Stolberg-Stolberg a to bývalý rybník Mazurovec, již dávno přeměněný na pole. Už před zakoupením všech pozemků, na nichž měla být uložena struska, byl zpracován projekt normálně rozhodné dráhy, která měla sloužit pro navážení strusky. Jednou z překážek byl hrabovský mlýnský náhon, proto od roku 1915 probíhala jeho přeložka.

V roce 1916 obecní výbor v Hrabové žádal Vítkovické horní a hutní těžiřstvo, zda by strusková trať nemohla být využita asi pro 400 hrabovských dělníků k dopravě do práce do Vítkovic. Návrh byl zamítnut, jelikož se koleje na haldě musely často navyšovat a navíc by bylo nutné udržovat volnou kolej pro osobní vlaky. Halda sloužila také jako místo pro výdělek. Lidé sbírali zbytkové železo, které bylo spolu se struskou vylito na haldu, a prodávali je zpět vítkovickým železárnám. Obecní zastupitelstvo se 29. března 1936 usneslo zakázat jezdit ke struskové haldě pro struskový kámen.²³³

Zemědělství, parcelace velkostatku

Celkový urbanistický vzhled obce byl do jisté míry dán hlavním zaměstnáním jejich obyvatel. Hrabová byla typickou kovozezemědělskou vsí, kde se většina obyvatel živila jako dělníci v ostravských průmyslových podnicích a ve vratimovské celulózce, vedle toho si však udržovali menší zemědělská hospodářství.

V roce 1921, tedy před parcelací velkostatku, bylo v Hrabové jen šest rolníků vlastnícih výměru půdy větší než 20 hektarů a 18 občanů vlastnilo půdu o výměře od 10 do 20 hektarů. Stolbergův paskovský velkostatek zde měl 26 hektarů a obec Hrabová disponovala jen s necelými čtyřmi hektary.

V roce 1924 byla provedena parcelace 235 hektarů velkostatku v Hrabové. O půdu se přihlásilo 67 uchazečů. Zbytkový statek o výměře 118 hektaru odkoupil rolník Antonín Lyčka z Vratimova, dalších 110 hektarů uchazeči z Hrabové, zbytek kupci z Mitrovic a z Nové Bělé. Největší výměru (51,3 hektaru) získalo pastevní družstvo, dalších 58,7 hektaru bylo rozděleno mezi 42 drobných rolníků z Hrabové.²³⁴ Obec získaný pozemek rozděliła na

18 stavebních parcel a okamžitě je prodala uchazečům. Podle sčítání k 31. prosinci 1925 se v obci chovalo 86 koní, 365 kusů skotu, 170 koz, 298 vepřů, 382 králíků, 86 kohoutů, 2 008 slepic, 26 krocanů, 203 husy, 22 kachen, 37 včelstev, 252 psů a 159 koček.

Obr. 37. Lyčkův dvůr, dvacátá léta 20. století

Pastevní družstvo v Hrabové bylo založeno za účelem kultivace rybníků získaných od bývalého majitele hrabovského velkostatku hraběte Stolberga při pozemkové reformě a za účelem založení pastviny pro chov ušlechtilého plemene hovězího dobytka. Do rejstříku společenstev bylo družstvo zaregistrováno 26. listopadu 1924 a ustavující valná hromada se konala 15. března 1925. Předsedou družstva byl zvolen rolník z Hrabové Antonín Adámek (od 28. září 1930 Alfons Mácha z Nové Bělé). Členy se stali i rolníci ze Staré Vsi, Krmelína, Staré Bělé a Zábřehu nad Odrou, jejich počet byl 67. Zakoupeno bylo 51 hektarů tratí zvaných podle bývalých rybníků Výplatník, Nový Hurt, část Starého Hurtu. Meliorační projekt byl ve vodoprávním řízení schválen Okresním úřadem v Místku v říjnu 1929 a Okresním úřadem v Moravské Ostravě v lednu 1930, ale byl blokován vítkovickými železárny. Pastevní družstvo proto v září 1930 spojilo síly s Vodním družstvem II v Hrabové a zřídily společný meliorační výbor o sedmi členech. Meliorační práce byly dokončeny v roce 1935. Velké náklady a dluh, který družstvu vznikl, byl řešen prodejem 9,3 hektarů pozemků.²³⁵

Školství v obci

Že z obecního rozpočtu plynuly na školství nejvyšší částky, se v životě školy příliš výrazně neprojevovalo. Učilo se v tzv. nové škole z roku 1904 (č. p. 174). Od školního roku 1919/1920 bylo zřízeno šest tříd, ve třicátých letech 20. století osm tříd, takže se muselo učit i v tzv. staré škole z roku 1885 (č. p. 65), kde byla umístěna také knihovna a byt učitele. Počet učitelů kolísal mezi šesti až devíti. Hrabovskou zvláštností bylo, že v některých letech náboženství vyučovali až tři katecheti, římskokatolický, pro československé vyznání a pro českoobratrské vyznání.

Školní rok 1918/1919 započal za velmi tísnivých poměrů pátého válečného roku a v době, kdy vypukla španělská chřipka. Počet žáků činil na počátku školního roku 307, vyučovalo se v šesti třídách, škola zůstala pětitřídní se stálou pobočkou při IV. třídě. Učeben bylo však jen pět, neboť jednu místnost zabírala kancelář zásobovacího úřadu. Učil jen řídící učitel František Bartoník a učitel František Figar. Další tři učitelé byli ve vojenské službě a jeden byl nemocen. Od 1. října byly ustanoveny dvě výpomocné učitelky. Od 8. října bylo kvůli španělské chřipce na čtyři týdny vyučování zastaveno. Koncem školního roku 1918/1919 odešel ředitel školy František Bartoník do trvalé výslužby a správu školy převzal učitel Štěpán Němec.

Školní oslavy, zejména panovnických jubileí, které byly před válkou trvalou součástí výuky, dostaly zcela novou náplň. Naposledy se školní děti povinně zúčastnily bohoslužeb při oficiálních oslavách vzniku republiky 3. listopadu 1918 a také již ve škole nebyly provozovány modlitby, což místní farář těžce nesl a označil učitele za „*neobmezeného pašu*“. Hrabovské děti oslavily 21. prosince 1919 příjezd prezidenta republiky Tomáše Garrigue Masaryka do republiky a 7. března 1919 jeho narozeniny, 1. května 1919 nově zavedený Svátek práce, 4. května se děti podílely na slavnosti sázení Lípy svobody. Poprvé se také konala oslava Jana Amose Komenského a mistra Jana Husa. První poválečný školní výlet se konal v roce 1919 a díky péči halěřového spolku mohly i děti z chudších rodin vyjet do Beskyd na Ondřejník (jezdilo se také na Radhošť a Prašivou). V roce 1922 byly na školách stanoveny tyto oficiální státní svátky: 28. října (Den osvobození), 7. března (narozeniny prezidenta republiky Tomáše G. Masaryka), 1. května (Svátek práce) a 7. července (svátek mistra Jana Husa).

Na jaře 1919 byla provedena zdravotní prohlídka dětí a shledáno, že 117 z nich jsou neduživé a trpí podvýživou. Z americké podpory dostávaly tyto děti, ale také těhotné ženy a kojící matky, mouku, mléko, cukr, kakao a další. Ve školním roce 1919/1920 počet žáků klesl na 270 (v dalším školním roce opět poklesl na 260), ale učitelský sbor početně posílil. Kromě Štěpána Němce, který byl od 1. března jmenován ředitelem školy, učili Zdeněk Oliva, Antonín Grygar

(oba se vrátili z války), František Figar, Anna Brettschneiderová a Ludmila Dostalíková (na místech učitelek ovšem docházelo k častým změnám).

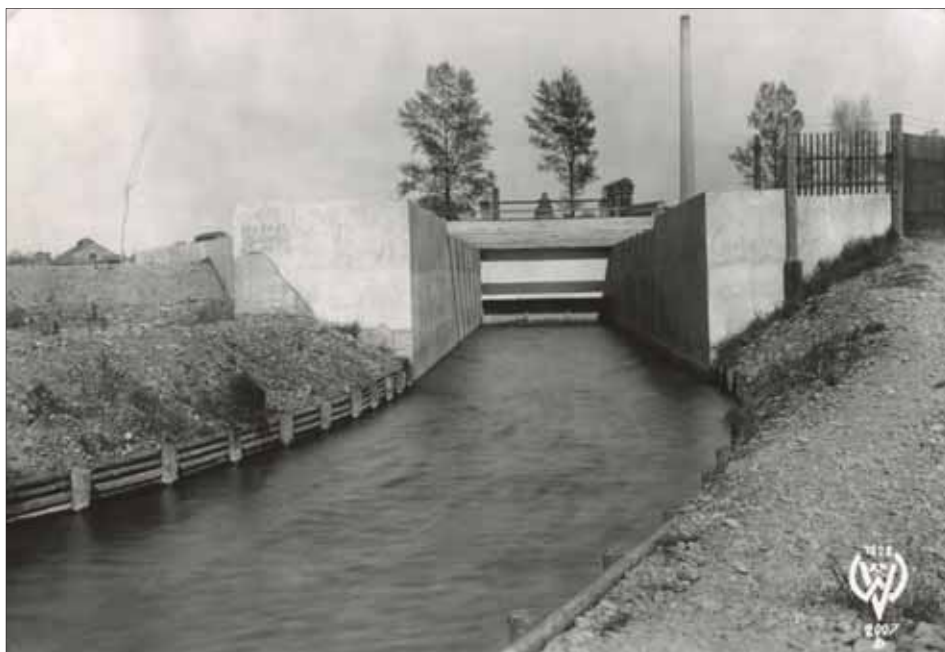
Ve školním roce 1920/1921 se počet žáků mírně zvýšil na 289, z učitelského sboru odešel učitel Antonín Grygar a nahradil ho hrabovský rodák Antonín Břenek. Ve školním roce 1920/1921 byla také ustavena místní školní rada podle nových předpisů. V ní měli učitelé tři zástupce a obecní zastupitelstvo vyslalo šest zástupců. Z nich byl předsedou zvolen domkář Ludvík Folta (č. p. 184). Po něm tuto funkci vykonávali od roku 1925 František Hanzelka, náměstek starosty za KSČ, od roku 1929 Josef Svoboda, náměstek starosty za sociální demokracii, od roku 1933 Ferdinand Chrobák, od roku 1934 Vojtěch Teichmann a od roku 1937 Karel Balušek, náměstek starosty a později starosta za sociální demokracii.

Obr. 38. Srážka nákladního auta s vozem naloženým slámou, 30. března 1932

V následujícím školním roce 1921/1922 se počet žáků snížil následkem odchodu řady z nich na sousední měšťanské školy, neboť se do všech tříd zapsalo celkem 260 žáků. Příští školní rok počet žáků ještě dále klesl na 236 a ve školním roce 1923/1924 dále klesl na 214. Pak se trend obrátil, počet žáků stoupal tak, že musely být zřízeny pobočky při první a druhé třídě a zavedeno v nich polodenní vyučování. Od školního roku 1933/1934 byl tento způsob vyučování zaveden i ve III. třídě.

Od 1. září 1922 místo učitele Antonína Břenka nastoupil Alois Matěj, rodák z Proskovic. Dalším rodákem, který od 1. října 1923 nastoupil na hrabovskou školu, byl nadaný hudebník Vojtěch Pospěch. Svůj talent ale nemohl plně rozvinout, neboť 25. prosince 1923 podlehl zápalu mozkových blan. Pohřbu se zúčastnili též jeho učitel dr. Vojtěch Martínek a spolužák Vilém Závada. Na místo zesnulého V. Pospěcha byl od 1. února 1924 ustanoven Ladislav Klega, rodák ze sousedního Vratimova a syn tamního dlouholetého starosty Josefa Klegy. Po odchodu řídicího učitele Štěpána Němce jeho funkci od února 1933 zastával Josef Král, který předtím působil ve Výškovcích. Již od května 1934 vykonával funkci řídicího učitele Zdeněk Oliva z Hrabové, který ale v roce 1936 odešel na školu v Krmelíně a na jeho místo nastoupil Rudolf Bařina, který do té doby působil v Radvanicích. Od listopadu roku 1938 byl řídicím učitelem Emanuel Machuta, od září 1939 František Hilšer.

Obr. 39. Betonový jez na řece Ostravici v Hrabové, 1932

Investice do renovací a úprav školy byly za celou dobu předmnichovské republiky vsuktu minimalní. V roce 1925 a 1928 byly provedeny nejnútnejší opravy, v roce 1926 bylo zřízeno školní hřiště a cvičiště, v roce 1936 byla provedena úprava okolí školy a v lednu 1937 se obecní zastupitelstvo usneslo, aby obecní pozemky u školního hřiště až k hrázi rybníka Jana Chlupatého (č. p. 176) byly osázeny stromy a nazvány Masarykův sad. V březnu 1938 bylo

schváleno zřízení školní ovocnářské a zelinářské zahrady o výměře šest arů na pozemku vedle školy. Nepodařilo se prosadit rozšíření školy. Obecní zastupitelstvo sice rozhodlo 5. února 1939, aby plány na nadstavbu druhého patra obecné školy byly zadány stavební firmě Ing. Josef Navrátil, ale v dubnu 1940 dostala obec sdělení okresního úřadu, že jsou veškeré přístavby a přestavby škol zastaveny.

Ve stejných letech se neočekávaně objevila příležitost ke stavbě z úplně jiné strany. Vítkovické horní a hutní těžířstvo totiž v plánu stavby kolonie Šídlovec pro své zaměstnance počítalo též se školní budovou asi pro 150 žáků. Došlo dokonce k dohodě, že nová školní budova bude postavena na obecním pozemku vedle stávající školy, tedy ve středu obce. Ze stavby ovšem sešlo. Těžko říci, zda tomu byly na vině obecně nepříznivé poměry, nebo spíše slabá vyjednávací pozice obce vůči mohutnému průmyslovému kolosu.

Obr. 40. Pohlednice Hrabová u Moravské Ostravy, třicátá léta 20. století

Jestliže byly obě hrabovské školní budovy postaveny v období sklonku rakouské monarchie, v období předmnichovské republiky se nejen nepodařilo stav obecního školství v obci zlepšit, ale spíše naopak. O tom trpce vypovídá dopis místní školní rady obecním radním z října 1940: „Školnice opatřuje každý den vodu pro školní účely ze studny u staré školy nebo od obecní kanceláře, kterou za pitnou vodu považovati nemůžeme. Tato naprosto nestačí pro celodenní potřebu a třídní učitelé byli nuceni posílati školní děti pro vodu během vyučování. Někteří rodiče zakázali svým dětem vodu nositi, zvláště

v zimní době a za nepohody. Asi třetina dětí zůstává pro vzdálenost ve škole přes poledne. Většina má na oběd kus chleba a je přirozeno, že cítí potřebu napít se vody. V minulém roce onemocněly dvě školní dívky tyfem. Kdyby se prokázalo, že toto onemocnění může být následkem požití špatné vody, pohnali by jistě rodiče místní školní radu k odpovědnosti.“²³⁶

Děti z místní části Závodí od nepaměti navštěvovaly obecnou školu ve Vratimově. Důvod byl prozaický, Závodí bylo od vlastní obce odděleno vrbínami, olšínami a řekou Ostravicí, což docházku do hrabovské školy neobyčejně ztěžovalo. V srpnu 1933 obecní zastupitelstvo zamítlo žádost místní školní rady ve Vratimově o přiškolení osady Závodí k Vratimovu. Jako důvod bylo uvedeno, že by to Hrabovou hospodářsky poškodilo. Obecní zastupitelstvo toto rozhodnutí zvrátilo neboť 29. dubna 1934 odhlasovalo 17 hlasy proti 12 přiškolení Závodí k Vratimovu s tou podmínkou, že přiškolení skončí, až bude zřízeno přímé spojení mezi Závodím a Hrabovou, tj. postaven most přes Ostravicí a upraveny cesty. K reorganizaci školního obvodu došlo ještě před začátkem školního roku 1934/1935. Tato změna se ukázala jako problematická v tom smyslu, že se obě obce nebyly schopny shodnout na rozpočtu místní školní rady a výši příspěvku, kterou má Hrabová přispívat Vratimovu. Poplatek Vratimovu za žáky ze Závodí byl nakonec stanoven taxou 60 korun za jednoho žáka obecné školy a 100 korun za jednoho žáka měšťanské školy, což podle průměrného počtu docházejících žáků 65 a 15 činilo 3900 a 1500 korun ročně.

Měšťanská škola v Hrabové nikdy nebyla zřízena a o jejím založení se ani neuvažovalo. Hrabovské děti v počtu asi 40 navštěvovaly měšťanské školy ve Vratimově, Paskově a Moravské Ostravě. V roce 1936 při zřizování újezdů měšťanských škol hrabovské zastupitelstvo odmítlo připojení k újezdní měšťanské škole ve Vratimově a též ke stejné škole v Paskově a důrazně požadovalo, aby obec byla připojena k obvodu měšťanské školy v Moravské Ostravě. Stanovisko bylo zdůvodněno snadnou dostupností Moravské Ostravy, na rozdíl od Paskova, vzdáleného 7 kilometrů, a Vratimova, kde byla cesta ztížena nesnadným přechodem řeky, zvláště za velké vody, a v zimě. Pro nesouhlas Moravské Ostravy ministerstvo školství a národní osvěty rozhodlo, že obec bude od začátku školního roku 1938/1939 připojena k újezdní měšťanské škole ve Vratimově.

V roce 1938 žádala Slezská matice osvěty lidové o povolení zřídit v obci mateřskou školu. Žádosti obecní zastupitelstvo 23. října 1938 nevyhovělo s kuriózním zdůvodněním, že pro rozlehlost obce by mateřských škol bylo třeba zřídit několik. Skutečné důvody byly zřejmě opět finanční. Jaký by byl zájem rodičů o umístění svých dětí do mateřské školy, však není známo.

Hudebním ústavem celostátního věhlasu se stala Hudební škola Svazu kovodělníků ve Vítkovicích, založená v roce 1922. Díky dlouholeté ředitelské činnosti (1926–1959) dirigenta a sbormistra Jana Pešata dostala charakter vzorové školy a výborně organizovaného pracoviště s kreativním programem.

Působili zde také varhaník a ředitel kůru ve Vítkovicích Antonín Hradil (* 1874 Jezernice – † 1937 Moravská Ostrava) a jeho syn, hudební skladatel a pedagog František Míťa Hradil (* 1898 Vsetín – † 1980 Ledec nad Sázavou). Od roku 1935, kdy byla přejmenována na Hudební školu dr. Leoše Janáčka, sídlila ve vlastní budově na ulici Lidické ve Vítkovicích. V roce 1939 vznikly její pobočky v Hrabové, Vratimově a v Brušperku.

Obr. 41. Vypřímení mlýnského náhonu v Hrabové, 1935

Učitelé hrabovské obecné školy, ale také mnozí Hrabované, dospěli k poznání, že je třeba podpořit výchovu žáků poskytováním ošacení, nákupem knih a umožnit i dětem z nemajetných rodin účast na zábavných akcích, výletech, vlastivědných vycházkách apod. Tato idea vedla k založení školského haléřového spolku, jehož stanovy byly schváleny 3. prosince 1908 a první valná hromada se konala 29. června 1909. Prvním předsedou se stal mlynář Jan Vogt (č. p. 52) a zůstal jím až do své smrti 14. ledna 1918. V době války byla činnost spolků ochromena, ale už 21. dubna 1918 byla svolána valná hromada haléřového spolku. Předsedou byl zvolen rolník František Kaloč, rok nato se předsedou stal Karel Malucha, v roce 1920 elektrotechnik Vladimír Kudělka, pak obchodník Bohumil Němčanský a po jeho úmrtí od května 1928 František Kaloč. Poslední valná hromada spolku se konala 25. února 1934, kdy bylo usneseno spolek rozpustit a zřídit rodičovské sdružení. Za dobu své existence podělil žactvo obuví, šatstvem, knihami a příspěvkem na školní výlety, jejichž

hodnota činila 155 tisíc korun. Finanční hotovost byla získána dary, sbírkami, výnosy ze zábav, květinových dní na svátek sv. Kateřiny Alexandrijské (25. listopadu), divadelních představení atd.

Zdravotnictví

Hrabová tvořila jeden zdravotní obvod společně s Paskovem, Hrabůvkou, Žabní a Oprechticemi. Po smrti obvodního lékaře MUDr. Jindřicha Grafa z Paskova na jeho místo od roku 1922 nastoupil MUDr. Josef Adámek. Bydlel a ordinoval ve vile č. p. 59 Ludvíka Staňka, kterou v roce 1927 koupil. Josef Adámek se narodil v obci Morávka 10. srpna 1887, ale již v útlém mládí se přistěhoval do Hrabové, kde jeho otec František Adámek zakoupil dům č. p. 53. Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy absolvoval v roce 1913. Zdravotní obvod byl po válce v zanedbaném stavu, řádil zde břišní tyfus, jehož příčinou byla špatná voda. Nově jmenovaný lékař byl nucen obcházet všechny usedlosti, prohlížet hygienická zařízení a radit při odstraňování závad. Později, když se odstěhoval do Paskova, v obci nebylo stálého lékaře. V roce 1941 začal v Hrabové provozovat praxi MUDr. Bedřich Slíva. Ordinoval v novostavbě Zdeňka Chlupatého naproti obecní kanceláři.

V letech 1931–1940 se v obci také nacházela zubotechnická dílna Oskara Bechera jako filiálka hlavní provozovny v Moravské Ostravě-Zábřehu. Do roku 1932 se nacházela v č. p. 335, poté byla přeložena do domu č. p. 136. V roce 1934 obecní zastupitelstvo povolilo v obci zřízení lékárny Františka Tenscheho. Svou praxi zde vykonávaly jedna až dvě porodní asistentky a na soukromé bázi v obci ordinovali dva praktičtí lékaři. Infekční nemocnice po vzoru Moravské Ostravy, Vítkovic či Přívozu v Hrabové nebyla, avšak roku 1894 obec zřídila infekční místnost.

Záslužnou činnost vykonávala Ochrana matek a dětí, založená 29. dubna 1923 z podnětu Okresní péče o mládež v Moravské Ostravě. Předsedkyní se stala Marie Hotová, vedoucím lékařem poradny byl MUDr. Josef Adámek, tehdy ještě obvodní lékař v Paskově. Úkolem poradny byla preventivní péče o děti a matky, profylaktické prohlídky, osvěta a propagace správné životosprávy.

Kostel, náboženský život

Až do roku 1921, kdy byla v obci založena církev československá, měla v náboženských otázkách bezvýhradné postavení církev římskokatolická. Od roku 1912 byl na faru v Hrabové investován Josef Řezáč (* 1873 Vrchoslavice – † 1950 Olomouc), který předtím působil jako kaplan ve Valašských Kloboukách. Když poznal Hrabovou, zželelo se mu odchodu z Klobouk. Dojmy nového duchovního správce popsal kronikář takto: „*Ve světě nic dobrého*

*o Hrabové neslyšel, ale takového, co by ho mohlo zarmucovati dosti a dosti. Ve faře viděl vše velmi zubožené, z venku odrané hrozně, okna připevněna motouzem, dveře odstávající a všude plno myší, takže hned první dny s úspěchem užil svého umění mysliveckého a myši střílel v kuchyni za kredencí.*²³⁷

Obr. 42. Budova hrabovské fary a tzv. staré školy od jihozápadu, 1936

Že postoje faráře J. Řezáče k dění v obci nebyly zrovna vstřícné, svědčí jeho reakce na schůzi místní školní rady 19. července 1914. Když řídící učitel František Bartoník navrhl, aby při sokolské slavnosti byly na školních budovách vyvěšeny prapory, farář proti tomu namítal, že to není slavnost všenárodní a žádal, aby škola byla nestranná a nebyla zneužívána. Ve svých důvodech mezi jinými také připomněl, že sokolský časopis vzal si za motto jednoho svého článku heslo „Co Čech to Sokol, co Sokol to antikrist“. Jeho postoj k nově vzniklé republice nebyl také zrovna vstřícný: „28. října provolána republika. 30. X. jí oslavovali učitelé se školními dětmi. Chodili s hudbou synků po osadě a strhovali císařské orly. Oslava, která skončila prý řečí p. starosty v hostinci ‚U lípy‘ nebyla důstojná, protože dosti pozdě [skončila].“²³⁸ V červnu 1931 farář J. Řezáč odešel do Slatinic u Olomouce. V červnu 1931 se farářem stal někdejší kaplan Antonín Hráček a od 6. března 1932 Alois Stratil, avšak jen do

18. února 1934, kdy jej na hrabovské faře vystřídal opět Antonín Hráček. Zanedlouho poté převzal duchovní správu Jakub Horák.

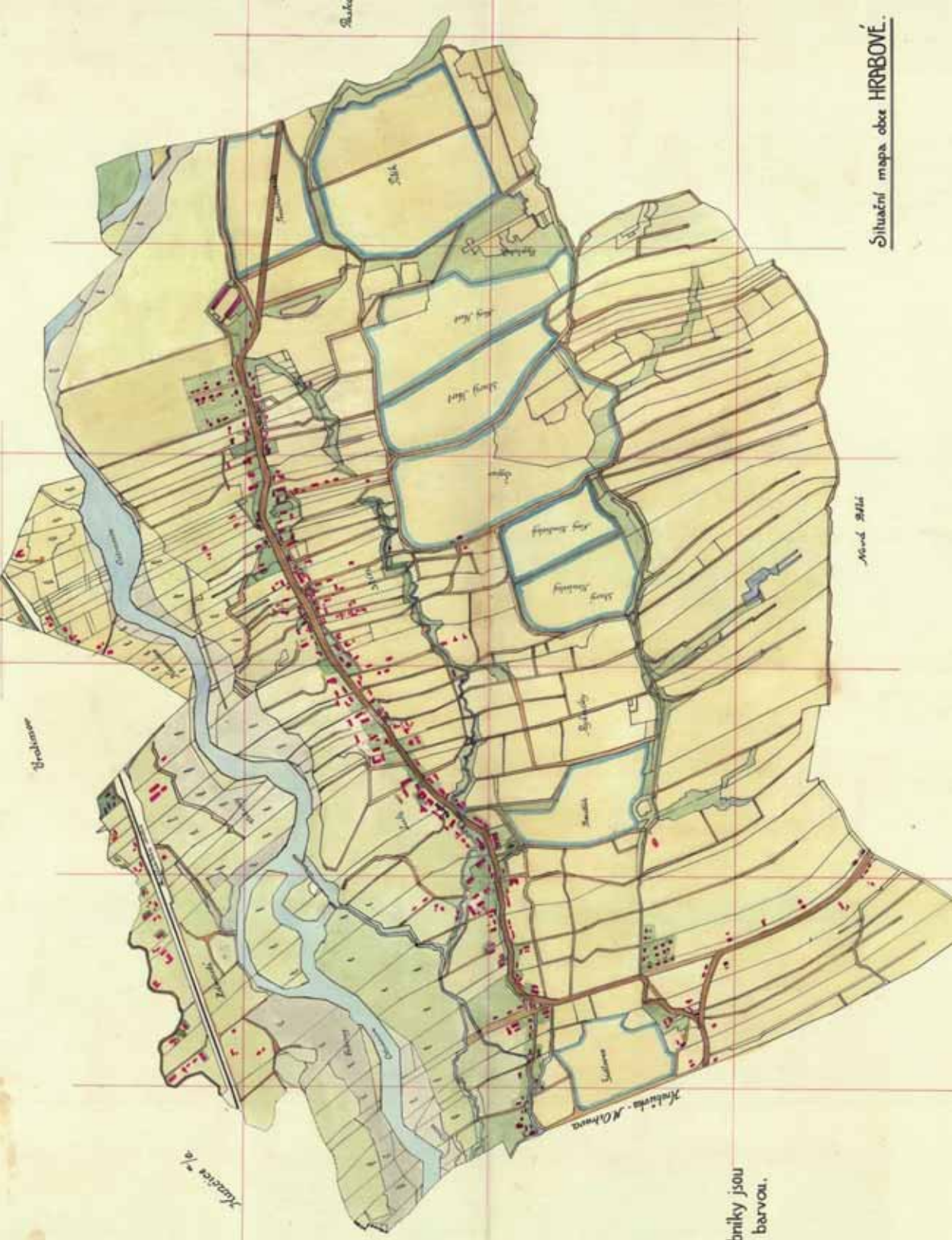
Poměr k římskokatolické církvi se měnil již před válkou, což bylo navenek nejzřetelněji patrné při stále okázalejších a početněji navštěvovaných Husových oslavách. Nejinak tomu bylo v Hrabové. V době kolem prvních Husových oslav v republice 7. července 1919 v Hrabové z římskokatolické církve vystoupilo asi 30 občanů, kteří pak 25. prosince 1919 založili odbor Sdružení českých bezvěrců, později přejmenovaný na Sekci sociálně demokratických bezvěrců. Mezi prvními, kteří vystoupili z církve římskokatolické a začali pracovat v bezvěreckém hnutí, byl pozdější starosta Antonín Rokůsek a učitelé Zdeněk Oliva či Antonín Grygar. Členové spolku všemožnými způsoby agitovali pro vystupování občanů z římskokatolické církve. Dělo se tak veřejnými přednáškami, šířením protikatolických plakátů a letáků, rozšiřováním časopisu Volné slovo a protiklerikálních brožur. Založili také pěvecký sbor, který účinkoval při bezvěreckých pohřbech i v okolí Hrabové. Přesvědčování vyvrcholilo před sčítáním lidu. Na neděli 13. února 1920, dva dny před censem, byla svolána veřejná schůze do hostince U Lípy. Za velké účasti obyvatelstva promluvil jako hlavní řečník kaplan československé církve z Radvanic Karel Vodička. Jeho řeč s názvem „Praha nebo Řím“ vyvolala vzrušenou debatu a hádku, takže schůze musela být ukončena.

Hrabová se stala součástí vratimovské farnosti československé církve, která byla založena 31. března 1921. Patřily k ní Hrabůvka, Zábřeh, Stará a Nová Bělá, Kunčice, Paskov a další obce. Hrabovou v první radě starších zastupoval Čeněk Homola. Prvním duchovním správcem církve československé v nové farnosti byl J. Velčovský, první mši v Hrabové sloužil 6. března 1921 biskup Ferdinand Stibor z Radvanic v budově nové školy. Po mši se uskutečnil také první křest této církve. Druhá mše se odbyvala před školou za doprovodu hudby 10. dubna 1921 a sloužil ji čerstvě zvolený československý farář Jan Velčovský z Vratimova.

V roce 1921 se v obci hlásilo k římskokatolické církvi 1489 obyvatel, k československé 518, evangelické 15, izraelské²³⁹ dva a 257 obyvatel udávalo, že je bez vyznání. V roce 1930 se k římskokatolické církvi hlásilo 1843 obyvatel, k československé 486, evangelické 34, izraelské šest a 367 obyvatel přiznalo, že je bez vyznání.

V roce 1936 byl čsl. církvi odprodán pozemek při cestě k hřbitovu za školou na stavbu Husova sboru. Jako podmínka bylo stanoveno, že svatostánek musí být postaven do dvou let. Členové Československé strany lidové v obecním zastupitelstvu podali k okresnímu úřadu protest, přičemž argumentovali tím, že cena čtyři koruny za m² je příliš nízká a místo je potřebné pro přístavbu školy (pozemek měl výměru asi 1000 m²). Stížnost byla okresním úřadem v srpnu

Protější strana: *Obr. 43. Situační mapa Hrabové, třicátá léta 20. století*

Síťovací mapa obce HRBČOVÉ.

valé panské rybníky jsou
aničeny modrou barvou.

1937 zamítnuta. Vzhledem k tomu, že vzápětí byla podána další stížnost, zástupci československé církve na odkup pozemků a stavbu Husova sboru rezignovali. V roce 1925 byl poblíž kostela sv. Kateřiny a před křížem z roku 1792 po vzrušených debatách a tahanicích postaven pomník mistra Jana Husa.²⁴⁰

V roce 1936 byl hrabovský hřbitov rozšířen na západní straně o 2055 m² (pozemek byl zakoupen již v roce 1935) a zároveň osázen 25 javory, dvěma smutečními vrbami, osmi lipami a sedmi červenými hlohy. Turnus pro pohřbívání byl stanoven minimálně na 20 let. Cena za hrobové místo byla zvýšena o sto procent na 100 nebo 80 korun a poplatek za vykopání hrobu činil 40, 70, nebo 90 korun.

Kultura

Místní osvětová komise v Hrabové byla zřízena v roce 1919 podle zákona o státní péči osvětové (č. 67/1919 Sb.). Jejími členy byli zástupci místních spolků, předsedou byl zvolen učitel Zdeněk Oliva. Komise pořádala kurzy a přednášky buď vlastními silami, nebo s pomocí externistů. V roce 1928 se Zdeněk Oliva vzdal předsednictví a na jeho místo zvolen Josef Závada, účetní firmy Zádruha ve Slezské Ostravě a po něm od roku 1929 Josef Vašíček.

Jedinou vskutku kulturní institucí v obci byla kromě školy knihovna. Po válce byla zreorganizována podle zákona o obecních knihovnách. Knihovní řád byl schválen dne 27. dubna 1922. Prvním knihovníkem byl ustaven učitel František Figar, ale již v roce 1923 jej vystřídal Zdeněk Oliva, když v srpnu 1922 absolvoval třítydenní knihovnický kurz ve Frýdku. V roce 1919 knihovna obnášela 256 svazků knih, v roce 1923 měla 566 svazků, vypůjčovatelů bylo 107, půjčeno bylo celkem 2499 knih, průměrně 62 týdně. Ke dni 31. prosince 1938 měla knihovna už 1529 svazků. Kromě obecní knihovny fungovala spolková knihovna hasičská a sokolská.

V obci se nacházel ještě jeden kulturní stánek. Překvapivě to byla hospoda U Lípy. Ale překvapení nebude tak velké, řekneme-li, že zde byl vybudován poměrně velký sál s jevištěm. V něm se odbývala ochotnická divadelní představení TJ Sokol a jiných spolků. Ve sféře kulturní se nejvíc angažoval právě Sokol, ale též dělnická tělocvičná jednota, místní osvětová komise, Sdružení sociálně demokratických bezvěrců a sbor dobrovolných hasičů.

Kino se v obci v meziválečném období nepodařilo zřídit. V roce 1938 zažádal o udělení kinematografické licence Vladimír Franek z Mariánských Hor, avšak obecní zastupitelstvo se usneslo kinematografickou licenci provozovat ve své režii samo, a sice v hostinci Barbory Černé (č. p. 185), neboť tamní sál mohl pojmut až 180 míst. Počítalo se s tím, že kinooperátor a majitel celé aparatury i pro zvukový film V. Franek bude vzat do služeb obce. Majitelka hostince však smlouvu o provozování neuzavřela, neboť hostinec,

nadto ve stavebně nevyhovujícím stavu, hodlala prodat. Obecní rada proto 23. ledna 1939 odsouhlasila plán a rozpočet na adaptaci hostince U Lípy pro zřízení kinematografické provozovny předložený Ing. Josefem Navrátillem. V březnu 1939 okresní úřad udělil stavební povolení k adaptaci, avšak vzhledem k válečným událostem již k samotné realizaci nedošlo. V roce 1926 si první tři občané Hrabové pořídili radiopřijímač.

Kronikář a učitel na obecné škole v Hrabové Zdeněk Oliva v roce 1925 v dotazníku o stavu kultury v obci učinil toto hodnocení: „*Kulturní práci brzdí osobní nevraživost strany agrární, nečasnost na každém podniku strany lidové, špehounství a udavačství strany živnostníků proti jakémukoliv vydání na kulturní účely.*“ Jestli tomu tak skutečně bylo, lze dnes jen těžko zjistit. Kronikáři lze dát za pravdu, že společenský život v obci byl dosti zpolitizován.

V roce 1927 byla obecní kronika, vedená od roku 1922, vyložena k nahlédnutí všem občanům obce. Proti některým zápisům byla podána stížnost místním sdružením republikánské strany, Čsl. živnostensko-obchodnickou stranou a vodním družstvem. Proti jednomu zápisu podal farář Josef Řezáč žalobu u okresního soudu v Moravské Ostravě pro urážku na cti. Reakce politických stran se zdá být běžnou součástí politického zápasu, jak lze z některých jejich vyjádření vytušit: „...*podobný duch vládne i v onom kruhu, jenž drží a vede obecní kroniku hrabovskou, neboť zápisy tam provedené pokud zemědělství se týkají [...] jsou povětšinou povrchní, neúplné, jednotlivosti tendenčně v neprospěch rolnictva zkresleny s příhanou, kde jest možno.*“ Politickým organizacím bylo přislíbeno, že zápisy budou opraveny a žaloba u soudu skončila smírně. Kronikář, kterým byl učitel, spoluzakladatel Sokola a předseda místní osvětové komise Zdeněk Oliva, tak z tohoto politického a konfesijního střetu vyvázl.²⁴¹

Z černé kroniky

Bezpečnostní situace v obci byla vcelku uspokojivá, krádeže nebyly časté, a pokud byly páchány, pak lidmi zvenčí, kteří v Hrabové nežili. Množství krádeží a vloupání vzrostlo v době hospodářské krize, zvláště v letech 1931–1933. Opakovaně došlo k vyloupení nebo pokusům o vyloupení obecní kanceláře, kostela, prodejny Budoucnosti a hostinců.

Také obecní pokladna byla vyloupena v noci ze 4. na 5. června 1929. Zmizela veškerá hotovost ve výši 3351 korun a navíc musela být za poškozenou pokladnu zakoupena nová za více než 7000 korun. Hasičská pojišťovna však škodu uznala. Podruhé se neznámí lupiči vloupali do obecní kanceláře v noci na 13. srpna 1936. Peníze nenašli, a proto odnesli s sebou aspoň psací stroj značky Underwood v ceně 3600 korun. Pes nasazený na stopu šel až do polí a tam stopa pachatelů zmizela.

V roce 1921, 1927, 1928, 1929 a 1932 se pobertové opakovaně vloupali do kostela v Hrabové. Pokaždé vyloupili pouze pokladničku na milodary s drobnými částkami. Jen v případě krádeže v roce 1927 bylo pátrání četnictva úspěšné, zatčeni byli dva muži, jeden z Frýdku a druhý z Palkovic.

Neobvyklou dobu si zloději vybrali k loupeži u průmyslníka a obchodníka Bohumila Olšanského (č. p. 160). Zatímco se 31. prosince 1930 na silvestrovské zábavě znamenitě bavil, doma neopatrně nechal v neuzamčeném stole příruční kovovou pokladničku s velkým obnosem peněz. Pro větší pohodlí zlodějů byl v pokladničce i klíček, a tak ukořistit uvnitř uložených 25 tisíc korun bylo více než snadné. Ráno zalarmované četnictvo s policejním psem sledovalo stopu zlodějů do Paskova, kde ji ztratilo.

K jednomu z mála násilných činů došlo 11. srpna 1925 odpoledne. Zdejší vrchní strážmistr Antonín Hotový, strážmistři Josef Příkryl, František Novotný a další četníci ze stanic Vítkovice-železárny, Vítkovice-město, Zábřeh a Hrabůvka pronásledovali nebezpečné lupiče vedené Jiřím a Janem Havlíčkovými. Přitom došlo k přestřelce, postřeleny a těžce zraněny byly dvě ženy.

Dne 16. října 1923 se v 10.45 hod mezi Vratimovem a Paskovem v ohbí trati v nejvyšší rychlosti srazily dva vlaky. Z hrabovských občanů byl těžce zraněn obchodní cestující Vojtěch Procházka, lehce zraněna byla Františka Hrabovská ze Žižkova. Kateřina Sládečková utrpěla nervový otřes.²⁴²

²⁰⁸ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 196–197.

²⁰⁹ Tamtéž, kart. 10, inv. č. 64.

²¹⁰ Tamtéž, inv. č. 2; AMO, tamtéž, inv. č. 3; tamtéž, inv. č. 8; tamtéž, inv. č. 9.

²¹¹ Zákon ze dne 31. 1. 1919 č. 75/1919 Sb., kterým se vydává řád volení v obcích republiky Československé.

²¹² Zákon ze dne 1. 2. 1919 č. 76/1919 Sb. (novela k obecním zřízením).

²¹³ Tamtéž, inv. č. 2; tamtéž, inv. č. 3; tamtéž, inv. č. 20b.

²¹⁴ AMO, Okresní úřad Moravská Ostrava, kart. č. 74, inv. č. 1718.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 3; tamtéž, inv. č. 5; tamtéž, inv. č. 6.

²¹⁷ Tamtéž, inv. č. 20a, pag. 142–146, 148–153, 156.

²¹⁸ ANONYM. Plán, který můžeme pochválit. *Duch času*, 17. 6. 1938, roč. 40, č. 141, s. 3.

²¹⁹ ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 2221, kart. 2159; tamtéž, kart. 226, inv. č. 327.

²²⁰ ANONYM. Z činnosti našich poslanců. *Duch času*, 17. 4. 1923, roč. 40, č. 92, s. 4.

²²¹ ANONYM. 350.000 Kč na regulaci v Hrabové. *Duch času*, 9. 4. 1935, roč. 37, č. 84, s. 2.

²²² AMO, Archiv obce Hrabová, kart. 20.

²²³ ANONYM. Schůze obecního zastupitelstva v Hrabové. *Duch času*, 13. 3. 1927, roč. 29, č. 61, s. 5.

²²⁴ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 315–316; tamtéž kart. č. 20 (nezprac. vrstva).

²²⁵ AMO, Okresní úřad Moravská Ostrava, sign. X/15, kart. 15.

²²⁶ Tamtéž, sign. X/15, kart. 16.

²²⁷ AMO, Vodní družstvo Hrabová II, nezpracováno (kniha zápisů schůzí).

-
- ²²⁸ ANONYM. Ostravský okres postaví novou silnici. *Duch času*, 7. 2. 1936, roč. 38, č. 32; s. 2; ANONYM. Autostráda Mor. Ostrava-Paskov. *Duch času*, 18. 7. 1937, roč. 39, č. 167, s. 5.
- ²²⁹ AMO, Okresní úřad Moravská Ostrava, sign. VI/2, kart. č. 26; AMO, Okresní úřad Moravská Ostrava, sign. X/15, kart. č. 10.
- ²³⁰ AMO, Okresní úřad Moravská Ostrava, inv. č. 49; tamtéž, inv. č. 50.
- ²³¹ Tamtéž, sign. Gb 11, kart. 355–356, inv. č. 204.
- ²³² KOL. AUT. *Jižní část revíru OKD*. Ostrava: Klub přátel Hornického muzea OKD, 2006, s. 15; ANONYM. Vítkovické doly provedou vrt na uhlí. *České slovo*, 24. 5. 1939, roč. 11, č. 141, s. 2; ANONYM. Ostravský uhelný revír zásobárnou Protektorátu. *České slovo*, 28. 5. 1939, roč. 11, č. 14, nestr.
- ²³³ PŘENDÍK, Petr. Hrabůvecká halda - od skládky k rekultivaci. In: *Ostrava-Jih: po stopách minulosti*. [online]. s. d. Dostupné z: <http://historie.ovajih.cz/hrabuvecka-halda-od-skladky-k-rekultivaci/>; AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 3. Ke specifickému společenství žijícímu na této haldě viz BOR, Jan O. *Ocúny hald: brennpattie*. Moravská Ostrava: Adolf Talpa, 1932.
- ²³⁴ Srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 289.
- ²³⁵ AMO, Pastevní družstvo Hrabová, nezpracováno (kniha zápisů schůzí).
- ²³⁶ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 2; tamtéž, inv. č. 3; tamtéž, inv. č. 5; tamtéž, inv. č. 6; tamtéž, inv. č. 20a, pag. 110–111, 113–114, 225, 283–284, 300–301, 312–314, 331–333, 340–341, 348–349, 357–358, 370–372, 374–381, 387–388, 394–397, 415–417, 435–437, 472–473; tamtéž, Místní školní rada Hrabová, nezpracovaná vrstva (knihy zápisů schůzí); AMO, Národní škola Ostrava-Hrabová, inv. č. 422.
- ²³⁷ Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 20.
- ²³⁸ Tamtéž, pag. 25; AMO, Místní školní rada Hrabová, nezpracováno (knihy zápisů schůzí).
- ²³⁹ Tj. židé.
- ²⁴⁰ K němu více viz kapitola Památkové objekty a drobná sakrální architektura.
- ²⁴¹ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 494–495; tamtéž, inv. č. 20b.
- ²⁴² ANONYM. Vloupání do obecní pokladny v Hrabové. *Duch času*, 6. 6. 1929, roč. 31, č. 134, s. 5; ANONYM. Dopadení jednoho z pachatelů vloupání do kostela v Hrabové. *Duch času*, 25. 1. 1930, roč. 32, č. 21, s. 5; ANONYM. Velká loupež v Hrabové. *Duch času*, 3. 1. 1931, roč. 33, č. 1, s. 4; ANONYM. Lupiči v obecním kostele v Hrabové. *Duch času*, 13. 8. 1936, roč. 38, č. 188, s. 5.

Hrabová v letech 1938–1945

Poslední léta existence první Československé republiky se nesla v duchu ohrožení její svébytnosti a celistvosti. Tento ostrov střeoevropské demokracie, ke kterému bývá přirovnávána, obklopovaly státy s totalitním či autoritářským režimem, které měly přinejmenším zájem na územních ziscích na úkor ČSR. Na poli diplomacie se Československo postupně dostávalo do izolace a tradiční spojenci hodlali i nadále vůči stupňující se agresi Německa uplatňovat smírnou politiku. Československo se připravovalo na případný střet výstavbou opevnění v příhraničí, dozbrojováním armády a celou řadou opatření majících strategický význam. Jedním z nich bylo zřízení Civilní protiletectvé ochrany (CPO), obsažené v zákoně na obranu státu.

Z kronikářských záznamů obce Hrabové je patrné, že zdejším lidem nebyla zhoršující se mezinárodně politická situace lhostejná. V Moravské Ostravě proběhla 1. května 1938 manifestace na obranu samostatnosti republiky, které se účastnilo víc jak 300 hrabovských občanů.²⁴³ Při částečné mobilizaci na konci května muselo odejít na pozice 20 hrabovských mužů.

V září se situace opakovala – část Hrabovanů se vydala na demonstraci podporující obranu státu do Moravské Ostravy na nákladních autech. Při všeobecné mobilizaci nastoupili mladí záložníci urychleně ke svým útvarům. Aktivovala se místní CPO, jejíž členové pomáhali v hlídkové a spojařské činnosti.

Důsledky mnichovské dohody a druhá republika

Mnichovská dohoda z 29.–30. září 1938 znamenala pro někdejší Československo konec nadějí na další samostatnou existenci. Mezinárodní politická situace, která se vyvíjela v neprospěch československého státu minimálně od poloviny třicátých let, dospěla v tomto roce do bodu, který představoval zásadní historický přelom. Dohoda čtyř velmocí, která byla tehdejší československé politické reprezentaci vnucena, přetvořila odtržením tzv. Sudet a dalších území (Hlučínsko, jižní Slovensko, Těšínsko) politickou mapu střední Evropy.

Nastalo období takřčené druhé republiky – hospodářsky i strategicky oslabeného státu, který byl přes zdání samostatnosti závislý na německé zahraniční politice a přerušil dosavadní politické, ideové a kulturní tradice „masarykovské“ republiky. Moravská Ostrava a zbylé území tzv. moravského klínu se spolu se Slezskou Ostravou ocitlo bezprostředně obklopeno novou

hraniční linií s Německem a Polskem. Region širšího Ostravska byl rozdělen a jeho česká část vytvořila výběžek, který byl se zbytkem území spojen pouze na jihu. Z postoupených území přicházeli čeští uprchlíci – v Hrabové bylo ubytováno několik rodin z Hlučínska, Těšínska a Opavska. Zdejší občané na ně přispěli ve sbírce.²⁴⁴

Počátek okupace

Dne 14. března 1939 večer vpochodovaly do Moravské Ostravy a Místku oddíly Wehrmachtu. V chladném počasí druhého dne protáhly Hrabovou v odpoledních hodinách pěší a dělostřelecké jednotky směrem na Místek. 16. března pak mezi osmou a devátou hodinou večerní projely obcí ještě motorizované útvary. Mnozí lidé se s nově vzniklou situací nechtěli smířit, o čemž svědčí vyhláška obecního úřadu v Hrabové ze dne 10. července 1939, ve které stojí, že v okolí došlo k opakovanému záměrnému poškození vojenského telefonního vedení a také případům vytrhávání hraničních kolíků, které měly vytyčovat nové říšské hranice.²⁴⁵

Obr. 44. Poškozený most přes potok Ščučí po povodni, 26. července 1939

Postupně byly z veřejného prostranství odstraňovány symboly staré republiky, veteránům bylo zakázáno nosit stejnokroje, odsekávaly se státní znaky z veřejných budov. Naopak majitelům domů byla uložena povinnost vyvěšovat při německých svátcích protektorátní a říšskou vlajku.²⁴⁶

Starosta Karel Balušek (sociální demokracie) byl posledním starostou samostatné obce Hrabové. Jako místostarostové sloužili Emil Nováček a František Vavruška. Funkci obecního sluhy a kontrolora masa zastával František Hynek. Agenda obecního úřadu byla do poloviny roku 1941 vedena česky. Po vzniku tzv. Velké Ostravy, jejíž součástí se vedle dalších obcí stala k 29. květnu 1941 i Hrabová, fungovala zdejší úřadovna jako pobočné místo (*Zweigstelle*). Na poslední schůzi se obecní zastupitelstvo a veškeré zastupitelské sbory v Hrabové usnesly požádat magistrát o pokračování v rozvoji obce a o realizování těch projektů, na které samotná obec neměla peníze.²⁴⁷

Život za Protektorátu

Na agrárně průmyslovou obec s hojným zastoupením dělníků a tzv. kovorolníků, jakou v té době Hrabová byla, velmi záhy doléhala četná opatření

Obr. 45. Výstava hrabovské obecní kroniky založené roku 1922, Antonín Adámek (vlevo) a Zdeněk Oliva, 24.–25. prosince 1939

protektorátní správy. Po útoku na Polsko byl zaveden přidělový systém na potraviny a ošacení. K sedlákům bývaly přidělovány pomocné pracovní síly – v Hrabové byli patrně využíváni sezónní zemědělní dělníci ze Slovenska.²⁴⁸ Zemědělci byli nuceni odvádět dávky obilovin, brambor a vepřového i hovězího masa, které se jim vyměřovaly podle množství půdy. Dodávkové povinnosti podléhalo též mléko a vejce, což měl na starosti Českomoravský svaz pro mléko a tuky, jenž k tomu byl zmocněn vládním nařízením ze dne 27. září 1939 č. 209. Od listopadu 1940 tak už hrabovští zemědělci nesměli prodávat mléko místním spotřebitelům, ale museli je odvádět příslušným sběrnám.²⁴⁹ Dodržovala se evidence dobytka. K černým porázkám přesto docházelo – kontrolu prováděl pan Hotový, který byl podle všeho vcelku tolerantní.²⁵⁰ Zcela běžná byla šmelina s veškerým možným zbožím a ani výměna obilí za mouku ve mlýně či mletí načerno nebyly výjimečnou záležitostí, jakkoliv během války docházelo k zabavování odstředivek, máselnic a šrotovníků.

Obr. 46. Pozvánka Národního souručenství v Hrabové na společenský ples, 14. ledna 1940

Po vzniku protektorátu byla opětně zakázána komunistická strana a zbylé politické strany byly sloučeny do tzv. Národního souručenství, což byla v podstatě jediná povolená politická strana – v počtu 945 do ní manifestačně vstoupili téměř všichni zdejší muži. Společenský život v Hrabové neplynul už tak jako dříve – plesy a zábavy se v prvních letech s obligátním povolením policejního ředitelství konaly. Místní organizace Sokola a Dělnické tělovýchovné jednoty (DTJ) nadále fungovaly. Místní jednota Sokola byla připisem

říšského protektora Konstantina von Neuratha zrušena 12. dubna 1941.²⁵¹ Zdejší sokolské činovnice Zdeňka Olivová a Sylvie Walterová si musely projít šestitýdenním vězněním. Podobným zákazem byla postižena katolická organizace Orel. DTJ zakázána nebyla. Střídavě byly během války omezovány taneční zábavy – definitivní zákaz byl vyhlášen 6. dubna 1941.²⁵² Pokud chtěla místní osvětová komise pořádat např. divadelní představení či písňový večer, podléhal obsah cenzuře, která často nařizovala vypustit z programu nežádoucí věty či pasáže. Národní souručenství pořádalo či zaštiťovalo všemožné společenské akce – např. v únoru 1941 se pod jeho hlavičkou konala v Moravské Ostravě přednáška, na které po úvodu dr. Vojtěcha Martínka hovořil básník Vilém Závada na téma „Má tvorba a můj rodný kraj“. Obecní rada doporučila hrabovským občanům účast, aby vyjádřili podporu svému rodákovi, který byl mj. rok před tím vyznamenán národní cenou za sbírku básní „Hradní věž“.

Tradičním spolkem, který fungoval po celou dobu druhé světové války, byli dobrovolní hasiči, se kterými se počítalo při protiletcecké obraně, hlídkové činnosti, odklizení trosek apod. Během okupace přistoupilo do sboru 20 mladých členů a další se stali členy přispívajícími. Ochetnickou činnost mezi hasiči zajišťovali režiséři Inocenc Březina, Alois Tichopád a Josef Černý.²⁵³ Taktéž Český atletický fotbalový klub (Č.A.F.K.) fungoval po celou dobu a směl pořádat fotbalové utkání (1. ročník turnaje O pohár Leoše Petra proběhl v roce 1943).²⁵⁴

Kulturní a spolková činnost byla dále, zejména po vyhlášení 1. stanného práva v září 1941, které se týkalo též území oberlandrátu Moravská Ostrava a po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v květnu 1942, tlumena. S tím, jak se horšily vyhlídky nacistického Německa na konečné vítězství, byly omezovány zábavy a sportovní akce.

Na katastru obce se nenacházely žádné důležité vojenské cíle, avšak nebezpečí požáru mohly při dopadu bomb či osvětlovacích těles představovat dřevěné budovy, stohy, stodoly a konečně i čtyři benzínové čerpací stanice – proto měla družstva CPO rozdělenou obec na několik sektorů, aby udržovala dohled nad požárně bezpečnostními opatřeními.²⁵⁵

V Hrabové žilo začátkem čtyřicátých let jen pár Němců (např. Kummerová, Schmidt, Schwarz), a to převážně ve smíšených svazcích. Po výstavbě kolonie Šídlovec se podíl německého obyvatelstva zvýšil, ale kontakty mezi obyvateli této lokality a starousedlíky byly spíše sporadické. Častější styky navazovaly spíše děti, nezřídka formou půtek a rvaček.

Odboj a perzekuce

Z řad obyvatel Hrabové se našli lidé, kteří různou měrou působili proti nacistickému režimu. Na prvním místě zmiňme ty, kteří působili v odboji. Ať už v buňce Obrany národa (jejíž vznik iniciovali bývalí příslušníci

československé armády), nebo organizaci „Jan Žižka“, odbojové skupině „Záře“ či v neposlední řadě též v podzemních odbojových organizacích KSČ, které měly zvláště na Ostravsku hustou síť zastoupení. Odbojové skupiny plnily povětšinou zpravodajské úkoly, zajišťovaly rozšiřování letáků a jiných tiskovin, podporovaly rodiny zatčených apod. K sabotážím či ozbrojeným akcím docházelo spíše ojediněle. U Obrany národa existovaly i plány na použití termitových náloží proti cílům, kde by bylo možno napáchat větší škody (sklady pohonných hmot, cisterny v přívozské rafinerii, Rütgersovy závody, vratimovská celulózka), leč ty realizovány nebyly.²⁵⁶ Z hrabovských občanů se přímo do odboje zapojily desítky lidí, z nichž dva byli popraveni (Augustin Kijonka, Augustin Zdražila), 16 zahynulo v koncentračních táborech a dalších 12 se po skončení války vrátilo z lágrů a věznic. Ze 14 mladých občanů angažovaných v odboji české mládeže padli tři (Vladislav Čermák, Miroslav Gajdošek, Jaroslav Vavruška).²⁵⁷ Někteří hrabovští občané byli ve spojení s partyzány v Beskydech, kterým dodávali potraviny aj. potřebné věci a na oplátku od nich získávali máslo, tvaroh či sýry, které měli partyzáni od tamních horalů.²⁵⁸ K oblíbeným formám všednodenní rezistence patřil poslech zahraničního rozhlasu, který byl podle pamětníků obvyklým jevem.

Totalitní režim Třetí říše postihoval vězením nejen své odpůrce (odbojáři, komunisté, členové Sokola), ale leckdy přímo i jejich rodinné příslušníky. Za všechny zmiňme případ Ing. Františka Vašíčka, který odešel do československé exilové armády a v řadách 11. pěšího praporu padl u Tobruku. Jeho bratr Alois a matka byli místo něj po dobu války vězněni. Mnoho z mladých hrabovských obyvatel bylo nuceně nasazeno na práci do Říše.

Obětím války a nacistického režimu byl po válce na západní straně nového hřbitova postaven památník, jehož autorem je akademický sochař Karel Vávra. Výjev zachycuje v pískovcovém sousoší scénu osvobození vězně z koncentračního tábora a nese ve třech řadách těchto 24 jmen:

Antonín Adámek	Adolf Lýko	Cyril Šebesta
Vladislav Čermák	Arnošt Mutina	František Vašíček
Jindřich Fluxa	Jan Olšanský	Jaroslav Vavruška
Karel Gajdošek	Petr Olšanský	Kamila Vlčková
Miroslav Gajdošek	František Pánek	Albín Závada
Josef Hranický	Ferdinand Peřina	Josef Závada
Augustin Kijonka	Alois Stibor	Karel Závada
Oskar Linhart	Josef Svoboda	Albín Santarius

Do tohoto soupisu nebyli zahrnuti komunističtí odbojáři Rudolf Bosák a Vítězslav Klíž. Jméno Augustina Zdražily zde zrovna tak chybí, neboť se po válce jeho manželka odstěhovala a nechala uvést jméno chotě na památník v novém bydlišti. Také zde schází jména Arnošta Klíže, Zdeňka Kuči, Antonína Pajorka a Josefa Vašuta, kteří zemřeli při osvobozovacích bojích. Pro pořádek dodejme, že Albín Závada padl jako legionář v první světové válce. Albín Santarius zemřel v Osvětimi, ale není jasné z jakých důvodů.²⁵⁹

Kolaborace

Hrabové se na druhou stranu nevyhnuly ani případy kolaborace a udavačství. Nejvíce křiklavý a v negativním smyslu pozoruhodný byl případ Karla Koždoň (nar. 1894 v Těšíně), který se do Hrabové přistěhoval se svou družkou Martou Jandovou a žil s ní v podnájmu v domě č. p. 293 u Václava Beneše. Jen z podacích protokolů obce Hrabové je zjevné, že Karel Koždoň, jenž zde před válkou vedl informační kancelář a byl předsedou spolku válečných invalidů, měl již v této době potíže s úřady a věřiteli – z četných zmínek o šetření majetkových poměrů, o výdělcích, výpisech z trestního rejstříku, exekucích apod. lze vyvodit, že se koncem třicátých let nacházel, podobně jako celá řada dalších lidí, ve špatné finanční situaci.²⁶⁰ V nových poměrech protektorátu se stal členem Národní obce fašistické (NOF) a Protizidovské ligy. Jako udavač Gestapa a *Sicherheitsdienstu* si vybudoval určité kontakty, kterými se netajil a neváhal jich využívat ve svůj prospěch. Se svým komplicem a formálním nadřízeným v NOF Josefem Sumarou působili v redakci časopisu *Árijský boj*, kde především z Koždoňovy iniciativy psali oba štvavé články proti osobám, které se jim znelíbily.²⁶¹ Vydírali pod různými záminkami a hrozbami mnoho lidí – z Hrabové to byli např. rolníci Karel Petr a Emil Nováček, hostinští Bohumil Chlupatý, Augustin Vlček a Rudolf Restl, statkář Otakar Lyčka, holič Inocenc Březina a další.²⁶² Většinou se jednalo o podložená či smyšlená nařčení z výroků proti Říši a Němcům, obvinění ze zatajovaných porážek, poslechu zahraničního rozhlasu apod.

Členy fašistické organizace v Moravské Ostravě byli podle pozdější Koždoňovy výpovědi tito hrabovští občané: Antonín Kroček ml., Břetislav Černý, Josef Bubík, Alois Zbončák a Vojtěch Fober (prokazatelný Koždoňův donašeč). Dosti drze a nepokrytě si Koždoň se Sumarou říkali o peníze formou příspěvků pro Německý červený kříž, které ovšem schraňovali pro sebe. Oba nakonec pro jejich praktiky z NOF vyloučili a oni sami se pro své protizákonné jednání dostali do koncentračního tábora, kde zůstali až do konce války. Ani v Mauthausenu Koždoň nelenil a stal se donašečem na své spoluvězně. Po válce byl spolu se Sumarou nakonec zatčen a souzen Mimořádným lidovým soudem

Protější strana: *Obr. 47. Mapa Moravské Ostravy, Hrabová (detail), 1943*

GRABAU XVI.

enthalbgasse
ergasse
Friedberger Straße
Kappelgasse
Rastgasse
Hubengasse
Schulmeistergasse
Steingasse
Am Glö
seerosenweg
Schwan
Tauchersteig
Enfersteig
Primelweg
Häbliebchenweg
Veilchenweg
Schwaden
Am Hechtgraben
Storchzeile
Eichelgasse
Am Feldgut
Friedberger Straße
Mehlgasse
Elberitz
Kleinpeterstraße
Holzstraße
Schustergasse
Bachscheid
Pastauer Straße
Pastauer Straße
Pfarrgut
Am Gänsesteig
Am Gänsesteig
Am Gänsesteig
Neustillgasse
Brückenstraße
Krebsgasse
Gruppengasse
Zemenstraße
Am Feldgut
Furchengasse
Zellstoffstraße
Gerstensteig
Bienenzeile
Bielauer Straße
Schäfersteig
Im Bug
Mergelgasse
Flußbelle
Taubensteig

v procesu s dalšími spoluviníky. Josef Sumara dostal doživotní trest. Aloisie Němcová z Vratimova taktéž doživotní trest, její manžel Josef pak 25 let žaláře. Karel Koždoň se do nejzazší chvíle snažil zachránit – jako poslední triumf vytáhl při soudním stání z podpatku boty moták, který měl dokazovat spoluvinu mladého Ludvíka Kociolka – ten byl na základě tohoto důkazu zatčen a později odsouzen k 10 letům vězení. Vinu hlavního aktéra to ovšem nijak nesnížilo, vždyť kvůli němu prokazatelně zahynulo několik lidí – ostravští advokáti dr. Fraš, dr. Rolková, dr. Zeman, dále Marie Zborovská z Vratimova a hrabovská občanka židovského původu Kamila Vlčková, manželka hostinského Vlčka, která přišla o život v Osvětimi. Proto byl 27. dubna 1947 v Moravské Ostravě. Koždoň po vynesení rozsudku za přítomnosti veřejnosti oběšen, což pro řadu lidí z Ostravy a okolí, kteří s ním zkrížili svou životní cestu, představovalo evidentní zadostiučinění.

Dalšími udavači byli např. Horkel st., konduktér Lyčka a další. I když ne všechny případy jsou dodnes známy, přece je jisté, že leckterí občané vycházeli s Němci zadobře a několik jedinců s nimi nepokrytě kolaborovalo.

Hospodářství

V roce 1940 měla Hrabová 3238 obyvatel.²⁶³ Počátkem roku 1944 zde bylo evidováno 500 domů a 4035 obyvatel.²⁶⁴

Pracovní příležitosti pro hrabovské občany se nejčastěji nacházely u vítkovických železáren, při blízkých dolech, dalších průmyslových závodech a ve stavebnictví. Po roce 1942 našli někteří místní lidé uplatnění při výstavbě a provozu jižního závodu vítkovických železáren (*Südwerk*) a při stavbě Kuchinkovy kolonie na Šídlovci. Další důležitou složkou bylo zemědělství. V Hrabové v námi sledované době žilo přes 20 sedláků, nehledě k velkému počtu drobných rolníků. Největší hospodářství spravoval statkář Otakar Lyčka. Při sčítání dobytka pro rok 1941 bylo celkem evidováno 243 krav, 40 jalovic a tři býci.²⁶⁵ Plemenné býky chovali v této době rolník Ladislav Nováček, statkář Otakar Lyčka a rolník Josef Chlupatý. Obecní honitbu využívali nájemci do roku 1942. Samostatnou honitbou disponoval statkář Alois Lyčka.²⁶⁶

Hrabová byla poměrně chudou obcí, která se nemohla pouštět do financování větších projektů, nicméně obecní finance byly spravovány dobře. Zdroje obecních příjmů představovaly např. poplatky za úřední úkony, pronájmy pozemků, parcelační poplatky, úroky z půjček státu a dávky od vyšších úřadů. V roce 1938 hospodařila obec s přebytkem 6103,30 korun, v roce 1939 s přebytkem 17 751,45 korun a v roce 1940 s přebytkem 8935,65 korun.²⁶⁷

Školství

Během války se vyučovalo v rámci hrabovské obecné školy v budovách tzv. Staré školy, tzv. nové školy a fary. Od školního roku 1942–1943 se následkem reorganizace obecných a hlavních škol snížil počet tříd zdejší školy z pěti na čtyři. Celkový počet dětí činil 203. První třídu vyučoval Ludvík Chvostek, druhou Josef Vašíček, třetí Vladislav Jonšta a čtvrtou Josef Riedel. Římskokatolické náboženství vyučoval místní farář Jakub Horák.²⁶⁸

Obr. 48. Protiletický kryt u tzv. staré školy, 1943

Záhy po okupaci se již od první třídy vyučovalo povinně německému jazyku a došlo ke změně klasifikace na šestistupňovou. Zásadní proměnu prodělaly osnovy – výuka dějepisu a občanské výchovy musela odpovídat novým poměrům a podporovat kladný vztah k Německé říši; snížena byla celkově hodinová dotace češtiny. Žáci museli na více místech začerňovat texty v učebnicích.²⁶⁹ Každé pondělí se do obecné školy nosil sběr: hadry, papír a kosti. Mimo školní škamna se organizovaly sbírky šatstva, železného šrotu, prádla a kožešin pro zimní frontu, při kterých asistovali učitelé. Ve studených měsících se při nedostatku topiva vyhlašovaly uhelné prázdniny. Děti ze Závodí chodily do obecné školy do Vratimova. Nejbližší měšťanské školy se nacházely v Zábřehu a ve Vratimově.

Jelikož obě školní budovy nebyly podsklepené a stály na místech bývalých rybníků (při pokusných výkopech se již v malých hloubkách objevovala spodní voda), musela být povinnost chránit před leteckými útoky školní mládež řešena jiným způsobem, a to rozptýlením žactva na čtyřech vytipovaných lokalitách: v lesíku u starého hřbitova, v lesíku Antonína Adámka, v lesíku Dr. Adámka a v lesíku u vodovodu.²⁷⁰

Řídícím učitelem byl v době války František Hilšer, z učitelů zde působili Josef Vašíček (přezdíváný Bakus), Oldřich Schönweitz, Ervin Jendryka, Karel Seltenreich, Jan Štěpán, Leopold Mikolajek, Ludvík Chvostek, Anežka Huvarová, Josef Riedel a Jaroslav Chvostek.²⁷¹ Od září 1944 války měla nová školní budova sloužit jako ošetřovna a nouzová ubytovna, stejně jako hostinec Františka Bernatíka (č. p. 69).²⁷²

Závěr války a osvobození

Ke konci války existoval v blízké haldě protiletecký kryt, a to v místech dnešní lávky přes Ostravici. Měl sloužit vojákům, kteří obsluhovali protiletecká děla.²⁷³

Do roku 1944 se válečné dění dotýkalo Ostravy jen nepřímo. Nálet 15. americké letecké armády ze dne 29. srpna 1944, který měl za cíl přívozkou rafinérii, blízké vlakové seřadiště a další průmyslové závody v Ostravě a Bohumíně, se zapsal do dějin moravsko-slezské metropole velmi truchlivou bilancí. Kolem jedenácté hodiny dopolední proběhlo v několika vlnách bombardování, jež postihlo chemickou továrnu Rütgers, dále vítkovické železárny, obydlené části Zábřehu a Mariánské Hory. V další vlně, následující o pár minut později, byly bomby svrženy na centrum města a na Slezskou Ostravu.²⁷⁴ Mezi pěti stovkami obětí (v drtivé většině šlo o civilisty) se nacházel i jeden hrabovský občan a na katastr Hrabové dopadlo několik leteckých pum na pozemky rolníků Františka Kudělky a Augustina Míčka.²⁷⁵

Počátkem roku 1945 probíhaly také nálety sovětské armády, které zesílily v první půlce dubna. Většinou se jednalo o jednotlivé letouny či malé skupinky, jejichž cílem byly průmyslové závody, kolony vozidel, dopravní uzly apod. Hrabovští byli svědky několika vzdušných střetnutí nad Ostravou. 18. dubna se v Hrabové udála tragická událost, kdy bomba shozená z letadla na auto s německými důstojníky zabila pět kolemjdoucích i s dítětem v kočárku. Po osvobození centra Ostravy, Vítkovic a Zábřehu se 1. května odehrály boje na Žižkově, kde museli Rusové použít děla, bojovalo se rovněž na Šídlovci a v Závodí.²⁷⁶ Po zlomení odporu se německé jednotky vydaly na ústup směrem k Paskovu a další z nich přes most do Vratimova. O půl druhé odpoledne pak Němci tento most vyhodili do vzduchu, aby zpomalili postup rudé armády. Při tom byli zabiti již zmínění mladí chlapci Mirek Gajdošek a Jaroslav Vavruška, kteří se most snažili zachránit.

Obr. 49. Poškozený vratimovský most po průchodu východní fronty, květen 1945

Během osvobozovacích bojů zahynulo v obci 18 rudoarmějců a šest civilistů. Přes 30 padlých německých vojáků musely po skončení bojů svážet a zakopávat místní německé ženy. Euforie z osvobození byla všudypřítomná a zavdala četné příčiny k oslavám, nebyla však kalena jen zármutkem nad oběťmi, ale namnoze nepřístojnostmi a hrubými návyky rudoarmějců. Vztahy místních obyvatel k nim se různily – v některých případech obdarovávali ruští vojáci děti a chovali se bezproblémově. Běžně však docházelo k zabavování kol či hodinek, krádežím osobních věcí, přisvojování materiálu či rekvírování dobytka. Také se objevily případy sexuálního nátlaku a pokusů o znásilnění, byť za ně pro přistiženého provinilce hrozil okamžitý trest smrti. Sovětští vojáci a vojákyně pobývali několik měsíců po skončení války v domech hrabovských občanů. Ráno odcházeli plnit své povinnosti a večer se vraceli, aby přenocovali. O jejich dalších osudech po odchodu z Československa mnoho nevíme.

* Tato studie byla zpracována v rámci projektu SGS11/FF/2017-2018 s názvem *Hospodářské a sociální dějiny vybraných lokalit Moravy a Slezska v 18.–20. století*, řešeném na Filozofické fakultě Ostravské univerzity.

²⁴³ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 8–9.

²⁴⁴ BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 39.

- ²⁴⁵ AMO, Archiv obce Hrabová, kart. 1, inv. č. 61. Obyvatelé byli vyzváni k udržování klidu a pod pohrůzkou přísných sankcí k tomu, aby se podobných činů vyvarovali.
- ²⁴⁶ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 141. Vlajky se povinně vyvěšovaly i při vítězstvích německé armády (Narwik, dobytí Paříže atd.)
- ²⁴⁷ AMO, Archiv obce Hrabové, kart. 19, inv. č. 85. Jednalo se o projekty zřízení vodovodu, kanalizace, regulace potoka Ščuči, stavbu školní budovy, kina a 2 sociálních domů, dále prodloužení elektrické dráhy VŽ do Hrabové, vybudování tělocvičny pro školní a spolkový tělocvik.
- ²⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 60. Pomocí sedlákům se za odměnu nejčastěji, jak dokládají svědectví pamětníků, ujímaly místní ženy a děti.
- ²⁴⁹ Tamtéž, spis č. 61.
- ²⁵⁰ Rozhovor s Marií Sněhotovou, Ostrava-Hrabová, 31. března 2017.
- ²⁵¹ Srov. ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 668, kart. 1041; ZAO, Severomoravský krajský národní výbor Ostrava, sign. 262, kart. 535.
- ²⁵² AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20 b.
- ²⁵³ JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let dobrovolné požární ochrany v Hrabové*. Ostrava: Československý svaz požární ochrany – Místní jednota Ostrava-Hrabová, 1966, s. 28–29.
- ²⁵⁴ Rozhovor s Annou Ryšanovou, Ostrava-Hrabová, 27. dubna 2017; rozhovor s Ludvíkem Ličkou, Ostrava-Hrabová, 27. dubna 2017.
- ²⁵⁵ AMO, Archiv obce Hrabová, kart 11.
- ²⁵⁶ SKÝPALA, Marek. *Obrana národa na Ostravsku*. Přerov: Šárka, 2002, s. 90. ISBN 80-86584-02-X.
- ²⁵⁷ SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová v období druhé světové války: fakta a vzpomínky*. Ostrava: Statutární město Ostrava – městský obvod Hrabová, 2015, s. 21, 27, 47, 61–62.
- ²⁵⁸ Např. holič Inocenc Březina a švec Bohumil Balušek jezdili příležitostně o víkendech a tzv. modrých pondělcích na Morávku. Vozili partyzánům prášek DDT a chléb. Březina partyzány také stříhal a holil, čehož byl jednou přímým svědkem jeho syn Milan, jenž otce někdy doprovázel a pomáhal mu přenášet máslo a sýry přes kontrolu. Rozhovor s Milanem Březinou, Ostrava-Hrabová, 11. března 2017.
- ²⁵⁹ Jeho jméno figuruje v podacích protokolech obce Hrabové – v roce 1941 se zde objevuje dokonce několikrát. Dne 14. května 1941 byl předveden na zdejší četnickou stanici po předchozím vydání trestního nálezu. V Osvětimi zahynul krátce před svými dvacátými narozeninami 3. dubna 1942. V tomto táboře byl veden jako katolík.
- ²⁶⁰ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 59; tamtéž, inv. č. 60.
- ²⁶¹ ZAO, Mimořádný lidový soud, spis č. 187/47. Spis je nadepsán „Josef Sumara a spol.“ – jsou v něm obsaženy také žádosti rodinných příslušníků o udělení milosti či slevení z trestů pro Sumaru, Němce a Kociolka.
- ²⁶² AMO, Český svaz protifašistických bojovníků, inv. č. 1.
- ²⁶³ AMO, Sdružený inventář Archívů obcí Hrabové, Hrabůvky, Martinova, Nové Vsi, Výškovic, Zábřehu nad Odrou 1850–1944, s. 22.
- ²⁶⁴ AMO, Magistrát města Moravská Ostrava, kart. 217.
- ²⁶⁵ AMO, Archiv obce Hrabová, kart. 18.
- ²⁶⁶ AMO, Magistrát města Moravská Ostrava, kart. 227.
- ²⁶⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, kniha č. 40; tamtéž, kniha č. 46.
- ²⁶⁸ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 83.
- ²⁶⁹ ZÁŘICKÝ, Aleš a kol. (ed.). *Lumír Dokoupil: z díla historického demografa*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015, s. 29. ISBN 978-80-7464-760-4.
- ²⁷⁰ AMO, Archiv obce Hrabová, kart. 11.
- ²⁷¹ Tamtéž, inv. č. 20b.

²⁷² AMO, Magistrát města Moravská Ostrava, kart. 209.

²⁷³ SLAVÍK, Vladimír. Setkání spolužáků. In: *Hrabovské noviny* [online]. 16. 6. 2015. [cit. 29. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/udalosti-a-komentare/setkani-spoluzaku.html>.

²⁷⁴ AMO, Magistrát města Moravská Ostrava, kart. 209. Zpráva o bombardování města Moravské Ostravy ze dne 29. srpna 1944, sepsaná 3. září 1944 uvádí jen pro Ostravu 438 mrtvých, z čehož tři čtvrtiny představovali Češi. Poškozeno bylo 1000 domů, z nichž 55 bylo zcela zničeno či určeno ke stržení.

²⁷⁵ BARCUCH, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 42.

²⁷⁶ SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 20.

Hrabová po 2. světové válce v letech 1945–1989

Poválečná etapa a následné období čtyřiceti let socialismu definitivně změnila tvář Hrabové. Dosud vesnická obec získala příměstský charakter. Urbanistický rozvoj zahrnoval nejen obytné řadové budovy a rodinné domy, ale i objekty občanské vybavenosti, které měly obyvatelům zpříjemnit život. Kromě toho došlo po odsunu německého obyvatelstva k národnostní proměně obce. Na druhou stranu lze od sedmdesátých let pozorovat v porovnání s předcházejícím dvacetiletím jistou stagnaci v rozvoji Hrabové, k čemuž nemalou měrou přispěla centralizace administrativních orgánů.

Správa obce

Bezprostředně po osvobození Hrabové Rudou armádou byl v obci založen místní národní výbor, v jehož čele stanul Ludvík Sobek. Ještě v červenci 1945 byl přejmenován na Pomocný národní výbor. Ovšem ani ten neměl dlouhé trvání. S účinností od 1. ledna 1947 jeho kompetence převzala Obvodní rada v Hrabové. Funkci předsedy i nadále vykonával až do listopadu 1951 Ludvík Sobek, kdy jej nahradil Josef Vitoslavský, povoláním mistr vítkovických železáren. Správu Hrabové vykonávalo jedenáct referátů.²⁷⁷ Zvláštní pozornost si zaslouží bezpečnostní sekce obce, která prošetřovala několik občanů kvůli podezření z jejich národní a státní nespolehlivosti, dále jednotlivé případy šmeliny i životní styl a pracovní morálku několika cikánských rodin, které se usadily v Hrabové.²⁷⁸

Vedení obce nezapomnělo ani na osvětu v podobě přednášek „*boje proti alkoholismu*“, vysílání protipožárních hlídek v období žní nebo výzev k bdělosti v souvislosti s pronásledováním tzv. banderovců.

Jedním z důsledků protektorátu Čechy a Morava v dějinách Hrabové bylo i ukončení vedení obecní kroniky a její převzetí okupanty. Zpět se ji podařilo získat, naštěstí nepoškozenou, až v roce 1950. Ve stejném roce vstoupila v platnost vládní směrnice týkající se povinnosti každé obce vést vlastní pamětní knihu. Pro obvodní radu byla tato záležitost řadu let na okraji zájmu. Situace se změnila až v letních měsících 1953, kdy osvětové oddělení Jednotného národního výboru Ostrava pořádalo třídenní kurz pro obecní kronikáře. Nakonec se funkce ujal Bohumil Kolich z ulice Na Farském.²⁷⁹

V souvislosti s dokončováním obytného trojdomu poblíž kostela sv. Kateřiny č. p. 311–313 v ulici Jestřábského, který se stavebně podobá poválečným šídloveckým domům, obdržel bytový referát obvodní rady řadu žádostí o udělení obecního bytu. Ve dvojpatrovém objektu našlo nový domov osmnáct rodin. Odmítnuti byli zejména zaměstnanci vítkovických železáren s odůvodněním, aby kontaktovali bytové oddělení svého podniku. Naopak přednost byla dána zejména mladým rodinám, jejichž domy se kvůli pronikající vlhkosti nacházely ve velice špatném stavu. Bytový referát pod vedením Karla Juráka přes veškeré úsilí nebyl schopen zajistit bydlení všem žadatelům, na druhou stranu se mu podařilo zabránit přesunu kompetencí týkající se přednostního udělování bytů na Jednotný národní výbor v Ostravě.²⁸⁰ Do celé věci se zapojil prostřednictvím akčního výboru místní národní fronty také respektovaný ředitel školy Cigánek, který upozornil na fakt, že ze šestnácti učitelů působící v hrabovských školách, jich bydlí v obci pouze dva.²⁸¹

Obr. 50. Demolice obytného domu za účelem výstavby nové Místecké ulice, polovina sedmdesátých let 20. století

Jednou z představ urbanistické poválečné podoby obce byla studie stavebního oddělení vítkovických železáren. V prostoru mezi místním mlýnem a ulicí Boženy Němcové (dnes Na Potoku) mělo po dokončení druhé etapy výstavby

Šídlovce vzniknout osm rozsáhlých provozních hal (nástrojárna, navijárna, údržbářské dílny aj.) Součástí plánovaného projektu byl také moderní areál zdravotního střediska s parkovištěm, který se měl nacházet jižně od ulice Jezdiště. K výstavbě nových vítkovických provozů na katastru Hrabové nakonec nedošlo.²⁸²

V souvislosti s novým uspořádáním správy města Ostravy byla v roce 1954 zrušena obvodní rada a naopak zahájil činnost Obvodní národní výbor v Ostravě-Hrabové. Jeho prvním předsedou se stal v květnu téhož roku František Šostý. O tři roky později došlo k další administrativní změně. Hrabová přešla z územního obvodu města pod územní obvod Okresního národního výboru Ostrava-venkov. Správu obce zajišťoval místní národní výbor pod vedením staronového předsedy Šostého a devítičlenné rady. Kromě toho došlo na základě usnesení Krajského národního výboru v Ostravě 28. března 1957 ke změně územního plánu Hrabové. Část obce, známé jako Závodí, se stala od 20. května téhož roku součástí Vratimova.²⁸³ Následně se Hrabová stala v letech 1960–1971 součástí městského obvodu Ostrava-Zábřeh, respektive po další změně správního členění Ostravy v letech 1971–1990 součástí městského obvodu Ostrava 3.

V sedmdesátých letech byly v Hrabové založeny tři občanské výbory, které měly hájit zájmy obyvatel a poukazovat na případné nedostatky při správě obce. Jejich nezbytnost se projevila např. na podzim 1987, kdy zaměstnanci Lesního závodu Šenov začali za účelem dalšího rozšíření haldového hospodářství vítkovických železáren kácet lesní porosty v prostoru jižně od silnice Mostní mezi řekou Ostravice a hřištěm TJ Sokol Hrabová. S odůvodněním, že přípravné práce začaly bez řádného schválení projektové dokumentace státními orgány na pozemcích, které nebyly od místních občanů dosud vykoupeny, rozhodl se občanský výbor na ekologicky necitlivé a zjevně protiprávní jednání upozornit odbor podnikové kontroly VŽKG. Zmíněné argumenty vedly k okamžitému zastavení kácení a zahájení majetkoprávní jednání s majiteli pozemků.²⁸⁴ Jiným problémem, který lidem komplikoval život, bylo opakované přerušování prací během rekonstrukce silnice Paskovské v druhé polovině osmdesátých let. I v tomto případě musel občanský výbor urgovat dodržování termínů příslušné státní orgány.

Odraz politických událostí

Součástí prvních poválečných let na Ostravsku byl i vznik nové táborové soustavy pro německé obyvatelstvo. Jeden z nich fungoval v letech 1945–1946 také na katastrálním území obce.²⁸⁵ Jednalo se o pobočný pracovní tábor zřízený Správou věznice krajského soudu v Moravské Ostravě. Internovaní Němci byli využíváni k těžké manuální práci při vykládání strusky z železničních vagonů vítkovických železáren. Na základě množících se stížností internovaných na nízké potravinové příděly a jejich špatnou kvalitu, došlo v červnu 1946 k důkladné

kontrole stavu zásobovací komisí, která kromě nedostatku v zásobování odhalila také skupinu 10 vězněných osob, kteří si присvojovali potraviny na úkor ostatních. Táborová kuchyň byla s okamžitou platností převedena pod zásobovací odbor vítkovických železáren.²⁸⁶

Obr. 51. Hrabovský občan a člen protinacistického odboje Vlastimil Gromnica v tažení proti Banderovcům, 1945–1946

K politickému ovlivnění obyvatel Hrabové na přelomu čtyřicátých a padesátých let nemalou měrou sloužil i místní rozhlas. Za vhodného kandidáta pro funkci hlasatele byl po absolvování příslušného kurzu vybrán člen Obvodní rady Josef Mazák. Kromě běžných hlášení zahrnující i požární nebo jiné bezpečnostní záležitosti, byla rozhlasem pouštěna při každé vhodné příležitosti také budovatelská hudba a různé politické relace, které podléhaly schválení bezpečnostní sekce vedení obce.

Převzetí politické moci v Československu v únoru 1948 komunistickou stranou mělo vážné následky pro život několika obyvatel Hrabové. Za údajnou protistátní činnost bylo v letech 1948–1950 zatčeno státní bezpečností a v politických procesech následně odsouzeno jedenáct místních občanů. V jednom případě soud vynesl doživotní trest. Nejtragičtější byl osud štábního strážmistra ve výslužbě, Jana Buchala. V Hrabové bydlel se svou rodinou od

HRABŮVKA VI

HRABOVÁ XVI.

Na šlechtě
Hermína Ignota
Stavická
Oráčova

Křížkova
Fierlingerova
Křížkova
Křížkova
Křížkova

Křížkova
Křížkova
Křížkova
Křížkova

Křížkova
Křížkova
Křížkova
Křížkova

Křížkova
Křížkova
Křížkova
Křížkova

Křížkova
Křížkova
Křížkova
Křížkova

Křížkova
Křížkova
Křížkova
Křížkova

Křížkova
Křížkova
Křížkova
Křížkova

Křížkova
Křížkova
Křížkova
Křížkova

ledna 1942 v domě v ulici Paskovská č. 196 a živil se opravováním automobilů. Jako katolík a poválečný člen národně socialistické strany se nesmířil s politickým a hospodářským směřováním republiky. Poté, co se mu nepodařilo emigrovat na západ, se rozhodl zahájit protikomunistickou činnost. Kromě získávání spolehlivých spolupracovníků, vyhotovil vlastní koncepci politického převratu. Pro svou myšlenku se pokusil získat i poslankyni Fráňu Zemínovou. Orgány StB byl společně s jinými osobami zatčen 25. října 1949 a 27. června následujícího roku popraven na nádvoří věznice Státního soudu v Praze.²⁸⁷

Změna politického režimu se projevila i v organizování náborových akcí za účelem získání mládeže pro potřeby těžkého průmyslu. Obvodní rada dle pokynů nadřízených politických orgánů vytvořila agitační dvojice, které v rámci lánské akce vedly mezi občany přesvědčovací kampaň. Navzdory vedoucí roli KSČ ve vedení obce, se konala 7. března 1950 ve večerních hodinách v hostinci U Lípy vzpomínková slavnost na T. G. Masaryka a to u příležitosti stoletého výročí od jeho narození. Přednášku ředitele školy Cigánka o životě prvního československého prezidenta si přišlo vyslechnout na sto padesát osob. Mezi nimi bylo i několik bývalých členů sociální a národní demokratické strany. Na druhou stranu se objevily z řad posluchačů výtky o chybějícím vyvěšeném obraze prezidenta Klementa Gottwalda.²⁸⁸ Socializace celé společnosti výrazně zasáhla všechny místní soukromníky. Jednotlivé živnostenské provozovny byly postupně znárodněny. Většina majitelů zemědělské půdy neprojevovala navzdory přesvědčovacím snahám vedení obvodní rady ve spolupráci s okresním vedením KSČ důvěru v kolektivní hospodaření a odmítala vstoupit do jednotného zemědělského družstva, za což si vysloužili hanlivou nálepku „vesničtí boháči“. Obvodní radou byli během „hovorů s občany“ v hostinci U Lípy veřejně označováni za „kulaky“. Přípravný výbor JZD poprvé zasedl až 28. března 1950. Družstvo s padesáti osmi členy bylo řádně zaregistrováno v květnu následujícího roku.²⁸⁹ Pod vedením prvního předsedy Oldřicha Olšanského dosahovalo velmi slabých výkonů, což bylo způsobeno jednak špatnou organizací práce a zejména tím, že se nepodařilo získat ani jednoho zemědělce, jenž by byl na hospodářských výsledcích družstva existenčně závislý. Většina členů byla pracujícími bezzemky, kterým poskytl obživu průmysl. V některých letech zůstala dokonce část úrody nesklizena.²⁹⁰ Situaci nezachránily ani socialistické závazky místních organizací odpracovat během žní pro JZD několik stovek brigádnických hodin. Kvůli inspiraci se členové družstva zúčastnili zájezdu do vzorného JZD v Hlavnicích na Opavsku.²⁹¹ Kolektivizace zemědělství byla dokončena až v druhé polovině padesátých let a předcházela jí intenzivní kampaň vedená operativní skupinou, mezi kterými byli i zaměstnanci Krajské vojenské správy. Nechyběly ani výhrůžky vystěhováním a trestním stíháním. Zatímco v ještě v roce 1955 hospodařilo JZD

Protější strana: *Obr. 52. Mapa statutárního města Ostravy, Hrabová (detail), 1946*

se 70 hektarů zemědělské půdy, o pět let později to bylo už 412 hektarů půdy. Navzdory zlepšeným hospodářským výsledkům bylo k 1. lednu 1973 včleněno do JZD Hrabová družstvo Výškovice. Souviselo to s rozhodnutím nadřízených orgánů. O šest let později samostatné družstvo v Hrabové zaniklo sloučením s JZD Odra se sídlem v Krmelíně.²⁹²

Obr. 53. Pohled z haldy na hrabovský mlýn, před 1975

Školské instituce

V padesátých letech minulého století proběhla v obci výstavba řady nových školských objektů, které měly hrabovským dětem poskytnout péči a elementární vzdělání. Již v září 1947 požádaly vítkovické železárny Ministerstvo sociální péče o finanční subvenci na výstavbu jeslí s kapacitou třicet tří dětí. Podle původního návrhu měla být hrubá stavba dokončena v červnu 1948 a veškeré další práce nejpozději 15. října téhož roku.²⁹³ Časový harmonogram se dodržet nedokázalo a termín dokončení se tak neustále posouval. Za vhodný pozemek byla vybrána parcela č. 347 v Reymontově ulici na Šídlovci vedle trojdomu č. p. 564–566. Žádosti o schválení objektu jeslí typu T 45 byly příslušným úřadům

podány až 7. srpna 1951. Výstavbu přízemní budovy z režného cihlového zdiva realizovaly Pozemní stavby, n. p.

Obr. 54. Pohled na tzv. nový Šídlovec u Paskovské ulice, konec čtyřicátých let 20. století

Podle projektu se ve vstupní chodbě nacházely dvě kočárkárny, vlevo se vcházelo do haly, z níž vedl přístup vždy ke dvěma šatnám a hernám-jídelnám (na této straně objektu byly i dvě umyvárny, WC a dva pokoje pro personál), vpravo byla umístěna kuchyň, prádelna, žehlárna, spíž, umyvárna a denní místnost. V suterénu se nacházel sklad rekvizit a dvě místnosti pro skladování potravin.²⁹⁴ Jednotný národní výbor v Ostravě novostavbu jeslí schválil 28. srpna 1952, na podzim téhož roku byly prostory vybaveny nábytkem a venkovní zahrada prolézačkami, houpačkami a pískovištěm. Předškolní zařízení pro nejmenší děti bylo konečně zprovozněno v lednu 1953. Ovšem už v letních měsících 1953 musely proběhnout opravy fasády, střechy a vodoinstalace. Problémy přetrvávaly i po tzv. superkolaudaci (29. 9. 1953), to nakonec přimělo vítkovické železářny v lednu 1955 k napsání kritického dopisu ředitelství Československých stavebních závodů v Praze. Přístup Pozemních staveb, n. p., byl v něm otevřeně označen za sabotážní. Po výhrůžkách medializací a předání celé záležitosti policejním orgánům zajistily potřebné opravy Stavomontáže, n. p., Ostrava.²⁹⁵

Obr. 55. Náměstí na tzv. starém Šídlovci, padesátá léta 20. století

Podle směrnice sociální sekce závodní rady VŽKG, n. p., byly do jeslí po přibližně týdenní administrativní proceduře prioritně přijímány děti vdov a manuálně pracujících rodičů, nezbytnou podmínkou byla také vstupní lékařská prohlídka a prošetření rodinných poměrů zaměstnanců.²⁹⁶ Každopádně již po pěti letech provozu prošlo jeslemi na tři sta místních dětí, o jejichž zdraví pečovala pravidelně třikrát týdně lékařka.²⁹⁷ Dvacáté výročí otevření jeslí v lednu 1973 oslavily děti sladkostmi a dárky z prostředků VŽKG, o šest let později pak objekt prošel celkovou rekonstrukcí, aby byl 24. září 1979 za účasti personálního ředitele VŽKG Václava Lyčky slavnostně otevřen pro přijetí pětáctyřiceti dětí, o které pečovaly vedoucí vychovatelky Ludmila Pravdová a Jana Porvisová. Objekt byl nově tvořen třemi hlavními částmi, ložnicí kojenců, mladších batolat a ložnicí starších batolat.²⁹⁸ Jelikož kapacita jeslí byla na počátku osmdesátých let 20. století naprosto nedostatečná, přistoupil sociální odbor VŽKG ke komplexní přestavbě jednoho přízemního třípokojového bytu v Reymontově ulici v Šídlovci na tzv. mikrojesle s maximální kapacitou deseti dětí, o které se staraly dvě pečovatelky. Zařízení bylo tvořeno menší kuchyní, ložnicí, hernou a sociálním zařízením. Stravování zajišťovaly jesle, do jejichž zahrady si děti za příznivého počasí chodily hrát.²⁹⁹ Budova jeslí i její pobočka sloužily svému účelu až do počátku devadesátých let 20. století.

Pamatovalo se i na zřízení mateřské školy v obci. Patrně nejstarší zmínka pochází z listopadu 1941, kdy stavební oddělení vítkovických železáren vyhotovilo projektovou dokumentaci školky s přilehlou zahradou a hřištěm

o celkové rozloze 400 m². Přízemní budova ve tvaru písmene T měla být postavena v dnešní ulici Obchodní mezi obytnými domy č. p. 479 a 480 přibližně v místech, kde se v současné době nachází hostinec Beskyd.³⁰⁰ Po německé okupaci byl provoz školky zahájen 24. září 1945, ale přímo v prostorách obytného domu č. p. 496 v ulici Příborská. V prvních poválečných letech jejího fungování dostávaly děti pravidelně od Červeného kříže ručníky, ošacení a potravinové doplňky jako pomeranče, cukr či kakao a vítkovickými učni zhotovené dřevěné hračky.³⁰¹

Obr. 56. Paskovská ulice u tzv. staré školky, šedesátá léta 20. století

Dne 30. října 1945 byly vypracovány stanovy mateřské školy, ve kterých se vítkovické těžířstvo zavázalo, že zajistí vhodné místnosti, zahradu s hřištěm a postará se o čistotu a vytápění interiéru, aby byl vhodně položen „základ dětské osobnosti“. Podnik vycházel z původního nařízení Ministerstva vyučování č. 103 z roku 1872 a stanovil podmínku vedoucí vychovatelce, která měla mít minimálně čtyřletou praxi v oboru. Prvními poválečnými učitelkami se staly Marie Holáňová a Danuše Madziová.³⁰² V roce 1950 rozhodla závodní rada VŽKG darovat mateřské škole gramofon a rozhlasový přijímač. O další vybavení školky houpačkou, trojkolkou nebo koloběžkami se postaral Autoklub VŽKG. Jelikož kapacita mateřské školy s postupným nárůstem počtu dětí nedostačovala, došlo v listopadu 1952 k rozšíření prostor školky určené zejména tzv. celodenním dětem. Výchova a péče o děti neprobíhala pouze

v prostorách školky a přilehlé zahrady, ale VŽKG pro ně zajišťovaly i filmová představení v závodním hotelu „dětská odpoledne“ v lesíku ve Vítkovicích a oslavy Dne matek na podnikovém stadionu.³⁰³ V březnu 1951 požádaly železářny jako provozovatel školky o povolení k výstavbě nového objektu ve tvaru písmene T pro dvoutrídni mateřskou školu na parcele č. 346/1 v ulici Viktora Huga č. p. 667. Koncem listopadu 1952 proběhlo kolaudační řízení a po dokončení menších řemeslných prací začal objekt sloužit svému účelu. Náklady na zřízení nové školky v Hrabové přesáhly 3,75 milionu korun.³⁰⁴ K 1. lednu 1956 došlo k převodu její správy na Městský národní výbor Ostrava, přičemž cena nemovitosti s veškerým příslušenstvím byla vyčíslena na 181 338 korun.³⁰⁵ V druhé polovině padesátých let 20. století zvažovaly vítkovické železářny zřízení v pořadí již třetí školky v Hrabové. K výstavbě nového objektu nakonec nikdy nedošlo, místo toho sloužilo od konce sedmdesátých let 20. století jako školka několik místnosti v budově základní školy. Nepochybně to souviselo se silnými populačními ročníky. V souvislosti s dokončením druhé etapy kolonie Šídlovec v roce 1949 a příchodem nových rodin byla kapacita školní budovy ve starší části Hrabové naprosto nedostatečná. Úvahy o novém školním objektu se sice objevily znovu již v roce 1946, ovšem nakonec byl o tři roky později postaven poblíž stávající školy jen provizorní dřevěný přístavek. Do té doby musely děti ve věku jedenáct až patnáct let dojíždět do školy v Ostravě-Zábřehu. Mimo to byl byt ředitele v budově školy zrušen a přestavěn na třídu. Ale i to bylo pouze dočasné řešení. Počet tříd školy v Hrabové se každým rokem stále zvyšoval. V roce 1954 měla osmiletá škola už dvacet dva tříd. Do některých docházelo až čtyřicet osm dětí. Vedení školy proto nechalo zřídit další dvě provizoria. Části pionýrského domu, resp. družiny mládeže na Šídlovcích byly adaptovány pro čtyři třídy. Další dvě se nacházely v nově postavených dřevěných domech. Kromě tedy pěti tříd v hlavní školní budově, byly všechny ostatní velmi malé a naprosto nevhodné k dlouhodobému užívání. Výuka probíhala také v prostorách původní farní školy. Do tohoto objektu pronikala vlhkost, podlaha vykazovala velkou nerovnost a staré trámy byly napadeny houbou. Navíc škola nedisponovala vlastní tělocvičnou. K tomuto účelu přechodně sloužil sál v hostinci U Lípy. Jiným problémem byla absence kanalizace a vodovodu, rovněž záchody byly k dispozici jen v hlavní budově. Jistým řešením situace měla být nástavba budovy hlavní školy o jedno patro s tím, že by stavební práce probíhaly během výuky. Obvodní rada obce tento návrh ale neakceptovala.³⁰⁶ Postavení zcela nové školní budovy se stále více ukazovalo jako naprostá nezbytnost. O neutěšeném stavu obecné školy v Hrabové upozornila místní obvodní rada písemně 24. září 1953 Jednotný národní výbor v Ostravě. V říjnu téhož roku proběhla v hostinci U lípy stavující schůze sdružení rodičů a přátel školy, kde byla veřejnost oficiálně seznámena se záměrem vedení obce postavit v Hrabové novou školní budovu.³⁰⁷ Podle představ vedení obce se mělo k její realizaci přistoupit už následujícího roku.

Dne 12. října 1953 vybrala příslušná státní komise jako vhodný pozemek parcelu č. 184 patřící rolníkovi Františku Kudělkovi, nicméně Krajský národní výbor v Ostravě později upřednostnil zcela jiné pozemky. Ve snaze urychlit zahájení přípravných stavebních prací se učitel hrabovské obecné školy Bohuslav Cigánek rozhodl v lednu 1955, kdy do školy docházelo celkově více než osm set dětí, osobně informovat o naléhavosti celé situace školský odbor Krajského národního výboru v Ostravě. Oprávněnost jeho výzvy potvrdila zpráva okresního hygienika MUDr. Wrány z listopadu téhož roku, který školní prostory označil za „...tmavé, studené, přesto že se vytápí. V dřevěných barácích jsou děti, které sedí v blízkosti kamen přehřívány a děti u oken trpí zimou. Z hygienicko-epidemiologického hlediska je škola naprosto nevyhovující. Výskyt infekčních nemocí: spála, žloutenka, záškrť“. Na základě dalších jednání a konzultací s Jednotným národním výborem v Ostravě byla nakonec vybrána pro stavbu nové osmileté školní budovy parcela č. 767 Vlasty Miloňové a manželů Vladimíra a Elišky Mokresových a parcela č. 766 a 871 manželů Františka a Anny Miloňových poblíž Šídlovce. Nermalou rolí při rozhodování o umístění budovy hrála dostupnost napojení na dálkové vytápění poskytované vítkovickými železárnami. Pozemky o výměře 3597 m² byly převedeny na stát zastoupený Okresním národním výborem v Ostravě na základě smlouvy z 1. února 1957.³⁰⁸

Obr. 57. Dětské radovánky na Šídlovci, šedesátá léta 20. století

Ministerstvo školství zpočátku vyčlenilo na stavbu ze svých prostředků částku 7 milionů korun. Autory objektu osmileté dvaceti pěti třídní školy se stali významní čeští architekti Karel Filsak, Karel Bubeníček a Jaroslav Švec z Krajského projektového ústavu v Praze. S ohledem na poddolování pozemku navrhl doc. Drlík z Vysoké školy báňské v Ostravě jistá opatření, jež měla zajistit stabilitu a bezpečnost objektu. Plánovaný termín zahájení prací 1. června 1955 se ovšem dodržet nepodařilo. Výstavba dvoupatrového cihlového objektu

s železobetonovými stropy začala v březnu následujícího roku, jeho částečná kolaudace proběhla v listopadu 1957, kdy byla dána do užívání učební část budovy A.³⁰⁹ Ke slavnostnímu otevření nové školní budovy došlo 15. prosince 1957 za účasti několika stovek žáků, učitelů a zástupců státních úřadů.³¹⁰

Obr. 58. Geologický průzkum Ostrava, 1967

Vyučování bylo zahájeno následujícího dne, a to tentokrát za značného zájmu médií včetně Československé televize a rozhlasu. Srdečný pozdrav zaslal z Prahy i hrabovský rodák, známý spisovatel Vilém Závada: „Milé hrabovské děti, milí spoluobčané, dnes se otevírá v Hrabové nová nádherná škola. Je to v dějinách naší obce událost velmi významná, neboť se v ní otevře nejen, velká, architektonicky krásná budova, ale také studna vzdělání pro sta a sta našich dětí. My starší, přejeme z velkého srdce naší mládeži, aby s ní našla vše, co potřebuje pro rozvoj svého ducha a svého těla. A přejeme jí také to, aby cele využila všech možností vzdělání, jež se jí v nové škole naskytují.“³¹¹ Menší stavební práce probíhaly ještě v boční jednopatrové části školy, tělocvičně a družině, takže celý objekt byl kolaudován 28. května 1958. Prvním ředitelem se stal Bohuslav Cigánek.³¹² Náklady na výstavbu školy překročily 11 milionů korun. O úklid interiérů a přestěhování nábytku a školních potřeb se postarali učitelé společně s některými rodiči a dětmi. Velkou pomocí byl poskytnutý automobil vojenskou správou ze Staré Bělé. V druhém pololetí školního roku

1957/1958 docházelo do nové školní budovy sedm set osmdesát dva žáků, které mělo na starosti dvacet sedm učitelů. Ovšem ani nová školní budova nebyla zárukou bezproblémového vyučování. Právě tehdy zaznamenal pedagogický sbor mnohem více případů špatného chování žactva, než dosud. K ukáznění školní mládeže sloužila pionýrská organizace. Podle tříd byli žáci rozděleni do více oddílů. Schůzky se konaly zpravidla každou středu v odpoledních hodinách pod vedením učitelů nebo starších žáků. Volnočasové aktivity zahrnovaly sportovní činnost, ale i různé drobné řemeslné práce i kreslení. Někteří talentovaní žáci uspěli v rámci soutěží tvořivosti mládeže a postoupili do okresního kola. Vedoucí pionýrské organizace také několikrát zorganizovali návštěvu městské hvězdárny.³¹³

Pro úplnost nutno dodat, že v roce 1962 nechaly vítkovické železárny postavit za budovou základní školy řadu velkých skleníků pro urychlení růstu zeleniny, která byla dodávána závodním jídelnám a tržnicím. Celkově byly vybudovány tři hektary nových skleníků, při jejichž provozu vypomáhala také místní školní mládež.³¹⁴

V přízemí objektu původní školy v Bažanově ulici pak byla zřízena knihovna, umístěna zde byla také rozhlasová aparatura, místnosti v prvním patře sloužily ke schůzkám občanského výboru a k uskladnění věcí civilní ochrany. V letech 1970–1975 probíhala generální oprava budovy, která zahrnovala podlahy, střechu, fasády, výměnu oken, vymalování interiérů a úplnou rekonstrukci elektroinstalace.³¹⁵

V místech za základní školou mělo v osmdesátých letech vyrůst nové učňovské středisko svářečské školy národního podniku Hutní montáže Ostrava včetně ubytovacích a stravovacích prostor a sportovního areálu. Projekt byl navržen v letech 1979–1980, ale nakonec nebyl nikdy realizován.³¹⁶

Společenský a kulturní život

Vedení obce, ať již v podobě obvodní rady nebo obvodního národního výboru, usilovalo o zapojení široké veřejnosti do života obce. Zpočátku se jednalo o pořádání „hovorů s občany“ v sále hostince U Lípy. Politické a zájmové organizace, jako KSČ, SSM, SČSP, Klub důchodců, Svaz žen, občanský výbor i účastníci různých kurzů, využívaly k setkávání prostory svobodáren, resp. objektu Vítkovických staveb, n. p. (č. p. 581). Vzhledem k tomu, že vlastník nemovitosti měl v úmyslu příslušné místnosti adaptovat na bytové jednotky, rozhodl Obvodní národní výbor v Ostravě 3 v roce 1974 o výstavbě jednopodlažního Společenského domu na Šídlovci na parcele č. 773/7 nedaleko Paskovské silnice. Objekt vybavený sálem a klubovny poprvé posloužil občanům Hrabové sice již v následujícím roce, ale do trvalého provozu byl uveden až v březnu 1977 poté, co městský hygienik potvrdil dokončení vnitřní kanalizace WC.³¹⁷

Kvalitní kulturní vyžití obyvatelům Hrabové nabízel divadelní spolek Vojan, založený v roce 1947. Členskou základnu tvořili místní nadšenci, kteří se pravidelně scházeli ke zkouškám v odpoledních a večerních hodinách v sále oblíbeného hostince U Lípy. Zde také odehráli řadu veřejných představení. V případě pěkného počasí ochotničtí herci vystoupili i v přilehlé zahradě. Repertoár souboru zahrnoval především hry klasických českých autorů. Vojan také pravidelně hostoval při různých příležitostech v okolních obcích na Ostravsku a již za první tři roky působení pod vedením Teodora Holuшы měl na kontě sto odehraných vystoupení.³¹⁸ Po velmi úspěšném období následoval výrazný pokles aktivit poté, co v roce 1954 Holuša změnil zaměstnání a nemohl se již plně věnovat spolku. Nově zvolený předseda Oldřich Chlupatý se záhy odstěhoval a tak v roce 1955 soubor odehrál pouze jedno představení, rytířskou veselohru *Ženichové* od S. Ž. Macháčka u příležitosti výročí vzniku republiky 28. října. Do sálu si našlo cestu na dvě stě diváků. Ochotnický soubor Vojan definitivně zanikl v listopadu 1970. Naopak vlastní divadelní vystoupení poprvé připravili v roce 1955 i žáci hrabovské školy.³¹⁹ V hostinci U Lípy se řadu let podařilo udržet tradici plesových tanečních zábav, na jejichž pořádání se podílely téměř všechna místní sdružení a instituce.³²⁰

Obr. 59. Dvacáté výročí otevření jeslí na Šídlovci, 14. února 1973

Velmi oblíbený mezi obyvateli byl od září 1959 provizorní biograf, který se nacházel v místnosti jedné ze svobodáren na Šídlovci. Promítání probíhalo každou sobotu, odpoledne pro děti činilo vstupné jednu korunu a večer pro dospělé dvě koruny. Zásahu na instalaci promítacího zařízení a provozu kina měl především člen závodního klubu vítkovických železáren Josef Choleva. Navzdory velkého zájmu občanů nemělo kino dlouhého trvání. Centrem vzdělanosti v Hrabové i nadále zůstávala místní lidová knihovna, do které si našly cestu prakticky všechny generace obyvatel Hrabové. Jen v roce 1958 bylo vypůjčeno více než dva tisíce sto publikací, o rok později to bylo již necelých tři tisíce tři sta. Kromě klasické beletrie a politických brožur disponovala knihovna

poměrně pestrá škála svazků odborné literatury, zejména z přírodních věd a nejrůznějších technických oborů. Vedoucí knihovny Antonín Konvička kladl důraz na pravidelné doplňování fondu o nové publikace, což místní čtenářská obec dokázala ocenit.³²¹

K velkým společenským akcím, kterých se obyvatelé zúčastňovali v nemalém počtu, patřily každoroční prvomájové průvody. Ten vůbec první v Hrabové se konal v roce 1958. Do té doby chodili místní občané slavit svátek práce buď do sousedního Vratimova, nebo do vzdálenějších Vítkovic a centra Ostravy. Průvod, jehož součástí bylo i osm alegorických vozů,³²² vyšel od státního statku na horním konci obce a po Paskovské silnici kráčel až ke slavnostně ozdobenému prostranství před novou školní budovou, kde po skončení politických projevů zahrála všem přítomným dechová hudba Osvětové besedy. První ročník místních oslav prvního máje svou velkou účastí podpořili na oplátku také lidé z Vratimova.³²³

³²¹ AMO, Obvodní rada Hrabová, kart. 2, inv. č. 24.

³²² Tamtéž, kart. 6, inv. č. 33.

³²³ Tamtéž, kart. 6, inv. č. 34.

²⁷⁷ V listopadu 1953 evidovala bytová komise Hrabové 58 žádostí. Občané mohli do pořadníku nahlédnout pravidelně každé pondělí.

²⁷⁸ AMO, Obvodní rada Hrabová, kart. 6, inv. č. 37.

²⁷⁹ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 34, inv. č. 358 (II. vrstva, Výhledová zastavovací studie prostoru Hrabová, s.d.). Fondy AV – Vítkovice, s. p. Ostrava a Střední odborné učiliště strojírenské s. p. Vítkovice – nejsou dosud plně inventarizovány. K dispozici je pouze prozatímní inventární seznam, a proto se kvůli možnosti pozdější identifikace bude v závorce za standardní archivní citaci uvádět, o jakou archiválii se jedná.

²⁸⁰ ZAO, Krajský národní výbor Ostrava, kart. II 21, inv. č. 5021.

²⁸¹ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 70, inv. č. 542 (I. vrstva, Stížnost na kácení porostů pro rozšiřování haldy v Hrabové, 1987).

²⁸² Stál snad někde v prostoru mezi kolonií Šídlovec a řekou Ostravicí v blízkosti haldy vítkovických železáren. Patrně se však nejedná o tábor shodný s pozůstatky tábora ve Vrbině, neboť z něj byly postaveny jen základy a nikdy nebyl v provozu, dle vzpomínek pamětníků jej navíc začali stavět Němci. Srov. kapitoluamátkové objekty a drobná sakrální architektura; SLAVÍK, Vladimír. Události v Hrabové r. 1945 - červenec. In: *Hrabovské noviny* [online]. 13. 6. 2016. [cit. 20. 5. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/hrabovske-noviny/udalosti-v-hrabove-r-1945-cervenec.html>; SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 35, 37.

²⁸³ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 168, inv. č. 1090 (I. vrstva, Zásobování kuchyně v pracovním táboře v Hrabové, závady stravování, 1946); tamtéž, kart. 207, inv. č. 1563 (I. vrstva, Dohody se Správou věznice Krajského soudu v Ostravě, velitelství oddílu SVS Ostrava o práci potrestaných ve VŽ, zřízení pracovního tábora, podmínky, odměny, 1946–1953).

²⁸⁴ ŠMÍČEK, Petr. Role popraveného Jana Buchala z Ostravy v monstrprocesu s Miladou Horákovou a spol. v roce 1950. In: *Ostrava 22: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2005, s. 211–249. ISBN 80-86904-05-9.

²⁸⁵ AMO, Obvodní rada Hrabová, kart. 6, inv. č. 33.

²⁸⁶ AMO, Jednotné zemědělské družstvo Hrabová, inv. č. 1.

²⁸⁷ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 153; AMO, Obvodní rada Hrabová, kart. 2, inv. č. 27.

-
- ²⁹¹ AMO, Jednotné zemědělské družstvo Hrabová, inv. č. 1.
- ²⁹² BARCUCH, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm*, s. 46–50.
- ²⁹³ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 170, inv. č. 1131 (I. vrstva, Jesle, útulky, mateřské školy – korespondence, 1945–1952).
- ²⁹⁴ Tamtéž, kart. 53, inv. č. 443 (II. vrstva, Stavební povolení stavby jeslí typu T45 na pozemku p. č. 347 v k. ú. Hrabová, 1947, 1951, 1952).
- ²⁹⁵ Tamtéž, kart. 14 (Závod 84, Výstavba jeslí v O.-Hrabové – korespondence týkající se odstranění závad, kolaudace jeslí, 1955).
- ²⁹⁶ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 170, inv. č. 1131 (I. vrstva, Jesle, útulky, mateřské školy – korespondence, 1945–1952).
- ²⁹⁷ ANONYM. Páté výročí závodních jeslí v Hrabové. *Jiskra*, 15. 2. 1958, roč. 14, č. 13, s. 3.
- ²⁹⁸ ANONYM. Úspěšná generálka. *Jiskra*, 26. 9. 1979, roč. 35, č. 39, s. 2.
- ²⁹⁹ AV, nezpracováno, stanovení norem obsazení jeslí a mikrojeslí Hrabová, 1988, přírůstkové číslo 13/2009.
- ³⁰⁰ AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 931, inv. č. 4291.
- ³⁰¹ AMO, 1. mateřská škola Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 1, 3, 5.
- ³⁰² AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 170, inv. č. 1131 (I. vrstva, Jesle, útulky, mateřské školy – korespondence, 1945–1952).
- ³⁰³ AMO, 1. mateřská škola Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 4, 18, 35, 37, 46.
- ³⁰⁴ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 667 (uložení nedohledáno).
- ³⁰⁵ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 42, inv. č. 250 (Převody pozemků, budov, mateř. škol, farních budov a bytového fondu VŽKG do majetku Městského národního výboru v Ostravě, 1953–1962).
- ³⁰⁶ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 110 (uložení nedohledáno).
- ³⁰⁷ AMO, Obvodní rada Hrabová, kart. 6, inv. č. 34.
- ³⁰⁸ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 110 (uložení nedohledáno).
- ³⁰⁹ Tamtéž.
- ³¹⁰ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 260.
- ³¹¹ AMO, Národní škola Ostrava-Hrabová, kart. 1, inv. č. 3.
- ³¹² AMO, Základní devítiletá škola Ostrava-Hrabová, korespondence (uložení nedohledáno).
- ³¹³ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 261–264.
- ³¹⁴ AV, Střední odborné učiliště strojírenské s. p. Vítkovice, Ostrava, kart. 177, pag. 76 (Kronika odborného učiliště VŽKG).
- ³¹⁵ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 110 (uložení nedohledáno).
- ³¹⁶ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 149 (II. vrstva, Školský areál v O-Hrabové, 1980).
- ³¹⁷ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 664 (uložení nedohledáno).
- ³¹⁸ AMO, Vojan, divadelní soubor při Osvětové besedě Ostrava-Hrabová, inv. č. 2.
- ³¹⁹ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 205–206.
- ³²⁰ Národní fronta, Výbor žen, Sokol, Osvětová beseda, Svaz československo-sovětského přátelství, sdružení rodičů, myslivců a požárníků.
- ³²¹ Tamtéž, inv. č. 1, pag. 364–365.
- ³²² Tři zastupoval Uhelný průzkum Ostrava, n. p., po jednom připravila místní stanice mladých přírodovědců, žáci základní školy, členové hrabovského Sokola, JZD a zaměstnanci Severomoravské Prefy, n. p.
- ³²³ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 301.

Hrabová po roce 1989

Historie Hrabové po roce 1989 nebyla dosud systematicky zpracována. Dílčí poznatky přinesly jen některé publikace, jejichž zaměření sledovalo odlišná témata. Nejnověji zpracované dějiny Ostravy se dění v Hrabové dotkly jen letmo, např. v souvislosti s ostravskou návštěvou prezidenta Václava Havla 3. ledna 1990.³²⁴ Stručný nástin polistopadového vývoje poskytla stručná publikace vydaná k výročí 700 let Hrabové.³²⁵ Zajímavé poznatky související především s církevními dějinami přinesla rovněž monografie Martina Slepíčky o kostele sv. Kateřiny Alexandrijské.³²⁶

Vznik samostatného městského obvodu a jeho vývoj do roku 1994

Listopadový převrat roku 1989 znamenal zásadní přelom v dějinách Hrabové. V předchozím období byla tato kdysi samostatná obec téměř vymazána jako samostatný subjekt; její existence v rámci komunistického správního uspořádání znamenala zařazení do ostravského obvodu Ostrava 3, dříve Ostrava-Zábřeh. Činnost několika tzv. občanských výborů působících na jejím území neměla zásadní význam.³²⁷ Dokladem pokračujícího přezíravého přístupu městských orgánů k Hrabové v těsně popřevratovém období byla i snaha o zřízení skládky komunálního odpadu v oblasti Hrabová-Pilíky, severně od odkalovacích nádrží Dolu Paskov na území bývalých rybníků Starý Hurt, Nový Hurt a Šajar. Zřízení smetiště, jež mělo figurovat i v územním plánu města,³²⁸ by mělo pro hrabovské občany nedozírné následky. V návrhu se totiž počítalo s uložením zbytků materiálu z nového zpracovatelského závodu tuhého komunálního odpadu v Ostravě-Kunčicích. Proti zřízení skládky hovořilo intenzivní využívání zemědělské půdy tehdejší JZD Odra Krmelín, nebezpečí průsaku toxických odpadů do spodních a povrchových vod i negativní důsledky pro volně žijící zvěř. Proti návrhu vystoupil tehdejší člen rady Petr Balušek st., pozdější člen Zastupitelstva a Rady městského obvodu Hrabová za KDU-ČSL. Osmého května 1990 Rada Obvodního národního výboru Ostrava 3 návrh na zřízení skládky předložený Útvarem hlavního architekta města Ostravy odmítla.³²⁹ Vybudování odpadiště se podařilo zabránit i díky úsilí místní občanské iniciativy, protestní petici podepsalo 1308 občanů.³³⁰

Symbolickým začátkem nové éry Hrabové se stala návštěva nového československého prezidenta Václava Havla, který navštívil Ostravu 3. ledna 1990 a zastavil se na hrabovském hřbitově, aby uctil památku novináře, spisovatele

Obr. 60. Prezident České republiky Václav Havel pokládá květiny na hrob spisovatele a disidenta Jaromíra Šavrdy na hrabovském hřbitově, 3. ledna 1990

k problematice uspořádání městských obvodů (městských částí) vyjádřili formou celoměstské ankety. Výzva byla zveřejněna v denním tisku ve dnech 22. a 23. srpna 1990.³³³ Občané Hrabové se v dotazníkovém šetření velkou většinou vyslovili pro její další existenci jako samostatného městského obvodu v rámci Ostravy – opět pomohla občanská angažovanost.³³⁴ Plenární zasedání NVO dne 14. září 1990 definitivně schválilo územní změny v uspořádání Ostravy – bylo potvrzeno vyčlenění Hrabové jako nového obvodu města ze stávajícího obvodu Ostrava 3.³³⁵

Volby do zastupitelstev obcí a měst proběhly 23.–24. listopadu 1990. V Hrabové bylo zvoleno patnáctičlenné zastupitelstvo s převahou nezávislých občanských kandidátů. Osmého prosince byla zvolena pětičlenná rada a starostou se stal Ing. Bohumil Rundt.³³⁶ Sídlem nového úřadu městského obvodu se stala tzv. nová škola na Bažanově ulici. V roce 1994 schválila Rada

a signatáře Charty 77 Jaromíra Šavrdy. V nových poměrech měla zásadní proměnou projít zákonná úprava týkající se samosprávy měst a obcí, kterou připravovala Česká národní rada.³³¹ Již od června probíhala jednání zástupců Národního výboru města Ostravy (NVO), obvodních národních výborů³³² a některých městských částí o možnosti vytvořit nové obvody Ostravy, zejména v okrajových částech města. Byla vytvořena pracovní komise složená ze zástupců jednotlivých odborů NVO, jednotlivé městské části projednávaly názory občanů formou veřejných schůzí a anket. Jednoznačnou tendencí byla snaha historických městských částí o znovuzískání suverenity formou samosprávy v rámci nového uspořádání Ostravy. Vedení města Ostravy se rozhodlo obrátit se na občany města s výzvou, aby se

města Ostravy znak a prapor městského obvodu. Hrabovský znak tvořil dělený štít s motivy věže dřevěného kostela sv. Kateřiny a nožového kola odkazujícího na křesťanskou mučednici, patronku kostela. Nový městský obvod tak završil cestu za získáním potřebných vnějších atributů, které jej charakterizují. Nový znak obdržel starosta Ing. Rundt od místopředsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Ing. Jana Kasala dne 8. dubna 2005.³³⁷

Obr. 61. Prezident České republiky Václav Havel se zdraví s Dolores Šavrdovou, manželkou spisovatele a disidenta Jaromíra Šavrdy na hrabovském hřbitově, 3. ledna 1990

S odstupem můžeme konstatovat, že zřízení městského obvodu Hrabová bylo přelomovou událostí, která pozitivně ovlivnila životy hrabovských občanů.³³⁸ Hrabované znovu získali možnost ovlivňovat rozvoj místa, jež tvořila jejich domov a ke kterému měli povětšinou hluboký vztah. Zajímavým rysem Hrabové je její přirozené dělení na vesnickou část s rodinnými domy, někdy nazývanou Stará Hrabová (historické označení) či „vesnice“, a sídliště Sídlovec s bytovými domy. Často užívané označení „jižní část Hrabové“ se vztahuje k její vesnické části jižně od ulice Mostní.³³⁹ Část Hrabová-Žižkov je dnes vnímána spíše ve spojitosti s činností velkoobchodů MAKRO a TESCO či dalších firem. Čas od času se projevovaly odlišné zájmy občanů bydlících „na vesnici“ a „ve městě“. Prevencí případných neshod se stala informovanost obyvatel; velmi pomohlo, že v roce 1992 začaly vycházet Hrabovské listy,

tiskový zpravodaj pravidelně informující o dění v městském obvodu a zdarma distribuovaný všem občanům – první číslo vyšlo na počátku roku.³⁴⁰

Nový městský obvod zažíval velké změny související s jeho efektivní správou a majetkovými přesuny, např. u obdělávané půdy. Oddělením od jednotného zemědělského družstva v Krmelíně vzniklo Zemědělské družstvo Hrabová. Někteří jeho členové záhy požádali o vynětí svých pozemků z kolektivního hospodaření. Velký vliv dále mělo vypořádání restitučních nároků Otakara Lyčky a jeho dědiců. V roce 1993 se z družstva stala Zemědělská společnost Hrabová, s. r. o., která v dalších letech vcelku úspěšně působila vedle soukromých zemědělců.

Vedení obvodu se potýkalo s řadou praktických problémů. Řešit se musel technický stav základní školy kvůli zatékání, funkčnost veřejného osvětlení, správa hřbitova i ekologické problémy, např. přetrvávající černé skládky. Občany popuzovalo bezdůvodné kácení stromů i jiných dřevin, k němuž často dával souhlas odbor životního prostředí Magistrátu města Ostravy i přes záporné stanovisko orgánů Hrabové.³⁴¹ Městský obvod se také stal majitelem bytového fondu na Šídlovci formou převodu od státu.³⁴² Zanedbané byty se postupně začaly prodávat a noví majitelé, bývalí nájemníci, mohli začít plánovat opravy nově nabytého majetku. Byty v majetku Hrabové spravovala realitní agentura CITY- Ing. Petr Mokroš.

Počátkem devadesátých let 20. století se množily stížnosti občanů na zvyšující se kriminalitu. Směřovaly k častým krádežím majetku, např. kovových součástí staveb, které končily ve sběrných surovinách díky „aktivitě“ některých bezdomovců. Ani krádeže aut a jízdních kol nebyly výjimkou. Od 1. prosince 1992 začala fungovat služebna městské policie na ulici Victora Huga na Šídlovci, což posléze přispělo ke zlepšení veřejného pořádku v obvodu.³⁴³

Aby se Hrabová stala příjemným místem pro život, bylo nutné vyrovnat se s dědictvím nedávné minulosti. V roce 1991 začala stavba kanalizace ve vesnické části obvodu (ulice Na Konečné, Šurova). Dalším úkolem se stala plynofikace vesnické části Hrabové, která úspěšně pokračovala mnoho dalších let. Z celkového počtu 516 rodinných domků bylo do roku 1993 plynofikováno 133, v roce 1994 dalších 41.³⁴⁴ Majitelé domů mohli využít i státní dotaci. Souběžně se začalo s opravou povrchu ulic jak ve vesnické části, tak na Šídlovci. Začala se zvyšovat stavební činnost, přibýval počet rodinných domků – jen v roce 1993 bylo vydáno 59 stavebních povolení. Zatímco zavedené firmy měnily jména, majitele i výrobní program (např. BETA Olomouc, a.s., nyní BEST-BETA, a.s.), přibývalo živnostníků se zaměřením na služby. Život občanů asi nejvíce ovlivnily lékařky s ordinacemi na ulici Příborské na Šídlovci (MUDr. Jana Konopáčová, MUDr. Jiřina Kotrčová).³⁴⁵ K tomu dodejme, že

Protějšší strana: *Obr. 62. Rada Obvodního národního výboru Ostrava 3 nesouhlasí s umístěním skládky severně od odkalovacích nádrží Dolu Paskov, 8. května 1990*

Předkládá:

V Ostravě 3 dne 26.3.1990

ing. Zdeněk Kravčík
místopředseda ObvNV

Věc: Skládka Hrabová - "Pilíky"

Návrh na usnesení:

Rada ObvNV Ostrava 3

- n e s o u ě l a s í s návrhem NVO-ÚHAMO na zřízení skládky čis. 25 Hrabová - Pilíky /severně od odkalovacích nádrží dolu Faskov/ pro ukládání nezpracovatelného odpadu z nového zpracovatelského závodu TKO v Kunčicích.

Důvodová zpráva:

- 1/ ÚHAMO navrhuje umístění skládky na pozemky, kde na základě rozhodnutí NVO VLHZ provádí investor OKD Rekultivace stavbu "Úpravu vodních poměrů Ščuči". Je proto podivné, že ÚHAMO mohl tytéž pozemky vybrat ke skládce TKO.
- 2/ Zemědělská půda dle stanoviska JZD Krmelín je v daném území intenzivně využívána a touto lokalitou procházejí 4 vodoteče melioračního charakteru. Tudiž jakékoliv navržení skládky na pozemcích by způsobilo nepřipustné hluboké příkopy se značným záborem ZPF. Tímto, by došlo k většímu roztříštění zemědělských bloků. Zatrubnění vodoteče zde nepřichází v úvahu z důvodu údržby důlních vlivů a tím uslepení příkopů z meliorací.
- 3/ V obci Hrabová jsou nízko pod povrchem spodní vody a ukládáním toxických a jiných odpadů je nebezpečí průsaku do spodních a povrchových vod, což by mělo za následek zamoření celé obce Hrabová.
- 4/ Pozemky ke skládce jsou i v držbě honitby MS Hrabová. Vznikem zamýšlené skládky by došlo k zhoršení stavu a úbytku zvěře v naší přírodě. Ani z tohoto hlediska nelze souhlasit s navrženou lokalitou skládky.

Projednáno a schváleno radou ObvNV dne 8.5.1990

o pár let později se v Hrabové usadila i zubní lékařka (Šrobárova 22) a od roku 2002 je v provozu i zdravotnické rehabilitační zařízení MUDr. Ludmily Pečivové na ulici Obchodní.

Řada prostředků nadále plynula do opravy celých ulic, např. v roce 1994 byla rekonstruována za dva miliony korun ulice Obchodní na Šídlovci. Pokročila výstavba chodníků technikou položení tzv. zámkové dlažby. Nově budovaný chodník podél ulice Paskovské přispěl ke zvýšení bezpečnosti chodců včetně žáků základní školy – právě dopravní zatíženost této ulice se stávala nepříjemným problémem. Obyvatelé si stěžovali na hlučnost a zápach z projíždějících automobilů. Významným počinem byla v roce 1994 stavba cyklistické stezky spojující podchod pod Místeckou ulicí a lávku přes řeku Ostravici. Podmínky pro rozvoj cyklistiky v Hrabové se výrazně zlepšily.

Znakem dalšího rozvoje občanské společnosti byl rozmach spolkové činnosti občanů. Činili se fotbalisté a tenisté (TJ Sokol Hrabová), ale také myslivci, zahrádkáři, včelaři a dobrovolní hasiči. V roce 1993 zahájilo svou činnost zásluhou prof. Vladimíra Morkese i Divadlo U Lípy hrající v sále stejnojmenné restaurace.

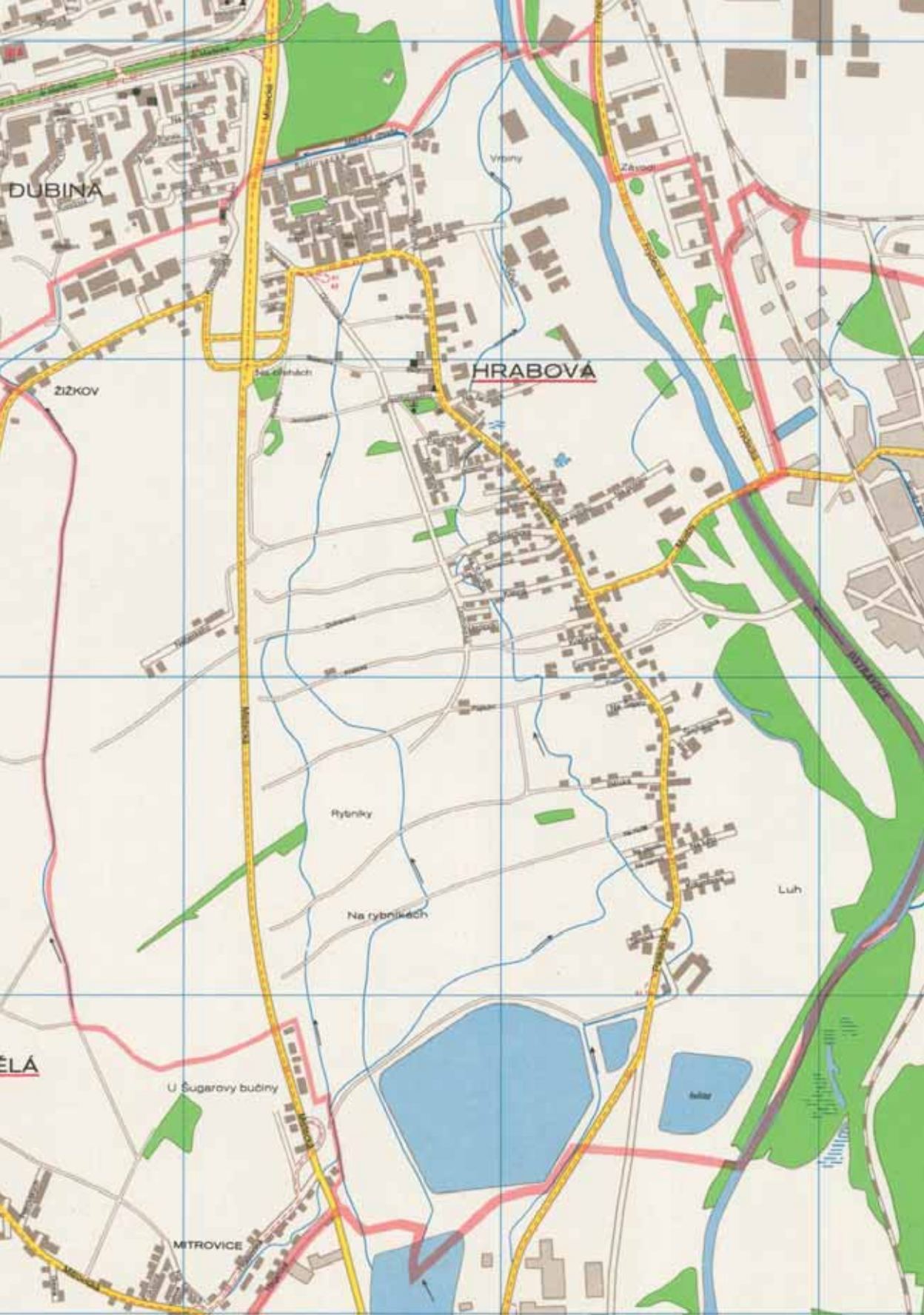
V listopadových komunálních volbách (18. a 19. listopadu 1994) kandidovaly čtyři strany. Občanská demokratická strana (ODS) a Česká strana sociálně demokratická založily své místní organizace a usilovaly o hlasy voličů. Projevilo se spíše pravicové smýšlení hrabovských občanů, a tak zvítězili občanští demokraté s počtem osmi zastupitelů z 15. Do čela Hrabové byl opět zvolen dosavadní starosta Ing. Bohumil Rundt. V pětičlenné radě zasedl i zástupce KDU-ČSL Petr Balušek starší. Funkci tajemníka vykonával Mgr. Jiří Strniště. Etapa utváření nového městského obvodu skončila. Hrabová se stávala atraktivním místem pro život a čekaly ji nové výzvy.

Nové stavby, oslavy i povodeň – vývoj Hrabové v letech 1994–1998

Postavení obcí a měst se v polistopadovém období měnilo a umožňovalo realizaci veřejných investic, které měly za cíl zlepšení života občanů, často s důrazem na životní prostředí. Nejinak tomu bylo i v Hrabové.

Zásadní význam pro rozvoj obvodu znamenal územní plán města Ostravy přijatý zastupitelstvem města v roce 1994. Tímto dokumentem byly i pro městský obvod Hrabová jasně určeny plochy pro bydlení, sport, občanskou vybavenost, zemědělskou výrobu a další využití.³⁴⁶ Plán rovněž obsahoval koncepci dopravních a inženýrských sítí, počítal se stavbou objektů pro lehký průmysl v prostoru mezi Mosteckou a Krmelínskou (pozdější průmyslová zóna). Z dnešního pohledu je zajímavé, že se počítalo s realizací později tolik

Protějšší strana: *Obr. 63. Orientační plán města Ostravy, městský obvod Hrabová (detail), 1993*

DUBINA

ZIŽKOV

HRABOVÁ

Rybníky

Na rybníčkách

Luh

ELA

U Šugarovy bučiny

MITROVICE

mlázna

diskutované dopravní stavby, tzv. prodloužené Mostní. Zásadní důležitost měly aktivity související s problematikou životního prostředí. Občané kvitovali s povděkem obnovu a údržbu zeleně, pravidelné zajišťování kontejnerů na odvoz velkoobjemového odpadu, pokračující plynofikaci a výstavbu kanalizace ve vesnické části Hrabové, rekonstrukci vozovek i stavbu nových chodníků. Značný význam mělo napojení sídliště Šídlovec na dálkový teplovod, mohla tak být zrušena nevyhovující kotelna znečišťující ovzduší (1995).³⁴⁷ Památka na ni zůstala jen v nezměněném názvu ulice (U Kotelny). Ovzduší v Hrabové ovlivňoval také houstnoucí automobilový provoz. Využívání městské hromadné dopravy souviselo zejména se zajištěním optimálního provozu autobusových linek č. 39 a 41 i jejich napojení na tramvajovou dopravu, o což představitelé samosprávy trvale usilovali.

V roce 1995 byla ukončena plynofikace Hrabové. Díky úspěšné spolupráci městského obvodu a společnosti Severomoravské plynárny, a.s., byl plyn přiveden k 549 rodinným domům, do bytového domu na ulici Jestřábského a do několika firemních provozoven. Mnoho občanů využilo možnosti získat finanční dotaci od státu. Byl učiněn další významný krok ke zlepšení životního prostředí na území obvodu. K tomu přispělo i to, že se začalo s likvidací odvalu spojeného s činností vítkovických železáren.³⁴⁸ Dodejme ještě, že v oblasti Pilíků začala technická a biologická rekultivace prostoru bývalých odkalovacích nádrží Dolu Paskov.

Práce na zvelebení Hrabové úspěšně pokračovaly. Proběhla rekonstrukce veřejného osvětlení, zdárně se vyvíjely opravy ulic (Příborská na Šídlovci, Šrobárova a Jezerní), postupovaly práce na kanalizaci ve Staré Hrabové. Začala také rekonstrukce budovy úřadu na Bažanově ulici, úspěšně se pokračovalo se ve stavbách cyklostezek spojujících Šídlovec a Domovskou ulici (dokončena 1999).³⁴⁹ V oblasti zemědělství stojí za zmínku zvyšující se výroba tzv. Lyčkově statku (též „Dvůr Lyčka“, nyní společnost Equicentrum, spol. s r. o.). V areálu započala svou činnost oblíbená jízdárna sloužící jezdeckému sportu. Připojená restaurace „Ve Dvoře“ si rychle získala vděčné zákazníky přijíždějící hlavně v letním období na kolech.

Měnila se i situace ve sféře vlastnictví nemovitostí. Přijetí vyhlášky o prodeji bytů na sídlišti Šídlovec umožnilo úspěšné pokračování jejich privatizace. Prodávány byly zejména třípokojové byty na tzv. novém Šídlovci.³⁵⁰ Jejich nájemníci si mohli koupit byty se značnou slevou, a to vzhledem k celkové zanedbanosti bytového fondu. Noví majitelé postupně začali investovat do svého majetku a domy na Šídlovci pomalu měnily svou tvář k lepšímu. Opravovaly se i byty a domy v majetku městského obvodu na tzv. starém Šídlovci. Můžeme dodat, že v bytech na Šídlovci začala fungovat kabelová televize (firma Kabelová televize Ostrava-Jih). V celé Hrabové se dařilo uspokojit požadavky občanů na telefonní přípojku.³⁵¹

Školy ve správě Hrabové – dvě mateřské školy (na ulicích Příborská a Victora Huga) a základní škola – zdárně plnily své poslání i díky trvalé podpoře zastupitelů. Počet dětí v mateřinkách zvolna narůstal, podobně tomu bylo i u žáků základní školy. Spolupráce škol se zřizovatelem nesla své ovoce; v roce 1995 proběhla v základní škole rekonstrukce topení a vznikla počítačová učebna. Opravovat se začala i bývalá vítkovická ubytovna na ulici Šrobárova 22. Cílem projektu byl vznik 35 malometrážních bytů určených zejména seniorům. Náklady na opravy činily asi 22 milionů korun.³⁵² Za povšimnutí stojí skutečnost, že po dokončení oprav v roce 1997 byly byty načas poskytnuty i obětem povodní z Hrušova a dalších postižených částí Ostravy. Aktivní senioři se začali scházet v prostorách bývalého kulturního střediska na Šídlovci, vznikl Klub důchodců. Ve středisku úspěšně působila i pobočka Knihovny města Ostravy, jejích služeb využívali kromě dospělých také žáci všech škol městského obvodu. Počet jejích čtenářů se stále zvyšoval.

Další rozvoj občanské společnosti byl v Hrabové patrný v mnoha směrech. Svou činnost rozvíjeli myslivci, zahrádkáři či chovatelé drobného zvířectva. Pro život obvodu měla značnou důležitost činnost sboru dobrovolných hasičů, který v roce 1996 oslavil 100 let svého trvání. Členové zásahové jednotky se pravidelně scházeli k výcviku v hasičské zbrojnici, věnovali se také vzdělávání a údržbě techniky. Cenné bylo to, že se věnovali také dětem a mládeži, která se zapojovala do soutěží a získávala viditelné úspěchy v rozličných disciplínách.

Rok 1997 byl pro Hrabovou velmi významný. V červnu se uskutečnily oslavy 700 let existence samostatné obce, dnes městského obvodu Ostravy.³⁵³ Městský obvod vydal ve spolupráci s Archivem města Ostravy útlu publikaci k 700. výročí existence Hrabové, v budově úřadu probíhala výstava kronik a dalších historických materiálů. V kostele sv. Kateřiny se uskutečnila slavnostní bohoslužba s vystoupením ostravské operní sólistky Evy Dřízgové-Jirušové. Výročí slavili školáci i dospělí, kteří se sešli 28. června 1997 na hřišti TJ Sokol Hrabová k pestré zábavě vrcholící závěrečným ohňostrojem.

Nedlouho po zdařilých oslavách postihla celé Ostravsko nepřijemná událost. Když počátkem července začalo drobně pršet, nikdo ještě nevěděl, že je to začátek obrovské povodně, která postihne severní Moravu a Slezsko. Pršelo zejména v Jeseníkách a Beskydech, během několika kritických dnů mezi 4. a 8. červencem spadlo v povodí Odry a Moravy místy až přes polovinu ročního úhrnu srážek. „Tisíciletá voda“ prověřila i Hrabovou – ta byla ohrožena zejména rychlým naplněním beskydské přehrady Šance. Rozvodněná Ostravice se rozlévala a hrozily rozsáhlé záplavy. Povodňová komise v čele se starostou Ing. Rundtem úzce spolupracovala s dobrovolnými hasiči a kontrolovala nejvíce ohrožená místa. Situace se vyhroutil v noci ze 7. na 8. července, kdy starosta vyhlásil částečnou evakuaci obyvatel Hrabové včetně sídliště Šídlovec. Lidé většinou uposlechli, část našla útočiště u příbuzných, starší a nemocní na ubytovnách v Porubě a ve vítkovické nemocnici. Majetek evakuovaných občanů

Obr. 64. Řeka Ostravice při povodni, 1997

Obr. 65. Zatopené domy na Mlynářské ulici při povodni, 1997

hlídali policejní složky. K nejhoršímu nakonec nedošlo, a tak se obyvatelé mohli brzy vrátit domů. Povodní byly nejvíce postiženy ulice Na Farském, Na Potoku, část ulice Mlynářské, Mostní a Bažanovy a také „Dvůr Lyčka“.³⁵⁴ Představitelé samosprávy v čele s Ing. Rundtem osvědčili v kritických chvílích pohotovost a rozhodnost, spolu s hasiči situaci úspěšně zvládli.

Do života hrabovských obyvatel výrazně zasáhl projekt nizozemské společnosti MAKRO, která vybudovala v prostoru Hrabové-Žižkova první samoobslužný velkoobchod určený především drobným podnikatelům a dalším velkoobtěratelům zboží. Slavnostního otevření se účastnila i manželka prezidenta ČR Dagmar Havlová. Společnost MAKRO věnovala městskému obvodu částku jeden milion korun.³⁵⁵ Velkoobchod MAKRO spolu s prodejny a servisy automobilů (Kia, Mazda, Toyota aj.) dosud tvoří pro obvod významný celek s ekonomickým přínosem z daně z nemovitostí. Pozitivní význam měl pro snížení nezaměstnanosti, nejen v Hrabové. Z dalších významných firem můžeme jmenovat MIKRA METAL s.r.o., na ulici Mostní, čerpací stanici Shell na ulici Frýdecké nebo PARKSERVIS Mareš s.r.o v ulici Na Honech.

Hrabová měla za sebou úspěšné období rozvoje, důstojně oslavila významné výročí a vyrovnala se s následky ničivé povodně. Rok 1998 byl opět rokem volebním. Nově zvolené zastupitelstvo městského obvodu se sešlo 30. listopadu 1998. Výsledky voleb potvrdily dominanci občanských demokratů, kteří získali šest zastupitelů. Starostou byl opět zvolen Ing. Bohumil Rundt. V pětičlenné radě zasedli i zástupci sociálních demokratů (Ing. Jiří Svoboda) a KDU-ČSL (Petr Balušek starší do roku 2000, pak Ing. Bedřich Chlupatý).³⁵⁶

Stavění a rekonstrukce, TESCO, požár kostela a snaha o jeho obnovu

Hrabové se v uplynulém období podařilo vyrovnat se všemi důležitými problémy. Následující období vývoje městského obvodu se jeví jako klidnější. Pokračovalo se v opravách ulic ve vesnické části Hrabové (např. Jezerní, Krčínova) stejně jako na Šídlovci, kde byly spojeny s budováním kanalizačních přípojek (bytové domy na ulicích Šrobárova, Reymontova, Paskovská, U Kotelny aj.). Postupovalo budování chodníku podél ulice Paskovské a kanalizačních řadů v jižní části Hrabové. Úspěšně a rychle proběhla oprava mostu spojujícího Hrabovou s Vratimovem. Městskému obvodu se také podařilo vyřešit problém chátrající budovy na Paskovské 92, zvané dle původního účelu tzv. stará škola.³⁵⁷ Poměrně rychle došlo k dohodě s Mgr. Taťjanou Adamovskou, která v budově zřídila soukromou školu zaměřenou na handicapované žáky – dnes Základní škola logopedická s. r. o. Opravená budova slouží potřebným dětem dodnes.

Rok 2001 přinesl další stavební změny. Déletrvajícím rekonstrukce budovy tzv. nové školy, sídla úřadu městského obvodu, byla zdárně ukončena. Stavba z roku 1904 se oděla do nového hávu, Hrabová konečně získala důstojné

prostory pro práci svého úřadu a také pobočky České pošty. Devátého října byl také slavnostně otevřen nový sportovní areál základní školy. Díky zdařilé spolupráci představitelů radnice s příslušnými orgány i za výrazného přispění ředitelky školy Mgr. Heleny Novákové a aktivního učitele tělesné výchovy Mgr. Nadě se podařilo realizovat velké sportovní dílo určené žákům i veřejnosti. Vznikla moderní atletická dráha, fotbalové hřiště a kurty na odbíjenou a košíkovou. Škola získala tolik potřebné zázemí pro žáky, kteří opakovaně slavili úspěchy ve sportovních soutěžích, ať už lehkootletických, fotbalových, florbalových či jiných.³⁵⁸ K tomu dodejme, že děti získali od října 2002 možnost využívat hřiště za budovou úřadu určené pro skateboard.

Obr. 66. Poutní mše svatá konaná na místě rozestavěného kostela, 23. listopadu 2003

Rovněž investice do dětského hřiště na ulici Victora Huga na Šídlovci měla příznivý ohlas mezi občany. Uvědomovali si, že rozumný vklad do volného času mládeže se určitě vyplatí, ačkoli nemusí být hned patrný. Sluší se rovněž připomenout, že sportovní vyžití pro všechny vždy nabízel areál TJ Sokol Hrabová s oblíbenou letní restaurací. Velkou oblibu si získaly i jiné akce, příkladem budiž silvestrovský běh Hrabovou pořádaný vždy poslední den v roce Ing. Radoušem Holušou. Dodejme, že Hrabované se mohli věnovat také

kultuře – značnou oblibu si získala komediální představení Divadla U Lípy režirované Drahomírou Podroužkovou³⁵⁹.

Dvacátý říjen 2001 znamenal pro obyvatele Hrabové významnou změnu v oblasti nakupování a služeb. Svou činnost zahájil hypermarket TESCO, a to v prostoru Hrabové-Žižkova vedle prodejny MAKRO. Nákupní možnosti obyvatel Hrabové, Ostravy-Jihu i dalších míst se zvýšily a nový obchod brzy přilákal zvědavé zákazníky. Nejen je zajímalo, co vznikne v plánované průmyslové zóně za oběma obchodními giganty.³⁶⁰

Zastupitelé městského obvodu dokázali reagovat na aktuální potřeby občanů. Proběhla částečná obnova hasičské zbrojnice, plánovala se revitalizace břehů řeky Ostravice i související stavba cyklistické stezky. Koupí, popř. zprostředkováním koupě pozemků pod bytovými domy na Šídlovci od společnosti a. s. Vítkovice se předešlo problémům obyvatel, kteří vlastnili byty na Šídlovci a nebyli majiteli pozemků pod nimi. Pokračovaly rekonstrukce ulic (Závadova, Krašická), určitě nejen žáky potěšila oprava chodníků a prostranství před základní školou. Zastupitelé také věnovali pozornost údržbě hřbitova, k němuž měli Hrabované pochopitelný vztah. Již dříve se opravil domek správce, postupovala rekonstrukce oplocení. Dodejme, že hrabovský hřbitov je místem každoroční pietní vzpomínky u příležitosti výročí osvobození Ostravy 30. dubna 1945.

Krátce po Velikonocích postihla Hrabovou tragická událost. V ranních hodinách dne 2. dubna 2002 vyhořel kostel sv. Kateřiny, kulturní památka a klenot dřevěné lidové architektury z první poloviny 16. století. Ani velké úsilí hasičů nezabránilo zničení chrámu, který občané Hrabové chápali jako symbol obce. Věřícím sloužil jako duchovní stánek, další Hrabované rádi navštěvovali koncerty pořádané zvláště v předvánočním čase. Krátce po tragédii se začalo jednat a největší podporu získal návrh na obnovu shořelého kostela. Tento názor podpořilo zastupitelstvo městského obvodu částkou milion korun a vyhlášením veřejné sbírky na obnovu chrámu. Podobnou sbírku vyhlásili i představitelé církve. Ostravsko-opavský biskup Mons. František Václav Lobkowicz, O.Praem., obnovu kostela podpořil a na jeho stranu se přiklonila i většina hrabovské farnosti.³⁶¹ Peníze na stavbu kostela přibývaly a řešily se i nároky vyplývající z uzavřených pojistek. Obnova kostela získávala reálné obrysy, biskupství např. zajistilo dodávku dřevěné kulatiny pro stavbu. A tak tradiční svatokateřinská pouť konaná dne 24. listopadu 2002 byla příslibem lepších časů.³⁶²

Rok 2002 bylo opět rokem volebním. Zatímco v parlamentních volbách získala v Hrabové nejvíce hlasů sociální demokracie, v komunálních volbách voliči setrvali u svých tradičních preferencí. V listopadových komunálních volbách zvítězili občanští demokraté se ziskem sedmi mandátů z 15, po třech mandátech získali sociální demokraté a lidovci. Starostou městského obvodu byl na ustavujícím zasedání zastupitelstva konaném dne 11. listopadu 2002

zvolen Ing. Bohumil Rundt, již počtvrté za sebou. V radě městského obvodu zasedli kromě občanských demokratů také zástupci sociální demokracie (Ing. Vladimír Petana, CSc.) a KDU-ČSL (Ing. Bedřich Chlupatý).³⁶³ Ukázalo se, že občané dali přednost politické stabilitě před náhlými změnami a ocenili vše dobré, co bylo pro Hrabovou vykonáno.

Obr. 67. Slavností zahájení výstavby tovární budovy ASUS, s.r.o., 2004

Obnova kostela, vznik průmyslové zóny a další vývoj Hrabové do roku 2006

Další etapa vývoje městského obvodu byla spojena s velkými stavbami a rekonstrukcemi, pokračovaly však i ty menší. Obyvatelé Šídlovce ocenili dokončení kanalizačních přípojek (ulice Obchodní, Příborská) i nové chodníky. Na ulici U Kotelny u výměníku tepláren se vybuodovalo hojně navštěvované dětské hřiště pro rodiče s nejmenšími dětmi. Vedle hřiště vznikla cukrárna Dolce Vita, později U Johanky Z Parku, dnes Posezení U Kotelny s obměněným sortimentem, včetně nabídky piva. Světlo světa spatřila cyklistická stezka vedoucí podél pravého břehu řeky Ostravice a spojující lávku přes Ostravici na Šídlovci se silničním mostem Hrabová-Vratimov. Jízdní kola brzy

začala jezdit a můžeme ještě dodat, že cyklistická stezka se stala součástí většího projektu zahrnujícího vybudování městské rekreační zóny na břehu Ostravice. Milovníci kol se radovali i z cyklostezky na ulici Bělské spojující Hrabovou s Mitrovicemi.

V červnu 2003 započaly práce na obnově dřevěného kostela, jehož projektantem se stal Ing. arch. Antonín Závada. Návrh interiéru pochází od brněnského architekta Ing. arch. Marka Štěpána. Provedení stavby bylo svěřeno firmě Juráň s. r. o. ze Vsetína, která opravovala i známý dřevěný kostel sv. Cyrila a Metoděje na Radhošti.³⁶⁴ Chrám se stavěl poměrně rychle a rok 2004 přinesl i dokončovací práce, včetně ulití nových zvonů nazvaných po sv. Františkovi a sv. Kláře. Dne 27. listopadu 2004 byl nový kostel slavnostně vysvěcen ostravsko-opavským biskupem Mons. Lobkowiczem. Správu kostela a farnosti převzal nový duchovní správce R.D. Mgr. Adrian Wykřet. Farnost získala svůj duchovní stánek, obec svůj historický symbol a občané místo, kam mohou rádi zavítat při návštěvě koncertů nebo v den, kdy probíhá každoroční akce „Noc kostelů“.³⁶⁵ V následujících letech ještě došlo k úpravám exteriéru kostela. Evropský program Phare dodal finance potřebné k vybudování přístupové komunikace a parkoviště, zkrásněl i přilehlý hřbitov. Pro občany bylo atraktivní noční nasvícení chrámu. Hrabovský kostel se stal návštěvním cílem mnoha osobností, z nichž jmenujme alespoň manželku tehdejšího prezidenta republiky Livii Klausovou (leden 2005)³⁶⁶. Musíme také připomenout, že Hrabované finančně podpořili nejen „svůj“ kostel, ale každoročně významně přispívali na Tříkrálovou sbírku organizovanou Charitou Ostrava. Malí koledníci každoročně obstarávali peníze pro projekty, které pak pomáhaly handicapovaným spoluobčanům.³⁶⁷

Na podzim 2003 se dočkal svého otevření dům s pečovatelskou službou na ulici Bělská, jenž disponoval 16 malometrážními byty, společenskou místností a zimní zahradou. Nájemníkům, především z řad seniorů, byly k dispozici lékařské a další služby (kadeřnice, pedikúra). O něco později se dočkala rekonstrukce i samotná Bělská, aby dobře sloužila všem příchozím návštěvníkům. Potřebné investice proudily i do základní školy. V budově postupně proběhla řada oprav a úprav – opravy elektroinstalace i části střechy, výměna oken, malířské a natěračské práce. Značným nákladem byla rekonstruována i školní jídelna a kuchyně tak, aby splňovaly přísné hygienické limity. Nutná vylepšení výrazně zlepšily podmínky pro vzdělávání žáků, jejichž počet ve školním roce 2003/2004 dosáhl počtu 415. Změny se dotkly i předškoláků – ze dvou hrabovských „mateřinek“ vznikl jeden subjekt s názvem Klubíčko. Novou možnost k zakoupení květin (nejen pro učitelky) získali občané po otevření prodejny „Kvítko“ Věry Kročkové; nachází se dodnes na Bažanově ulici nedaleko úřadu městského obvodu.

Obr. 68. Odtěžování haldy na jižním konci Hrabové, 2007

Rok 2004 přinesl do Hrabové značný stavební ruch. Začal se totiž realizovat projekt vzniku průmyslové zóny v oblasti jižně od hypermarketu TESCO; její celková plocha má činit 125 hektarů.³⁶⁸ Rozlohu zóny přirozeně omezovala existence významného hrabovského krajinného prvku Na Rybnících, o jehož vznik se zasloužilo vedení městského obvodu.³⁶⁹ Její výhodou byla dobrá dopravní obslužnost vyplývající z přímého napojení na rychlostní silnici mezi Ostravou a Frýdkem-Místkem. Statutární město Ostrava dalo zelenou výstavbě moderního průmyslového a obchodního areálu budovaného na ekologicky nezatížených pozemcích, vesměs bývalých zemědělských polích, a se základními inženýrskými sítěmi. Jako pozitivum se jevil příslib tisíců nových pracovních míst, oproti tomu bylo třeba počítat se zvýšením objemu dopravy i negativními dopady na životní prostředí. Ostravští zastupitelé nejprve rozhodli o poskytnutí pozemku na výstavbu montážního závodu významné tehajwanské společnosti ASUS, jež podnikala v oblasti informačních technologií a patřila mezi přední hráče na celosvětovém trhu.³⁷⁰ Svůj závod na výrobu náhradních dílů pro automobily začala budovat také společnost SUNGWOO HITECH s. r. o. Ne každý podnikatelský projekt se ukázal jako úspěšný. Americká firma Briggs & Stratton, největší výrobce benzínových sekaček na světě, vybudovala v zóně továrnu, kterou však v roce 2012 uzavřela. Strategický význam měl vstup developerské společnosti CTP invest, spol. s r. o. Díky ní v průmyslové zóně

postupně vznikl Axis Office Park Ostrava, později CTPark Ostrava. Jednalo se o komplex prostorných kancelářských objektů, které mohla firma pronajímat dalším společnostem. K prvním z nich patřilo Centrum zákaznických služeb GE Money otevřené v dubnu 2006 – sloužilo klientům společností GE Money Bank, GE Money Multiservis a GE Money Auto.³⁷¹

Úspěšně pokračovaly i další opravy či rekonstrukce. V roce 2005 se vylepšení dočkala i hasičská zbrojnice (interiér, rekonstrukce garážových vrat, další vybavení). Fotbalové hřiště TJ Sokol Hrabová se mohlo pochlubit novým trávníkem, na kterém bylo radost sportovat. Dokonale jej využili zejména mladí fotbalisté, žáci a dorostenci, kteří slavili mnohé úspěchy ve svých soutěžích. Areál hřiště posloužil i dalším akcím, velmi populární se staly např. červnové dětské dny nebo letní slavnosti s hudebním doprovodem k tanci. Pokračovaly investice do rekonstrukce škol a místních komunikací (Šlejharova, Včelí, Reymontova), byl vybudován nový přístupový chodník ke hřbitovu. Rodiče s dětmi potěšila výstavba dětského hřiště na Bažanově ulici nedaleko kostela. Téměř u konce se ocitlo odtěžení haldy bývalých vítkovických železáren firmou Czech Slag – Nová Huť s. r. o.; neoblíbený struskový odval se stal minulostí v roce 2008.³⁷² Počítalo se s následnou obnovou zasaženého území, objevily se první stromy vysazené společností Ostravské městské lesy a zeleň, s. r. o.

Po čtyřech letech mohli dát hrabovští občané svým zastupitelům „vysvědčení“ za jejich činnost. Volby do obecních a městských zastupitelstev se konaly ve dnech 20. a 21. října 2006. Znovu zvítězili občanští demokraté se sedmi mandáty, ostatní strany uspěly již méně – sociální demokraté získali tři mandáty, KDU-ČSL a KSČM po dvou, jeden zastupitel byl zvolen za Stranu zelených.³⁷³ Absolutně nejvyšší počet hlasů získal Ing. Bohumil Rundt, jenž v nové radě městského obvodu získal funkci místostarosty. Novým, teprve druhým starostou obvodu v polistopadové době byl však zvolen Mgr. Rostislav Nadř, známá osobnost školního a sportovního života obce, mj. jeden z iniciátorů tradice Ostravských (hrabovských) půlmaratónů.³⁷⁴ Uzavřelo se další období vývoje městského obvodu, jehož tvář se znatelně měnila k lepšimu. Noví zastupitelé měli na co navazovat.

S novým starostou – Hrabová v letech 2006–2015

Na území městského obvodu dále probíhaly plánované rekonstrukce místních komunikací (Mezipolí, části ulic Šrobárova a U Kotelny na Šídlovci, včetně tzv. spojek) a chodníků (ulice U Kotelny). O něco později se realizovaly úpravy komunikace pod hřbitovem a vybudování chodníku podél sjezdu z ulice Místecká. Značné investice plynuly do mateřské i základní školy, která 1. prosince 2007 oslavila své padesátileté jubileum. Roku 2008 škola oblékla „nový kabát“, dokončila se rekonstrukce fasády provázená také úpravami interiéru školy. Hrabová měla opět školní budovu moderní, bezpečnou a všestranně

vybavenou pro úspěšné vzdělávání žáků. Náklady na její rekonstrukci dosáhly 34 milionů korun, počítáno od roku 2004.³⁷⁵ Část žáků školy tvoří také děti z dětského domova sídlícího na Reymontově ulici na Šídlovci. Dětský domov zřizuje Moravskoslezský kraj, jenž se postaral o jeho důkladnou opravu dokončenou v roce 2009, snad v příležitosti čtyřicetiletého trvání.

Obr. 69. Pohlednice vydaná k 50. výročí hrabovské školní budovy na Šídlovci, 2007

Po letech odkladů bylo vydáno územní rozhodnutí k realizaci stavby tzv. prodloužené Mostní, na kterou občané již dlouho čekali. Se stavbou se počítalo do několika let,³⁷⁶ dodnes není hotova zejména kvůli problémům s výkupy pozemků. Zvýšený provoz na Paskovské ulici vedl k opakovaným snahám vedení městského obvodu o zrušení dálničního poplatku na silnici R 56 spojující Ostravu a Frýdek-Místek. Příslušnými orgány nebylo vyhověno, automobilový provoz v Hrabové nezeslábl, ba spíše zesílil v souvislosti s rozvojem průmyslové zóny. Určitým pokrokem bylo osazení dopravní značky zakazující vjezd do Hrabové (úsek Šídlovec–Mostní) automobilům o hmotnosti nad 12 tun a v roce 2012 zrušení dálničního poplatku na silnici R 56 až k odbočce do průmyslové zóny. Vedení městského obvodu se také zasadilo o častější policejní kontroly na Paskovské ulici.

Státní podnik Povodí Odry zahájil v roce 2008 opravu vratimovského jezu u mostu do Hrabové.³⁷⁷ Rekonstrukce byla ukončena o rok později s dobrým výsledkem, který by měl zaručit ochranu Hrabové před případnou tzv. stoletou vodou z Ostravice. Pro obyvatele vznikla možnost koupání v již docela čisté řece. Další občané svými aktivitami přispívali k obohacení života v obci, ať už šlo o hasiče, zahrádkáře nebo chovatele drobného zvířectva, kteří dokázali občany potěšit zajímavými výstavami. Největších chovatelských úspěchů dosahoval Petr Balušek ml. jako chovatel králíků a slepic plymutek; mnohokrát Hrabovou reprezentoval na četných soutěžích. Slyšet o sobě dávali sportovci ze

základní školy i Sokola – pod vedením Vladimíra Foly slavili úspěchy zejména fotbalisté a volejbalisté. Sluší se připomenout, že TJ Sokol Hrabová oslavil v roce 2008 stoleté jubileum, fotbalisté svou „stovku“ slavili roku 2009. Nabídku sportovního vyžití obohatil další běžecký závod spjatý s Hrabovou – dne 29. dubna 2009 se konal u příležitosti pátého výročí obnovení kostela sv. Kateřiny první Kateřinský běh Hrabovou. Pozitivními výsledky se mohlo chlubit Hrabovské myslivecké sdružení, které pod vedením Ing. Bedřicha Chlupatého dlouhodobě pečovalo o zbytek neporušené přírody v Hrabové, zejména o vhodné podmínky pro lesní zvěř, již zjevně neprospívali volně puštění psi nebo dokonce motorkáři a „čtyřkolkáři“.³⁷⁸

V Hrabovém se dařilo také seniorům, mj. zásluhou vstřícné politiky městského obvodu. Velmi dobré podmínky k životu měli v domě zvláštního určení na ulici Šrobárova 22 a v domě s pečovatelskou službou na ulici Bělské. V letech 2008–2009 byly rekonstruovány prostory klubu důchodců v bývalém kulturním středisku na Šidlovci. Stále oblíbenější se stávaly autobusové zájezdy na různá místa našeho kraje. Seniori, ale i další občané včetně školních žáků využívali služeb místní pobočky Knihovny města Ostravy, která v roce 2007 oslavila 100 let svého trvání v Hrabové.³⁷⁹ V prostorách bývalého kulturního střediska začal působit Mateřský klub Smíšek zaměřený na děti předškolního věku a jejich rodiče. V roce 2009 rovněž vzniklo Občanské sdružení MUDr. Marcely Poláčkové zabývající se divadelními představeními pro děti (Divadlo tety Chechtalíny) a tancem (Taneční skupina Mata Hari). V roce 2016 bylo přejmenováno na Občanský spolek MUDr. Marcely Poláčkové.

Investice roku 2010 šly tradičně do školství – s využitím evropských peněz vzniklo kombinované dětské sportoviště při základní škole, v níž proběhly také rekonstrukce podlah v tělocvičnách; provedeny byly dílčí opravy mateřské školy. Pokračovaly opravy ulic (Příborská–Šrobárova, Na Zvoničce) a chodníků či budování parkoviště na ulici U Kotelny, které částečně vyřešilo nedostatek parkovacích míst v oblasti.

Dne 10. listopadu 2010 se sešlo nově zvolené zastupitelstvo městského obvodu. Politické preference občanů zaznamenaly určitý vývoj. Tradičně zvítězila ODS se sedmi zastupiteli, ale prosadila se i sociální demokracie ziskem pěti mandátů. Starostou byl opět zvolen Mgr. Rostislav Nad', místostarostou pak Ing. Jan Dvořák. Sociální demokraty v radě zastupoval ještě Milan Pospěch. V Hrabové poprvé začala fungovat „velká koalice“.³⁸⁰

Rozmach cyklistiky podnítila výstavba cyklostezek, které Hrabovou postupně propojily s vrchem Landek v Ostravě-Petřkovcích a na druhou stranu s Frýdkem-Místkem a Beskydy. Svůj účel dodnes plní i cyklostezka s chodníkem vedoucí podél ulice Mostní v úseku mezi křižovatkou s ulicí Paskovskou a mostem přes řeku Ostravici.³⁸¹ Můžeme doplnit, že v lednu 2013 zahájil svou činnost Klub českých velocipedistů v Hrabové. Rozvoj průmyslové zóny

Hrabová vedl k tomu, že se v ní usídlovalo množství firem s rozličným zaměřením.

V dalším období pokračovaly plánované opravy. Proběhla rekonstrukce bývalého domu zahrádkářů, úprava točny autobusů na Šídlovci i dílčí opravy ve školách. V roce 2013 se zahájila výstavba chodníku kolem ulice Krmelínská, pokračovalo budování chodníku kolem Paskovské ulice, včetně přechodu pro chodce u úřadu městského obvodu, a také v jižní části Hrabové směrem k Equicentru. Doplňme ještě, že proběhly rekonstrukce ulic Poplužní (II. etapa), Na Janošku a tzv. spojek na ulici Victora Huga na Šídlovci.³⁸² Rada městského obvodu také rozhodla o zpracování investičního záměru „Revitalizace vnitrobloku obytných domů Příborská, Obchodní, Šídlovecká a Victora Huga“,³⁸³ jehož realizace vyvolala nesouhlas některých občanů. Kritizováno bylo i zpoždění stavby. V roce 2014

byla zahájena dlouho požadovaná rekonstrukce ulice Paskovské od autobusové točny Hrabová statek po okružní křižovatku u areálu prodejny MAKRO. Pokračovalo se i ve stavbě parkovacích míst na Šídlovci.

Rok 2012 přinesl významnou událost církevního života. Šestého července sloužil v obnoveném chrámu sv. Kateřiny svou primici (první bohoslužbu) novokněz R.D. Mgr. Vladimír Pavlík. Občan Hrabové, dřívější dlouholetý správce kostela vystudoval olomouckou teologickou fakultu a 30. června 2012 byl vysvěcen na kněze ostravsko-opavským biskupem Lobkowiczem.³⁸⁴

V roce 2014 Zastupitelstvo města Ostravy schválilo nový územní plán platný od června. Nahradil 20 let starý a mnohokrát měněný dokument. Přinesl určité změny a dotkl se i Hrabové, důležitý byl zvláště pro ty, kteří chtěli stavět rodinné domy.³⁸⁵ Rok 2014 byl také rokem volebním. Zastupitelstvo vzešle z říjnových komunálních voleb doznalo oproti předchozímu určitých změn.

Obr. 70. Čestné uznání Petru Baluškovi za 1. místo v soutěži Klubu chovatelů plymtek o nejlepšího chovatele v ČR v roce 2012, 6. dubna 2013

Tradičně zvítězili občanští demokraté se ziskem šesti mandátů z 15, tři mandáty získali sociální demokraté, po dvou KDU-ČSL a hnutí Ostravak. Starostou městského obvodu byl opět zvolen Mgr. Rostislav Nad', místostarostou se stal Igor Trávníček (ODS). V radě městského obvodu zasedli Libor Lyčka (ODS), Petr Balušek ml. (KDU-ČSL) a Milan Pospěch (zvolený do zastupitelstva za ČSSD).³⁸⁶ Nutno doplnit, že Milan Pospěch byl posléze ze sociální demokracie vyloučen a věc měla i další vývoj.³⁸⁷ Politické klima se změnilo, starosta Nad' si stěžoval na „zbytečné konfrontace a žabomyší války místo efektivní spolupráce.“³⁸⁸

Hrabová na cestě k současnosti

Rok 2015 bychom mohli nazvat s určitou nadsázkou přelomovým. Události spěly rychle kupředu a došlo i na důležité personální změny. Novým ředitelem základní školy se stal od 1. srpna 2015 Mgr. Radek Pollo, který po úspěšném konkurzním řízení vystřídal Mgr. Helenu Novákovou odcházející na zasloužený odpočinek (ve funkci v letech 1992–2015). Po odstoupení dlouholetého tajemníka úřadu Mgr. Jiřího Strniště nastoupil do této důležité pozice Ing. Jan Socha, zkušený komunální politik a dlouholetý starosta Štramberka.³⁸⁹

Nejdůležitější, nicméně očekávaná změna přišla až v závěru roku. V prosinci 2015 odstoupil ze své funkce starosta Rostislav Nad' (ve funkci od roku 2006). Ten se totiž ocitl pod dlouhodobým tlakem, neboť s jeho osobou byly spojovány nedostatky v činnosti městského obvodu.³⁹⁰ K těm patřily mj. kritizované chyby v hospodaření (účetnictví) městského obvodu, které vedly i ke změně v obsazení finančního odboru úřadu.³⁹¹ Novým starostou se stal zkušený podnikatel Igor Trávníček z ODS, do funkce místostarosty byl zvolen nestor hrabovské politiky Ing. Bohumil Rundt. Vedení Hrabové se tak výrazně obměnilo a na další vývoj se dívalo optimisticky.³⁹² Dodejme, že pokračovaly práce důležité pro občany – vznikaly nové parkovací plochy na Šídlovci, proběhla výstavba kolumbária na místním hřbitově, oprava komunikace Pod Břehy, pokračovalo se ve výstavbě chodníků.

V posledních letech jsme byli svědky zvyšující se občanské angažovanosti. Příkladem může být např. akce „Uklidíme Česko“ zaměřená na úklid odpadu v Hrabové a tedy zlepšení životního prostředí. Také aktivity nové Komise kulturní Rady městského obvodu Hrabová³⁹³ byly příslibem něčeho nového. V září 2016 úspěšně proběhla akce „Hravá Hrabová“ na sokolském hřišti. Také snahy o zřízení osadního výboru na Šídlovci, který však zastupitelstvo v březnu 2017 neschválilo, svědčí o zájmu občanů řešit aktuální problémy. Příznačným jevem posledních let byla snaha o zvýšení informovanosti občanů. K tomu přispěla funkční proměna informačního zpravodaje Hrabovské listy, jehož redakce se po Ing. Lumíru Koselovi a Petru Pavelkovi ujal 17. února 2016 zkušený novinář a hrabovský občan Mgr. Petr Žižka.³⁹⁴ Zajímavé články začaly

přinášet internetové Hrabovské noviny Ing. Vladimíra Slavíka. Rovněž informační internetový portál Hrabova.info zaštitěný občanskými sdruženími TORALI a Hrabova.net si aktuálními zprávami získal řadu příznivců; diskuze k aktuálním tématům však někdy sklouzávaly k vzájemnému obviňování zapojených účastníků.

Obr. 71. Úřad městského obvodu Hrabová od jihozápadu, 24. dubna 2016

Závěrem lze konstatovat, že fungování městského obvodu Hrabová v polistopadovém období přineslo pozitivní výsledky, které významně ovlivnily život hrabovských občanů. Hrabované využívali možnost mluvit do záležitostí, jež se jich bezprostředně týkají. Hrabovští politici obvykle dosahovali politického konsenzu ve prospěch občanů. Některé problémy zůstaly – dokončení kanalizace v jižní části Hrabové, řešení dopravních potíží spojených zejména s tzv. prodlouženou Mostní nebo zápach pocházející z průmyslové zóny, který začala zkoumat Česká inspekce životního prostředí.³⁹⁵ Některé projekty, jako např. výstavba nové mateřské školy, už se blíží k realizaci, jiné se teprve diskutují a připravují – stavba kulturního domu, popř. nové sportovní haly nebo výstavba nových parkovacích míst na Šídlovci. Všechny by měly přispět ke zlepšení kvality života obyvatel Hrabové.

V neposlední řadě je důležitá obhajoba zájmů Hrabové v kontextu celé Ostravy. Zejména v roce 2002 se uvažovalo o reformě ostravských městských obvodů tak, až hrozil zánik těch menších, včetně Hrabové.³⁹⁶

- ³²⁴ JUŘICA, Martin. Ostrava na přelomu tisíciletí. In. PRZYBYLOVÁ, Blažena, ed. *Ostrava*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 578. ISBN 978-80-7422-240-5.
- ³²⁵ BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 50–53.
- ³²⁶ SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 26–28, 49, 64–89, 105.
- ³²⁷ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 9.
- ³²⁸ Rozhovor s Ing. Bohumilem Rundtem, Ostrava-Hrabová, 4. května 2017. Územní plán města Ostravy schválený vládou České socialistické republiky dne 10. prosince 1980 usnesením č. 380/80 skládku v Hrabové nezmiňuje, totéž platí o pozdější aktualizaci, viz usnesení vlády České socialistické republiky č. 171 ze dne 9. července 1985, o změnách a doplňcích územního plánu sídelního útvaru Ostrava; mapový podklad z roku 1985 na zmiňovaném území počítal se zemědělskou půdou. Není však vyloučeno, že se změna územního plánu skutečně připravovala.
- ³²⁹ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava 3 (nezpracovaný fond č. 203), Zápis z mimořádné schůze Rady ObNV Ostrava 3 dne 8. května 1990 na ObNV Ostrava 3. Národní výbor města Ostravy později počítal s rozšířením skládky tuhého domovního odpadu v Ostravě-Hrušově, viz AMO, Národní výbor města Ostrava (nezpracovaný fond č. 159), 72. schůze rady NVO konaná dne 26. července 1990.
- ³³⁰ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 14.
- ³³¹ Tehdejší nejvyšší orgán státní moci (parlament) České republiky existující ještě v rámci federativního Československa.
- ³³² V Ostravě existovaly čtyři obvodní národní výbory zahrnující všechny ostravské městské obvody.
- ³³³ AMO, Národní výbor města Ostrava (nezpracovaný fond č. 159), 74. schůze rady NVO konaná dne 28. srpna 1990.
- ³³⁴ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 14. Občanská iniciativa Břetislava Mutiny a Břetislava Stárka za podpory dobrovolníků slavila úspěch.
- ³³⁵ AMO, Národní výbor města Ostrava (nezpracovaný fond č. 159), Mimořádné plenární zasedání Národního výboru města Ostravy konané dne 14. září 1990. Celkem vzniklo 22 městských obvodů.
- ³³⁶ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 16.
- ³³⁷ Tamtéž, pag. 329. K tomu více viz kapitola Obecní symboly a pečeti.
- ³³⁸ Viz např. ŽIŽKA, Petr. „Održeni od Ostravy-Jihu byla správná cesta,“ říká Bohumil Rundt. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2017, č. 3, s. 5.
- ³³⁹ Rozhovor s Ing. Bohumilem Rundtem, Ostrava-Hrabová, 4. května 2017.
- ³⁴⁰ RADA MĚSTSKÉHO OBVODU HRABOVÁ. Vážený spoluobčane. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1992, č. 1, s. 1.
- ³⁴¹ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 40.
- ³⁴² Rozhovor s Ing. Bohumilem Rundtem, Ostrava-Hrabová, 4. května 2017.
- ³⁴³ ANONYM. Černí šerifové v akci. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1993, č. 1, s. 1.
- ³⁴⁴ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 43.
- ³⁴⁵ Tamtéž, pag. 34–36.
- ³⁴⁶ ANONYM. Územní plán Ostravy. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1994, č. 3, s. 1–2.
- ³⁴⁷ STÁREK, Břetislav. Změna dodavatele tepla na Šidlovci. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1995, č. 5, s. 3.
- ³⁴⁸ ANONYM. Likvidace haldy Hrabová?. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1996, č. 1, s. 1–2.
- ³⁴⁹ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 138.
- ³⁵⁰ RUNDT, Bohumil a ZYCH, Tomáš. Zájemcům, kteří budou kupovat byt. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1995, č. 1, s. 1–2.

- ³⁵¹ DAŇKO, Petr. Telefonizace Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1997, č. 2, s. 3.
- ³⁵² ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 83.
- ³⁵³ ANONYM. Program oslav 700 let Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1997, č. 3, s. 1. Je třeba doplnit, že Hrabová je stejně jako Ostrava s největší pravděpodobností jmenována už ve známé listině biskupa Bruna ze Schauenburku z roku 1267. Oslavy výročí (první písemné zmínky o vzniku) Hrabové konané roku 1997 navazovaly na tradici zmínky o Hrabové v listinách z 2. srpna 1297.
- ³⁵⁴ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 97.
- ³⁵⁵ Tamtéž, pag. 105.
- ³⁵⁶ ANONYM. Volba rady a starosty Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1998, č. 6, s. 1.
- ³⁵⁷ ANONYM. Otevřeme novou školu. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1999, č. 1, s. 4.
- ³⁵⁸ NAĎ, Rostislav. Slavnostní otevření sportovního areálu v ZŠ. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2001, č. 6, s. 4.
- ³⁵⁹ OCHOTNÍCI Z „DIVADLA U LÍPY“. Tradice ochotnického divadla v Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2003, č. 5, s. 4.
- ³⁶⁰ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 210.
- ³⁶¹ KOTÁSEK, Václav. Farníci jednali o obnově. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 3.
- ³⁶² Srov. SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 65–74.
- ³⁶³ ANONYM. Ustavující jednání nového zastupitelstva. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 8, s. 1.
- ³⁶⁴ Rozhovor s Ing. Bohumilem Rundtem, Ostrava-Hrabová, 4. května 2017.
- ³⁶⁵ Blíže viz SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 70–81
- ³⁶⁶ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 336–337.
- ³⁶⁷ Viz např. LIPINSKÁ, Eliška. Vřelý dík dárcům a koledníkům. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 2, s. 1.
- ³⁶⁸ SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 28; RUNDT, Bohumil. K průmyslové zóně Hrabová. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 3, s. 1.
- ³⁶⁹ Rozhovor s Ing. Bohumilem Rundtem, Ostrava-Hrabová, 4. května 2017.
- ³⁷⁰ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 288.
- ³⁷¹ Tamtéž, pag. 328–329.
- ³⁷² ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007– souč., 2008, nestr.
- ³⁷³ ANONYM. Naše zastupitelstvo pro období do roku 2010. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2006, č. 7, s. 1.
- ³⁷⁴ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 350, 360.
- ³⁷⁵ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007– souč., 2008, nestr.
- ³⁷⁶ NAĎ, Rostislav. K palčivým problémům Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2009, č. 2, s. 1, 3.
- ³⁷⁷ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007– souč., 2007, nestr.
- ³⁷⁸ CHLUPATÝ, Bedřich. Krása letu, skoku, pohybu v přírodě. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2008, č. 3, s. 2.
- ³⁷⁹ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007– souč., 2008, nestr.
- ³⁸⁰ Tamtéž, 2010, nestr.
- ³⁸¹ ANONYM. Cyklostezka Hrabová – ulice Mostní (sil. II/478). *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2011, č. 5, s. 3.
- ³⁸² NAĎ, Rostislav. Slovo starosty na prahu roku. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2014, č. 1, s. 1.

³⁸³ ANONYM. Vybrali jsme z jednání rady. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2012, č. 5, s. 2.

³⁸⁴ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč., 2012, nestr.

³⁸⁵ KOSELA, Lumír. Město Ostrava má nový územní plán. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2014, č. 4, s. 2.

³⁸⁶ ANONYM. Na ustavujícím jednání zastupitelstva byli zvoleni. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2014, č. 6, s. 1.

³⁸⁷ DVORÁK, Jan. Změna v ČSSD v Ostravě i v Hrabové. In: *hrabova.info* [online]. 19. 4. 2017. [cit. 20. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2017/04/19/zmena-cssd-ostrove-i-hrabove/>.

³⁸⁸ NAĎ, Rostislav. Slovo starosty. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2015, č. 1, s. 1.

³⁸⁹ PAVELKA, Petr. Hrabová má nového tajemníka. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2015, č. 5, s. 1.

³⁹⁰ Srov. např. SLAVÍK, Vladimír. Několik poznámek ke starostování Rostislava Nadě. In: *Hrabovské noviny* [online]. 19. 1. 2016. [cit. 21. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/hrabovske-noviny/nekolik-poznamek-k-obdobi.html>.

³⁹¹ Srov. např. ŽIŽKA, Petr. „Táhněte spolu za jeden provaz,“ radí nový tajemník Socha. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2016, [č. 2], s. 5.

³⁹² Srov. např. PAVELKA, Petr. Starostou Hrabové se stal Igor Trávníček. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2016, č. 1, s. 1–2.

³⁹³ HOUŽVIČKA, Miroslav. Kulturní komise připravuje řadu akcí. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2015, č. 2, s. 1–2.

³⁹⁴ Mgr. Petr Žížka (* 4. března 1966) žije v Hrabové od dětských let, kdy se s rodiči přistěhoval z Ostravy-Zábřehu. V roce 1989 absolvoval obor Žurnalistika na Fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy v Praze. Poté se podílel na vzniku zpravodajského deníku Mladá fronta DNES, kde zakládal síť regionálních redakcí. Následně se stal zástupcem šéfredaktora pro všechny české a moravské regiony a dlouhodobě vedl moravskoslezskou krajskou přílohu. V současnosti se zabývá cestovním ruchem a prezentacemi významných firem, převážně z Moravskoslezského regionu. Rovněž publikuje články a fotografie v časopisech a na specializovaných internetových stránkách. Ve volném čase se věnuje cestování, fotografování a sportu. První jím připravované číslo Hrabovských listů vyšlo v březnu roku 2016.

³⁹⁵ BLANÁR, Petr. Kontrola ČIŽP ve společnosti Brembo s. r. o. In: *hrabova.info* [online]. 29. 4. 2017. [cit. 30. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2017/04/29/kontrola-cizp-ve-spolecnosti-brembo-czech-r/>.

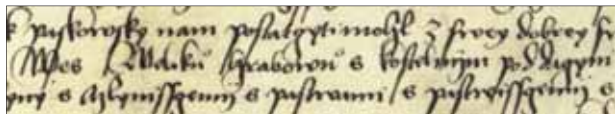
³⁹⁶ Rozhovor s Ing. Bohumilem Rundtem, Ostrava-Hrabová, 4. května 2017.

K historii a dřevěné lidové architektuře kostela sv. Kateřiny Alexandrijské

Přesné okolnosti vzniku hrabovského dřevěného kostela sv. Kateřiny Alexandrijské zůstávají díky absenci přímých písemných pramenů nadále zahaleny tajemstvím. S určitostí také nevíme, zda se ve vsi nenacházel nějaký sakrální objekt ještě před samotným vznikem dřevěného chrámu. První představu o jeho stáří nám poskytuje dendrochronologický posudek vyhotovený Ing. Josefem Kynclem, který v roce 2003 po požáru kostela podrobil vědecké analýze několik dochovaných trámů z jedlového dřeva.³⁹⁷ Z posudku vyplývá, že dřevo ze sloupku stěny lodi bylo smýceno po roce 1519, další neidentifikovatelná dřeva po roce 1522 a sloupek sakristie po roce 1900, což souzní s rozšířením sakristie roku 1904.³⁹⁸ Bohužel však díky devastujícímu požáru došlo k poškození vzorků, což mohlo vyvolat odchylku i v řádu několika desetiletí v tomto jinak přesném datování.

Nejstarší zprávy o hrabovském farním kostele do roku 1633

První nepřímou zmínku o hrabovském chrámu můžeme pravděpodobně nalézt v informaci o kostelním podacím právu z listiny datované k 30. září 1534, kterou olomoucký biskup Stanislav I. Thurzo potvrdil prodej paskovského léna biskupskému manu rytíři Janu Skálovi z Doubravky a Hradiště za 4000 kop českých grošů.³⁹⁹ Ve výčtu míst paskovského léna („...tvrz a městečko Paskov s dvorem s kostelním podacím, ves Žabeň, ves Novou Bělou, ves Velkou Hrabovou s kostelním podacím, ves Malou Hrabovou, ves Krmelín s lidmi platícími i neplatícími...“) se u vsi Velká Hrabová (od roku 1903 opět jen Hrabová) objevuje kostelní podací právo, tj. právo držitele paskovského léna navrhnout olomouckému biskupovi jméno kandidáta či kandidátů na uprázdněné místo

Obr. 72. Kupní smlouva Jana Skály z Doubravky a Hradiště (detail), 30. září 1534

v rámci hrabovského obročí, jež lze tak pravděpodobně spojit s již existujícím dřevěným kostelem sv. Kateřiny, který se v té době konstituoval.⁴⁰⁰

Za první jistý doklad existence kostela lze považovat nápis ve znění „*Jíra Holena usnul v Pánu v středu třetí postní léta Páně tohoto 1564*“, který se až do osudného požáru chrámu dne 2. dubna 2002 nacházel po pravé straně hlavního vstupního portálu do lodi kostela. Nápis představoval běžný typ úmrtního oznámení, jež přinášelo zprávu o úmrtí některé významné osobnosti. V případě Hrabové se pravděpodobně jednalo o fojta Jiřího Holenu (Holeňu, Cholewu), zesnulého dne 1. března 1564, z rodu dědičných hrabovských fojtů Cholewů, kteří prokazatelně drželi místní fojtvství od konce 16. století až do roku 1839, přičemž české příjmení Holena (Holeňa) a jeho polský ekvivalent Cholewa jsou významově shodné; označují lidskou část těla holeň, respektive příjmení Choleva lze chápat i ve významu holínka.⁴⁰¹ Úmrtní oznámení napsal neznámý autor černou barvou v raně novověkém bastardním typu nápisového písma, respektive v písmu na rozhraní bastardy a fraktury,⁴⁰² přičemž však samotný orámovaný letopočet „1564“ byl nejspíše do dřeva vyřezán. V roce 1564 v kostele rovněž začala výmalba stěn a stropu kostela, jež skončila po devíti letech roku 1573.⁴⁰³ V roce 1577 je u kostela sv. Kateřiny zmiňováno kostelní podací právo držitele paskovského panství Ondřeje Dudiče z Hořehovice.⁴⁰⁴

Obr. 73. Úmrtní oznámení o smrti Jíry Holeny (Cholewy), 1564

Z roku 1580 pochází první přímý písemný pramen připomínající místní katolickou duchovní správu. V tomto roce se držitel paskovského panství a nejvyšší písař Markrabství moravského Ctibor Syrakovský z Pěrkova obrátil dopisem na olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského, aby mu do vsi Velká Hrabová poslal katolického kněze. V kopiáři korespondence olomouckého biskupa Stanislava II. se dochovala jeho odpověď z 10. prosince 1580 potvrzující přijetí psaní a požadavku Ctibora Syrakovského na zaslání katolického kněze. Ačkoli biskup neznal přesné datum, k němuž by měl poslat

do Hrabové nového katolického kněze, přislíbil co možná nejdříve nalézt vhodnou osobu a také vyjádřil radost nad tím, že se Ctibor Syrakovský z Pěrkova příkladně stará o „*pastýře duší svých poddaných*“.⁴⁰⁵ Z roku 1596 pocházelo další méně známé úmrtní oznámení „*Léta Páně zde umřel Mikuláš fojt Cholewa*“, jež se nacházelo na krovu kostela.⁴⁰⁶

Hrabovský kostel byl pravděpodobně již od svého založení kostelem farním s vlastním ustanoveným katolickým farářem,⁴⁰⁷ což dokládá výše zmíněná žádost o zaslání katolického kněze a především dopis olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského držiteli paskovského panství Ctiborovi Syrakovskému z Pěrkova z 30. dubna 1597.⁴⁰⁸ Biskup jej žádá, aby jako stoupenec katolické víry již dále na hrabovské faře netrpěl „*heretických predikantův*“, tj. kazatele jednoty bratrské, kteří se do Hrabové rozšířili z Paskova, kde již od dvacátých let 16. století působil jejich sbor. Tento dopis zůstává jediným pramenem zmiňujícím přítomnost nekatolických konfesí v Hrabové. Z výše uvedeného dopisu také vyplývá, že pokud by Ctibor Syrakovský z Pěrkova, pán a kolátor hrabovské fary, nemohl rychle sehnat katolického faráře, tak by bylo lepší nechat v hrabovském kostele sloužit mši každou třetí neděli knězem, kterého mu biskup pošle do Staré Vsi, než v Hrabové nechat dále působit heretické kazatele.⁴⁰⁹

Prvním historicky doloženým hrabovským farářem je katolický kněz Vojtěch, který byl roku 1615 pověřen vedením hrabovské farnosti. Zanedlouho mu však nekatolická držitelka paskovského panství Kateřina Onšíková z Bělkovic nechala zavřít kostel sv. Kateřiny a bránila poddaným z Hrabové, aby odváděli faráři povinné církevní desátky.⁴¹⁰ V roce 1624 musel v kostele zajišťovat duchovní správu farář Jan Matyáš ze Staré Bělé jako *excurrando*.⁴¹¹ V srpnu roku 1632 píše majitel paskovského panství Václav Bruntálský z Vrbna dopis bližší nespecifikovanému církevnímu úřadu, aby řádový kněz Martin Fulkovius (Fulkavius), původem z Gliwic, vykonával duchovní správu v hrabovské farnosti. Po čase byl Martin Fulkovius k 25. květnu 1633 investován na hrabovskou faru u hrabovského dřevěného kostela, který měl díky neuspořádaným rekatolizačním poměrům statut tzv. připojeného kostela (*ecclesia adiuncta*) a spravoval také tzv. připojený kostel v Paskově. Zároveň dojížděl kvůli nedostatku kněží sloužit bohoslužby i do nedaleké Staré Bělé.⁴¹²

Hrabovský chrám jako klenot dřevěné lidové architektury

Hrabovský kostel pravděpodobně již od svého založení nesl patrocínium legendární světice sv. Kateřiny Alexandrijské, panny a mučednice, žijící snad na přelomu 3. a 4. století. Dle legend byla Kateřina vzdělanou dcerou egyptského krále Costa. Pod vlivem poustevníka přijala křesťanství a za pronásledování křesťanů císařem Maxentiem (Maximinem) vystoupila před padesáti pohanskými filozofy na obranu křesťanské víry a v učené disputaci

přesvědčila učence o své pravdě. Císař jí nabídl sňatek, který však odmítla, neboť zasvětila svůj život pouze Kristu. Zhrzený císař ji proto nechal umučit. První pokus byl neúspěšný, neboť nožové kolo, v němž měla být lámána, zasáhl zázračný boží blesk, který kolo spálil a zasáhl i přítomné pohany. Císař proto nařídil, aby Kateřině sťali hlavu mečem.⁴¹³ Nožové kolo, osobní atribut patronky chrámu, se společně s podobou stylizovaného dřevěného kostela dostalo i do obecních symbolů.⁴¹⁴

Obr. 74. Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské od jihu, 1908

Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské patřil až do požáru kostela roku 2002 mezi vzácně dochované příklady dřevěné lidové architektury pozdní gotiky a nastupující renesance v silně industrializovaném moravskoslezském regionu. Kostel vynikal také jako příklad technicky dokonalých řemeslných postupů 16. století a zručnosti tehdejších regionálních lidových stavitelů (nepoužití železných skob ani hřebíků vyjma střešní krytiny). Ačkoli se kostel nacházel historicky na Moravě, řadíme jej do skupiny slezských dřevěných kostelů. Pro ty je zpravidla charakteristická dvouhřebenová konstrukce střechy, kde loď i presbytář mají svou vlastní střechu se stejným sklonem, avšak v rozdílné výši. Výjimečně se v rámci této skupiny objevují i kostely s jednohřebenovou střechou, avšak s rozdílným sklonem střech lodi a presbytáře. Mezi tyto výjimečně dochované příklady můžeme zařadit na území České republiky

pouze kostely v Hodslavicích a Hrabové (v obnovené podobě). Ostatní příklady (Životice, Studénka, Kopřivnice) této podskupiny slezských kostelů, která je podobná kostelům v Malopolsku, již zanikly.⁴¹⁵

Hrabovský chrám prodělal během své existence složitý stavební vývoj. Kostel se původně skládal z takřka čtvercové lodi (9,7 × 8,4 metru), polygonálního presbytáře s trojbokým závěrem (8,2 × 5,8 metru) a sakristie připojené k severní straně presbytáře (4,8 × 2,4 metru). Ke kostelu orientovanému na východ původně patřila také monumentální hranolová věž se zvonovým patrem umístěná na hřebeni střechy v západním průčelí kostela, která dosahovala výšky kolem 23 metrů.⁴¹⁶ Loď a presbytář kostela tvořily dlouhé horizontální trámy z jedlového dřeva, přičemž je kryla zvalbená střecha pokrytá dřevěnými šindeli, kterou prolamovaly na jižní straně dva světlíky, respektive vikýře ve tvaru volského oka. Sanktusník byl pravděpodobně postaven později; byl do něj zavěšen zvon (umíráček) o váze 23 kilogramů ulitý roku 1724 opavským zvonářským mistrem Františkem Stankem.⁴¹⁷

Do lodi kostela vedly dva vchody. První vchod umístěný v západním průčelí kostela představoval portál v charakteristickém tvaru tzv. oslího hřbetu příznačný pro období pozdní „vladislavské“ gotiky konce 15. a první poloviny 16. století. Zdejší příklad tohoto portálu již však nebyl proveden v čisté podobě, neboť jeho původní vzosná linka byla stlačena téměř do horizontály, což již evokovalo přicházející renesanční epochu. Také boční vstup umístěný na jižní straně byl vyveden ve stejném tvaru tzv. oslího hřbetu. Analogické portály shledáváme v jižním bočním portále u kostela sv. Kateřiny Alexandrijské v Chrudimi spolehlivě datovaném do roku 1536⁴¹⁸ a také v portálech zaniklého kostela sv. Vavřince v Mikulczycích (kol. 1530) či kostela Panny Marie v Paczółtowicích (1518–1520).⁴¹⁹ Mezi presbytářem a sakristií se nacházel ještě jeden jednoduchý půlkruhový portál s okosením, základní prvek přicházející renesanční architektury. Všechny kostelní portály vznikly ve stejné době a stylově je lze zařadit na rozhraní pozdně gotické a raně renesanční architektury. Kostel tak takřka jistě vznikl v první polovině 16. století, což potvrzuje použité architektonické tvarosloví. V souladu s ním lze tak pravděpodobnou výstavbu kostela zařadit do dvacátých či třicátých let 16. století, případně vymezit léty 1522–1534, které odpovídají rozmezí nejzazšího dendrochronologického datování a nejstarší zmínce o kostelním podacím právu u vsi Velká Hrabová.⁴²⁰

Interiér kostela nedoznal během dlouhých staletí výraznějších stavebních změn. Loď i presbytář byly plochostropé s výškou sedmi metrů. Mezi těmito částmi se vypínal monumentální půleliptický oblouk přepažený horizontálním trámem, který nesly dva krakorce. Na západní straně lodi se od 18. století nalézala hudební kruchta o třech obloucích nesených dvěma pilíři, na niž se vstupovalo z lodi kostela.⁴²¹ Významná přestavba chrámu proběhla v osmdesátých letech 18. století. Stará hranolová věž na hřebeni střechy byla již silně zchátralá, a proto byla odstraněna. Nejmenovaný tesař postavil roku 1787 za

68 zlatých novou štenýřovou věž. Zvonice krytá šindeli o výšce 18 metrů byla přistavěna před průčelí kostela, a tak nehrozilo, že by mohla jako stará věž zatěžovat nosnou konstrukci kostela.⁴²²

Obr. 75. Interiér kostela sv. Kateřiny, první třetina 20. století

Výstavbou přistavěné zvonice vznikla v kostele krytá předsíň o rozměrech $7,3 \times 6,3$ metru sloužící k shromažďování věřících; zvonici spojil s lodí kostela můstek členěný dvěma profilovanými římsami.⁴²³ Kolem předsíně a jižní strany lodi byla nově přistavěna sobota (ochoz kolem kostela). Poslední větší stavební úpravou před požárem kostela roku 2002 bylo zvětšení staré sakristie měřící $4,8 \times 2,4$ metru. V roce 1904 se sakristie zvětšila o 2,3 metru severním směrem na nové rozměry $4,8 \times 4,7$ metru a dostala druhé okno a samostatný vchod ze hřbitova. Dlažbu sakristie pokryly cementové tvarovky.⁴²⁴ Dne 2. dubna 2002 kostel sv. Kateřiny Alexandrijské vyhořel. Následná obnova kostela formou dobové kopie až na detaily plně respektovala hmotu architektury z let 1904–2002.

Kostel sv. Kateřiny filiálním chrámem paskovské farnosti, zřízení hrabovské lokálie (1780–1781) a farnosti (1890)

Řádový kněz Martin Fulkovius se roku 1633 stal na dlouhou dobu posledním hrabovským farářem, neboť brzy došlo k plnému obnovení farnosti v Paskově

s přidruženým kostelem sv. Kateřiny Alexandrijské, který klesl na úroveň pouhého filiálního chrámu. V roce 1636 se zmiňuje nově nastoupivší paskovský farář a „veselý piják“ Matěj Jahoda, který v Paskově působil až do roku 1653, kdy byl ostravským děkanem díky nezřízenému životu a přílišnému pití alkoholu obžalován u biskupské konzistoře.⁴²⁵ První větší oprava dřevěného kostela se uskutečnila roku 1659, kdy se přistoupilo k novému zastřešení kostela.⁴²⁶ V roce 1660 opavský zvonářský mistr Hans Knauff ulil dva zvony o váze sedm a pět centýřů, tj. 432 a 308 kilogramů.⁴²⁷ Větší zvon se nedochoval a byl pravděpodobně roztaven během napoleonských válek, avšak menší zvon „Maria“ o průměru 83 centimetrů se dochoval až do osudného požáru kostela v roce 2002 a zdobily jej reliéfy Madony v mandorle a erbu Bruntálských z Vrba, kteří v době pořízení zvonu vlastnili paskovské panství. V čepci zvonu se nalézal nápis „*Tento zvon nechala ulít ctěná obec Velká a Malá Hrabová ke cti boží roku 1660*“.⁴²⁸ V děkanské matrice z roku 1672 můžeme nalézt nejstarší stručný popis kostela.⁴²⁹ Dozvídáme se, že velkohrabovský filiální kostel sv. Kateřiny, panny a mučednice, náležel k paskovské farnosti. Kostel byl vystavěn ze dřeva a nalézaly se v něm jeden neposvěcený oltář, jeden stříbrný pozlacený kalich s patenou, jeden misál, jedny obřady olomouckého biskupství,

Obr. 76. Kostel sv. Kateřiny od jihovýchodu, sedmdesátá léta 20. století

tři ornáty se štolami, dvě alby, jedna superpelice, další nezbytné liturgické předměty, dva zvonky u oltáře a tři zvony ve věži, z nichž dva zvony ulil Hans Knauff roku 1660 a další neznámý zvon přetrval ze staršího období. V říjnu roku 1679 došlo k vyloupení kostela, o čemž podal zemskému hejtmánovi zprávu paskovský farář Matyáš Schaupius. Byl ukraden drahocenný pozlacený kalich ze stříbra, avšak pachatele dopadli a popravili ve Frýdku tak rychle, že církvi bylo znemožněno žádat náhradu škody, a proto farář Matyáš Schaupius a purkrabí Tomáš Fridrich listem žádali zemského hejtmána, aby v této věci zjednal finanční nápravu.⁴³⁰

V letech 1735, 1737–1739, 1750 a 1775 se připomínají opravy chrámu, kdy se přistoupilo k výměně šindelů na střeše či k opláštění kostela.⁴³¹ V děkanské matrice z roku 1764 se dochoval podrobný popis kostela.⁴³² Z něj vyplývá, že nebylo známo, kdy filiální kostel ve Velké Hrabové vznikl, avšak portatile (malý přenosný oltář) pocházelo z roku 1602. Střechu dřevěného kostela kryly šindeli. Kostel měl dvě věže, větší v průčelí a menší nad presbytářem. Ve větší věži v průčelí se nacházely dva zvony, v sanktusníku pouze jeden. Na evangelijní straně se nacházela malá a suchá sakristie bez deponitáře v patře a kazatelna se vstupem z presbytáře. Z výše uvedené děkanské matriky také vyplývá, že den posvěcení kostela se slavil patnáctou nedělí po slavnosti Seslání Ducha svatého. V chrámu bez krypty s cihlovou podlahou se rovněž nalézal oltář zasvěcený sv. Kateřině Alexandrijské a dřevěná kruchta na západě kostelní lodi, která sloužila pro kostelní sbor. Okolo kostela se nacházel hřbitov s dřevěnou márnicí a dřevěný plot.⁴³³

Léta 1780–1781 znamenala zásadní změnu v duchovní správě kostela sv. Kateřiny. V rámci josefinských církevně-správních reforem totiž vznikla nová hrabovská lokálie (lokální kaplanství), místní duchovní správa s farními právy a menším obročím, a Hrabová tak získala vlastního duchovního, prvního lokálního kaplana Josefa Quintu. Místní lokálie, stále formálně podřízená paskovské farnosti, byla založena na základě dvorního dekretu panovnické kanceláře nákladem náboženského fondu dne 18. listopadu 1780. Zřízení lokálního kaplanství podnítilo sepsání erekční (zakládací) listiny dne 20. července 1781, jejíž znění potvrdili držitel paskovského panství Josef hrabě Mitrovský z Mitrovic a Nemyšle na Hrabyni (1. srpna 1781), arcibiskupská konzistoř v Olomouci (13. srpna 1781) i moravské gubernium (8. září 1781).⁴³⁴ V erekční listině se farníci z Velké a Malé Hrabové zavázali trvale přispívat místnímu lokálnímu kaplanovi 25 zlatých a zároveň udržovat v dobrém stavu nově vystavěnou farní budovu.

V souvislosti se zřízením hrabovské lokálie došlo k opětovnému rozvoji kostela a prostoru okolo něj. V letech 1785–1787 se opravovaly střecha, strop, okna a dlažba kostela; roku 1787 byla zbořena stará věž a přistavěna nová zvonice. Do závěru presbytáře byl umístěn roku 1787 nový barokně klasicistní hlavní oltář sv. Kateřiny Alexandrijské od Antona Jurczeka z Palkovic

s obrazem od Michaela Engelera z Místku z roku 1793 a sochami od Josefa Horáka z Brušperku. V bočním vrcholně barokním zlaceném oltáři sv. Jana Křtitele stojícím na evangelijní straně se nacházel obraz s motivem Křtu Krista rovněž od Michaela Engelera.⁴³⁵

V roce 1806 lokální kaplan Antonín Kumpert píše, že kostel se nachází ve velmi špatném stavu, hnije a potřebuje novou krytinu. Aby se předešlo dalšímu chátrání či dokonce zřícení, musela roku 1808 proběhnout generální oprava kostela včetně věže. Roku 1811 se přistoupilo k vybělení interiéru chrámu.⁴³⁶ Z inventáře kostela z roku 1809 se dozvídáme, že ke kostelu později přistavěli dřevěnou věž, jež sloužila jako zvonice, měla tři zvony a tři malá okénka.⁴³⁷ Na věž vedlo 28 schodů. Kostel měl rovněž červeně natřený sanktusník. Chrám měl dva vchody, hlavní na západě pod věží a vedlejší z jižní strany, přičemž do sakristie se vstupovalo pouze z kostela. Na podlaze se nacházely cihly. Na hudební kruchtu pro zpěváky vedlo devět dřevěných schodů, v interiéru se nacházely dva oltáře a kostel obklopoval hřbitov obklopený laťkovým plotem.

Téhož roku 1809 daroval držitel paskovského panství Filip Ludvík baron ze Saint-Genois d'Anneaucourt hrabovskému kostelu čtyři nová bohoslužebná roucha, šest cínových svícňů, dvě korouhve a řadu dalších liturgických potřeb.⁴³⁸ Z roku 1815 pocházel nový zvon o váze 193 kilogramů ulitý v opavské dílně zvonařské rodiny Stankeů, který pravděpodobně nahradil zvon ulitý Hansem Knauffem, jež zanikl během napoleonských válek.⁴³⁹

V roce 1827 provedl tesař Johann Welky z Paskova za 683 zlatých opravu krovu kostela kvůli pronikající vlhkosti. Od roku 1839 se začalo jednat o stavbě nového kostela, nicméně komisionální prohlídka roku 1851 shledala, že dosavadní chrám bude stačit pouze důkladně opravit, neboť nevykazuje kritické závady.⁴⁴⁰ V roce 1848 byly zakoupeny nové varhany.⁴⁴¹ Další inventář z roku 1879 zmiňuje, že se v kostele mimo jiné nacházejí tři zvony o váze 500, 300 a 10 liber a také dva zvonky v presbytáři, jeden zvonek u sakristie a jeden další zvonek pro ministranty.⁴⁴² Další přelomový mezník v dějinách hrabovského kostela znamená rok 1890, kdy místní oblíbený lokální kaplan Ignác Kocvrlich dosáhl k 6. červnu 1890 u nadřízených úřadů povýšení dosavadní hrabovské lokálie na samostatnou farnost a téhož dne se stal prvním hrabovským farářem od působení řádového kněze Martina Fulkovia v roce 1633.⁴⁴³

Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské v Hrabové se stal v souvislosti s rozvojem památkové péče v Rakousku-Uhersku vyhledávanou památkou, o čemž svědčí také fakt, že na Národopisné výstavě československé v Praze roku 1895 dosáhl velikého ohlasu typický dřevěný kostelík vystavený dle hrabovského vzoru v rámci „Stavby dědiny z Moravy a Slezska“.⁴⁴⁴

V roce 1895 požádal konzervátor rakousko-uherské Centrální komise pro péči o památky a ředitel dřevařské školy ve Valašském Meziříčí Franz Rosmael stavební úřad brněnského místodržitelství o vypracování rozpočtu na opravu dřevěného kostela v Hrabové, neboť mu hrozilo zřícení. Kostel potřeboval

provést zásadní opravy a bylo jen otázkou času, než se přistoupí ke stavbě zcela nového kostela, neboť výrazně vzrostl počet věřících z Hrabové a Hrabůvky na téměř čtyři tisíce. V roce 1896 nařídila centrální komise podrobnou prohlídku kostela a vytvoření následných návrhů na opravu. Po prohlídce kostela vyčíslil císařsko-královský stavební adjunkt Josef Čermák náklady na opravu na 801 zlatých.⁴⁴⁵

K následné opravě kostela se přistoupilo roku 1898. Tesařský mistr Jakub Vrána z Hrabůvky položil novou střechu z šindelů na věži, lodi i ochozu za 901 zlatý. Rovněž byl natřen interiér chrámu, restaurována kazatelna a varhany. V roce 1898 došlo k odstranění bílého vápenného nátěru vnitřku kostela. Práce se díky nedostatku financí protáhly až do kolaudace kostela na konci května 1903. V roce 1904 byla ještě rozšířena sakristie.⁴⁴⁶

Snahy o vybudování nového zděného farního kostela

Na přelomu 19. a 20. století se opět po půlstoletí začalo uvažovat o stavbě nového zděného kostela, který měl mít vzhledem k velkému nárůstu věřících v přífařené Hrabůvce oproti malému dřevěnému chrámu dostatečnou kapacitu. Farníci z Hrabové a Hrabůvky roku 1895 založili společně Jednotu na zbudování nového chrámu Páně v Hrabové, která se měla postarat o přípravu a financování stavby. Stávající dřevěný kostel měl zůstat pouze jako filiální či hřbitovní. V roce 1898 se sešel hrabovský obecní výbor, zástupci z Hrabůvky a hrabovský farář Vojtěch Růžička, aby společně projednali zakoupení stavebního místa pro stavbu nového kostela. Došlo k výměně části hrabovského obecního pozemku za pozemek rolníka Antonína Míčka „Na Břehách“ situovaný ve výhodné prostorné lokalitě na de facto na nejvyšším bodu mezi oběma obcemi. S volbou tohoto místa však nebyli všichni hrabovští obyvatelé spokojeni, což bylo projeveno na schůzi obecního výboru 2. února 1899, patrně proto, že farní kostel vystavěný na tomto místě by byl příliš vzdálen od hlavní vesnické části Hrabové. Z této a dalších příčin se úvahy o stavbě kostela stále protahovaly.⁴⁴⁷

Až dne 9. dubna 1905 byla na schůzi hrabovského obecního výboru podepsána žádost poslanci říšské rady ve Vídni JUDr. Mořici Hrubanovi, aby se

Obr. 77. Pohled na kazatelnu v kostele sv. Kateřiny, sedmdesátá léta 20. století

ve Vídni informoval o možnosti získat na stavbu kostela státní subvenci (dotaci) a za jakých podmínek. Po odchodu faráře Vojtěcha Růžičky, za jehož působení se původně společný peněžní fond na stavbu kostela rozdělil na fond hrabovský a fond hrabůvecký, nastoupil do Hrabové k 24. květnu 1905 nový farář Antonín Mohapl, který ihned pokračoval ve snahách o vybudování nového chrámu. Dne 6. července 1905 byl svolán Kostelní konkurenční výbor v Hrabové, na jehož schůzi se přítomní usnesli, že nový chrám bude zbudován jejich nákladem a na místě, jež si sami určí. Vypracování plánů a rozpočtu na stavbu nového kostela bylo zadáno architektovi z Moravské Ostravy Josefu Pokornému. Hotový plán na nový novobarokní kostel byl předložen kostelnímu konkurenčnímu výboru 5. července 1906.⁴⁴⁸

Obr. 78. Pohled do presbytáře kostela sv. Kateřiny, sedmdesátá léta 20. století

Následně se starostové Hrabové a Hrabůvky společně s hrabovským farářem vypravili k olomouckému arcibiskupovi prof. Františku Bauerovi, který stavbu nového chrámu podpořil. Také deputace na slyšení ve vídeňském ministerstvu kultu a vyučování dopadla dobře a na stavbu kostela byla přislíbena subvence od císařsko-královské vlády za podmínky, že obě obce předloží nové plány a dohodnou se na místě, kde by měl nový chrám stát.⁴⁴⁹

Na tom však veškeré plány na stavbu kostela ztroskotaly. Již dříve v květnu 1906 jednal o místě pro nový chrám kostelní konkurenční výbor. Zástupci z Hrabůvky vyjádřili přání postavit kostel „Na Břehách“ nedaleko tzv. Adámkovy samoty, neboť předmětný pozemek již Hrabová před časem získala do svého vlastnictví. Zástupci z Hrabové ale prohlásili, že nemohou ve svém zájmu hlasovat pro toto místo a zdrželi se hlasování. Kostelní konkurenční výbor proto zbývajícimi hlasy potvrdil přání umístit budoucí kostel v lokalitě „Na Břehách“. Dne 4. prosince 1906 zasedla společná komise, jež měla mimo jiné definitivně potvrdit místo stavby. Obec Hrabůvka trvala na umístění „Na Břehách“ u tzv. Adámkovy samoty, většina zástupců obce Hrabová ale byla kategoricky proti a žádali, aby byl nový zděný kostel postaven vedle starého dřevěného kostela v Hrabové. Nakonec jeden ze zástupců obce prohlásil, že

Obr. 79. Boční pozdně barokní oltář sv. Jana Křtitele z konce 18. století, devadesátá léta 20. století

Hrabová nehodlá prodat pozemek „Na Břehách“ farnosti, čímž byly pohřbeny veškeré dosavadní snahy. Žádná z obcí nehodlala ustoupit ze svých požadavků.⁴⁵⁰ Poslední pokus o stavbu společného kostela proběhl v lednu roku 1908, kdy farář Antonín Mohapl a rolník František Adámek z Hrabové odjeli do Olomouce a žádali arcibiskupskou konzistoř o povolení, aby mohli na stavbu kostela zakoupit pozemek paní Hulové, nicméně snahy byly neúspěšné.⁴⁵¹

V srpnu 1908 podala obec Hrabová žádost o zřízení nového hřbitova, neboť starý hřbitov kolem kostela sv. Kateřiny již kapacitně nedostačoval. Zástupci hrabovské farnosti a obce Hrabůvky (rovněž užívala dosavadní hřbitov kolem dřevěného kostela) žádali o zřízení společného hřbitova pro obě obce, avšak hrabovský starosta Ludvík Staněk a další členové obecního výboru se rozhodli postavit nový hřbitov pouze pro Hrabovou a Hrabůvce bylo poručeno vybudovat si svůj nový hřbitov jinde.⁴⁵² Následkem toho v Hrabůvce vznikla myšlenka vybudovat si mimo hřbitov i svůj nový vlastní chrám se samostatnou duchovní správou, která se zřízením Jednoty růžencové Panny Marie v Hrabůvce široce ujala. Základní kámen nového zděného kostela v Hrabůvce byl položen již 10. října 1909; o rok později 16. října 1910 proběhlo slavnostní vysvěcení chrámu Panny Marie Růžencové. Samostatná duchovní správa vznikla v Hrabůvce k 11. listopadu 1911.⁴⁵³

V meziválečném období i po druhé světové válce se ještě několikrát projevil snahy o vybudování nového zděného farního kostela. Snad nejbliže ke stavbě nového chrámu byli farníci hned po skončení druhé světové války, kdy hlavní podněcovatelé výstavby František Adámek a Klára Chlupatá nabádali ještě roku 1945 k přípravě stavby, avšak díky neustáleným poválečným poměrům se nezačalo se stavbou kostela hned, byť Klára Chlupatá již věnovala obci pozemek vedle dřevěného kostela na dnešní Jestřábskému ulici. Po změně politických poměrů se však nové komunistické vedení obce v rámci potírání křesťanské víry přednostně zasadilo o využití pozemku pro stavbu dnešního obytného domu v sousedství dřevěného kostela sv. Kateřiny.⁴⁵⁴

Válečná léta první světové války připravila místní kostel o dva staré zvony. Dne 29. září 1916 byl zrekvírován zvon o váze 193 kilogramů z roku 1815, dne 23. února 1918 si odvezli menší zvon ulitý roku 1724 ze sanktusníku o váze 23 kilogramů.⁴⁵⁵ V roce 1925 hrabovská farnost zakoupila díky veřejné sbírce dva nové zvony o váze 180 a 27 kilogramů.⁴⁵⁶ V roce 1930 prošel kostel větší rekonstrukcí, Při opravě byly vyměněny dva hlavní nosné pilíře štenýřové věže, trámy v lodi i krytina kostela. Dřevěná podlaha nově zakryla předchozí cihlovou a kostel se dočkal zavedení elektřiny. Během druhé světové války byly zrekvírovány zvony pořízené roku 1925, přičemž všechny zvony společně v Hrabové naposled zazněly na pohřbu Beaty Mutinové 29. ledna 1941. Při osvobozovacích bojích v závěru druhé světové války došlo 30. dubna 1945 k prostřelení věže dělostřeleckým granátem; věž však rychle opravili místní řemeslníci. Byla poškozena také střecha presbytáře, plot a hřbitov kolem kostela.⁴⁵⁷

I po druhé světové válce se pokračovalo se v nezbytných opravách. Další renovace střechy dřevěného chrámu se konala roku 1951, v roce 1954 byla naopak opravena podezdívka kostela.⁴⁵⁸ V noci z 22. na 23. června 1969 se neznámí pachatelé vloupali do kostela a ukradli z oltáře sv. Jana Křtitele dvě pozdně barokní sochy andělů a dalšího anděla z kazatelny. Pachatelé také zcizili

Obr. 80. Hlavní barokně klasicistní oltář sv. Kateřiny Alexandrijské z roku 1787, devadesátá léta 20. století

peníze z pokladny sv. Antonína. V listopadu 1972 se zavedlo elektrické vytápění kostela, poté byla v letech 1972 a 1973 impregnována střecha jantarovým karbolínem. V září roku 1980 byla natřena podlaha kostela olejovým nátěrem, o dva roky později byly opraveny ztrouchnivělé šindele. Ve dnech 15. a 16. ledna 1988 se přistoupilo k posunutí hlavního oltáře až k zadní stěně presbytáře, před ním byl umístěn nový dřevěný oltář v souvislosti se změnami po druhém vatikánském koncilu.⁴⁵⁹ V roce 1993 došlo k elektrifikaci pohonu jediného kostelního zvonu z roku 1660. Na rozhraní let 1999–2000 proběhla nákladem 481 tisíc korun v chrámu poslední náročná oprava chrámu před jeho vyhořením.⁴⁶⁰

Požár a následná obnova kostela

Dřevěný kostel sv. Kateřiny Alexandrijské vedený jako nemovitá kulturní památka vyhořel v brzkých ranních hodinách v úterý 2. dubna 2002. Požár kostela sv. Kateřiny nahlásil na operační středisko centra tísňového volání neznámý obyvatel obytného domu na Jestřábskému ulici, kterého probudilo „*podivné praskání*“ v 3.07 hodin. Na místo byly ihned vyslány profesionální ostravské hasičské jednotky, které vzápětí doplnily jednotky dobrovolných hasičů z Hrabové, Staré Bělé a Zábřehu. Hasební práce začaly v 3.18 hodin

Obr. 81. Torzo kostela sv. Kateřiny po požáru 2. dubna 2002

a probíhaly pouze z vnější strany kostela, neboť uvnitř stále hrozilo zřícení hořících dřevěných konstrukcí. Hasičům se další rozvoj požáru podařilo zastavit až v 3.42 hodin. Dohašování ohnisek požáru kostela při rozebírání stavby probíhalo až do 14 hodin odpoledne.⁴⁶¹

Po uhašení požáru se ustanovila expertní skupina složená z vyšetřovatelů hasičského záchranného sboru a policejních expertů, která měla za úkol objasnit okolnosti požáru. Již od

ranních hodin prohledávali policisté a hasiči ohořelé trosky, aby zajistili stopy pro vyšetřování této nešťastné události. Vyšetřovatelé postupně stanovili tři varianty vzniku požáru – zapomenutou rozžatou svíci po pondělní mši, závadu na elektroinstalaci a neznámého pachatele (žháře). Po výsleších policistů padla jako první možnost vzniku požáru od zapomenuté svíce.

Na základě provedených expertíz vyšetřovatelé přesně neurčili příčinu požáru, nicméně jako nejpravděpodobnější variantu uvedli závadu na elektroinstalaci, přičemž však nevyloučili neúmyslné či úmyslné zapálení kostela neznámým pachatelem, na čemž se více méně shodují místní obyvatelé.⁴⁶²

Po požáru z kostela nezbylo téměř nic. Jediný zvon ve věži kostela z roku 1660 se roztavil a spadl. Z interiéru se dochovalo ohořelé torzo sochy (anděla) z hlavního oltáře, ohořelé dveře do sakristie a liturgické potřeby.⁴⁶³ Zcela zanikla a shořela celá dřevěná konstrukce věže. Z celé lodi kostela zůstalo jen několik obvodových trámů na její severní straně a rovněž presbytář kostela byl značně ohořelý, nicméně po požáru zůstal stát a vyjma stropu a střešní konstrukce se nezhroutil. Pouze dřevěná konstrukce sakristie se dochovala ve své původní hmotě.⁴⁶⁴

Ihned po vyhoření kostela se začalo uvažovat o stavbě kostela nového. Přirozeně se naskytla otázka, zda raději nevybudovat nový moderní zděný chrám, který by lépe vyhovoval pastoračním potřebám farnosti či který by mohl odolat případnému dalšímu požáru,⁴⁶⁵ nicméně ze schůzek mezi zástupci místní farnosti, ostravsko-opavského biskupství, městského obvodu Hrabová a pracovníky tehdejšího státního památkového ústavu vyplynulo, že v souladu s většinovým přáním farníků a občanů Hrabové by měl být kostel obnoven ve

Obr. 82. Zvonky roztavené po požáru 2. dubna 2002

své původní dřevěné podobě.⁴⁶⁶ Bylo rozhodnuto, že kostel bude vystavěn jako kopie formou tzv. vědecké rekonstrukce v souladu s požadavky státního památkového ústavu a oddělení památkové péče Magistrátu města Ostravy, kteří požadovali zachránit maximum možných prvků z dochovaného torza kostela a zakomponovat tyto fragmenty do nové stavby, jež měla být věrnou hmotovou a materiálovou kopií exteriéru původní architektury vystavěné na stávajících kamenných základech.⁴⁶⁷ Vypracováním projektu obnovy kostela byl pověřen Ing. Antonín Závada. Několik měsíců před koncem roku 2002 byl vybrán návrh na moderní řešení interiéru od Ing. arch. Marka Štěpána z brněnského Atelieru Štěpán.⁴⁶⁸

Obr. 83. Obnova kostela sv. Kateřiny, leden 2004

Dne 19. června 2003 za deštivého počasí proběhlo slavnostní svěcení stavby kostela diecézním biskupem ostravsko-opavským Mons. Františkem Václavem Lobkowiczem, O.Praem. Slavnostní poklep základního kamene provedli biskup Lobkowicz, hrabovský starosta Ing. Bohumil Rundt a farář ThDr. Milan Adámek.⁴⁶⁹ Vzápětí po vydání stavebního povolení začali řemeslníci stavební firmy Juráň s vlastní obnovou kostela dle původních technologií a řemeslných postupů. V první fázi vědecké rekonstrukce kostela sv. Kateřiny byl proveden záchranný archeologický průzkum, který obnažil původní základy kostela z první poloviny 16. století,⁴⁷⁰ nedokázal však díky nedostatku času a prostorové

omezenosti spolehlivě odpovědět na otázku, zda kostelu nemohla předcházet nějaká starší sakrální stavba.⁴⁷¹ Při výkopových pracích se našla drobná mince z roku 1624, torzo dna hrncovité nádoby, tři tenkostěnné fragmenty z výdutí nádob, zlomek okraje nádoby, torzo horní části dvou lamp, spodní část svícnu, dva zlomky okenního skla a horní část čtyřboké nádoby.⁴⁷²

Po ukončení základových prací začala stavba konstrukce štenýřové věže, která byla hotova již v listopadu 2003. V podzimních měsících roku 2003 začalo přitesávání trámů na stavbě lodi, presbytáře a sakristie kostela, přičemž jejich výstavba skončila na přelomu ledna a února 2004.⁴⁷³ V březnu 2004 se dokončila stavba krovu střechy a sanktusníku. Na počátku dubna 2004 práce pokračovaly pokrýváním střechy kostela ručně štípanými šindeli. V průběhu léta roku 2004 byly dokončeny práce na exteriéru chrámu a v říjnu i veškeré zásadní práce v interiéru chrámu,⁴⁷⁴ a proto se přistoupilo k tolik očekávanému oficiálnímu předání stavby kostela veřejnosti spojenému se svěcením zvonů.

Obr. 84. Dokončená novostavba kostela sv. Kateřiny, říjen 2004

Slavnostní událost začala 30. října 2004 v poledne vystoupením dechového orchestru a tiskovou konferencí v budově Úřadu městského obvodu Hrabová. Ve 13 hodin začalo slavnostní odpoledne za hojné účasti veřejnosti, přičemž zástupci stavební firmy slavnostně předali klíče od kostela biskupovi a místnímu duchovnímu správci. Poté ostravsko-opavský biskup Lobkowitz

vysvětil dva nové zvony pořízené nákladem Ludmily Chlupaté zasvěcené sv. Františkovi z Assisi a sv. Kláře. Rovněž byl ostravsko-opavským biskupem požehnán prapor městského obvodu Hrabová.⁴⁷⁵

Slavnostní pontifikální mše svatá spojená s vysvěcením kostela sv. Kateřiny Alexandrijské v Ostravě-Hrabové a tradiční lidovou poutí proběhla v sobotu 27. listopadu 2004 od 10 hodin dopoledne. Bohoslužbě za účasti asi 15 kněží předsedal ostravsko-opavský biskup Mons. Lobkowicz, který chrám vysvětil. Svěcení kostela sledovalo uvnitř i vně kostela několik stovek účastníků.⁴⁷⁶

I po vysvěcení kostela se stále ještě dokončovaly drobné práce kolem kostela i v interiéru chrámu, kde pokračovaly práce na úplném vybavení chrámu pro běžnou liturgickou praxi, toaletách či svatostánku. V roce 2006 dokončil brněnský výtvarník Mgr. René Vlasák rozměrný dřevěný retábl s deskovými malbami s motivy ze života sv. Kateřiny, které se ale nesetkaly pro své abstraktní pojetí s pochopením.⁴⁷⁷ V roce 2013 byla do závěru presbytáře umístěna olejomalba představující portrét patronky kostela od polského malíře a grafika Zbigniewa Freuse. Samotný kostel se stal po své obnově poměrně známou a vyhledávanou památkou svědčící o dřevěné lidové architektuře první poloviny 16. století, což dokazují i návštěvy chámu dvou „prvních dam“ České republiky Livie Klausové a Ivany Zemanové (2005 a 2014).⁴⁷⁸

* Tato kapitola vznikla v rámci řešení specifického výzkumu Ostravské univerzity SGS15/FF/2016-2017/*Realita a skutečnost ve středověku*.

³⁹⁷ K dendrochronologickému datování dřevěných prvků kostela sv. Kateřiny po požáru roku 2002 více ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely Slezska a severovýchodní Moravy*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2014, s. 83. ISBN 978-80-85034-79-0. Historií a dřevěnou lidovou architekturou hrabovského dřevěného kostela sv. Kateřiny Alexandrijské se doposud seriózně zabývali např. WOLNY, Gregor. *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften*. Brünn: Selbstverlag des Verfassers, 1859, s. 132–133; FRANZ, Alois. *Die Holzkirche in Groß-Hrabowa*. *Mitteilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale*. 1898, Neue Folge 24, s. 1–2; MENCL, Václav. *Dřevěné kostelní stavby v zemích českých*. Praha: Jan Štenc, 1927, s. 74–76; MENCL, Václav. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980, s. 329; PRIX, Dalibor. *Kostel sv. Kateřiny: Hrabová*. In: CHAMONIKOLA, Kaliopi, ed. *Od Gotiky k renesanci: výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550, IV. Opava*. Brno: Moravská galerie v Brně, 1999, s. 34–37. ISBN 80-7027-096-9; PAVLÍKOVÁ, Pavla. *Dějiny hrabovské farnosti*. Olomouc, 2000. Ročníková seminární práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta; PAVLÍK, Vladimír. *Počátky vzniku obce (farnosti) Hrabová*. Olomouc, 2007. Seminární práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta; STANĚK, Radim. *Kostel sv. Kateřiny*. Olomouc, 2010. Seminární práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta; ZELINOVÁ, Veronika. *Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské – památka lidové architektury a její obnova po destrukci požářem*. Ostrava, 2012. Bakalářská práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Filozofická fakulta; ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 76–95; ROSOVÁ, Romana a LYSEK, Miroslav. *Dřevěné kostely, kaple a zvoničky Těšínska a severovýchodní Moravy*. Paskov: Město Paskov 2015, s. 10. ISBN 978-80-260-8636-9; ROSOVÁ, Romana a STRAKOŠ, Martin. *Jak fénix z popela... Historie a obnova památného dřevěného kostela sv. Kateřiny v Ostravě-Hrabové*. In: *Ostrava 29: sborník příspěvků k dějinám a současnosti Ostravy*

a *Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2015, s. 293–317. ISBN 978-80-906091-2-9; KUČA, Karel. *Dřevěné a polodřevěné kostely, kaple a zvonice České republiky*. Praha: Academia, 2015, s. 509–512. ISBN. 978-80-200-2444-2; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 29–102.

³⁹⁸ SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 29, 54, 111.

³⁹⁹ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. Sla25, inv. č. 321.

⁴⁰⁰ V další listině z roku 1538 ani ve vkladu paskovského zboží do zemských desk roku 1539 však kostelní podací právo u Velké Hrabové uvedeno není, srov. ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. GIlc5, inv. č. 1248; MZA, A3 Stavovské rukopisy, inv. č. 106, pag. 13, 14.

⁴⁰¹ Za konzultací děkuji doc. Mgr. Jaroslavu Davidovi, Ph.D.

⁴⁰² SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 31.

⁴⁰³ AMO, Farní úřad Hrabová, inv. č. 32.

⁴⁰⁴ SZCZUCKI, Lechus a SZYMAŃSKI, Nicolaus, eds. *Andreas*, č. 877, s. 35–36.

⁴⁰⁵ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. 18, inv. č. 87, fol. 249v. Transkripce dopisu viz SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 32–33.

⁴⁰⁶ SOKA Frýdek-Místek, Okresní úřad Místek, kart. 125, inv. č. 563; WOLNY, Gregor. *Kirchliche Topographie*, s. 132; ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 81–82; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 33.

⁴⁰⁷ V druhé polovině 16. století náležela hrabovská farnost k děkanství v Moravské Ostravě, jež existovalo v letech 1553–1723. Při uprázdňení hrabovské fary zajišťoval pravidelné bohoslužby moravskoostravský děkan, viz JIŘÍK, Karel. Hrabová. In. JIŘÍK, Karel, ed. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga, 1993, s. 503. ISBN 80-85491-39-7.

⁴⁰⁸ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. 34, inv. č. 111, fol. 87v–88v.

⁴⁰⁹ Transkripce dopisu viz AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 29–30; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 33–34.

⁴¹⁰ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 28; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 7; TENORA, Jan a FOLTYNOVSKÝ, Josef. *Bl. Jan Sarkander: jeho život, doba a blahoslavení*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1920, s. 356. Kateřina Onšíková z Bělkovic rovněž vyhnala z paskovské fary katolického faráře dosazeného tam za Syrakovských a dosadila tam protestantského faráře, viz SAHEB, Jan a MÜLLER, Karel. *Galerie*, s. 22. Ke katolickému faráři Vojtěchovi stručně SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 93.

⁴¹¹ LINHART, František. *Vlastivěda moravská: místecký okres*. Brno 1915, s. 95.

⁴¹² ZAO, fond Velkostatek Paskov, sign. D–3, inv. č. 6, fol. 5r; WOLNY, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, I. Abtheilung, Olmützer Erzdiöcese, III. Band*. Brünn: Kommission der Ritsch und Grosseschen Buchhandlung, 1859, s. 128; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 7; JIŘÍK, Karel. *Hrabová*, s. 503. Okolností investitury P. Martina Fulkovia popisuje rovněž JUDr. Bohuslav Bartoník ve svém rukopise *Paskovské panství*, viz ZAO, Sběrka rukopisů, inv. č. 90, s. 102, 105.

⁴¹³ Srov. AMO, Farní úřad Hrabová, inv. č. 32; DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 343–350. ISBN 978-80-7429-237-8; SLEPIČKA, Martin. *Svatá Kateřina Alexandrijská, patronka naší obce. Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2017, č. 1, s. 5.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 5.

⁴¹⁵ LANGER, Jiří a KUČA, Karel. *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*. Praha: Paseka, 2009, s. 84–92, 102–112. Sv. 1., kostely. ISBN 978-80-7185-980-2; ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 29, 45. K architektuře hrabovského chrámu sv. Kateřiny Alexandrijské podrobně viz SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 50–55. K dřevěné lidové architektuře obecně dále např. KUČA, Karel a LANGER, Jiří. *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*. Praha: Paseka, 2009. Sv. 2., zvonice. ISBN 978-80-7185-981-9; MENCL, Václav. *Lidová architektura*; MENCL, Václav. *Dřevěné kostelní stavby*; DUDÁŠ, Miloš, GOJDIČ, Ivan a ŠUKAJLOVÁ, Margita. *Dřevěné kostoly*. Bratislava: Dajama, 2007. ISBN 80-89226-14-0; ADAMCZYK, Irena a kol. *Dřevěné kostely*

a kaple v Beskydech a okolí. Trinec: Wart, 2009. ISBN 978-80-254-5500-5; VESELSKÁ, Jiřina. *Dřevěné kostely v okolí Frýdku-Místku*. Frýdek-Místek: Vlastivědný ústav, 1969; VESELSKÁ, Jiřina. *Dřevěné kostely v Beskydech a Pobeskydí*. Frýdek-Místek: Muzeum Beskyd, 1994. ISBN 80-901-098-9-6; HEJÁTKO, J. Pavel a kol. *Dřevěné stavby*. Třebíč: Akcent, 2012. ISBN 978-80-7268-817-3; KUČA, Karel. *Dřevěné a polodřevěné kostely*; ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely v okrese Frýdek-Místek – 1. část. Práce a studie Muzea Beskyd: společenské vědy*. 2012, č. 24, s. 1–26. ISSN 1804-1116; ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely v okrese Frýdek-Místek – 2. část. Práce a studie Muzea Beskyd: společenské vědy*. 2013, č. 25, s. 1–26. ISSN 1804-1116; ROŠOVÁ, Romana a LYSEK, Miroslav. *Dřevěné kostely*.

⁴¹⁶ Srov. ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 86; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 40–41, 53–55.

⁴¹⁷ AMO, Farní úřad Hrabová, kart. 1, inv. č. 61.

⁴¹⁸ MENCL, Václav. *Dřevěné kostelní stavby*, s. 74.

⁴¹⁹ ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 83.

⁴²⁰ K dendrochronologickému datování dřevěných prvků kostela sv. Kateřiny po požáru roku 2002 více ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely Slezska a severovýchodní Moravy*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2014, s. 83. ISBN 978-80-85034-79-0.

⁴²¹ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř, kniha 200, pag. 262.

⁴²² ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 86; KUČA, Karel. *Dřevěné a polodřevěné kostely*, s. 511; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 40–41, 53–55.

⁴²³ Srov. ZELINOVÁ, Veronika. *Kostel*, s. 33.

⁴²⁴ ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 92; AMO, Farní úřad Hrabová, kart. 1, inv. č. 74.

⁴²⁵ O poměrech v paskovské farnosti v druhé čtvrtině 17. století více BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*. Brno 1962, s. 102–105, viz ZAO, Sběrka rukopisů, inv. č. 90.

⁴²⁶ Na severní stěně lodi byl přítomen nápis o novém zastřešení kostela roku 1659, viz NA, Památkový úřad Vídeň, kart. 57, inv. č. 1118.

⁴²⁷ Srov. ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř, kniha 200, pag. 262; SOKA Frýdek-Místek, Okresní úřad Místek, kart. 125, inv. č. 563.

⁴²⁸ STANĚK, Radim. *Kostel*, s. 6; ZELINOVÁ, Veronika. *Kostel*, s. 37. K zvonu podrobně SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 62.

⁴²⁹ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř, kniha 215, pag. 74.

⁴³⁰ Tamtéž, s. 37; ZAO, Velkostatek Fulnek, sign. XII70, kart. 7, inv. č. 1924.

⁴³¹ ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 85.

⁴³² ZAO, pob. Ol., Arcibiskupská konzistoř, kniha 200, pag. 261–262.

⁴³³ Srov. SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 37.

⁴³⁴ AMO, Alois Adamus, kart. 4, inv. č. 260. Ke kontextu olomouckého biskupství a arcibiskupství v 18. století více např. ZUBER, Rudolf. *Osudy moravské církve v 18. století, I. díl*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987; ZUBER, Rudolf. *Osudy moravské církve v 18. století, II. díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. ISBN 80-7266-156-6.

⁴³⁵ K uměleckému vybavení interiéru kostela více SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 56–64.

⁴³⁶ Srov. Tamtéž, s. 41; ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 86–87.

⁴³⁷ Inventář kostela sv. Kateřiny Alexandrijské z roku 1809 viz SOKA Frýdek-Místek, Okresní úřad Místek, kart. 125, inv. č. 563.

⁴³⁸ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 82.

⁴³⁹ AMO, Farní úřad Hrabová, kart. 1, inv. č. 61.

⁴⁴⁰ MZA, B15 Moravské místodržitelství, církevní oddělení, sign. H32.

⁴⁴¹ ZELINOVÁ, Veronika. *Kostel*, s. 36.

⁴⁴² SOKA Frýdek-Místek, Děkaný úřad Místek, inv. č. 136.

⁴⁴³ AMO, Farní úřad Moravská Ostrava, inv. č. 7. K Ignáci Kocvrlichovi a dalším duchovním správcům hrabovského kostela sv. Kateřiny více SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 93–102.

- ⁴⁴⁴ JUŘICA, Martin. *Ostravské svatostánky aneb kostely, kaple a modlitebny církví rozličných*. Ostrava: Repronis, 2006, s. 16. ISBN 80-7329-116-9.
- ⁴⁴⁵ ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 89–90; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 45.
- ⁴⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 45–46; ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 90; AMO, Farní úřad Hrabová, kart. 1, inv. č. 74.
- ⁴⁴⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 80; ANONYM. *Dějiny stavby jubilejního chrámu Páně růžencové Panny Marie v Hrabůvce*. Praha: Výbor jednoty růžencové Panny Marie v Hrabůvce, 1910, s. 5.
- ⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 5–6
- ⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 6–7.
- ⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 7.
- ⁴⁵¹ Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 1; ANONYM. *Dějiny*, s. 7–8.
- ⁴⁵² Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 3. Nový hrabovský obecní hřbitov, který slouží až do současnosti, byl otevřen 16. října 1919, viz SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 46.
- ⁴⁵³ Tamtéž, s. 46; Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 17. K dějinám kostela Panny Marie růžencové (královny posvátného růžence) ve 20. století přehledně PŘENDÍK, Petr. *Kostel Panny Marie, královny posvátného růžence*. In: *Ostrava-jih: po stopách minulosti* [online]. s. d. Dostupné z: <http://historie.ovajih.cz/kostel-panny-marie-královny-posvatneho-ruzence/>.
- ⁴⁵⁴ V meziválečném období olomoucké arcibiskupství a pracovníci státní památkové péče upozorňovali na nutnost zachování starého dřevěného kostela jako významné památky lidové architektury; rozhovor s Ing. Věrou Chlupatou, Ostrava-Hrabová, 5. července 2015; rozhovor s Ing. Bedřichem Chlupatým, Ostrava-Hrabová, 5. července 2015.
- ⁴⁵⁵ Ve věži kostela přetval pouze největší a nejstarší zvon ulitý roku 1660 Hansem Knauffem o váze 308 kilogramů; srov. SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 62–63.
- ⁴⁵⁶ AMO, Farní úřad Hrabová, inv. č. 36.
- ⁴⁵⁷ SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 48; SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 13–14; rozhovor s Annou Ryšanovou, Ostrava-Hrabová, 28. prosince 2014.
- ⁴⁵⁸ ZELINOVÁ, Veronika. *Kostel*, s. 32.
- ⁴⁵⁹ Srov. SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 48–49; Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 194–195.
- ⁴⁶⁰ Srov. SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 49; Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 212.
- ⁴⁶¹ Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 227; ŠNÁBL, Jiří. Ze zprávy HZS Moravskoslezského kraje. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 3. K požáru a následné obnově kostela za využití metod orální historie podrobně SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 65–81. Dále např. ROŠOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 95; ROŠOVÁ, Romana a LYSEK, Miroslav. *Dřevěné kostely*, s. 10; ROŠOVÁ, Romana a STRAKOŠ, Martin. *Jak fénix*, s. 305–316; KUČA, Karel. *Dřevěné a polodřevěné kostely*, s. 511–512.
- ⁴⁶² HONUS, Aleš. Dřevěný kostel v Hrabové lehl popelem. *Moravskoslezský deník*, 3. 4. 2002, roč. 2, č. 78, s. 14. ISSN 1213-5577; HONUS, Aleš. Lidé věří: byl to žhář. *Moravskoslezský deník*, 3. 4. 2002, roč. 2, č. 78, s. 14. ISSN 1213-5577. Čerpáno také z autopsie autora, hrabovského rodáka a farníka. K podivným okolnostem před požárem kostela, na něž upozorňují místní obyvatelé, svědčící pro zapálení kostela neznámým pachatelem více SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 67. Rozhovor s R.D. Mgr. Vladimírem Pavlíkem, Ostrava-Hrabová, 9. srpna 2015; rozhovor s Marií Sněhotovou, Ostrava-Hrabová, 23. června 2015; rozhovor s Ing. Věrou Chlupatou, Ostrava-Hrabová, 5. července 2015; rozhovor s Ing. Bedřichem Chlupatým, Ostrava-

Hrabová, 5. července 2015; rozhovor s Mgr. Jiřím Slepíčkou, Ostrava-Hrabová, 10. července 2015; rozhovor s Marií Stárkovou, Ostrava-Hrabová, 22. června 2015.

⁴⁶³ V sakristii se po požáru dochoval kalich, kalichová patena, dvě misky, dvě pateny, pět pal, pět lektionářů, knihy křestních a pohřebních obřadů, benedikcionál, mešní řád, misál a evangeliář. Na ohořelém stole zůstala též stát malá plastová krabička s penězi vybranými na dobročinné účely od dětí z místní farnosti. SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 68; rozhovor s Mgr. Pavlou Pavlíkovou, Ostrava-Hrabová, 19. června 2015.

⁴⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 68–69; ROSOVÁ, Romana a STRAKOŠ, Martin. *Jak fénix*, s. 305–306.

⁴⁶⁵ Viz CHLUPATÁ, Věra. Nemůžu najít správná slova. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 1, 4; rozhovor s Mgr. Jiřím Slepíčkou, Ostrava-Hrabová, 15. července 2015.

⁴⁶⁶ SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 70–72; ROSOVÁ, Romana a STRAKOŠ, Martin. *Jak fénix*, s. 306–308; RUNDT, Bohumil. Slovo našeho starosty. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 4; DVORÁK, Jan. Člověk si uvědomí, že něco má až ve chvíli, kdy něco ztratí. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 4; KOTÁSEK, Václav. Farníci jednali o obnově. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 3; rozhovor s Mgr. Jiřím Slepíčkou, Ostrava-Hrabová, 15. července 2015.

⁴⁶⁷ Při dodržení těchto zásad měl dřevěný kostel sv. Kateřiny zůstat nemovitou kulturní památkou. Srov. GORYCZKOVÁ, Naděžda. Státní památkový ústav k obnově kostela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 3; ZELINOVÁ, Veronika. *Kostel*, s. 39–40; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 70–71; ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 95; ROSOVÁ, Romana a STRAKOŠ, Martin. *Jak fénix*, s. 308–309.

⁴⁶⁸ KOTÁSEK, Václav. O průběhu obnovy kostela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 8, s. 3; ŠTĚPÁN, Marek. Kostel vstal jak Fénix z popela: Obnovený vyhořelý kostelík dostal cenu Český interiér 2006. In: *Christnet.cz* [online]. 25. 4. 2006. [cit. 26. 1. 2017]. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/3524/kostel_vstal_jak_fenix_z_popela.url.

⁴⁶⁹ CHLEBOUNOVÁ, Mirka. V Hrabové začala stavba kostela. *Moravskoslezský deník*, 20. 6. 2003, roč. 3, č. 143, s. 10. ISSN 1213-5577.

⁴⁷⁰ KOTÁSEK, Václav. Informace o stavbě našeho kostela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2003, č. 5, s. 1.

⁴⁷¹ SEDLÁČKOVÁ, Hedvika a ZEŽULA, Michal. *Archeologický výzkum*, s. 149.

⁴⁷² Tamtéž, s. 147.

⁴⁷³ ZELINOVÁ, Veronika. *Kostel*, s. 43.

⁴⁷⁴ KUDELA, Petr. Kostel v Hrabové bude otevřen za měsíc. *Mladá fronta DNES*, 29. 9. 2004, roč. 15, č. 227, s. C/5. ISSN 1210-1168; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 77–79.

⁴⁷⁵ KUDELA, Petr. Kostel v Hrabové se dnes otevírá. *Mladá fronta DNES*, 30. 10. 2004, roč. 15, č. 253, s. C/4. ISSN 1210-1168; SIUDA, Pavel. Kostel sv. Kateřiny povstal z popela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 7, s. 1–2; ANONYM. Nejvýznamnější historická událost roku. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 7, s. 1; PERDOCH, Jaroslav. Hrabová má nový kostel. *Moravskoslezský deník*, 1. 11. 2004, roč. 4, č. 254, s. 1, 11. ISSN 1213-5577; KELNAROVÁ, Jiřina. Ohlédnutí za předáním kostela veřejnosti. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 8, s. 1; KUDELA, Petr. Hrabová má opět svůj symbol. *Mladá fronta DNES*, 1. 11. 2004, roč. 15, č. 254, s. D/1. ISSN 1210-1168. K nově pořízeným zvonům zasvěceným sv. Františkovi z Assisi a sv. Kláře, které byly posléze zavěšeny do věže kostela, podrobně pouze SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 84–86.

⁴⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 81; CHLUPATÝ, Bedřich. Svěcení kostela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 8, s. 1; KUDELA, Petr. Dřevěný kostel čeká na vysvěcení. *Moravskoslezský deník*, 11. 11. 2004, roč. 15, č. 263, s. C/2. ISSN 1210-1168.

⁴⁷⁷ K deskovým malbám ze života sv. Kateřiny Alexandrijské (dokončeno 2006) podrobně SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 87–88.

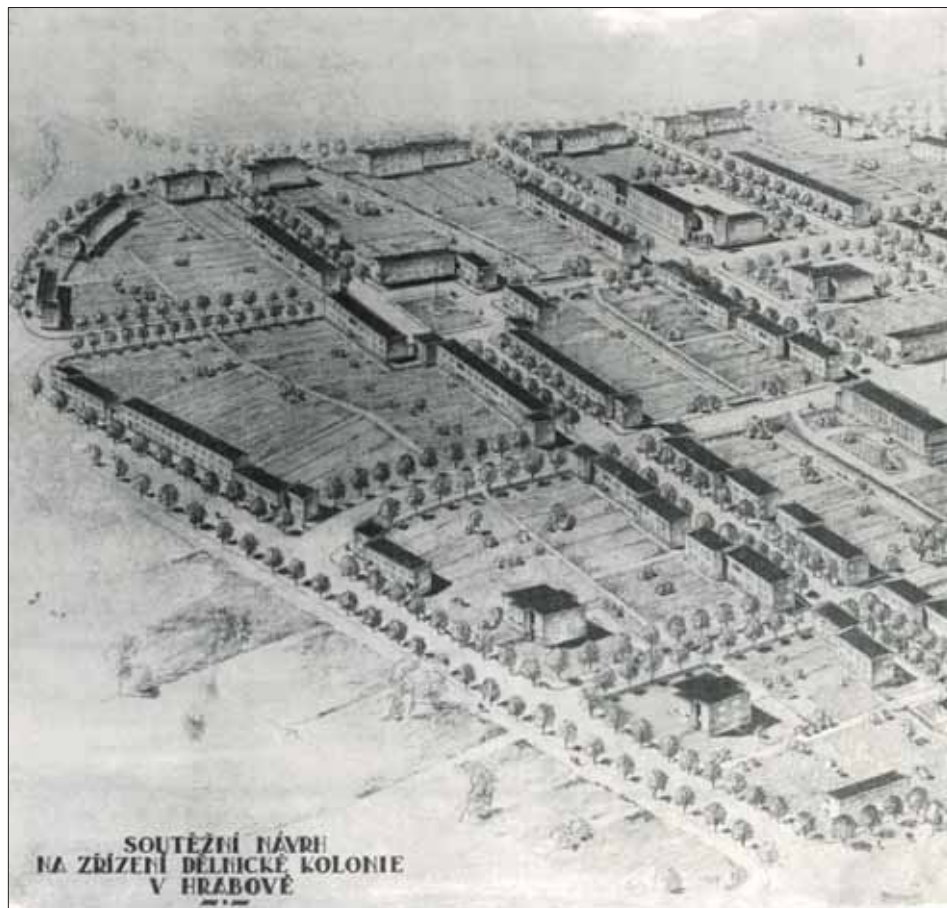
⁴⁷⁸ Viz tamtéž, s. 89.

Kolonie Šídlovec

Mimořádným stavebním zásahem v dosavadním vývoji Hrabové byla výstavba impozantní kolonie Šídlovec pro zaměstnance vítkovických železáren v nejsevernější části katastrálního území obce. Souviselo to s překonáním dopadů světové hospodářské krize a opětovným oživením evropských trhů a nárůstem poptávky po průmyslových produktech v druhé polovině třicátých let 20. století. To vedlo i k vyšší potřebě pracovních sil.⁴⁷⁹ Zajištění důstojného ubytování pro stávající i nové zaměstnance bylo znovu na pořadu dne. Vedení podniku proto v roce 1938 vyhlásilo veřejnou soutěž na originální urbanistické řešení nové kolonie. Vážný zájem projevilo záhy několik architektů: Své návrhy předložili ostravský architekt Ing. František Knobloch, známý architekt židovského původu Ernst Korner, brněnský soudní znalec v oboru pozemních staveb a pravidelný delegát mezinárodních kongresů moderní architektury Ing. Bohuslav Fuchs, dále dvojice architektů Kolář a Rubý a pražští architekti Josef Kincl, Lev Krča a Stanislav Tobek.

Všichni uchazeči předložili podrobný technický popis, perspektivní pohledy a přibližný rozpočet. Stavební oddělení vítkovických železáren zpočátku upřednostňovalo na místní poměry netradiční projekt pražské trojice. Kolonii mělo podle něj tvořit několik desítek podélných jednopatrových budov s rovnou střechou. Centrem nové zástavby se mělo stát náměstí se spolkovým domem. Bloky objektů kolem něho byly poněkud netradičně uspořádány do oblouku. Návrh kladl důraz na estetickou stránku a zahrnoval rovněž výsadbu stromů podél každé ulice. Navíc v okolí každého obytného bloku byl volný prostor pro zahrady a záhony obyvatel. Projektanti pochopitelně počítali také s objekty občanské vybavenosti v podobě centrální tržnice, jedné obecné a dvou mateřských škol. Napříč projektovanou kolonií měl protékat potok, který by přehrazovalo pět menších kamenných mostů. Odborná porota nakonec vyhodnotila po stránce stavebně-ekonomické, architektonické a konstrukční jako nejlepší koncepci Ernsta Kornera a jeho dlouholetého asistenta Václava Paláčka. Jistou roli při rozhodování sehrál nepochybně i fakt, že pro podnik v minulosti vystavěl již řadu obytných budov. Všem účastníkům architektonické soutěže byla bez výjimky vyplacena finanční hotovost ve výši 7500 korun. Výkresová část stavební dokumentace pěti předložených návrhů byla po vyhlášení výsledků zpřístupněna všem zúčastněným.⁴⁸⁰

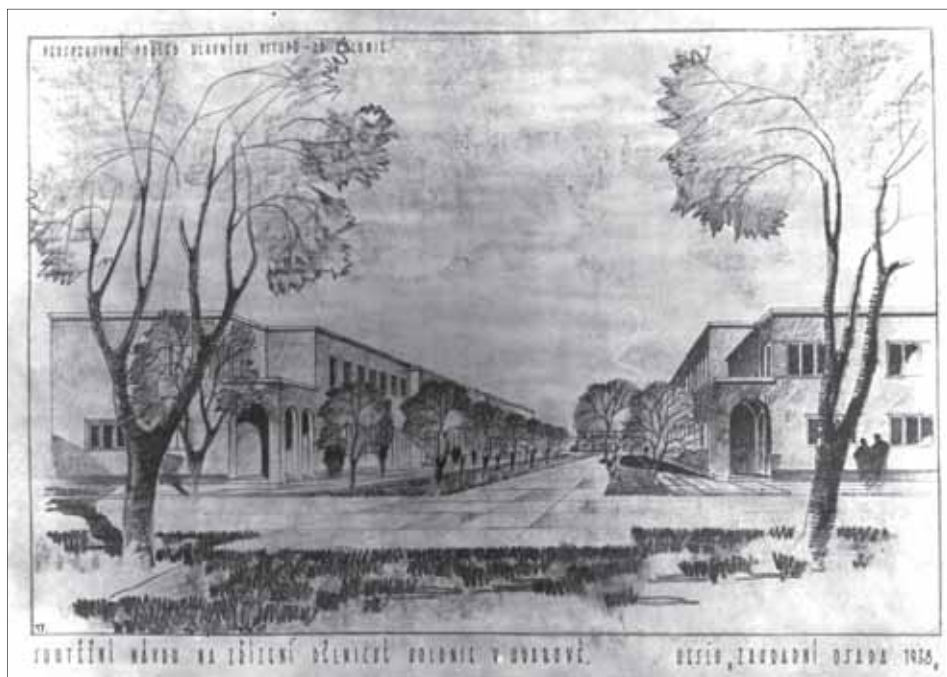
Jisté komplikace a dočasné pozastavení projektu nastalo, poté co generální ředitel vítkovických železáren Oskar Federer v červnu 1938 Kornerův návrh odmítl, protože měl uveřejněním stavebních cílů v Hrabové bez jeho souhlasu poškodit práva podniku. Federer nakonec svůj názor na konci roku 1938 změnil a přece jen projevil zájem o realizaci kolonie podle vítězného návrhu. Nejprve ale stavební oddělení potřebovalo písemné schválení autora. Korner, který od prosince 1938 pobýval v Londýně, s nabídkou souhlasil, a dokonce projevil i ochotu v případě nutnosti osobně konzultovat realizaci projektu.

Obr. 85. Soutěžní návrh na zřízení dělnické kolonie v Hrabové, 1938

O proplacení dohodnutého honoráře 70 000 korun ve dvou splátkách požádal Korner Vítkovické horní a hutní těžířstvo (dále VHHT) v únoru 1939. První polovina měla být proplacena bezprostředně po zahájení stavebních prací, zbylá částka k 1. červenci 1939. Z dochované korespondence vyplývá, že tehdejší

nová německá správa železáren proti Kornerovu požadavku neměla vážné připomínky a částku složila v pražské Union bance s tím, že k ní bude mít přístup Kornerův bratr Julius, dosud pobývající v Moravské Ostravě. Současně došlo i k převedení autorského práva k projektu sídliště Šídlovec na Vítkovické horní a hutní těžířstvo. Nový generální ředitel Karl Kuchinka zpoždění první platby koncem dubna 1939 zdůvodňoval faktem, že výstavba dělnické kolonie ještě nebyla zahájena. Současně stavební inspektorát vítkovického těžířstva Kornerovi do Londýna poslal desítky fotografií stavební dokumentace, jejímž byl autorem.

Obr. 86. Soutěžní návrh na zřízení dělnické kolonie v Hrabové, heslo „Zahradní osada 1938“, 1938

V dobových dokumentech byla nová kolonie nazývána Osada Šídlovec, Zahradní osada v Hrabové, Vzorné sídliště Šídlovec, hrabovské velkosídliště, Osada na Ščučí (podle potoka poblíž kolonie, vlévajícího se do řeky Ostravice), Osada rybníky, Nová kolonie v Hrabové a podle tehdejšího generálního ředitele železáren také Kuchinkovo sídliště. Jeho první obyvatelé většinou německé národnosti svému novému domovu sami přezdívali „nový Berlín“.

První stavební etapa

K výstavbě dělnické kolonie v Hrabové přistoupila německá okupační správa železáren v roce 1939. Za vhodné stavební místo byly vybrány nepoddolované pozemky na parcelách č. 345/1–6, 348/1–3, 511, 597, 598/1, 611/1, 612/2, 617/1, 618/1–2, 619, 620/1, 622/1, 640/1, 643/1–2 a 804. Kolonie měla být postavena z velké části v místech, kde se původně nacházel rybník Šídlovec.⁴⁸¹ V roce 1932 byl vypuštěný a následně řadu let plošně odvodněný. Drenážní voda byla odváděna do otevřeného příkopu a odtud do strouhy hrabovského mlýna. V únoru 1939 vypovědělo VHHT s okamžitou platností nájemní smlouvu rolníkovi Františku Petrovi, uzavřenou v květnu 1930, podle níž měl příslušné pozemky č. 348/1–3 v celkové výměře 108 597 m² využívat až do roku 1955. Stavební inspektorát železáren se nakonec v polovině března 1939 s nájemcem Petrem dohodnul na vyplacení náhrady ve výši 21 125 korun, místo původně požadovaných 53 483 protektorátních korun.

V květnu 1939 vypracovali na objednávku vítkovických železáren architekti Kolář a Rubý z Moravské Ostravy projekt kanalizační sítě kolonie Šídlovec a následně 23. června 1939 podal podnik žádost u Okresního úřadu v Moravské Ostravě o schválení kanalizace plánovaných objektů, kterou měly být odváděny splašky z domácností i dešťové srážky do strouhy pod hrabovským mlýnem a odtud do Ostravice. V žádosti byl také zmíněn plánovaný počet obyvatel kolonie (2000 osob). Zástupci železáren oslovili Moravsko-ostravskou stavební společnost Ing. Rudolfa Tramplerera, která měla realizovat kanalizační síť v projektované kolonii s tím, že veškerý potřebný stavební materiál měla zajistit vítkovická rourovna. V kalkulaci byly prováděné práce rozděleny na pozemní, betonářské, dodání železných součástí a rekonstrukce existující drenáže. Celkové náklady přesáhly 800 tisíc korun. Z dopisu okresního hejtmána z ledna 1940 vyplývá, že výhrady ke kanalizaci měla pouze majitelka blízkého mlýna Anna Konečná, obávající se zaplavení svého pozemku. Jak dokazuje potvrzení honoráře vypláceného vítkovickým stavebním oddělením stavbyvedoucímu Tramplerovi, byla kanalizační síť dokončena již v červenci 1940.⁴⁸² V roce 1956 byla správa kanalizační sítě převedena na státní podnik Zásobování vodou a kanalizace Ostrava.⁴⁸³

Výstavbě kolonie předcházelo vydání souhlasu s převodem výhradního práva zásobování plánovaných objektů pitnou vodou z obce Hrabová na město Moravskou Ostravu, čímž měla obec Hrabová podle platného městského vodovodního řádu pozbýt nárok na poplatky z odběru pitné vody. Městská rada Moravské Ostravy si dále prosadila zákaz zřizování studní na příslušných pozemcích. Pitná voda byla obyvatelům kolonie zajištěna připojením vodovodního potrubí k městské vodovodní síti na parcele č. 1341, vzniklé výdaje byly hrazeny z rozpočtu města Moravské Ostravy.⁴⁸⁴ Dne 11. ledna 1941 uzavřelo VHHT s městem Moravskou Ostravou smlouvu, podle které měla být

pitná voda z moravskoostravského městského vodovodu poskytována do konce roku 1960.

Podle původního plánu měly být stavební práce zahájeny v dubnu 1939. Vyhlášení protektorátu Čechy a Morava a ustavení nového vedení vítkovických železáren však byly důvodem posunutí termínu zahájení výstavby až do podzimu 1939. Vyměřování jednotlivých objektů na stavebních parcelách proběhlo 3. srpna téhož roku za účasti zástupců státních úřadů a VHHT. Stavební povolení bylo úřadem obce Hrabová vydáno 25. srpna 1939.⁴⁸⁵ Výstavba kolonie Šídlovec patřila k finančně mimořádně nákladným projektům, proto zahájilo vedení železáren v červnu 1939 jednání s Penzijním ústavem I Vítkovického horního a hutního těžářství⁴⁸⁶ o finanční spolupráci: Na základě smlouvy uzavřené s vědomím Ministerstva zdravotní a sociální správy 28. prosince 1939 poskytl ústav těžářství půjčku v hotovosti ve výši 7 900 000 protektorátních korun s úrokovou sazbou 5,5 %, splatnou do pětadvaceti let. Dne 2. února 1944 byl sepsán dodatek ke smlouvě z roku 1939, v němž generální ředitel Kuchinka souhlasil s udělením zástavního práva Penzijnímu ústavu I na dotyčné obytné i provozní objekty v kolonii. Současně bylo v dodatku zmíněno, že z ujednání byly vyloučeny všechny osoby židovského původu.⁴⁸⁷

Obr. 87. Výstavba kolonie Šídlovec, 1940

V květnu 1939 vypracovalo oddělení závodní dráhy železáren projekt kolejové přípojky ze struskové haldy, po které měl být na příslušné stavební parcely přivážen veškerý stavební materiál. Nová provizorní úzkokolejná dráha

složená ze starších a již dříve použitých kolejnic vedla výhradně na pozemcích těžířstva, povolení k její výstavbě udělil přednosta ředitelství drah v Olomouci v listopadu 1939 na základě předložené technické zprávy ze srpna 1939; z ní vyplývalo, že na Šídlovci bylo projektováno dvě stě patnáct budov. Odbočka z koleje struskové haldy, tzv. dílčí trať S5, byla pak rozdělena do čtyř slepých větví. Kromě provizorní dráhy byly postaveny dva menší mosty přes mlýnský náhon.⁴⁸⁸

Obr. 88. Kolonie Šídlovec, *Elbertzhagen straÙe* (dnešní Šídlovecká ulice), 1941

Výkop základů obytných budov a hrubé zednické práce započaly nakonec opožděně až na jaře 1940. Z projektové zprávy vítkovického stavebního oddělení z června 1940 je patrné, že kolonii mělo tvořit celkově osm set bytových jednotek, z nichž polovina měla být postavena během první etapy, kdy měla být vybudována mateřská i základní škola, tržnice a obecní dům.⁴⁸⁹ Stavební práce byly svěřeny hned několika stavebním firmám, Ing. Josefu Navrátilovi z Mariánských Hor (č. p. 451 a 452), Josefu Köllnerovi z Vítkovic (č. p. 453 a 454), stavební společnosti Ing. Františka Fialy a Ing. Smolky (č. p. 455 a 456), vítkovickému staviteli Aloisi Jackwerthovi (č. p. 457 a 458), architektu Ing. Josefu Heckerovi (č. p. 459 a 460), Karlu Bumbikovi (č. p. 461–463), Ing. Josefu Frimmelovi z Moravské Ostravy (č. p. 464–467) a Ing. Rudolfu Tramplerovi (č. p. 468–471).⁴⁹⁰ Stavební náklady přesáhly 32 000 000 protektorátních korun,

příčemž do kalkulací bylo zahrnuto i zřízení trafostanice, veřejného osvětlení, položení sítě vodovodní potrubí, odpadní kanalizace, přestavba stávající drenáže i úprava pozemků v okolí domů.⁴⁹¹

V neděli 26. října 1941 bylo v kolonii Šídlovec slavnostně předáno do užívání prvních čtyřiatřicet dvoupatrových obytných budov č. p. 451–484 s 210 bytovými jednotkami,⁴⁹² které však nestačily pokrýt poptávku zaměstnanců po závodních bytech.⁴⁹³ Navzdory této skutečnosti byla na Šídlovci v místech dnešního parku postavena bohatě zdobená čestná tribuna, na níž se postupně s projevy v duchu nacistické ideologie vystřídalo několik prominentních hostů v čele s generálním ředitelem vítkovických železáren Kuchinkou, župním vedoucím Německé pracovní fronty (DAF) Hubertem Birkem a vládním komisařem Moravské Ostravy Emilem Beierem.⁴⁹⁴

V rámci první etapy výstavby kolonie byly postaveny obytné domy typu A, A/1, A/2 a B,⁴⁹⁵ jež vytvářely osm bloků ve tvaru písmene L, a vytvořily ulice Scholzovu (po válce Noskova, dnes Obchodní), Kuchinkovu (od roku 1943 Reinscherova, po válce Kroftova, dnes Victora Huga) a Elbertzhausenovu (po válce Eliášova, poté Belojanisova, dnes Šídlovecká).⁴⁹⁶ Náklady na výstavbu jednotlivých obytných objektů činily většinou 648 000–678 000 korun, nejnákladnější vůbec byly budovy typu B (899 000 korun).⁴⁹⁷ V každém domě bylo umístěno šest bytových jednotek, v suterénu bylo zřízeno šest sklepních boxů, společná prádelna a protiletický kryt sloužící současně jako sušárna prádla. Bytové jednotky v přízemí i druhém nadzemním podlaží byly přístupny čtvercovou předsíní (9,24 m²), vedoucí do průchozí kuchyně (10,54 m²) se spíží (1,33 m²) a velkého obývacího pokoje (15,75 m²). Z předsíně byla přístupna i koupelna s vanou (4,24 m²), záchod (1,20 m²) a menší pokoj (9,04 m²). Podobně byly uspořádány podkrovní byty bez koupelny jen s jedním pokojem.⁴⁹⁸ Areál dostavěných domů byl ohraničen dřevěným plotem. Kdy byly nové bytové jednotky plně obsazeny, nelze přesně stanovit, jelikož není k dispozici ubytovací rejstřík obyvatel Šídlovce. Nicméně jelikož poptávka byla vyšší než nabídka, lze s jistotou tvrdit, že se jednalo maximálně o několik týdnů po kolaudaci.

V únoru 1941 bylo uděleno státními orgány stavební povolení pro dalších deset dvoupatrových domů č. p. 490–499 typů A, A/1, A/2 a B. Kolaudace proběhla 29. května 1942, ovšem tentokrát bez okázalého doprovodného programu, což mohlo souviset s vyhlášeným druhým stanným právem a mimořádnými bezpečnostními opatřeními po atentátu na zastupujícího říšského protektora Heydricha. Dokončením těchto objektů došlo k uzavření pomyslného středu kolonie. Stavební materiál byl i nadále přivážen úzkokolejnou dráhou a stavební práce opět zajišťovalo více stavebních společností. Josef Navrátil a synové (č. p. 490), Karl Bumbik (č. p. 494), Alois Jackwerth (č. p. 495), Josef Hecker (č. p. 492, 496), Ing. František Skála s Ing. Emilem Smolkou (č. p. 491, 493, 497–499). Pro první fázi výstavby kolonie je typické pravoúhlé uspořádání

Obr. 89. Kolonie Šídlovec, tzv. vnitroblok, 1947

ulic. Kornerem původně plánované ozdobné prvky, které měly být umístěny na fasádách domů a různé průčelí, realizovány nakonec nebyly. Jeho projekt byl podnikovým stavebním oddělením železáren upraven v intencích tehdejší německé architektury. Podle potvrzení daňového úřadu Moravské Ostravy z prosince 1942 mělo být všech deset nových domů osvobozeno od placení domovské daně až do roku 1963. O připojení odpadů z kuchyní, koupelen a záchodů k městské kanalizační síti požádalo VHHT magistrát dodatečně až v lednu 1943.⁴⁹⁹ Centrem Šídlovce se stalo náměstí obdélníkového tvaru. V kolonii našli ubytování především němečtí zaměstnanci železáren (úředníci a přední dělníci), případně Češi, kteří se přihlásili k německé národnosti.⁵⁰⁰ Ostatnímu českému obyvatelstvu byly přidělovány jen méně komfortní podkrovní byty.⁵⁰¹ Prostor mezi objekty č. p. 479 a 480 byl původně vyčleněn budově mateřské školy, ovšem podle výkresové dokumentace z roku 1940 měl být v tomto prostoru postaven monumentální dvoupatrový dům s podloubím a průchodem, v jehož přízemí se mělo nacházet několik obchodů. Projektant počítal s umístěním věže s hodinami uprostřed střechy podobně jako v nedaleké Jubilejní kolonii v Hrabůvce.⁵⁰²

V červenci 1941 požádaly vítkovické železářny městský stavební úřad o vydání povolení k postavení tří identických třípodlažních obytných budov, označených ve výkresové dokumentaci jako typ 1/D, 2/D a 3/D. Všechny tři

domy měly mít průjezd o šířce 3,65 m.⁵⁰³ V přízemí domu 3/D měly být zřízeny čtyři provozovny (mlékárna, trafika a krejčovská a obuvnická dílna), v přízemí domu 2/D obchod smíšeným zbožím a řeznictví a v přízemí domu 1/D se mělo nacházet holičství a cukrárna. Podle podané žádosti měla být ve druhém nadzemním podlaží všech tří budov umístěna knihovna s čítárnou.⁵⁰⁴ V důsledku válečných událostí byla výstavba kolonie přerušena a objekty č. p. 591–593, 595, 597 a 599 byly nakonec postaveny až ve druhé polovině padesátých let, aniž by se výrazně odlišovaly od okolních řadových budov.⁵⁰⁵ V rámci první stavební etapy bylo v kolonii vybudováno 264 bytových jednotek.

Obr. 90. Bytový dům na tzv. starém Šídlovci, Fierlingerova ulice (dnešní Příborská), 1947

Vedle obytných budov vznikla v Šídlovci záhy i lokální síť obchodů a živnostenských provozoven, mezi nimiž patřilo prvenství provizorní dřevěné mlékárně na parcele č. 348/1 pod haldou v ulici Šídlovecké přibližně v místech, kde dnes stojí garáže. Mlékárna, o jejíž zřízení požádalo VHHT 2. prosince 1941 stavební úřad Moravské Ostravy, vznikla přestavbou přístřeší stavbyvedoucího; zkolaudována byla v říjnu 1942 a mléko distribuovala zřejmě až do otevření moderní tržnice na centrálním náměstí.⁵⁰⁶ S mlékárnou v kolonii zahájila na podzim 1942 provoz i prodejna potravin v provizorním dřevěném objektu (27,05 x 5,55 metrů) s odhadovanou pětiletou životností, jejímž

otevření předcházela v červnu 1942 četná korespondence, ve které VHHT magistrátu města Moravská Ostrava opakovaně poukazovalo na urgentní potřebu zřízení centrální tržnice pro devět set převážně německých obyvatel, často členů Německé fronty práce (DAF – *Deutsche Arbeitsfront*). Z korespondence vyplývá, že mnohočlenné rodiny byly dosud nuceny nakupovat potraviny a předměty denní potřeby v obchodech vzdálených až několik kilometrů, což šídlovckým ženám zbytečně komplikovalo život, neboť musely nechávat děti doma bez dozoru. Prvním vedoucím prodejny se stal (možná překvapivě) Čech František Šimek, který živnostenské oprávnění magistrátu obdržel 30. července 1942.⁵⁰⁷ V tržnici byla umístěna vlastní prodejna, mlékárna, manipulační místnost a sklad,⁵⁰⁸ které měla na centrálním náměstí nahradit závodní tržnice na půdorysu písmene U se skladem a provozovatelovým bytem podle projektu stavebního oddělení VŽ z podzimu 1941 v odhadované hodnotě 3 200 000 projektoračních korun.⁵⁰⁹

V roce 1945 došlo k radikální národnostní proměně Šídlovce, když německé obyvatelstvo muselo své domovy opustit a do uprázdněných bytů byli nastěhováni zaměstnanci vítkovických železáren české národnosti.

Druhá stavební etapa

Dokončení Šídlovce bylo znovu aktuální až po skončení druhé světové války. Složitá hospodářská situace zahrnující složité obnovení mírové produkce a prakticky nedobytné pohledávky podniku byly důvodem, proč národní podnik vítkovické železářny požádal Ministerstvo sociální péče o převzetí státní záruky za zálohy k úhradě nákladů na dostavbu dvaasedesáti podsklepených dvoupatrových domů v kolonii.⁵¹⁰ V prosinci 1946 se na stavebním úřadě města Ostravy konala konference představitelů významných průmyslových podniků, na které byl definitivně schválen původní záměr železáren vybudovat během poválečného dvouletého plánu šest set nových bytových jednotek, přičemž jen v roce 1947 mělo být postaveno na dvě stě třípokojových bytů. O svém záměru informoval národní podnik vítkovické železářny Ministerstvo ochrany práce a sociální péče⁵¹¹ a současně zadal vypracování projektové dokumentace rozšíření stávající kolonie v Hrabové.⁵¹² Druhá neméně náročná etapa výstavby dělnické kolonie Šídlovec byla zahájena v květnu 1947 určením stavebních čar a lokalizací jednotlivých objektů poté, co vítkovické železářny požádaly 15. dubna téhož roku Ústřední národní výbor města Ostravy o stavební povolení pro devětačtyřicet dvoupatrových podsklepených domů, každý se šesti byty, na parcelách č. 345/1–5, 346, 347 a 348/1–3. Autorem projektové dokumentace poválečné dostavby Šídlovce se stal architekt Vladimír Krajíček,⁵¹³ stavební práce soukromých ostravských stavitelů (Procházka, Chýlek, Porvis, Jílek a Slezská stavební společnost) koordinoval zástupce vítkovického stavebního oddělení Antonín Beránek.⁵¹⁴ Projektant navrhl vybudovat nové objekty ve

formě osmnácti troj- a dvou čtyřdomů. Základy objektů a sklepní zdivo byly postaveny z dusaného betonu, nosné zdi byly cihlové a částečně z tvárnic typu Tebet, vyrobených z hutní pemzy o velikosti 25 x 12 x 9 centimetrů.⁵¹⁵

Obr. 91. Pohled z haldy na tzv. starý Šídlovec, závěr čtyřicátých let 20. století

Stropy nad sklepem a kuchyní byly železobetonové, v ostatních částech bytů byly stropy trémové. Střechy byly pokryty asbestocementovou břidlicí. Stavební práce, k nimž patřilo až na zapovězenou výstavbu dílen, stájí, kůlen nebo chlévů i vybudování vozovek, vodovodní sítě a elektrické kabeláže, nepokračovaly podle původně stanoveného harmonogramu. Bylo to způsobeno nedostatkem kvalifikovaných zedníků. Podnik se časový skluz snažil koncem května 1947 kompenzovat zřízením provizorní cihelny přímo na staveništi – ve dvou směnách v ní pracovalo na padesát dělníků, schopných denně vyrobit na poloautomatických lisech až šestnáct tisíc cihel. V srpnu 1947 přesáhl jejich počet jeden milion.⁵¹⁶ Jelikož se vítkovické železárny i nadále potýkaly s nedostatkem závodních bytů, nepřipadalo přerušení výstavby kolonie v úvahu. Dne 6. září 1947 stavební oddělení podniku v dopise určeném zemskému národnímu výboru konstatovalo, že na Šídlovcu bylo zatím rozestavěno jen třiapadesát domů, resp. 318 bytových jednotek, přičemž mělo být během druhé etapy postaveno 372 bytů.⁵¹⁷ Hrubé stavební práce měly být podle plánu

dokončeny začátkem podzimu 1947.⁵¹⁸ K různým pomocným a dokončovacími pracím byla stavebním oddělením železáren povolána brigádnická skupina úderníka Tomančáka.⁵¹⁹

Dne 8. ledna 1948 oslovily železárny podruhé dotyčné ministerstvo, které posléze převzalo záruku a vyřídilo hypoteční půjčku ve výši 50 milionů korun.⁵²⁰ Největší bytová akce podniku během poválečného dvouletého plánu zahrnovala projekt výstavby 620 bytových jednotek pro přibližně 2200–2250 nových obyvatel.⁵²¹

O kolaudační řízení pro dokončené objekty č. p. 515–566 zažádaly vítkovické železárny 30. srpna 1949. Technický referát Jednotného národního výboru v Ostravě po předání objektů do užívání 19. září 1949 požadoval, aby dvířka u komínů byla trvale uzamčena a zábradlí na schodištích opatřena madly.

Obr. 92. Pohled z haldy na výstavbu tzv. nového Šídlovce, závěr čtyřicátých let 20. století

Při výstavbě objektů se stavitelé v jednom případě odchýlili od původních plánů, když balkony, jež měly být na východní straně objektů u ložnic, byly zřízeny na západní straně při obývacích pokojích.⁵²² Obvodní rada v Hrabové si vymohla, aby připevnění veškerého osvětlení, telefonního a požárního vedení i informačních tabulí na domech bylo bezplatné.⁵²³ V prosinci 1949 požádaly železárny finanční referát JNV o dočasné osvobození od domovní daně pro novostavby v Šídlovci. Podniku byla nakonec daňová úleva poskytnuta až do roku 1961.⁵²⁴

V suterénu každého obytného domu bylo situováno šest sklepních kójí, společná prádelna, sušárna, kolárna (kočárkárna), místnost určená pro skladování pracovního nářadí a místnost pro odpadky se samostatným východem na dvůr. Identické bytové jednotky byly přístupny podélnou předsíní (4,50 m²), jíž se vcházelo do dětského pokoje (10,32 m²), ložnice s vestavěnou skříní (14,35 m²), prostorného obývacího pokoje (20,58 m²), samostatné kuchyně (7,33 m²) se spíží a plynovým sporákem s pečíí troubou a do místnosti označené jako šatna (4,03 m²), ze které byl přístup do koupelny s vanou a umyvadlem a samostatného záchodu. Světlá výška všech místností činila 2,70 m.⁵²⁵ Podlahy šatny a předsíně byly pokryty xyrolitovým materiálem, kuchyň, koupelna a záchod byly vydlážděny, dětský pokoj, ložnici a obývací pokoj kryly parkety. Byty ve druhém a třetím nadzemním podlaží měly v ložnici navíc balkon. Přístup na půdu vedl ze společného schodiště o šířce 110 centimetrů. Strop nad druhým patrem byl nad celým půdorysem objektu trámový, krov byl opatřen eternitovou krytinou, střechy měly vaznicovou soustavu.⁵²⁶

Většina domů v kolonii měla ložnici situovánu na východ, aby bylo maximálně využito slunečního svitu, naproti tomu kuchyň a obývací pokoj byly umístěny na západní straně objektu. Vytápění jednotlivých obytných místností zajišťovala topná tělesa umístěná přímo pod okny. Teplou vodu s výpuskami v kuchyni a koupelně zajišťoval automatický plynový ohříváč umístěný v koupelně. V září 1949 proběhla kolaudace dostavěných domů, do kterých se následně nastěhovali první obyvatelé,⁵²⁷ z nichž někteří si do nového sídliště přinesli zvyky ze svého předcházejícího bydliště a přes výslovný zákaz bytového oddělení železáren drželi v domácnostech kočky a psy. Sociální pracovnice Libuše Farníková se v podnikovém tisku podivovala nad některými zlozvyky v kolonii, jež mnozí obyvatelé měli v bytech kola i kočárky a prádlo prali v koupelně a sušili na balkoně, ačkoli v každém domě byly k dispozici vyhrazené místnosti.⁵²⁸ Ve druhé polovině čtyřicátých let 20. století byl Šídlovec rozšířen o dalších 294 bytových jednotek, přičemž celkový počet obyvatel vzrostl z 900 v roce 1942 na přibližně 3800 v roce 1956.⁵²⁹

Noví obyvatelé Šídlovce byli sice ochuzeni o drobné domácí doplňkové hospodářství, na druhou stranu jim byly zachovány alespoň travnaté plochy se záhony okrasných květin. Vedle vlastní bytové výstavby podnik zajistil i vybudování pískovišť a volejbalového hřiště pro mládež⁵³⁰ a na počátku padesátých let 20. století dokonce domácnostem s novými elektrickými lednicemi zajišťoval jejich servis v případě poruchy.⁵³¹ Součástí stavebního vývoje kolonie Šídlovce bylo i zřízení transformátorové stanice vysokého napětí XXXVI, jež rozvody byly vedeny od stanice v Obecní ulici v Hrabůvce k parcele č. 348/18 v Hrabové do míst, kde byla později postavena závodní tržnice. Odtud byly domácnosti napájeny elektrickým proudem.⁵³²

V srpnu 1947 začaly vítkovické železářny ujednávat s moravskoslezskými plynárnami podmínky dodávek a odběru plynu pro obytné i provozní objekty

kolonie Šídlovec. Podnik se měl zavázat, že obyvatelé budou používat svítiplyn jako jediné palivo k vaření i ohřevu vody pro veškeré obytné jednotky i živnostenské provozovny. Omezení se týkalo také případného rozšíření kolonie, přičemž každá výjimka byla podmíněna souhlasem plynáren. Náklady na výstavbu plynové sítě včetně materiálu a aktivace přípojky středotlakového plynovodu hradily železárny, byť projekty vypracovaly moravskoslezské plynárny, nesoucí plnou odpovědnost za údržbu a provoz zařízení. Přípojka byla vedena od Jubilejní kolonie v Hrabůvce k regulační stanici, od níž byl plyn distribuován do jednotlivých ulic. Vítkovické železárny se zavázaly přispět na výstavbu přípojky částkou 1 500 000 korun (20 % nákladů). Za 1 m³ spotřebovaného plynu byla stanovena cena 1,50 koruny a mezi plynárnami a železárnami bylo dále dohodnuto, že v případě úpravy ceny koksového plynu ze strany OKD promítne se snížení, nebo zvýšení ceny pouze v polovině změny. Stavební oddělení železáren požádalo kvůli velké časové tísni v září 1947 o okamžité zahájení prací, aniž by byla mezi podniky formálně uzavřena smlouva. Potrubí mělo být podle harmonogramu dokončeno nejpozději v prosinci 1947, přičemž regulační stanici musely podle plánů plynáren vystavět na svůj náklad vítkovické železárny, které pro plynárny vyrobily veškerý rourový materiál.⁵³³ Pravidelná dodávka plynu do Šídlovce byla zahájena 2. ledna 1949, navíc v prvních měsících se nájemníci bytů museli vyrovnat s častým kolísavým tlakem plynu, a proto vítkovická plynárna instalovala do hlavního přívodu rtuťový regulátor tlaku, jímž byl problém vyřešen. Další komplikací rozvodů plynu byly chybějící plynoměry, které nebyly včas dodány. Odběr plynu byl prozatím měřen dvěma tzv. suchými plynoměry, které železárny umístily v regulační stanici.⁵³⁴ Spolupráce mezi oběma podniky pokračovala v letech 1949–1950 i přesto, že došlo ke sporu o majetková práva na rozvodnou plynovou síť na Šídlovci, jehož výsledkem bylo začlenění sítě do kmenového majetku moravskoslezských plynáren.⁵³⁵

V roce 1949 byla v Šídlovci postavena kotelna k vyhřívání obytných a provozních budov, v níž se topilo méně kvalitním hnědým uhlím při průměrné roční spotřebě 3000 tun. Kotelna, jejíž exhalace znepříjemňovaly obyvatelům život, byla vybavena třemi parními středotlakými kotli typu VÍTKOVICE s odhadovanou životností dvacet let. O generální opravě kotlů se začalo hovořit v první polovině sedmdesátých let 20. století na několika veřejných schůzích v kolonii, k vypracování projektu rekonstrukce kotelny podnik ovšem přistoupil až v roce 1983 v rámci *Koncepce rozvoje kotelen pro bytový a sociální fond VŽKG*. V následujícím roce byla zahájena výroba nového komína, samotné práce v kotelně byly zahájeny až v létě 1986 a protáhly se do roku 1988. Situaci komplikovalo také vyšetřování vraždy, k níž tehdy došlo v kotelně v důsledku požití alkoholu. V topné sezoně 1987/1988 došlo k výpadku dodávky tepla, což vedlo k podání stížnosti obyvatele Šídlovce Vítězslava Morisáka ze Šrobárovy ulice Národnímu výboru města Ostravy. Na dlouhodobě neřešenou situaci

upozornilo několik obyvatel také studio Československé televize v Ostravě, místní redakci Rudého práva, a dokonce i kancelář prezidenta republiky.⁵³⁶ Investiční náklady generální opravy provozního zařízení kotelny ve výši 2 086 000 korun nesl Obvodní národní výbor Ostrava 3.⁵³⁷ V září 1995 byla činnost kotelny definitivně ukončena a dodávky tepla byly nadále zajišťovány sítí Moravskoslezských tepláren a.s.⁵³⁸

Obr. 93. Pohled z haldy na tzv. nový Šídlovec, 1967

Zájem o moderní byty v Hrabové byl po jejich kolaudaci podle očekávání značný i přesto, že cena nájemného se v druhé polovině čtyřicátých let 20. století pohybovala s vědomím Ministerstva sociální péče ve výši 500 korun měsíčně. Jednalo se o poměrně vysokou částku, ovšem jak v dubnu 1949 uvedlo bytové oddělení Vítkovických železáren Klementa Gottwalda (VŽKG), cena by mohla být vzhledem k nákladům na údržbu budov a ústřední kotelny i dvojnásobná. Na druhou stranu musel brát podnik v potaz reálné příjmy obyvatel kolonie,⁵³⁹ a tak zájem o nákladnější bydlení v nové kolonii přetrvával i přes stížnosti některých obyvatel na nepořádek na veřejných prostranstvích, jak to dokládají četné inzeráty zaměstnanců v podnikovém tisku.⁵⁴⁰ Nájemník František Biolek například v roce 1950 poukazyval na velký nepořádek v kolonii: „Jsou tam krásné byty se vším pohodlím, ale před domy to vypadá, jako po velkém náletu, hromady návozu, smetiště, ba i zbytky jídel. Ono to není

*kde spálit, protože se tam topí plynem. Navrhuji, aby u nás v Hrabové na Šídlovci v nové kolonii byl už jednou před domy udělán pořádek. Každá domácnost by měla odpracovat určité hodiny. Ne zadarmo, vždyť ty byty jsou také hodně drahé. Tak soudruzi s chutí do toho, ať si v příštím roce naše děti hrají už na trávníku a ne na smetištích, tak jako dosud.*⁵⁴¹

Pamatováno bylo i na svobodárny pro zaměstnance bez rodin.⁵⁴² V únoru 1951 bylo rozhodnuto o výstavbě svobodáren typu T 20 s kapacitou šest set nocležníků: Čtyřpodlažní objekt (č. p. 582) ve dvoře domů č. p. 476–484 podle návrhu Stavoprojektu zahrnoval osmačtyřicet bytových jednotek, přístupných podle výkresové dokumentace z listopadu 1951 z Obchodní ulice v místě, kde se dnes nachází restaurace Beskyd. Náklady na výstavbu byly hrazeny z prostředků ČSSZ, n. p., závod pro výstavbu VŽKG.⁵⁴³ V letních měsících 1951 byly zahájeny přípravy k výstavbě další svobodárny typu T 20, resp. ubikace pro stavební dělníky a to na parcele č. 348/1 a 348/4 mezi ulicemi Viktora Huga a Šrobárova. Objekt získal č. p. 581. V pozdějším období sloužily adaptované svobodárny rodinnému bydlení jako ostatní domy. Podnět k přestavbě ubytoven vzešel od vedení Vítkovických staveb, s. p., jehož zaměstnanci zde bydleli.⁵⁴⁴

Okolí kolonie zůstalo v dalších desetiletích z hlediska stavebních zájmů žádanou lokalitou. Když např. v roce 1988 vypracoval Miloš Bartusek ze Stavoprojektu v Ostravě technickou zprávu týkající se plánované výstavby ubytovny určené výhradně mladým rodinám zaměstnaným ve VŽKG. Geologický průzkum byl zahájen na vytipované ploše mezi benzinovou stanicí a silnicí Místecká, resp. Krmelínská v prosinci předcházejícího roku. Objekt se nakonec realizovat nepodařilo.⁵⁴⁵

Život v kolonii

Práce na okrašlení celé kolonie se staly jedním z bodů projednávaných Obvodní radou v Hrabové. Zahájeny byly během jarních měsíců roku 1953, kdy závodní rada vítkovických železáren poskytla obci k těmto účelům mimořádnou finanční hotovost ve výši 50 tisíc korun. Brigádníci z řad místních obyvatel nejprve rozvezli po Šídlovci hlínu, na volné plochy zaseli travní semena a nakonec vysázeli několik stovek okrasných keřů, na sto okrasných stromů a více než tři sta ovocných stromů.⁵⁴⁶ Souviselo to s řadou usnesení, které v rámci kulturní a osvětové práce přijala Obvodní rada v Hrabové v první polovině padesátých let 20. století. Cílem bylo občanům Šídlovce, zejména mladým rodinám, zpříjemnit život. Akci narušilo jen opožděné dodání obrubníků pro chodníky. Mimo to zajišťovali dobrovolníci také pravidelný úklid veřejného prostranství i montáž obecního rozhlasu v kolonii.⁵⁴⁷

Zdravotnická komise obce pod vedením Emilie Vybíralové zjistila během kontrol řadu problémů. Přímo katastrofická situace byla ve svobodárně č. p. 582,

v níž se v roce 1953 mladí brigádníci pod vlivem alkoholu dopouštěli výtržností, rušení nočního klidu a poškozování interiérů. Navíc zde byl zaznamenán výskyt pohlavních chorob. Výsledkem bylo uzavření společenských místností, zřízení vrátnice nočního hlídače a přísné postihování konzumace alkoholu a chlapeckých návštěv v podlaží vymezeném dívkám. Mimoto musely být všechny dívky ubytované v bloku č. 2 podrobeny lékařské prohlídce. Na podzim 1953 jmenoval místní obvodní rada šest obyvatel Šídlovce do funkce lidových hygieniků, kteří měli na podobné případy upozornit. Proškoleni byli okresním ústavem národního zdraví.⁵⁴⁸

Vedle obytných budov byl jako součást kolonie vyprojektován i pionýrský dům, s jehož výstavbou podnik počítal v rámci sociálního programu již v roce 1947,⁵⁴⁹ nicméně o stavební povolení požádal technický referát JNV v Ostravě až během pětiletého plánu v srpnu 1951. Projekt pionýrského domu – družiny mládeže na parcele č. 347 mezi jeslemi a obytnými domy č. p. 495–499 vypracovaly Československé stavební závody, n. p., Stavoprojekt, Brno. Jednalo se o jednopatrovou podsklepenou budovu obdélného půdorysu s příčným traktem pod sedlovou střechou a přilehlým hospodářským dvorem, ovocnou zahradou, jezirkem a hřištěm. V přízemí byla situována tělocvična, v prvním patře menší divadelní sál, ve kterém se konaly dětské besídky. Náklady na výstavbu objektu přesáhly 6,5 milionu korun. Jeho kolaudace proběhla v lednu 1953, od té doby sloužil jako středisko volnočasových aktivit dětí předškolního i školního věku. V listopadu 1967 rozhodl školský odbor Městského národního výboru Ostrava o adaptaci družiny mládeže na dětský domov, interiéry objektu proto prošly velkou rekonstrukcí. V přízemí hlavní budovy byl zřízen sekretariát, kancelář ředitelky, ošetrovna a několik izolačních místností, v přízemí bočního traktu se nacházela jídelna, kuchyň a sociální místnosti zaměstnanců. Ostatní prostory včetně tělocvičny byly přestavěny na obytné místnosti, v suterénu byla zřízena prádelna, sušárna, žehlárna a sklady potravin. Adaptace byla vyčíslena na 700 tisíc korun. Po odstranění závad zjištěných technickým referátem požádal v červnu 1969 školský odbor Městského národního výboru Ostrava o schválení adaptovaných prostor k užívání. V roce 1992 prošel objekt celkovou rekonstrukcí, během níž došlo k nátěru fasády, výměně dřevěných oken za plastová a veškerých vodovodních a odpadních trubek. V pozdějších letech bylo realizováno již jen několik menších staveb, jako např. umístění zastřešené pergoly a betonového stolu pro stolní tenis ve venkovním areálu dětského domova.⁵⁵⁰

Jelikož bytové oddělení VŽKG nelibě neslo parkování osobních automobilů v ulicích, byla v roce 1955 povolena výstavba prvních automobilových garáží na podnikovém pozemku poblíž strouhy mezi cihelnou a starým mlýnem (dnes se v Šídlovci nachází několik bloků garáží s 266 místy ke stání). Posledním výrazným objektem postaveným v kolonii v sedmdesátých letech 20. století byly patrové garáže včetně dvou mycích bloků pro členy bytového družstva

Nová Huť v ulici U Kotelny. Navzdory stížnostem obyvatel, kteří se oprávněně obávali nadměrného hluku, byl vjezd do garáží situován přímo naproti obytného trojdomu č. p. 520–522.⁵⁵¹

Obr. 94. Pohled z haldy na kolonii Šídlovec, ulice Viktora Huga (vpravo), 1967

V dubnu 1952 přistoupily VŽKG, n. p. k výstavbě moderní závodní tržnice na centrálním šídloveckém náměstí. Přízemní budova čtvercového půdorysu (25,40 x 25,40 metru) byla vybavena hlavní prodejnou (95 m²) a samostatným oddělením zeleniny a mléka. Kolaudační řízení proběhlo v listopadu 1953. Lidé tak konečně mohli nakupovat základní potraviny v okolí svého bydliště.⁵⁵² K 1. červenci 1967 přešla budova prodejny na základě hospodářské smlouvy na lidové spotřební družstvo Budoucnost.⁵⁵³ Rostoucí poptávku obyvatel kolonie po zboží denní potřeby nebyla tržnice kapacitně schopna pokrýt, proto vedení VŽKG rozhodlo vybudovat další prodejny. Ve stavební dokumentaci byly objekty označeny jako proluky č. 1–5 spojující obytné bloky z válečné etapy výstavby. Technickou dokumentaci projektanta Ustrnula z VŽKG schválil v listopadu 1955 Státní projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic. Výkop základů budovy začal až na jaře 1957. Kvůli nedostatku zedníků a dalších řemeslníků, kteří byli během prací odvoláváni ze Šídlovce do vítkovických provozů, a současně pro komplikovanou administrativní proceduru, docházelo ke zpoždování harmonogramu výstavby⁵⁵⁴ dvoupatrových objektů ve

Fierlingově (dnešní Příborské) ulici č. p. 591 a 592, v jejichž přízemí bylo umístěno zdravotní středisko s ordinacemi praktického, dětského, ženského a zubního lékaře s rentgenovým pracovištěm a čtyřmi čekárnami. Ve druhém a třetím nadzemním podlaží bylo vybudováno osm bytových jednotek. V Noskově, dnes Obchodní ulici č. p. 593 a 595 byl otevřen obchod s oděvy a domácími potřebami (č. p. 593), dále řeznictví a restaurace II. cenové kategorie s výčepem a rozlehlou jídelnou na ploše 122,77 m². První a druhé patro posloužilo k ubytování dalších rodin. Konečně v ulici V. Huga č. p. 597 bylo otevřeno dámské a pánské kadeřnictví, drogerie a prodejna tabákových výrobků, v budově č. p. 599 opravna obuvi, komunální služby a květinářství. Ve dvou zbývajících nadzemních podlažích byly do užívání předány vždy tři bytové jednotky. Suterénní a skladovací prostory šesti nových objektů měly také sloužit jako kryty civilní ochrany. (Při výstavbě těchto domů byl kladen velký důraz na filtroventilační zařízení 300 b typu 55, které mělo odolat biologickým a radioaktivním látkám.)⁵⁵⁵ Dokončením proluk na podzim 1958, resp. domů č. p. 591, 592, 593 a 599 došlo také k vytvoření téměř uzavřeného vnitřního bloku, ve kterém si místní obyvatelé zřídili zahrádky a sušáky prádla.⁵⁵⁶

S účinností od 1. ledna 1958 došlo k převodu obytných budov Šídlovce z VŽKG, n. p., na Generálního investora bytové a občanské výstavby, n. p., při Krajském národním výboru v Ostravě.⁵⁵⁷ K 1. lednu 1992 pak byla majetková práva budov v Šídlovci převedena do správy statutárního města Ostravy – městského obvodu Hrabová,⁵⁵⁸ správu objektů od ledna následujícího roku zajišťovala realitní agentura CITY, vybraná vedením obce ve výběrovém řízení. Veškeré změny nájemních smluv tak probíhaly v budově tzv. agitačního střediska (dnešní sídlo knihovny), kde měla agentura pobočku.⁵⁵⁹ Část pozemků kolonie postavené během druhé stavební etapy patřila ještě v roce 1996 společnosti VÍTKOVICE, a.s., která souhlasila s jejich pronájmem, a umožnila tak vlastně prodej bytů do osobního vlastnictví.⁵⁶⁰ V devadesátých letech minulého století věnovalo vedení Hrabové velké úsilí rekonstrukcím a opravám vozovek, chodníků i veřejného osvětlení. Na opravy střech, nátěry fasád a oken a rekonstrukci elektroinstalace bylo vyčleněno z rozpočtu obce 2,3 milionu korun. Přesto se někteří obyvatelé Šídlovce odmítli podílet na zkrášlení obce. Tento nešvar oprávněně kritizovala redakce místního zpravodaje.⁵⁶¹

Obytné domy vystavěné během první stavební etapy představují poměrně vzácný urbanistický celek, typický pro období nacistické okupace, zatímco uspořádání a podoba obytných budov z poválečného období se nijak výrazně neodlišuje od objektů paralelně realizovaných v Hrabůvce (Proudovky) a Zábřehu (Vzorné sídliště u Bělského lesa). Pokud jde o socioprofesi strukturu, podstatná část místních obyvatel byla až do devadesátých let 20. století stále zaměstnána ve vítkovických železárnách.⁵⁶²

-
- ⁴⁷⁹ Archiv Vítkovice, a.s. (dále AV), Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 1421, inv. č. 6178.
- ⁴⁸⁰ Tamtéž, kart. 2213, inv. č. 7794.
- ⁴⁸¹ Tamtéž, kart. 2323, inv. č. 7843.
- ⁴⁸² Tamtéž, kart. 446, inv. č. 2073; tamtéž, kart. 2213, inv. č. 7794.
- ⁴⁸³ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 599 (uložení nedohledáno).
- ⁴⁸⁴ V roce 1939 činila cena kubického metru pitné vody 1,50 korun.
- ⁴⁸⁵ AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 446, inv. č. 2073.
- ⁴⁸⁶ AV, Pensijní ústav I Vítkovického horního a hutního těžířstva, kart. 21, inv. č. 50. Pensijní ústav Vítkovického horního a hutního těžířstva (VHHT) byl založen v roce 1897, kdy převzal kompetence nejstaršího Úřednického fondu VHHT. Pensijní ústav zajišťoval svým členům při odchodu ze zaměstnání odbytné nebo penzi, v případě úmrtí vdovskou penzi a sirotčí podporu. V roce 1941 byl začleněn s dalšími třemi penzijními ústavu do jediného ústavu, nazvaného Pensijní ústav VHHT.
- ⁴⁸⁷ AV, Pensijní ústav I Vítkovického horního a hutního těžířstva, kart. 22, inv. č. 82; AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 452, inv. č. 2103.
- ⁴⁸⁸ AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, sign. TDA-1036, kart. 2283.
- ⁴⁸⁹ Tamtéž, kart. 895, inv. č. 4003.
- ⁴⁹⁰ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 451–471 (uložení nedohledáno).
- ⁴⁹¹ AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 895, inv. č. 4003.
- ⁴⁹² Tamtéž, kart. 2363, inv. č. 7946; ANONYM. Vzorné řešení bytové otázky. 210 nových bytů. *České slovo*, 2. 11. 1941, roč. 13, č. 297, s. 4.
- ⁴⁹³ AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 161, inv. č. 902.
- ⁴⁹⁴ ANONYM. Feierliche Übergabe der Gefolgschaftssiedlung in Groß-Grabau am 24. Oktober 1941. *Witkowitz Werksruf*. 1941, Jg. 2, s. 11–12.
- ⁴⁹⁵ PIX, Alois. Der sociale Wohnungsbau im Eisenwerk Witkowitz. *Der Bau II*. 1943, roč. 39, č. 1, s. 13.
- ⁴⁹⁶ Kuchinkova ulice se vyskytuje na plánech z období protektorátu, resp. v roce 1942, o rok později byla přejmenována na Reinscherovu. Až na Matyáše Reinschera (1795–1861), projektanta vítkovických železár, byly během 2. světové války všechny ulice na Šídlovci pojmenovány po generálních ředitelích vítkovických železár.
- ⁴⁹⁷ AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 452, inv. č. 2103.
- ⁴⁹⁸ Tamtéž, kart. 895, inv. č. 4003.
- ⁴⁹⁹ Tamtéž, kart. 2315, inv. č. 7843.
- ⁵⁰⁰ BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm*, s. 43. Německé rodiny bydlely ve 168 bytech, dalších 82 domácností bylo českých.
- ⁵⁰¹ Rozhovor s Vlastou Mynářovou, Ostrava-Hrabová, 2. února 2014.
- ⁵⁰² AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, inv. č. 9579a, ev. jedn. 9494/15; tamtéž, inv. č. 9579a, ev. jedn. 9486/10.
- ⁵⁰³ Tamtéž, kart. 2316, inv. č. 7843.
- ⁵⁰⁴ Tamtéž, kart. 2323, inv. č. 7843.
- ⁵⁰⁵ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 591–593, 597, 599 (uložení nedohledáno).
- ⁵⁰⁶ AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 2316, inv. č. 7843.
- ⁵⁰⁷ Tamtéž, kart. 2316, inv. č. 7843; tamtéž, kart. 3294, inv. č. 9845.
- ⁵⁰⁸ Tamtéž, kart. 2316, inv. č. 7843.
- ⁵⁰⁹ Tamtéž, kart. 931, inv. č. 4291.
- ⁵¹⁰ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 123, inv. č. 724 (I. vrstva, Žádost o převzetí státní záruky za zálohy na úhradu novostaveb, 1948).
- ⁵¹¹ Tamtéž, kart. 35, inv. č. 370 (II. vrstva, Žádost o stavební povolení pro sídliště Šídlovec, 1947).

- ⁵¹² AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 168, inv. č. 1100 (I. vrstva, Byty, 1946).
- ⁵¹³ KRAJÍČEK, Vladimír. Stavíme nové byty. *Jiskra*, 12. 6. 1947, roč. 3, č. 24, s. 5.
- ⁵¹⁴ ANONYM. Odešel z našich řad. *Jiskra*, 6. 10. 1982, roč. 38, č. 40, s. 2.
- ⁵¹⁵ KAŠPAR, Josef. Vítkovické železářny. In: *Technická práce na Ostravsku 1936–1946*. Ostrava: Spolek československých inženýrů, odbočky v Ostravě, 1947. s. 240.
- ⁵¹⁶ ANONYM. Milionáři na Šídlovci. *Jiskra*, 23. 8. 1947, roč. 3, č. 34, s. 3.
- ⁵¹⁷ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 35, inv. č. 370 (II. vrstva, Žádost o stavební povolení pro sídliště Šídlovec, 1947); KRAJÍČEK, Vladimír. *Stavíme nové byty*, s. 5.
- ⁵¹⁸ K 1. 10. 1947 bylo v rámci druhé etapy výstavby kolonie Šídlovec spotřebováno zhruba 5 200 000 cihel, 5 721 metrických centů hutního železa, 17 908 metrických centů cementu a 3 068 metrických centů vápna. Cena použitého stavebního materiálu dosáhla výše 2 600 000 korun (20 % prelimitovaných finančních prostředků).
- ⁵¹⁹ Tamtéž, kart. 129, inv. č. 749 (I. vrstva, Jednání o zřízení vlastního prováděcího stavebního závodu v rámci VŽKG, 1948–1949).
- ⁵²⁰ Tamtéž, kart. 173, inv. č. 1161 (Subvence poskytnuté pro sociální účely, korespondence, 1948–1951).
- ⁵²¹ KRAJÍČEK, Vladimír. *Stavíme nové byty*, s. 5.
- ⁵²² AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 41, inv. č. 378 (II. vrstva, Kolaudace novostaveb na sídlišti Šídlovec, 1947–1949).
- ⁵²³ Tamtéž, kart. 37, inv. č. 372 (Povolení pro novostavby obytných domů v Hrabové udělené ÚNV v Ostravě + zastavovací plán sídliště Šídlovec a výkresy jednotlivých domů v řadách VII–XIII, typ A/1, A/2, A/3, A/4, B/1, B/2, B/2a, B/2b, B/3).
- ⁵²⁴ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 566 (uložení nedohledáno).
- ⁵²⁵ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 38, inv. č. 373 (II. vrstva, Povolení pro stavbu obytných domů sídliště Šídlovec, řady XVI–XX, typ A/4, B/1, B/2; parc. č. 345/2, 3, 4; 346; 347; 348/1 Hrabová, 1947–1948).
- ⁵²⁶ Tamtéž, kart. 38, inv. č. 373 (II. vrstva, Povolení pro stavbu obytných domů sídliště Šídlovec, řady XVI–XX, typ A/4, B/1, B/2; parc. č. 345/2, 3, 4; 346; 347; 348/1 Hrabová, 1947–1948).
- ⁵²⁷ KRAJÍČEK, Vladimír. *Stavíme nové byty*, s. 5.
- ⁵²⁸ FARNÍKOVÁ, Libuše. Umíme bydlet?. *Jiskra*, 15. 7. 1950, roč. 6, č. 28, s. 11.
- ⁵²⁹ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 597 (uložení nedohledáno).
- ⁵³⁰ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 206, inv. č. 1525 (I. vrstva, Pronájem domu a místností pro OV KSČ Vítkovice a místní organizaci KSČ v Hrabové a Vítkovicích, 1950).
- ⁵³¹ FLÖSSEL, Karel. K čemu slouží lednička. *Jiskra*, 1. 12. 1951, roč. 7, č. 49, s. 10.
- ⁵³² AV, Vítkovické horní a hutní těžířstvo, kart. 2323, inv. č. 7843.
- ⁵³³ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 201, inv. č. 1438 (I. vrstva, Zásobování plynem sídliště Hrabová-Šídlovec, převedení plynododní sítě do majetku Východomoravských plynáren Ostrava, 1947–1951).
- ⁵³⁴ Tamtéž, kart. 206, inv. č. 1506 (Úmluva o dodávce a odběru plynu na sídliště v Šídlovci, 1948–1949).
- ⁵³⁵ Plynárny vystavěly poblíž křižovatky ulic Místecké a Švecovy regulační stanici, z níž vedl plynovod přes Lidickou a Štefanikovou ulici do vítkovického plynoměru nedaleko kolonie Kairo. Plynem byly zásobovány mnohé provozní haly i bytové jednotky železáren.
- ⁵³⁶ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 48, inv. č. 334 (I. vrstva, Modernizace a rekonstrukce kotelny Šídlovec, 1987); ŠÍMOVÁ, Helena. Ke stížnosti z kotelny Šídlovec. *Jiskra*, 3. 2. 1988, roč. 54, č. 5, s. 3.
- ⁵³⁷ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 85 (II. vrstva, Kotelna Šídlovec – smlouva o způsobu a podmínkách převzetí dokončené stavby, 1987).
- ⁵³⁸ ANONYM. Kotelna Šídlovec zrušena. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1995, č. 4, s. 2.

- ⁵³⁹ ANONYM. O nájemném v nových bytech. *Jiskra*, 9. 4. 1949, roč. 5, č. 15, s. 7.
- ⁵⁴⁰ BRODOVÁ, Jarmila. Výměna bytu. *Jiskra*, 7. 4. 1951, roč. 7, č. 15, s. 10; BERVIC, Břetislav. Výměna bytů. *Jiskra*, 8. 12. 1951, roč. 7, č. 50, s. 11.
- ⁵⁴¹ BIOLEK, František. Abychom to měli u nás hezčí. *Jiskra*, 6. 5. 1950, roč. 6, č. 18, s. 11.
- ⁵⁴² AMO, Jednotný národní výbor Ostrava, kart. 839, inv. č. 1359.
- ⁵⁴³ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 77, inv. č. 526 (II. vrstva, Zápisy z jednání o bytové výstavbě VŽKG, srovnávací listy různých typů bytových jednotek, 1950–1951). Samostatný podnik, který nebyl součástí Vítkovických železáren, n. p., byl později přejmenován na Vítkovické stavby, n. p.
- ⁵⁴⁴ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 581 (uložení nedohledáno). Adaptací domu č. p. 581 v roce 1980 a domu č. p. 582 v roce 1985 bylo získáno v každém objektu čtyřicet nových bytových jednotek, dvaatřicet bytů 1 + 1 a osm bytových jednotek 3 + 1 I., II. a III. kategorie.
- ⁵⁴⁵ AV, nezpracovaný přírůstek.
- ⁵⁴⁶ AMO, Obvodní rada Hrabová, kart. 1, inv. č. 2.
- ⁵⁴⁷ Tamtéž, kart. 2, inv. č. 25.
- ⁵⁴⁸ AMO, Obvodní rady na území města Ostravy, kart. 7, inv. č. 38.
- ⁵⁴⁹ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 169, inv. č. 1115 (I. vrstva, Přehled sociálních staveb a investic pro pětiletý plán, 1947).
- ⁵⁵⁰ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 584 (uložení nedohledáno).
- ⁵⁵¹ Tamtéž, stavební spis č. p. 520–522 (uložení nedohledáno).
- ⁵⁵² Tamtéž, stavební spis č. p. 655 (uložení nedohledáno).
- ⁵⁵³ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 153, inv. č. 628 (I. vrstva, Převod vlastnictví budov sloužících jako prodejny Budoucnosti, 1967).
- ⁵⁵⁴ ANONYM. Líbí se vám? *Jiskra*, 14. 3. 1959, roč. 15, č. 19, s. 6.
- ⁵⁵⁵ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 222 (II. vrstva, Projekt filtroventilačního zařízení – sídliště Šídlovec-Hrabová, 1956).
- ⁵⁵⁶ ÚMOB Hrabová, stavební spisovna, stavební spis č. p. 591–593, 599 (uložení nedohledáno).
- ⁵⁵⁷ AV, Vítkovice, s. p. Ostrava, kart. 42, inv. č. 250 (I. vrstva, Převody pozemků, budov, mateř. škol, farních budov a bytového fondu VŽKG do majetku Městského národního výboru v Ostravě, 1953–1962).
- ⁵⁵⁸ ANONYM. Víte, že ????. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1992, č. 1, s. 2.
- ⁵⁵⁹ ANONYM. Opravy v agentuře CITY. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1992, č. 4, s. 1.
- ⁵⁶⁰ KOSELA, Lumír. Se starostou o besedě, bytech, o výstavbě. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1996, č. 5, s. 1–2.
- ⁵⁶¹ „Občané Šídlovce, zamyslete se sami nad sebou a nad svou netečností k okolí svých bydlišť. Nedávno byly přistavěny kontejnery na velkoobjemový odpad. Měli jste všichni možnost zbavit se nepotřebných věcí ze svých domácností a stačí, abyste se podívali do prostoru popelnicových nádob, a vidíte zde odloženy věci, které do těchto nádob nepatří. Měly být odvezeny v kontejneru“, viz OLŠOVSKÁ, Ivana. Nájemné je nutno platit. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1998, č. 3, s. 2.
- ⁵⁶² KOSELA, Lumír. Se starostou, s. 2.

Památkové objekty a drobná sakrální architektura

V této kapitole budou po dvou předcházejících kapitolách, které pojednávaly o dvou nejvýznamnějších hrabovských památkových objektech, nemovité kulturní památce – dřevěném kostele sv. Kateřiny Alexandrijské a bývalé dělnické a úřednické kolonii Šídlovec, rovněž stručně představeny další méně známé hrabovské památkové objekty a drobná sakrální architektura nacházející se na území Hrabové.

Úřad městského obvodu Hrabová

Budova Úřadu městského obvodu Hrabová z roku 1904 se nalézá na Bažanově ulici č. 174/4. Stavba byla původně postavena jako nová školní budova (tzv. nová škola) díky nedostatku učebních tříd a vysokému počtu žáků hrabovské obecné školy za působení nadučitele Františka Bartoníka.⁵⁶³ Do té doby byly děti ve věku šest až 11 let vyučovány v budově tzv. staré školy, hrabovské fary a dokonce i po soukromých domech.⁵⁶⁴ Na počátku roku 1904 přišlo od Okresní školní rady v Moravské Ostravě povolení ke stavbě nové školní budovy a hned záhy byla v dubnu 1904 zahájena výstavba. Již 13. září 1904 byla stavba kolaudována a o pět dní později slavnostně požehnána a otevřena, přičemž slavnostní projev přednesl c. k. místodržitelství rada a okresní komisař Karl Spengler.⁵⁶⁵ Ještě téhož roku byl k budově přiveden vodovod s pitnou vodou a do jedné z místností umístěn poštovní úřad.⁵⁶⁶

Obr. 95. Slavnostní otevření budovy tzv. nové školy, 18. září 1904

Historizující architektura stavby vychází z unifikovaných rakousko-uherských školních budov přelomu 19. a 20. století. Jedná se o jednoduchou

kvádrovou jednopatrovou budovu s půdou zakončenou jednoduchou valbovou střechou. Průčelí s devíti okenními osami a středním rizalitem s neobarokním štítem je zdobeno lizénami ve vysokém řádu. Výsledný příznivý estetický dojem stavby dotváří na jižní a východní straně slepá trpasličí galerie umístěná pod korunní římsou.

V červnu 1949 rozhodl Jednotný národní výbor v Ostravě o otevření nové hrabovské střední školy (tehdejší čtyřletá škola pro děti ve věku 11–15 let), pro jejíž účely byl k budově přistavěn nouzový dřevěný přístavek o devíti učebnách,⁵⁶⁷ avšak ani on kapacitně ani hygienicky nevyhovoval, tudíž se přistoupilo k výstavbě nové moderní školní budovy na Šídlovci (otevřena 1957), a v dosavadní školní budově z roku 1904 se přestalo vyučovat. Následně část budovy sloužila v přízemí jako sídlo pošty, obecní knihovny a místní organizace KSČ.⁵⁶⁸ V roce 1990 se vznikem statutárního města Ostravy – městského obvodu Hrabová bylo rozhodnuto zřídit v budově bývalé školy sídlo místní samosprávy s přidruženým Úřadem městského obvodu Hrabová. V letech 1995–2001 prošla zchátralá budova první velkou rekonstrukcí od samotné výstavby,⁵⁶⁹ při níž byla v průčelí stavby před rizalit přistavěna krytá vstupní chodba.

Základní škola na Šídlovci

Již od počátku padesátých let 20. století se začalo vzhledem ke stále se zvyšujícímu počtu žáků uvažovat o stavbě nové velkokapacitní školní budovy, avšak členové krajského národního výboru po několika dalších let dávali přednost jiným investičním akcím a nebrali v potaz naléhavé žádosti hrabovské obvodní rady. Až po intervenci ministerstva školství a dlouhých jednáních bylo roku 1954 rozhodnuto o výstavbě nové školní budovy naproti bytovým domům na Šídlovci, k nimž měla tvořit vhodný protějšek.⁵⁷⁰

Přípravné práce na pozemku budoucí školy pod vedením Stavosvitu Gottwaldov probíhaly od prosince 1955, přičemž samotná výstavba budovy na ploše 1800 m² dle projektu významných českých architektů a představitelů brutalismu Karla Filsaka, Karla Bubeníčka a Jaroslava Švece z Krajského projektového ústavu v Praze začala v březnu roku 1956.⁵⁷¹ Stavba školy byla dokončena v listopadu roku 1957 a slavnostně otevřena 15. prosince 1957.⁵⁷² V nové škole bylo hned další den zahájeno vyučování, ačkoli až do 28. května 1958 stále ještě pokračovaly stavební práce na tělocvičnách a družině.⁵⁷³

Samotná budova školy (Paskovská č. 110/46) byla navržena jako neoklasicistní horizontálně komponovaný blok s vedlejším křídlem tělocvičny a plochou střechou. Hlavnímu průčelí školy dominuje monumentální pětiosý vstupní rizalit zdůrazněný pěti pilíři ve vysokém řádu. Celá budova je vystavěna dle tradice moderního neoklasicismu meziválečné éry, který neodporoval požadavkům dobového socialistického realismu.⁵⁷⁴

Obr. 96. Budova základní školy na Šídlovci, 5. června 2017

Hostinec U Lípy

Přízemní budova hostince U Lípy s deseti zdobnými nadokenními římsami se nachází na Paskovské ulici č. 185/143. Již v raném novověku se v těchto místech rozprostírala stavení náležející k dědičnému hrabovskému fojtství. Už v privilegii hrabovského fojta Melichara Cholevy, které mu roku 1694 potvrdil držitel paskovského panství Franz Josef hrabě z Oppersdorfu, se zmiňuje právo a povinnost šenkovat při fojtství kořalku a panské pivo.⁵⁷⁵ V roce 1850 po zrušení vrchnostenské správy přechází objekty fojtství za 15100 zlatých do vlastnictví Jana Černého. O něco později zde vznikla hospoda.⁵⁷⁶

Počátky provozu hostince U Lípy na parcele č. 36 spadají již do roku 1862. Je známo, že na základě úředního jednání z 30. prosince 1877 vykonával hostinskou živnost Jan Černý. Dne 5. července 1896 se v prostorech hostince vlastněného Marií Černou konala ustavující schůze Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové.⁵⁷⁷ Přelomovým mezníkem se stal rok 1908, kdy nová majitelka hostince Marie Černá dostala souhlas k výstavbě zcela nové a prostornější budovy. Nový objekt byl postaven přibližně dvacet metrů napravo vedle původního hostince, který byl přestavěn na obytné prostory. Novostavba byla otevřena v červenci 1909.⁵⁷⁸

Následně se staly prostory hostince místem významných setkání a oslav, například zde byly roku 1918 slavnostními projevy zakončeny oslavy vzniku samostatného Československa.⁵⁷⁹ V roce 1920 byla stará lípa stojící před hostincem U Lípy očištěna od jmelí a nazvána na žádost Sdružení sociálně demokratických bezvěrců lípou „Husovou“.⁵⁸⁰ Během první československé republiky byl sál tohoto hostince hojně využíván pro společenské, politické i sportovní aktivity.

Obr. 97. Budova hostince U Lípy, šedesátá léta 20. století

Po 2. světové válce sloužil hostinec v letech 1947–1970 jako domovská scéna místního divadelního souboru Vojan, nicméně již tehdy byla stará budova hostince v soukromém vlastnictví Josefa Černého v technicky nevyhovujícím stavu; okresní hygienik dokonce uzavřel v hostinci pro špatný stav toalet veškerý provoz. V říjnu 1959 byl hostinec U Lípy včetně přilehlých parcel znárodněn a dostal se do správy Místního národního výboru v Hrabové. Poté byl hostinec opraven a snad ještě roku 1960 opět otevřen. Po sametové revoluci hostinec včetně přilehlých parcel získala v rámci restitucí zpět do soukromého vlastnictví rodina Černých, následně se opravily toalety, ústřední topení a povrch sálu, kde se konala občasná divadelní představení a koncerty kapely DEOR. Především v posledním desetiletí hostinec U Lípy zchátral tak, že v prosinci 2016 došlo k ukončení provozu tamější restaurace.⁵⁸¹

Hasičská zbrojnice

Patrová budova hasičské zbrojnice sloužící potřebám Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové se nachází na Paskovské ulici č. 175/112. Po založení místního hasičského sboru roku 1896 vystala potřeba uskladnit veškerou požární výzbroj, jež byla uložena v prozatímním nevyhovujícím vlhkém dřevěném skladišti.⁵⁸² Dne 19. června 1904 rozhodl hrabovský obecní výbor o výstavbě no-

Obr. 98. Hasičská zbrojnice, po 1924

vého zděného hasičského skladiště s dřevěnou věží určeného k sušení požárních hadic. Pozemek pro postavení hasičského skladiště, náklady na stavební materiál a zednické práce financovala obec, dovoz materiálu byl zajišťován převážně zdarma místními rolníky. Nové skladiště bylo slavnostně předáno k užívání 30. července 1905, staré skladiště se přeměnilo na obecní byt.⁵⁸³

V roce 1923 bylo obecním výborem navrženo projednat přístavbu k dosavadnímu hasičskému skladišti. Po schválení a příslibení finanční podpory obcí a místními rolníky byl na přístavbu povolán architekt a zároveň okrskový velitel Karel Gajovský. Ten však navrhl staré skladiště zbourat a vystavět novou moderní zděnou hasičskou zbrojnicí se sálem a bytem zbrojíře, což bylo následně obecním výborem schváleno. Na jaře 1924 začaly stavební práce a již 14. září 1924 se konalo za účasti okolních požárních sborů a početného občanstva slavnostní otevření nové požární zbrojnice,⁵⁸⁴ jež po několika modernizacích slouží až do současnosti.

Mlýn

Zaniklý hrabovský mlýn a k němu přináležející stavení se nacházela na dolním konci obce v místech dnešních garáží a domů na Mlynářské ulici č. 51/5 a 419/3. První zmínka o hrabovském mlýně („na Veliké Hrabové s dvorem, s mlýnem“) se nachází v listině olomouckého biskupa Stanislava I. Thurza z 12. září 1499,⁵⁸⁵ kterou potvrdil Beneš ml. Černoohorskému z Boskovic vrchní právo na držbu paskovského léna s Paskovem, Hrabovou, Hrabůvkou, Novou Bělou, Krmelínem a Žabní.

Hrabovský panský mlýn na horní vodu ležel na téměř 1,5 kilometru dlouhém mlýnském náhonu přivádějícím vodu z řeky Ostravice a měl tři složení o dvou

Obr. 99. Hrabovský mlýn, dvacátá léta 20. století

sobbilého pro panskou kuchyni.⁵⁸⁸ V roce 1750 je zaznamenána povinnost odvádět činži ve výši 250 zlatých a dva vepře.⁵⁸⁹

V roce 1880 mlýn vyhořel. Neustálé udržování břehů řeky Ostravice a mlýnského náhonu stálo mnoho peněz, a proto mlýn jeho tehdejší majitel Pospěch prodal Terezii Konečné, mlynářce z Lískovce, která jej záhy předala své dceři Anně provdané za Jana Vogta. Ten roku 1905 po další povodni a zanesení mlýnského náhonu šterkem prodal mlýn Vítkovickému hornímu a hutnímu těžířstvu za 35000 korun, neboť k hrabovskému mlýnu patřilo také strategické právo brát vodu z řeky Ostravice. Jan Vogt se stal správcem mlýna.⁵⁹⁰ Dne 3. července 1933 se mlýn navrátil do majetku rodiny Konečných,⁵⁹¹ kteří v něm mleli mouku až do roku 1951, kdy byl další provoz mlýna z úřední moci zakázán, ačkoli již byla připravena jeho rekonstrukce a dokonce zakoupeny nové stroje. V roce 1975 byl mlýn zbourán.⁵⁹²

Lyčkův statek

Hrabovský statek zvaný Lyčkův, jenž byl v minulosti vrchnostenským hospodářským dvorem, se nachází na Paskovské ulici č. 1/335. První zmínka o hrabovském dvoře („na Veliké Hrabové s dvorem, s mlýnem“) se nachází ve výše zmíněné listině olomouckého biskupa Stanislava I. Thurza z 12. září 1499.⁵⁹³ Hospodářský dvůr, centrum vrchnostenského hospodaření a podnikání v Hrabové, byl v rámci celého paskovského panství dvorem největším a nejvýnosnějším. V roce 1641 se zde nacházelo 23 dojných krav, jeden plemenný býk, 29 kusů hovězího dobytka, 10 plemenných vepřů, 54 kusů vepřového dobytka, sedm krocanů zvaných „indiáni“, 23 hus, 82 slepic a kohoutů, 44 kachen, 8 kapounů a 321 ovcí.⁵⁹⁴

mlýnských kamenech.⁵⁸⁶

Dne 22. února 1655 zcela vyhořel. Zdejší blíže nejmenovaný mlynář měl přitom mlýn v pronájmu teprve 20 týdnů a po zbytek tříleté nájemní smlouvy tedy vrchnosti dlužil na činži.⁵⁸⁷ Dle urbáře paskovského panství z roku 1699 odváděl hrabovský mlynář majiteli paskovského panství roční činži ve výši 150 zlatých ročně; mimo to měl povinnost vykrmit jednoho vepře způ-

Dle údajů z urbáře paskovského panství z roku 1699 k němu patřila dominikální (panská) půda rozdělená na tři části a to „V luhu“ směrem k Ostravici, střední pole zvané „Rozhonuv“ a pole směrem k rybníkům Bocan a Prostředník. Celková výměra rolí činila 291 měřic (63 hektarů).⁵⁹⁵ Dvůr téhož roku sklídl 180 fůr sena plus 60 fůr otavy ze všech panských luk. Další seno a otavu dávaly vypuštěné panské rybníky; 106 fůr sena plus 45 fůr otavy se sklídilo z panského rybníku Pilík, 22 fůr sena plus osm fůr otavy z rybníka Šajar. Téměř všechny další panské rybníky byly roku 1699 napuštěny.⁵⁹⁶

I po zániku vrchnostenské správy roku 1848 zůstal hrabovský dvůr – velkostatek v držení Mořice hraběte ze Saint Genois d'Anneaucourt, který jej v roce 1880 spolu s paskovským zámek prodal Güntherovi hraběti von Stolberg-Stolberg. Po vzniku

Obr. 100. Lyčkův statek, dvacátá léta 20. století

první československé republiky byl velkostatek v rámci první pozemkové reformy znárodněn a veškerá zemědělská půda roku 1924 rozparcelována. Před parcelací činila celková výměra půdy 235 hektarů. Tzv. zbytkový statek s půdou o výměře 118 hektarů zakoupil Alois Lyčka, rolník z Vratimova.⁵⁹⁷ Dalších 58,7 hektarů bylo rozděleno mezi 42 drobných rolníků z Hrabové; Pásevní družstvo v Hrabové obdrželo 51,3 hektarů. Zbytek zemědělské půdy byl přidělen obci Hrabová, která z ní udělala stavební pozemky.⁵⁹⁸

Po Aloisi Lyčkovi statek připadl synu Otakarovi, který byl v červenci 1950 jako tzv. vesnický boháč (kulak, soukromý zemědělec) komunistickým režimem protiprávně odsouzen k 25 letům trestu odnětí svobody.⁵⁹⁹ Následně byl statek znárodněn a stal se tzv. státním statkem. Po sametové revoluci se v rámci restitucí statek se 40 hektary zemědělské půdy (zbytek zastavěn Dolem Paskov) navrátil do majetku rodiny Lyčků.⁶⁰⁰ V prostorách dvora vznikla roku 1993 firma Equicentrum, s.r.o., zabývající se zemědělskou a chovatelskou činností.

Hotel Ostravica

Na pravém břehu řeky Ostravice se na historickém území hrabovského Závodí, které bylo rozhodnutím Krajského národního výboru v Ostravě 20. května 1957 připojeno k Vratimovu,⁶⁰¹ nacházel ve 20. století hotel Ostravica. Toto rekreační středisko bylo postaveno v období první československé

republiky roku 1929 nákladem ostravského hoteliéra Jana Skarky a jeho manželky Augustiny,⁶⁰² kteří spatřili u velkého přírodního koupaliště na řece Ostravici skvělou příležitost k rozvoji vlastního podnikání. Projekt i samotnou výstavbu Hotelu Ostravica provedla firma zednického mistra Julia Mojžíška z Moravské Ostravy VII. (dnešní Hulváky). Sponzorem hotelu Ostravica se stala Moravskoostravská spořitelna.⁶⁰³

Obr. 101. Hotel Ostravica, 1929

rekreanty. Před hotel bylo umístěno 12 kabin pro převlékání, dvě šatny, veranda, stanoviště pro auta a zábavné dětské hřiště. Součástí hotelu byl rovněž taneční parket a velká vyhlášená letní restaurace oblíbená zejména u občanů německé národnosti pocházejících z Moravské Ostravy. Manželé Skarkovi provozovali hotel až do roku 1947. Hotel byl i v průběhu padesátých a šedesátých let 20. století oblíbeným výletním cílem mladých, neboť se tam pořádaly v tehdejší době oblíbené odpolední čaje a koncerty. Hotel byl později v době normalizace uzavřen. Po sametové revoluci byl objekt (Nádražní č. 704/22, Vratimov) rekonstruován a po nějaký čas opět fungoval jako hotel.⁶⁰⁵

Pomník mistra Jana Husa

Pomník mistra Jana Husa se nachází na křižení ulic Jestřábského a Pasovská. Již v době svého vzniku v polovině dvacátých 20. století vzbuzoval u hrabovských občanů velké vášně. Jako první přišlo s myšlenkou postavit pomník mistra Jana Husa místní Sdružení sociálně demokratických bezvěrců. Starou lípu před hostincem U Lípy navrhli pojmenovat jako lípu „Husovu“ a zároveň u ní postavit mohylu s vytesaným reliéfem kalicha nebo Husovou hlavou. Obecní zastupitelstvo se usneslo 8. února 1920 lípu takto pojmenovat, avšak finanční podporu na stavbu pomníku zamítlo.⁶⁰⁶

Koupání v řece se na tomto místě stalo poměrně oblíbeným již v průběhu dvacátých let 20. století. O něco později ve třicátých letech koupaliště v letních měsících o nedělích a svátcích navštěvovalo denně i více než 10 tisíc rekreatů. Podnikaví hostinští si na vhodných místech zřizovali prodejní stánky.⁶⁰⁴ Hotel byl projektován a postaven jako dvoupatrová stavba s restaurací, dvěma hostinskými místnostmi, kuchyní a pěti pokoji pro mimoostravské

Projekt stavby pomníku se následně ujala hrabovská osvětová komise v čele s předsedou Zdeňkem Olivou, který na schůzi obecního zastupitelstva 18. ledna 1925 přednesl žádost o povolení stavby pomníku. Jednání bylo velice bouřlivé, ale nakonec zastupitelstvo stavbu povolilo a usneslo se 17 hlasy (Československá sociálně demokratická strana dělnická, Komunistická strana Československa) pro darování obecního pozemku určeného na stavbu pomníku (10 hlasů proti). Po hlasování podala místní organizace Československé strany lidové protest k moravskému zemskému výboru, ale ten byl stejně jako následná petice zamítnut.⁶⁰⁷

O stavbě Husova pomníku a jeho kontroverzním umístění před starý kříž z roku 1792 hojně psaly tehdejší noviny a časopisy,⁶⁰⁸ stavba pomníku se stala ukázkovým příkladem

vyhrocených náboženských poměrů v období první československé republiky mezi novým státem preferovanou Církví československou (od roku 1971 husitskou) a tradiční římskokatolickou církví spojovanou s obdobím rakousko-uherské monarchie. Rovněž památkový úřad úspěšně blokoval snahy o postavení pomníku až do chvíle osobní intervence sociálnědemokratického poslance Soukupa, jenž povolení stavby památkovým úřadem vymohl.⁶⁰⁹

Dne 8. června 1925 započala díky finanční podpoře místních spolků a drobných dárců stavba pomníku,⁶¹⁰ který byl slavnostně odhalen 5. července téhož roku. Při té příležitosti se konal slavnostní průvod, projev předsedy osvětové komise Zdeňka Olivy a slavnost za účasti asi tisíce osob.⁶¹¹ Samotný pomník se skládá z jednoho kusu žlutého pískovce o výšce 190 centimetrů se zhruba otesanými rysy postavy, k němuž je připojena busta mistra Jana Husa z bílého hořického pískovce. Na pomníku se původně nacházel vytesaný ověncový kalich a nápisy „Milujte se a pravdy každému přejte“, „Nikdo nepojal Boha jasněji a vznešeněji nežli Kristus a nikdo Krista jako Hus. J. Zeyer“ a „Věnováno bojovníkům za svobodu“. V současné době se na nedávno opraveném pomníku již kalich nevyskytuje a změněno bylo rovněž umístění nápisů. Pomník je dílem sochaře Čenka Palíka.⁶¹²

Obr. 102. Pomník mistra Jana Husa, 3. června 2017

Památník Františka Janhuby

Památník četnického strážmistra Františka Janhuby z roku 1906 se nachází v těsné blízkosti autobusové zastávky Šídlovec. Památník upomíná na vraždu velitele hrabovské četnické stanice, strážmistra Františka Janhuby, jenž byl zavražděn v noci z Velkého pátku na Bílou sobotu 13.–14. dubna roku 1906 na hrázi rybníka Šídlovec. Strážmistr Janhuba právě vykonával společně s nováčkem u četnictva Josefem Pokorným noční pochůzku, když na cestě vedoucí po hrázi rybníka potkali mladíka Josefa Břenka, 18letého dělníka z hrabovské Adámkovy samoty, rázně směřujícího přímo na četníky, kteří se před ním museli rozestoupit. Poté se Janhuba zeptal na jeho jméno. Načež mu Břenek nejprve odpověděl „Franc“ a poté nečekaně vytáhl revolver a střelil 36letého strážmistra Janhubu do nohy. Po krátkém zápase, kdy jej chtěl Janhuba přes své zranění zadržet, zasáhl Břenek Janhubu podruhé přímo do srdce. Druhý četník Josef Pokorný nebyl schopen jakkoli zasáhnout.⁶¹³

Obr. 103. Památník Františka Janhuby, dvacátá léta 20. století

svého kamaráda. Když se kolem něj začalo stahovat pátrání četníků, utekl na doklady a lodní lístek svého kamaráda do Ameriky, kde však byl v červenci 1906 zadržen a v říjnu 1906 deportován zpět. Soud v Novém Jičíně jej odsoudil k trestu 15 let odnětí svobody.⁶¹⁴

Na místě vraždy vznikl památník, jenž byl slavnostně odhalen 22. července 1906. Slavnostní projev při jeho odhalení pronesl z improvizované kazatelny u pomníku hrabovský farář Antonín Mohapl.⁶¹⁵ Památník nesl původně německý nápis „*Frant. Janhuba, c. k. závodčí, titulární strážmistr. Věnováno od důstojníků a mužstva c. k. zemského četnického velitelství č. 4. Dne 13. dubna 1906 ve vykonávání služby padlému druhu*“.⁶¹⁶ Po skončení 1. světové války byl památník poničen neznámými pachateli a při opravě došlo ke změně nápisu na český.⁶¹⁷ V závěru 2. světové války dopadla poblíž památníku letecká puma a o život přišlo několik lidí. Na tuto smutnou událost dodnes upomíná jeho střepinou poškozená spodní část.⁶¹⁸ V osmdesátých letech 20. století byl

lil 36letého strážmistra Janhubu do nohy. Po krátkém zápase, kdy jej chtěl Janhuba přes své zranění zadržet, zasáhl Břenek Janhubu podruhé přímo do srdce. Druhý četník Josef Pokorný nebyl schopen jakkoli zasáhnout.⁶¹³

Mladík Josef Břenek po činu uprchl nejprve do Pruska, ale za krátko se vrátil zpět na Ostravsko, kde žil a pracoval na doklady

památník přesunut z místa vraždy asi o deset metrů východním směrem, neboť bránil bezpečnému zastavování autobusů. Při tomto přesunu došlo k odstranění jeho vrchní části s křížem a jehlancem a ke změně podoby nápisu.⁶¹⁹

Památník obětem 2. světové války na hřbitově

Památník umučených a padlých hrabovských občanů během 2. světové války se nachází v nejzápadnější části hrabovského hřbitova na konci centrální vydlážděné aleje vedené západovýchodním směrem. Již po skončení 2. světové války se objevila myšlenka na postavení památníku padlých a umučených hrabovských občanů. Na stavbu památníku bylo v září roku 1945 věnováno ze sbírky konané u trzny za umučené a padlé 10686 korun,⁶²⁰ národní socialisté věnovali 4682 korun ze své zábavy „Vinobraní“⁶²¹ a dalších 1020 korun pocházelo z rekrutské zábavy u Vlčků pořádané ve prospěch památníku umučených a padlých.⁶²² Na tento účel byl věnován i výtěžek ze svatební zábavy slečny Vlčkové a Josefa Mutiny, kam byla umístěna skříňka na dobrovolné příspěvky.⁶²³

K realizaci památníku se ale přistoupilo až v letech 1949–1950. Památník se skládá ze dvou částí. První část představuje půleliptický oblouk nesoucí nápis „PADLI ZA VLAST“ se jmény 24 hrabovských občanů, druhou část

Obr. 104. Památník obětem 2. světové války na hrabovském hřbitově, 19. května 2017

představenou před oblouk tvoří pískovcové expresivní monumentální sousoší vytvořené ostravským sochařem Karlem Vávrou.⁶²⁴ Motiv sousoší představuje voják Rudé armády se samopalem,⁶²⁵ jenž patrně přivádí do vsi pohublého vězně z koncentračního tábora ohýbajícího se pod tíhou kamene, který nese v rukách. Hlava vězně je dramaticky zakloněna tak, aby jeho pohled prozrazující všechny hrůzy koncentračního tábora upoutal pozornost diváka.⁶²⁶

Památník byl slavnostně odhalen v neděli 29. října 1950 péčí Svazu bojovníků za svobodu, jednoty Ostrava-Hrabová. Při této příležitosti se dle pořadu slavnostního odhalení konala slavnostní mše svatá v hrabovském kostele, průvod občanů od hostince pana Chlupatého (dnes restaurace Na Vyhliďce) a slavnostní projev předsedy krajského národního výboru Arnošta Matýska za doprovodu hudby Sboru národní bezpečnosti a zpěvu i recitace žáků místní školy. Na památku padlých hrabovských bojovníků za svobodu sepsal hrabovský rodák a básník Vilém Závada báseň „Hrabovským hrdinům“.⁶²⁷

Německý sběrný tábor ve Vrbině

Pozůstatky německého pravděpodobně sběrného tábora se nacházejí ve Vrbině mezi ulicemi Závadova, Na Potoku a U Řeky. Výstavba tohoto tábora byla zamýšlena v posledních letech 2. světové války⁶²⁸ nedaleko bývalého hřiště Dělnické tělocvičné jednoty v místech, kde byl již dříve zaveden potřebný přívod vody (vodovod). Němečtí vojáci tam sice navezli materiál, ale tábor nikdy nebyl dokončen.⁶²⁹ Dodnes se dochovaly pouze betonové základy jedné z obdélníkových budov vystavěné do výše asi půl metru, byť na mapách leteckého snímkování z roku 1949 lze rozeznat půdorysy dvou obdélníkových budov s chodbou uprostřed.⁶³⁰

Obr. 105. Základy dvou obdélníkových budov německého sběrného tábora, 1949

Fara

Budova římskokatolické fary se nachází na Paskovské ulici č. 155/94 a je nejstarší hrabovskou stojící stavbou. Fara byla vystavěna v letech 1780–1781 v souvislosti s obnovením místní duchovní správy v Hrabové v rámci zřízení nové hrabovské lokálie a zároveň sloužila i jako triviální škola.⁶³¹ Původní zdejší „starý farní domek“ s farní zahradou a 400 sáhy role byl dle kupní smlouvy z 6. června 1801 prodán paskovským farářem Janem Wolným Ondřeji Janšovi za 45 zlatých s povinností platit každoročně paskovskému faráři čtyři zlaté emfyteutické činže. Tato stará fara měla č. p. 41 a půdorys bývalé farní budovy dnes kopírují domy č. 487/9, 153/11 a 973/13 v dnešní ulici Na Farském.⁶³²

Výstavba nové zděné přízemní farní budovy se čtyřmi farními místnostmi skončila roku 1781 během působení prvního hrabovského lokálního kaplana Josefa Quinty.⁶³³ Z nejstaršího stavebního období se dochovalo například klenutí některých místností v přízemí a sklepech současné budovy.⁶³⁴ V letech 1781–1833 obýval levou část budovy s bytem a kanceláří místní duchovní správce. Pravá část budovy s bytem učitele a třídou sloužila jako triviální škola pro děti z Hrabové a Hrabůvky.⁶³⁵

Obr. 106. Budovy fary a tzv. staré školy po roce 1885, dvacátá léta 20. století

V roce 1833 proběhlo zvýšení farní budovy o jedno poschodí a půdní prostory.⁶³⁶ Fara tak dostala ráz venkovské klasicistní stavby s profilovanými římsami a trojúhelníkovým štítem, jenž i po několika opravách přetrval do současnosti. Po rozšíření farní budovy o jedno poschodí sloužila levá polovina fary potřebám místní duchovní správy, v pravé polovině se nacházely prostory triviální (od roku 1869 obecné) školy – přízemí obýval učitel, v prvním patře se nalézala jediná třída.⁶³⁷ V roce 1885 se přistoupilo zásluhou nadučitele Františka Bartoníka k postavení nové jednopatrové školní budovy (tzv. Stará škola) přiléhající v severozápadním směru k původní farní budově. Provedení stavby dle plánů stavitele Helviga bylo zadáno staviteli Dominiku Benešovi. V květnu 1885 se začalo se stavbou školy, která byla dokončena 14. října 1885 a slavnostně otevřena projevy nadučitele Františka Bartoníka a faráře Ignáce Kocvrliha 25. dne téhož měsíce. K 15. listopadu se v ní začalo vyučovat.⁶³⁸

Z roku 1897 pochází podrobný popis farních a hospodářských stavení, který vznikl při předání farnosti novému administrátorovi Josefu Vepřekovi. V přízemí se nacházely dvě místnosti pro potřeby farnosti, kuchyň, komora a byt nadučitele hrabovské obecné školy. V prvním patře se nacházel byt hrabovského faráře se dvěma pokoji, síň s farním archivem a byt hrabovského kooperátora se dvěma pokoji. Na půdě se skladovala píce a sláma. U farní budovy se rovněž nacházel dřevník a chlév pro hovězí dobytek.⁶³⁹

Po většinu 20. století sloužila fara jako příbytek místních duchovních a jako místo setkávání zdejších farníků. Posledním duchovním bydlicím na hrabovské fari byl administrátor Vítězslav Schneiderka. V roce 1932 nechal opravit okna fary farář Alois Stratil, v roce 1955 se za působení faráře Jakuba Horáka přistoupilo k opravě fasády a hospodářských budov.⁶⁴⁰

V roce 1994 se za působení hrabovského administrátora excurrento Milana Adámka opravila fasáda i okna fary a zároveň se odstranily staré zchátralé hospodářské objekty za budovou fary.⁶⁴¹ Během působení současného administrátora exc. Adriana Wykręta⁶⁴² se fara nadále průběžně zvelebuje. Opravila se střecha farní budovy a nedávno se přistoupilo k odvodnění, drenáži a v říjnu 2016 byl dokončen nový nátěr fasády.⁶⁴³ V současné době využívá hrabovská farnost i nadále část historické farní budovy pro pastorační účely.

Kaple Panny Marie

Soukromá drobná výklenková kaple Panny Marie se nalézá na Paskovské ulici č. 11/293. Kaple na čtvercovém půdorysu ve střízlivých klasicizujících formách o výšce přesahující tři metry má svůj vlastní prostor, v němž se nalézá malý jednoduchý oltář se sochou Panny Marie. Kaple byla vystavěna roku 1880 patrně na památku události, při níž koně majitele usedlosti usmrtil blesk,⁶⁴⁴ byt nelze vyloučit ani motivaci velkou povodní v povodí řeky Ostravice téhož roku.

Obr. 107. Kaple Panny Marie, 5. června 2017

Kříž z roku 1792

Nejstarší hrabovský stojící kříž se nalézá na křižení ulic Jestrábského a Paskovská. Strohý klasicistní kříž s pozdně barokními prvky byl vystavěn roku 1792, což dokládá letopočet uvedený na kříži. Na hranolovém podstavci na čtvercovém půdorysu je umístěn sokl zakončený profilovanou korunní římsou, na jehož přední straně se nachází štuková pozdně barokní kartuš. Na soklu stojí krychlovitá patka s letopočtem a jetelovitě zakončený latinský kříž s pískovcovým korpusem Krista a nápisem INRI.⁶⁴⁵

Kříž zhotovený Janem Gloserem z Valašského Meziříčí nechal postavit druhý hrabovský lokální kaplan Jan Juřina v roce 1792.⁶⁴⁶ Detailně provedený polychromovaný korpus Krista nám dovoluje usuzovat, že se v případě Glosera jednalo o školeného sochaře,

Obr. 108. Kříž z roku 1792, 3. června 2017

kteřý dokázal realisticky zachytit anatomické detaily lidské postavy. Přesný důvod postavení kříže neznáme, nicméně po potvrzení stálého trvání místní duchovní správy v Hrabové roku 1791⁶⁴⁷ docházelo za působení lokálního kaplana Jana Juřiny k dalšímu zvelebování farnosti. Jan Juřina se zasloužil o pořízení nových oltářů, obrazů i soch do dřevěného kostela sv. Kateřiny.⁶⁴⁸ Vznik kříže však nejspíše souvisí s epidemií neštovic, které v Hrabové propukla onoho roku 1792 a za obětí si vybrala zejména řadu mladších dětí.⁶⁴⁹

Hřbitovní kříž z roku 1909

Mramorový hřbitovní kříž z roku 1909 se nachází v centrální části hrabovského hřbitova uprostřed centrální vydlážděné aleje vedené západovýchodním směrem. Dne 16. října 1909 slavnostně otevřeli představitelé hrabovského obecního výboru nový obecní hřbitov, jenž slouží až do současnosti.⁶⁵⁰ Nezbytnou součástí tohoto křesťanského hřbitova a jeho hlavním orientačním bodem se stal vysoký centrální latinský kříž s nápisem „*Já jsem poutník a cesta, následuj mne*“.⁶⁵¹

Obr. 109. Hřbitovní kříž z roku 1909, 19. května 2017

Šedův kříž

Zaniklý Šedův kříž se nacházel na hranici Hrabové v místě silnice vedoucí z Hrabové do Paskova. Asi tři metry vysoký latinský kříž s rozměrným korpusem Krista nechal v roce 1872 na svůj náklad zhotovit paskovský rolník Antonín Šeda. V souvislosti s výstavbou objektů Dolu Paskov Šedův kříž roku 1963 zanikl.⁶⁵²

Obr. 110. Šedův kříž, dvacátá léta 20. století

⁶⁵³ Srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 104; AMO, Národní škola Ostrava-Hrabová, inv. č. 422, pag. 105; BARUCH, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 17; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 22.

⁶⁵⁴ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 104.

⁶⁵⁵ Tamtéž, inv. č. 20a, pag. 104–105.

⁶⁵⁶ Tamtéž, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 104–105; BARUCH, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 17.

⁶⁵⁷ SLEPIČKA, Martin. Vznik a výstavba základní školy na Šídlovci. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2015, č. 4, s. 4.

⁶⁵⁸ Rozhovor s Ing. Vladimírem Slavíkem, Ostrava-Hrabová, 8. dubna 2017.

⁶⁵⁹ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 187.

-
- ⁵⁷⁰ SLEPIČKA, Martin. *Vznik*, s. 4.
- ⁵⁷¹ STRAKOŠ, Martin. *Průvodce architekturou Ostravy = Ostrava architecture guide*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2009, s. 126. ISBN 978-80-85034-54-7.
- ⁵⁷² KOLLÁROVÁ, Kateřina. *Dějiny školství v obci Hrabová*. Olomouc, 2010. Magisterská diplomová práce. Pedagogická fakulta. Univerzita Palackého v Olomouci, s. 56–58.
- ⁵⁷³ Tamtéž, s. 58.
- ⁵⁷⁴ Srov. SLEPIČKA, Martin. *Vznik*, s. 4; STRAKOŠ, Martin. *Průvodce*, s. 126.
- ⁵⁷⁵ ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 67v–68v.
- ⁵⁷⁶ SLÍVA, Milan. Hrabová a její rody, grunt č. 1, fojtství. In: *hrabova.info* [online]. 24. 10. 2014. [cit. 8. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2014/10/24/hrabova-a-jejji-rody-grunt-c-1-fojtstvi/>; SLAVÍK, Vladimír. Hostinec U lípy. In: *Hrabovské noviny* [online]. 23. 2. 2017. [cit. 8. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/udalosti-a-komentare/hostinec-u-lipy.html>.
- ⁵⁷⁷ BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 15.
- ⁵⁷⁸ AMO, Okresní úřad Moravská Ostrava, sign. Gb 11, kart. 356, inv. č. 204.
- ⁵⁷⁹ Tamtéž, s. 21.
- ⁵⁸⁰ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 247–248.
- ⁵⁸¹ SLAVÍK, Vladimír. Hostinec U lípy. In: *Hrabovské noviny* [online]. 23. 2. 2017. [cit. 8. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/udalosti-a-komentare/hostinec-u-lipy.html>.
- ⁵⁸² Srov. JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let dobrovolné požární ochrany v Hrabové*. Ostrava: Československý svaz požární ochrany – Místní jednota Ostrava-Hrabová, 1966, s. 15.
- ⁵⁸³ Tamtéž, s. 15–16.
- ⁵⁸⁴ Tamtéž, s. 23–25; KOUTNÝ, František. *120 let Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové 1896–2016*. Ostrava: Sbor dobrovolných hasičů v Hrabové, 2016, s. 6.
- ⁵⁸⁵ MZA, G2 Nová sbírka, inv. č. 293 (fotokopie).
- ⁵⁸⁶ BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*. Rukopis. Brno 1962, viz AMO, Sběrka pamětí a historicko vlastivědných rukopisů, inv. č. 1, s. 149.
- ⁵⁸⁷ ZAO, Velkostatek Fulnek, sign. VII 62, kart. 4, inv. č. 1889.
- ⁵⁸⁸ JIŘÍK, Karel. *Hrabová*, s. 502.
- ⁵⁸⁹ Tamtéž, s. 502.
- ⁵⁹⁰ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 17–18; SLAVÍK, Vladimír. Mlýn v Hrabové. In: *Hrabovské noviny* [online]. 7. 3. 2015. [cit. 8. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/z-historie-hrabove-a-okolnich-obci/mlyn-v-hrabove.html>; RIEDL, Eduard. Hrabovský mlýn. In: *hrabova.info* [online]. 28. 2. 2015. [cit. 8. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/02/28/mlyn-v-hrabove/>.
- ⁵⁹¹ Novou majitelkou mlýna se stala Amálie Konečná.
- ⁵⁹² RIEDL, Eduard. Hrabovský mlýn. In: *hrabova.info* [online]. 28. 2. 2015. [cit. 8. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/02/28/mlyn-v-hrabove/>.
- ⁵⁹³ MZA, G2 Nová sbírka, inv. č. 293 (fotokopie).
- ⁵⁹⁴ BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 10.
- ⁵⁹⁵ Tamtéž, s. 9.
- ⁵⁹⁶ BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*, s. 157.
- ⁵⁹⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 288.
- ⁵⁹⁸ Tamtéž, inv. č. 20a, pag. 288–289.
- ⁵⁹⁹ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 4.
- ⁶⁰⁰ Tamtéž, pag. 106.
- ⁶⁰¹ ZAO, Krajský národní výbor Ostrava, kart. II 21, inv. č. 5021.
- ⁶⁰² JUŘÁK, Petr. Vratimovská historie na starých fotografiích a pohlednicích. *Vratimovské noviny*. Vratimov: Město Vratimov, 2013, č. 2, s. 9.

- ⁶⁰³ SLEPIČKA, Martin. Hotel Ostravica v Hrabové. In: *hrabova.info* [online]. 10. 9. 2015. [cit. 9. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/09/10/hotel-ostravica-v-hrabove/>.
- ⁶⁰⁴ Srov. JURÁK, Petr. *Vratimovská historie*, s. 9.
- ⁶⁰⁵ SLEPIČKA, Martin. Hotel Ostravica v Hrabové. In: *hrabova.info* [online]. 10. 9. 2015. [cit. 9. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/09/10/hotel-ostravica-v-hrabove/>.
- ⁶⁰⁶ Srov. SLÍVA, Milan. Socha mistra Jana Husa. In: *hrabova.info* [online]. 9. 6. 2015. [cit. 10. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/06/09/socha-mistra-jana-husa/>.
- ⁶⁰⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 296; Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 49.
- ⁶⁰⁸ Např. *Náš kraj, Palcát, Samostatnost, Svobodná republika* či *Duch času*.
- ⁶⁰⁹ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 297.
- ⁶¹⁰ Celkové náklady na stavbu pomníku se vyšplhaly na 7098,94 korun.
- ⁶¹¹ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 292.
- ⁶¹² Tamtéž, inv. č. 20a, pag. 296; SLÍVA, Milan. Socha mistra Jana Husa. In: *hrabova.info* [online]. 9. 6. 2015. [cit. 10. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/06/09/socha-mistra-jana-husa/>.
- ⁶¹³ Srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 238–239; SLÍVA, Milan. Vzpomínka na hrdinu, který při službě Hrabové položil svůj život, aneb příběh Františka Janhuby. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2016, č. 4, s. 8–9. Strážmistr František Janhuba byl pohřben na hřbitově kolem hrabovského dřevěného kostela sv. Kateřiny Alexandrijské po jeho jižní straně (z autopsie autora).
- ⁶¹⁴ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 238–239; SLÍVA, Milan. *Vzpomínka*, s. 8–9.
- ⁶¹⁵ Tamtéž, s. 9.
- ⁶¹⁶ Tamtéž, s. 9.
- ⁶¹⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 239.
- ⁶¹⁸ SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 29; SLEPIČKA, Martin. Památník Františka Janhuby. In: *hrabova.info* [online]. 10. 4. 2015. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/04/10/pamatnik-frantiska-janhuby/>.
- ⁶¹⁹ Srov. SLÍVA, Milan. Další informace k pomníku strážmistra Františka Janhuby. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2017, č. 2, s. 14.
- ⁶²⁰ AMO, Pomocný národní výbor Hrabová, inv. č. 1, pag. 60.
- ⁶²¹ Tamtéž, pag. 67.
- ⁶²² Tamtéž, pag. 69.
- ⁶²³ Tamtéž.
- ⁶²⁴ IVÁNEK, Jakub. Ostravské sochy #6. In: *msstavby.cz* [online]. 28. 5. 2016. [cit. 13. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.msstavby.cz/ostravske-sochy-6-28-05-2016/>.
- ⁶²⁵ Samopalem PPŠ-41 Špagin, viz rozhovor s Ing. Vladimírem Slavíkem, Ostrava-Hrabová, 13. dubna 2017.
- ⁶²⁶ Srov. IVÁNEK, Jakub. Ostravské sochy #6. In: *msstavby.cz* [online]. 28. 5. 2016. [cit. 13. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.msstavby.cz/ostravske-sochy-6-28-05-2016/>.
- ⁶²⁷ V pozvánce na slavnostní odhalení památníku 29. října 1950, pocházející ze soukromé sbírky Milana Vojtoviče, se o něm hovoří jako o památníku věnovanému „Obětem fašistické tyranie“; rozhovor s Miroslavem Houzvičkou, Ostrava-Hrabová, 10. dubna 2017.
- ⁶²⁸ SLAVÍK, Vladimír. Události v Hrabové r. 1945 - červenec. In: *Hrabovské noviny* [online]. 13. 6. 2016. [cit. 13. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/hrabovske-noviny/udalosti-v-hrabove-r-1945-cervenec.html>.
- ⁶²⁹ SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 35, 37.
- ⁶³⁰ Nejstarší mapy leteckého snímkování Hrabové z roku 1949 viz Mapy leteckého snímkování z roku 1949. In: *CENIA, česká informační agentura životního prostředí* [online]. 2009. [cit. 13. 4. 2017]. Dostupné z: <http://kontaminace.cenia.cz/>.

⁶³¹ Srov. SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 39–40, 103. Triviální škola od školských reforem Marie Terezie sloužila především pro výuku dětí ve věku 6–12 let na venkově. Vyučovalo se čtení, psaní, počítání a náboženství.

⁶³² Srov. tamtéž, s. 104. Půdorys staré dřevěné fary s číslem popisným 41 dobře zachycuje např. indikační skica z roku 1833, viz MZA, D9 Indikační skici, sign. MOR079418330.

⁶³³ Viz AMO, Alois Adamus, kart. 4, inv. č. 260; AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 83.

⁶³⁴ V roce 1994 nastalo v rámci opravy farní budovy odstranění klenby a zarovnání stropů v některých přízemních místnostech; rozhovor s Marií Sněhotovou, Ostrava-Hrabová, 20. března 2015.

⁶³⁵ Více viz AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 95.

⁶³⁶ AMO, Národní škola Ostrava-Hrabová, inv. č. 421, pag. 5; AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 95.

⁶³⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 95.

⁶³⁸ Tamtéž, inv. č. 20a, pag. 100.

⁶³⁹ Tamtéž, kart. 1, inv. č. 60; srov. SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 104–105.

⁶⁴⁰ Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 69, 103–104; rozhovor s Ing. Bedřichem Chlupatým, Ostrava-Hrabová, 1. dubna 2015.

⁶⁴¹ Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 207–208.

⁶⁴² Farář ve Vratimově, administrátor excurrando v Hrabové. Jeho podrobný životopis viz SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 101–102.

⁶⁴³ Rozhovor s R.D. Mgr. Adrianem Wykrętem, Ostrava-Hrabová, 14. dubna 2017.

⁶⁴⁴ Tamtéž, s. 107; rozhovor s Marií Stárkovou, Ostrava-Hrabová, 20. března 2015.

⁶⁴⁵ Srov. SLEPIČKA, Martin. Hrabovské kříže. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2014, č. 6, s. 2; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 106.

⁶⁴⁶ AMO, Alois Adamus, kart. 4, inv. č. 260.

⁶⁴⁷ WOLNY, Gregor. *Kirchliche Topographie*, s. 133.

⁶⁴⁸ ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely*, s. 87; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 41, 57–58, 106.

⁶⁴⁹ Viz kapitola Obyvatelstvo Hrabové od josefínských reforem do 1. světové války.

⁶⁵⁰ Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004, pag. 9.

⁶⁵¹ Nápís v tomto znění se však nelíbil tehdejšímu hrabovskému faráři Antonínu Mohaplovi, protože na něm nestálo nic o Bohu, viz AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 86.

⁶⁵² Tamtéž, s. 107; SOKA Frýdek-Místek, Farní úřad Paskov, sign. I d, kart. 1, inv. č. 52.

Historie městské hromadné dopravy v Hrabové

S rozvojem průmyslu na Ostravsku v 19. století, kdy obyvatelé Hrabové začali pracovat v nových průmyslových závodech, vyvstala potřeba veřejné dopravy. V době, kdy nebyla dostupná, měli obyvatelé jedinou možnost – chodit denně 10–20 kilometrů pěšky do těchto závodů. První možnost užití veřejné dopravy se naskytla počátkem roku 1871, tehdy byla otevřena ostravsko-frýdlantská dráha a hrabovští občané mohli jezdit vlakem z vratimovského nádraží. V té době ovšem nebylo možné bezpečně dopravit do Vratimova, protože přes řeku Ostravici nevedl žádný most. Občané tedy museli řeku přebrodit, což přinášelo rizika a v době povodní to nebylo vůbec možné. Po všeobecném rozšíření jízdních kol občané Hrabové s oblibou využívali tohoto dopravního prostředku.

V roce 1907 sice získala Rosalie Němcová koncesi k dopravě autobusem na lince z Vítkovic do Hrabové, ale není jisté, zda vůbec tuto dopravu provozovala, každopádně to nemohlo být déle než do mobilizace po vypuknutí první světové války v červenci 1914. Od prosince 1927 Hrabovou projížděl dvakrát denně autobus Františka Žůrovce na lince z Frýdku přes Místek a Paskov do Moravské Ostravy. I když později přibýly autobusové spoje dalších soukromých dopravců, ani ty dopravní potřeby Hrabové z hlediska četnosti neuspokojily a v důsledku hospodářské krize stejně všechny tyto autobusové linky v roce 1933 zanikly.

Období provozu tramvajové trati vítkovických železáren (1930–1953)

Již počátkem 20. století prosazoval významný ostravský politik JUDr. Edmund Palkovský stavbu dráhy od nádraží v Mariánských Horách přes Hulváky, Hrabůvku a Krmelín do Brušperku, případně až do Kozlovic. Protože po první světové válce nesehnal na stavbu finanční prostředky, obrátil se na Vítkovické horní a hutní těžiřstvo (dále VHHT), které připravovalo svou dráhu z Vítkovic do Hrabové.⁶⁵³ To se stalo také po smrti dr. Palkovského v roce 1930 jediným koncesionářem dráhy.⁶⁵⁴ Paradoxně se název „Místní dráha Mariánské Hory - Brušperk“ užíval po celou její etapovitou výstavbu, ač nikdy nevedla z Mariánských Hor ani do Brušperku. VHHT se rozhodlo využít svou již existující trať na dnešní ulici Ruské a roku 1928 začalo podél dnešních ulic Závodní a Aviatiků budovat jednokolejnou odbočku k nově budované Jubilejní

kolonii, kde bydleli dělníci vítkovických železáren. Trať končila ve výhybně Hrabová u benzínové pumpy. Provoz byl zahájen 5. října 1930 a byl zajišťován vlečným vozem taženým parní lokomotivou řady 1 a třinápravovým parním motorovým vozem, což byl v zásadě osobní vagon, na jehož konci byla kabina strojvedoucího a topiče s malým parním strojem. Dle jeho konstruktéra Komarka vzniklo lidové pojmenování celé trati. Vlaky jezdily od třídy Denisovy (dnes ulice Výstavní) cca každou půlhodinu.⁶⁵⁵

Obr. 111. Průvodčí tramvaje na původní konečné Hrabová, počátek čtyřicátých let 20. století

také opatřeny pantografem, nikoli lyrovým sběračem. K motorovým vozům byl připojován obvykle jeden vlečný vůz vzhledově shodný s vozy motorovými. Hrabovská linka byla označena písmenem „H“.

Rok po vzniku Protektorátu Čechy a Morava bylo 1. dubna 1940 kvůli povinnému uvádění německých názvů obcí změněno označení trati na „B“, protože druhá tramvajová linka VZD vedla do Zábřehu, pojmenovaného *Heinrichsdorf*, tedy též začínajícího písmenem „H“. Počet cestujících za války vzrostl šestkrát. Po dodání nových vozů začala v roce 1942 linka „B“ jezdit v intervalu 10 minut, ve špičce se dvěma vlečnými vozy, ale přesto byla cestujícími přetěžována. Dne 30. dubna 1945 byla při osvobození Ostravy trať poškozena a doprava přerušena. Elektrický provoz linky „H“ byl obnoven až v první polovině června 1945.⁶⁵⁶

Tramvajová trať byla k Hrabové přivedena v roce 1930, tedy ve stejném roce, kdy se Ostravě začaly užívat k přepravě také městské autobusy. Ty však

Ke zhospodárnění provozu bylo rozhodnuto pouliční dráhy Vítkovické závodní dráhy (dále VZD) elektrifikovat. Elektrický provoz zahájily 29. března 1934 nové tramvaje postavené dílnami VZD dle vzoru vídeňských tramvají. I když se jednalo o typické dvounápravové obousměrné tramvaje řízené pomocí kontroléru (s dřevěnými sedadly a jezdící zpravidla s otevřenými zasunovacími dveřmi), byly modernější než nejnovější tramvaje Společnosti moravských místních drah (dále SMMD) provozující základní síť tramvajové dopravy v Ostravě. Na rozdíl od nich totiž neměly karosérii dřevěnou, ale ocelovou, a byly již

obsahu Hrabové dlouho nezajišťovaly, ač se o to SMMD pokusila již v roce 1932. Požádala tehdy o koncesi linky ze Smetanova náměstí po staré Místecké⁶⁵⁷ a Paskovské po zastávku „Hranice Paskov“, kterou ale nezískala, neboť VHHT v ní vidělo konkurenci své tramvaje.⁶⁵⁸ Autobusová linka SMMD do Hrabové poprvé pravidelně jezdila od 30. září do 3. listopadu 1940, kdy provozovala pro přepravu dělníků linku z Těšínské (u mostu Miloše Sýkory) na konečnou „Hukvaldy hotel Mičaník“ se zastávkou „Hrabová rozcestí“ (u dnešního pneuservisu). V letech 1944–1950 pak její autobusy projížděly Hrabovou na lince z Vítkovic do Nové Bělé a krátce i do Kateřinic, ale bez zastávky, a proto nejsou linky více popisovány.⁶⁵⁹

Pro rozvoj Hrabové byla zásadní stavba dalšího úseku jednokolejné tramvajové tratě na vlastním tělese v trase dnešní Domovské ulice, zahájená v srpnu 1947.⁶⁶⁰ V místě odbočení z původní trati byla vybudována zastávka „Hrabová pumpy“, která měla nahradit původní konečnou, ale brzy byla zrušena. Jižně od přejezdu nynější Šídlovecké ulice (tehdy napojené na starou Místeckou) byla vybudována zastávka „Šídlovec“, k níž jsou dodnes zachované přístupové schody. Před přejezdem Paskovské ulice byla zřízena zastávka „Břehy“, jižně od tohoto přejezdu se nacházela výhybna protisměrných vlaků.⁶⁶¹ Před přejezdem ulice Jestřábského se nacházela zastávka „Kostelík“. Mezi dnešními ulicemi K Nadjezdu a Božetěchovou se nacházela koncová výhybna a zastávka „Hrabová-Ščučí“, k níž byla z původní konečné stanice přenesena také bílá staniční budova, dosud stojící směrem k ulici Na Konečné. Škváru na násyp, kolejnice a ocelové trolejové sloupy kruhového průřezu přivázely tramvajové nákladní vlaky. Pravidelný provoz prodloužené linky „H“ začal 24. října 1948. Tehdy se také uvažovalo o výstavbě odbočky od „Kostelíku“ severovýchodním směrem a pak jižně kunčického nádraží na Novou huť Klementa Gottwalda (dále NHKG) i s prodloužením trati výhledově až do Nového Jičina.⁶⁶²

Počátky provozování dopravy DPMO (1953–1967)

Dne 1. července 1953 byly elektrické dráhy Vítkovických železáren Klementa Gottwalda (dále VŽKG) začleněny do Dopravního podniku města Ostravy (dále DPMO), vzniknuvšího transformací SMMD již roku 1949. Linka „H“ do Hrabové, jejíž součástí byly asi již od 17. května 1953 také noční spoje, dostala číslo 7. Vybudováním propojení kolem vysokých pecí byla 7. listopadu 1953 prodloužena na Smetanovo náměstí a 12. srpna 1959 až na Hranečník. Interval této linky činil ve špičce 12 minut. Bohužel začlenění do DPMO znamenalo konec výstavby, neboť kvůli chystanému sloučení již VŽKG pro stavbu nedostaly na rok 1953 investiční prostředky. Protože však trať nebyla ještě majetkem DPMO, nedostal je ani on. Stavba úseku „Hrabová-Ščučí“ – Nová Bělá byla zastavena, ač byla skoro hotova i pokládka kolejí a do poloviny

trati i natažena trolej. Poté se ještě uvažovalo o dostavbě trati pro přepravu materiálu na stavbu dolů Paskov a Staříč, ale nedošlo k tomu. Na základě usnesení krajského národního výboru, považujícího za dostatečnou obsluhu území autobusy, byla dokončená část od srpna 1960 postupně snesena. Zachovány zůstaly až do devadesátých let 20. století pouze trolejové sloupy, přičemž mezi ulicemi Božetěchovou a Mezipolí existují dodnes jejich patky.

Obr. 112. Souprava původních vítkovických tramvají „Komárek“ na smyčce Hrabová-Ščučí, konec šedesátých let 20. století

Tento krátký úsek byl také využíván pro odstavování vlečných vozů mimo špičku. Rovněž stále stojí budova měnírny, dokončená v roce 1954, která dodnes slouží jako moštárna.⁶⁶³ Dne 27. července 1962 byla na konečné stanici „Hrabová-Ščučí“ vybudována smyčka,⁶⁶⁴ do níž byla přeložena také zastávka. Roku 1956 byla sice ještě vybudována vlečka do Uhelného (později Geologického) průzkumu, ale stavba tzv. mostu Čs. armády u vítkovického nádraží roku 1963 znemožnila na trati nákladní provoz. V šedesátých letech se střídaly intervaly, ale od roku 1966 linka 7 jezdila ve špičce opět v intervalu 10 minut.⁶⁶⁵

Téměř zároveň s převzetím tramvají VZD zahájil DPMO i obsluhu Hrabové autobusy, zpočátku především typu Škoda 706 RO, od roku 1959 také Škoda 706 RTO. Oba typy měly jen mechanickou převodovku a z toho důvodu

pomalejší rozjezd. To v kombinaci s povinným nástupem předními dveřmi platným do roku 1978 znamenalo delší jízdní doby, než jsou dnes. Zpočátku přes Hrabovou jezdily jen autobusové spoje vedoucí do NHKG, kam z části Hrabové trvala jízda tramvají přes centrum déle než pěšky.

V rámci delimitace zájmových oblastí, tj. přerozdělení linek mezi dopravce, převzal 5. října 1953 DPMO od Československé státní automobilové dopravy (dále ČSAD) špičkovou autobusovou linku „Hrabůvka Jubilejní kolonie“ – „Kunčice NHKG závod 15“ (dnes „Nová huť hlavní brána“), kterou představovaly dva spoje na ranní směnu a jeden spoj na odpolední směnu. V Hrabové měla linka zastávky „Hrabová pumpy“ (směrem do Hrabůvky na dnešní ulici Aviatiků u podchodu, v opačném směru na horním konci dnešní ulice Na Rozích), „Hrabová Šídlovec“ (v roce 1956 pojmenovaná „Břehy“) a „Hrabová Host. Chlupatý“ (dnes „Mostní“) a pak vedla kolem vratimovského kostela po dnes přerušené staré Frýdecké a Škrobálkově ulici. Přestože již existovaly linky 21–30 i dočasná linka 31, dostala nová linka číslo 20, protože číslo 31 již měly mít podle tehdejšího neprozíravého záměru trolejbusové linky. Při přípravě další autobusové linky muselo být rozhodnuto o jiném číslování trolejbusových linek, proto byla linka 20 již v listopadu 1953 přečíslována na 32.

V polovině roku 1954 byla prodloužena do sídliště Stalingrad⁶⁶⁶ a provozována obousměrně ve špičce v intervalu 30 minut. Mezi autobusovými zastávkami „Hrabová Šídlovec“ a „Kunčice NHKG závod 15“ byla posílena ve stejném rozsahu novou linkou 31. To se ale neosvědčilo a v září 1954 byla obnovena linka 20 v upravené trase „Hrabůvka Jubilejní kolonie“ – „Kunčice NHKG závod 5“ ulicí U sýpky, kde byl železniční přejezd, s provozem ráno a v odpolední špičce každou hodinu. Zároveň byla linka 31 zrušena, zřejmě pro nižší využití, a linka 32 odkloněna přes Osadu mladých budovatelů socialismu po dnes neexistující silnici na Zářičí. Dne 11. října 1954 byla linka 32 pro docílení souvislé číselné řady přečíslována na 31 a odkloněna po staré Frýdecké a ulicí U sýpky místo linky 20, která začala opět jezdit Škrobálkovou ulicí, a pak společně s ní novou Hloubkovou na „Zářičí“, ale s ohledem na růst počtu pracovníků NHKG ze Zábřehu již jezdila při střídání všech směn, ve špičce v intervalu 15 minut. Již během podzimu 1954 byly obě linky odkloněny mimo Vratimov dnešní ulicí U Pumpy, jež vznikla jako náhrada staré Frýdecké přerušené rozšiřováním kunčického nádraží, ale tuto funkci plnila jen šest let. Od prvního pololetí roku 1956 jezdila linka 31 Hrabovou již jen ze Zářičí a to opět přímo přes Vratimov, přičemž linka 20 byla zkrácena po zastávku „Hlavní brána NHKG“ a vedena opět ulicí U sýpky (sic). Ve druhém pololetí 1957 linka 31 definitivně opustila Hrabovou.

Po tomto chaotickém období, kdy bylo ovšem těžké vůbec stavbaře a zaměstnance na NHKG dovézt, protože některé silnice ještě nebyly postaveny a přetížené autobusy zapadaly do bláta, zajišťovala 40 let dopravu z Hrabové do NHKG jen linka 20. Od 12. listopadu 1957 však neobsluhovala vesnickou část

a vedla pouze ze zastávky „Břehy“ po staré Místecké (ve směru z NHKG závlakem přes zastávku „Jubilejní kolonie“), dále po dnes neexistující Jateční ulici severně od Rudné, po bývalém mostě přes Ostravici a ulicí Škrobálkovou, přičemž 25. listopadu 1957 byla opět prodloužena na Zářičí.⁶⁶⁷ Asi v prvním čtvrtletí 1963 byl její provoz omezen na jeden spoj ráno a odpoledne, který však býval zajišťován i autobusem s vlekem, a pár měsíců byla linka odkloněna k Závodu č. 28 (u Jižní brány). Od června 1965 kvůli první stavbě nové Místecké ve směru na Zářičí vedla linka opět středem Hrabové, kolem vratimovského kostela a po staré Vratimovské, kde ještě existoval železniční přejezd v místě dnešní Středojevné vácovny (dále SJV). Nová trasa měla zřejmě pozitivní ohlas a od 1. března 1967 byla linka takto vedena obousměrně a trvale.⁶⁶⁸

Pro odlehčení přetížené linky 7 a lepší obsluhu zástavby kolem staré Místecké vznikla 3. ledna 1955 nová autobusová linka 34 od starého „Ředitelství VŽKG“ (u vysokých pecí) na zastávku „Hrabová pumpy“ jezdící každou hodinu. Od 21. listopadu 1955 byla vedena už z Mírového náměstí, od 15. listopadu 1956 ve směru do Hrabové přes náměstí Rudé armády (nyní Jiřího z Poděbrad) a ve druhém pololetí 1959 byla konečná stanice přeložena k „Nádraží VZD“ na Mírové ulici. Zásadní změnou pro občany Hrabové však bylo prodloužení linky 21. listopadu 1955 do zastávek „Hrabová ObNV“⁶⁶⁹ (mezi ulicemi Na Honech a Bažanovou), „U lípy“, „Hrabová křiž“,⁶⁷⁰ „Pramen“ (od roku 1996 „Bělská“) a „Hrabová statek“. V roce 1956 byla i pro tuto linku zřízena zastávka „Břehy“ (od roku 1960 „Nová škola“) a v roce 1958 byly zastávky „Hrabová ObNV“ a „U lípy“ v souvislosti se změnou sídla úřadu nahrazeny zastávkou „MNV“⁶⁷¹ mezi nimi.⁶⁷² Dne 19. června 1961 byla linka prodloužena k budovanému Dolu Paskov. Od června 1965 byla kvůli stavbě první části nové Místecké převedena přes most Čs. armády. Pro úplnost je třeba uvést, že zprovozněním nové Frýdecké v prvním pololetí 1961 začaly katastrem Hrabové jezdit též linky 21 (později její řepišťská větev označena číslem 22, nyní 81) a 30 (později 25), které však neměly žádný význam pro přepravu občanů Hrabové a proto nejsou dále popisovány.⁶⁷³

Vznik základní sítě autobusových linek a zrušení tramvajové tratě (1967–1982)

Koncem šedesátých let 20. století nastal v Ostravě, stejně jako jinde, obrovský rozvoj autobusové dopravy, podložený levnou a dostupnou naftou a také moderním typem autobusu Karosa ŠM 11, který již měl automatickou převodovku a pro cestující pohodlný interiér. Do Ostravy byly tyto autobusy dodávány od roku 1967, ale ještě do roku 1975 byly z důvodu nedostatečné výrobní kapacity dodávány i autobusy předchozího zastaralého typu, z nichž ty poslední dodával polský závod Jelcz, kde se vyráběly v licenci.⁶⁷⁴

Dnem zásadních změn v ostravské městské hromadné dopravě (dále MHD) lze nazvat 1. červenec 1967, kdy proběhla k zavedení nepřestupného tarifu reorganizace sítě, aby se omezila potřeba přestupů. Linka 34 byla sloučena s linkou 22, čímž bylo z Hrabové zajištěno přímé spojení po dnešních ulicích Závodní, Rudné, Lidické, Ruské, Výstavní, U Stadionu (od 21. září 1980 místo ní novou Varenskou), Českobratrské (tedy přes centrum), Michálkovické (již od původního mostu Pionýrů), Heřmanické, Kubínově, Orlovské a Vrbické do zastávky „Heřmanice konečná“ a od 1. února 1968 až na konečnou zastávku „Briketářská“. Do Hrabové jezdila zpočátku ve špičce v intervalu 24 minut, jinak každou hodinu, ale postupně se posilovala, neboť nové přímé spojení bylo atraktivní i pro některé občany Hrabové.⁶⁷⁵

Obr. 113. Tramvajová výchýbna na zastávce Břehy, šedesátá léta 20. století

Dne 17. června 1968 vznikla tangenciální linka (tj. linka vedená po okraji města) 41 „Státní statek“ – „Zábřeh, DMH“⁶⁷⁶ vedená nejprve shodně s linkou 22 a pak ulicemi Zlepšovatelů, Dvouletky, Edisonovou (od 12. března 1970 místo ní Provaznickou a Horní), Čujkovovou a Volgogradskou (tou však jen do 17. ledna 1971). Dnes už zní skoro neuvěřitelně, že i když byla v době svého vzniku tato linka jediným přímým spojením mezi Hrabůvkou a Zábřehem, tak jezdila jen každou hodinu, po poledni dokonce každé dvě hodiny, a vůbec nejezdila ráno, večer ani v neděli dopoledne. Až 22. listopadu 1971 začala jezdit aspoň každou půlhodinu a nově i večer a v neděli dopoledne. Linka byla

postupně prodlužována do nově budovaného sídliště ve Výškovcích - 15. ledna 1972 na konečnou „Výškovice sídliště“ na Staňkově ulici, 25. dubna 1977 na zastávku „Nové Výškovice“ a 1. listopadu 1978 na konečnou „Nové Výškovice smyčka“. Až 1. listopadu 1975 začala linka jezdit i ráno a byla nově vedena třídou Dr. Martíňka, přičemž do 31. října 1978 ještě stále zajížděla ulicemi Provaznická, Slezská, Zlepšovatelů a Dvouletky. Odbouráním tohoto závleku došlo ke zrychlení linky, což bylo využito ke zkrácení intervalu ve špičce až na 12 minut. Dne 14. listopadu 1977 byla při střídání směn linka 41 prodloužena až k Dolu Paskov.⁶⁷⁷

Linka 20 byla koncem roku 1969 prodloužena do zastávky „Hrabová pumpy“. Z důvodu přerušování Vratimovské ulice stavbou SJV byla 14. dubna 1975 odkloněna po nové Frýdecké a Rudné se zajížděním přes zastávku „NHKG závod 5“.⁶⁷⁸

Obr. 114. Souprava tramvajů dodávaných původně pro Společnost moravských místních drah jedoucí od zastávky Kostelík směrem k Hlučínu, polovina sedmdesátých let 20. století

Při připojení Nové Bělé k Ostravě vznikla 1. ledna 1975 linka 50 „ÚAN“ (tj. Ústřední autobusové nádraží) - „Nová Bělá smyčka“ po Vítkovické, staré Místecké, Krmelínské a Mitrovické, od 1. února 1975 i přes Mírové náměstí a náměstí Rudé armády. Jejími zastávkami „Hrabová pumpy“, „Místecká“ (od roku 1986 „Benzina“, od roku 1990 „Unigeo“ a od roku 1995 „Geologický průzkum“) a „Uhelny průzkum“ (od roku 1976 „Žižkov“ a od roku 1990

„Hrabová Žižkov“) MHD také hrabovská část Žižkov.⁶⁷⁹ Linka jezdila ve špičce v intervalu cca 30 minut, jinak 80 minut.⁶⁸⁰

Od počátku roku 1972 byly sice na linku 7 vypravovány také tehdy nejnovější tramvaje T3, ale to již bylo rozhodnuto o likvidaci tramvajové trati v Hrabové. Nové vozy byly 28. října 1972 po vybudování tratě do Výškovice převedeny na novou linku 13 nahrazující linku 7. Do „Hrabové-Ščučí“ byla odkloněna hlučinská linka 1, obsluhovaná zase jen starými tramvajemi, ale nově s velkým podílem vozů typu původně dodávaného SMMD, jezdícími ve špičce až v intervalu 6 minut, jinak 12 minut, pouze v závěru provozu od roku 1974 o víkendů večer a v neděli dopoledne až 24 minut. Projekt postupně budované čtyřproudové Místecké nepočítal s křížením tramvaje, protože tehdy byly jednokolejné tramvajové tratě považovány za neperspektivní s poukazem na možnost ušetřit náklady na jejich údržbu a schopnost autobusů zajistit obsluhu ve výhodnějších trasách. Na ekologii se nebral ohled vůbec a nikdo si nepřipouštěl, že by levná nafta přestala být dostupná nebo že by se ulice mohly jednou auty ucpat. Pro ukončení linky 1 byla budována dočasná smyčka v místě křižovatky Závodní a Provoznické, a když byla napojována na stávající trať, musel být na ní zastaven provoz. Poslední tramvaj přijela na konečnou „Hrabová-Ščučí“ 29. srpna 1975 v 7.32 a odjela v 7.50.⁶⁸¹ Několik dní ještě jezdila do Hrabové náhradní autobusová linka 1, ale 1. září 1975 byla tramvajová trať „Kino Edison“ – „Hrabová-Ščučí“ oficiálně zrušena a následně snesena (trolejové sloupy zde však zůstaly až do poloviny devadesátých let 20. století a jejich patky ojediněle dodnes).⁶⁸² Paradoxně se 10 let poté začalo uvažovat o výstavbě nové tramvajové trati do Hrabové, kde se počítalo s novou tramvajovou vozovnou – původně mezi Domovskou a Místeckou, později na severním konci ulice Na Rovince. Záměr se nerealizoval, ale vzhledem k nedostatečné kapacitě autobusů do průmyslové zóny v Hrabové je v aktuálním Integrovaném plánu mobility Ostrava opět výhledový záměr tramvajové trati do této části Hrabové.

Dne 1. září 1975 byla jako náhrada tramvajové konečné pro linky 20, 22 a 41 zřízena zastávka „Mostní“ a zastávka „Hrabová křižovatka“ posunuta jižněji a nazvána „Prefa“ (od roku 1993 „Beta“). Jako náhrada tramvajových spojů byla posílena linka 22, která do Hrabové ve špičce již jezdila v intervalu osmi minut, dopoledne a v podvečer 30 minut včetně prodloužení nočních spojů z konečné „Rychvald MNV“ k Dolu Paskov. Dále byla pro občany Šídlovce zavedena nová linka 42 z „ÚAN“ na novou smyčku „Hrabová Šídlovec“ (stejným názvem pojmenována i zastávka „Nová škola“) vedená po Vítkovické a Ruské, přes Mírové náměstí a náměstí Rudé armády a po staré Místecké. Její interval byl zpočátku podobný tramvajovému – 12 minut ve špičce, jinak 24 minut. Protože však linka 42 nebyla v konkurenci atraktivnější linky 22 vytižená, byla již následující rok omezována a začala jezdit o víkendů jen každou hodinu. Pro získání další funkce byla od 1. srpna 1977 linka odkloněna

třídou Dr. Martíňka a ulicemi Dvouletky, Hasičskou (zpět Zlepšovatelů), Závodní, Rudnou a Lidickou a zároveň zkrácena po Mírové náměstí a o víkendu posílena na interval 30 minut. Nová trasa však naopak snížila atraktivitu linky pro občany Šídlovce, a tak byl k 6. lednu 1982 na ní dopoledne a v podvečer provoz zastaven. Další funkci linka získala 1. listopadu 1982 protažením ulicí Pohraniční na konečnou „Vítkovice, závod 2“, čímž se na 15 let stabilizovala.⁶⁸³

Pravděpodobně 24. července 1976 byly linky 20, 22, 42 (do 31. července 1977) a 50 převedeny na novou Místeckou, kde vznikla zastávka „Belojanisova“ (od roku 1990 „Benzina“), pro linku 20 to byla zastávka konečná. Dne 8. dubna 1977 byl zprovozněn navazující úsek v Hrabůvce, na který byla odkloněna také linka 22, která do 1. listopadu 1977 ještě jezdila Lidickou, poté již přes náměstí Rudé armády. Od 20. května 1980 byla po tomto úseku vedena také linka 20 prodloužená na zastávku „Kino Edison“ (nyní „Dřevoprodej“), na které byl již 1. srpna 1979 zrušen sobotní provoz. Dne 1. listopadu 1977 byla dokončena mimoúrovňová křižovatka s třídou Dr. Martíňka a tak mohla být po nové Místecké vedena též linka 41 a opět i linka 42.⁶⁸⁴

Dne 15. června 1980 vznikla pro lepší obsluhu Mitrovic linka 55 „Mírové náměstí“ - „U družstevníka“. Jezdila přes náměstí Rudé armády a po Místecké, Hrabovské a Mitrovické ve špičce v intervalu 50 minut, jinak cca 90 minut. V Hrabové měla zastávky „Belojanisova“ a „Nebeského“ (jižně dnešního nadejzdu ulice Podnikatelské - v roce 2005 zrušena). V dalším období byla pro zlepšení obsluhy okrajové části Nové Bělé 13. července 1982 prodloužena na Krmelínskou.⁶⁸⁵

Následné úpravy autobusových linek (1979–2016)

Pro vozový park tohoto období byly typické od roku 1981 dodávané autobusy řady Karosa 730, které cestujícím přinesly především tišší cestování přemístěním motoru, který u autobusů Karosa ŠM 11 byl uprostřed pod podlahou, do zadní části autobusu. Od 12. února 1979 kvůli stavbě kanalizace na Paskovské jezdily linky 22 a 41 ve směru k Dolu Paskov přes obratiště „Šídlovec smyčka“ a pak bez zastávky po Výjezdní a Místecké, společně s linkou 20 ve směru na NHKG, pro kterou byla dočasně v tomto směru zřízena zastávka „Prefa“. Ve směru od Dolu Paskov a NHKG byly všechny tři linky vedeny ulicemi Jestřábského a Domovskou, k tomu vybudovanou na tramvajovém tělese včetně dodnes existujících zálivů s nástupišti. Dne 3. června 1981 byla část spojů linky 41 z úsporných důvodů zkrácena po zastávku „Šídlovec, smyčka“. Kvůli stavbě dalšího úseku kanalizace byly 2. února 1982 ve směru od Dolu Paskov linky 20, 22 a 41 vedeny Klasnou a po novém úseku Domovské přes dočasné zastávky „Ščučí“ a „Hrabová, JZD“, ale část spojů linky 41 byla ze Šídlovce vedena již Paskovskou po zastávku „Hrabová, JZD“, kde bylo vybudováno obratiště v místě dnešního parkoviště u ulice Na Farském.

Během výluky byla při zprovoznění trolejbusové trati k Dolu Rudý říjen II (později Důl Heřmanice) 1. ledna 1985 zrušena linka 22, kterou od Dolu Paskov po Novinářskou nahradila linka 39, vedená dále po Mariánskohorské (od 16. září 1991 též Novoveské a Grmelově) a třídou 28. října kolem svinovského nádraží a po Opavské, Martinovské a Bedřicha Nikodéma na konečnou zastávku „Poruba VII. obvod, Prof. Šoupala“. Jezdila v intervalu 10 minut ve špičce a 30 minut dopoledne a v podvečer a měla i noční spoje. Tím Hrabová sice trvale ztratila tradiční přímé spojení s centrem města, ale naopak získala přímé spojení se Svinovem a Porubou. Část spojů linky 39 ale končila na zastávce „Šídlovec, smyčka“ a od 6. února 1985 až na zastávce „Hrabová, JZD“.

Obr. 115. Standardní autobus Karosa ŠM11 na smyčce Šídlovec, 1990

V další fázi výstavby kanalizace od 8. července do 16. srpna 1985 byla linka 20 vedena přes zastávku „Prefa“ obousměrně a linky 39 a 41 byly ukončeny na zastávce „Hrabová, státní statek“ a vedeny, mimo spojů na konečnou „Hrabová, JZD“, obousměrně kolem Dolu Paskov. Na základě silné kritiky občanů jezdila od 11. července do 16. srpna 1985 ve špičce kyvadlová doprava „Hrabová, státní statek“ – „Prefa“. Od 1. října 1985 byly již linky 20, 39 a 41 ve směru od Dolu Paskov či NHKG vedeny mimo zastávku „Ščučí“ a 18. října 1985 vráceny na původní obousměrnou trasu po Paskovské přes zastávku „Hrabová, JZD“, přičemž spoje zde končící byly opět zkráceny po zastávku „Šídlovec, smyčka“.⁶⁸⁶

Dne 12. června 1980 kvůli přemístění lékařské pohotovosti do polikliniky v Hrabůvce byl na lince 41 zaveden i noční provoz. Z důvodu stále rostoucí přepravní poptávky začaly být v polovině osmdesátých let na linku nasazovány článkové autobusy, zpočátku maďarské typu Ikarus 280, jejichž základní nevýhodou byl pomalý rozjezd vlivem mechanické převodovky a slabého výkonu motoru, od roku 1991 také dokonalejšího typu Karosa B 741.⁶⁸⁷ Ve druhé polovině osmdesátých let byla ve studii rychlé tramvaje v Ostravě obsažena i úvaha o zavedení trolejbusové dopravy do Hrabové.

Obr. 116. Článkový autobus Karosa B741 na smyčce Šídlovec, 1993

Stavba Místecké však dále ovlivňovala MHD. Linka 50 byla 5. dubna 1988 odkloněna z Místecké na novou Železárenskou a Výstavní. Dne 14. listopadu 1988 využily linky 39, 50 a 55 nový úsek mimo zastávku „Český dům“. Od 5. října 1989 byly linky 20, 39, 41, 42 a 50 převedeny přes novou mimoúrovňovou křižovatku s budoucí ulicí Prodlouženou. Od 26. září 1990 linka 55 využila nový úsek směrem k Mitrovicím. Následně byla 1. září 1991 pro propojení obvodů tato linka prodloužena na konečnou „Stará Bělá kostel“ a od 1. září 1995 až do Výškovic.⁶⁸⁸

Dne 1. září 1995 došlo v rámci tzv. první etapy rekonstrukce linek, jejímž cílem bylo především nabídnout cestujícím dosud nezajištěná nová spojení, k zásadní změně linky 20. Ta byla převedena opět přes Vratimov, ale kolem SJV, dále odkloněna k Poliklinice, zásadně posílena ve špičce na interval 20 minut a doplněna o spoje večer a o víkendu cca každou hodinu, mimo střídání

směn ale jen po zastávku „Vratimov nádraží“ s návazností na vlaky směrem k Frýdku-Místku.⁶⁸⁹

Rozsáhlé optimalizační změny proběhly v rámci tzv. druhé etapy rekonstrukce sítě 23. listopadu 1997, která měla za úkol především ušetřit zbytečné souběhy autobusových linek s drážní dopravou. Linka 39 byla v porubském úseku odkloněna ulicemi Třebovickou (zde již předtím jezdila od 1. dubna do 31. srpna 1988), 1. čs. armádního sboru, Slavíkovou a 17. listopadu (od 25. ledna 1998 Bedřicha Nikodéma) na konečnou zastávku „Otakara Jeremiáše“. Z důvodu útlumu Dolu Paskov byla část spojů linky 39 zkrácena po zastávku „Hrabová statek“ a linka 41 již nezajížděla k dolu vůbec, přičemž zároveň její noční spoje byly označeny číslem 301 v rámci nové organizace ostravské noční dopravy. Linka 42 (od 2. listopadu 1996 ve Vítkovicích vedená Kotkovou) Hrabovou definitivně opustila. Linku 55 v Hrabové nahradila linka 35 vedená nově již z konečné „Oderská“ ulicemi Palackého, Hlučínská, Cihelní, Cingrova (od 6. května 2005 z ní přes zastávku „ÚAN“), Dr. Malého, Výstavní, přes Mírové náměstí a náměstí Rudé armády a dále po Místecké, Hrabovské a Mitrovické na Krmelínskou ve špičku v intervalu 20 minut, jinak 80 minut. Po trase linky 35, ale přes náměstí S. Čecha, byla po novou konečnou „Přednádraží“ prodloužena také s ní proložená linka 50. Sloučením neduplicitních úseků vícera linek tak vzniklo pro občany Šídlovce opět přímé spojení s Přívozem. Z linky 20 byly vyjmuty spoje končící u vratimovského nádraží, sloučeny s částí spojů linky 41 a prodlouženy do středu Vratimova, čímž vznikla nová linka 71 „Na vyhlídce“ – „Výškovice“ zajišťující cca každou hodinu o víkendu dopoledne, odpoledne a v podvečer spojení s vratimovským nádražím i pro občany Zábřehu a Výškovic. Se záměrem vytvoření číselné rezervy pro případnou novou tramvajovou linku byly zbývající spoje linky 20 označeny číslem 72, přičemž mimo špičku jel na lince vždy jeden spoj při střídání směn. Převratnou novinkou roku 1997 byl nákup prvního nízkopodlažního autobusu Karosa Renault City Bus. Od roku 2000 pak už jsou dodávány téměř výhradně nízkopodlažní autobusy Solaris.⁶⁹⁰

V roce 1999 Hrabovou začala obsluhovat také linka 48, jejíž význam zde následně postupně rostl. Začátek byl 30. května 1999, kdy byly spoje linky 71, ukončené v nové smyčce „Vratimov náměstí“, a linky 301 nelogicky opět zařazeny do linky 41. Zároveň totiž byla linka 72 sloučena právě s linkou 48 prodlouženou ve stejném rozsahu do trasy od konečné „Zimní stadión“ (nyní „Českoobratská“, od 1. ledna 2001 do 28. srpna 2004 až z konečné „ÚAN“) ulicemi Varenskou, Novinářskou, Mariánskohorskou, U Hrubků, U Studia, Čujkovovou, Horní, třídou Dr. Martíňka a Paskovskou přes Vratimov, kolem SJV a Hloubkovou na konečnou „NH Záříčí“.⁶⁹¹ Od 2. září 2002 jezdila linka 48 až po zastávku „Vratimov náměstí“ celodenně, přičemž mimo špičku každou hodinu, a linka 41 v denním období končila v zastávce „Hrabová Tesco“. I když se 14. prosince 2003 na základě stížností obyvatel jižního konce Hrabové,

Obr. 117. Standardní autobusy Karosa B732 na smyčce Šídlovec, 1998

kterým citelně chybělo spojení směrem do Hrabůvky a Zábřehu, obě linky vrátily do původních tras, linka 41 na zastávku „Hrabová Tesco“ zajížděla i poté, od 26. února 2006 však jen ve dne. Další novou linkou od té doby k Hrabové patřící je linka 77, vzniklá 3. prosince 2001 vyčleněním části špičkových spojů linky 41 ze Šídlovce jezdících v intervalu 20 minut shodně s linkou 41 a jejich odkloněním Proskovickou na konečnou zastávku „Klásterského“. Tato linka následně zahajovala obsluhu nové průmyslové zóny v Hrabové - 14. prosince 2003 byla odkloněna Prodlouženou do zastávky „Hrabová Tesco“, 28. srpna 2005 prodloužena ulicí Na Rovince do zastávky „Hrabová průmyslová zóna“ (od roku 2007 „Hrabová zóna sever“), od 20. března 2006 jezdila i v pracovní dny dopoledne a o víkendu odpoledne, od 28. května 2006 zase jen ve špičce (ale prodloužená do Proskovic), od 4. března 2007 až do zastávky „Hrabová zóna střed“ již na každou směnu a ve špičce každých 10 minut, od 2. září 2007 již i mimo špičku každou hodinu a od 5. září 2007 až do zastávky „Hrabová zóna jih“, ale od 7. ledna do 7. května 2008 byla tato zastávka dočasně zrušena.⁶⁹² Do průmyslové zóny byly zavedeny i expresní linky 73 (od 4. března 2007 do 2. března 2013 ze zastávky „Svinov mosty dolní zastávka“ a od 31. srpna 2014 z konečné „ÚAN“) a 74 (od 9. prosince 2007 z konečné „Hranečnicku“), ale ty jsou pro občany Hrabové nevyužitelné a proto nejsou více popisovány.

Protože v době návozu a odvozu směn v průmyslové zóně se ukázalo potřebné nasazení velkokapacitních vozidel, byla 14. prosince 2008 místo linky 77 přes zastávku „Hrabová Tesco“ do zastávky „Hrabová zóna jih“ odkloněna linka 48, začínající nově až na konečné „Sokola Tůmy“ (od 3. března 2013 však až na konečné „Opavská“ s trasou po ulicích Průběžná, 17. listopadu, Slavíkova, Sokolovská a Opavská) a na zastávku „Nová huť hlavní brána“ začala místo ní jezdit nově linka 41. Následně byla 12. prosince 2010 linka 41 kvůli rozhodnutí Arcelor Mittal Ostrava o uzavření areálu pro veřejnou dopravu zkrácena po novou konečnou „Kartonážka“. Od 11. prosince 2011 konečnou „Hrabová statek“ každou hodinu ve špičce a v intervalu 40 minut mimo ni nově obsluhuje linka 27, vedoucí po Paskovské, přes zastávku „Žižkovská“ (od 1. července 2012 i „Hrabová Tesco“), třídou Dr. Martínka, ulicemi Horní, Čujkovovou, Výškovickou a Proskovickou (do 30. srpna 2014 s částí spojů po konečnou „Klásterského“) do Proskovic, což umožnilo nadbytečně velkokapacitní denní spoje linky 41 zkrátit po konečnou „Hrabová Tesco“. Od 31. srpna 2014 jsou pro větší přehlednost noční spoje linky 41 označeny číslem 77 a nově vedeny přes zastávku „Žižkovská“, přičemž linka 41 jezdí z důvodu náhrady novou vnitroobvodovou tramvajovou linkou jen v trase „Kartonážka“ (případně „Vratimov náměstí“) - „Klásterského“ a mimo špičku jen cca každou hodinu a linka 48 místo ní po zastávku „Hrabová Tesco“ mimo špičku každých 20 minut.⁶⁹³

Ve 21. století prošla vlivem vzniku tramvajové tratě podél Místecké a přestupního uzlu „Dubina Interspar“ (dnes „Dubina“) postupně rozsáhlými změnami doprava z Nové Bělé. Nejprve byla linka 50 dne 27. ledna 2002 převedena novou Prodlouženou ulicí přes zastávku „Žižkovská“. 28. května 2006 byla na opačném konci částečně prodloužena až na konečnou zastávku „Oderská“, ale do Hrabové již jezdila jen každou hodinu ve špičce. Nahrazena zde byla návratem linky 55 do Hrabové v trase z Výškovic ulicemi Blanickou a Junáckou, přes zastávku „Dubina Interspar“, po Plzeňské, Horní, třídě Dr. Martínka a Prodloužené, dále přes Krmelínskou do Mítrovic v intervalu 40 minut ve špičce, jinak 80 minut. Linka 35 byla změněna na napájecí k tramvaji začínající na zastávce „Poliklinika“, nově vedoucí přes zastávku „Hrabová, Tesco“, odkloněnou po Plzeňské přes zastávku „Dubina Interspar“ a po Junácké a Mítrovické do Proskovic a mimo špičku jezdící každých 40 minut. Toto uspořádání bylo ale cestujícími kritizováno a proto 4. března 2007 byla linka 35 odkloněna ulicí Prodlouženou přes Krmelínskou a po Mítrovické do Mítrovic a provozována každou hodinu, přičemž linka 50 ve směru do Hrabové začala zajíždět do zastávky „Hrabůvka kostel“ a v Nové Bělé na zastávku „Krmelínská“. Linka 55 jela od konečné zastávky „Poliklinika“ do Výškovic po bývalé trase linky 35 přes Mítrovice. Linku 50 také zásadně ovlivnila stavba prodloužené Místecké a tak 23. května 2009 byla zkrácena po konečnou „Českoobratská“, původně dočasně. Protože nízké vytížení linek ukázalo

potřebu zatraktivnění MHD pro občany Nové Bělé zkrácením intervalů při nutnosti zachovat stávající provozní náklady, byly 11. prosince 2011 linky 35 a 50 v Hrabové nahrazeny jedinou linkou 24 od Dolu Jan Šverma přes zastávku „Chemické závody osada“ a ulicemi Přemyslovců, Zelenou, Výstavní, přes Mírové náměstí a náměstí Jiřího z Poděbrad a ulicemi Výstavní, Erbenovou, Lidickou, Rudnou, Závodní, Zlepšovatelů (zpět Hasičskou), Dvouletky, třídou Dr. Martíňka a Prodlouženou na Krmelínskou a po Mitrovické do Mitrovic, jezdící každých 40 minut. Dne 3. března 2013 však v rámci úspor byla v Hrabové linka 24 nahrazena opět linkou 50 z konečné zastávky „Česko-bratrská“ prodlouženou každých 40 minut po její trase na konečnou zastávku „Krmelínská“.⁶⁹⁴

Dne 3. července 2011 kvůli zřízení kontejnerového překladiště v místě obratiště „Důl Paskov“ byla linka 39 prodloužena do nejbližšího možného obratiště v Mitrovicích. Nakonec se podařilo 1. července 2012 linku odklonit na konečnou „Paskov Folvark“, čímž získala i funkci obsluhy Paskova. Dne 3. března 2013 byly pro posílení do rostoucí průmyslové zóny při současném požadavku města na úspory šidlovecké spoje linky 39 odkloněny na konečnou „Hrabová zóna jih“ a označeny jako špičková linka 35 jezdící každých 20 minut proložené s linkou 39.⁶⁹⁵

Dnes jsou základem obsluhy Hrabové linky 39 a 27, s níž je proložena linka 41. Občané Žižkova a Šidlovce mohou navíc využít i linky 35, 48, 50 a 55. Po hromadném nákupu plynových autobusů na podzim 2015 jsou již všechny běžně vypravované autobusy (mimo záložních) nízkopodlažní.

* K zpracování textu této kapitoly byly využity mimo jiné již publikované monografie (*Provoz městské hromadné dopravy v Ostravě 1894–1994*; *Od omnibusu k elektrobusu: 85 let městské autobusové dopravy v Ostravě: 1930–2015*), u nichž byl autor kapitoly jediným autorem či spoluautorem, vycházející z fondů Archivu Dopravního podniku Ostrava a Archivu města Ostravy.

⁶⁵³ K tramvajové trati vedoucí do Hrabové blíže referují např. ZÁVODNÁ, Michaela. *Role městské dopravy při budování moderního industriálního velkoměsta (na příkladu Ostravy)*. Ostrava, 2008. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta. Ostravská univerzita v Ostravě, s. 58, 89–91; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 24–25; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 33–34, 50; KROČEK, Miloslav. *Osudy projektu železniční trati Mariánské Hory – Brušperk – Kozlovice*. In: *Ostrava 17: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1995, s. 195–222. ISBN 80-7188-013-2. K problematice počátků městské kolejové dopravy v širším historickém kontextu více ZÁVODNÁ, Michaela. *Koleje a město: problematika městské kolejové dopravy ve vybraných moravských a slezských městech v letech 1850–1918*. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2016. ISBN 978-80-88030-15-7.

⁶⁵⁴ Srov. KROČEK, Miloslav. *Osudy*, s. 214.

⁶⁵⁵ DVORÁK, Jan. *Provoz městské hromadné dopravy v Ostravě 1894–1994*. Ostrava: Dopravní podnik města Ostravy, 1994, s. 25.

⁶⁵⁶ Tamtéž, s. 35.

⁶⁵⁷ Dnes částečně zachovaná v ulicích U Haldy a Aviatiků.

⁶⁵⁸ ALBRECHT, Miroslav, DVORÁK, Jan, KINDL, Robert a KUCHAR, Dušan. *Od omnibusu k elektrobusu: 85 let městské autobusové dopravy v Ostravě: 1930–2015*. Ostrava: Dopravní podnik Ostrava, 2015, s. 10. ISBN 978-80-260-8679-6.

-
- ⁶⁵⁹ Tamtéž, s. 15–16, 22.
- ⁶⁶⁰ KROČEK, Miloslav. *Osudy*, s. 215.
- ⁶⁶¹ V místě byla také třetí kolej pro vykládku materiálu na stavbu sídliště Šídlovec, po níž dodnes zbyly u Šídloveckého potoka pilíře mostku a sousední lávky.
- ⁶⁶² DVOŘÁK, Jan. *Provoz*, s. 35.
- ⁶⁶³ Tamtéž, s. 40–41.
- ⁶⁶⁴ Z celé smyčky zůstal do dnešní doby zachován jeden z patníků na obrázku č. 112.
- ⁶⁶⁵ Tamtéž, s. 53–55.
- ⁶⁶⁶ „Stalingrad“ se nazývalo nové sídliště v okolí náměstí Slovenského národního povstání v Zábřehu.
- ⁶⁶⁷ ALBRECHT, Miroslav, DVOŘÁK, Jan, KINDL, Robert a KUCHAR, Dušan. *Od omnibusu*, s. 24–25, 71, 90.
- ⁶⁶⁸ Tamtéž, s. 29–32.
- ⁶⁶⁹ Zkratka pro obvodní národní výbor.
- ⁶⁷⁰ Zastávka byla zřízena také pro linku 20 místo zastávky „Hrabová Host. Chlupatý“.
- ⁶⁷¹ Zkratka pro místní národní výbor; od roku 1966 nesla název „Hrabová JZD“, od roku 1990 „Kostelík“.
- ⁶⁷² Tamtéž, s. 24–25, 71, 90.
- ⁶⁷³ Srov. tamtéž, s. 30–32.
- ⁶⁷⁴ Tamtéž, s. 30–32, 71–74, 84.
- ⁶⁷⁵ Tamtéž.
- ⁶⁷⁶ Zkratka pro Domov mladých hutníků (linka končila na dnešním parkovišti před novým kostelem).
- ⁶⁷⁷ Tamtéž, s. 34, 99.
- ⁶⁷⁸ Tamtéž, s. 37, 73–74, 99, 106.
- ⁶⁷⁹ Ačkoli zastávky dnes neexistují, dochovaly se jejich zálivy, u zastávky „Geologický průzkum“ oba, u zastávky „Hrabová Žižkov“ jen jeden, navíc oddělený plotem.
- ⁶⁸⁰ Tamtéž, s. 106–107.
- ⁶⁸¹ Srov. BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 50; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 25; KROČEK, Miloslav. *Osudy*, s. 222.
- ⁶⁸² DVOŘÁK, Jan. *Provoz*, s. 53–55.
- ⁶⁸³ ALBRECHT, Miroslav, DVOŘÁK, Jan, KINDL, Robert a KUCHAR, Dušan. *Od omnibusu*, s. 37, 73–74, 99, 106.
- ⁶⁸⁴ Tamtéž, s. 99–101.
- ⁶⁸⁵ Tamtéž, s. 108.
- ⁶⁸⁶ Tamtéž, s. 70–71, 96–100.
- ⁶⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 37–38, 40.
- ⁶⁸⁸ Tamtéž, s. 47–49, 73, 97, 106, 108.
- ⁶⁸⁹ Tamtéž.
- ⁶⁹⁰ Tamtéž, s. 53–56, 91–92, 97, 100, 104–106.
- ⁶⁹¹ Tamtéž, s. 100, 105.
- ⁶⁹² Tamtéž, s. 58, 100, 104–105, 114.
- ⁶⁹³ Tamtéž, s. 100, 105, 114–115.
- ⁶⁹⁴ Tamtéž, s. 92, 100, 106–108.
- ⁶⁹⁵ Tamtéž, s. 92, 98.

Obyvatelstvo Hrabové od josefínských reforem do 1. světové války

V době vymezené josefínskými reformami na sklonku 18. století a první světovou válkou v letech 1914–1918, pro niž se v pracích historiků vžilo též označení „dlouhé“ 19. století, dochází k zásadním změnám v podobě společnosti i ve způsobu jejího života. Na počátku jsou reformami osvícenského státu odstraňovány podstatné přežitky omezující možnost změn tradiční společnosti, na konci se dostáváme do éry modernizace, kdy s industrializací, urbanizací, demografickým přechodem aj. se postupně utváří industriální společnost moderní doby, s níž se prosazují zásadní změny v lidské reprodukci i v každodenním životě lidí.⁶⁹⁶ Zachytit, jak se tyto změny odrazily ve vývoji obyvatelstva Hrabové, obce ležící v regionu, v němž se v průběhu 19. století konstitovala nová průmyslová oblast založená na rozvoji těžkého průmyslu,⁶⁹⁷ je úkolem této kapitoly.

Vývoj počtu obyvatel

Při stanovení počtu obyvatel jsme až do poloviny 18. století, kdy osvícenský tereziánský stát po prohraných slezských válkách s Pruskem přistoupil hlavně z vojenských důvodů k prvním soupisům (konskripcím) obyvatelstva, odkázání pouze na hrubé odhady.⁶⁹⁸ I při soupisech pořádaných od roku 1754 bylo však obyvatelstvo evidováno podle domovské příslušnosti do obce, a tak není zachycen skutečný počet obyvatel pobývajících ve chvíli soupisu v obci. Přesný počet přítomných v místě tak zachytila až první sčítání (cenzy) ve druhé polovině 19. století, prováděné po sčítání v roce 1869 v pravidelných desetiletých intervalech (1880, 1890, 1900, 1910). Teprve v této době získáváme tak věrohodný základ i pro stanovení přesnějších demografických měř.

První konskripcé nám představují Hrabovou jako lokalitu s nepočteným, ale postupně rostoucím obyvatelstvem. Počet místních domovskey příslušných byl v roce 1763 stanoven na 236 osob, na počátku sedmdesátých let 18. století vzrostl na 330 a po dalších dvou desetiletích dosáhl již 419.⁶⁹⁹ V dynamice populačního vývoje obce v „dlouhém“ 19. století postihneme dvě podstatně rozdílné etapy. V první, trvající přibližně do poloviny 19. století, místní

společenství postižené i katastrofickými zásahy epidemií spojených s napoleonskými válkami na přelomu 18. a 19. století, atakem cholery a tyfu ve třicátých letech 19. století a tzv. „hladovými léty“ na konci dalšího desetiletí, zaznamenalo jen nevýrazné rozšíření, ve druhé v důsledku rychle expandujících průmyslových center ve své blízkosti (Vítkovice, Moravská Ostrava, Zábřeh, Vratimov aj.) a vzniku moderní průmyslové oblasti, prochází dlouhodobým explozivním růstem, který zakončí až propuknutí světového konfliktu ve druhém decenniu 20. století. Jestliže se od konce 18. do poloviny 19. století hrabovská populace rozrostla o 130 příslušníků (v roce 1850 549 osob),⁷⁰⁰ do posledního rakouského sčítání v roce 1910 přibližně za stejné období šedesáti let dosáhla čtyřnásobku (2211 obyvatel).

Pro hodnocení dynamiky růstu obyvatelstva můžeme využít typologii francouzského demografa Jean-Marie Poursina, který podle výše ročního přírůstku vymežil šest základních skupin.⁷⁰¹ V prvním úseku „dlouhého“ století, vymezeném léty 1791 a 1834, počet hrabovských obyvatel vzrostl ze 419 na 529 o 110 jedinců, roční přírůstek 0,6 % se tak po čtyři desetiletí ustálil jen na dolní hranici mírného růstu. V následující fázi do poloviny 19. století se dynamika ještě snížila do pásma pomalého růstu a hrabovská populace s počtem 549 příslušníků se rozšířila pouze o 20 členů. Po celou tuto dobu scházely podněty pro rychlejší růst obyvatelstva obce a celkový vývoj byl shodný s okolními obcemi Hrabůvkou, Paskovem aj.⁷⁰² Překonání katastrofického zásahu „hladových let“ a rychlejší postup industrializace přinesl zásadní změnu, kterou ukázal již výsledek cenzu v roce 1869. 847 skutečně v obci přítomných obyvatel a zvýšení počtu téměř o tři sta jedinců bylo výsledkem explozivního populačního růstu s každoročním 2,8% přírůstkem. V intercenzálním období do roku 1880, spojeném s hospodářskou krizí sedmdesátých let, se dynamika přírůstku jen mírně snížila k hraniční hodnotě velmi rychlého a explozivního vzestupu 2 %; celkový počet obyvatel obce překonal hranici prvního tisíce a při sčítání bylo zaregistrováno celkem 1035 obyvatel. Následující desetiletí do cenzu v roce 1890 se vyznačuje nejrychlejším rozvojem místní populace s každoročním přírůstkem 3,8 %, který ve svém výsledku znamenal její rozšíření o 403 osob na 1438 jejích příslušníků. Poslední desetiletí 19. věku sice přineslo mírné snížení dynamiky růstu, ale zároveň zachování explozivního charakteru (2,2 %). Při sčítání v posledním roce 19. století bylo zapsáno 1748 přítomných a celková suma vzrostla o 310 osob. I na počátku 20. století pokračoval explozivní rozvoj (každoroční přírůstek 2,6 %), jehož výsledkem bylo překročení dvoutisícové úrovně při posledním sčítání v habsburské monarchii před první světovou válkou (v roce 1910 2211 obyvatel, růst o 463 osob).

I když ani převážně explozivní přírůstek hrabovského obyvatelstva nedosahoval od poloviny 19. století několikanásobně vyšší úrovně průmyslových obcí a zaostával i za průměrnými daty moravskoostravského okresu,

byl dostačující pro poměrně příznivé a rovnoměrné rozšiřování místního společenství.

Tabulka č. 1: Přirozená měna populace Hrabové v letech 1786–1910 (%)

Období	Sňatečnost	Porodnost	Úmrtnost	Přírůstek/úbytek(-)
1786–1790	9,8	46,8	30,0	16,8
1791–1795	12,3	48,6	42,9	5,7
1796–1800	11,9	45,8	42,1	3,7
1801–1805	8,4	48,9	42,7	6,2
1806–1810	8,2	40,7	36,4	4,3
1811–1815	10,5	40,4	46,7	-6,3
1816–1820	9,0	44,7	27,9	16,8
1821–1825	7,6	39,5	24,8	14,7
1826–1830	8,9	39,3	40,8	-1,5
1831–1835	8,7	41,4	56,3	-14,9
1836–1840	9,4	44,9	40,4	4,5
1841–1845	14,4	49,6	43,3	6,3
1846–1850	11,7	48,0	68,5	-20,5
1851–1855	8,0	47,0	54,7	-7,7
1856–1860	8,3	41,5	32,6	8,9
1861–1865	8,8	45,9	39,0	6,9
1866–1870	10,1	46,9	18,5	28,4
1871–1875	12,0	49,4	36,9	12,5
1876–1880	6,6	47,2	32,0	15,2
1881–1885	6,9	43,6	27,0	16,6
1886–1890	9,1	46,4	30,5	15,9
1891–1895	7,7	45,6	27,2	18,4
1896–1900	10,4	45,8	30,5	15,3
1901–1905	7,5	43,2	26,5	16,7
1906–1910	6,9	40,6	21,8	18,8

Zdroj: Viz pozn. č. 703

Sňatečnost

Až do nástupu demografického přechodu ovlivňovala sňatečnost (nupcialita) podstatným způsobem úroveň porodnosti a tím i přirozené měny obyvatelstva.⁷⁰³ Naprostá většina dětí přicházela na svět v rodinách a při neomezované plodnosti záleželo hlavně na délce fertilního (plodného) období žen a jeho využití. Přestože v Hrabové byl podíl nelegitimních dětí hlavně v 19. století poměrně vysoký, manželská plodnost byla rozhodující.

Sňatečnost⁷⁰⁴ dosahovala až do 20. století obvykle vysokých úrovní, protože vzhledem k častým předčasným rozpadům manželství v důsledku vysoké úmrtnosti značný podíl zaujímal tzv. palingamní sňatky, v nichž aspoň jeden ze snoubenců uzavíral druhý, případně další sňatek. Na konci 18. století tak i v Hrabové hrubá míra sňatečnosti dosáhla až na 12,3 promile, převyšovala tak průměrnou míru pro české země až o čtyři promilové body.⁷⁰⁵ Bylo to ovšem i s významným přispěním palingamních sňatků, které v letech 1786–1800 tvořily více než dvě pětiny všech uzavřených manželství (41,7 %). Např. v roce 1797 s neobyčejně vysokým počtem 11 uzavřených sňatků (roční hms 25,3 promile) na druhé a další sňatky připadlo celkem osm (72,7 %), tedy téměř tři čtvrtiny sňatků. Počátek 19. století s životní nejistotou způsobenou napoleonskými válkami a posléze i finančním bankrotem v roce 1811, událostmi, které se vždy negativně promítly v množství uzavíraných manželství, přinesl snížení sňatečnosti, zprvu opět s převažujícím zastoupením palingamních sňatků. Hms poklesla k 8 promile a shodovala se s hms českých zemí, která se v letech 1800–1819 pohybovala v rozmezí 8,2–8,4 promile. Po mírném vzestupu sňatečnosti ve druhém desetiletí její míra na počátku dvacátých let poklesla až na 7,6 promile, což byla na dlouhou dobu její nejnižší úroveň. Souvislost lze snad hledat s věkovou skladbou hrabovské populace a jejím ovlivněním nadměrnou úmrtností v napoleonském čase, nepochybně však též s úbytkem palingamních sňatků v tomto desetiletí až téměř jen k jejich čtvrtinovému zastoupení. K poklesu přispěl též rok 1822, kdy nebyl v Hrabové uzavřen žádný sňatek. Ve třicátých letech se nupcialita v Hrabové udržela na průměrné úrovni devíti sňatků na tisíc obyvatel, zásah epidemií tyfu však způsobil, že palingamním sňatkům připadl většinový podíl (cca 56 %). V roce 1837 nebyl podruhé a naposled uzavřen žádný sňatek, deset nových manželství v následujícím roce však tento výpadek kompenzovalo, opět po mortalitních krizích s typickou převahou sedmi palingamních sňatků.

Počátek čtyřicátých let 19. století v souladu s vývojem na Ostravsku⁷⁰⁶ se vyznačuje za celé období nejvyšší dosaženou hms 14,4 promile, která se bezprostředně promítla i do vysoké úrovně porodnosti. Pozitivní bylo, že opět ubylo – byť jen nakrátko – druhých a dalších sňatků (28,2 %). Podstatný vliv na utváření populačních poměrů měla tzv. „hladová léta“, přestože ve sňatečnosti se projevil až v průběhu padesátých let. Nejtíživěji se epidemie projevil

v letech 1847 a 1848, ve sňatečnosti však bezprostředně úbytek nenastal, v Hrabové ve druhé polovině čtyřicátých let bylo uzavřeno téměř 12 sňatků na tisíc obyvatel a v krizovém roce 1848 to bylo dokonce 14, z nichž osm připadlo na první manželství (tzv. protogamní). V padesátých letech se však hms ustálila kolem 8 promile, v jejich první polovině hlavně zásluhou dvoutřetinové většiny palingamních sňatků.

Nepříznivé populační poměry kolem poloviny století doznely počátkem šedesátých let poslední převahou palingamních sňatků nad protogamními (45,5:54,5 %), která byla typickým odrazem předcházejících mortalitních krizí. Ve druhé polovině decennia hms překročila opět 10 promile, přestože v roce prusko-rakouského válečného konfliktu 1866 byly v Hrabové uzavřeny pouze dva sňatky. Vysoká míra sňatečnosti se udržela ještě v první polovině sedmdesátých let (12 promile), poté v souladu s obecným trendem populace českých zemí v důsledku hospodářské krize klesala až k nejnižší hms vůbec v pětiletém průměru 1876–1880 – pouze 6,6 promile, kdy byla o 1,3 promilového bodu nižší než hms českých zemí. Pozitivním jevem však byl podstatný úbytek palingamních sňatků, které počátkem sedmdesátých let tvořily zhruba třetinový podíl, poté již zahrnovaly přibližně jen jeden z pěti uzavřených sňatků. Nízká hms 6,9 promile – o jeden promilový bod pod průměrem českých zemí – zůstala zachována i v první polovině osmdesátých let, přestože v roce 1884 z místní populace, která teprve nedávno překročila tisíc příslušníků, 16 párů zamířilo za uzavřením sňatku do památného hrabovského kostela.

Tabulka č. 2: Protogamní a palingamní sňatky v Hrabové v letech 1786–1910

Období	Protogamní sňatky (počet)	Palingamní sňatky (počet)	Celkem	Protogamní (%)	Palingamní (%)
1786–1800	42	30	72	58,3	41,7
1801–1850	140	106	246	56,9	43,1
1851–1900	339	125	464	73,1	26,9
1901–1910	117	27	144	81,2	18,8
Celkem	638	288	926	68,9	31,1

Zdroj: Viz pozn. č. 703

Teprve ve druhé polovině tohoto decennia můžeme sledovat opět vzestup míry sňatečnosti, završený překročením vysoké úrovně 10 promile v závěru devadesátých let, kdy převýšila o více než dva promilové body hms českých zemí. Počátek nového století byl již spojen s postupným snižováním hms až na

6,9 promile v pětiletí 1906–1910, souvisejícím i s dalším úbytkem palingamních sňatků. Tendence byla shodná i s vyššími celky, průměr moravskoostravského okresu i českých zemí byl však přibližně o jeden promilový bod vyšší.

Z dosavadního rozboru vyplynulo, že úroveň sňatečnosti významně ovlivňoval podíl palingamních sňatků. Zejména v počátečních desetiletích bylo jejich zastoupení opravdu vysoké. Jestliže za celé „dlouhé“ 19. století byl palingamní každý třetí sňatek (31,1 %), v jeho první polovině to byly dokonce dva z pěti uzavřených sňatků (43,1 %). Teprve v závěru století se jejich podíl snižoval a před první světovou válkou na ně připadala již jen necelá pětina (18,8 %).

Aby byly určeny typy palingamních sňatků (sňatek vdovce s vdovou, svobodného muže s ovdovělou ženou, vdovce se svobodnou ženou) a věk snoubenců při uzavření sňatku, který hlavně v případě ženy podstatně ovlivňoval počet narozených dětí, byly připraveny dvě sondy analyzující tyto údaje na počátku (1786–1810) a v závěru (1900–1910) sledovaného období. V prvním souboru bylo zahrnuto 110 sňatků, z nichž 64 (58,2 %) bylo protogamních a 46 (41,8 %) palingamních. Zastoupení jednotlivých typů palingamních sňatků bylo poměrně vyrovnané, sňatky svobodného muže a vdovy stejně jako vdovce a svobodné ženy zahrnovaly shodně 34,8 %, sňatky vdovce s vdovou 30,4 %. Ve druhém souboru bylo zastoupeno 158 sňatků, z nichž 128 (81 %) náleželo k protogamním, 30 (19 %) k palingamním. V podílu jednotlivých typů převažovaly nyní sňatky vdovce se svobodnou ženou (43,4 %), sňatky vdovce s vdovou zahrnovaly třetinu (33,3 %), nejméně častým i se staly sňatky svobodných mužů s vdovou (23,3 %).

Zajímavé údaje poskytl i rozbor věku snoubenců při uzavření sňatku. Na přelomu 18. a 19. století průměrný věk (medián) mužů při uzavření prvního manželství byl 25,5 let, u nevěst pouze 20,5 let. Byl tak v případě ženichů shodný, u nevěst o jeden rok nižší než na Ostravsku.⁷⁰⁷ Sňatek uzavíral zpravidla starší muž (73,4 %), starší byla jen každá osmá snoubenka. Největší rozdíl věku byl zjištěn při sňatku tesaře Jiřího Mutiny (42 let) s dvacetiletou Kateřinou Martiňákovou v roce 1806. Mnohem větší rozdíly se vyskytují u palingamních sňatků, pro něž bylo typické i častější zastoupení starších snoubenek než u prvních manželství (30,4 %). V souboru se vyskytují opakovaně větší vzdálenosti věku snoubenců než dvacet let, maximum při svatbě čtyřiapadesátiletého výměnkáře Jiřího Geralta (v matrikách též varianta Gerolt) se svobodnou čtyřiadvacetiletou Rosinou Mikolášovou v roce 1786. Naopak v roce 1799 uzavřel manželství svobodný dvacetiletý mládenec Josef Schodek z Kunčic se čtyřicetiletou vdovou Barbarou Budínovou.

Na počátku 20. století se věk snoubenců mírně zvýšil, medián ženichů vstupujících do prvního manželství dosáhl 26,5 let, u nevěst 22,5 roku. Podíl starších snoubenců se přiblížil čtyřpětinové většině (79,7 %). Jestliže

u protogamních sňatků byl typický o tři roky starší snoubenec než snoubenka, u palingamních jsou rozdíly větší, maximální při sňatku větrkovického nadučitele, padesátiletého vdovce Valentina Sklenovského, který si v listopadu 1904 vzal za manželku devatenáctiletou vdovu po učiteli v Paskově Aloisii Jurákovou.

Úroveň sňatečnosti byla v celém období ještě stále výrazně ovlivňována i projevy sezonnosti, které souvisely jednak s průběhem církevního roku, jednak s pracovními cykly agrární společnosti.⁷⁰⁸ Jen zcela výjimečně narazíme v církevních matrikách vzhledem k předvánočnímu adventnímu času na prosincový svatební obřad, málo sňatků se vyskytuje v průběhu března a dubna vzhledem k postní době před Velikonoci. Pro zemědělské obyvatelstvo také nebylo vhodné letní období žňových prací a sklizně. Je proto zřejmé, že většina svateb se odehrávala na počátku roku, v době před vrcholem zemědělských prací a na podzim. Tento předpoklad naplňují i výsledky analýzy nevelkého souboru údajů hrabovských oddacích matrik. Na přelomu 18. a 19. století nejvíce uzavřených manželství v Hrabové – téměř pětina – připadalo na červen (19,1 %), časté byly sňatky na počátku roku – v lednu (14,6 %) a v únoru (12,7 %) – a kupodivu i v květnu (13,6 %), což ukazuje, že pozdější obavy z květnových sňatků podle zásady „v máji máry“ se ještě v této době neprojevily. Překvapivý je v tomto období v Hrabové velmi malý podíl podzimních sňatků – v listopadu jen 8,2 % a v říjnu dokonce 3,6 %.

Sonda z šedesátých a počátku sedmdesátých let 19. století ukazuje značnou změnu v rozložení sňatků. Značně se zvýšil na prvním místě podíl listopadových (21,3 %) a říjnových manželství (10,6 %), na druhé místo se posunuly sňatky uzavřené v únoru (17,7 %), naopak hodně se ve srovnání se stavem na přelomu 18. a 19. století snížil podíl ledna (7,8 %). Více než desetina manželství je stále uzavřena v květnu (11,3 %), podstatný je úbytek v červnu (3,6 %). V prosinci a v březnu snoubenci k oltáři vůbec nezamířili.

Na počátku 20. století dále posilují listopadové sňatky, nyní zahrnující více než čtvrtinu všech uzavřených manželství (27,8 %) a dále se zvyšuje zastoupení říjnových (13,2 %) a zářijových (11,8 %) sňatků. Ubývají svatby v zimních měsících, preferovaných dříve v agrárním společenství, které prochází socioekonomickými proměnami; jen mírně se snížil podíl únorových obřadů (13,9 %), zato výrazně ubylo lednových (2,8 %). Zmenšení pozorujeme v této době také v zastoupení května (6,3 %), absentují sňatky v prosinci, březnu a nyní též v dubnu.

Porodnost

Porod byl ještě po celé 19. století pro ženu i dítě poměrně rizikovou záležitostí, jak naznačují i stále se v matrikách vyskytující záznamy o úmrtích, teprve na jeho sklonku se situace s pokroky zdravotní péče a hygieny postupně

zlepšovala. Ale i v této době se stále setkáváme s případy úmrtí rodiček, např. 5. června 1888 v důsledku těžkého porodu v Hrabové zemřela dvacetiletá Terezie, manželka domkáře Františka Adamuse. A úmrtí matky bylo vždy i velkým ohrožením života novorozence, v tomto případě po osmi dnech umírá i po matce pojmenovaná dcera. Významnou roli při přípravě na porod i v jeho průběhu měly porodní báby (hebamky), které již od josefínské doby získávaly základní školení v porodnických kurzech. I když zpočátku hrabovská rodná matrika jejich jméno neuvádí, přítomnost u porodů prokazují v případě ohrožení novorozence smrtí záznamy o jimi provedeném křtu. Mohly slabé dítě pokřtít a tím mu zabezpečit pohřbení podle křesťanského ritu. Tak byl v Hrabové 22. května 1785 pokřtěn chlapec Jiřího a Mariny Radochových, jméno porodní báby však uvedeno nebylo. Z pozdějšího zápisu z roku 1789 však zjišťujeme, že toto druhé nejstarší ženské „řemeslo“ provozovala v Hrabové Alžběta Velká. Výnos většinou nestačil k obživě a bylo třeba hledat i další zdroje, ale tato nejstarší známá hrabovská hebamka se této záslužné činnosti věnovala až do roku 1820 a teprve pak její jméno z matriky křtů mizí. Již v roce 1813 se však v zápise objevuje i jméno Mariny Novákové, ale až po rok 1820 jí připadla hlavní role. Vzhledem k rozlehlosti Hrabové nepřekvapuje, že u některých porodů asistovaly porodní báby ze sousedních obcí Paskova, Vratimova, Kunčic, Hrabůvky a Nové Bělé. V roce 1830 jméno Mariny Novákové mizí a pouze pro čtyři roky je vystřídána Annou Maluchovou. Když se v květnu 1834 objevila naposled, nebyla zřejmě místní náhrada, u části porodů asistovala Mariana Stiborová aj., ale v matrice je často uvedeno, že u porodu hebamka přítomná vůbec nebyla. Situace se stabilizovala až s nástupem Barbary Holeinové v polovině roku 1840, která se o hrabovské rodičky starala až do závěru roku 1873. Po krátkodobém působení dalších místních babek se v roce 1876 na 16 let péče ujímá Anežka Vlčková, ale vedle ní i s růstem počtu porodů se rozšiřuje účast porodních bab z okolních vesnic, hlavně Evy Blechové z Paskova a Johany Pastrňákové z Vratimova. Počátkem devadesátých let se i počet hrabovských porodních asistentek rozrostl, kromě Anny Smolkové, Marie Geroňové a Kristiny Chmelové to byla hlavně Barbara Šustková, jejíž podíl byl i na počátku 20. století největší.

Populace Hrabové se po celé „dlouhé“ 19. století vyznačovala poměrně vysokou hrubou mírou porodnosti (hmp),⁷⁰⁹ jež zajišťovala – s výjimkou krizových let s vysokou úmrtností – přírůstek obyvatelstva přirozenou měnou. Již údaje z konce 18. století ukazují překročení hranice neregulované porodnosti 45 promile, i když je třeba přijímat je s rezervou jako hrubá data, jejichž výše může být ovlivněna nepřesným základem při stanovení počtu obyvatel. Ve srovnání s průměrem českých zemí byla přibližně o 3–5 promilových bodů vyšší.⁷¹⁰ Teprve neklidné napoleonské období i v souladu s poklesem míry sňatečnosti způsobilo snížení natality ke stále ještě vysoké hladině 40 promile. U málo početného hrabovského obyvatelstva v datech pro jednotlivé roky

postřehneme výkyvy, např. v roce finančního krachu 1811 se porodnost setrvačně udržela na 53,2 promile, v následujícím roce však dosáhla jen 25,4. Po krátkém růstu hmp ke 45 promile za léta 1816–1820 následuje její největší propad ve třetím decenniu, který souvisí se snížením sňatečnosti a nejspíše je vysvětlitelný též důsledky epidemií v závěru 18. století a za napoleonských válek, promítajícími se ve věkové skladbě místní populace. Přes katastrofické mortalitní krize třicátých let hmp se postupně zvyšovala až k vrcholu na počátku dalšího desetiletí s téměř 50 narozenými dětmi v přepočtu na tisíc obyvatel (49,6 promile). Vysoká hmp 48 a 49 promile se udržela i v krizovém úseku druhé poloviny čtyřicátých a na počátku padesátých let 19. století, v ročních průměrech však bezprostřední odraz nacházíme, v roce 1848 hmp dosáhla jen 29,3 a v roce 1855 36,7 promile. Zhoršené populační poměry naznačuje i průměr druhé poloviny padesátých let – 41,5 promile, pokles o 5,5 promilových bodů ve srovnání s předcházejícím pětiletím. Vcelku příznivá situace šedesátých let s rostoucí sňatečností se projevila v postupném růstu hmp, který završilo opět přiblížení k hranici 50 narozených dětí v přepočtu na tisíc obyvatel počátkem následujícího desetiletí. Kolísající roční průměry opakovaně tuto výši překračovaly, pro rok 1869 dokonce 62,6 promile. I v dalších desetiletích se hmp udržovala kolem hranice prokazující, že nedocházelo k umělým zásahům při omezování plodnosti, teprve na počátku 20. století registrujeme velmi pozvolný pokles, ale i průměrná hmp za léta 1906–1910 zůstala nad 40 narozenými na tisíc obyvatel (40,6 promile) a v sedmi letech z deseti byla stále ještě tato úroveň překonána s maximem v roce 1904 – 49,1 promile. Za 1906–1910 byla tak hmp o 4,5 promilového bodu vyšší než v politickém okrese Moravská Ostrava, do něhož obec náležela, a o 7,8 převyšovala i průměr obyvatelstva Moravy.⁷¹¹

Za období 1786–1910 se v Hrabové narodilo 4651 dětí, z toho celkem 2388 chlapců a 2263 dívek, index maskulinity (Im) je 1055.⁷¹² Pokud sledujeme poměr pro kratší etapy, postřehneme odlišnosti. Na konci 18. století byl Im velmi vysoký 1159, pak klesal, v první polovině 19. století byl jen 1041, ve druhé se ještě snížil na 1038, před první světovou válkou činil 1090.

Mimořádnou událostí v rodině vždy bylo, když najednou přišlo na svět více potomků. S vícečetnými porody v Hrabové jsme se za celé období setkali v 74 případech, což představuje podíl 1,6 %. Nejčteněji se vyskytly v průběhu první poloviny 19. století, kdy 22 případů narození dvojčat znamenalo mírné překročení dvouprocentního podílu, na počátku 20. století šest porodů dvojčat bylo snížením na 0,7 %. Jen dvojčata – dívka a chlapec – se za asistence porodní báby Evy Blechové z Paskova narodila i 26. března 1874 v rodině chalupníka Johana Ertla a jeho manželky Františky. V matričním zápisu u stejnojmenné dcery jsou sice zdvojeny registrační čárky, ale je uvedeno pouze jediné jméno. Slabší novorozenci při vícečetných porodech byli ohroženi vyšší úmrtností, i v tomto případě dcera Františka zemřela již po 18 dnech 13. dubna,

její bratr Karel byl dokonce pouze v nouzi pokřtěn hebamkou a matrika mu přisoudila půlhodinu života.

Pokud jde o složení dvojčat, více než polovina (54 %) připadla na smíšený porod chlapce a dívky, čtvrtina na narození dvou chlapců (25,7 %), pětina na dvě dívky (20,3 %).

Úroveň porodnosti i početnost dětí v rodinách nepříznivě po celou dobu ovlivňovala mrtvorozenost. Evidenci mrtvě narozených dětí však dlouho nebyla věnována větší péče, proto je až do druhé poloviny 19. století torzovitá. V hrabovské úmrtní matrice je poprvé k 4. červenci 1824 uvedeno narození mrtvorozené dcerky domkáře Johana Sládečka a jeho manželky Anny, které bylo zapsáno a pak přeškrtnuto i v matrice křtů, další mrtvě narozené děti registruje jen úmrtní matrika. Nepokřtěné dítě bylo pohřbeno hrobníkem Jakubem Vlčkem (v dalším zápise Vlček). Teprve od osmdesátých let jsou zápisy mrtvorozených četnější, v jejich druhé polovině čtyři případy mrtvorozenosti (12,7 promile) znamenají ovšem stále přibližně jen polovinu ve srovnání s mírou populace místeckého politického okresu i Moravy a naznačují tak pravděpodobně trvající podregistraci.⁷¹³ Jedenáct mrtvě narozených dětí v posledním decenniu 19. století stanovilo mrtvorozenost na 15 promile, na počátku nového století mrtvorozenost poklesla na 11,9 promile a byla tak zřejmě stále i v důsledku evidence nižší než v nově zřízeném moravsko-olavském politickém okrese a na Moravě, kde se pohybovala kolem 25 promile.

Částečným únikem mrtvorozenosti byly zřejmě až do druhé poloviny 19. století případy v nouzi křtěných dětí, s nimiž se i v matrice křtů Hrabové poměrně často setkáváme. Porodní báby mohly v případě slabých novorozenců ohrožených smrtí provést v místě narození tzv. nouzový křest, aby jim zajistily možnost pohřbení do posvěcené půdy hřbitova s křesťanským obřadem. Byly určitě často pod tlakem rodičů a příbuzných narozeného dítěte, protože v lidovém prostředí se udržovala tradice, že nepokřtěný novorozenec se stane strašidlem.⁷¹⁴ U těchto dětí v matrice někdy není uvedeno ani jméno, scházejí jména kmotrů; naprosto výjimečný je následný církevní křest v kostele, běžné je datum úmrtí shodné s datem narození a doba života mnohdy udána v minutách, pravidlem je brzké pohřbení a někdy registrace pouze v úmrtní matrice. Nejvíce takových křtů se vyskytlo v závěru 18. století, kdy tvořily 2,7% podíl, ale i v průběhu první poloviny 19. století zahrnovaly více než dva případy ze sta narozených (2,2 %), překvapivě však nezmizely ani na počátku 20. století.

Tabulka č. 3: Podíl manželských a nemanželských dětí v Hrabové v letech 1786–1910

Období	Nemanželské děti (počet)	Manželské děti (počet)	Nemanželské děti (%)	Manželské děti (%)
1786–1800	5	293	1,7	98,3
1801–1850	106	996	9,6	90,4
1851–1900	224	2189	9,3	90,7
1901–1910	46	792	5,5	94,5
Celkem	381	4270	8,2	91,8

Zdroj: Viz poznámka č. 703

Na celkové úrovni porodnosti se vždy dílčím způsobem podílela i narození nelegitimních potomků, která byla velkým handicapem pro matku i dítě, protože byli stíháni i v 19. století stále ještě obecným posměchem a opovržením, společnost i církve se tím snažily takovým případům zabránit. Svobodná matka byla vyloučena z kruhu svých vrstevníků, pro dítě takový původ znamenal dlouhodobou šikanu a horší společenské uplatnění.⁷¹⁵ Zámožní rodiče při nechtěném těhotenství svobodných dcer hledali proto všemožně řešení v rychle uzavřeném sňatku, nejvíce nemanželských dětí je tak zpravidla zaznamenáno u osob na nejnižších stupních společenského žebříčku – u služebných dívek, nádenic, podruhyň apod. I šance na přežití těchto novorozenců byla menší než u ostatních dětí. Svobodné těhotné dívky se mnohdy snažily těhotenství všemožně ukončit a také narozenému dítěti nemohly po porodu věnovat náležitou péči. Někdy se snažily svého dítěte zbavit odložením, případně i s užitím násilí. I hrabovské matriky úmrtí uvádějí případy mrtvých novorozenců odložených např. na hřbitově. V zápise 18. ledna 1868 se pak dovídáme, že nemanželský chlapec do Hrabové přistěhovalé svobodné děvečky Hedviky Blahutové byl „při porodu zabítý,“ v květnu 1897 byl nalezen utopený novorozený chlapec v řece Ostravici.

V hrabovských matrikách křtů bylo za celé „dlouhé“ století zapsáno celkem 4270 manželských a 381 nemanželských dětí, takový původ mělo tedy přibližně každé dvanácté narozené dítě (8,2 %). Nejméně nemanželských dětí – pouze 1,7 % – se vyskytlo v závěru 18. století, v následujícím období se podíl stabilizoval přibližně na 9 %. Byl tak o procentní bod vyšší, než byla míra pro místecký okres, ale o procentní bod nižší než vykazovala populace celé Moravy. Na počátku 20. století se podíl nemanželských dětí výrazně snížil na 5,5 % a byl tak o 3–4 procentní body nižší než srovnatelná okresní a zemská data. V tomto

poklesu se zřejmě promítla vysoká hms na přelomu 19. a 20. století i lepší možnosti obživy s rychlým postupem industrializace na Ostravsku.

Produktivitu manželství a zároveň kvalitu matriční registrace nám ukazuje i průměrný počet dětí připadající na jeden uzavřený sňatek. Za celé období se na jeden sňatek narodilo pět dětí, průměr měl jednoznačně stoupající tendenci. Jestliže v závěru 18. století to bylo pouze 4,1 dítěte na sňatek, průměr se pravidelně zvyšoval, v první polovině 19. století na 4,5, ve druhé na 5,2 a na počátku 20. století dosáhl nejvyššího průměru 5,8 dítěte na sňatek. Při vyloučení nemanželských dětí se průměr za „dlouhé“ století sníží na 4,6 dítěte na sňatek, nejnižší průměr v první polovině 19. století dosahuje pouze čtyř dětí na sňatek, nejvyšší na počátku 20. století 5,5.

V celoročním rozložení porodů neměla sezonnost významnější úlohu a měsíční podíly byly mnohem rovnoměrnější než u sňatečnosti, poněkud více dětí přicházelo na svět obvykle v první polovině roku, méně na konci léta a na podzim. Na přelomu 18. a 19. století se narodilo nejvíce dětí v lednu a v dubnu (shodně 10,7 %), dále v pořadí následovaly březen a srpen (8,6 %), nejméně porodů bylo v květnu (pouze 5,4 %), tedy v sousedství dubnového maxima.

V šedesátých a v první polovině sedmdesátých let 19. století nejvíce dětí přišlo na svět v březnu (9,9 %), ale duben se spolu s červencem a říjnem s nejnižším podílem 7,3 % dostal na poslední místo. Rozdíl mezi maximální a minimální úrovní se podstatně zmenšil.

A skutečnost, že sezonnost u porodnosti nebyla důležitá, potvrzuje i její rozložení na počátku 20. století. Jestliže v předcházející sondě nejvíce narozených připadalo na březen, nyní se s nejmenším podílem 6,4 % posunul na poslední místo, zatímco nejvíce novorozenců bylo v květnu a červnu (vždy 9,6 %), tedy v měsících, které na přelomu 18. a 19. století zaujímaly poslední pozici.

Rodina

Pro charakteristiku rodiny bylo na základě církevních matrik rekonstruováno 30 manželství uzavřených ve druhé polovině šedesátých a na počátku sedmdesátých let 19. století. Z nich bylo 18 s reprodukcí ukončenou přirozeně, 12 nepřirozeně před ukončením plodného věku ženy. Stále značný podíl sňatků s nepřirozeně ukončenou reprodukcí (40 %) je možno vysvětlit jejich rozpadem v důsledku ještě vysoké úmrtnosti, ale též větší mobilitou v této době, možnostmi odstěhování, kterou nelze vyloučit u čtyř manželství.

Rodina i na konci 19. století zachovává tradiční podobu typickou pro etapu před demografickým přechodem. V rodinách s reprodukcí ukončenou přirozeně s dožitím obou partnerů do konce plodného období žen přichází na svět vysoký počet dětí – v našem souboru nejvíce 12 v rodině chalupníka Josefa Mutiny a jeho manželky Marie Anny, dcery učitele Josefa Hubíka, kteří uzavřeli sňatek

v Hrabové v roce 1870. Jejich poslední dítě – syn Rudolf – se narodilo v roce 1890. Stejný počet dětí se narodil i do rodiny hofera,⁷¹⁶ jak uvádí hrabovská matrika, Františka Pajurka (též Pajorka) a jeho manželky Anny, dcery chalupníka Josefa Piskoře, jejichž sňatek byl požehnán v roce 1868. Medián narozených dětí tak dosahuje počtu devíti dětí, zatímco v rodinách s předčasně ukončenou reprodukcí pouze 3,5. Při včasné uzavřených sňatcích nerozhoduje ani sociální status, např. v rodině sedláka Josefa Gerolda (Gerolta) a jeho ženy Karoliny se narodilo devět dětí, v manželství domkáře Jana Baluška s Marianou stejně jako podruha Karla Slavíka a jeho ženy Anežky deset. Relativně vysoký počet narozených dětí je i u palingamních sňatků, pokud byly uzavřeny v nižším věku snoubenců. Když se dvacetiletý Karel Stibor oženil s šestadvacetiletou vdovou Anežkou Hranickou, narodilo se jim devět dětí, navíc se v roce 1887 narodil i mrtvorozený chlapec. Reprodukce je však stále velmi extenzivní a řada potomků umírá v dětském věku, mnohdy již v prvním roce života. V rodině Františka Pajurka z 12 narozených dětí polovina zemřela v dětském věku, u Jana Baluška a manželky Mariany z deseti narozených dětí šest neoslavilo desáté narozeniny, z pěti narozených dětí manželů Jana a Johany Ličkových nepřežilo žádné šestý rok života. Ženy rodily po celé své plodné období a počet narozených dětí tak závisel především na věku vstupu do manželství. Při včasné uzavření sňatku fertilní věk často přesáhl dvě desetiletí, která jsou mediánem hrabovského souboru s přirozeně ukončenou plodností. Naopak předčasným ukončením manželství bylo plodné období podstatně omezeno, ve sledovaném souboru jen na pět let. Když třiadvacetiletý Antonín Fabián Kolibáč vstoupil v roce 1869 do manželství s jednadvacetiletou Anežkou Neničkovou, narodilo se jim postupně sedm chlapců a čtyři dívky, poslední syn Eduard v roce 1892, kdy Anežka dovršila 44 let. Věkový medián rodiček při posledním porodu dosahoval 42 let, v nejvyšším věku byl zaznamenán porod u Jindřišky, manželky chalupníka Františka Mutiny, která v roce 1893 jako šestačtyřicetiletá porodila syna Roberta.

Do mnoha manželství však neblaze zasáhla předčasná úmrtí a počet narozených potomků tak byl malý. Nečekaný výskyt cholery v roce 1873 ukončil život osmadvacetiletého hutníka Josefa Hoška a jeho manželství s Terezií, rozenou Raškovou, v němž se v témže roce narodila jediná dcera, stejně jako manželství o dva roky mladšího hutníka Josefa Kubenky, jehož druhé dítě se ženě Anně, rozené Maluchové, narodilo po pěti týdnech jako pohrobek.

Při umělými zásahy neregulované porodnosti zaznamenáváme velmi krátké meziporodní intervaly. Průměrná doba mezi sňatkem a prvním porodem trvala méně než jeden rok (11,5 měsíce), u dalšího porodu se prodloužila na 23 měsíců a od třetího porodu se medián pohyboval v blízkosti dvou let. Anna Pajurková, u níž žádný z meziporodních intervalů nepřekročil 20 měsíců, dokázala tak bez zastoupení vícečetných porodů přivést na svět 12 dětí během 16 let. Vysoká

frekvence těhotenství a časté porody však nepochybně přispěly k předčasným úmrtím, v tomto případě před dovršením čtyřiceti let.

Úmrtnost

Druhým základním faktorem v reprodukčním procesu při střídání generací je úmrtnost (mortalita). Její stále ještě v 19. století velmi rozkolísaná křivka byla výsledkem pořád častého výskytu epidemií souvisejících s nedostatečnou zdravotní péčí a hygienou. Významným faktorem dlouho zůstávala např. kvalita pitné vody. Je třeba proto zejména v počátečních desetiletích přihlížet k působení demografických krizí, jimiž rozumíme nejméně dvojnásobný vzestup počtu zemřelých po dobu nejméně tří měsíců, někdy po dobu delší, případně i několika let, ve srovnání s předchozími a následnými průměry; výsledkem je velmi citelný úbytek obyvatelstva. Jestliže mimořádná dvou a vícenásobná mortalita trvá kratší dobu, případně se každoročně opakuje, hovoříme o sezonních výkyvech.⁷¹⁷ Při studiu úmrtnosti proto přihlédneme i k působení sezonnosti, jejíž projevy souvisí rovněž se špatnými hospodářskými poměry a s úrovní zdravotnictví.

I při studiu úmrtnosti jsme v této době odkázáni vzhledem k dostupným pramenům pouze na výpočet hrubé míry úmrtnosti (hmú), která stanoví počet zemřelých na tisíc obyvatel středního stavu.

Jestliže poslední pětiletí vlády Josefa II. stanovilo hmú hrabovské populace na vcelku v té době velmi příznivé výši 30 zemřelých na tisíc obyvatel, situace se podstatně zhoršila v posledním decenniu 18. století. Již v únoru 1792 zavítal do obce nevídaný, ale tehdy častý nebezpečný host – neštovice, které si vybíraly až do května oběti hlavně mezi mladšími dětmi, a výsledkem byla demografická krize, jež roční průměr úmrtnosti vyzvedla až na 68,9 promile. Krátkodobě většinou jarní sezonní výkyvy se objevily znovu i v letech 1796 a 1797, ale nový drastický zásah neštovic postihl děti i dospělé znovu ve stejném období v roce 1799, kdy roční průměr opět přesáhl 60 zemřelých na tisíc obyvatel (63,8 promile). Protože slovy Ludmily Kárníkové neštovice v českých zemích řádily „v rozsahu, v jakém se již nikdy neopakovaly“, ⁷¹⁸ podnítily od roku 1800 i zavádění ochranného očkování. Přes růst hmú obyvatelstva českých zemí byla její průměrná úroveň v Hrabové o 8–10 promilových bodů vyšší.

Rozkolísané roční průměry hmú na počátku 19. století v rozpětí od 15,3 promile v roce 1806 po 70,8 promile v roce 1804 dobře vystihují životní nejistoty a častý výskyt epidemií v neklidné době napoleonských válek. V únoru a opět v dubnu 1802 typické sezonní výkyvy a znovu od dubna do června 1804 vysoká úmrtnost malých dětí, nyní již naplňující kritéria demografické krize, udržely první pětiletý průměr hmú v novém století na 42,7 promile. Kupodivu obyvatelstvo Hrabové nebylo v rozdílu třeba k blízkému Příborsku postiženo demografickou krizí v souvislosti s tzv. „moskalkou“, tyfovým onemocněním

šířeným procházejícím ruským vojskem po slavkovské bitvě 1805, a hmú v tomto roce byla v celém období nejnižší. I průměr za léta 1806–1810 36,4 promile přes sezonní výkyv na jaře 1808 byl tak přibližně o 3 promilové body nižší než průměr českých zemí. Také závěrečné pětiletí napoleonských válek 1811–1815 se vyznačuje zvýšenou úmrtností – průměrně zemřelo téměř 47 osob z tisíce. Vysokou mortalitu tu zjišťujeme v každém roce s výjimkou 1814 (jen 29,3 promile), nejvíce v souvislosti se šířící se epidemií tyfu v roce 1812, kdy roční hmú dosáhla 65,5 promile, znovu pak v roce 1815 s převýšením 50 zemřelých na tisíc obyvatel.

Po skončení napoleonských válek začíná podle Kárníkové nová etapa vývoje úmrtnosti českých zemí, pro niž je typická stabilita dlouhodobějších průměrů, ale stále s velkými výkyvy.⁷¹⁹ Úsek mezi léty 1816 a 1825 patří z hlediska vývoje úmrtnosti k nejpříznivějším, pětileté průměry hmú poklesly na 27,9 a 24,8 promile a byly zhruba o 3 promilové body nižší než vykazovala populace českých zemí. Nevyskytla se žádná demografická krize, ani sezonní výkyv, v roce 1821 byl roční průměr nejnižší v celém „dlouhém“ století – jen 14,1 promile.

V polovině dvacátých let začala úmrtnost stoupat, ve srovnání s jejich první polovinou se hmú zvýšila o 16 promilových bodů, a byla tak zahájena zhruba třicetiletá fáze vysoké úmrtnosti s výraznými dominantami v polovině třicátých let a před polovinou století. Od počátku třicátých let začala pronikat z východní Evropy postupně na naše území cholera, jejímuž šíření nezabránil ani sanitární kordon na hranici s Pruskem a na zemské hranici s Haličí.⁷²⁰ Již v letech 1831 a 1832 zasáhla např. městskou populaci Moravské Ostravy, v Hrabové se snad projevila až demografickou krizí od října 1834, kdy se podle údajů úmrtní matricy rozšířila hlavnička (*Nervenfieber*), což je dobové označení pro tyfové onemocnění, která svého vrcholu dosáhla v jarních měsících 1835, a znovu udeřila ještě krátkodobým prudkým nárůstem úmrtí v září. Při této epidemii byli značně postiženi též dospělí jedinci. Na vysokém průměru hmú první poloviny třicátých let – 56,3 promile – se podílela hlavně úmrtnost v roce 1834 (69,9 promile), ale nejvíce za celé „dlouhé“ století nejvyšší hmú za rok 1835, kdy zemřel každý desátý obyvatel obce. Ve druhé polovině třicátých let se úroveň úmrtnosti místní populace snížila na zhruba 40 zemřelých na tisíc obyvatel, byla tak stále výrazně – o 9 promilových bodů – vyšší než celozemský průměr. Nejvyšší hmú byla za rok 1837 50,6 promile, ale s celoročním rozložením úmrtí bez zřetelného sezonního výkyvu. V průběhu čtyřicátých let začala míra úmrtnosti narůstat, hlavně s přispěním prosincového sezonního výkyvu v roce 1844, vyvolaného dětskou epidemií většinou v rubrice příčin úmrtí označenou jako psotník (*Freissen*), který dozníval ještě v prvních měsících následujícího roku, dosáhl i pětiletý průměr hmú 43,3 promile a byl téměř o 15 promilových bodů vyšší než populace českých zemí.

Před největší demografickou krizí však obyvatelstvo Hrabové teprve stálo. Opakující se neúrody obilí a suchá hniloba brambor, které byly hlavní potravinou méně zámožného obyvatelstva, vyvolaly hlad a bídu; nejdrastičtěji se projevila právě na severovýchodní Moravě a ve Slezsku na konci roku 1847 a zejména v zimních a jarních měsících 1848. Zvláště těžce byla zasažena průmyslová střediska na Ostravsku a oblast Těšínských Beskyd.⁷²¹ Průměrná roční hmů obyvatelstva Hrabové v důsledku epidemie zprvu v matrice označené jako hlavnička, v roce 1848 pak důsledně tyfus, vzrostla v obou letech ke stovece zemřelých z tisíce osob, v roce 1847 zaznamenala 91,7 a 1848 dokonce 97,1 promile; i průměr za druhou polovinu čtyřicátých let 68,5 promile byl nejvyšší v „dlouhém“ století. Po krátkém poklesu úmrtnosti v roce 1851 následoval již v dubnu 1852 v důsledku infekce spalniček sezonní výkyv se 16 úmrtími dětí do deseti let, který se projevil i v ročním průměru hmů 82,8 promile. Ve druhé polovině padesátých let došlo konečně ke stabilizaci poměrů jejím snížením k 30 promile, jímž se hrabovská populace přiblížila průměru českých zemí.

Ve srovnání s předcházejícími decennii celkem příznivé populační poměry šedesátých let byly v Hrabové narušeny hlavně opakujícím se výskytem dětských nemocí v roce 1863, které způsobily, že celkovou sumou zemřelých splňuje podmínky pro označení za demografickou krizi. Nejprve na konci jara se objevily spalničky a neštovice s vrcholem v měsíci květnu, na konci roku pak spála; výsledkem byla roční hmů 71,7 promile. Naproti tomu bylo obyvatelstvo Hrabové zcela ušetřeno útoku cholery za prusko-rakouské války 1866, která např. hmů populace Moravské Ostravy zvedla k sedmdesáti zemřelým na tisíc obyvatel města.⁷²² Tato skutečnost spolu s podregistrací v roce 1869, kdy v úmrtní matrice scházejí v období od ledna do září zápisy, vysvětluje nejnížší zjištěnou hmů za 1866–1870, pouze 18,5 promile, o přibližně 13 promilových bodů nižší než průměr českých zemí.

Na počátku sedmdesátých let došlo opět ke zvýšení úmrtnosti, uvádí se oslabení účinnosti očkovací látky proti neštovicím a jejich opětovný výskyt, v Hrabové však jarní výkyv v roce 1872 je vyvolán i podle složení zemřelých podle věku hlavně výskytem epidemie postihující děti, matrika uvádí ospice (zřejmě spalničky) a spálu. Též příčinou růstu mortality na počátku dalšího roku byla zřejmě spála, vyskytuje se také ojedinělý záznam cholery. Průměr hmů počátku sedmdesátých let se tak zvýšil na 36,9 promile a byl více než o 3 promilové body vyšší než místeckého politického okresu a téměř o 7 promilových bodů vyšší než zemský průměr Moravy.⁷²³

Od poloviny sedmdesátých let sledujeme pozvolné snižování hmů, i když se stále ještě setkáváme s velkým kolísáním v některých ročních průměrech. Bylo tomu tak např. v roce 1877, kdy v dubnu a květnu děti do pěti let byly vystaveny ataku spály, která 15 z nich připravila o život a způsobila vzrůst hmů v tomto roce na 41,7 promile, a ještě tíživěji se projevil vpád záškrtu počátkem

následujícího roku, který přispěl v té době k nebývalé výši hmú 44 promile. Od sedmdesátých let se začínají i v hrabovských matrikách objevovat zápisy dokládající postupnou proměnu obce. Jsou to případy úmrtí v důsledku úrazů v dolech, vítkovických hutích i vratimovské celulózce. Příkladem může být záznam z 1. února 1876, kdy zahynul chalupník z Hrabové František Stibor v šachtě Zárubek v tehdejší Polské Ostravě, ve stejném dole utrpěl smrtelný úraz 11. května 1880 též triadvacetiletý syn hrabovského zahradníka⁷²⁴ Josef Hrdý. Poranění s následkem smrti z vratimovské celulózky se objevují v úmrtní matrice hlavně v devadesátých letech, např. 16. dubna 1897 v „továrni Ratimovské“ vnitřní poranění strojem usmrtilo devatenáctiletého Ludviga Mostowika, nejspíše migranta z Haliče, v posledním květnovém dni též o devět let staršího Františka Josefa Rabla.

Zvyšování počtu lékařů, větší úsilí státních orgánů o dohled na zdravotní péči i hygienické poměry obyvatelstva se od sklonku 19. století projeví i v postupném snižování hmú. Její úroveň v první polovině osmdesátých let – 27 promile – byla nižší než okresní i zemský průměr. Výskyt spalniček v jarních měsících 1886 zvedl naposled roční průměr hrabovské populace nad 40 promile (43,8), pětiletý průměr 30,5 promile byl na úrovni okresu. Postupně mizí větší rozdíly i v ročních průměrech hmú, jen ojediněle zvýšení vyvolá výskyt epidemie, např. v roce 1896, s tím pak opětovný růst hmú ke čtyřiceti zemřelým na tisíc obyvatel. V posledním roce 19. století hmú symbolicky naposled překonala 30 zemřelých na tisíc obyvatel a v prvním decenniu nového století konečně sledujeme podstatný pokles pětiletých průměrů o téměř 10 promilových bodů na 21,8 promile za léta 1906–1910, přesně se shodující i s hmú obyvatelstva Moravy.

Až do demografického přechodu měl reprodukční proces velmi extenzivní charakter, narodilo se hodně dětí, ale značný díl z nich také v dětském věku umíral. Četné analýzy zemřelých podle věku potvrdily i pro náš region, že každým druhým zemřelým bylo dítě.⁷²⁵ I v „dlouhém“ 19. století je stále oprávněný názor, že „křivka všeobecné úmrtnosti téměř přesně sledovala křivku kojenecké úmrtnosti.“⁷²⁶ Upřesníme proto, kolik z dětí narozených v Hrabové zemřelo již v novorozenecké skupině, do níž s ohledem na způsob udání věku v úmrtní matrice zařadíme děti zemřelé do jednoho měsíce, dále v kategorii kojenců, zahrnující všechny děti zemřelé do dovršení jednoho roku,⁷²⁷ a konečně mladších dětí umírajících mezi prvním a pátým rokem života.

Tabulka č. 4: Kojenecká úmrtnost v Hrabové v letech 1786–1910 (‰)

Období	Kojenecká úmrtnost					
	Chlapci	Dívky	Celkem	Z toho novorozenecká úmrtnost		
				Chlapci	Dívky	Celkem
1786–1790	222	220	221	111	80	95
1791–1795	346	137	243	173	59	116
1796–1800	238	81	180	111	54	90
1801–1805	353	254	300	118	34	73
1806–1810	167	283	223	42	130	85
1811–1815	339	275	312	196	225	208
1816–1820	121	274	193	34	59	46
1821–1825	400	163	283	120	82	101
1826–1830	404	315	356	149	167	158
1831–1835	214	302	257	71	170	119
1836–1840	233	217	225	100	117	108
1841–1845	250	277	261	147	108	127
1846–1850	412	302	359	265	127	198
1851–1855	458	368	414	194	206	200
1856–1860	426	194	307	221	97	157
1861–1865	367	298	333	78	119	97
1866–1870	158	106	128	73	71	72
1871–1875	271	215	248	135	97	120
1876–1880	256	168	212	68	50	59
1881–1885	205	154	179	82	54	68
1886–1890	175	226	195	62	97	79
1891–1895	210	173	192	44	30	37
1896–1900	284	165	228	59	71	65
1901–1905	256	190	223	94	73	83
1906–1910	180	204	191	68	71	70

Zdroj: Viz pozn. č. 703

Tabulka č. 5: Úmrtnost dětí ve věku 1–4 roky v Hrabové v letech 1786–1910 (‰)

Období	Chlapci	Dívky	Celkem
1786–1790	111	80	95
1791–1795	269	255	262
1796–1800	143	162	150
1801–1805	118	254	191
1806–1810	188	130	160
1811–1815	89	250	156
1816–1820	103	98	101
1821–1825	20	102	61
1826–1830	170	148	158
1831–1835	232	245	238
1836–1840	167	150	158
1841–1845	132	123	127
1846–1850	176	238	206
1851–1855	125	235	179
1856–1860	88	83	86
1861–1865	156	107	132
1866–1870	49	97	77
1871–1875	120	161	137
1876–1880	239	193	216
1881–1885	98	131	115
1886–1890	125	142	133
1891–1895	94	113	103
1896–1900	122	154	137
1901–1905	84	83	83
1906–1910	64	102	81

Zdroj: Viz pozn. č. 703

Na sklonku 18. století zemřelo v Hrabové přibližně 200 kojenců z tisíce narozených dětí, polovina z nich již v průběhu prvního měsíce života. Všechny průměry za pětiletá období potvrdily, že v kojeneckém věku zemřelo vždy více chlapců než dívek (nejvíce 346 chlapců ve srovnání jen se 137 dívkami z tisíce narozených v letech 1791–1795). Kolísající úroveň pětiletých průměrů mladších dětí mezi prvním a pátým rokem věku v rozmezí 95–262 promile, související stále především s výskytem v té době neovladatelných epidemií spalniček, neštovic, spály, záškrtu a dalších nemocí, prokazuje, že mnohdy do pěti let zemřela až polovina všech narozených dětí.

V první polovině 19. století kolísala křivka kojenecké úmrtnosti v českých zemích kolem 250 zemřelých z tisíce narozených, při započtení mladších dětí do pěti let se pohybovala kolem 350 promile.⁷²⁸ Míry v té době nepřilíhly početné populace Hrabové samozřejmě kolísají v mnohem větším rozsahu, v případě novorozenecké úmrtnosti od 46 promile za léta 1816–1820 až po 208 promile v předcházejícím pětiletí, u kojenců od 193 promile za léta 1816–1820 po 359 promile za hladových let 1846–1850. Nejvíce mladších dětí (skupiny 1–4) zemřelo na počátku třicátých let – 238 promile. I v této době se úmrtnost malých dětí blížila polovině všech narozených. Úmrtnost chlapců v kojeneckém věku stále opakovaně přesahovala 400 promile, což znamená úmrtí dvou z pěti narozených chlapců.

Ani v druhé polovině 19. století se úroveň úmrtnosti malých dětí podstatným způsobem nezměnila. Průměry za celé české země zůstaly v podstatě shodné s dřívějšími a i v Hrabové nacházíme nadále vysoké míry, největší hned na počátku padesátých let, kdy kojenecká úmrtnost dosahuje 414 promile, spolu s mladšími dětmi do pěti let téměř tři zemřelé děti z pěti narozených (593 promile). Podrobnější rozbor však naznačuje, že se stav sice jen velmi pomalu, ale přece přibližně od osmdesátých let začíná poněkud zlepšovat. V průměru za léta 1861–1865 kojenecká úmrtnost naposled přesáhla v Hrabové 300 zemřelých kojenců z tisíce narozených (332 promile), snižuje se též úmrtnost novorozenců pod 100 promile. V osmdesátých a na počátku devadesátých let je kojenecká úmrtnost nižší než 200 promile. V ročních průměrech však i v této době jsou rozdíly značné, např. kojenecká úmrtnost v roce 1885 vyskočila až na 356 promile, v předchozích dvou letech byla shodně jen 93 promile.

Teprve na počátku 20. století přichází trvalejší pokles všech měr dětské úmrtnosti. I v posledním průměru za léta 1906–1910 však stále ještě umíralo z tisíce narozených 70 novorozenců do měsíce a 191 kojenců do prvních narozenin. Spolu s 81 zemřelými mladšími dětmi to znamenalo, že i na počátku 20. století neoslavilo své páté narozeniny každé čtvrté narozené dítě.

Při studiu úmrtnosti sehrává opět významnou roli sezonnost, jejíž výrazné projevy v této době souvisí úzce s úrovní zdravotnictví a špatnými hospodářskými poměry. Rozbor dat z přelomu 18. a 19. století potvrdil stav, který je v rozložení úmrtnosti zcela typický – nejvyšší podíl zemřelých na sklonku zimy a v jarních měsících, kdy obyvatelstvo trpělo nedostatkem výživy i slunce. Nejvíce úmrtí připadalo na měsíc březen (13,7 %), v nevelkém odstupu následoval duben (13 %) a únor s 11,3 %. Na opačném pólu byla úmrtí na konci léta a počátkem podzimu, minimum zemřelých bylo nalezeno v hrabovské úmrtní matrice v srpnu – pouze 3,8 %. Ani v dalších sondách se rozložení úmrtí podstatněji neodlišovalo. V šedesátých a v první polovině sedmdesátých let nejvyšší podíl úmrtí připadl na jarní měsíc duben (12,8 %), následoval květen (11 %) a opět březen s 9,8 %. Minimum zemřelých se posunulo k počátku

podzimu do měsíce září (5,6 %) a října (6,1 %). Na počátku 20. století se opět do čela prosadil březnový průměr s 13,7 % zemřelých, následoval s mírným odstupem květen (11 %) a červen (10,8 %), nejmenší podíl zemřelých zůstal v měsíci září (4,6 %), následován nyní prosincem (5,2 %).

Přirozená měna

Vzhledem k tomu, že se porodnost hrabovského obyvatelstva udržela po celé „dlouhé“ 19. století na poměrně vysoké úrovni, rozhodovala o dosaženém přirozeném přírůstku, případně úbytku, především výše úmrtnosti. S případy přirozeného úbytku se setkáme hlavně v souvislosti s výskytem demografických krizí. Projevilo se to v průběhu napoleonského období, kdy po vysokých přirozených přírůstcích v josefinské době ve shodě s celou populací českých zemí⁷²⁹ dochází k značnému poklesu hrubé míry přirozeného přírůstku (hmpp). Na snížení se podílela hlavně krizová léta 1793, 1802 a 1804 s ročním průměrným úbytkem větším než 25 promile. Nepříznivý vývoj hmpp vyvrcholil v letech 1811–1815 úbytkem 6,3 promile, v němž se promítla hlavně katastrofální úmrtnost a velmi nízká porodnost v roce 1812 (roční hmpp -40,1 promile). Po uklidnění poměrů, které přineslo v letech 1816–1825 ve shodě s obecným vývojem značný přírůstek obyvatelstva, dochází v Hrabové již ve druhé polovině dvacátých let ke snížení hrubé míry porodnosti a naopak k růstu úmrtnosti, takže v rozdílu k obecnému trendu českých zemí je výsledkem překvapivý úbytek -1,5 promile, který značně vzrostl ve třicátých letech s nástupem mortalitních krizí; v roce 1835 způsobily jeden z největších propadů roční hmpp až na -62,3 promile. Největší katastrofu prožili však obyvatelé Hrabové shodně s vývojem celého regionu až v průběhu „hladových let.“ Demografická krize v letech 1847 a 1848 způsobila neobyčejně vysoký přirozený úbytek, v ročních průměrech -47,7 promile a v následujícím roce v celém období nejvyšší -67,8 promile, tedy během dvou krizových let ubylo přirozenou měnou více než 115 osob z tisíce. I průměr druhé poloviny čtyřicátých let -20,5 promile byl největším úbytkem v celém „dlouhém“ století. Nepříznivý stav pokračoval i během první poloviny padesátých let (-7,7 promile).

Po překonání důsledků „hladových let“ začíná v dalším desetiletí v populačním vývoji Hrabové období dlouhodobého populačního růstu přirozenou měnou, spojeného s rychlým rozvojem celého průmyslového regionu.⁷³⁰ Přirozený přírůstek explozivně rostoucího a strukturální proměnou procházejícího obyvatelstva Hrabové se stabilizuje a až do první světové války se udržuje na úrovni převyšující 15 promile, jen zcela výjimečně i v ročních průměrech hmpp najdeme roky s úbytkem obyvatelstva přirozenou měnou (1872 -0,1 promile; naposled 1877 -6,1 promile). Přirozený přírůstek byl hlavním zdrojem populačního růstu, ale ani převaha 1152 živě narozených nad zemřelými během „dlouhého“ století by nedostačovala pro více než pětinašobné

zvýšení obyvatelstva obce v jeho průběhu. Nezbytné je přihlédnout též k migracím.

Migrace obyvatelstva

Skutečnost, že známe k datům soupisů a sčítání počet obyvatel obce a na základě rozboru církevních matrik také údaje o výši přirozené měny, umožňuje výpočtem bilance obyvatelstva poznat i úlohu migrací v populačním vývoji Hrabové.⁷³¹

Tabulka č. 6: Bilance obyvatelstva Hrabové 1791–1910

Rok	Počet obyvatel	Rozdíl	Narozených	Zemřelých	Rozdíl	Bilance obyvatelstva
1791	419	110	901	804	97	13
1834	529					
1834	529	20	404	465	-61	81
1850	549					
1850	549	298	612	484	128	170
1869	847					
1869	847	188	499	342	157	31
1880	1035					
1880	1035	403	567	363	204	199
1890	1438					
1890	1438	310	735	465	270	40
1900	1748					
1900	1748	463	838	481	357	106
1910	2211					

Zdroj: Viz pozn. č. 699, 700, 703

Z údajů v tabulce č. 6 vyplývá, že přírůstek přirozenou měnou v žádné z etap vymezených rakouskými konskripcemi a cenzy nebyl zcela dostačujícím zdrojem pro pokrytí růstu počtu obyvatel Hrabové. V první etapě „dlouhého“ století při malé dynamice růstu dostačoval nevelký počet přichozích, ve druhé fázi explozivního populačního vývoje od poloviny 19. století přes vyšší hrubou míru přirozeného přírůstu počty imigrantů narůstaly.

V počátečním období do poloviny třicátých let 19. století bilance obyvatelstva potvrzuje, že teritoriální mobilita byla velmi nízká, zvýšila se v následujících letech, kdy pokryla i úbytek přirozenou měnou v důsledku epidemií konce čtyřicátých let. Od poloviny století se s rychlým postupem industrializace a pro průmyslové lokality typickou „bytovou nouzí“ začali v Hrabové usazovat migranti využívající možnost každodenní docházky do průmyslových závodů v jejím blízkém okolí, hlavně ve Vítkovicích a ve Vratimově. Především v obdobích prosperity, v šedesátých a osmdesátých letech 19. století i na počátku 20. století, se intenzita migrací zvyšovala. I když se intenzita imigrace nemohla srovnávat s průmyslovými obcemi, v nichž měla rozhodující úlohu v jejich rychlém rozvoji, ani s imigrací do sousední Hrabůvky,⁷³² přispěli migranti k jejímu populačnímu vzestupu i strukturální socio-ekonomické proměně.

Rozbor původu obyvatelstva, který na základě sčítacích operátů z roku 1900 a 1910 provedla Eva Bařinová,⁷³³ ukázal, že i na počátku 20. století převážná část obyvatelstva patřila k místním rodákům, i když jejich podíl mírně klesal, v roce 1900 tvořil 58,3 %, o deset let později se snížil na 56,7 %. Dvě pětiny přítomných patřily k přistěhovalcům, tři pětiny z nich (58,4 %) přicházely ovšem z nevelkých vzdáleností v okruhu do 10 kilometrů, naproti tomu ze vzdálených oblastí nad 40 kilometrů to byl pouze každý přibližně šestý migrant (16,2 %). Rozhodující úlohu zaujímaly vnitřní migrace, tedy příchozí ze zemí habsburské monarchie, převážně pak z Předlitavska (98 %), dvě procenta náležela vnějším migracím, příchozím z nepříliš vzdáleného pruského Slezska. Polovina imigrantů do Hrabové měla rodiště na území Moravy (50,2 %), více než třetina jich pak přicházela z již v sousedství obce za řekou Ostravicí se rozprostírajícího území těšínského Slezska (37,1 %). Postupně narůstalo, i když méně ve srovnání s průmyslovými lokalitami Ostravska i Karvinska, i zastoupení rodáků z Haliče (4,5 %), která se hlavně na konci 19. století stala významným dodavatelem pracovních sil v ostravské průmyslové oblasti.⁷³⁴ V Hrabové jich cenzus v roce 1910 zachytil celkem 43, z toho bylo 16 žen a 27 mužů. Z dalšího území monarchie již přicházeli pouze jednotlivci – nejvíce z opavského Slezska (3,4 %), malý díl připadal na Čechy (1,7 %) a zalitavskou část monarchie (1,1 %). Z profesního hlediska však bylo důležité, že ze vzdálenějších okresů Čech i Moravy s vyšší úrovní vzdělanosti přicházeli často učitelé, kněží, příslušníci policie, ze zaostalé Haliče se značným podílem málo vzdělaného obyvatelstva pak migranti hledající nádenickou práci, v případě Hrabové často i v zemědělství. Nejvíce migrantů bylo z blízkých obcí Místecka a Frýdecka, méně již ze vzdálenějších okresů Těšín a Nový Jičín. Pro mnohé z nich byla motivací možnost najít lépe placenou práci v blízkých hutích a dolech ve Vítkovicích, Moravské Ostravě a ve vratimovské celulózce, jen někteří z nich hledali obživu v zemědělství. Je třeba též upozornit, že na

značném zastoupení rodáků z blízkých obcí, hlavně Vratimova, Hrabůvky, Zábřehu i Vítkovic, se výrazně podílely ženy, které se do Hrabové provdaly.

Složení obyvatelstva

Éra modernizace, spjatá hlavně s rozvojem industrializace, vyvolávající teritoriální i sociální mobilitu obyvatelstva, vedla k zásadním změnám ve strukturách obyvatelstva. Na Ostravsku dynamický růst průmyslových center způsobil v biologické skladbě podle pohlaví a věku zřetelné nerovnováhy. Specifické prostředí ostravské průmyslové oblasti s přednostním rozvojem těžkého průmyslu vytvořilo pracovní příležitosti hlavně pro mladé muže a jejich podíl tak narůstal.⁷³⁵ Jak tyto změny zasáhly do vývoje obyvatelstva Hrabové?

Podrobnou analýzu složení obyvatelstva umožňují až výsledky sčítání obyvatelstva.⁷³⁶ Na rozdíl od průmyslových lokalit s výraznou převahou mužů, např. Vítkovic, kde v roce 1910 muži tvořili téměř třípětinovou většinu, Hrabová, ležící na okraji průmyslové oblasti, si zachovala i na konci „dlouhého“ století vcelku vyrovnané zastoupení obou pohlaví. V posledním roce 19. století měly ženy ještě mírnou převahu, index maskulinity (Im) dosahoval pouze 973, během následujícího desetiletí i zde migrace za zaměstnáním poněkud pozměnily obraz, převaha mužů – Im 1043 – byla však ve srovnání s blízkými průmyslovými centry nesrovnatelná. Složení obyvatelstva podle pohlaví je třeba analyzovat v úzké vazbě na strukturu populace podle věku.

Pro charakteristiku věkového složení obyvatelstva historická demografie používá většinou tzv. Sundbärgovo dělení, které podle zastoupení tří základních skupin – dětského, reprodukčního a poreprodukčního věku – stanoví typ populace.⁷³⁷ V Hrabové podíl dětské skupiny (0–14) v obou cenzech zaujímal vždy dvě pětiny místního společenství (v roce 1900 39,4 %, v roce 1910 40,9 %), reprodukční generace do 50. narozenin tvořila přibližně polovinu (50,1 a 48,9 %), poreprodukční pak pouze desetinu (10,5 a 10,2 %). Hrabovská populace byla ještě před první světovou válkou svou skladbou poměrně mladá s vysokým zastoupením dětí a přesně splňovala kritéria pro zařazení do Sundbärgova progresivního typu bez umělé regulace a omezování plodnosti. V Hrabové ještě i v průběhu prvního decennia nového století narůstal podíl dětí (0–14), který se zvýšil o 1,5 procentního bodu, hlavně vysokým přírůstkem chlapců (1,1 %). Naopak se o 0,3 procentního bodu snížil podíl poreprodukční skupiny. Tím rychlejší postup změn způsobených demografickým přechodem lze očekávat v poválečné době.

Při sledování podílů tří základních Sundbärgových generací z hlediska pohlaví můžeme v obou cenzech postřehnout mírnou převahu chlapců v dětské generaci 0–14 (v roce 1900 o 0,6, v roce 1910 o 1,3 procentního bodu), s migrací za obživou na Ostravsko narůstající nepoměr ve prospěch mužů v reprodukční skupině (v roce 1900 o 0,5, v roce 1910 již 3,3 procentního bodu)

a vzhledem k dřívějším úmrtím mužů nerovnováhu v poreprodukční generaci (v roce 1900 převaha žen o 2,5, v roce 1910 o 2,4 procentního bodu). Že na růstu zastoupení mužů v populaci Hrabové se podílely hlavně příchody mladých migrantů za prací, dokládá i jejich zřetelná převaha v produktivním věku, v roce 1910 zaujímal mezi 15. a 45. rokem téměř čtvrtinu obyvatel obce (24,1 %), zatímco na ženy připadala jen pětina (20,7 %), naopak ve vyšších věkových skupinách mezi 50. a 70. rokem věku proti 3,4 % mužů stálo 5,5 % žen.

Ani při zběžném pohledu na data charakterizující složení obyvatelstva Hrabové podle rodinného stavu nepostřehneme nápadnější nerovnováhy. V obou sčítáních z let 1900 a 1910 připadaly na svobodné asi tři pětiny přítomných (vždy přibližně 62 %, což odpovídalo též vysokému podílu dětí v místním společenství, na ženaté muže a vdané ženy třetina (cca 33 %), na vdovce a vdovy dvacetina (asi 5 %). Pro budoucnost perspektivní kategorie rozvedených se objevuje až v roce 1910 s minimální účastí tří osob. Jestliže však přihlédneme ke srovnání podle pohlaví, zjistíme narůstající podíl svobodných mužů, v roce 1910 již o 5,2 procentního bodu převyšující svobodné ženy. Hlubší pohled pak prokazuje, že to bylo hlavně zásluhou věkové skupiny nad 20 let, kde převaha mužů dosahuje 3 procentní body. I v kategorii ženatých mužů se vyskytuje mírná převaha nad vdanými ženami, což opět souvisí s dočasnými pobyty migrantů, kteří v obcích s možností každodenní docházky do zaměstnání hledali ubytování. Ve skupině vdov a vdovců je jednoznačná převaha žen vždy více než 4 procentní body.

S rozvojem industrializace souvisely na Ostravsku též změny kulturního složení obyvatelstva podle národnosti, náboženského vyznání a vzdělání. Při studiu národnostního vývoje jsou možnosti limitovány tím, že při rakouských sčítáních byla od roku 1880 registrována pouze tzv. obcovací řeč, která hlavně ve smíšených oblastech nebyla zcela přesným kritériem pro stanovení národnosti. Na Ostravsku hlavním rysem národnostního vývoje v závěrečných desetiletích „dlouhého“ 19. století byl ústup české národnosti ve prospěch Němců.⁷³⁸ V moravsko-ostravském politickém okrese mezi sčítáními roku 1900 a 1910 vzrostl jejich podíl z 28,5 na 39,9 % při současném poklesu české obcovací řeči z 55,2 na 48,2 %.⁷³⁹ Centry německého etnika byly hlavně Vítkovice, Moravská Ostrava a Přívoz. Obyvatelstvo Hrabové přes blízkost germanizujících se průmyslových obcí si i vzhledem k početnému jádru starousedlíků stále zachovávalo naprosto dominující českou homogenitu. Český charakter si po celou dobu udržela též hrabovská škola a místní správa. Také hrabovští izraelité se netradičně ve své většině přihlásili k češtině, ze tří rodin v roce 1910 jen jedna uvedla obcovací řeč německou. Podíl k české obcovací řeči se hlásících přítomných mezi předválečnými sčítáními poklesl o pouhé dvě desetiny procentního bodu (z 97,5 na 97,3 %), zastoupení německého etnika se zvýšilo jen nepatrně (z 2,1 na 2,5 %). Bylo to především výsledkem příchodu kvalifikovaných sil do vratimovské celulózky, pocházejících např. z Dolních

Rakous. Naproti tomu rychle se asimilovali příchozí z Haliče, kteří se až na malé výjimky přihlašovali k české obcovací řeči, takže minimální podíl polštiny 0,4 procentního bodu v roce 1900 se již v následujícím cenzu neobjevil. Zajímavostí byla v roce 1910 přistěhoválá rodina, která se přihlásila k vlašské obcovací řeči (0,2 %).

I v náboženské skladbě obyvatelstva Hrabové se až do první světové války udržela tradiční homogenita s naprostou převahou římskokatolického vyznání, k němuž se v roce 1900 přihlásilo 99 % přítomných a při následujícím cenzu v roce 1910 byl úbytek pouze 0,2 procentního bodu. Mírně vzrostlo zastoupení izraelitů, ke dvěma rodinám v roce 1900 se přistěhovalo pět členů třetí, takže podíl se zvýšil o desetinu procentního bodu 0,6 na 0,7 %. Jen málo se přes migrace z Těšínska s tradičně vyšším podílem evangelíků⁷⁴⁰ setkáváme s nimi v Hrabové (vždy jen 0,4 %). I v náboženské struktuře k podstatnějším změnám došlo až po první světové válce.

Podle vzdělanosti bylo obyvatelstvo při sčítáních zařazováno jen do tří základních skupin: umí číst a psát, umí jen číst, neumí číst ani psát. V moravskoostravském politickém okrese i poslední rakouské sčítání zachytilo hlavně v důsledku početných migrací z kulturně zaostalé Haliče 1,5 % pologramotného a 5,3 % negramotného obyvatelstva.⁷⁴¹ Ve srovnání s okresním průměrem prokázali Hrabovští lepší vzdělanostní úroveň, která se během deseti let mezi cenzy zlepšila natolik, že málo vzdělané skupiny se staly okrajovými. Podíl pologramotných klesl ze 4,3 na 1,7 %, zcela negramotných ze 3 na 0,9 %, takže v roce 1910 s 97,3 % gramotných převyšovali i moravský zemský průměr. Zejména mezi pologramotnými tradičně větší díl připadal na ženy, hlavně ve vyšším věku. Většina pologramotných a negramotných nacházela uplatnění v zemědělství, nejčastěji jako pacholci a děvečky u sedláků. Podle teritoriálního původu se mezi nimi v roce 1910 rovnou měrou vyskytovali místní rodáci, migranti z Moravy a ze Slezska, v roce 1910 též Haličané, ale jejich zastoupení nebylo převažující.

Proměny, jimiž procházelo obyvatelstvo Ostravska během „dlouhého“ 19. století, hlavně v jeho závěrečných desetiletích, nejzřetelněji ukazuje jeho socio-ekonomické složení. Hrabová na jeho počátku byla malým agrárním sídlem, podle sčítání v roce 1910 však již převážná část obyvatel nacházela zaměstnání v průmyslu (50,8 %). Protože se na katastru obce žádný průmyslový podnik v této době nevyskytoval, typický byl odchod většiny migrantů, ale též „čeledi a selských synů do dolů a průmyslových závodů na Ostravsku, kde dostali větší mzdu a byli pány svého volného času“. Tyto změny „vnesly zmatek do dosavadního ustáleného vesnického života a zapříčinily úpadek mnoha selských a chalupnických usedlostí“.⁷⁴² Zcela rozhodující místo připadalo Vítkovickým železárnám, v nichž uplatnění hledala čtvrtina obyvatel, ve srovnání se stavem v roce 1900 se sice o šest procentních bodů snížil, ale stále značný byl i podíl vratimovské celulózky (14 %). Řada hrabovských mužů

(5,5 %) docházela i na blízké šachty, hlavně Louis ve Vítkovicích, otevřený v roce 1891, a Alexander v Kunčičkách (1896), v dosahu však byly i doly v Moravské Ostravě aj. Vedle průmyslu zůstalo stále druhým nejdůležitějším zdrojem obživy zemědělství s téměř třetinovým podílem (31, 8 %), menší váhu již měla výrobní řemesla (6,3 %), domácí a veřejná služba (4,6 a 2,7 %), obchod (1,5 %) a doprava (1,3 %). Proměna charakteru celého regionu, která podstatně zasáhla do vývoje Hrabové, způsobila, že před první světovou válkou podíl závislého obyvatelstva, náležejícího k různým skupinám dělnictva, přesáhl již tři čtvrtiny, zatímco stále ještě samostatných, převážně sedláků a řemeslníků, nedosahoval ani pětiny obyvatel obce. Velmi malá část připadala na inteligenci a úředníky – pouhá 2 %.

Závěr

„Dlouhé“ 19. století přineslo zásadní změnu podoby Ostravska a způsobu života jeho obyvatel. S prosazením modernizačního procesu a vznikem ostravské průmyslové oblasti zmizela tradiční společnost a vlády se ujalo nové industriální společenství. I pro blízko průmyslových středisek ležící Hrabovou byl z ekonomického i civilizacího hlediska rozhodující rozvoj ostravské aglomerace spojený s rozmachem těžkého průmyslu, především kamenouhelného hornictví a hutnictví. V životě místního obyvatelstva před první světovou válkou zásadní proměny přicházející s nastupujícím demografickým přechodem teprve startovaly, jen mírně klesaly základní míry porodnosti i úmrtnosti, rodiny byly stále velmi početné, úmrtnost malých dětí ukazuje, že extenzivní charakter reprodukce vládu předával jen zvolna. Dynamický růst obyvatelstva obce, intenzivní teritoriální mobilita i proměny v biologickém a hlavně socio-ekonomickém složení však jednoznačně dokládají, že i hrabovská populace prochází zásadním přerodem, dovršeným až po velké válce.

⁶⁹⁶ Podrobněji k této problematice viz DOKOUPIL, Lumír, NESLÁDKOVÁ, Ludmila a LIPOVSKI, Radek. *Populace Rakouského Slezska severovýchodní Moravy v éře modernizace (od 60. let 19. století do první světové války)*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, s. 7–16. ISBN 978-80-7464-729-1.

⁶⁹⁷ GAWRECKI, Dan a kol. *Průmyslové oblasti českých zemí za kapitalismu: svazek I. (1780–1918)*. Opava: Slezský ústav ČSAV, 1987, s. 49–54, 239–268. K vývoji regionu viz DOKOUPIL, Lumír a MYŠKA, Milan. Slezsko a severovýchodní Morava: historický nástin. In: DOKOUPIL, Lumír, MYŠKA, Milan a SVOBODA, Jiří, ed. *Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy, A-M*. Ostrava: Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, 2005, s. 33–64. ISBN 80-7368-024-6.

⁶⁹⁸ KÁRNÍKOVÁ, Ludmila. *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965, s. 287–307. K přesnosti dat konskripci SEKERA, Václav. *Obyvatelstvo českých zemí v letech 1754–1918: I. díl. 1754–1865*. Praha: Český statistický úřad, 1978, s. 8–11.

⁶⁹⁹ MZA, Moravské gubernium, sign. M 41, kart. 968; SCHWOY, Franz Joseph. *Topographie vom Markgrafthum Mähren*. Wien: Gedruckt bey Joseph Hraschanzky k. k. deutsch-und

hebräischer Hofbuchdrucker und Buchhändler, 1794; WOLNY, Gregor. *Die Markgrafschaft Mähren: topographisch, statistisch und historisch geschildert, sv.1*. Brünn: K. Winiker, 1835.

⁷⁰⁰ Počet obyvatel při jednotlivých cenzech viz FIALOVÁ, Ludmila a kol. *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1910 I, sv. 2*. Praha: Federální statistický úřad, 1978, s. 560–561.

⁷⁰¹ POURSIN, Jean-Marie. *Ludność świata*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976, s. 18, tab. 3. Skupiny: 1. Stacionární obyvatelstvo – bez přírůstku; 2. Pomalý růst 0,1–0,5 %; 3. Mírný růst 0,5–1,0 %; 4. Rychlý růst 1,0–1,5 %; 5. Velmi rychlý růst 1,5–2,0 %; 6. Explozivní růst nad 2 %. Vzhledem k překrývání mezních hodnot byla provedena úprava: 1. Stacionární obyvatelstvo – bez přírůstku; 2. Pomalý růst 0,1–0,5 %; 3. Mírný růst 0,6–1,0 %; 4. Rychlý růst 1,1–1,5 %; 5. Velmi rychlý růst 1,6–2,0 %; 6. Explozivní růst nad 2,0 %.

⁷⁰² DOKOUPIL, Lumír. *Obyvatelstvo ostravské průmyslové oblasti do sčítání 1869*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 30, tab. 10. Spisy Pedagogické fakulty v Ostravě, sv. 57.

⁷⁰³ Při analýze byly využity církevní matriky Hrabové: ZAO, Sbírká matrik, sign. MO II 1, inv. č. 1841; tamtéž, sign. MO II 2, inv. č. 1842; tamtéž, sign. MO II 3, inv. č. 1843; tamtéž, sign. MO II 4, inv. č. 1844; tamtéž, sign. MO II 5, inv. č. 1845, tamtéž, sign. MO II 6, inv. č. 1846; tamtéž, sign. MO II 7, inv. č. 1847; tamtéž, sign. MO II 8, inv. č. 1848; tamtéž, sign. MO II 9, inv. č. 8736; tamtéž, sign. MO II 10, inv. č. 13261; Úřad městského obvodu Ostrava-Jih, Matriční úřad ÚMOB Ostrava-Jih, kniha zemřelých 3. Při excerpci této matriky děkuji za pomoc hrabovskému faráři R.D. Mgr. Adrianu Wykřetovi a matrikáře Lubomíře Chudé.

⁷⁰⁴ Hrubá míra sňatečnosti (hms) udává počet sňatků v přepočtu na tisíc obyvatel středního stavu.

⁷⁰⁵ KÁRNÍKOVÁ, Ludmila. *Vývoj*, s. 336, tab. 3B, odtud i další data pro komparaci hrubých měř obyvatelstva českých zemí.

⁷⁰⁶ DOKOUPIL, Lumír. *Obyvatelstvo*, s. 56, tab. 19.

⁷⁰⁷ Tamtéž, s. 70, tab. 23.

⁷⁰⁸ FIALOVÁ, Ludmila. Sezónnost demografických událostí v českých zemích v 17.–20. století. *Demografie*. 1995, roč. 37, č. 1, s. 9–20. ISSN 0011-8265.

⁷⁰⁹ Počet narozených na tisíc obyvatel středního stavu.

⁷¹⁰ KÁRNÍKOVÁ, Ludmila. *Vývoj*, s. 332, tab. 3A a s. 336, tab. 3B.

⁷¹¹ DOKOUPIL, Lumír, NESLÁDKOVÁ, Ludmila a LIPOVSKI, Radek. *Populace*, s. 111, tab. 7.

⁷¹² Mimo registraci zůstal nevelký počet izraelitů.

⁷¹³ Tamtéž, s. 126, tab. 10.

⁷¹⁴ SLÁMA, František. *Vlastivědné putování po Slezsku: obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského a pruského Slezska*. Praha: Jan Otto, 1886, s. 214.

⁷¹⁵ FIALOVÁ, Ludmila a kol. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha: Mladá fronta, 1996, s. 171. ISBN 80-204-0283-7.

⁷¹⁶ Podruh, v Hrabové též označení komorník.

⁷¹⁷ MAUR, Eduard. *Základy historické demografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, s. 141.

⁷¹⁸ KÁRNÍKOVÁ, Ludmila. *Vývoj*, s. 71.

⁷¹⁹ Tamtéž, s. 73–74.

⁷²⁰ DOKOUPIL, Lumír. *Obyvatelstvo*, s. 74.

⁷²¹ GROBELNÝ, Andělín. Hladová léta ve Slezsku 1846–1856. *Slezský sborník*. 1958, roč. 56, s. 51–78, 193–214; DOKOUPIL, Lumír. Důsledky hladových let v polovině 19. století pro vývoj populace Těšínských Beskyd. In: DOKOUPIL, Lumír. *Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1975, s. 59–82. C-10, sv. 45.

⁷²² DOKOUPIL, Lumír. *Obyvatelstvo*, s. 75.

⁷²³ DOKOUPIL, Lumír, NESLÁDKOVÁ, Ludmila a LIPOVSKI, Radek. *Populace*, s. 159, tab. 14.

⁷²⁴ Zahradník – držitel menší zemědělské usedlosti.

-
- ⁷²⁵ NOVÁKOVÁ, Olga. Úmrtnost kojenců a mladších dětí v 19. a 1. polovině 20. století. *Demografie*. 2003, roč. 45, č. 3, s. 177. ISSN 0011-8265; DOKOUPIL, Lumír. *Obyvatelstvo*, s. 87, tab. 28 a s. 88, tab. 30.
- ⁷²⁶ KÁRNÍKOVÁ, Ludmila. *Vývoj*, s. 70.
- ⁷²⁷ Porovnáním data úmrtí a narození v matrikách byly upřesněny zápisy udávající úmrtí dětí v jednom roce a jejich zařazení do skupiny kojenců a mladších dětí 1–4. Datum narození se nepodařilo dohledat v 9 ze 72 případů (12,5 %).
- ⁷²⁸ Ke srovnání použita práce: KÁRNÍKOVÁ, Ludmila. *Vývoj*, s. 338, tab. 4.
- ⁷²⁹ Tamtéž, s. 336, tab. 3B.
- ⁷³⁰ Pro srovnání viz DOKOUPIL, Lumír. *Obyvatelstvo*, s. 52–55, tab. 15–18.
- ⁷³¹ PAVLÍK, Zdeněk, KALIBOVÁ, Květa. Mnohojazyčný demografický slovník (český svazek). *Acta demographica XV*. Praha: Česká demografická společnost, 2005, s. 108, odst. 814. ISBN 80-239-4864-4.
- ⁷³² ZÁŘICKÝ, Aleš a kol. (ed.). *Lumír Dokoupil: z díla historického demografa*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015, s. 427, tab. 2. ISBN 978-80-7464-760-4.
- ⁷³³ BAŘINOVÁ, Eva. *Populační vývoj obce Hrabové před první světovou válkou*. Ostrava, 1985. Magisterská diplomová práce. Pedagogická fakulta v Ostravě, s. 50–55 a tab. s. 59–60. Práce vznikla v diplomovém semináři PF v Ostravě pod mým vedením.
- ⁷³⁴ K úloze haličských migrací ve vývoji ostravské průmyslové oblasti viz: PITRONOVÁ, Blanka. Haličské migrace na Ostravsko. In: *Studie o vývoji průmyslu a průmyslových oblastí 7*. Opava: Slezský ústav ČSAV, 1979; MYŠKA, Milan. Migranti z Haliče a jejich podíl na utváření dělnické třídy v uhelném průmyslu Moravské Ostravy ve 2. polovině 19. století. In: *Ostrava 4: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1967, s. 147–181.
- ⁷³⁵ DOKOUPIL, Lumír. *Obyvatelstvo*, s. 104.
- ⁷³⁶ Východiskem rozboru jsou sčítací operáty z cenzů v roce 1900 a 1910, viz BAŘINOVÁ, Eva. *Populační vývoj*, s. 14–49.
- ⁷³⁷ MAUR, Eduard. *Základy*, s. 92–93.
- ⁷³⁸ MYŠKA, Milan. Moravská Ostrava nejvýznamnějším střediskem těžkého průmyslu v českých zemích (1880–1918). In: JIŘÍK, Karel, ed. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sřinga, 1993, s. 207. ISBN 80-85491-39-7.
- ⁷³⁹ DOKOUPIL, Lumír, NESLÁDKOVÁ, Ludmila a LIPOVSKI, Radek. *Populace*, s. 284, tab. 42.
- ⁷⁴⁰ Tamtéž, s. 263–266 a tab. 39.
- ⁷⁴¹ Tamtéž, s. 302, tab. 47.
- ⁷⁴² BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 14; JIŘÍK, Karel. *Hrabová*, s. 503.

Ze spolkového života Hrabové

Sbor dobrovolných hasičů Hrabová

Podmínky pro vznik hrabovského sboru dobrovolných hasičů připravoval již od svého nástupu na místní obecnou školu roku 1891 učitel Jindřich Dohnal, který se stal společně s učitelem Rudolfem Ludwigem z Moravské Ostravy zakladatelem župní jednoty hasičské na severovýchodní Moravě a horlivým propagátorem hasičské myšlenky. Po Dohnalově odchodu na školu do Hrabůvky v roce 1895 se založení sboru odložilo o rok.⁷⁴³

Ustavující členská schůze Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové byla za podpory starosty obce Rudolfa Držonky svolána na 5. července roku 1896 do hostince Marie Černé (U Lípy), kdy se zakládajícími členy sboru stalo 74 občanů.⁷⁴⁴ Starostou (předsedou) sboru byl zvolen tehdejší starosta obce rolník Rudolf. Držonka. Jednatel byl zvolen učitel František Vaněk, pokladníkem nadučitel František Bartoník.⁷⁴⁵ Od obce sbor převzal dvoukolovou stříkačku vídeňské firmy Knaust zakoupenou v roce 1884 a také dřevěné skladiště vystavěné téhož roku.⁷⁴⁶

V srpnu roku 1896 byla od firmy A. R. Smékal & J. Krátký zakoupena nová stříkačka.⁷⁴⁷ Sbor ve svých začátcích neprožíval jednoduché období. Přes podporu místních občanů, kteří finančně přispívali na hasičskou výzbroj, se kupovalo na dluh a platilo směnkami; finanční prostředky sbor zajišťoval pořádáním slavností, zábav a žádostmi o podporu u zámožných mecenášů (např. majitel hrabovského velkostatku a paskovského zámku Günther hrabě von Stolberg-Stolberg), pojišťoven a průmyslových podniků.⁷⁴⁸ Nejprve neměl sbor ani svou stálou místnost k pořádání členských schůzí, přednášek či školení, a proto byly akce pořádány v místnostech pokaždé jiného hrabovského hostince. Od roku 1897 se akce konaly v budově tzv. staré školy, neboť v hostincích byly schůze rušeny stálým provozem.⁷⁴⁹

Veškerá požární výzbroj byla uložena v prozatímním vlhkém dřevěném skladišti,⁷⁵⁰ a tak se 19. června 1904 rozhodl hrabovský obecní výbor vystavět nové zděné hasičské skladiště s dřevěnou věží určenou k sušení požárních hadic. Nové skladiště bylo slavnostně předáno k užívání 30. července 1905, staré skladiště se přeměnilo na obecní byt.⁷⁵¹ V roce 1907 byla na popud bývalého hrabovského učitele a hasičského župního dozorce Jindřich Dohnala založena hasičská pamětní kniha významných událostí v životě sboru a zásahu

při požárech. O rok později vzniklo první dorostenecké družstvo a roku 1910 hasiči zakoupili první mechanický žebřík a nový podvozek ke stříkačce.⁷⁵²

V průběhu 1. světové války byla činnost sboru značně omezena, neboť řada členů byla povolána do armády. Již na počátku války padlo rozhodnutí zřídit v Hrabové lazaret pro raněné vojáky v budově tzv. nové školy. Toto rozhodnutí vzešlo ze snah rakouského Červeného kříže, který úzce spolupracoval s vojenskou správou. Ke zřízení lazaretu došlo 23. srpna 1914, přičemž jeho zřizovatelem se stal místní Sbor dobrovolných hasičů v Hrabové, který lazaret zřídil na vyzvání Jednoty hasičské Markrabství moravského. Lazaret byl umístěn do budovy tzv. nové školy (dnešní ÚMOB Hrabová) a budovy fary.

Obr. 118. Členové hrabovského dobrovolného hasičského sboru spravující vojenský lazaret, 1914–1915

Hasičský sbor ve spolupráci s občany shromáždil pro lazaret postele se slamnými, polštáře z peří, plachty, pokrývky, spodní prádlo a také obvazový materiál. Činnost lazaretu byla ukončena k 10. květnu 1915; starosta sboru Jan Vogt obdržel stříbrnou medaili za zásluhy, člen sboru Jan Mutina pak medaili bronzovou.⁷⁵³

Po vzniku samostatné Československé republiky byla činnost Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové obnovena. První výborová schůze se konala 3. listopadu 1918. Hrabovští hasiči si nechali ušít stejnokroje, na schůzi v lednu

1919 si zvolili nový výbor a znovu začali pořádat cvičení, kulturní a společenské akce. V docházce do cvičení byla zavedena přísná kázeň. Člen, který vynechal cvičení třikrát, byl vyloučen. Starosty sboru v období první republiky, které přineslo další rozvoj místního sboru, byli Vincenc Žáček, Jan Piskoř a Alois Adámek. V jubilejním roce 1921, kdy sbor oslavoval 25 let své existence, byl založen ženský odbor, do něhož nastoupilo 13 členek, později jejich počet stoupl na 22.⁷⁵⁴

Příjmy vlastní činnosti umožnily hasičskému spolku roku 1920 splatit dluh u spořitelny. V roce 1923 byl ustaven podpůrný fond pro pozůstalé po zemřelých činných členech. V roce 1924 přikročil sbor ke stavbě nové moderní zděné hasičské zbrojnice, jelikož přikoupením hasičské výzbroje dosavadní skladiště nevyhovovalo. Na jaře 1924 začaly stavební práce a již 14. září 1924 se konalo za účasti okolních požárních sborů a početného zástupu občanů slavnostní otevření nové požární zbrojnice.⁷⁵⁵ Tato stavba vytvořila vskutku důstojný stánek pro spolkovou činnost, uložení výstroje a výzbroje, neboť zde byla zbrojnice (106 m²), hospodářské skladiště (30 m²) a v prvním patře byt pro zbrojíře a sál (60 m²), který měl všestranné využití. Nejpozději od roku 1933 zde zasedalo obecní zastupitelstvo. Podle rozhodnutí obecní rady z 3. února 1935 sál hasičské zbrojnice užívala kromě samotného hasičského sboru (vždy první neděli v měsíci) také církev československá (každou druhou neděli) a obecní zastupitelstvo (třetí a čtvrtou neděli v měsíci). Dlužno ovšem říci, že hasiči svou stavbu financovali ze spolkových prostředků a veřejné sbírky. Dluh ve výši 90 tisíc korun, který stavbou vznikl, byl splácen výtěžkem při pořádání kulturních akcí. V roce 1933 jeho zbývající část ve výši 35 200 korun převzala obec.⁷⁵⁶ V roce 1937 byl zakoupen malý autobus ŠKODA pro přepravu mužstva a od firmy Sigmund také motorová dvoukolová stříkačka za 25 450 korun. V červnu 1939 byla zadána oprava věže hasičské zbrojnice staviteli arch. Jaroslavu Klegovi.⁷⁵⁷

Hrabovští hasiči zasahovali nejen ve vlastní obci, ale i v okolí – v Paskově, Nové Bělé, Hrabůvce, Zábřehu, Vítkovicích, Kunčicích a Vratimově. Nejobtížnější zásahy byly za řekou Ostravicí, protože chyběl most a muselo se přejíždět přes řeku. Z akcí, při kterých Hrabovští hasiči zasahovali, je možno uvést požár ve stodole Viktora Ličky (č. 54) 26. srpna 1924. Pro nedostatečný počet mužstva se musely zapojit také sestry z ženského odboru. Shořela i část strojů, a tak se škoda vyšplhala k 10 tisícům korun. Dne 31. ledna 1926 ráno hořela střecha paskovského hostince ve Vratimově. Z Hrabové se hasebních prací účastnilo 32 členů a použili 300 metrů hadic. Dne 30. listopadu 1930 vypukl požár velkého stohu slámy v Hrabové, který náležel Aloisi Ličkovi. Shořelo 800 kilogramů slámy v ceně 32 tisíc korun. Požár byl založen úmyslně, pachatelem se ukázal 57letý zemědělský dělník, který u Aloise Ličky nádeničil a který byl odsouzen na tři roky těžkého žaláře.

Během 2. světové války byla činnost sboru znovu ochromena. Sál hasičské zbrojnice byl obsazen četnictvem, autobus a stříkačka převedeny do pohotovostního střediska v Hrabůvce; mladí hasiči byli povoláni k výcviku pro likvidace požárů po leteckých náletech a poté zařazeni do oddílu říšské protiletecké ochrany *Luftschutz*.⁷⁵⁸ Několik mladých hrabovských hasičů se rovněž zařadilo do domácího protinacistického odboje v partyzánských skupinách „Záře“ a „Vela“. Při osvobození Hrabové padl 1. května 1945 u vratimovského mostu „bratr“ Jaroslav Vavruška.⁷⁵⁹ Bezprostředně po konci 2. světové války se členové sboru zúčastnili sbírání raněných a padlých vojáků na katastru obce, hledání nevybuchlé munice a obnově letiště v Hrabůvce.⁷⁶⁰

V roce 1949 přispěl sbor na vybudování místního rozhlasu a na zamýšlenou výstavbu památníku obětem 2. světové války na hřbitově. V první polovině padesátých let 20. století došlo na úseku požární ochrany k organizačním změnám. V roce 1951 byla zrušena dosavadní spolková struktura, vytvořil se jednotný celostátní Československý svaz hasičstva a místní dobrovolné sbory se nazývaly jeho místními jednotami. Již o dva roky později došlo k další formální změně na místní jednoty Československého svazu požární ochrany.⁷⁶¹

V listopadu 1952 byla místnímu sboru Okresním velitelstvím v Ostravě přidělena stříkačka PS 8 a v dubnu 1953 také nové požární vozidlo AS-16. V padesátých letech se místním členům dařilo také v požárním sportu. V roce 1954 se jedno družstvo žaček probojovalo mezi 16 nejlepších družstev z celé republiky a obsadily celkové 7. místo. V roce 1955 dokonce družstvo žaček do 11 let zvítězilo na celostátní soutěži v Brně.⁷⁶² Na podzim roku 1957 započala stavba nové věže na sušení hadic, která byla předána k užívání 5. října 1958. V téže roce byl do zbrojnice zaveden vodovod. V letech 1959–1964 často ohrožovala Hrabovou povodněmi řeka Ostravice a místní potoky. Velká povodeň přišla v červenci 1960, kdy rozvodněná Ostravice ohrožovala provozovnu Prefy, ubikace zaměstnanců a rodinné domky na ulici Na potoku. Bylo rozhodnuto osoby z ohrožených domů evakuovat a dočasně ubytovat ve škole. Po protržení hrází na horním toku řeky u Paskova byl zaplaven také hrabovský statek a ulice Paskovská v délce jednoho kilometru. Obětavou práci členů sboru ocenil městský národní výbor a městská inspekce požární ochrany udělením pochvalného uznání.⁷⁶³

Již v roce 1965 byla hasičská zbrojnice svépomocí opravována. O tři roky později začala celková rekonstrukce a přestavba areálu, jež byla ukončena roku 1971.⁷⁶⁴ V roce 1973 se hrabovští hasiči úspěšně podíleli na zažehnutí několika požárů v samotné Hrabové i blízké Hrabůvce; o rok později 1974 úspěšně zlikvidovali několik požárů v místním jednotném zemědělském družstvu. V roce 1977 rovněž několik dní úspěšně zasahovali při srpnové povodni, kdy byl zaplaven celý Šídlovec. V únoru 1985 členové sboru pomáhali uvolňovat ledovou tříšť na potocích Šučí a Rybí; v březnu téhož roku se účastnili požáru stohu, v červenci vypomáhali při hledání utonulého chlapce v Odře a v srpnu

1985 drželi povodňovou pohotovost na potoce Rybí. V roce 1986 byla zavedena týdenní pohotovost při držení služeb občanům.⁷⁶⁵

Obr. 119. Zásahové vozidlo CAS 30 S3R Tatra 815-7 patřící hrabovskému sboru dobrovolných hasičů, 2016

V roce 1987 proběhla oprava střechy zbrojnice svépomocí. V letech 1989–1991 se uskutečnila velká oprava celého objektu zbrojnice. Byla přistavěna kuchyňka, provedena generální oprava podlahy sálu, vyměněna okna a garážová vrata.⁷⁶⁶ Dobrovolní hasiči roku 1994 obdrželi druhý požární vůz CAS-25. V roce 1996 si hrabovský sbor připomněl oslavami 100. výročí svého trvání. Již v lednu 1996 proběhl společenský ples a následující měsíc rovněž společenský večer. Hlavní oslavy však vyvrcholily v sobotu 6. července koncertem dechové hudby, slavnostní mší v kostele sv. Kateřiny, jubilejní členskou valnou hromadou, ukázkovým cvičením, průvodem a lidovou zábavou na hřišti TJ Sokol Hrabová.⁷⁶⁷

Při povodních roku 1997 se hrabovští hasiči vyznamenali; podíleli se v součinnosti s povodňovou komisí v čele se starostou Ing. Bohumilem Rundtem na evakuaci hrabovských občanů ohrožených povodněmi a až do konce července 1997 likvidovali následky povodní na celém území města Ostravy. Dva členové sboru byli následně za tuto činnost oceněni primátorem města Ostravy Ing. Evženem Tošenovským.⁷⁶⁸

Devět členů hrabovského hasičského sboru mj. zasahovalo rovněž při neblahém požáru hrabovského dřevěného kostela sv. Kateřiny 2. dubna 2002. Dne 30. června 2006 byl v již obnoveném kostele posvěcen nový hasičský prapor u příležitosti oslav 110. výročí založení sboru.⁷⁶⁹ V roce 2009 získal člen a dlouholetý velitel sboru Vlastimil Kroček nejvyšší možné hasičské ocenění – titul Zasloužilý hasič. Dne 18. března 2014 sbor získal nový zásahový vůz CAS 30 S3R Tatra 815-7, o dva roky později další vůz DA 15 L2T Mercedes-Benz Sprinter.⁷⁷⁰ Dne 2. července 2016 proběhly oslavy 120. výročí od založení sboru. Po mši, jež se konala v dopoledních hodinách v kostele sv. Kateřiny, a po výroční schůzi v místní základní škole, kde se setkali členové sboru a jejich hosté, se konal slavnostní průvod s účastí historických i současných hasičských vozidel, na který navázaly další akce konané na hřišti TJ Sokol Hrabová až do pozdních nočních hodin.⁷⁷¹ V současnosti hrabovské hasiče mimo stálou dobrovolnou jednotku reprezentují také družstva mladších žáků, starších žáků a dorostenců účastníci se cvičení a závodů v požárním sportu. Starostou sboru je Ing. František Koutný.

Tělovýchovná jednota Sokol Hrabová

K založení tělocvičné jednoty Sokol v Hrabové došlo 11. října 1908 v hostinci U Chlupatých (dnes Na Vyhlídce). Někteří občané chtěli místní organizaci Sokola založit již dříve, ale v Hrabové se dlouho nenacházely vhodné cvičební prostory, a proto někteří jednotlivci chodili cvičit do sokolské jednoty v Hrabůvce. Změna nastala v roce 1908, kdy majitelka hostince U Lípy Marie Černá dostala souhlas k výstavbě nové prostornější budovy hostince s rozměrným sálem vhodným pro sokolská cvičení. Dne 27. srpna 1908 se proto iniciativně sešlo v tzv. staré škole sedm občanů – Antonín Adámek, Štěpán Němec, Josef Pajorek, František Roušar, Adolf Tvarůžek a Zdeněk Oliva a vypracovali sokolské stanovy.⁷⁷² Ty k 7. září 1908 schválilo Moravské místodržitelství v Brně.⁷⁷³ Následně se 11. října konala zahajující schůze spolku v hostinci U Chlupatých,⁷⁷⁴ kde nejprve vystoupil se svou přednáškou „V zdravém těle zdravý duch“ známý ostravský spisovatel a novinář František Sokol Tůma, díky němuž se do jednoty nadšeně přihlásilo 49 členů. Prvním starostou tělocvičné jednoty Sokol byl zvolen starosta obce Ludvík Staněk, místostarostou učitel Štěpán Němec a náčelníkem Antonín Adámek.⁷⁷⁵

Dokud nebyl plánovaný sál hostince U Lípy postaven, tak se cvičilo uprostřed nálevny v hostinci U Chlupatých mezi hosty, kteří však logicky nepohlíželi na cvičení se zájmem a pochopením. Po otevření novostavby hostince U Lípy s přílehlým sálem v červenci 1909 se veškeré sokolské cvičební akce přesunuly tam;⁷⁷⁶ mimo sportovní činnost, včetně účasti na sokolských

sletech, pořádali členové hrabovského Sokola řadu vzdělávacích a kulturních akcí či divadelních představení.⁷⁷⁷

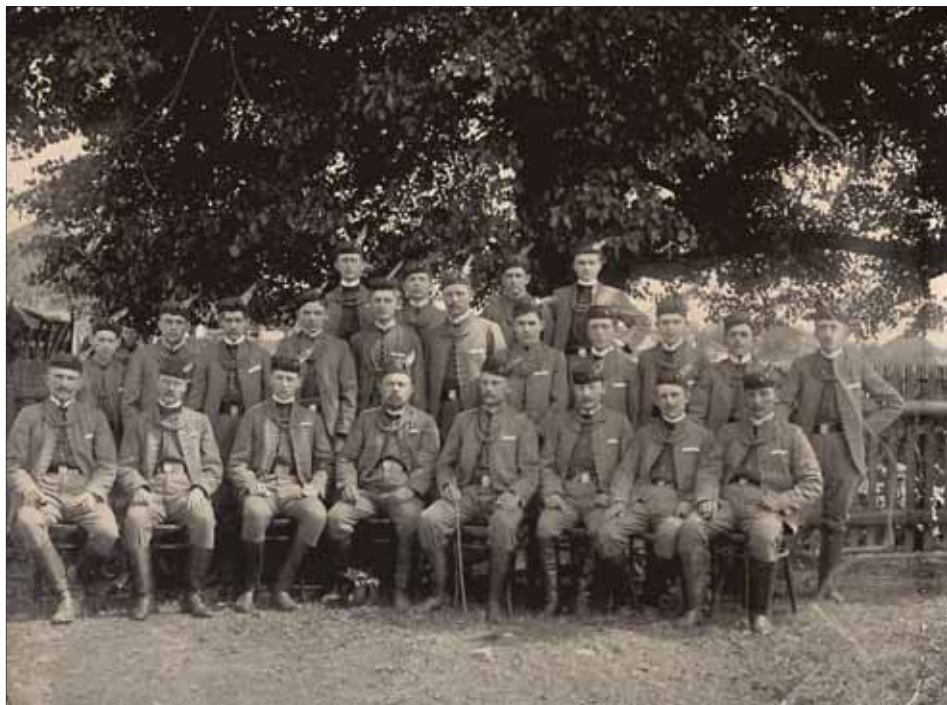
V roce 1909 začaly být organizováno cvičení žáků, poté i cvičení dorostenců (1910), cvičení žen (1911), žákyň (1915) a dorostenek (1917). Na podnět Sokola byly každoročně pořádány „Husovy oslavy“. V roce 1914 bylo v Hrabové pořádáno okrskové cvičení v „topolině“ Jana Piskoře. Po začátku 1. světové války bylo odvedeno k vojsku 22 členů. Nářadí z majetku Sokola bylo uklizeno a spolu s dalšími věcmi uschováno u jednotlivých členů před rakousko-uherským četnictvem, které pátralo po spisech jednoty. Členky Sokola byly vycvičeny v sanitní službě a ošetřovaly raněné vojiny v hrabovském lazaretu umístěném v prostorách tzv. nové školy. V důsledku bojů 1. světové války zemřelo devět členů.⁷⁷⁸

V roce 1917 došlo k obnovení činnosti Sokola, když se začalo pravidelně scházet šest členů. Dne 3. února 1918 se konala oficiálně povolená valná hromada a 25. srpna bylo v sále restaurace U Lípy uspořádáno veřejné cvičení. V prosinci 1918 byla na rozkaz České obce sokolské sestavena branná četa čítající až 30 členů. Vzhledem k ohrožení Slezska Poláky byly nařízeny odvody členů. V únoru 1919 odjelo osm členů hrabovského Sokola do Bratislavy k ochraně vlády. V předvečer oslav vzniku republiky v roce 1919 se konal štafetový běh Dombrová-Praha a Tělocvičná jednota Sokol Hrabová obsadila úsek trati Žižkov-Nová Bělá pěti běžci a 20 pořadateli. Starostou Sokola byl řídící učitel Štěpán Němec, který tuto funkci vykonával již před válkou. Obsazení náčelnických míst se střídalo obvykle po roce, nejprve to byli tři obchodní příručí – Robert Žáček (1921), Bohuš Břenek (1922), Josef Závada (1923) a po nich hutník Karel Stibor (1925). V roce 1921 měl spolek 90 členů a v roce 1934 počet členů spolku dosáhl čísla 115. Sokolové v období první československé republiky pořádali pravidelně kromě veřejných cvičení i divadelní představení, taneční zábavy, vzpomínkové večery či besídky. Přípisem říšského protektora Konstantina von Neuratha z 12. dubna 1941 byla veškerá činnost svazu, žup i místních sokolských jednot včetně Hrabové zastavena.⁷⁷⁹

Po 2. světové válce byla činnost Sokola opět obnovena. K první valné hromadě se sešli staří i mladí členové v hasičské zbrojnici 10. ledna 1946. Na této slavnostní schůzi konané pod vedením Františka Waltera byli přítomni i zástupci ostatních spolků; společně byl vzdán hold Československé republice, prezidentu Edvardu Benešovi, vítězným armádám a padlým v 2. světové válce. Významným krokem pro místní jednotu se 10. března 1950 stalo zakoupení pozemku se starými budovami od jednoho z členů, čímž byly získány prostory ke sportovní činnosti a mohlo se vybudovat nové hřiště.

V roce 1952 byl pod Tělovýchovnou jednotu Sokol začleněn Český atletický a fotbalový klub Hrabová (dále Č.A.F.K. Hrabová), který vznikl již roku 1929. Tento fotbalový klub si v roce 1933 vybuřoval hřiště na levém břehu řeky

Ostravice naproti hotelu Ostravica, od sezóny 1935–1936 mužstvo dospělých hrálo I. B třídu (za 2. světové války dokonce I. A třídu). V roce 1939 byl Č.A.F.K. Hrabová nucen vybudovat nové hřiště ve „Vrbíně“, neboť staré hřiště poničila povodeň. V roce 1943 se na počest zemřelého klubového funkcionáře konal první ročník Memoriálu Leoše Petra.⁷⁸⁰

Obr. 120. Členové hrabovské tělocvičné jednoty Sokol, dvacátá léta 20. století

V padesátých letech 20. století došlo k sjednocení československé tělovýchovy a hrabovská jednota byla začleněna pod Československý svaz tělesné výchovy a sportu. V roce 1962 byly dokončeny kabiny a klubovna a celý areál byl předán k užívání tělovýchově.⁷⁸¹ V roce 1977 se po dlouhých 25 sezónách proboujvalo družstvo mužů do I. B třídy a hned následující rok opět postoupilo do I. A třídy.⁷⁸² V roce 1978 část členů TJ Sokol chtěla sloučením s Geologickým průzkumem Ostrava získat více finančních prostředků a díky tomu propukly ostré spory. Proti byl zejména výbor TJ Sokol, neboť se jeho členové báli, že sloučením přijde jednota o svůj nashromážděný majetek. Na výborové schůzi konané 28. prosince 1978 bylo dohodnuto, že hrabovská jednota pod geologický průzkum nepřejde.⁷⁸³

V roce 1989 uniklo hrabovským fotbalistům vítězství v krajském kole Československého poháru, když prohráli ve finále s Náměští na Hané na

penalty.⁷⁸⁴ Po sametové revoluci byla roku 1991 zaregistrována dnešní Tělovýchovná jednota Sokol Hrabová, která v příštím roce získala zpět do svého vlastnictví veškerý majetek. Následně se přistoupilo k rozsáhlým rekonstrukcím a investičním akcím v areálu jednoty.⁷⁸⁵ V roce 1997 družstvo mužů sestoupilo do I. B třídy a o pět let později dokonce do ostravského městského přeboru. V letech 2007–2014 hrálo družstvo mužů opět krajskou I. B třídu, poté v sezónách 2014/2015 a 2015/2016 I. A třídu Moravskoslezského kraje, odkud opět sestoupilo do I. B třídy.⁷⁸⁶ Od 1. července 2016 nese v souvislosti se změnou zákona regulujícího činnost spolků a neziskových organizací název TJ Sokol Hrabová, z. s. V současnosti se TJ Sokol Hrabová skládá z fotbalového oddílu s družstvy mužů A, mužů B, veteránů, dorostu, žáků či benjamínků a dalších oddílů – tenisu, volejbalu⁷⁸⁷ a základní rekreační a tělesné výchovy (ZRTV). Předsedou TJ Sokol Hrabová je Petr Novák.

Dělnická tělocvičná jednota v Hrabové

V roce 1908 byla kromě tělocvičné jednoty Sokol založena také Dělnická tělocvičná jednota (dále DTJ) v Hrabové bytostně spjatá se sociálně demokratickou stranou. Hrabovská DTJ byla založena 1. srpna 1908 20 zakládajícími členy. Prvním starostou byl zvolen Karel Mikolajek, náčelníkem Metoděj Viliamus.⁷⁸⁸ Činnost DTJ se rozvíjela pomalu, neboť chyběly finanční prostředky na provoz; tělocvičná vystoupení se konala v hostinci Karla Süssera. Po přerušení činnosti v době 1. světové války byl spolek obnoven na valné hromadě konané 2. června 1918. Prvním poválečným starostou DTJ se stal Karel Duhan a po něm se mezi starosty v období první československé republiky vystřídali Theodor Hanzelka, František Mutina, Josef Pacák, Karel Balušek a Petr Nováček. Podobně jako Sokol pořádala i DTJ tělocvičná vystoupení, ochotnická divadelní představení, taneční zábavy, besídky apod. V roce 1920 založila jednota odbor žen, od roku 1929 získala kinematografickou licenci a hostinskou koncesi a v roce 1933 na podnět malíře pokojů a průmyslového výtvarníka Bohumila Kolicha začala provozovat loutkové divadlo; hřiště DTJ se nacházelo ve „Vrbíně“. V roce 1938 jednota rozšířila svou působnost na provádění branné výchovy včetně výcviku ve střelbě. V roce 1923 DTJ čítala 98 členů a v roce 1938 238 členů.⁷⁸⁹ DTJ nebyla zakázána ani v průběhu 2. světové války a její činnost byla ukončena až roku 1950 v souvislosti se sjednocením tělovýchovných sportovních a turistických organizací.⁷⁹⁰

Jednota československého Orla v Hrabové

Jednota československého Orla v Hrabové se profilovala jako tělocvičný a společensko-výchovný spolek křesťanského světového názoru, součást Kadlčákovy župy v Moravské Ostravě. Jeho ustavující valná hromada se konala 21. července 1935 a prvním starostou byl zvolen Karel Slíva. Ještě v prosinci téhož roku jej ve funkci nahradil Valentin Olšanský, kovář vítkovických železáren. V roce 1939 se starostou orla stal opět Karel Slíva. Už 25. srpna 1935 Orlové uspořádali veřejné cvičení na cvičišti u řeky Ostravice za účasti asi 300 cvičenců zakončené lidovou veselicí za účinkování župní orelské hudby z Vítkovic. Hrabovský Orel také pořádal rekrutské taneční zábavy, plesy a divadelní představení a zanikl 30. listopadu 1941 v souvislosti s rozhodnutím policejního ředitelství v Brně o zákazu Orla na Moravě.⁷⁹¹ Po skončení 2. světové války nebyl spolek obnoven.

Zábavný spolek Omladina v Hrabové

Primárním zdrojem poznání činnosti tohoto zábavního spolku jsou archiválie uložené v Zemském archivu v Opavě,⁷⁹² kde nalezneme stanovy spolku a listiny k jeho uznání úřady či dokumenty související s pořádáním spolkových akcí (výletů, slavností, tanečních zábav); uschovány jsou zde i plakáty k těmto akcím. Druhým zdrojem poznání je fond Zábavný spolek „Omladina“ Hrabová uložený v Archivu města Ostravy, v němž se však dochovala jediná kniha zápisů z výborových schůzí a valných hromad.⁷⁹³

Vznik Omladiny v Hrabové

Zábavný spolek Omladina v Hrabové byl založen pravděpodobně v souvislosti s existencí Zábavného spolku Omladina v Hrabůvce (Malé Hrabové), jenž v sousední obci fungoval již od roku 1892. V druhé polovině roku 1897 se hrabovští občané shodli na vzniku spolku stejného zaměření.

Jménem hostinského Jana Černého je podepsaná žádost o schválení vzniku Zábavného spolku Omladina v Hrabové u Paskova ze dne 4. října 1897. K žádosti se připojili úředník Arnošt Janečka, úředník Ludvík Chlupatý, rolník František Lyčka, stolař Jan Pajorek, dělník Dominik Sládeček a kotlár František Mikenda. K žádosti o uznání spolku a jeho zápisu do spolkového katastru byly přiloženy také stanovy spolku, jež nám mnohé osvětlují. Jak již z textu vyplývá, sídlo spolku bylo v Hrabové, řeč spolku byla česká a účelem spolku bylo „*pěstování duševního a společenského rozvoje členů spolkových jakož*

i obyvatelstva okolního“. Spolek byl výrazného pročeského smýšlení. Mezi prostředky k dosažení účelu patřilo čtení a odebírání knih a časopisů a s tím spojené budování vlastní spolkové knihovny, dále pořádání přednášek, rozhovorů, zábav, veřejných i soukromých výletů; z kulturní oblasti pak organizování divadelních představení, pěveckých vystoupení či koncertů. Členem spolku se mohl stát každý z Hrabové a z jejího okolí. Na zájemce nebyly kladeny zvláštní požadavky – nového člena ale musel přijmout spolkový výbor. Ten sestával z 10 osob, z nichž se volil předseda, místopředseda, pokladník, knihovník a jednatel. Jednou ročně svolával výbor řádnou valnou hromadu. Členové spolku mysleli i na jeho případný zánik – v takové situaci mělo být spolkové jmění rozděleno podle rozhodnutí, s nímž by souhlasily dvě třetiny členů. Pokud by se členové nedohodli, pak měl připadnout majetek obci Hrabové, jež by ho darovala místnímu spolku s podobnou činností a účelem. Dne 9. prosince 1897 c. k. moravské místodržitelství v Brně schválilo znění stanov spolku Omladina. Již 26. prosince 1897 se v místnostech hostince Marie Černé konala ustavující valná hromada. Prvním předsedou se stal hrabovský občan Jan Mutina starší, zůstal jím po dvě volební období. Na ustavující valné hromadě bylo odsouhlaseno odebírání časopisů Národní listy, Těšínské noviny a Brněnský drak. Knihy začaly být ukládány ve spolkové knihovně a půjčovány byly vždy po navrácení knih dříve vypůjčených.

Činnost spolku v závěru devadesátých let 19. století

Do spolkového majetku bylo na začátku roku 1898 začleněno jeviště a rekvizity – předměty pořízené a užívané již před ustavením Omladiny. Kulisy se hodily - víme, že již 17. dubna uspořádal spolek divadelní představení *Vzhůru na manévr*, národní frašku o třech jednáních podle F. Karbusa. V neděli 15. května 1898 se hrála další představení: *Pan Bulíček v tisíci úzkostech* a *Tatínkovy juchty*. Uvedená představení se konala v hostinci U Černých. V pondělí 30. května 1898 odpoledne spolek uspořádal výlet do zahrady Františky Najzarové v Hrabové. Průvod vyšel ze spolkové místnosti v hostinci U Černých. Na výletišti byla připravena americká kuželna, zvěřinec, tančily se národní tance. Poté večer probíhala v hostinci U Černých taneční zábava. V teplých dnech Omladina pořádala průvody do vzdálenějších míst – 26. června vyšli členové Omladiny z Hrabové po Místecké silnici do Vítkovic k České besedě. V neděli 3. července se konal od 15 hodin další výlet do zahrady Františky Najzarové se stejným programem jako v květnu. V neděli 31. července spolek uspořádal výlet do sousední Hrabůvky, kde se spolu s místním zábavným spolkem Omladina zúčastnil oslav věnovaným Františku Palackému. S podzimem se členové spolku uchýlili do vyhřátých interiérů: 19. listopadu se konala v hostinci Jana Černého taneční zábava, v neděli 27. listopadu spolek odehrál v hostinci divadelní představení *Na dušičky aneb*

Modlitba na hřbitově. Silvestrovský den patřil divadelnímu představení *Posel lásky*, následovala volná zábava.

Volby valné hromady na rok 1899 proběhly již 4. prosince 1898. Ze zápisů hromady víme, že zájemci o četbu měli rozpůjčováno 39 knih ze spolkové knihovny. V neděli 26. února 1899 hráli členové Omladiny divadelní představení *Otče náš*, opět U Černých. Dne 3. dubna zde představili velikonoční divadelní frašku *Mistr Bedrník a jeho chasa* podle předlohy J[ana] Vilhelma. Do zahrady Františky Najzarové spolek podnikl 22. května výlet, kdy členové spolku vyrazili ve 14 hodin odpoledne na výletišť od hostince U Černých. Průvod prošel okresní silnicí k domu č. p. 79, dále podél mlýnské strouhy k domu č. p. 87, za nímž odbočil na výletišť. Zde se občané Hrabové mohli zabavit hraním her, připraveny byly atrakce jako „*kuželna, šatlava, rychta*“. V pondělí 24. července Omladina uspořádala další výlet, tentokrát se šlo z hostince U Černých po silnici k Paskovu, do tamějšího hostince Františka Liska. V neděli 30. července proběhl výlet do zahrady Františky Najzarové s obvyklým programem. Tohoto výletu se účastnili také členové Omladiny z Hrabůvky. O den později se konala taneční zábava. V létě 1899 odstoupil z funkce předsedy Jan Mutina st., a proto byla na 10. září ohlášena mimořádná valná hromada, na níž se novým předsedou spolku stal Jan Homola. V neděli 3. prosince se U Černých konala díky spolku Omladina mikulášská zábava. Na programu byly sólové výstupy, komické scénky, hrála také kapela. V poslední den roku 1899 uspořádala Omladina U Černých silvestrovskou zábavu, na níž se zpívalo, tančilo, předváděly se i zábavné scénky.

Funkce v rámci spolku pro rok 1900 byly obsazeny na řádné valné hromadě již 10. prosince 1899. Předsedou Omladiny se stal Jan Malucha. O činnosti spolku v první polovině roku 1900 nemáme zpráv. Až 17. června měl být uskutečněn spolkový výlet, jenž by vyšel z hostince Marie Černé do „*topoliny*“ manželů Černých, kde se měla konat volná zábava. Po návratu měla zábava pokračovat v hostinci U Černých. Výlet však policejní komisařství zakázalo, neboť o něj nebylo zažádáno v zákonem stanovené lhůtě. Z tohoto důvodu se konal v uvedeném rozsahu až 24. června. V neděli 12. srpna 1900 pořádal Čtenářský spolek v Hrabůvce slavnost u příležitosti 10 let svého působení. Účastní byli též členové Omladiny z Hrabové, jež do sousední obce došli po Místecké silnici. V pondělí 31. prosince hrabovská Omladina připravila již tradiční silvestrovskou zábavu v hostinci U Černých, protkanou zábavnými kusy.

Ihned v prvních hodinách roku 1901 se sešla řádná valná hromada Omladiny. Výbor spolku se usnesl na zastavení odebírání časopisu *Brněnský drak* a nově začal odebírat periodikum *Ostravský obzor*, od února pak také *Ostravský deník*. V neděli 16. června Omladina uspořádala výlet do „*topoliny*“ manželů Černých, odkud se účastníci odebrali na pokračování programu do hostince U Černých. Tentýž výlet byl pořádán 21. července. 13. října členové

spolku se hráli v podvečer U Černých divadelní kusy *Selské námluvy* a *Už táhnu*. O neděli 1. prosince se zde hrálo v režii Omladiny další divadlo, veselohra o dvou jednáních *Bratr honák aneb Venkovan v hlavním městě*. Při výborové schůzi 8. prosince bylo z Omladiny vyloučeno 23 členů, přijati byli dva nováčci. Také v roce 1901 Omladina vytvořila program silvestrovské zábavy, při níž členové spolku vystoupili v devíti zábavných pořadech.

Valná hromada pro rok 1902 se odbývala už 22. prosince 1901. Zimního 26. ledna uspořádala Omladina U Černých taneční zábavu, vstupné pro muže činilo 1 korunu, pro ženy 20 haléřů. V neděli 1. června 1902 se členové Omladiny spolu s hrabovskými kovodělníky Ra-

kouska a s členy Omladiny v Hrabůvce zúčastnili hromadně pochodu do vrbiny Karla Ličky v Hrabůvce. O dva víkendy později 15. června se konal již tradiční výlet – v tomto roce to však nebyl výlet do zahrady Františky Najzarové, poprvé se výletníci ubrali po okresní silnici směrem k Místku, pak přes dvůr občana Košnovského do „topoliny“ Karla Gerolta, jež se nacházela v blízkosti nádraží ve Vratimově. Podobný výlet vykonala Omladina 6. července k Ostravici. Dne 10. srpna oslavoval spolek Omladina v Hrabůvce deset let svého trvání. Na oslavu vyrazil s praporem v čele i Zábavný spolek Omladina z Hrabové. O dušičkách 1902 se hráli členové Omladiny v hostinci U Černých hru *Mlynář a jeho dítě*, 30. listopadu byla uvedena Šamberkova divadelní hra *Jedenácté přikázání*. Výtěžek z vstupného byl darován Národnímu divadlu v Brně. Spolek také pořádal sbírku na koupi klavíru, jenž byl zakoupen od nadučitele Františka Bartoníka. Hudební nástroj získaný na splátky ve výši 24 korun měsíčně byl instalován ve spolkové místnosti v hostinci U Černých, kde mohl být umístěn za poplatek čtyři koruny ročně. Spolkovým výborem bylo v prosinci vyloučeno 26 členů. 31. prosince se U Černých slavil přelom roku 1902/1903 – na pořadu byly jako obvykle komické scénky, vtipy, hrála i hudba.

Obr. 121. Plakát zvučí na výlet pořádaný Zábavným spolkem Omladina v Hrabové, 1901

Řádná valná hromada pro rok 1903 se seskupila U Černých 21. prosince 1902. Na počátku roku 1903 bylo rozhodnuto zakoupit novou skříň na knihy, jelikož dosavadní knihovna již nepostačovala narůstajícímu počtu knih a periodik. Výbor zjistil, že se za předchozích knihovníků ztratilo 24 knih. V neděli 8. března členové Omladiny odehráli v hostinci U Černých drama o pěti dějstvích *Služebník svého pána* od Františka Venceslava Jeřábka. O velikonočním pondělí 13. dubna a poté 3. května bylo pro úspěch hráno představení *Přítěž* na motivy Boženy Vikové Kunětické. Letního 2. srpna Omladina prošla Hrabovou k výletišti umístěnému v zahradě Františky Najzarové. Tentýž výlet se konal i 23. srpna, kdy se konala i mimořádná valná hromada. Splácení zakoupeného klavíru vázlo, a proto se spolkový výbor rozhodl jej prodat, kupec se však žádný nepřihlásil. V neděli 4. října hrabovská Omladina sehrála v Hrabůvce hru Františka Ferdinanda Šamberka *Jedenácté přikázání*, kterou již dříve uvedla v Hrabové. 26. prosince večer Omladina připravila v hostinci Jana Černého divadelní hru *Diblíkova dceruška* od Elišky Peškové. V poslední den roku 1903 pak zábavný spolek v tomtéž hostinci pořádal silvestrovskou zábavu.

1. ledna 1904 se uskutečnila řádná valná hromada, předsednictví již poněkolkáté obhájil obuvník František Pajorek (předsedou v letech 1901–1905). Víme, že spolek za rok 1903 měl hrubý příjem 369 korun 72 haléřů, čistý zisk činil 32 korun 19 haléřů. Spolkový klavír byl stále ponechán v hostinci U Černých, lhůta splátek, jež stále vázla, byla prodloužena na celý rok 1904 (nakonec byl klavír na konci roku vrácen nadučiteli Bartoníkovi). V neděli 27. března se členové Omladiny účastnili v hostinci U Černých oslav věnovaných výročí narození Jana Amose Komenského. Dne 12. června byl pořádán pozdní jarní výlet, tentokrát od hostince Jana Černého po okresní silnici přes dvůr Jana Piskoře č. p. 34 a dále polní cestou na výletišť. Podzim pak byl věnován divadlu – 27. listopadu Omladina předvedla divadelní kus *Zmatek nad zmatek*. Spolek za rok 1904 dosáhl zisku 111 korun 22 haléřů. Knihovní fond byl tvořen již 226 svazky knih.

Valná hromada a volby na rok 1905 se uskutečnila 18. prosince 1904 za přítomnosti 20 členů. Taneční ples připravili členové Omladiny na 5. února, 5. března se konal maškarní ples, hrála při něm kapela složená ze sedmi hudebníků. V neděli 9. dubna sehrála Omladina hru *Poklad* v hostinci U Černých. O týden později zde uspořádali členové spolku přednášku na téma *O životě různých národů světa*. Další přednáška se uskutečnila 30. dubna, tentokrát na téma *Z dějin národu českého (od příchodu Čechů po Lipany, mistr Jan Hus)*. Přednášel moravskoostravský profesor Antonín Mejstřík. Dne 14. května se konala další přednáška, nyní již pojata jako *Kapitoly z dějin národa českého (Bílá hora)*. Další přednáška se konala 28. května: *O hnutí selském v dějinách českých*. Bohužel – na přednášky chodili jen členové Omladiny a poslední jmenovaná byla pro velmi chabou účast dokonce

rozpuštěna. Na plakátech čteme nový název spolku: *Zábavně-vzdělávací spolek „Omladina“ v Hrabové*. Nejen zábava, nyní i poznání. V neděli 4. června se členové Omladiny vypravili na tradiční výlet do „topoliny“ Jana Piskoře, jednoho z členů spolku. Na výletišti byly po setmění odpáleny ohňostroje. Akce to byla ztrátová. O den později se měla u příležitosti svátku Cyrila a Metoděje konat vyjížďka na Radhošť. O její realizaci však nic nevíme. Letního 27. srpna zamýšleli členové Omladiny uspořádat dožínkovou slavnost. Deštivé počasí akci nepřálo, a proto byla uspořádána až 3. září. Průvod účastníků tehdy vyšel z hostince Marie Černé k obecním pozemkům. Zde občané shrabali poslední

Obr. 122. Secesní plakát, 1905

byl věnován na mikulášskou nadílku místním školou povinným dětem. O adventní neděli 10. prosince se Omladina vrátila k přednáškové činnosti – tématem byl *Karel Havlíček Borovský*. Přednášku vyslechlo větší množství lidí, bylo to patrně dáno spojením přednášky s mikulášskou zábavou, jak si posteskl spolkový výbor při své příští schůzi. Závěrečný den roku 1905 se nesl již tradičně v pořádání silvestrovské zábavy v hostinci U Černých. Odehrány byly dvě divadelní hry *Telefon* a *Když ženské pláčou*, výstupy byly odděleny živou hudbou. Víme, že v roce 1905 čítal spolek Omladina 40 členů (3 čestní, 2 přispívající a 35 činných).

Další řádná valná hromada se sešla 14. ledna 1906 za přítomnosti 17 osob a nepřinesla žádných výsledků voleb – členové Omladiny se totiž neustále přeli.

klasy, naložili poslední fůru vyzdobenou dožínkovým věncem a vrátili se touž cestou zpět do zahrady hostince, kde se konala zábava: tance, věčná loterie, bufet s dožínkovými koláči ad. Odehráno bylo i představení *Národní slavnost dožínková* od Josefa Hovorky. Na slavnost dorazil též Don Li-mitr-vapidej z Pekingu – pravděpodobně se jednalo o atrakci s lékařskými a léčebnými motivy. Vstupné na slavnost činilo 32 haléřů. V podzimní den 1. října členové Omladiny vybaveni členským odznakem vyrazili do Moravské Ostravy, kde se zúčastnil svčení českého gymnázia. Dne 16. října proběhla akce *Staročeské posvícení*. V neděli 22. října sehrála Omladina U Černých Šamberkovu divadelní hru *Kulatý svět*, v neděli 26. listopadu pak hru *Švédové v Praze*. Výtěžek z divadla

Proto došlo ke svolání nové valné hromady 21. ledna. Dosavadní předseda František Pajorek žádal policejní ředitelství v Moravské Ostravě o vyslání a přítomnost c. k. vládního zástupce při druhé valné hromadě, aby se zabránilo dalším hádkám bez následných výsledků. Při druhé valné hromadě již byli zvoleni členové spolku do svých funkcí, mimo jiné se novým předsedou stal účetní Antonín Adámek. Spolkové jmění tehdy činilo 159 korun 79 haléřů. Dne 10. února spolek uspořádal ples, přítomno bylo osm muzikantů. V neděli 11. března připravili členové Omladiny veřejnou přednášku v hostinci Jana Černého na téma *Svatopluk Čech*. Součástí přednášky věnované 60. narozeninám literáta byly recitace z jeho díla. Dne 28. června se členové Omladiny zúčastnili přivítání císaře Františka Josefa v Moravské Ostravě. V sobotu 7. července se v Černého hostinci uskutečnila další přednáška – na téma *O světovém názoru moderního člověka*. V sobotu 21. července pak následovalo představení *Karel Havlíček Borovský*. O den později proběhl výlet do „topoliny“ Jana Piskoře doprovázený koncertem a tanci. Účastnit se mohl kdokoliv za poplatek 30 haléřů. Po setmění byly odpalovány ohňostroje. Dne 19. srpna se po roce slavily dožínky slavnostním průvodem na pole a zábavou v hostinci Marie Černé. Na výborové schůzi 9. října 1906 upozornil předseda Antonín Adámek na vznik nového *Klubu českých velocipedistů v Hrabové u Vítkovic*. V neděli 14. října 1906 sehráli členové Omladiny ve spolupráci se Sokolem z Hrabůvky v hostinci U Černých Šamberkovu hru *Karel Havlíček Borovský*. Čistý výnos z divadla byl z poloviny věnován tělovýchovné jednotě Sokol v Hrabůvce (založen 1903), druhá polovina byla použita na nákup knih do spolkové knihovny. Výbor, který se sešel 6. prosince, se shodl na tom, že spolek Omladina má napříště spolupracovat s novým klubem velocipedistů. S ním uspořádal divadelní představení *Vosí hnízdo*. O vánočním 26. prosinci odehrála Omladina v hrabovském hostinci Karla Süssera divadelní hru na motivy díla Aloise Koldinského *Hraběnka z Podskalí*, jež bylo poprvé vydáno roku 1905. Omladina tedy sledovala i knižní novinky. Celkově čítala Omladina na konci 1906 37 členů.

V neděli 13. ledna 1907 se sešla za účasti 26 osob řádná valná hromada. Do spolkové knihovny byly objednány periodika *Český rolník* a *Ostravský deník*. Dosavadní předseda Antonín Adámek promluvil k přítomným členům, že „*není účelem spolku jen pořádati zábavy, nýbrž přihlížeti též ku vzdělávací činnosti, což má se díti přednáškami, knihovnou a divadlem [...] a vybízí členstvo by dle sil svých vystupovalo proti návalu germanisace*“. Valná hromada se shodla na spolupráci s klubem velocipedistů, s nímž byla v rozporu, jak se dozvídáme ze zápisu spolkového výboru z 15. ledna, kdy se hovoří o „*nedorozumění vznikajících mezi spolkem cyklistů*“. Spor vznikl při plánování maškarního plesu, jenž měl proběhnout původně 26. ledna, nakonec však byl naplánován na 3. února v hostinci Marie Černé, jak stanovil hrabovský starosta. V ten den pořádali ples i cyklisté, a proto předseda Omladiny kontaktoval písemně

předsedu velocipedistů, aby ples zorganizovali společně. Předseda velocipedistů Adolf Tvarůžek⁷⁹⁴ na dopis nereagoval. Výsledek sporu je neznámý. Na maškarním plese se 3. února podílela určitě Omladina. C. k. moravské místodržitelství upozornilo prostřednictvím policejního komisařství v Moravské Ostravě předsedu Omladiny na to, že masky použité při plesu nesmí být politicky, mravně a nábožensky závadné. V neděli 10. března Omladina předvedla U Černých divadelní hru *Sedlák křivopřísežník*. Schůze výboru 16. března přinesla rozhodnutí změnit stanovy. Ty se už ale v konečném důsledku nepřepisovaly. Řada členů se začala více zapojovat do klubu velocipedistů. Členové Omladiny se měli zamyslet nad formou oslavy 10. výročí vzniku spolku. Jubilejní rok však patřil, co se týče spolkových akcí, k nejhudším. Ve spolkové místnosti přibýly obrazy mistra Jana Husa a K. H. Borovského. Letního 21. července se vydali členové Omladiny k domu Josefa Budina č. p. 19, kde se v zahradě konala volná zábava. O dalších akcích roku 1907 nemáme dochované záznamy.

Zánik spolku Omladina

Dne 19. ledna 1908 se sešla řádná valná hromada za účasti 23 osob. Předseda Josef Pajorek zdůraznil „*neblahé odštěpení členů spolku k cyklistickému klubu*“. Nařkl spolek cyklistů, že vyvolává mezi členy Omladiny rozbroje. Jarního 12. dubna byla U Černých odehrána divadelní hra Františka Rutha *Písmákova dcera*. Divadelní představení bylo opakováno pro úspěch 26. dubna. V sobotu 11. července v 18 hodin uspořádal zábavný spolek ve spolupráci s hrabovským hasičským spolkem oslavy mistra Jana Husa. Pořad se konal na pozemku Jana Chlupatého, člena Omladiny, u rybníka západně od Hrabové. Nejprve přítomní vyslechli přednášku o Janu Husovi, následně byla zapálena symbolická hranice. Druhého srpna prošli členové Omladiny od hostince Marie Černé směrem k Paskovu do zahrady občana Tomáše. Před dušičkami 1. listopadu sehráli členové zábavného spolku divadelní hru na motivy Elišky Peškové *Černý kříž v lese*, opět v hostinci U Černých. Ani v roce 1908 nechyběla silvestrovská zábava. Jako vždy byla odbyvána v hostinci U Černých, kde se hrály hry *Osudný den fidlovačky* a *Vyhraný ženich*, obě od Antonína Wolfa. Poté následovaly komické scény.

Silvestrovská zábava v roce 1908 byla pravděpodobně poslední akcí *Zábavného spolku Omladina v Hrabové*. Z roku 1909 se nám již nedochoval žádný záznam o činnosti spolku a dokonce ani o sejití řádné valné hromady. Ta se sešla až 13. února 1910 za přítomnosti 16 členů. Již při ohlášení plánované valné hromady na počátku února 1910 bylo předsedou Josefem Pajorkem oznámeno, že valná hromada bude řešit záležitosti týkající se zániku spolku. Při valné hromadě byl spolek Omladina jednohlasně rozpuštěn, ruku zvedlo všech 16 přítomných členů (celkem spolek čítal při svém zániku 24 členů). Spolková

knihovna byla darována obci Hrabové, jež knihy zařadila do polic veřejné knihovny. Jeviště a drobné divadelní rekvizity, skříň na knihy, rámce na noviny, divadelní knihy, obrazy Havlíčka Borovského a Husa připadly tělovýchovné jednotě Sokol v Hrabové. Jiného majetku spolek nevlastnil. Dne 27. února 1910 bývalý předseda spolku Josef Pajorek oznámil c. k. moravskému místodržitelství informaci o zániku spolku. Brněnské noviny v úterý 7. června 1910 veřejně oznámily zánik spolku. Nemálo jeho členů se zapojilo do Klubu českých velocipedistů v Hrabové u Vítkovic (viz následující kapitolu).

I když Omladina v Hrabové působila aktivně jen 10 let, stála za několika desítkami kulturních akcí a patří jí tak nepochybně důležité místo v historii obce a v boji proti germanizaci. Spolek zanikl zároveň se stejnojmenným spolkem v sousední Hrabůvce.

Klub českých velocipedistů v Hrabové

Archivní materiály k dějinám Klubu českých velocipedistů v Hrabové jsou uloženy v Zemském archivu v Opavě ve fondu Policejní ředitelství Moravská Ostrava.⁷⁹⁵ Tento materiál je takřka výlučným zdrojem poznání historie hrabovského cyklistického spolku. Pochází-li některé informace z jiných zdrojů, je tak uvedeno v příslušné poznámce.

Vznik jízdních kol a spolky velocipedistů v Ostravě

Rok 1817 se zapsal do dějin jako letopočet vzniku prvního jízdního kola. Karl Drais tehdy vynalezl na území dnešního Německa tzv. draisinu, která fungovala na principu dětského odrážedla. Měla říditelné přední kolo a jezdec se odrážel od země nohama. Stroj byl až na železné spojovací komponenty dřevěný, měl loukoťová kola s železnou obručí, kožené sedlo a opěrnou tyč jako stojan. Draisiny byly postupně vytlačeny tzv. kostitřasy a následně vysokými koly. První kola s řetězovým převodem a nižším těžištěm, tzv. bezpečníky, se rozšířila v osmdesátých letech 19. století. To je také období, kdy začínají na Ostravsku vznikat první velocipedistické kluby.

Nejstarším ostravským cyklistickým spolkem byl německý Radfahrer Club v Moravské Ostravě založený v roce 1887. Z českých klubů byl nejstarším Klub českých velocipedistů Blesk v Moravské Ostravě vzniklý roku 1895, ihned následoval Klub českých velocipedistů Vítkovice. Ostrava se postupem času stala největším střediskem organizované cyklistiky na severní Moravě. Jednou z příčin tohoto rozmachu byl fakt, že bicykl byl oblíbeným dopravním prostředkem zkracujícím každodenní cestu do zaměstnání. Na přelomu 19. a 20. století nastal prudký rozmach zakládání nových ostravských velocipedistických spolků –

uvedme například Klub českých velocipedistů Lhotka (1899), Klub českých cyklistů Ostrava (1899), Klub českých velocipedistů ve Staré Bělé (1907), Klub českých velocipedistů Moravan v Hrabůvce (1909), Klub českých cyklistů v Zábřehu nad Odrou (1910) či Klub českých velocipedistů ve Výškovcích (1912).

Zakládající listina hrabovského klubu velocipedistů

Také v Hrabové vznikl jeden z českých klubů sdružujících velocipedisty. Již v červnu roku 1906 musela být zaslána ke schválení c. k. moravskému místodržitelství v Brně první verze stanov budoucího klubu. Stanovy však nebyly zcela v pořádku, a proto byly vráceny k opravě. Dne 2. července 1906 byly sepsány nové stanovy Klubu českých velocipedistů v Hrabové u Vítkovic. C. k. moravské místodržitelství v Brně vzalo tyto stanovy na vědomí 18. července 1906. Ze stanov se dozvídáme, že sídlo spolku bylo v Hrabové, spolková řeč česká. Účelem spolku bylo „*pěstování jízdy na velocipedech*“, což bylo vykonáváno společným cvičením, výlety, pořádáním závodů a přednášek, zábav a divadelních her. Vše v duchu ryze českém, vlasteneckém, o čemž svědčí i dochované záznamy z pozdějších akcí. Členem klubu se mohl stát každý na doporučení již stávajícího člena velocipedistů. Správu klubu řídila valná hromada a správní výbor, jenž se skládal z předsedy, místopředsedy, náčelníka, čtyř členů výboru (jednatel, pokladník, dva praporečníci), dvou náhradníků a dvou revizorů účtů. K žádosti o uznání spolku byly připojeny podpisy: Jan Smolík, František Raška, Adolf Tvarůžek, František Hranický, Jan Chlupatý, Ludvík Černý, Antonín Adámek Štěpán Němec, František Figar, Jan Černý, Jan Mudira, Rudolf Černý. Při ustanovování klubu se přihlásilo 56 zájemců.

5. srpna 1906 se konala ustavující valná hromada právně uznaného Klubu českých velocipedistů v Hrabové u Vítkovic (dále KČV Hrabová) v hrabovském hostinci Marie Černé (U Lípy). Prvním předsedou se stal strojník Adolf Tvarůžek, dosavadní člen výboru spolku Omladina v Hrabové. Na ustavující valné hromadě bylo přijato 25 činných členů a pět členů přispívajících. Bylo třeba začít s činností. V září 1906 uspořádal klub velocipedistů výlet do Budínovy zahrady spojený s koncertem a taneční zábavou. Podobný výlet se konal i o týden později, kdy průvod velocipedistů šel do „topoliny“ Jana Piskoře. V podzimním čase sehráli cyklisté divadelní hry: 7. října spolek uspořádal divadelní představení *Jiná krev* v hostinci Marie Černé, 25. listopadu sehrál klub ve spolupráci s Omladinou v hostinci Karla Süssera divadelní kus *Vosí hnízdo*. Samozřejmě, že pořádáním různých mimocyklistických akcí získával klub peníze pro svou činnost.

Na počátku roku 1907 Adolf Tvarůžek obhájil předsednické místo. Tvarůžek stál také za spory vyvolanými mezi členy velocipedistů a členy

Omladiny, jak se dozvídáme z několika záznamu v pozůstalosti klubu Omladina. Jarního 16. června 1907 vyšel pod vedením KČV Hrabová průvod několika desítek lidí ze spolkové místnosti Karla Süssera. Prošel silnicí, dvorem Františka Kaloče a polní cestou do Kalčovy olšiny u Ostravice. Na výletišti hrála hudba, tančilo se a zpívalo, k dispozici byl i bufet. Ve 21 hodin pak průvod šel zpět do Süsserova hostince. Podobné akce pořádaly tehdejší spolky běžně. 1. září 1907 členové klubu uspořádali národní slavnost (společenskou zábavu) v Lyčkově zahradě (dříve zahrada občana Budína). Průvod vyšel ze Süsserova hostince. Večer zamířil opačným směrem lampionový průvod. V říjnu pořádal klub divadelní hru *Faust druhý* v hostinci Karla Süssera, 28. prosince požádal klub velocipedistů policejní komisařství v Moravské Ostravě o povolení silvestrovské zábavy v témže hostinci. Zábava byla povolena. Její součástí byly i divadelní hry *Městská rada kocourkovská*, *Ten nepravý* a *Silvestrovský večer*. Silvestrovské zábavy se staly klubovou tradicí.

Obr. 123. Členové Klubu českých velocipedistů v Hrabové před hostincem Karla Süssera, 1912

Předsedou klubu byl i v roce 1908 zvolen opět Adolf Tvarůžek. V únoru 1908 sehráli členové klubu u Süssera divadelní hru F. V. Jeřábka *Cesty veřejného mínění*, 3. května hru *Pan farář a jeho kostelník*. Jak je patrné, pro

zimní období byly typické různorodé kulturní akce, zatímco v období letním se pořádaly výlety. Předposlední květnový den 1908 navštívili Hrabovou při vyjížděce s klubovou vlajkou cyklisté Klubu českých velocipedistů z Vítkovic. Ti také stáli za tím, aby v Hrabové vznikl samostatný velocipedistický klub. Poslední květnový den uspořádal klub výlet: o půl druhé odpoledne se účastníci a hosté z okolních obcí shromáždili ve spolkové místnosti u Süssera, ve dvě hodiny odpoledne se všichni společně vydali do olšiny Františka Kaloče. Na výletišti byly k dispozici bufet, lékárna, koncert a taneční parket.

Dne 18. června 1908 se konala mimořádná valná hromada ve spolkové místnosti u Süssera, při níž došlo k výměně funkcionářů, avšak Tvarůžek zůstával předsedou. Letního dne 23. srpna pořádali členové velocipedistů národní slavnost – samozřejmě v národním duchu. O půl druhé odpoledne byli v Hrabové přivítáni členové tělocvičné jednoty Sokol a cyklistických klubů, uvítání se dělo na rozcestí Hrabové a Hrabůvky. Jmenovitě se slavnosti účastnili členové Sokola z Hrabůvky, Vítkovic, Zábřehu a Velkých Kunčic; dále pak členové českých velocipedistů z Vítkovic, Nové a Staré Bělé. České spolky držely při sobě. Všichni jmenovaní členové vyrazili o 14. hodině silnicí k zahradě p. Tomáše č. p. 19, kde byl přednesen proslov, následovalo cvičení sokolů z Hrabůvky a Vítkovic. Dále zde byly tehdejší běžné „atrakce“ jako bufet, lékárna, koncert a taneční parket. Ve 21 hodin se všichni odebrali zpět k Süsserově hostinci.

Dne 1. ledna 1909 se konala řádná valná hromada v hostinci Karla Süssera. Již popáté obhájil předsednické místo Adolf Tvarůžek. O velikonočním pondělí 12. dubna 1909 sehráli členové KČV divadelní hru *Manžel v base*. Po oteplení 31. května uspořádal klub výlet s tímto programem: o 14. hodině proběhlo uvítání členů cyklistických klubů z Mariánských Hor, Vítkovic, Nové a Staré Bělé, Brušperku a Mitrovic, následoval přesun do zahrady J. Tomáše. Doprovodný program: koncert, taneční zábava, lékárna a bufet. Víme, že 29. června se sešla mimořádná valná hromada, bližší informace se nedochovaly. Patrně však nedošlo k změnám v obsazení spolkového výboru.

Dne 3. ledna 1910 se měla konat další řádná valná hromada. Z pozdějších zápisů je však jasné, že se nesešla a uskutečnila se až na konci ledna. Předsedou byl naposledy zvolen Adolf Tvarůžek. Šestnáctého ledna klub sehrál divadelní hru s příznačným názvem *Klub cyklistů*. Tentokrát se hrálo v sále U Černých. To už je období, kdy U Černých neprovozuje svou divadelní činnost spolek Omladina. KČV Hrabová plánoval zinscenovat divadelní hru Karla Hubálka pro českou školu, ovšem místodržitelství v Brně tento zamýšlený počín 30. května 1910 zavrhl s odůvodněním, že „*požadavku nelze vyhověti, poněvadž tento divadelní kus podle své tendence je způsobilý nenávisť národnostní podněcovati*“. Dne 31. května byl vykonán výlet organizovaný členy KČV Hrabová. Ve 14 hodin byli přivítáni členové velocipedistických klubů z Mariánských Hor, Vítkovic, Nové a Staré Bělé, Brušperku a Mitrovic, načež

Obr. 124. Původní odznak hrabovských velocipedistů nalezený roku 2016 na poli v Ostravě-Nové Bělé, 1903–1925

se průvod všech osob vydal do zahrady J. Tomáše, kde se odbýval koncert, byl zde připraven taneční parket, lékárna a bufet. Hned 5. června pořádal KČV Hrabová výlet. Ve 14 hodin byli v Hrabové přivítáni členové cyklistických klubů z Vítkovic, Hrabůvky, Staré a Nové Bělé, Mitrovic a Paskova, dále hasiči z Hrabové, členové Sokola a Lassale z Hrabové. O půl třetí vyšel průvod všech osob za doprovodu hudby ze Süsserova hostince okresní silnicí do dubiny Antonína Míčka, č. p. 46. Na výletišti se konal koncert, taneční zábava, k dispozici byl bufet a lékárna. Ve 21 hodin se průvod vydal stejnou cestou zpátky. Další výlet se konal 4. září do zahrady Antonína Míčka.

Dne 1. ledna 1911 proběhla jako každoročně řádná valná hromada v Süsserově hostinci. Novým předsedou se stal

Josef Linhart. O činnosti klubu v posledních letech před světovou válkou více nevíme. Dochovány jsou jen výsledky valných hromad z 31. prosince 1911 a z 5. ledna 1913. Další řádná valná hromada se konala 28. prosince 1913, ale pro nízkou účast byla svolána opětovně na 18. ledna 1914.

1. světová válka a nový nádech klubu ve dvacátých letech 20. století

S nastalou válkou byla činnost klubu velocipedistů přerušena. Po válce nemohl být uveden klub do aktivní činnosti pro nedostatek jízdních kol i členů. Ještě 8. srpna 1921 se táže policejní rada KČV Hrabová, zdali je spolek stále činný. Teprve na vyzvu politické správy se sešli bývalí funkcionáři velocipedistů. Valná hromada se uskutečnila 28. srpna 1921. Klub měl 27 členů – 26 činných a jednoho čestného. Velocipedisté měli po válce své sídlo v hostinci Jana Kresty č. p. 27.

V roce 1922 se stal předsedou klubu opět Josef Linhart. Ten byl pro dlouholeté zásluhy jmenován čestným členem a byl mu slavnostně odevzdán diplom. Ve výkazu spolku je v roce 1922 uveden počet 22 činných, jednoho čestného a jednoho člena mimořádného, celkem tedy 24 členů. Stopy po činnosti klubu ve dvacátých letech 20. století jsou omezeny pouze na výčty dat a výsledků voleb valných hromad. Mohlo by se zdát, že ve spolku se soustředily majetnější vrstvy obyvatelstva – ve výsledcích valných hromad z roku 1923

však nalezneme zapsány profese jednotlivých členů. Vidíme, že jsou zde hutníci, rolníci, natěrač či kovář. O činnosti spolku v tomto období příliš nevíme – dochoval se jen záznam, že 8. prosince 1923 klub uspořádal v sále hostince U Lípy mikulášskou zábavu, při níž sehráli členové spolku jednoaktovou hru „*Komptoristka pana Naftalina*“ za účasti 80 osob.

Z 30. května 1924 se nám dochovala listina Zemské správy politické se sídlem v Brně, adresovaná Policejnímu ředitelství v Moravské Ostravě. Obsahem listiny je souhlas k používání spolkového praporu podle připojeného vyobrazení a popisu. Vyobrazení se nám nedochovalo, popis však ano:

„Popředí vlajky: délka 1 m, dvojitá s mašlí, šířka 70 cm, barva tmavočervená, nápis Klub českých cyklistů (nahore v oblouku). Hrabová u M. Ostravy (dole v oblouku). Uprostřed stroj kola a v rozích lipové trojlístky, jest vyšito bílým hedvábím.

Pozadí vlajky: barva tmavočervená, nápis hesla „Šťastně vpřed“ lipové trojlístky v rozích vyšité bíle.

Tyč vlajky: tyč 2 m, tmavočervená, kování lipovými lístky i se šroubením

Stuha s mašlí: stuha jest v barvách národních, datum na jedné polovině, na druhé je jméno opatrovníka.

Kolem celé vlajky jest bílé třepení (i na stuze).“

Žádost o užívání spolkového praporu zaslal KČV Hrabová dne 25. května 1924 s podpisem předsedy Rudolfa Břenka. Nepodařilo se zjistit, zdali byl prapor skutečně vyhotoven.

V lednu 1928 spolek velocipedistů uspořádal maškarní ples. V témže roce vykonal klub 17. června výlet do „topoliny“ Františka Ličky (poblíž lávky přes Ostravici). Hrabovští žádali vítkovický klub Vpřed o hojnou účast při jejich vyjížďce. Po výletu následovala volná zábava.⁷⁹⁶ 28. července 1929 KČV v Hrabové pořádal výroční slavnost, které se zúčastnili také členové hrabůveckého cyklistického klubu Moravan.⁷⁹⁷

Činnost klubu v třicátých letech 20. století

Také třicátá léta 20. století jsou na dochované záznamy chudá. Máme však několik údajů o pořádání velké slavnosti 5. července 1931 u příležitosti 25. výročí založení klubu v „topolině“ Františka Ličky. Akce byla pořádána pod patronátem MUDr. Josefa Adámka. O 13. hodině se cyklisté sešli v hostinci U Lípy a po uvítání všech spolků se průvod odebral na výletišť, kde následoval proslov dr. Adámka zabývající se dějinami velocipedistů v Hrabové. Na výletišti byl instalován bufet s jídlem a pitím, hrála zde živá hudba produkovaná místními muzikanty. Rovněž v tomto dni bylo pořízeno fotografické tablo členů spolku.⁷⁹⁸ Další data o činnosti klubu pochází až ze 17. září 1933, kdy KČV uspořádal zástěrkovou zábavu v sále hostince U Lípy. Podobná taneční zábava

Obr. 125. Plakát k 25letému trvání Klubu českých velocipedistů v Hrabové u Vítkovic, 1931

rok později 26. ledna 1940 spolek zaslal policejnímu ředitelství zprávu, která se týkala nařízení zemského prezidenta v Brně ze dne 31. prosince 1939 č. 540II/III-13. Klub českých velocipedistů ve zprávě zdůrazňuje, že jeho stanovy nebyly od vzniku spolku, tj. od 2. července 1906, nijak měněny, neboť obsah stanov nebyl ovlivněn státoprávními změnami, k nimž během času došlo. Stejný názor panoval i v oblasti tiskopisů, vyjma nově vydávaných legitimací, který však zatím nebyly členům klubu rozdány, jelikož byly v držení předsedy klubu Inocence Březiny. Až 11. února 1940 proběhla každoroční řádná valná hromada v hostinci U Lípy. Byl přečten a schválen zápis poslední valné hromady a přečteny byly též zápisy funkcionářů, kteří omlouvali slabší činnost v uplynulém roce, způsobenou dějinnými událostmi. Valné hromady se zúčastnilo 18 členů. Po volbách předseda klubu Inocenc Březina prohlásil, že „v letošním roce má klub v úmyslu uspořádat hromadné zájezdy do Beskyd“ a apeloval na ostatní členy výboru, aby připravili a uspořádali návrhy na různé podniky. Lze vidět snahu o povznesení národního citění v době těžké, válečné. Dne 5. září 1940 KČV Hrabová odpovídá na dotaz policejnímu prezídiu v Moravské Ostravě, který se týkal otázky německých členů spolku.⁷⁹⁹ Odpověď zněla následovně: „K Vašemu dopisu ze dne 26. srpna 1940, č. j. Pr 1457/8/548 dovoluujeme si Vám sdělit, že náš klub nemá žádných členů

se konala také 15. září následujícího roku a 14. září roku 1935. Dochovány máme jen záznamy o výsledcích valných hromad. Další záznamy o dění klubu pochází až z roku 1937. Kromě výletu do vrbiny Josefa Kročka u nového jezu na Ostravici (patrně 23. května 1937) byla uspořádána slavnost k 30. výročí založení klubu. Slavnost se měla konat v „topolině“, ale pro nepřízeň počasí se nakonec konala v sále hostince U Lípy. V září uspořádal klub akci s názvem Vinobraní.

Dne 10. května 1939 Klub českých velocipedistů v Hrabové oznamuje Policejnímu ředitelství v Moravské Ostravě, že i nadále pokračuje ve své činnosti. Oznámení souvisí se situací po 15. březnu 1939, po okupaci českých zemí Německem. O necelý

německé národnosti“. V roce 1941 bylo upuštěno od konání valné hromady. Spolek zamýšlel uspořádat 12. října 1941 v hostinci U Lípy kabaretní vystoupení, ovšem to bylo policejním ředitelstvím v Moravské Ostravě zakázáno. Z let 1943–1944 nemáme dochovány zprávy o činnosti klubu, ani o valných hromadách, klub pravděpodobně nebyl v činnosti.

Až 11. července 1945 KČV Hrabová zaslal velitelství Národní stráže v Moravské Ostravě oznámení týkající se konané valné hromady, jež se odbývala 9. července 1945. Výsledky voleb jsou shrnuty lapidární větou „*byl zvolen výbor jako loňského roku*“. Je otázkou, zdali se v roce 1944 konala valná hromada či se jen měnily letopočty a výbor zůstával stejný, jako tomu bylo prokazatelně roku 1942. Přínejmenším ve funkci předsedy (Inocenc Březina) a pokladníka (Josef Kroček), byly stále stejné osoby.

Je pozoruhodné, že se hrabovským cyklistům podařilo spolek udržet i přes nepříznivou situaci třicátých let 20. století. Velká hospodářská krize byla příčinou rozpuštění mnoha cyklistických spolků – nemusíme chodit daleko, např. sousední KČV Moravan v Hrabůvce, Klub českých cyklistů v Zábřehu či Klub českých velocipedistů ve Výškovicích. Válka však do působení klubu zasáhla velkou měrou a poválečná situace cyklistům rovněž nepřála.

Zánik spolku

Nová ústava z 9. května 1948 zakotvovala právo spolčovací. Právo shromažďovací a spolčovací se zaručovalo, pokud tím nebylo ohroženo lidově demokratické zřízení nebo veřejný pokoj a řád. Velocipedisté existovali formálně nadále. Ovšem jestli skutečně fungovali, nevíme. Spolek se po 2. světové válce pravděpodobně již nezmohl na novou etapu činnosti. Dne 14. července 1950 bylo do spolkového katastru zaznamenáno: „*Klub českých velocipedistů se sídlem v O-Hrabové. Zánik.*“ Tak či onak by se členové klubu o rok později rozpustili sami nebo by se museli zapojit do masových organizací. Zákon z roku 1951 byl zcela v duchu poúnorové situace. Používal novou terminologii, kdy termín „spolky“ nahradil termínem „dobrovolné organizace“ a definoval je pouze z hlediska jejich úkolů. V dobrovolných organizacích se měl „*sdužovat lid k uplatnění svých demokratických práv a tím k upevnění lidově demokratického úsilí a k podpoře úsilí o výstavbu socialismu*“.

Obnova klubu velocipedistů

Zdálo by se, že dějiny velocipedistů v Hrabové došly na svůj konec. Po více než 60 letech od ukončení činnosti spolku vznikl mezi příznivci historických kol nápad na oživení klubu. V roce 2013 se rozhodli tři pánové – Jiří Axmann, Václav Gerolt a František Janša obnovit cyklistický spolek pod někdejšími názvem Klub českých velocipedistů v Hrabové. Jmenovaní muži se již od roku

2004 účastnili jízd historických jízdnicích kol v rámci naší republiky. Velkou inspirací jim bylo obnovování dávno zaniklých českých spolků. Navíc se roku 2007 dočetli v článku hrabovského kronikáře o existenci velocipedistického klubu v Hrabové. Konečně se 20. ledna 2013 sešli v hostinci U Milky a společně podepsali žádost o založení občanského sdružení Klub českých velocipedistů v Hrabové. Ministerstvo vnitra požadavek schválilo a tím byl klub obnoven. Počínaje rokem 2016 se občanské sdružení transformovalo ve spolek. V březnu 2017 měl spolek 26 členů, převážně z Ostravy. Cílem spolku je uchovávat odkaz předků, kteří se zasloužili o rozvoj cyklistiky, a to nejenom v Hrabové a jejím okolí, ale i v českých zemích a zahraničí; sdružovat zájemce o historii jízdnicích kol a historii cyklistiky; organizovat setkání pro členy klubu, jeho příznivce i odbornou a laickou veřejnost; spolupracovat s obdobně zaměřenými kluby v České republice a v zahraničí.

Mezi nejdůležitější akce, kterých se klub účastnil, patří bezesporu Mistrovství světa historických kol v roce 2013 ve Veselí nad Moravou a v roce 2014 v maďarském městě Tiszakeczke. Každoročně se členové hrabovského spolku zapojují do mnoha akcí, při nichž propagují Hrabovou. Vždy poslední sobotu v srpnu klub pořádá setkání velocipedistů, jehož se účastní velocipedisté z celé republiky. Mezi další tradiční akce patří slavení svátku Letnic, setkání velocipedistických klubů u hrabovského kostela sv. Kateřiny (první proběhlo již v roce 1909). Členové se zapojují i do necyklistických akcí, jako je třeba celorepubliková akce Uklidme Česko, početné cyklistické jízdy na území Ostravy atd. V roce 2016 hrabovský klub dokonce předsedal všem velocipedistickým klubům v České republice, jež jsou sdruženy v Obnovené české ústřední jednotě velocipedistů. S předsednictvím byla v listopadu 2016 spojena celorepubliková závěrečná akce v Trojhalí obohacená o cyklojízdu centrem Ostravy. V roce 2017 se někteří členové spolku zúčastní celoevropské slavnosti v německém Karlsruhe, rodiště Karla von Drais, jenž roku 1817 sestrojil první jízdnicí kolo.

Spolek pěstitelů králíků a drobného zvířectva

V Hrabové v období první československé republiky rovněž působil Spolek pěstitelů králíků a drobného zvířectva ustavený 3. srpna 1924. Jeho prvním předsedou byl zvolen František Vavrouška. Ustavujících členů bylo 13, později jejich počet stoupl na 18. V roce 1925 za předsednictví Zdeňka Olivy byl ustaven výstavní výbor a téhož roku 12. a 13. dubna byla v hrabovské hasičské zbrojnici uspořádána první výstava králíků, holubů a drůbeže, které se zúčastnilo 63 pěstitelů z Hrabové a širokého okolí. Výstavy se konaly každoročně a členové spolku se účastnili také podobných akcí v okolních obcích

a městech. Pro své členy spolek nakupoval a přiděloval chovné kusy a pořádal odborné přednášky. Od listopadu 1927 vykonával funkci předsedy spolku Josef Musiala. V roce 1932 spolek pro malý počet členů (pouze pět) již nevykonával žádnou činnost a v roce 1935 zcela zanikl.⁸⁰⁰

Na činnost prvorepublikového spolku během Protektorátu Čechy a Morava krátce navázal Spolek chovatelů drobného hospodářského zvířectva činný v letech 1940–1941.⁸⁰¹ Po sametové revoluci na tyto spolky navázala hrabovská základní organizace Českého svazu chovatelů, která byla úředně vznikla 4. října roku 1999. Místní chovatelé drobného zvířectva se účastnili celé řady chovatelských výstav doma i v zahraničí a až do roku 2016 každoročně pořádali v prostorách restaurace U Lípy hojně navštěvovanou výstavu drobného zvířectva – králíků, slepic, holubů, včelstva apod. V roce 2017 se konání výstavy po ukončení provozu restaurace U Lípy přesunulo do areálu TJ Sokol Hrabová.

⁷⁴³ AMO, Sbor dobrovolných hasičů Hrabová, inv. č. 1, pag. 3; KOUTNÝ, František. *120 let Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové 1896–2016*. Ostrava: Sbor dobrovolných hasičů v Hrabové, 2016, s. 3.

⁷⁴⁴ AMO, Sbor dobrovolných hasičů Hrabová, inv. č. 1, pag. 6. Hrabovský hasičský dobrovolný sbor byl úředně povolen až 17. září 1896, viz ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 210, kart. 2108.

⁷⁴⁵ Srov. AMO, Sbor dobrovolných hasičů Hrabová, inv. č. 1, pag. 4–6; AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 123; JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let*, s. 12; KOUTNÝ, František. *120 let*, s. 3–5; TELINGEROVÁ, Renata. Stručně krátké pohledy do stoleté historie sboru hasičů. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1996, č. 3, s. 1–2.

⁷⁴⁶ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 123; JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let*, s. 24.

⁷⁴⁷ BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 15.

⁷⁴⁸ Srov. TELINGEROVÁ, Renata. *Stručně krátké pohledy*, s. 1; JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let*, s. 13.

⁷⁴⁹ TELINGEROVÁ, Renata. *Stručně krátké pohledy*, s. 1.

⁷⁵⁰ Srov. JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let*, s. 15.

⁷⁵¹ K tomu více kapitola Památkové objekty a drobná sakrální architektura.

⁷⁵² AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 123.

⁷⁵³ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 124; SLEPIČKA, Martin. *Hrabovský lazaret v letech 1914–1915*. Poster. Ostrava, 2016, dostupný na ORKÁČ, Radomír. Odborný poster k tématu hrabovského lazaretu. In: *hrabova.info* [online]. 15. 1. 2017. [cit. 6. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2017/01/15/odborny-poster-k-tematu-hrabovskeho-lazaretu/>.

⁷⁵⁴ Srov. TELINGEROVÁ, Renata. *Stručně krátké pohledy*, s. 2.

⁷⁵⁵ JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let*, s. 23–25; KOUTNÝ, František. *120 let*, s. 6.

⁷⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 6; JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let*, s. 25–27; TELINGEROVÁ, Renata. *Stručně krátké pohledy*, s. 2.

⁷⁵⁷ Tamtéž, s. 2. 1–2; JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let*, s. 22–27.

⁷⁵⁸ Srov. KOUTNÝ, František. *120 let*, s. 8; TELINGEROVÁ, Renata. *Stručně krátké pohledy*, s. 2.

⁷⁵⁹ K němu blíže viz kapitola Další významní hrabovští rodáci a osobnosti; SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 21, 27, 47, 55–59.

⁷⁶⁰ TELINGEROVÁ, Renata. *Stručně krátké pohledy*, s. 2.

-
- ⁷⁶¹ Členům svazu se začalo říkat „požárníci“, viz tamtéž, s. 2.
- ⁷⁶² ANONYM. Historie. In: *SH ČMS – Sbor dobrovolných hasičů Hrabová* [online]. s. d. [cit. 6. 5. 2017]. Dostupné z: <http://h.fi.cz/historie/>.
- ⁷⁶³ Tamtéž; KOUTNÝ, František. *120 let*, s. 11; TELINGEROVÁ, Renata. *Stručně krátké pohledy*, s. 2.
- ⁷⁶⁴ V roce 1968 byla hasičskému sboru přidělena nová přívěsná motorová stříkačka PS-12.
- ⁷⁶⁵ ANONYM. Historie. In: *SH ČMS – Sbor dobrovolných hasičů Hrabová* [online]. s. d. [cit. 7. 5. 2017]. Dostupné z: <http://h.fi.cz/historie/>; KOUTNÝ, František. *120 let*, s. 12–14.
- ⁷⁶⁶ KOSELA, Lumír. Krátce ze současnosti sboru dobrovolných hasičů. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1996, č. 3, s. 2.
- ⁷⁶⁷ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 91; ANONYM. Uplynulo 100 let od založení hasičského sboru v Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1996, č. 3, s. 1.
- ⁷⁶⁸ Srov. ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 91; KOUTNÝ, František. *120 let*, s. 15.
- ⁷⁶⁹ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 366.
- ⁷⁷⁰ KOUTNÝ, František. *120 let*, s. 17–22.
- ⁷⁷¹ ŽIŽKA, Petr. Hasiči velkolepě oslavili 120 let od svého založení. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2016, č. 4, s. 3; HROMÁDKOVÁ, Ilona. 120 let Sboru Dobrovolných Hasičů. In: *hrabova.info* [online]. 3. 7. 2017. [cit. 7. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2016/07/03/120-let-sboru-dobrovolnych-hasicu/>.
- ⁷⁷² AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 128; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 16–17; ELBEL, Čestmír. Již stoletá historie TJ Sokol Hrabová. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2008, č. 4, s. 1.
- ⁷⁷³ ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 668, kart. 2126.
- ⁷⁷⁴ V té době vlastnil hostinec Jan Chlupatý.
- ⁷⁷⁵ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 128, ELBEL, Čestmír. *Již stoletá historie*, s. 1.
- ⁷⁷⁶ AMO, Okresní úřad Moravská Ostrava, sign. Gb 11, kart. 356, inv. č. 204.
- ⁷⁷⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 128; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 17.
- ⁷⁷⁸ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 130.
- ⁷⁷⁹ Srov. ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 668, kart. 1041; ZAO, Severomoravský krajský národní výbor Ostrava, sign. 262, kart. 535.
- ⁷⁸⁰ Leoš Petr zemřel roku 1938; ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč., 2009, nestr.
- ⁷⁸¹ ELBEL, Čestmír. *Již stoletá historie*, s. 3.
- ⁷⁸² ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč., 2009, nestr.
- ⁷⁸³ ELBEL, Čestmír. *Již stoletá historie*, s. 3.
- ⁷⁸⁴ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč., 2009, nestr.
- ⁷⁸⁵ K rekonstrukci více ELBEL, Čestmír. *Již stoletá historie*, s. 3.
- ⁷⁸⁶ Srov. ANONYM. Historie. In: *TJ SOKOL HRABOVÁ* [online]. 14. 6. 2016. [cit. 13. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.fotbalklubhrabova.wbs.cz/Historie.html>.
- ⁷⁸⁷ Jedná se o volejbal rekreačního charakteru.
- ⁷⁸⁸ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 135; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 17.
- ⁷⁸⁹ ZAO, Severomoravský krajský národní výbor Ostrava, sign. 262, kart. 535; ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 659, kart. 1039; tamtéž, sign. 659, kart. 2125.
- ⁷⁹⁰ ZAO, Severomoravský krajský národní výbor Ostrava, sign. 262, kart. 535.
- ⁷⁹¹ ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 318/3, kart. 976.
- ⁷⁹² ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 247/1, kart. 956.

⁷⁹³ AMO, Zábavný spolek „Omladina“ Hrabová, inv. č. 1.

⁷⁹⁴ V té době ještě zároveň členem Omladiny.

⁷⁹⁵ Tamtéž, sign. 548, kart. 1025; tamtéž, sign. 548, kart. 2122.

⁷⁹⁶ AMO, Klub českých velocipedistů „Vpřed“ Moravská Ostrava-Vítkovice, kart. 2.

⁷⁹⁷ Tamtéž.

⁷⁹⁸ Tamtéž.

⁷⁹⁹ Na základě výnosu presidia zemského úřadu v Brně ze dne 14. srpna 1940 čís. 32667 doporučuji Vašemu spolku, aby v případě, že má též členy německé národnosti, zavedl pro styk s německými stranami /něm. obce, podniky/ jednacím řeč německou a provedl za tím účelem případnou změnu stanov. Zprávu o tom, zda má spolek též členy německé národnosti a o tom, co bylo zařízeno ve smyslu shora uvedeného výnosu, podejte písemně zdejšímu úřadu ve lhůtě do 15. září 1940.

⁸⁰⁰ AMO, Spolek pěstitelů králíků a drobného zvířectva Hrabová, inv. č. 1; tamtéž, inv. č. 2; ZAO, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 1361/2, kart. 1105.

⁸⁰¹ ZAO, Severomoravský krajský národní výbor Ostrava, sign. 262, kart. 535.

Hrabovský básník Vilém Závada

Literární činnost a život Viléma Závady zůstanou provždy spjaty s Hrabovou, kde se 22. května 1905 narodil. Tato charakteristika trvá, i když z ní odchází poté, kdy je v roce 1923 přijat a 5. prosince téhož roku zapsán na Karlovu univerzitu a i po vysokoškolských studiích zůstává až do smrti v roce 1982 jeho bydlištěm Praha.

Když v roce 1975 připravuje Vilém Závada pro ostravské nakladatelství Profil první vydání své knihy *Krajina a lidé mého srdce*, vychází a určující se stává Hrabová: „*Na samém dně mých vzpomínek leží naše zahrada s hlohovým plotem, se starými jabloněmi a hrušněmi a se záhony macešek, rezed, slézových růží a jiných kvítků našich venkovských zahrádek. Mé první kroky směřovaly k větrnému mlýnu pana Kročka a odtud vozovou cestou k slepému rameni staré řeky a dále topolinou k čeřící se a blýskající Ostravici. [...] Na druhé straně dědiny se pak mezi hrázemi, jež byly zpevněny staletými duby, klidně třpytily rybníky s podivnými jmény Pilík, Starý a Nový Hurt, Šajar, Krasický a Bezděk. Dosud cítím v chřípích sladkou vůni vody, rybníčního bahna, puškvorce a rybiny, vůni mateřídoušky a ostružin. Pod hrázemi protékala a žbluňkala voda a my jsme chodili kolem ní po špičkách a s bázni, jako by tam číhal hastrman...“⁸⁰²*

Z citátu vždy znovu a znovu vnímáme nejen informace o podobě místa, které bylo Zavadovým domovem. Druhá a další věty odhalují nejpřirozenější a později nejvyhledávanější způsob a rychlost pohybu, který si odnesl z dětství a mládí – chůzi. Jako chodec bude básník nejlépe prožívat, poznávat prostor, za chůze bude vznikat zárodečná podoba jeho básní. Dodnes jsou v jeho pozůstalosti uchovány desítky drobných sešitků, které nosil během procházek a na túrách po kapsách a v nich dohledáváme prvotní znění veršů, slovních spojení, silných metafor. Ve vzpomínce na Hrabovou ale nacházíme další prvky, které budou spoluurčovat Zavadovu poezii. Vědomí místa, které trvá, téměř v podobě ráje, kde se skrývá prapodstata poznání, povahy, hodnoty, identity, je jen na básníkovi, na lyrickém subjektu, kdy a zda o nich promluví, kdy je vyzdvihne do podoby nadosobní. Také jména a jazykové výrazy a tvary slov poznamenané místem a dobou zůstanou trvalou součástí Zavadových básní.⁸⁰³

Dětství Viléma Závady a jeho básnická prvotina

V době Zavadova dětství byla Hrabová dědinou, v blízkosti se na straně jedné rozrůstala průmyslová Ostrava⁸⁰⁴ a ze strany druhé byly hranicí Beskydy.⁸⁰⁵ „Byl jsem ještě chlapec, nevěděl jsem mnoho a tak jsem také neměl ani tušení, že se mezi těmito dvěma póly, mezi severním pólem ostravských hutí

a šachet a mezi jižním pólem rajsky čisté přírody ustálí jednou i vnitřní krajina mého srdce a mé duše“.⁸⁰⁶

„Sirá země kamenitá / – popelavá skořápka – / v kaňonu hald skrytá / Černý deštík nad ní lká //⁸⁰⁷ Popelavý krají kamenitý / celý sražený a zbitý / černý dým je roucho tvé / Zakrývá tvůj hrb i rány / které do boku ti vklány / ohřívá tvé kosti prokřehlé // [...] Z hloubi zkamenělých cev / chrlíš zuhelnělou krev / drásáš útroby své v harakiri / Z krve střev si vršíš hranici / k ohnivému nebi strmící / autodafé z uhlí rud a síry //“.⁸⁰⁸

„Když zem se rozloučila s nebesy / pospíchajíc už dolů k rovinám / a k tučným stádům v podlesí / když zlatě zrál obilný lán // omeškávaly se Beskydy / v huňatém lesním kožichu / trošičku pozadu a vždy / k obloze zahleděny potichu / mávaly jí mráčky na pozdrav //“.⁸⁰⁹

Dnes, kdy je Zavadovo dílo uzavřeno, můžeme dodat, že to byly i dva póly, dva protiklady i jistoty jeho poezie. Staly se z nich motivické a tematické komplexy, které dokázaly vyzvednout Zavadovu poezii k vrcholům v dějinách české poezie, které jej však dokázaly i svázat a potopit ve chvílích, kdy se z básní ztratily jeho dech beroucí básnické obrazy a z motivů šachet, dolů a probouzející se přírody se staly emblémy. Tím umožnil těm, kdo selektovali a preparovali poezii a umění jen za účelem propagandy a ideologické manipulace (nejen v padesátých letech 20. století), aby s jeho poezií dělali, co chtěli.

Strach, o němž Závada píše ve svých vzpomínkách při prvotním setkání s Ostravou, tehdy zažehnán klidem tatínka, a ohromení, které jej ovládne, když

pozoruje průmyslem zdivočelou krajinu, nacházíme v jeho tvorbě od prvotiny. Když v roce 1927 vyšla jeho *Panychida*, čteme také verše plné úzkosti a nejistoty v souvislosti se životní zkušeností, kterou rodině připravila první světová válka – smrt otce.⁸¹⁰ Skutečnost ztráty tatínka, poznání, jak funguje pozůstalá rodina, z níž zbyla maminka se třemi polosirotky, jej poznamenaná navždycky.⁸¹¹ Až bude sám mít čtyři děti, bude okolnost jeho vážné nemoci⁸¹² zátěží, která zásadně spolurozhodne o jeho angažmá ve frézistické poezii padesátých let 20. století.

Velkou roli v Závadově životě hrálo vzdělání. Malotřídku začal navštěvovat v Hrabové, zásluhou pátera Josefa Řezáče se dostatečně připravil a byl přijat rovnou do tercie gymnázia.⁸¹³ Právě tady, když mu bylo asi 13 let, napsal první verše. Byl okouzlen Hálkem a Bezručem, psal verše souznějící s jejich poetikou, ale více se soustředil na své přání zabývat se literaturou a být v Praze přijat na vysokou školu. Až tam, zvláště v atmosféře veršů Josefa Hory,⁸¹⁴ Jaroslava Seiferta, Vítězslava Nezvala i nedávno zesnulého Jiřího Wolкера, se vrátila i jeho potřeba psát verše.

První prozaické pokusy a překlady tiskne Závada za kmotrovství svého učitele na gymnáziu Matiční, Vojtěcha Martíňka, v *Moravskoslezském deníku* v roce 1924, první básnické pokusy v brněnském *Hostu*, v roce 1925.⁸¹⁵ Prvotina *Panychida* vyšla v nakladatelství Aloise Srdce v Praze v roce 1927. Závada pro ni dlouho hledal název, pod básněmi, které publikoval v různých ročnících časopisu *Host*, čteme, že jsou ze sbírky *Zem a ráj*, či ze sbírky *Zrcadlo ve zřícenině*. Okouzlení poetismem nikdy nezastíral, stejně jako to, že sám nemohl v duchu této poetiky psát. Jeho přístup k tvorbě, v jeho zásadních básnických textech, zůstal zachován po celý život.⁸¹⁶

Panychida se stala událostí. Charakteristiky, které se objevily v recenzích, pojmenovávaly vlastnosti Závadovy obraznosti, osobitost jeho verše, jeho osobnostního naturelu odrážejícího se v básních tak jedinečně, výlučně a přesně, že se k nim můžeme vracet do dneška. Obsahují pojmenování prvků poetiky, jež se budou v jeho tvorbě umocňovat, nebo transformovat, ale jejich podstatu už nic nevykoření. Šalda píše o „vyjádření básnického časoprostoru, které [...] připomíná místy vírnou propast ohně, propast opravdu děsivosti pascalovské“.⁸¹⁷ Josef Hora považuje sbírku za *hotové zjevení bezesporného talentu*, oceňuje, že přichází s „*vlastním obrazem a vlastní ucelenou lyrickou technikou*“.⁸¹⁸ Nezval vyzvedává, že „*Závada má spirituální senzibilitu, jež jako nit spojuje všechny jeho básně*“. Nejpřesvědčivěji se vyjadřuje Antonín Matěj Píša: „*Svět Závadův je tak těžce chaotický, jako byl svět při svém zrození, a jeho pohled je tak simultánně složitý jako sny horečného: je to b á s n í k. Základní akord, jímž zvučí Závadova poezie, spočívá v bolestně drásavém vztahu hmoty a ducha. V jakémsi křečovité vášnivém zanícení trosečníka vrhá se Závada do hybridních, groteskně prolamovaných vizí hmotného světa...*“.⁸¹⁹ K tomu se přidává i František Götz: „...*Závada má především to, bez čeho není*

básníka: prudký a dravý život smyslů, nervů, pudů. Je to básník pronikavé smyslnosti a smyslovosti, [...] Na každé stránce nacházíte doklady této až nenasytné chtivosti smyslové, jenž se však nevybývá jen v třeskatých dojmech smyslového šílení, ale zaboří se nejčastěji i do nejtíšších dějství. Závada dovede s podivnou jistotou vyvolat smyslové pohnutí, při němž taje vědomí ve vichru blížící se vášně: je to závrat' milostná: je to nekonečná touha: je to vášnivý vír: „Neb ocítajte se na prahu brutálního jara, / pln něhy vlahé, čirého zoufalství, / klokotáním vřelým potřeštěn, / potácím se vytržen a bez paměti“.⁸²⁰

Třicátá a čtyřicátá léta naplňují život Viléma Závady silnými podněty v osobním životě a výraznými tvůrčími kroky. V roce 1931 je promován na doktora filozofie a vstupuje do manželství s PhDr. Jaroslavou Hrejsovou,⁸²¹ jako předzvěst budoucí sbírky *Siréna* (1932) vychází bibliofilský tisk *Pašijovův týden* (1931). Závada pracuje v nakladatelství Melantrich (1932–1937), rediguje revue *Listy pro umění a kritiku*, spolupodílí se na vydávání básnických sbírek v tomto nakladatelství, vydává v něm vlastní opusy (1937 *Cesta pěšky*, 1940 *Hradní věž*, 1946 *Povstání z mrtvých*). V roce 1937 nastupuje nejprve jako pomocná vědecká síla do knihovny hl. m. Prahy, během svého působení v této instituci (s několika přerušeními až do roku 1960, byť se její názvy mění na Univerzitní knihovnu, později Státní knihovnu) je knihovníkem i ředitelem. Po druhé světové válce vstupuje do Svazu československých spisovatelů, později v něm působí jako zaměstnanec, vede oddělení začínajících autorů, je předsedou Českého literárního fondu (1954–1976), je tajemníkem Svazu československých spisovatelů.

Závadova tvorba v době komunistické nesvobody

V padesátých letech 20. století vycházejí 6. a 7. původní básnická sbírka *Město světla* (1950) a *Polní kvítí* (1955). Zvláště ve *Městě světla* se obrazy Ostravy a Hrabové infantilizují, ztrácí se z ní „závadovská“ metafora, převažují nelyrická přímá pojmenování, a ta se stávají dobově typickými.⁸²² Ke své poetice se vrací v řadě básní ve sbírce *Polní kvítí*, byť jsou jeho básně „nezavadovsky“ rýmované a verše mají pravidelnou slabičnou instrumentaci. Už v této sbírce se vyjevuje silná biografická linka, nabývající povahu reminiscencí a hodnocení vlastního života. Nacházíme v ní i báseň, kde se název rodné dědiny dostává do názvu. *Hrabovské rybníky* tančí v pravidelném daktylském (valčíkovém) rytmu, do alexandrinu jednotlivých veršů však vstupuje melancholie a tíha proměn a vyjevuje se jediná jistota – dětství a ta má povahu Komenského *zářivé hlubiny*.⁸²³ Podobu zastavení se nad vlastním životem, vždy ve spojení s rodným krajem, mají např. i básně *Strusky*, *Stáří země*, *V ranním oparu*, *Rodná země*. Do básní se navrácí věrohodná a opět s významovým děním spojená obraznost. Propojuje se v ní stav vnitřního světa básnického subjektu s výrobními procesy Ostravska. „... *Co země přijala ohnivý*

*křest, / je lidský život temné
žhnutí. // Mně doluje se v něm
už stále tíž, / můj duch není
důl povrchový. [...] mé srdce
vylévá zář krvavou / a v ohni
vlastním uhořívá //“.*⁸²⁴ Alois Sivek⁸²⁵ k jeho dílu připravil v roce 1957 metodický materiál pro knihovníky pod názvem tehdy nejaktuálnější sbírky *Polní kvítí*. Sivek opírá výkladovou linii⁸²⁶ o básníkův prožitek domova a regionu, opět o jeho schopnost vycházet ve vlastní obraznosti ze smyslů. Oceňuje podíl „*silných zrakových a sluchových dojmů básnickovy domoviny*“,⁸²⁷ ale také Závadovu schopnost oslovit čtenáře tak, aby procítil „*jihnutí před obrazem básníkovra rodného kraje*“.⁸²⁸

Rok 1962 zahajuje v Závadově básnické tvorbě poslední etapu. Ve třech sbírkách šedesátých a sedmdesátých let (*Jeden život*, 1962, *Na prahu*, 1970, *Životě díky*, 1977) se začíná Závada ohlížet a hledá výraz pro okamžiky, prožitky, poznání, jež spoluurčovaly jeho život a dílo. Jan Trefulka přečetl *Jeden život* jako návrat motivů a témat, které nekolísají ve své hodnotové orientaci, které jsou zárukou ryзости: „*Závadův lyrický hrdina se stále znovu a znovu dobývá k svým jistotám, které jako by před ním unikaly, jeho hledání při všem, co už ze života poznal, není skončeno, nejsou tu hotové, předpisové pravdy. Děje v básnickově nitru nejednou označují obrazy z kraje básníkovra mládí, z Ostravy, s jeho dýmy, žhavým popelem, hlubinným životem, ohnivými výšlehy...*“.⁸²⁹ Básnické Já s autobiografickými rysy se vrací do dob dětství,⁸³⁰ prochází a určuje váhu okamžiků poznamenávajících život a předznamenávajících řadu rozhodnutí.⁸³¹

Prostor Hrabové (ať jmenován, ať skryt), pocity v ní prožité (laskavé i traumatizující), zkušenosti v ní nabyté (mezilidské vztahy, mravní hodnoty, konflikty ve věci víry), uchovával Závada ve svém vnitřním světě, ve všech svých sbírkách.

Obr. 127. Vilém Závada, sedmdesátá léta 20. století

Jako si chránil svůj ráj srdce, jako jím přemáhal všechna selhání vlastní i protivenství, jimž byl ve svém životě vystaven, stejně tak znal od počátku do konce svého života a dokázal ve svém díle vytvořit obrazy marnosti, bolesti, zmaru a ponížení, které vyvažují naše naděje ve světě. Už na počátku jsme zachytili dvě krajiny, z nichž pocházel, harmonii domovské vesnice a Beskyd, neklid průmyslového města. Poznání dvoj- a víceznačnosti skutečnosti a existence jako by Závadu přivádělo k porozumění, k prožívání existenci jobovské. Spojení básnického Já s Jobem nacházíme už v prvotině – *S Jobem na hnojšti spát, tvář zastřenu cholerou*.⁸³² Uvržení básnického Já, či celého kraje do chudoby, jeho vyvržení z ráje jeho pokoušení a ponižování jsou dalšími tematickými konstantami Závadových sbírek.

Když teď vytvoříme oblouk od *Panychidy* k *Na prahu*, budeme znovu a znovu pročitat básně dvou mimořádných sbírek Viléma Závady, tu první, se kterou dobyt básnický svět, tu druhou, jež je vrcholem jeho tvorby poválečné a je předposledním tónem v akordu Závadovy básnické tvorby. Budeme znovu zakoušet básnické obrazy, které čerpají z emocí, smyslové zkušenosti, z úzkosti poznané v dětství: „*Obzor čalouněný sazemi / granátové ráno v struskách krutě rozehraje. / Po svrabivé zemi sirného dechu / přechází panna, v sněžných skráních / pel ztraceného ráje. // Z dlaní čeřivé zřídlo něhy / na udupanou půdu přelévá se. / Zahrada sedmikrás vzroste v modré kráse, / však za něžnou šlépějí rozševěl se šum deště šedý, bezbřehý. // [...] Postele sesutých červivě se hýbají. / Ve vrásčitých rubáších pleti s chřestotem kostry puchří / a ze souchotivých buněk rmutu přízračné nachy vrou. / A v siné agonii smrti hrůzně horečně se škvaří*“.⁸³³ Tak vypadala srážka dvou zdánlivě znesvářených světů v básni *Ztracený ráj* v autorově prvotině. Život a živočišnost, neposkvrněnost, něha, krása, švelení, šum, Eden se prostupují se smyslností a peklem, aby se transformovaly v prožitky smrti, v útoky agrese, zvrácenosti, nelidskosti. V předposlední autorské sbírce *Na prahu* dominuje více druhá poloha navíc vztažená do prožitků a činností básnického Já. To už není oko malíře – básníka, který jednoznačně zachycuje a do fatálních metafor (do výrazu vnitřního světa lidského rodu v době mezi válkami) převádí své hodnocení stavu světa. To je anamnéza, reference o lidské bytosti, která byla poznamenána dvěma válkami 20. století, několika politickými režimy, je to průvodce po destruktivních a sebeobnažujících chvílích tvůrčího jedinice, který touží vyrovnat se se všemi svými strachy, zradami, úhybnými manévry při realizaci ambicí. Je to statečná zpráva básníka – muže – žalmisty – Joba o existenci mezi dvacátými a osmdesátými lety 20. století.

„[...] jako já dnes beze studu ukazují rány / a vystavuji na odív svou ubohost. / Jsem také dům vystěhovaný před bouráním. // Okna jsou zatažena záclonami zašlého času. / Není v nich vidět májově zelené lesy, / červnově rozkvetlé pole a louky / a nad nimi plující oblaka, oblaka, oblaka. / V zatuchlých pokojích a na chodbách / všude jen postele, postele, postele, / dřevé slamníky

*s proleželými důlky, / s výtoky nemocí a škrobem neřestí, / s aurou cizích těl
a pachů, / ale už prázdné jak opuštěné vosí hnízdo, / jak vyloupené hrobky
faraónů // [...] Poslepu hledám ve sklepech nějaké dvěře, / jen abych odtud mohl
uniknout pryč. // Šlápnu však vedle jak prvně sem vstoupivší host, / povolí
pružina, otevře padací most / a už je vše v pohybu jak lavina – / ledová rozkoš
smrti. / Zapadnou za mnou dvěře bludiště / a hrubým řešetem sletím do
propadlišť, / kde vše se smetá na jednu hromadu, / kde vše se vypije do země jak
sníh / kde už ne slunce, ale popel spájí / zapadlá semena i klíčky povadlé, / roub
na roubu, hrob na hrobu, / kabely bez proudu, potrubí bez vody, / vypité
sklenice, plechovky od konzerv, / vyčichlé parfémů, zteřelé hedvábí, / pach sedlé
krve i vystydlého potu / a dny tak rezivé jak staré železo, / zrcadlo smrti, temný
rub života i času //“.⁸³⁴ Bedřich Fučík, vzácný přítel z mládí, který uměl vždy
přesně vyslovit nuance stavu Závadova charakteru a mravnosti,⁸³⁵ mu napsal po
vydání sbírky *Na prahu* o svém ohromení: „...třebaže jsem za posledních deset
let zahlédl ve Tvé rezervované tváři ledacos, žasnu dnes nad horami hořkosti,
které vanou z každého Tvého slova a zámlky. Chlapče, chlapče a příteli, jaká
tíha, jaké utrpení zmučilo Tvé srdce, jestliže nyní, ale nikoli pozdě, protestuje
takto proti světu!“⁸³⁶*

Závadovu básnickou tvorbu dovršuje sbírka *Živote díky* (1977). Jeho autorský výraz se zklidňuje, sbírka už nemá vypjatost kréda a shrnujícího poselství, která vnímáme ze sbírky *Jeden život* (1962). Domníváme se, že přesně povahu posledního opusu vystihl Vladimír Macura: „...práh života a smrti, místo střetu i styku, vznikání i zanikání tu již není hodnotou těžce vybojovanou, k jejímuž poznání se básník krvavě dopracovává nemilosrdným vážením kladů a záporů rozjitřeného nitra a rozjitřeného světa. Už na samém počátku je přijato jako hodnota vybojovaná (a protřpěná) jednou provždy, jasná a neproblematická. Život je od počátku téměř s nábožnou obřadností pojímán a přijímán jako dar...“.⁸³⁷ Básnické Já se ve sbírce často proměňuje v Ty, které vnímáme jako sebeoslovení:⁸³⁸ „[...] Chodíš a nechceš dojít. // Cloně si rukou oči / díváš se jako přimrazen / co opustíš i k čemu jdeš / [...] Usebrán / a sám v sobě stlačen / s krvavými křídly / vznášíš se ve svých vnitřních nebesích //“.⁸³⁹ V závěrečné básni sbírky, a tak i v posledních verších v autorských sbírkách Viléma Závady čteme završující strofu, kde se proměňuje pozice toho, kdo byl pokoušen, oslabován, rozvrácen, zavrhován a jeho slova jsou plna bolesti a poznání zmaru (pozice Joba, pozice Žalmisty),⁸⁴⁰ jako by vyjevoval svou skrývanou podstatu, jež chránila jeho i všechny a všechno blízké:

*Ale já nezůstával ležet poražen
a vždy se zas zvedl vzhůru
jak strom po bouři osvěžen
Nač litoval bych podlitin a ran?
Miloval jsem a byl milován⁸⁴¹*

Verš „*Nač litoval bych podlitin a ran?*“ nás vrací k silnému obrazu, jímž je personifikován Zavadův rodný kraj v jedné z jeho nejsilnějších básní svázaných s prostorem Hrabové, Ostravy. Báseň *Uhelný kraj* patří do sbírky *Hradní věž*, v ní se stal prostor dětství až mytickou krajinou, místem, kde se rodí báje, kde se uchovávají stopy paměti, v nichž *locus amoenus* i *locus horribilis* vykazují, byť v drásavém protikladu vyjevené sebezáchovné síly.⁸⁴²

Blankytný kraj

V slunečné trávě čekankový zrak

Tam noc zkolébávala lesy přesliček

a šero smrákalo se zeleně

nad bařinami železité rzi

Za dešťů v listí

se rozbíjela vajíčka krůpějí

a lány otvíraly žábra průduchů

němě jak ryby pod vodou

V stříbře se rozhoříval bílý den

a slunce se popelilo zářivě

v hlíně měkounké jako ptačí hrud'

Běda!

Les s azurem a luka mednatá

vyvrácen uhelnatí v hlubinách

o město mé

ze slunce vyhnané

zsinalá podlitino kouřící

a my paběrkujeme na haldách

ve vykopávkách ztraceného ráje

I duše otevřené k nebesům

jak květy vypučelé do záře

ztvrdle spí dole zasuty

a bůh si prosekává cestu k nim

Ó láska zkamenělá

I v plenách skal zavínut dřímá zpěv

a vyrubání ještě se něhou zachvějem

jak pták do dutin kostí jásá písněmi

nad tebou město mé

krajiny z ráje vyhnané.⁸⁴³

Když Básník hledá v čase válečném ve své sbírce *Hradní věž* opory, aby jimi oslovil vlastní vnitřní svět, aby jimi vyslovil skrytou či nepostřehnutelnou naději i pro svět vnější, trvající mimo báseň, pozoruje, oslavuje a oslovuje svůj kraj. Jeho personifikovaná apostrofa, „*krvavá podlitina kouřící*“, která je zdůrazněna svou pozicí jednoversňové strofy, je naplněná expresí. Vše – barvy, pachy, haptické vjemy, zvukový dojem kvílení – je drásavé. Současně v sobě verš – metafora nese bolest, uvolňuje významy dlouhodobého násilí, opakovaných pokusů zničit a vymazat prostor s pamětí, kraj svázaný s vypjatými lidskými emocemi, místo s neuhasitelnou touhou po životě. To vše uchovává a v nových nuancích předává verš: „*Nač litoval bych podlitin a ran?*“ Míra ztotožnění se s místem dětství, mladosti a prvotního dozrávání je dovršena.

„*Kdykoli přijedu na návštěvu do své rodné Hrabové, mívám vždy takový pocit, jako bych z ní nebyl nikdy odešel. Jako do studny se tam dívám na dno svého života a zdá se mi, že ta studna není nijak hluboká. A přece nemohu v ní dohlédnout k prameni, který mě přivedl na svět. Ale když se do ní dívám déle a hlouběji, vynoří se ze tmy několik světlejších bodů a svítí jako bóje na moři...*“⁸⁴⁴

⁸⁰² ZÁVADA, Vilém. *Krajina a lidé mého srdce*. Ostrava: Profil, 1975, s. 12–13.

⁸⁰³ Když jsem připravovala edici básní Viléma Závady, tak jsme s vědeckým redaktorem prof. Miroslavem Červenkou a odborným konzultantem doc. Vladimírem Justlem opakovaně diskutovali podobu a zvláště kvantitu mnoha slov. Výsledkem nebyla úprava slov podle soudobé pravopisné normy, ale zachování Zavadovy jedinečnosti. Viz ZÁVADA, Vilém. *Básně (Panychida, Sírén, Cesta pěšky, Hradní věž, Na prahu)*. Ediční příprava, komentáře a vysvětlivky I. Málková. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Česká knižnice. ISBN 80-7106-824-1.

⁸⁰⁴ „*Jednou, mohlo mi být čtyři nebo pět let, jsme jeli do sousední Hrabůvky na svatbu. [...] večer po svatbě jsme se vraceli domů za tmy a pěšky. Najednou se obloha zalila ohnivou září. Někde hoří, byla má první myšlenka, a musí to být veliký oheň, neboť v něm bylo vidět každý kámen a každý výmol na silnici. Báľ jsem se, ale tatínek mě upokojil, že to vylévají železo na haldách a že nemusím mít strach. A tak jsem poprvé poznal na dálku Ostravu a Vítkovice. A potom jsem počal naslouchat zpěvu sirén, kvílení píšťal, třesku nárazníků, skřípění brzd a syčení žhavého železa. A ten kovový koncert mi připadal krásný*“, viz ZÁVADA, Vilém. *Krajina*, s. 13.

⁸⁰⁵ „*A když mne bylo asi devět let, jel jsem poprvé na výlet do hor. Do hor, které jsem od malička vídal, jak se na obzoru zvedají a ohraničují náš svět. Pamatuji se dosud na hluboké temné lesy a vlhkou vůni kapradin a hub, na slunné paseky, plné malení a jahod, na salaše se čpavou vůní dýmu a ovčích vlny, na obrysy kopečků a hor, jež se prostíraly v dáli, na vysokou letní oblohu s volně plujícími mráčky a s bezednými hlubinami blankytné modři*“, viz ZÁVADA, Vilém. *Krajina*, s. 13.

⁸⁰⁶ ZÁVADA, Vilém. *Krajina*, s. 13–14.

⁸⁰⁷ ZÁVADA, Vilém. Ostrava. In: ZÁVADA, Vilém. *Cesta pěšky*. Praha: Melantrich, 1937, s. 14.

⁸⁰⁸ ZÁVADA, Vilém. Marnotratný kraj. In: ZÁVADA, Vilém. *Cesta*, s. 22–23.

⁸⁰⁹ ZÁVADA, Vilém. Beskydy. In: ZÁVADA, Vilém. *Cesta*, s. 17.

⁸¹⁰ Na jedné z dochovaných fotografií, uložených v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, čteme rukou Viléma Závady psaný záznam: „*Hřbitov v Ležajsku, kde je pohřben náš tatínek Karel Závada (1875–20.5.1915). Padl v Przychwojci, vesniče mezi borovicovými lesy, asi čtvrt hodiny cesty od městečka Ležajska. Na jednom z křížů (na obrázku uprostřed) je nápis: Zde*

je pohřbeno 1519 hrdinů, padlých ve světové válce 1914–1918“. Fotografie. Rodina a soukromý život. Viz Literární archiv Památníku národního písemnictví, Vilém Závada (soupis osobního fondu). Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 2006, s. 133.

⁸¹¹ „...bylo mi řečeno že je to oslava hrdinů za světové války / neboť z každého domu odletěla za války jedna nebo dvě duše / z podsvětí se teď vracejí v balonech na dovolenou / pobudou jen chvíli by nám připomněly že též kdysi žily / [...] ohromen velikostí panychidy / zaslechl jsem své zaúpění jakoby z nesmírné dálky / úzkostí jsem byl ušlapán / jako bych byl omdlel pod nohama davů // navrátiv se domů dostal jsem dopis byl jsem sklíčen / po schodišti bez schodů / jsem přišel do svého pokoje už nevím jak / elektrické světlo vonělo jako fíková káva / částečně jsem se utiřil / jen v hlavě mi doutnaly tabákové plantáže / a srdce neznámou bolestí //“, viz ZÁVADA, Vilém. Panychida. In: ZÁVADA, Vilém. *Panychida*. Praha: A. Srdce, 1927, s. 75–76.

⁸¹² V polovině století byla léčba vysokého krevního tlaku v Československu teprve v počátcích a Vilém Závada se na počátku padesátých let obával, že jeho děti potká stejný osud jako jeho. Domníváme se, že tyto také okolnosti přispěly k tomu, že Závada píše v první polovině padesátých let texty, které vycházejí z potřeb a veřejných požadavků doby, nikoli z vnitřního, bolestí prostoupeného světa básníka.

⁸¹³ Závadu po celý život provází pile, pracovitost a serióznost. Ze vzpomínek těch, kdo mu byli blízko, z dochovaných dopisů vychází najevo, že i ve vazbě na sociální situaci rodiny, provází jeho středoškolská i vysokoškolská studia kondice. Vynikající studijní výsledky byly mj. také podmínkou, aby mohl bydlet v Hlávkově koleji během vysokoškolských studií v Praze.

⁸¹⁴ V roce 1966 Závada napsal: „Byl to jeden z nejvýznamnějších a nejcharakternějších lidí, jaké jsem kdy ve světě umění poznal. Byl to jeden z největších a nejucudnějších básníků. Přátelství s ním byla jedna z největších hodnot mého života. A když zemřel, nemohl to místo po něm už nikdo jiný zaplnit“, viz ZÁVADA, Vilém. Ze vzpomínek na Josefa Horu. In: ZÁVADA, Vilém. *Krajina*, s. 166.

⁸¹⁵ V ročníku 1924/1925 časopisu Host vycházejí básně *Dítě*, *Spánek*, *Usínající žena*, *Žebrák a Veraikon*.

⁸¹⁶ „Byl jsem si dobře vědom toho, že mé první verše jsou nerytmické, neharmonické, drsné a hranaté, ale ani já jsem nebyl člověk uhlazený a elegantní. Základem mé práce byla tvrdá konkrétní zkušenost a touha po pravdě. Mé verše se rodily z vnitřního tlaku, a nikoliv z předem pojatého předsevzetí. Jen málo básní jsem napsal na jedno posezení. Usedal jsem ke stolu a začal psát, až jsem měl dost materiálu, dost osobních zážitků a zkušeností, z nichž jsem mohl vybírat. Potom nějaký silný zážitek udal tón a verše se počaly přirozeně řadit jeden k druhému. Takovým způsobem vznikla i má báseň *Panychida*“.

⁸¹⁷ Více viz ŠALDA, František Xaver. Říkání o čtyřech básnicích. In: ŠALDA, František Xaver. *Z období Zápisníku II*. Praha: Odeon, 1988, s. 410–416.

⁸¹⁸ Více viz HORA, Josef. Vilém Závada. In: HORA, Josef. *Poezie a život: úvahy, studie, soudy*. Praha: Československý spisovatel, 1959, s. 409–415.

⁸¹⁹ PÍŠA, Antonín, M. *Tri knihy veršů. Sever a východ*. 1927, roč. 3, č. 6, s. 233–240.

⁸²⁰ GÖTZ, František. Slavný lyrický debut. *Národní osvobození*. 1927, roč. 4, č. 150, s. 4. Götz v původní verzi zdůraznil slova „potácím se vytržen a bez paměti“. Uvedený citát patří pásmu *Panychida*.

⁸²¹ Mimořádně vzdělanou ženou, dcerou dr. Ferdinanda Hrejsy, profesora a pozdějšího děkana Husovy československé evangelické fakulty UK v Praze.

⁸²² „Na louce Ach louky, louky rosou svítící, / vy tropy trávy zelené, / vy ráje dětí ztracené... // Tehdy nebylo nic, / jen řeřichy, / jen pomněnky, / jen blatouchy a pryskyřníky, / jen vůzky s barvou taveného vzduchu, / jen dětské duše rozzářené v květ. // Malá a blažení, / my pod nebem se nenadávali, / vždy jsme se celí v louce schovali, / kde koně tonuli v travinách vysokých //...“, viz ZÁVADA, Vilém. Na louce. In: ZÁVADA, Vilém: *Město světla*. Praha: Československý spisovatel, 1950, s. 77–78.

⁸²³ Srov. znění básně uvedené v této publikaci na zadní obálce.

⁸²⁴ ZÁVADA, Vilém. Strusky. In: ZÁVADA, Vilém. *Polní kvítí*. Praha: Československý spisovatel, 1955, s. 63.

⁸²⁵ A. Sivek byl Závadovi blízký jako člověk, jako literární historik pečlivě sledující jeho tvorbu, jako osobnost utvářející kulturní milieu Ostravy.

⁸²⁶ Metodika pro knihovníky samozřejmě vychází ze soudobého požadavku výkladu poezie, tedy jako jednoty a boje protikladů, ale obsahuje charakteristiky, které, protože Sivek rozumí Závadovu kraji a rozumí jeho poezii, zůstávají platné, ač se metodologické módy nebo normy proměňují.

⁸²⁷ Radko Pytlík pojmenovává tuto složku Závadovy poetiky následujícími slovy: „*Fyziologická citlivost jeho vidění jde až za hranice brutálního obrazového naturalismu, jenž bývá srovnáván s drastickou obrazností barokní. [...] Závadova poezie osciluje mezi niternou pocitovostí a intenzivní fyziologickou vnímavostí a mezi intelektuální obrazností, začleňující bytí člověka do souvislostí společenských*“, viz PYTLÍK, Radko. Vilém Závada. *Česká literatura*. 1975, roč. 23, č. 5, s. 414.

⁸²⁸ SIVEK, Alois. *Polní kvítí: metodický text*. Ostrava: Krajská lidová knihovna, 1957, s. 16.

⁸²⁹ TREFULKA, Jan. Syntézy 1962: nad několika knížkami poezie. *Host do domu*. 1963, roč. 10, č. 2, s. 54–57.

⁸³⁰ „*Jako dítě jsem byl ostýchavý a bázlivý / a v kuchyni za okny jsem vyhlížel, / když někdo cizí po silici šel. // Léta jsem chodil bos po jedné cestě / na kraji louky s bublinkami pampelišek / a v prachu zanechával šlápoty. / Ta cesta vedla jen k mrtvému rameni / prastaré řeky s vysychajícím tokem. // [...] Večer jsem lezl po stromech / do korun olší a topolů, / jen abych při západu slunce viděl, / co je za naší dědinou. // [...] Mé srdce, / slabý neopeřený pták / s žlutavým chmýřím ohně, / však nepřeslechlo vzdálený hukot / a navždy zapamatovalo si to volání / divokých hus s nataženým krkem. //“*, viz ZÁVADA, Vilém. Letěly divoké husy. In: ZÁVADA, Vilém. *Jeden život*. Praha: Československý spisovatel, 1962, s. 17–20.

⁸³¹ „*Je noc a září všechny sály mé paměti // Z nich vidím život svůj jak haldy hořeti // Zvětrala v trávě zelenavá láva / Jen naše mládí věčně z ohně vstává // [...] Ve škole lámala se v prstech bílá křída / když na černé a smutné tabuli jsem psal / Jednoho rána vstala celá třída / Sám řídící tu smutnou zprávu zvěstoval: // Ve válce ztratil otec jeden váš kamarád // Nemohl dál / a jeho pohled na mě pad // Strop s podlahou se okolo mě točí // V krvavých slzách rudnou modré oči / a k nebi vyrážejí němý křik // Belhám se domů jako posel smrti / Jde za mnou cizí pes a lísavě se vrtí / zazdím svou bolest jak hořící doly / a v srdci stále doutná ponížení / Nezahojená rána bolí jen a bolí / a v ústech zanechává hořkou vůni tlení // [...] Zarostl trávou vojenský hrob v dáli / Život se přes něj dál jak válka valí / Život se vždy jak vojsko požene / přes mrtvé nezvěstné a raněné / [...] Tiskl jsem pevně nátrubek svůj ke rtu / když jsem už jak třináctiletý hoch / v žakovské kapele hrál na lesní roh / na svatbách a při studentských pochodech / o dožínkových slavnostech a o hodech / však na pohřbech hledívám dodnes k obloze / a marše smuteční bych hrál v nejvyšší poloze // [...] Je noc a září všechny sály mé paměti / Z nich vidím život svůj jak haldy hořeti // Kolikrát jsem stříbrný důl své duše zasypal / a jako od ohně vždy prchal z něho dál // Má zem si mě však přitáhla jako elektromagnet / Nachová zář se nad ní ve dne v noci třepotá / Do konce dnů už budu fátat do šachet / než se má lačná ústa zalknou hlínou / než zavalí se vyrubané sloje života / a kosti mé pak s pískem splynou / než skončí pro mě láska se štestím a žalem / a modrá obloha ji pohřbí pod závalem //...“*, ZÁVADA, Vilém. *Jeden život*. In: ZÁVADA, Vilém. *Jeden*, s. 59–68.

⁸³² ZÁVADA, Vilém. Z románu, IV. In: ZÁVADA, Vilém. *Panychida*, s. 54.

⁸³³ ZÁVADA, Vilém. Ztracený ráj. In: ZÁVADA, Vilém. *Panychida*, s. 33–34. Celá báseň Ztracený ráj má následující znění: „*Obzor čalouněný sazemi / granátové ráno v struskách kruté rozehraje. / Po svrabivé zemi sirného dechu / přechází panna, v sněžných skráních / pel ztraceného ráje. // Z dlaní čerivě zřídlo něhy / na udupanou půdu přelévá se. / Zahrada sedmikrás*

vzroste v modré kráse, / však za něžnou šlépějí rozšvelel se šum deště šedý, bezbřehý. // Jak rajska to krajina, ta její tvář. / Trpýt očí jejich rýžuje se v zlatavém rákosí řas / a ze stříbrné trásně úst úsměvů se lije zář. / Liliová, oddaně vadne, jak sžeh by ji mráz. // Bez naděje, bez naděje. // Postele sesutých červivě se hýbají. / Ve vrásčitých rubáších pleť s chřestotem kostry puchří / a ze souchoťivých buněk rmutu přízračně nachy vrou. / A v siné agonii smrti tak hrůzně horečně se škvaří. // V medově mléčném, krevném mládí, / bez vášnivosti, bez strážně, když sluch je zešeren, / jen okem zazřít, jen přes plot z latí, / z výbuchu jasu, z půvabné tklivosti záře, / jak z ořechu rozlousknout se jádro uzrálého Edenu. // Pak, pak jako vyzvědač / archandělem serafem bezelstně býti zavražděn, / když vánky na chvílku poodlétnou, když trávy se skloní v prach //”.

⁸³⁴ ZÁVADA, Vilém. V suterénu. In: ZÁVADA, Vilém. *Na prahu*. Praha: Československý spisovatel, 1970, s. 24–26.

⁸³⁵ Srov. jeho esej FUČÍK, Bedřich. *Melancholie milenc aneb Život ve dví*. In: FUČÍK, Bedřich. *Čtrnáctero zastavení*. Praha: Arkýř, Melantrich, 1992, s. 259–286.

⁸³⁶ Dopis z 27. prosince 1970 pokračuje: „*Točt se mi z toho hlava, a myslím-li na Tvou rodovou potřebu ticha, není mi dobře, není mi dobře. / Ale na druhé straně jsem tomu výbuchu vzpoury nesmírně rád. Měl jsem hned po Panychidě neodbytný pocit, že se vyhýbáš srážce se světem, která byla přece při Tvé čistotě neodvratná, že jí uhýbáš v křehkosti své noblesnosti a melancholické kontemplace. A bál jsem se, že by ses mohl udusit. Ve všech Tvých sbírkách jsem sledoval tento proces a nemohl se zbavit tohoto strachu o člověka a básníka. Zaplat' Bůh, že zbytečně*“, viz MÁLKOVÁ, Iva, ed. *Vícehlasí: korespondence Viléma Závady*. Olomouc: Votobia, 2007, s. 129–130. Bílá řada. ISBN 978-80-7220-299-7.

⁸³⁷ MACURA, Vladimír. Práh jara a zimy. *Zemědělské noviny*, 19. 1. 1978, roč. 33, [č. 13], s. 3.

⁸³⁸ Z rukopisných variant textů známe více podob závěru básně. V jednom ze sešitů čteme: „...*zadržíš dech až zbledneš / Vznášíš se ve svých vnitřních nebesích* //”. Ale také: „...*Přivíráš oči zatajíš dech / sám v sobě usebrán a stlačen / vnímáš se jak / sám / vznášíš se ve svých vnitřních nebesích* //”. Ale také: „...*Jako na špičce jehly / sám v sobě usebrán /sám v sobě stlačen / vznášíš se ve svých nebesích* //”, viz Literární archiv Památníku národního písemnictví, Vilém Závada (sopis osobního fondu), rukopisy vlastní: poezie – bloky, blok B-18. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 2006, s. 59.

⁸³⁹ ZÁVADA, Vilém. Nedělní výlet. In: ZÁVADA, Vilém. *Živote díky*. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 13–14.

⁸⁴⁰ Vilém Závada se během své tvůrčí činnosti sám několikrát podílel na přebásnění biblických textů. V *Pěti svátečních svítcích* z roku 1958, které jsou věnovány starohebrejské poezii, Závada ve spolupráci se Stanislavem Segertem přebásňuje *Žalmy*. O deset let později, v roce 1968, se opět ve spolupráci se Segertem zrodilo přebásnění *Knihy Jóbovy*.

⁸⁴¹ ZÁVADA, Vilém. Živote díky. In: ZÁVADA, Vilém. *Živote*, s. 78.

⁸⁴² Jan Čep mu v dopise z 11. prosince 1942 k této sbírce napsal: „*Cítíš dobře, kde jsou elementární zdroje života i poezie, a odhaduješ správně povahu své básnické přirozenosti. Rétorika a patos jenom slovní nikdy prázdně nehalasí nad plnozvukým a pravdivým tokem Tvé poezie (ačkoli jsi patetik). Ale volíš být místy raději fragmentární než příliš hlasitý a okázalý. A každým slovem pláče a hoří věčná nostalgie*“, viz MÁLKOVÁ, Iva, ed. *Vícehlasí*, s. 136–137.

⁸⁴³ ZÁVADA, Vilém. Uhelný kraj. In: ZÁVADA, Vilém. *Hradní věž*. Praha: Melantrich, 1940, s. 20–21.

⁸⁴⁴ ZÁVADA, Vilém. *Krajina a lidé mého srdce*. 2. dopl. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 25.

Další významní hrabovští rodáci a osobnosti

S Hrabovou během více než sedmi staletí její existence spojila své osudy celá řada zajímavých osobností, z nichž některé již upadly takřka do zapomnění, nebo se nikdy nestaly běžně známými. Po předchozí kapitole, v níž bylo samostatně pojednáno o nejslavnějším hrabovském rodákovi básníku Vilému Zavadovi, bude nyní následovat 15 více či méně rozsáhlých biografických hesel k dalším hrabovským osobnostem z 19. až 21. století, které se v Hrabové narodily, nebo v ní dlouhá léta bydlely, pracovaly či jakkoli působily. Hesla jsou řazena chronologicky dle data narození a zahrnují širokou škálu místních osobností z různých sfér kulturního a společenského života, přičemž se však největší pozornosti dostává hrabovským hrdinům z 1. a 2. světové války, kteří nasadili své životy pro vlast doma i v zahraničí. V souladu se zvyklostmi jsou zahrnuty jen ty osobnosti, které již svůj život dovršily, přestože Hrabovou rovněž reprezentuje i několik uznávaných současníků jako například producent Jiří Opěla, bývalý ředitel Národního filmového archivu Vladimír Opěla, taneční mistr Ing. Zdeněk Chlopčík, zpěvák a skladatel Petr Němec, atletka Romana Dubnova Bělocká, florbalistka Tereza Urbánková, novinářka Mgr. Kateřina Procházková či první polistopadový dlouholetý starosta Ing. Bohumil Rundt.

Ludvík Staněk (* 1852 Vítkovice – † 1924 Hrabová u Vítkovic), starosta, organizátor kulturního života

Ludvík Staněk se narodil 12. února 1852 ve Vítkovicích v rodině vítkovického starosty. V roce 1876 se přestěhoval do Hrabové za svou manželkou na grunt č. p. 35. V roce 1879 se stal členem obecního výboru, který jej po dvou letech zvolil novým starostou obce; starostenský post zastával do roku 1889. Stal se předsedou sboru starostů moravskoostravského okresu, kde hájil zájmy venkovských obcí a zájmy „Čechů“. Stal se spoluzakladatelem českého Národního domu v Moravské Ostravě, Českého domu ve Vítkovicích a konzumního spolku „Vzájemnost“. V roce 1892, společně s nadučitelem

Obr. 128. Ludvík Staněk, počátek 20. století

Františkem Bartoníkem a mlynářem Janem Vogtem, založil hrabovský Čtenářský spolek. Rovněž se věnoval organizování různých kulturních aktivit a vzdělávání mládeže. V letech 1897–1914 opět zastával funkci starosty obce. Dne 11. října 1908 byl zvolen prvním starostou hrabovského Sokola; byl rovněž členem představenstva hrabovského Záloženského a spořitelního spolku. Ludvík Staněk zemřel 3. listopadu 1924 a byl pohřben v rodinné hrobce na hřbitově v Hrabové.⁸⁴⁵

František Bartoník (* 1860 Kokory – † 1929 Místek), nadučitel, organizátor kulturního života

František Bartoník se narodil 2. dubna 1860 v Kokorech u Přerova. Po studiích působil jako učitel na škole ve Fryčovicích, v listopadu 1882 ve věku 22 let nastoupil po zemřelém učiteli Josefu Kubíkovi do obecné školy v Hrabové, kde žil a působil dalších 37 let. V září následujícího roku, po rozšíření obecné školy z jednotřídní na dvoutřídní, byl jmenován nadučitelem a na místo učitele byl dosazen František Horák. Po svém příchodu na školu se, dle zápisů ve školní kronice, vyjádřil kriticky k neutěšenému stavu školy a k tehdejšímu životu v obci a dal si za úkol je postupně pozvednout. Nadučitel Bartoník zavedl ve škole přísnou kázeň, úlevy v docházce žáků poskytoval jen ve výjimečných případech. V roce 1885 díky neustálému zvyšování počtu žáků školy prosadil vybudování nové školní budovy v sousedství fary (tzv. Stará škola), v roce 1904 se zasloužil o postavení nové prostorné budovy tzv. Nové školy (dnešní ÚMOb Hrabová). Dne 8. listopadu 1887 se oženil s Josefkou Havránkovou z Paskova. V roce 1888 se jim narodil syn Bohuslav a o rok později syn Vojtěch. František Bartoník již od počátku svého působení v Hrabové proslul jako organizátor hospodářského, kulturního a spolkového života v obci. V roce 1882 založil první veřejnou knihovnu v Hrabové. Společně s dalšími občany sbíral milodary na nákup nových knih a roku 1895 stál, společně se starostou obce Ludvíkem Staňkem a mlynářem Janem Vogtem, u zrodu Čtenářského spolku. V roce 1896 se stal pokladníkem nově budovaného

Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové a v letech 1897–1899 dokonce jeho starostou. V roce 1902 založil spolek Hospodářská besídka, jenž sloužil převážně k dalšímu vzdělávání místních zemědělců formou organizování přednášek, výstav či zájezdů. V roce 1912 dal podnět ke vzniku Včelařského spolku pro okres moravskoostravský, který sdružoval členy z 12 obcí na Ostravsku a který sloužil k poučování včelařů a širší veřejnosti o významu včel pro polní hospodářství a pro ovocnářství, o významu medu jako pokrmu a léku, o pěstování či rozšiřování medonosných a okrasných stromů, keřů a rostlin. František Bartoník odešel roku 1919 z místa nadučitele hrabovské obecné školy na trvalý odpočinek do Místku, kde také roku 1929 zemřel. Pro své vynikající pedagogické dovednosti byl nazýván „ostravským Komenským“.⁸⁴⁶

Josef Řezáč (* 1873 Vrchoslavice – † 1950 Olomouc), farář

Obr. 129. Josef Řezáč, dvacátá léta 20. století

Josef Řezáč se narodil 5. června 1873 ve Vrchoslavicích u Kojetína. Studoval na císařsko-královském českém gymnáziu v Kroměříži, kde roku 1892 úspěšně odmaturoval. Poté studoval v kněžském semináři v Olomouci, kde byl také roku 1896 vysvěcen na kněze. Nejprve působil rok a půl ve Vranové Lhotě, poté se stal kooperátorem v Újezdě u Vizovic během působení faráře Jana Pírka. Za ním se pak roku 1908 odstěhoval do Valašských Klobouk, kde působil jako kooperátor do svého ustanovení hrabovským farářem dne 24. dubna 1912. V Hrabové se těšil velké oblibě, zejména pro své příkladné pastorační působení a péči o mládež. Založil hrabovskou žakovskou kapelu, kde kromě chlapce a pozdějšího významného básníka

Viléma Závady účinkovaly i další děti, které naučil hrát na dechové nástroje, jež sám zakoupil. Josef Řezáč rovněž úspěšně vyučoval náboženství na místní obecné škole. Na podzim 1915 se stal učitelem Viléma Závady a jeho dvou vrstevníků, které po skončení Obecné školy v Hrabové soukromě vyučoval na hrabovské faře latině, matematice, češtině, přírodopisu a dalším předmětům. Na konci školního roku 1915/1916 všichni úspěšně složili přijímací zkoušku přímo do tercie na ostravském Matičním gymnáziu. V červnu 1931 odešel z Hrabové do Slatinic u Olomouce. Trvalý odpočinek trávil v Olomouci-Neředíně, kde

také 24. května 1950 zemřel. Byl pohřben ve Vrchoslavicích u Kojetína v rodinné hrobce.⁸⁴⁷

Bohuslav Bartoník (* 1888 Velká Hrabová – † 1972 Brno), právník, spisovatel

Obr. 130. JUDr. Bohuslav Bartoník, dvacátá léta 20. století

Hrabovský rodák Bohuslav Bartoník se narodil 12. prosince 1888 nadučiteli hrabovské obecné školy Františku Bartoníkovi a Josefě Havránkové. Navštěvoval trojtřídní obecnou školu v Hrabové a Matiční české reálné gymnázium v Moravské Ostravě. Poté odešel do Prahy, kde vystudoval práva na Císařsko-královské české universitě Karlo-Ferdinandově. Dne 2. května 1914 byl promován doktorem práv (JUDr.). Po kratší praxi u moravsko-ostrovského okresního soudu vstoupil do státní služby u zemské vlády v Opavě a u okresních politických správ ve Frýdku, Karviné, Bohumíně, Českém Těšíně, Jeseníku, Bílovci a Bruntále. V roce 1931 byl přeložen k Zemskému úřadu v Brně, odkud roku 1948 odešel na trvalý odpočinek. Dr. Bartoník se mimo jiné rovněž věnoval spisovatelské činnosti. V roce 1934 sepsal „pro potřebu úřadů, soudů, obcí, honebních výborů, majitelů vlastních a nájemců obecních honiteb, jakož i přátel myslivosti“ monografii *Honební zákony v zemi moravskoslezské: výklad a judikatura*. Mezi jeho záliby patřilo fotografování a také studium starých listin a památek, zaměřených především na historii paskovského panství, což se odrazilo v jeho mnohasetstránkových nepublikovaných rukopisech *Dějiny panství paskovského*, *Z minulosti Paskovska*, *Z minulosti Hrabové*, *Hrabůvky*, *Nové Bělé*, *Krmelína a Žabně*, *Z minulosti městečka Paskova 1267–1967* sepsaných v šedesátých letech 20. století. Bohuslav Bartoník zemřel roku 1972 v Brně.⁸⁴⁸

Petr Alexej Olšanský (* 1889 Velká Hrabová – † 1942 Osvětim), kapitán, člen československých legií v Rusku, účastník domácího protinacistického odboje

Obr. 131. Petr Alexej Olšanský, počátek čtyřicátých let 20. století

Petr Olšanský se narodil 17. října 1889 ve Velké Hrabové. Vyučil se zámečníkem a po vypuknutí 1. světové války sloužil jako svobodník 100. pěšího pluku rakousko-uherské armády. Dne 10. srpna 1916 byl na východní frontě zajat v Monastarčiku a následně se přihlásil k Československým legiím v Rusku, kam byl 10. října 1916 zařazen jako voják 1. střeleckého pluku. V ruských legiích se účastnil známé bitvy u Zborova a tzv. Tarnopolského ústupu; během pobytu v Rusku přijal další jméno Alexej. Činnost v československých legiích ukončil 22. dubna 1920 jako podporučík. I po návratu do vlasti pokračoval ve službě vlasti v nově budované československé armádě; k 1. lednu roku 1923 byl jmenován kapitánem v záloze. Následně pracoval jako úředník (kontrolor) ve zbrojovkách v Brně, Považské Bystrici a Vsetíně. Po vypuknutí 2. světové války se na podzim roku 1939 společně s bratrem Ludvíkem Olšanským zapojil do domácího odboje. Dne 23. června 1941 byl ve Vsetíně zatčen gestapem a převezen do věznic v Brně, kde byl vzat do ochranné vazby (*Schutzhaft*) a 16. ledna 1942 transportován do koncentračního tábora v Osvětimi, kde obdržel vězeňské číslo 25826 (blok 9a). Petr Alexej Olšanský zemřel 20. února 1942 v 7.15 hod pravděpodobně kvůli nucenému pobytu na mrazu. Během svého života obdržel řád Sokol vojenské skupiny s meči, Československý válečný kříž 1914–1918 (udělen 1923), Československou revoluční medaili, Spojeneckou medaili vítězství a Kříž sv. Jiří 3. a 4. stupně. V Brně je po něm pojmenována ulice „Olšanského“.⁸⁴⁹

František Vašíček (* 1911 Vratimov – † 1942 Tobruk), četař aspirant, účastník zahraničního odboje za 2. světové války

František Vašíček se narodil 26. září 1911 ve Vratimově, ale bydlel v Hrabové společně s rodiči Ludvíkem a Antonií Vašíčkovými na č. p. 4. V době studia na Karlově univerzitě v Praze aktivně působil v pokrokové studentské organizaci a byl promován inženýrem pozemních staveb. Později pracoval jako inženýr ve Vítkovickém horním a hutním těžířství, ale v srpnu roku 1939 uprchl přes Polsko do Sovětského svazu, aby se mohl osobně

Obr. 132. Ing. František Vašíček, třicátá léta 20. století

zúčastnit zahraničních bojů proti nacistům. Byl odveden 19. srpna 1941 v Haifě na Blízkém východě a stal se četařem aspirantem u 11. československého pěšího praporu (osobní číslo R-1217) operujícím v severní Africe. František Vašíček byl 19. února 1942 zabit minou při průzkumné hlídce v lybijském Tobruku, kde se také nachází jeho hrob.⁸⁵⁰

Jan Buchal (* 1913 Litava – † 1950 Praha), štábní strážmistr, účastník protikomunistického odboje

Jan Buchal se narodil 30. května 1913 v Litavě u Tišnova a pocházel z rodiny domkáře-krejčího ze čtyř sourozenců. V roce 1932 se v Brně vyučil automechanikem a po ukončení povinné vojenské služby nastoupil na policejní ředitelství v Bratislavě jako pomocný zřízenec strážní služby. Od dubna 1939 působil na policejním ředitelství v Moravské Ostravě, v srpnu 1939 nastoupil na nově zřízené oddělení dopravní policie jako řidič motorových vozidel. Dne 3. ledna 1942 se oženil s Eleonorou Černou z Hrabové, kde od 6. ledna téhož roku bydlel (Paskovská č. p. 196). Narodily se mu dvě dcery. Během vstupu Rudé armády do Hrabové dne 1. května 1945 zajal tři německé vojáky. Po konci 2. světové války se Jan Buchal hlásil k službě u motorizovaného oddělení Sboru národní bezpečnosti, ačkoli již trpěl žaludeční chorobou a silným revmatismem. Ve výroční den 28. října 1945 byl dekretem zemského velitele SNB se zpětnou účinností od 1. května 1944 povýšen do hodnosti štábního strážmistra. U SNB ale ze zdravotních důvodů pracoval jen krátce a roku 1947 odešel do výslužby. Od té doby se živil jako automechanik v hrabovské firmě Bohuslava Olšanského. V roce 1946 se stal členem Československé strany národně socialistické. Po únorovém převratu roku 1948 se nesmířil s komunistickou diktaturou a pokusil se dvakrát ilegálně opustit republiku. Na jaře 1949 začal organizovat odbojovou skupinu podobně smýšlejících příslušníků armády či SNB a navázal kontakt s bývalou národně socialistickou poslankyní Fráňou Zemínovou. Jan Buchal byl sice silně věřícím katolíkem,

avšak dle vzpomínek jeho hrabovských vrstevníků také labilním a nedůvěryhodným člověkem, neboť prý na potkání s každým hovořil o svých protistátních aktivitách a stycích s vysoce postavenými osobnostmi v Praze, což bylo pokládáno za podivné jednání. Po infiltraci ostravské odbojové skupiny agentem Státní bezpečnosti AKP-319 Karlem Košařem (Kvapilem) byl 25. října 1949 zatčen a mučen v komunistických věznicích. Takřka neznámý občan Ostravy Jan Buchal byl označen za organizátora „protistátní teroristické bandy“ a začleněn do prvního velkého zinscenovaného politického procesu s JUDr. Miladou Horákovou, kde měl posloužit jako důkaz protistátní činnosti. Ve dnech 31. května – 8. června 1950 byl jako jediný mimopražský člen procesu odsouzen za velezradu a vyzvědačství společně s dr. Miladou Horákovou, dr. Oldřichem Peclem a Závišem Kalandrou k trestu smrti. Žádost o milost byla přes přímluvu prof. Alberta Einsteina zamítnuta prezidentem Československé republiky Klementem Gottwaldem dne 26. června 1950. Justiční vražda Jana Buchala byla v Praze 27. června 1950 vykonána oběšením v 5.27 hodin ráno, přičemž jeho poslední slova zněla „*At' žije svobodné Masarykovo a Benešovo Československo*“. Po roce 1989 došlo k jeho plné rehabilitaci a trestní stíhání bylo 29. června 1990 rozhodnutím generálního prokurátora Československé federativní republiky zastaveno, neboť se nestaly skutky, pro něž se řízení vedlo. V roce 1993 bylo Janu Buchalovi uděleno čestné občanství města Ostravy in memoriam za účast v protikomunistickém odboji.⁸⁵¹

Fridolín Gemrot (* 1918 Rychvald – † 1990 Ostrava), plukovník, spojař, účastník domácího protinacistického odboje, účastník zahraničního odboje za 2. světové války

Fridolín Gemrot se narodil 2. listopadu 1918 v Rychvaldu v rodině zemědělského dělníka jako nejmladší ze sedmi dětí. Po absolvování obecné a měšťanské školy v Rychvaldě pracoval od roku 1933 na rychvaldském velkostatku, poté od roku 1938 na koksově jámy Ignát v Mariánských Horách. Základní vojenskou službu konal jako spojař u 5. hraničářského pluku v Háji u Opavy. Po uzavření Mnichovské dohody působil jako spojař u 107. dělostřeleckého pluku v Olomouci. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava se společně s bratrem Josefem Gemrotem zapojil do domácího odboje a pomáhal převádět československé vojáky do Polska. Po odhalení této činnosti gestapem odešel s bratrem do Polska a vstoupil do československé armády. Dne 20. července 1939 odplul na lodi Chrobry do Francie, následně se dostal do severní Afriky jako voják francouzské Cizinecké legie, kde byl v alžírském Sidi Bel Abbes vycvičen. Dne 23. září 1939 byl převezen do Francie a stal se v Agde

radiotelegrafistou u 4. kulometné roty 1. praporu 1. československého pěšího pluku. V červnu roku 1940 se zúčastnil s 1. plukem bojů u Coulomiers. Po příměří přeplul na uhelné lodi ze Sète do Gibraltaru a pak dále na lodi Neuralia do Velké Británie, kde se přihlásil k letectvu. Od října 1940 do prosince 1941 byl cvičen jako radista-radarový operátor a střelec v Yatesbury, Cranwellu a West Freng. Od ledna 1942 byl přidělen k československé letce 68. noční stíhací peruti, kde létal s pilotem Josefem Adamem. První operační turnus skončil v říjnu 1943, poté sloužil ve výcvikové jednotce jako instruktor a dále jako spojař u štábu československého stíhacího křídla a u 311. československé bombardovací peruti Royal Air Force, kde se účastnil jako palubní radista operačních letů nad mořem. V květnu roku 1944 zahájil svůj druhý operační turnus u 68. noční stíhací peruti. Posádka Josef Adam – Fridolín Gemrot dosáhla tří ověřených sestřelů německých letadel a tří létajících pum V1. K 20. dubnu 1945 byla 68. peruť rozpuštěna a Fridolín Gemrot ukončil 2. světovou válku v hodnosti Warrant Officer (praporčík). Po návratu do Československa pracoval do listopadu 1945 na letišti Pardubice, pak byl demobilizován. Následně pracoval na Cenovém úřadě Zemského národního výboru v Praze a od listopadu 1947 jako palubní radiotelegrafista u československých aerolinií. Na počátku padesátých let 20. století byl propuštěn z práce. Poté se stal frézářem v Autorenově v Praze-Košířích a v letech 1955–1959 pracoval v podniku Uranové doly Jáchymov. V lednu 1959 se vrátil na severní Moravu a žil v Ostravě-Hrabové. V roce 1965 byl rehabilitován a povýšen na kapitána. Až do odchodu do důchodu roku 1973 byl zaměstnán jako horník na dolech Paskov a Stalin. Fridolín Gemrot zemřel 6. ledna 1990 a byl pohřben na hřbitově v Hrabové. Stal se dvojnásobným nositelem Československého válečného kříže 1939, byl pětkrát vyznamenán Československou vojenskou medailí za chrabrost, třikrát dalšími československými medailemi, čtyřmi britskými medailemi a jugoslávským řádem Orden za chrabrost. V roce 1990 byl povýšen do hodnosti plukovníka letectva in memoriam.⁸⁵²

Jaroslav Vejvoda (* 1920 Praha – † 1996 Praha), fotbalista, trenér

Jaroslav Vejvoda se narodil 1. července 1920 v Praze. Svou fotbalovou kariéru začal ve svých deseti letech u malého pražského klubu SK Břevnov a roku 1934 přestoupil do klubu SKEP Praha. V roce 1942 se stal hráčem Sparty Praha, s níž získal v letech 1944, 1946 a 1948 tři tituly mistra Československa. V roce 1948 hrál krátce i za Slavii (Dynamo) Praha, načež se ještě téhož roku přestěhoval do Ostravy a stal se v letech 1948–1953 klíčovým hráčem sportovního klubu vítkovických železáren. Jako významný představitel vítkovického sportovního oddílu obdržel roku 1949 nově dostavěný podnikový

byt na Šídlovci (U Kotelny 10/520), kde také bydlel. V roce 1953 ukončil aktivní hráčskou kariéru a již o rok později se stal trenérem Baníku Vítkovice, kde setrval až do svého odchodu do Baníku Ostrava roku 1958, v němž trénoval další dva roky. Poté se stal trenérem armádního klubu Dukla Praha, jejíž hráče dovedl v letech 1961–1964 čtyřikrát po sobě k titulu mistra Československa a k vítězství v Československém poháru (1965). V letech 1966–1969 byl trenérem polského armádního klubu Legie Varšava, s níž se stal roku 1969 mistrem nejvyšší polské soutěže. Následně se vrátil zpět do Dukly Praha (1970–1973) a v letech 1973–1975 trénoval opět Legii Varšavu. Poté se potřetí vrátil do Dukly Praha, s níž se v letech 1977 a 1979 stal mistrem Československa. Na konci sezóny 1979/1980 ukončil svou trenérskou kariéru. Jaroslav Vejvoda zemřel 29. července 1996 v Praze.⁸⁵³

Vlastimil Gromnica (* 1923 Hrabová u Vítkovic – † 2010 Ostrava-Hrabová), zámečník, účastník domácího protinacistického odboje

Obr. 133. Vlastimil Gromnica při poválečném narukování do armády, konec čtyřicátých let 20. století

Hrabovský rodák Vlastimil Gromnica se narodil 30. července 1923 rodičům Josefu Gromnicovi a Kateřině Gromnicové (roz. Střondalové). Měl dvě sestry – starší Zdeňku a mladší Květoslavu. Vyučil se zámečníkem u soukromé firmy. Jako člen hrabovského Sokola byl od dětství vychováván k lásce a k obraně vlasti. V období 2. světové války se jako jeden ze sedmi mladých občanů Hrabové zapojil do odboje české mládeže v rámci odbojové skupiny „Záře“ a po jejím rozprášení působil jako partyzán v odbojové organizaci „Vela“ brigádního generála JUDr. Josefa Koutňáka. Ve dnech 2.–4. května 1945 se rovněž zúčastnil těžkých osvobozovacích bojů města Frýdek-Místek. Po skončení 2. světové války pracoval nejprve jako řidič z povolání a poté až do odchodu do důchodu jako zámečník – mistr u elektroúdržby v Nové huti Klementa Gottwalda. S manželkou Zdeňkou (roz. Novákovou)

měl syna Rostislava, který se stal lékařem. Vlastimil Gromnica zemřel 15. února 2010 v Ostravě-Hrabové a byl pohřben na místním hřbitově. Za svou odbojovou

činnost byl oceněn Hvězdou Československého partyzána 1. třídy, Medailí za zásluhy v boji proti fašismu a Medailí za statečnost. V roce 2005 byl k 60. výročí ukončení 2. světové války oceněn Pamětním odznakem ministra obrany České republiky.⁸⁵⁴

Vladislav Čermák (* 1923 Hrabová u Vítkovic – † 1945 Fryčovice), účastník domácího protinacistického odboje

Vladislav Čermák se narodil 9. ledna 1923 v Hrabové. Během 2. světové války se od března 1944 stal spolu se šesti dalšími mladými hrabovskými občany, Jaroslavem Vavruškou, Adolfem Neuwirtem, Emilem Mutinou, Antonínem Mynářem, Vlastimilem Gromnicou a Vojtěchem Slavíkem, jimž bylo většinou kolem 20 let věku, aktivním členem odbojové skupiny „Záře“. Po osvobození Hrabové 1. května 1945 pomáhal Rudé armádě jako jejich rozvědčík. Dne 3. května 1945 zemřel ve Fryčovicích, kdy jej ubil pařbou německý voják, který mu po svém činu pověsil na krk své identifikační známky. Díky tomu byl Vladislav Čermák omylem pohřben s dalšími padlými německými vojáky ve Fryčovicích. Díky pátrání rodičů byly jeho ostatky nalezeny a za přispění obce pohřbeny v kovové rakvi na hrabovském hřbitově.⁸⁵⁵

Karel Líba (* 1924 Jiřice – † 2000 Ostrava-Hrabová), dělník, skaut, účastník domácího protinacistického odboje

Obr. 134. Karel Líba, sedmdesátá léta 20. století

Karel Líba se narodil 17. listopadu 1924 v Jiřicích u Brandýsa nad Labem. Někdy během let 1932–1933 se spolu s rodiči a bratrem Vladimírem přestěhoval do Ostravy. Nejprve žil v Muglinově, poté v centru Ostravy, načež se spolu s rodiči, po jejich odchodu do důchodu, přestěhoval do Hrabové a bydlel na ulici Jezdiště (č. 10). Po absolvování základní školy navštěvoval v letech 1938–1941 tříletou Odbornou pokračovací

školu pro pánské živnosti oděvnícké v Moravské Ostravě a vyučil se krejčím. Ještě před vypuknutím 2. světové války založil jako chlapec čtenářský klub Mladého hlasatele dle myšlenek Jaroslava Foglara. V průběhu 2. světové války se zapojil do ilegální činnosti v rámci skautské organizace a za svou odbojovou činnost byl oceněn Junáckým křížem. V letech 1946–1948 absolvoval základní vojenskou službu v Levoci na Slovensku. Následně celý svůj pracovní život spojil s ostravskou koksovou generála Svobody (též koksovna Vítězný Únor), kde až do odchodu do důchodu roku 1984 působil na pozicích pomocný dělník, vzorkář v laboratoři a požární preventista. V průběhu 2. světové války vstoupil do Klubu českých turistů a v roce 1943 se stal jedním ze čtyř vedoucích Kuratoria mládeže a spolu se svou četou mladých chlapců podnikal dobrodružné turistické výpravy do okolí Ostravy. Po skončení 2. světové války se četa Karla Líby přeměnila na 49. oddíl Junáka v Ostravě. Po zákazu junácké činnosti byl vyslýchán příslušníky komunistické Státní bezpečnosti, přičemž se snažil oddíl zachránit a tak začlenil svůj oddíl do Dělnické tělovýchovné jednoty v Přívoze (TJ Baník Vítězný únor, TJ Vítězný únor, HTJ Odra), kde působil takřka dalších 50 let. V roce 1950 přibral do oddílu svého přítele Boleslava Moravce s jeho oddílem Třícítka a spolu s ním pak vedl oddíl Bojovnost – Vytrvalost – Úsilí (BVÚ), který se stal jedním z nejznámějších chlapeckých oddílů v Ostravě a širším okolí. Byl oceněn „Zlatým březovým lístkem“ za celoživotní práci pro oddíly na Ostravsku a tituly „Vzorný občan Ostravy“, „Vzorný cvičitel“ a „Zasloužilý cvičitel“. Karel Líba zemřel v pátek 28. července 2000 v Hrabové. Celý život zasvětil výchově mládeže a díky své činnosti byl nazýván „ostravským Folgarem“. Jméno Karla Líby nese ulice v Ostravě-Přívoze.⁸⁵⁶

Jaroslav Vavruška (* 1924 Hrabová u Vítkovic – † 1945 Moravská Ostrava), účastník domácího protinacistického odboje

Jaroslav Vavruška se narodil roku 1924 v Hrabové. Během 2. světové války se od března roku 1944 stal spolu se šesti dalšími mladými hrabovskými občany (Vladislav Čermák, Adolf Neuwirt, Emil Mutina, Antonín Mynář, Vlastimil Gromnica, Vojtěch Slavík) aktivním členem odbojové skupiny „Záře“, která se v Hrabové kromě záškodnické činnosti snažila mimo jiné pravdivě informovat ostatní občany o válečném dění ručně psanými letáky. Díky své účasti v odboji vlastnil zbraň, kterou

Obr. 135. Jaroslav Vavruška, první polovina čtyřicátých let 20. století

ukrýval na půdě. Jaroslav Vavruška zemřel při osvobození Hrabové 1. května 1945 u vratimovského mostu v místech dnešní elektrárny, kde převáděl první sovětské rozvědky a kde jej přes náprsní tabatěrku zasáhla blíže neurčená kulka.⁸⁵⁷

Jaromír Šavrda (* 1933 Ostrava – † 1988 Ostrava), disident, spisovatel

Obr. 136. Hrob spisovatele a disidenta Jaromíra Šavrdy na hrabovském hřbitově, 1995

Jaromír Šavrda se narodil 25. května 1933 v Ostravě (Zábřeh nad Odrou). V roce 1951 absolvoval gymnázium v Českém Těšíně, kde byl jeho učitelem češtiny Alois Sivek, a roku 1956 završil studium bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (PhDr.). Po roce stráveném v Jilemnici začal pracovat v Ostravě jako knihovník, poté jako středoškolský profesor a spisovatel z povolání. V dubnu 1968 se stal redaktorem severomoravského krajského deníku *Nová svoboda*. Během pražského jara 1968 vstoupil do KSČ, avšak již za dva roky byl z ní vyloučen. Na jaře 1969 dostal výpověď z deníku *Nová svoboda* a přešel do redakce *Moravskoslezského týdne*. Následně se stal vedoucím právního a personálního oddělení v nakladatelství *Puls*. V roce 1972 byl před obhajobou diplomové práce vyloučen z dálkového studia na pražské Právnické fakultě Univerzity Karlovy, titul doktora práv (JUDr.) mu byl udělen až roku 1990 in memoriam. Poté pracoval v hrabovském Geologickém průzkumu jako skladník, odkud musel roku 1975, pro nedostatečné vzdělání, odejít. V témže roce mu byl díky těžkému onemocnění ledvin přiznán plný invalidní důchod. Založil samizdatovou edici *Libri prohibiti*, spolupracoval se samizdatovými nakladatelstvími, za což byl v roce 1978 odsouzen na dva a půl roku do vězení. Po svém návratu na svobodu podepsal Chartu 77; v září roku 1982 byl znovu zatčen a za údajné pobuřování, přechovávání a samizdatové vydávání tiskovin odsouzen na 25 měsíců žaláře. Jaromír Šavrda zemřel díky vězněním podlomenému zdraví 2. května 1988 a byl pohřben na hřbitově v Hrabové. Po sametové revoluci se mu dne 3. ledna 1990 u jeho hrobu na své první mimopražské návštěvě

Jaromír Šavrda se narodil 25. května 1933 v Ostravě (Zábřeh nad Odrou). V roce 1951 absolvoval gymnázium v Českém Těšíně, kde byl jeho učitelem češtiny Alois Sivek, a roku 1956 završil studium bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (PhDr.). Po roce stráveném v Jilemnici začal pracovat v Ostravě jako knihovník, poté jako středoškolský profesor a spisovatel z povolání.

poklonil nově zvolený prezident republiky Václav Havel. Literární činnost Jaromíra Šavrdy byla spjata s Ostravou i Prahou, publikoval v ostravských nakladatelstvích a v ostravském tisku, ale také v Mladé frontě. Šavrda pro ČSM v Českém Těšíně napsal malý soubor *Pionýrská říkadla* (1949), dobově laděné texty obsahuje sbírka *Struny míru* (1953). V šedesátých letech 20. století psal detektivní (*Půjdeš, nevrátíš se*, 1964), sci-fi (*Příběhy z třetího času*, 1967) a thrillerové příběhy (*Kniha královrahů*, 1971). K poezii se znovu vrátil až v době normalizace; jeho básnické texty vycházely v samizdatu či v zahraničních nakladatelstvích (*Cestovní deník*, Mnichov, 1984; *Druhý sešit deníku*, Mnichov, 1986), deníkové prózy jsou záznamem syrové vězeňské reality i lyrizovanou reflexí stavu nesvobody těla i ducha. Oficiálně byly nakladatelstvím Pulchra vydány ve třísvazkových *Vybraných spisech* spolu s výběrem poezie (*Vězeň č. 1260, Ostrov v souostroví*, 2009). V roce 1993 bylo Jaromíru Šavrdovi uděleno čestné občanství města Ostravy in memoriam.⁸⁵⁸

Jaroslav Opěla (* 1935 Hrabová – † 2016 Mnichov), dirigent, vysokoškolský pedagog

Jaroslav Opěla se narodil 22. května 1935 v Hrabové a celý svůj život spojil s hudbou. Vystudoval obor dirigování u profesora Bohumila Bakaly na Janáčkově akademii múzických umění v Brně. V roce 1958 nastoupil jako nejmladší dirigent v tehdejší Československu do čela Filharmonie pracujících v Gottwaldově a o šest let později emigroval do západního Německa. Usadil se v bavorském Mnichově, kde jej po dvou letech objevil světově proslulý dirigent Rafael Kubelík, který mu umožnil spolupracovat s Bavorským rozhlasem. Poté účinkoval jako asistent šéfů symfonického orchestru dirigovaného vedle Kubelíka i sirem Colinem Davisem či Lorinem Maazelem. V roce 1968 se stal laureátem Mezinárodní dirigentské soutěže Akademie Santa Cecilia v Římě a rovněž absolvoval mistrovské kurzy u svého patrona Rafaela Kubelíka a Franka Ferrariho. Mezinárodnímu hudebnímu publiku se představil nejen řadou živých koncertů, ale i rozhlasovými a televizními nahrávkami, jež mu otevřely cestu až do Jižní Koreje, kde se stal v sezóně 1971/1972 šéfem Národního symfonického orchestru v Soulu. V roce 1986 byl jmenován docentem na mnichovské *Musikhochschule*, kde vedl vysokoškolský orchestr. V devadesátých letech 20. století nastudoval a uvedl v produkci svých bratrů a rovněž hrabovských rodáků Jiřího a Vladimíra Opělových ve světové premiéře tři skladby českých soudobých skladatelů Jana Klusáka a Zbyňka Matějů. V letech 1992–2000 působil jako ředitel Bavorského rozhlasového

orchestru. Tamější koncertní pódium opustil s titulem „čestný dirigent“. Jaroslav Opěla zemřel 25. června 2016 v bavorském Mnichově.⁸⁵⁹

⁸⁴⁵ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 36–37; AMO, Okresní úřad Moravská Ostrava – sčítací operáty ze sčítání obyvatelstva v roce 1900, 1910 a 1921, inv. č. 69, č. p. 59; SLAVÍK, Vladimír. Dřívější starostové Hrabové. In: *Hrabovské noviny* [online]. 24. 3. 2016. [cit. 19. 3. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/hrabovske-noviny/drivejsi-starostove-hrabove.html>.

⁸⁴⁶ AMO, Národní škola Ostrava-Hrabová, inv. č. 421, pag. 14–26; AMO, Národní škola Ostrava-Hrabová, inv. č. 422, pag. 7–219; AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 93, 198, 201; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm*, s. 14–15, 55; SLEPIČKA, Martin, *Kostel*, s. 22, 104; KOLLÁROVÁ, Kateřina. *Dějiny školství v obci Hrabová*. Olomouc, 2010. Magisterská diplomová práce. Pedagogická fakulta. Univerzita Palackého v Olomouci, s. 28–32, 38–39; SLAVÍK, Vladimír. O výrazných osobnostech Hrabové. In: *Hrabovské noviny* [online]. 28. 3. 2016. [cit. 13. 3. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/hrabovske-noviny/o-vyraznych-osobnostech-hrabove.html>; SLAVÍK, Vladimír. Dějiny školství v Hrabové. In: *Hrabovské noviny* [online]. 17. 8. 2016. [cit. 13. 3. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/z-historie-hrabove-a-okolnich-obci/dejiny-skolstvi-v-hrabove.html>.

⁸⁴⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 77; Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farností hrabovské 1908–2004, pag. 19–20; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 98; SLÍVA, Milan. Duchovní správci. In: *hrabova.info* [online]. 29. 10. 2014. [cit. 19. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.hrabova.info/2014/10/29/duchovni-spravci/>; SLAVÍK, Vladimír. Vilém Závada a Hrabová. In: *Hrabovské noviny* [online]. 1. 6. 2014. [cit. 19. 3. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/z-historie-hrabove-a-okolnich-obci/vilem-zavada-a-hrabova.html>.

⁸⁴⁸ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 198–199, ZAO, Sběrka rukopisů, inv. č. 90; SOKA Frýdek-Místek, knihovna, sign. R 65, SOKA Frýdek-Místek, knihovna, sign. R 66, SOKA Frýdek-Místek, knihovna, sign. R 67; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm*, s. 55.

⁸⁴⁹ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 165; MENŠÍKOVÁ, Miroslava a KOPEČNÝ, Petr. Petr Alexej Olšanský. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. 31. 12. 2016. [cit. 24. 3. 2017]. Dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=858.

⁸⁵⁰ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 125; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm*, s. 42; SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 2, 40, rozhovor s Marií Stárkovou, Ostrava-Hrabová, 11. března 2017. JEDLIČKA, František. Četař aspirant, Ing. František Vašíček. In: *Spolek pro vojenská pietní místa* [online]. s.d. [cit. 25. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.vets.cz/vpm/frantisek-vasicek-1627/>.

⁸⁵¹ ÚMOB Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 3; ŠÍMÍČEK, Petr. Role popraveného Jana Buchala z Ostravy v monstrprocesu s Miladou Horákovou a spol. v roce 1950. In: *Ostrava 22: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2005, s. 211–249. ISBN 80-86904-05-9; KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 53–72. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7; BEK, Pavel. Jan Buchala (sic). In: MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: nová řada, sešit 5 (17.)*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2004, s. 24–25. ISBN 80-7042-671-3; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm*, s. 45; SLEPIČKA, Martin, *Kostel*, s. 25–26; SLAVÍK, Vladimír. Kdo byl Jan Buchal. In: *Hrabovské noviny* [online]. 7. 9.

2016. [cit. 13. 3. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/z-historie-hrabove-a-okolnich-obci/kdo-byl-jan-buchal.html>; rozhovor s Ing. Vladimírem Slavíkem, Ostrava-Hrabová, 15. března 2017.

⁸⁵² PAVLICA, Tomáš. Fridolín Gemrot. In: MYŠKA, Milan, DOKOUPIL, Lumír a BARTEČEK, Ivo, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: sešit 1*. Opava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1993, s. 36. ISBN 80-85819-05-8.

⁸⁵³ SEĎA, Radomír. Šídlovec. In: JEMELKA, Martin, ed. *Ostravské dělnické kolonie III : závodní kolonie Vítkovických železáren a dalších průmyslových podniků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015, s. 63. ISBN 978-80-7464-754-3; ANONYM. Síň slávy Dukla Praha 1948–2009: Jaroslav Vejvoda. In: *FK DUKLA PRAHA* [online]. 2017 [cit. 26. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.fkdukla.cz/legendy.asp?legenda=34>; ČERMÁK, David. Psal si deníky, nepovolil ani pivo: tak Vejvoda vedl Duklu za tituly. In: *FK idnes.cz* [online]. 28. 8. 2014 [cit. 26. 3. 2017]. Dostupné z: http://fotbal.idnes.cz/jaroslav-vejvoda-v-serialu-o-fotbalove-dukle-f3r-fotbal.aspx?c=A140827_185505_fotbal_dc.

⁸⁵⁴ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 122; SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 3, 21, 57; rozhovor s Mgr. Rostislavem Gromnicou, Ostrava-Hrabová, 31. března 2017; rozhovor s MUDr. Rostislavem Gromnicou, Ph.D., Ostrava-Hrabová, 31. března 2017.

⁸⁵⁵ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 122–123; SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 4, 21, 62; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm*, s. 40, SLÍVA, Milan. Hrabovský hrdina. In: *hrabova.info* [online]. 5. 12. 2014. [cit. 18. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2014/12/05/hrabovsky-hrdina/>.

⁸⁵⁶ ORKÁČ, Radomír. Karel Líba aneb ostravský Foglar. In: *hrabova.info* [online]. 23. 2. 2016. [cit. 24. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2016/02/23/karel-liba-aneb-ostravsky-foglar/>; ADÁMEK, Jakub. Ulice Karla Líby. In: *Junák – svaz skautů a skautek ČR* [online]. 23. 2. 2016. [cit. 24. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.skautostrava.cz/lilie/osobnosti/ulice-karla-liby/>; BAĎURA, Jaroslav. Výročí: 28. července 200 zemřel skaut a zakladatel oddílu BVÚ Karel Líba. In: *Magazín Patriot* [online]. 28. 7. 2016. [cit. 24. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.patriotmagazin.cz/vyroci-28-cervence-2000-zemrel-skaut-a-zakladatel-oddilu-bvu-karel-liba/>; BOHÁČ, Břetislav a FIRLA, Rost'á. Karel Líba – 90 let od narození: k 70. výročí tábornického oddílu BVÚ. In: *Ostrava blog – internetové noviny* [online]. 17. 11. 2014. [cit. 24. 3. 2017]. Dostupné z: <http://ostravablog.cz/foto/karel-liba-90-let-od-narozeni/>; BOHÁČ, Břetislav. Ulice Karla Líby – nový název na mapě města Ostravy. In: *novinky.cz* [online]. 11. 11. 2014. [cit. 24. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/vase-zpravy/moravskoslezsky-kraj/ostrava-mesto/1139-28068-ulice-karla-liby-novy-nazev-na-mape-mesta-ostravy.html>.

⁸⁵⁷ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 122–123; SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 21, 27, 47, 55–59; BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm*, s. 41.

⁸⁵⁸ ZELINSKÝ, Miroslav. Jaromír Šavřda. In: MYŠKA, Milan, DOKOUPIL, Lumír a BARTEČEK, Ivo, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: sešit 1*. Opava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1993, s. 102–103. ISBN 80-85819-05-8; URBANEC, Jiří. Statečný disident Jaromír Šavřda. In: *Ostrava 17: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1995, s. 395–403. ISBN 80-7188-013-2; MÁLKOVÁ, Iva. Jaromír Šavřda v obklíčení. In: CZAJKOWSKI, Krzysztof, MALURA, Jan a SPYRA, Janusz, eds. *Historik a literát v provincii*. Ostrava: Universitas Ostraviensis, 2015, s. 310–316. ISBN 978-80-7464-793-2; MÁLKOVÁ, Iva. Tvůrčí a „ediční“ činnost Jaromíra Šavřdy a „kritika“ v soudních rozsudcích a trestním spisu. *Slovenská literatúra*. 2016, roč. 63, č. 1, s. 29–44. ISSN 0037-6973.

⁸⁵⁹ MICHALKOVIČ, Jaroslav. *Chtěli mít ze synů doktory*. Podklad ke kronikářskému zápisu za rok 2015. Rukopis. Ostrava 2016, nestr.; ANONYM. Zemřel dirigent a hudební pedagog Jaroslav Opěla. In: *novinky.cz* [online]. 1. 7. 2016. [cit. 25. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/408180-zemrel-dirigent-a-hudebni-pedagog-jaroslav-opela.html>.

Obecní symboly a pečetidla

Vlastní pečetidlo, sloužící k ověřování písemných dokumentů, patřilo k významným atributům městské samosprávy již od vrcholného středověku. Vesnicím se ale dostávalo práva pečetení teprve od přelomu 15. a 16. století, přičemž většina z nich svůj pečetní typář získala až v 18. století. Dělo se tak velmi často v souvislosti s potřebou zpečetění katastrálních elaborátů, evidujících a oceňujících poddanský majetek pro berní účely. Ve Slezsku se to týkalo tzv. Karolinského katastru z dvacátých let 18. století, na Moravě ještě o dvacet let později sestavování tzv. Tereziánského katastru. K další vlně pořizování obecních pečetidel pak docházelo v poslední třetině století, kdy

Obr. 137. Otisk nejstaršího známého pečetidla Hrabové, 1820

josefínských reformy výrazně rozbujely administrativu, což se projevilo rovněž ve vesnickém prostředí. Pro komunální pečetidla vzniklá do konce 18. století byla charakteristická jejich obrazová stránka, když vedle opisu s názvem lokality vyplňoval pečetní pole ještě určitý výjev nebo znamení. Škála vesnické pečetní symboliky byla poměrně široká a odrážela často povolání místních obyvatel, zeměpisnou polohu obce či odkazovala na erb feudální vrchnosti. Pro pečeti z vrcholně barokního 18. století je ale především typická náboženská tematika, v rámci níž dominuje zobrazování světců – patronů příslušného svatostánku. A to je rovněž případ Hrabové.⁸⁶⁰

Ačkoliv otisk nejstaršího známého pečetidla Hrabové známe až z elaborátu matriky výnosu pozemků z roku 1820, jeho vznik můžeme bez větších pochybností posunout už do druhé poloviny 18. století. Oválné pečetní pole o výšce 28 mm a šířce 25 mm nese zobrazení patronky hrabovského dřevěného kostela sv. Kateřiny. Světiče s výraznou korunou na hlavě drží v pravici palmovou ratolest mučednice, levicí

se opírá o postavený meč a u pravé nohy má postaveno nožové kolo, svůj nejznámější atribut. Německá majuskulní legenda lemovaná zevně vavřínovým věncem s linkou a zevnitř perlovcem s linkou je uvozena rozetkou a zní: *SIGEL . DER . GEMEINE . GROS . RAPOWA*.⁸⁶¹ Je ovšem otázkou, zda jde opravdu o nejstarší typář pro Hrabovou. Patrně tomu tak nebude, poněvadž jiné vsi paskovského panství, jako Hrabůvka, Nová Bělá či Žabeň, získaly svou vlastní pečeť již roku 1718. Na rozdíl od Hrabové své nejstarší typáře s českou legendou užívaly ale ještě v první polovině 19. století. Shodná datace nás vede k úsudku, že právo užívat pečeť bylo všim na panství uděleno z vůle vrchnosti hromadně. Je tedy velmi pravděpodobné, že se to týkalo i Hrabové, u níž ovšem později došlo k nahrazení původního typáře novým, již s německou legendou. Zobrazení patronky kostela na novém typáři by mohlo souviset například s obnovením samostatné duchovní správy v Hrabové v roce 1780. Není vyloučeno, že se časem otisk nejstaršího hrabovského pečetidla nalezne a současně se tak dozvíme, jaký obraz neslo.⁸⁶² Nemusela to ovšem být nezbytně sv. Kateřina.

Obr. 138. Mosazné pečetidlo s vyobrazením sv. Kateřiny Alexandrijské, 1865

Obraz sv. Kateřiny se ale každopádně objevuje také na novém hrabovském pečetidle, který si představitelé obce pořídili v roce 1865. Mosazný typář s dřevěnou rukojetí, o celkové výšce 79 mm, se dochoval dodnes. Jeho oválné pečetní pole o shodných rozměrech s předchozím pečetidlem má ale uprostřed vyrytu postavu sv. Kateřinu v mírně modifikované podobě. Koruna na její hlavě je minimalizována, zato přibyla výrazná svatozář. Levicí se světiče opírá o nožové kolo, palmová ratolest chybí. U nohou postavy je umístěn letopočet 1865, přerušující český majuskulní opis, lemovaný jen zevně linkou a uvozený hvězdičkou: * *OBEC WELKA / HRABOWA*.⁸⁶³ Pečetidlo vzniklo již za zcela

nových společenských podmínek, a je pochopitelné, že u ryze české obce se v jeho opise uplatnila čeština.

Obr. 139. Mosazné razítko s vyobrazením sv. Cyrila a Metoděje, po 1903

kulní legenda obíhá po linkou lemovaném obvodu ve dvou řádcích: . STAROSTENSKÝ ÚŘAD OBCE / . HRABOVÉ u VÍTKOVIC.⁸⁶⁴ Důvod změny obecní symboliky nám zůstává utajen, každopádně se ale oba moravští patroni objevují též na novějším obecním razítku s poněkud pozměněným textem (STAROSTENSKÝ ÚŘAD / OBCE HRABOVÉ), užívaném představiteli obce v době první republiky, před jejím prvním připojením k Ostravě v roce 1941.⁸⁶⁵ Razítka hrabovského národního výboru z poválečného období již byla pouze nápisová.⁸⁶⁶

Součástí celospolečenských změn vyvolaných sametovou revolucí v listopadu 1989 byla obnova obecní samosprávy, kodifikovaná zákonem č. 367/1990 Sb., který umožnil všem obcím užívat vlastní znak a prapor. Obce, které své symboly dosud konstituovány neměly, mohly požádat předsedu ČNR (od roku 1993 předsedu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR) o její udělení. K tomuto účelu byla ve sněmovně zřízena heraldická komise (přetvořená v roce 1995 v podvýbor pro heraldiku a vexilologii). Ta se však zabývala výhradně žádostmi podávanými samostatnými obcemi a symboliku městských částí ponechala v kompetenci příslušných statutárních měst. Na území města Ostravy disponovaly svým historickým znakem jen obvody Třebovice, Mariánské Hory, Vítkovice, Slezská Ostrava a Michálkovice. Proto se ostravská městská rada rozhodla ustavit vlastní heraldickou komisi, která by usměrňovala vytváření heraldických a vexilologických symbolů u ostatních městských obvodů.

Heraldická komise Rady města Ostravy byla zřízena usnesením 59. schůze rady, konané 8. června 1993.⁸⁶⁷ Hned na jejím prvním zasedání 13. července

Původní název obce Velká Hrabová byl v roce 1903 změněn na Hrabová u Vítkovic, což se také promítlo do nového obecního razítka. Ačkoliv v této době již běžně byla používána razítka pryžová, dodnes dochované hrabovské razítko je ještě mosazné s dřevěným hruškovitým držadlem, o celkové výšce 76 mm. V oválném poli o výšce 43 mm a šířce 37 mm sv. Kateřinu vystřídal postavy slovanských věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje s křížem uprostřed. Česká majus-

1993 byl projednán návrh nové symboliky pro Hrabovou, kterou předložil předseda komise PhDr. Antonín Barcuch ve výtvarném zpracování restaurátora

Obr. 140. Znak městského obvodu Hrabová schválený Radou města Ostravy 4. října 1994

ostravského městského archivu Oldřicha Václavíka. Oba tvůrci se inspirovali dochovaným obecním pečetidlem z roku 1865 s postavou sv. Kateřiny. Během jednání byly ale vzneseny připomínky ke grafickému zpracování znaku a bylo doporučeno zvážit nahrazení postavy světice jejím atributem, nožovým kolem, shodně s navrhovanou podobou praporu. Hrabová se pak dostala na jednání komise 28. března 1994, kdy členové vybírali ze dvou variant. První tvořila původní postava sv. Kateřiny, druhou dělený štít nesoucí v horním poli vyobrazení dřevěného hrabovského kostela a dole kolo sv. Kateřiny. Komise doporučila přijetí druhé varianty a požadovala pouze výtvarně dopracovat podobu nožového kola. Na dalším zasedání komise 30. srpna 1994 byl pak stanoven popis znaku (Stříbrno-modře dělený štít. V horním poli

dřevěný hrabovský kostel, ve spodním poli zlaté kolo sv. Kateřiny vynikající od dělicí linky) a praporu (Na modrém listu žluté kolo sv. Kateřiny). Navržené symboly Hrabové se poté dostaly na pořad jednání 88. schůze městské rady 6. září 1994, z něhož ale vzešel požadavek na úpravu výtvarného ztvárnění znaku, kterého se ujal ostravský heraldik Mgr. Jan Tejkal. Znak a prapor Hrabové byly nakonec schváleny usnesením č. 3581/88 na 90. schůzi Rady města Ostravy 4. října 1994 a následně spolu se symboly dalších desíti ostravských obvodů 10. listopadu 1994 slavnostně uděleny tehdejším primátorem Ing. Evženem Tošenovským.⁸⁶⁸ Oficiální popis znaku městského obvodu Hrabová od této chvíle zněl: „Stříbrno-modře dělený štít; nahoře věž dřevěného kostela přirozených barev, dole vyniká půl zlatého nožového kola.“ Popis praporu: „Modrý list se žlutým nožovým kolem.“ Práce ostravské heraldické komise byly ukončeny v roce 1997 vydáním publikace „Město Ostrava. Znaky

Obr. 141. Prapor městského obvodu Hrabová schválený Radou města Ostravy 4. října 1994, od roku 2000 se jedná o současně platnou vlajku městského obvodu Hrabová

a prapory“, jejíž textovou část připravili členové komise a výtvarnou zajistil Mgr. Jan Tejkal.⁸⁶⁹

Obr. 142. Současně platný znak městského obvodu Hrabová schválený rozhodnutím předsedy poslanecké sněmovny PČR PhDr. Lubomíra Zaorálka 20. ledna 2005

Poslanecké sněmovny projednal navrhovanou změnu na svém jednání 8. prosince 2004 a rozhodnutím předsedy Poslanecké sněmovny PhDr. Lubomíra Zaorálka č. 50 z 20. ledna 2005 byl pro nový znak stanoven následující blason: „Ve stříbrno-modře děleném štítě nahoře vyrůstá dřevěný kostel přirozené barvy s věží vpravo, dole vyniká půl zlatého nožového kola.“⁸⁷²

V roce 2000 byla vydána novela zákona o obcích, která v oblasti komunální symboliky upravila dosavadní pojmosloví nahrazením původního termínu „prapor“ vhodnějším označením „vlajka“. Nově rovněž přesunula do kompetence předsedy Poslanecké sněmovny symboly městských obcí v rámci statutárních měst. Této situace využilo vedení Hrabové a rozhodlo se upravit dosavadní obecní znak, proti němuž mělo určité výhrady. Konkrétně šlo o zobrazení dřevěného kostela, z něhož byla původně do znaku převzata pouze věž.⁸⁷⁰

Emocionální vazba k této nejvýznamnější hrabovské památce se u obyvatel obvodu umocnila po jejím požáru v roce 2002 a následné obnově, která vrcholila v roce 2004. Zastupitelstvo městského obvodu schválilo změnu znaku 14. dubna 2004 a po drobné grafické úpravě⁸⁷¹ se k návrhu vyjádřila 20. července 2004 též Rada města Ostravy. Podvýbor pro heraldiku a vexilologii

⁸⁶⁰ Viz např. MÜLLER, Karel. *Pečeti a znaky obcí českého Těšínska*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1997, s. 5–10. ISBN 80-902355-0-6, a tam citovaná literatura. K pečeti symbolice Hrabové viz MÜLLER, Karel. Pečeti bývalých moravských obcí na území současné Ostravy. *Ostrava 17: sborník příspěvků k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1995, s. 334–335. ISBN 80-7188-013-2. Viz též JIŘÍK, Karel. *Hrabová*, s. 503.

⁸⁶¹ MZA, D7 Matrika výnosu pozemkového, sign. P 340, kart. 672 (dva exempláře z roku 1820); MZA, D9 Indikační skici, sign. 794, kart. 268 (několik exemplářů pod papírovým krytem, dat. 31. 3. 1833).

⁸⁶² Prohlídka starších katastrálních elaborátů a podkladů pro paskovské panství uložených v Moravském zemském archivu v Brně (MZA, D2 Rektifikační akta, fasc. 65) nepřinesla žádný výsledek. Totéž platí o torzovitě dochovaném fondu Velkostatek Paskov v Zemském archivu v Opavě.

⁸⁶³ AMO, Sbírká pečetidel, inv. č. 14; MÜLLER, Karel. Soupis typářů v archivech Severomoravského kraje I: typáře obecní a cechovní. In: *Sborník Státního oblastního archivu v Opavě 1981–1985*. Opava: Státní oblastní archiv, 1987, s. 88.

⁸⁶⁴ AMO, Sbírká pečetidel, inv. č. 15; MÜLLER, Karel. *Soupis*, s. 88.

⁸⁶⁵ Srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 162.

⁸⁶⁶ ZAO, Sbirka úředních razítek z obvodu KNV v Ostravě, inv. č. 1201; tamtéž, inv. č. 1202.

⁸⁶⁷ Předsedou komise se stal PhDr. Antonín Barcuch, ředitel Archivu města Ostravy, tajemnicí Blanka Andršová z odboru vnitřních věcí a členy PhDr. Karel Müller, ředitel Zemského archivu v Opavě, PhDr. Naděžda Ptáková, odborná pracovnice Ostravského muzea, a doc. Vratislav Varmuža z katedry výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Ostravské univerzity, kterého ale v roce 1994 nahradil PhDr. Tomáš Staněk.

⁸⁶⁸ ANONYM. Rozdávali erby. *Moravskoslezský večerník*, 11. 11. 1994, roč. 4, č. 221, s. 1. Mezi připojenými zobrazenými znaky chybí ale znak Hrabové, který je chybně nahrazen znakem Ostravy.

⁸⁶⁹ KOL. AUT. *Město Ostrava: znaky a prapory*. Ostrava: Repronis, 1997, nestr. ISBN 80-86122-02-6. Jan Tejkal již předtím v tisku informoval o nových symbolech ostravských městských částí, konkrétně k Hrabové v seriálu Obecní symboly městských obvodů Ostravy, viz TEJKAL, Jan. Obecní symboly městských obvodů Ostravy. *Moravskoslezský den: den na víkend*, 11. 3. 1995, roč. 6, č. 60, s. 9. K podobě praporu speciálně TEJKAL, Jan. Prapory městských obvodů Ostravy. *Vexilologie*. 1995, roč. 96, s. 1854.

⁸⁷⁰ Upravenou podobu preferovanou obcí vyobrazuje brožura BARCUCH, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*, s. 53, i když v textu je uveden popis z roku 1994 s pouhou věží.

⁸⁷¹ Konkrétně šlo o nožové kolo v dolní části štítu, z něhož byla v novém návrhu zobrazována větší část a nikoliv pouze spodní polovina.

⁸⁷² ANONYM. Symboly – Hrabová. In: *Registr komunálních symbolů* [online]. 20. 1. 2005. [cit. 30. 4. 2017]. Dostupné z: <https://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/b529aede-aed7-4a7d-83eb-cf159ab79330/>.

O hrabovských obecních kronikách

Dějiny Hrabové, všední i nevšední, osudy jejích obyvatel, známých i neznámých, události v životě, běžné, i zcela přelomové, tak lze stručně charakterizovat obsah hrabovských obecních kronik. Hodnota těchto historických zdrojů je vysoká. Ani ne tak z hlediska materiálního ale především z hlediska informačního, neboť nesou svědectví „občanské“ minulosti, která by jinak upadla v zapomnění.

Ta hrabovská je zachycena prozatím ve čtyřech svázaných knihách. První⁸⁷³ i druhá⁸⁷⁴ kronika jsou uloženy v Archivu města Ostravy a jsou v digitální podobě zpřístupněny široké veřejnosti na webových stránkách archivu.⁸⁷⁵ U třetí již uplynula desetiletá skartační lhůta a bude z obecního úřadu předána k uložení do Archivu města Ostravy.⁸⁷⁶ Čtvrtá kniha je v současnosti roze-psaná.⁸⁷⁷

Tento text je koncipován tak, aby se zájemci o jednotlivá témata mohli v kronikách příslušných informací dopátrat.

Legislativní rámec kronikářské práce

Zatímco paměti farností byly spisovány ve větším měřítku už v raném novověku, u většiny měst a obcí se můžeme kronik s jistotou dopátrat až od dvacátých let 20. století, což je také případ Hrabové. V té době totiž vznikl zákon,⁸⁷⁸ který stanovil každé politické obci povinnost založit a vést pamětní knihu obecní (tak byla dříve nazývána obecní kronika) a ustanovit pro tyto účely komisi. Zápisy měl za přiměřenou odměnu provádět kronikář ustanovený obecním zastupitelstvem. Důvod vytvoření pamětních knih byl uveden v § 2 prováděcích nařízení k tomuto zákonu: „*Účelem pamětní knihy obecní jest zachovati místní dějiny pro poučení budoucích.*“⁸⁷⁹ Obě nařízení se v § 4 podrobně věnovala i osobnosti kronikáře. Mělo se jednat o „*osobu, která má pochopení pro svůj vážný úkol, chce své poslání svědomitě plniti; má pro to schopnosti, znalost místních poměrů a zvláště smysl pro pravdu.*“ Události měly být zapisovány pravdivě, věrně a věcně.⁸⁸⁰ Zmíněný zákon a prováděcí nařízení z roku 1932 byly v platnosti až do roku 2006, kdy byly zrušeny zákonem o kronikách obcí,⁸⁸¹ který je platný doposud. Současná právní úprava je velmi stručná. Neřeší ani postavení kronikáře ani způsob pojetí událostí, jak tomu bylo v předešlé legislativě. V šesti paragrafech jsou stanoveny: povinnost každé obce vést svoji kroniku (§ 1) / podoba kroniky – a to buď jako ručně psaná, nebo

vedená v elektronické podobě, s možnou přílohou pro zvukové a obrazové dokumenty (§ 2) / způsob zabezpečení kroniky (§ 2) / periodicita zápisů: 1krát ročně (§ 3) / odpovědnost obce za obsah zápisů (§ 3) / způsob nahlížení do kroniky a její využití: pod dohledem kronikáře může nahlédnout každý (§ 4) / návrh změny zápisu: občan obce starší 18 let může písemně navrhnout jeho změnu, obec jej pak dle okolností změní (§ 4) / zrušovací ustanovení (§ 5) a účinnost zákona (§ 6). Jak lze vidět, zákonný rámec je natolik obecný, že nechává obci zcela volnou ruku v tom, co psát a jak to psát. Kronika se tak stala ryze záležitostí samosprávy.

K dalším právním předpisům, které je nutno v souvislosti s kronikářskou praxí zmínit, patří zákon o ochraně osobních údajů,⁸⁸² jenž kronikáři značně komplikuje práci. Zápisy v kronikách totiž nesmí rozsahem uváděných osobních údajů zasahovat nepřiměřeným způsobem do soukromého života těchto osob. Pokud by tak bylo činěno, je potřeba získat jejich souhlas. Existují výjimky,⁸⁸³ ale i přesto se nabízí zamyšlení nad tím, zda by jich pro obecní kroniky, které mají být pro lidi, a především o lidech, nemělo existovat víc. Z hlediska uchování kroniky pro budoucí generace je pak důležitý zákon o archivnictví a spisové službě,⁸⁸⁴ který považuje kroniky za archiválie I. kategorie, což jim dává možnosti „lepšího a přednostního“ zacházení i péče.

Nejstarší pamětní kniha Hrabové

Zápisy první hrabovské obecní kroniky, které jsou úzce spjaty se jménem místního učitele Zdeňka Olivy, začínají rokem 1922 a jsou dovedeny do roku 1937. Kronika je rozdělena na dva díly, oba s vlastním stránkováním, které je zohledněno v závěrečném *Obsahu*. Důvodem dvojího stránkování je skutečnost, že obě části vznikaly paralelně na samostatných listech, které byly nakonec svázané do jedné knihy. V této kapitole i celé publikaci se proto pro přesnou identifikaci stránek užívá číslování při dolním okraji kroniky provedené pracovníky Archivu města Ostravy, které je pro každou stranu jedinečné.

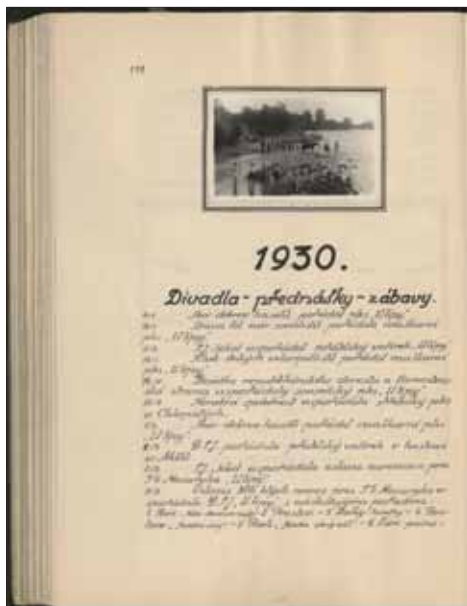
Zdeněk Oliva byl ustanoven jako kronikář Hrabové na schůzi obecního zastupitelstva, která se konala 9. dubna 1922. Zastupitelé rovněž jmenovali letopiseckou komisi, jejíž funkcí byl podle tehdejšího zákona dozor nad činností kronikáře. Zákon stanovoval, že v letopisecké komisi má být zastoupen starosta a dva další občané. V případě národnosti čítající víc jak 20 % obyvatelstva počítal se zastoupením dalším občanem. To však nebyl případ Hrabové, neboť z 2277 obyvatel se při sčítání lidu v roce 1921 hlásilo k německé národnosti jen 22 obyvatel. Přesto byli v Hrabové určeni čtyři členové letopisecké komise. Předsedou se stal tehdejší starosta Ludvík Duhan a členy pak dělník a domkář Inocenc Černík, rolník Jan Piskoř a hutník Rudolf Břenek. Kronikář na úvod neopomněl zmínit další osoby, které mu pomáhaly se sepisováním starších dějin. Byli mezi nimi správce školy Štěpán Němec, rolník Antonín Adámek,

obchodník Bohumil Němčanský, soukromník Jan Mutina, rolník z Paskova František Havránek a poštmistrová Milada Němcová.

První díl kroniky počíná všeobecným popisem o stavu obce. V kapitole *Zeměpisný přehled* (s. 5–18) najdeme informace o místopisných názvech, o stavu obyvatelstva, o rozdělení půdy. Objevují se zde tabulky s přehledem živností, které byly v roce 1921 v Hrabové zastoupeny, dočteme se také o historii mlýna.

Pak následuje poměrně zevrubná kapitola *o dějinách obce* (s. 19–56), v níž kronikář vycházel z řady historických pramenů.⁸⁸⁵ První zmínka o Hrabové je v kronice zmíněna takto: „R. 1260–1270 spravoval toto panství sám biskup olomoucký Bruno ze Saumburku, který koupil panství Passecov pro kapitulu olomouckou od vdovy po Konrádovi z Plavče, která toto panství po svém manželi zdědila. O tom píše ve své závěti ze dne 3. XII. 1267 před odjezdem do Polska: ‚Koupili jsme od hraběte Franka z Hukenswaldu kraj, který začíná u řeky Sedlnice a hraničí z jedné strany na Odru a z druhé strany na Brunswerde s 70 lány. Tento kraj okolo Brunswerde koupili jsme od paní po Konrádovi z Plavče a jeho dědiců a náleží celý našemu biskupství.‘ V téže závěti píše také: ‚Grabove, ville per nos locate.‘ Jest to dosud nejstarší známá zmínka o naší obci Hrabové.”⁸⁸⁶ Cenné jsou informace z hrabovské gruntovní knihy a urbáře paskovského panství,⁸⁸⁷ pocházející z roku 1699, které kronikář celé přepisoval. Umožňují totiž čtenáři udělat si celkový přehled o životě a hospodaření poddaných na konci 17. století, aniž by si musel složité informace vyhledávat sám.

V kapitole *Ze života našich předků v Hrabové* (s. 57–167) se v rámci podkapitoly *Některé zvyky* dozvídáme o netradičních obyčejích, které se v obci dodržovaly. Většina z nich je spojena s pokropením svěcenou vodou, což můžeme považovat za důkaz náboženského smýšlení našich předků: svěcení koní, aby během roku neutrpěli úraz, svěcení hospodáře, když poprvé přijel z pole, aby dobře pole obdělal a aby obilí nebylo snětivé, svěcení konců „palmových“ ratolestí na Bílou sobotu (svazky dlouhých vypučených lískových

Obr. 143. Pamětní kniha obce Hrabové 1922–1937

prutů s jalovcem), z nichž se pak vyráběly křížky, které se společně s kočičkami pro ochranu umísťovaly do každého stavení a na pole. Namísto tradičních dožínků se v Hrabové slavila „dohrabaná“, kdy se na poslední řůru s „blázňem“, jak byl označen poslední, pro tento účel okrášlený, snop, posadily všechny hrabáčky i s věncem z obilí, který se následně pověsil do síně nad dveře a visel tam po celý rok. Při významných náboženských svátcích a událostech se střílelo ze tří, šesti, výjimečně devíti mozdířů, které byly umístěny na hrázi rybníku Bezdřáka. Střelcem mohl být jen starý dělostřelec nebo havíř-střelec na dole. Kromě udržovaných tradic a zvyků se v této kapitole dozvídáme rovněž o hrabovských každodennostech 19. století. Zajímavé jsou informace o stravě našich předků, v níž podle kronikářských záznamů převažovaly mléčné výrobky a brambory. Chlebem se šetřilo a maso a vejce byly určeny na prodej, a proto se podávaly jen výjimečně o svátcích. Kronikář uvádí i „recept“ na snadné a oblíbené jídlo „vodu na chleba“, jež by se dalo přirovnat k jednoduché kmínové polévce. Cenné jsou podrobné zápisy o staveních a hospodářských stavbách, o rybnikaření, o způsobu hospodaření, o platech v průmyslu a v zemědělství. V podkapitole věnované *soudnictví* vypisuje kronikář záznamy sporů Hrabovanů z druhé poloviny 17. století. Jedná se o přepisy listin a knih, zachráněných z hromadného pálení, které v roce 1880 nařídil Günther hrabě von Stolberg-Stolberg poté, co převzal paskovské panství. Před spálením byly uchráněny dva exempláře urbářů a zásluhou paskovských chlapců, kteří pálení přihlíželi, i některé soudní knihy. V podkapitole *Náboženství a církevní život* se Oliva věnuje především kostelíku a jeho zvonům, dějinám farnosti, i jednotlivým církvím (římskokatolická, československá), pozornost neupřel ani občanům bez vyznání. V podkapitole *Samospráva* je nejvíce prostoru věnováno volbám z roku 1873. Na základě opsaných listin je možné vyčíst, jak vysoké daně ten který volič odváděl. Podkapitola věnovaná *školství* byla vytvořena učitelem Josefem Vašíčkem na základě záznamů školní kroniky. Nabízí přehled událostí dle školních roků, od 1882/1883 do 1921/1922, s počtem žáků a informacemi o učitelích a seznamem členů místní školské rady do roku 1933. Následuje podkapitola o *Halěřovém spolku*, sepsaná učitelem Františkem Figarem, poté podkapitoly věnované *knihovnictví, divadlu, poště a četnické stanici*. V rámci rozsáhlé podkapitoly *Spolky*, která je vytvořena různými autory, je možné dopátrat se informací o činnosti sboru dobrovolných hasičů, záloženského a spořitelního spolku „Raifaisenka“, zábavného spolku Omladina, tělocvičné jednoty Sokol, hospodářského spolku Hospodářská besídka, dělnické tělocvičné jednoty, klubu českých velocipedistů či včelařských spolků. V rámci politických sdružení se v kronice představily Československá sociálně demokratická strana dělnická, Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Strana národně socialistická, Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská, Národní sjednocení či Politická strana komunistická.

Z dalších organizací, kterým je v kronice věnován prostor, je třeba jmenovat Český atletický a fotbalový klub Hrabová a Osvětovou komisi.

V další kapitole, nazvané *Válka 1914–1918* (s. 168–199), jsou na základě pamětí Antonína Adámka, Františka Bartoníka, Bohumila Němčanského a dalších sepsány události světové války. V této kapitole se víc než jinde projevuje barvitý styl vyprávění. Člověk jako by byl přímo účasten popisovaných událostí. Mezi řádky jde vyčíst, že bylo pro autora velmi těžké oprostít se od vlastních prožitků a zachovat objektivitu, zápisům to ale dodává autenticitu. Badatelsky cenné jsou informace o cenách základního zboží, které jsou zpracovány ve formě přehledné tabulky, i deníkové záznamy, opsané z protokolů obecního výboru a představenstva. Umožňují nám nahlédnout do života lidí zasažených válkou. Jsou zde informace o množství přídelů, o válečných sbírkách, peněžních i materiálních, o nemocech, které propukly, zákazech, které musela obec v rámci válečného stavu stanovit, o stavu nezbytných komodit.

Události 28. října 1918 najdeme v podkapitole *Zánik Austrie – státní převrat*. Jsou opět popsány detailně a čtivě, jak demonstruje vybraný úryvek z této podkapitoly: „*Starosta přišel od vlaku z Přívoza ráno. To v Ostravě bylo jen několik málo praporů v této noci vyvěšeno. Zavolal téhož starého Řehu, obecního sluhu co vyhlašoval válku, napsal jemu pro buben tuto vyhlášku: Občané Hrabovští! Oznamuji Vám radostnou zvěst, že Rakousko padlo a byl vyhlášen samostatný svobodný československý stát. Vlády se ujal Národní výbor v Praze a vydal první zákon: Všechny zákony zůstávají v platnosti. Válka je skončena! Ať žije Národní čsl. republika! Řeha přišel, podíval se vyděšeně, protřel si oči a četl ještě jednou. Pak se zeptal vážně: ‚Je to pravda?‘ ‚Je, Řeho! Napněte buben co nejvíce ať třeba praskne, mlaťte do něj, ať lidé slyší!‘ ‚To udělám,‘ a vyšel rázným krokem z obecní kanceláře (tehdy v nové škole) na silnici a buben skoro ráno v nezvyklou dobu ve vysokém tónu zavířil tak prudce, že se lidé sbíhali postrašení, co se nezvyklého stalo. Řeha bubnoval dlouho. Až první nával slz a pohnutí pominul, zastrčil paličky, vytáhl lístek a mocným hlasem četl: -----. Než obešel horní konec a Závodí,⁸⁸⁸ kde před továrním hostincem, z jehož oken visely černočervené plakáty s heslem: ‚Gott strafe England!⁸⁸⁹ si na vyhlášce dal záležet zvlášť dobře, pozbyl hlasu ponejprv ve službách republiky, takže na Žižkov už poslal syna.⁸⁹⁰*“

Následuje kapitola o *zdravotnictví* (s. 200–209), kterou osobitým způsobem sepsal obvodní lékař v Paskově, dr. Josef Adámek. Čtenář se zde může mj. dočíst o způsobech lidového léčitelství, o bylinách, které používalo, ale rovněž o některých, pravděpodobně pohanských léčitelských procedurách. Nacházíme zde informace o nejčastějších nemocích, které trápily naše předky, a jejich projevech, i o tom, jak se po válce roznemohlo „kupčení“ se zdravím u „moderních felčarů“.

Další kapitola se ve formě krátkých medailonků věnuje významným hrabovským občanům. Kapitola nese označení *Hrabované se středoškolským*

a vyšším vzděláním (s. 210–231). Najdeme zde fotky a medailonky hrabovské inteligence: učitelů, soudců, úředníků, inženýrů, lékařů, profesorů a dalších.

Zápisy dále pokračují kapitolou o *hrabovském nářečí* (s. 232) s přehledem zpracovaných studií k dané problematice.

Druhý díl kroniky, s označením *Kronika*, představují chronologické zápisy po jednotlivých rocích, které začínají rokem 1898 a končí rokem 1937. Do roku 1922 nejsou zaznamenána všechna léta, ale jen ta, v nichž se přihodily takové události, které bylo hodno zapsat do kroniky a které určitým způsobem zasáhly do života v obci (zasazení lip na počest panování císaře Františka Josefa I. v den jeho narozenin, vražda strážmistra Františka Janhuby, národnostní třenice kvůli německé škole zřízené Německým školským spolkem, *Deutscher Schulverein*, ukázkové lety v aeroplánu, nešťastné události, jako např. utonutí, meteorologické anomálie, obecní volby).

Od roku 1922 mají zápisy strukturovanou podobu a obsahují informace o:

- o kulturně-osvětové činnosti jednotlivých spolků a organizací s přehledem realizovaných přednášek i s účastí, seznamem divadelních představení, případně veřejných cvičení
- o událostech ze školy jako jsou personální změny, zájezdy, počet žáků a tříd
- o různých „povšechných“ událostech s přehledem průměrných cen nejdůležitějších potravin a potřeb, o přírodních jevech a anomáliích, dále s informacemi o nehodách, požárech, zločinech apod.
- o stavebním ruchu vždy s číslem popisným a stručným popisem stavební změny
- o zprávách v novinách týkajících se Hrabové
- o počtu narozených a zemřelých
- o obecním hospodaření
- o řece Ostravici a počasí
- o dopravě

V jednotlivých rocích se samozřejmě objevují i zápisy jedinečných událostí a aktuálních témat. Ty jsou zvýrazněny vždy tučným nadpisem a není možné je v textu přehlédnout.

Kronika obsahuje celkem 509 stran a je opatřena Obsahem se Seznamem věcným a Seznamem osobním, v němž je respektováno stránkování obou částí. Zápisy prepisoval podle kronikářova rukopisu malíř z Hrabové Bohumil Kolich. V textu se objevují jeho obrázky a je rovněž autorem příloh. Text doprovází také četné fotografie, které pořídil Josef Černý, syn rolníka. Jsou vhodným doplněním a dodávají celé kronice dokumentační charakter. Kniha byla svázána u knihaře v Hrabůvce, Vladislava Tomšika.

Zdeňka Olivu lze hodnotit jako dobrého kronikáře s citem pro zapsání všeho podstatného. Ať se hledá informace o čemkoliv, v jeho zápisech se bezpochyby

najde. Že to vždy nebyla práce jednoduchá, napovídá krátké shrnutí *O kronice* v úplném závěru knihy. Z něho vyplývá, že některé zápisy musely být poopraveny a doplněny a že původní kronika byla kvůli rozšíření úvodních dějinných statí nahrazena novou. Přesto však nutno říct, že odkaz, který po sobě Oliva a další osobnosti zanechali, je po informační stránce zajímavým zdrojem informací, a za svoji práci si zaslouží naše uznání a poděkování.

Pamětní kniha Hrabové II. díl

Druhá obecní kronika obsahuje několik částí, které na sebe nenavazují. Je to proto, že se v zapisování vystřídalo několik kronikářů.

První část je tvořena zápisy za léta 1938 a 1939. Autorem je Zdeněk Oliva. Zapsány jsou krásným rukopisem Bohumila Kolicha, stejně jako v předchozí kronice.

Obr. 144. Pamětní kniha obce Hrabové 1938–1960

V rámci roku 1938 (s. 3–44) najdeme záznamy událostí po dnech. Týkají se politických a celonárodních událostí, které se nesou ve znamení Mnichovské dohody, a lze z nich vyčíst, jak se lidé připravovali na válku. Zápisy jsou stručnější ve srovnání s předchozími, ale zachovávají objektivitu. V podkapitole *Různé* se můžeme dočíst mj. o polární záři, kterou bylo možné 26. ledna toho

roku sledovat na severozápadní obloze od osmé do dvanácté hodiny večerní. Poměrně dlouhý záznam, psaný v osobní rovině, je věnován bývalému starostovi Antonínu Rokůskovi, který v daném roce zemřel. Jsou zde také informace o květnových obecních volbách, o srpnových povodních, které způsobily vydatné deště, o automobilové nehodě a fingovaném přepadení benzinové pumpy. V zápisech pro rok 1938 najdeme také podkapitole věnovanou *kultuře, divadelním představením a oslavám*. Ze záznamů v podkapitole *o škole* jsou zajímavé např. informace o zakoupeném promítacím přístroji a plátně s perličkovým povrchem, o ošacovací akci pro evakuované a místní „nemajetné“ děti. V podkapitole *Zemědělství* se dozvídáme o epidemii kulhavky a slintavky, které museli čelit téměř všichni místní chovatelé, dále o těšinské nemoci (obrna prasat) a července. Historicky cenné jsou informace o cenách dobytka, plodin a platech v zemědělství. Dále pokračují podkapitoly *Živnosti* a *Stavební ruch*. Na konci ročníku 1938 je záznam o návštěvě Vojtěcha Martínka ve dnech 24. a 25. prosince 1939 u příležitosti výstavy české knihy i s jeho podpisem. Uvedený rok je správný, neboť se zde objevuje informace o Národním souručenství, které vzniklo 21. března 1939. Pravděpodobně tehdy ještě nebyly hotovy zápisy pro rok 1939, a kronikář považoval za důležité, aby se spisovatel Martínek do kroniky podepsal. Kromě jeho podpisu zde najdeme i další, a to krajského důvěrníka Národního souručenství a ředitele hospodářské školy v Zábřehu.

Rok 1939 (s. 45–56) je zahájen zprávou o jmenování vládního rady Františka Studnáře čestným občanem Hrabové za jeho zásluhy o obec. Díky panu radovi byly např. zrekonstruovány a opraveny silnice v Hrabové a vybudován most přes Ostravici. V kapitole *Protektorát – Válka* jsou sepsány politické události celonárodní i místní, zejména ty březnové. Zprávy jsou stručné, věcné, bez emocí. Poslední zápis z tohoto roku se vztahuje k datu 3. září, kdy bylo nařízeno zatemnění bytů a vozidel.

Druhá část kroniky začíná *Úvodem* (s. 57–59). Ze záznamů vyplývá, že kroniky byly během okupace zkonfiskovány a následně odvezeny neznámo kam. Znovu objeveny byly v poválečném období v ostravském muzeu hrabovským knihovníkem Antonínem Konvičkou. Zdeněk Oliva, který sepsal události let 1942 a 1943, nemohl ve své práci pokračovat, neboť oslepl. Dne 22. listopadu 1955 byl novým hrabovským kronikářem jmenován Štěpán Janša, jako ideový spolupracovník osvětový inspektor Antonín Konvička, jako dokumentátorka úřednice Milada Paličková a jako pisář Bohumil Kolich. Primárním cílem bylo retrospektivně zpracovat tato tři období: dobu okupace a druhé světové války / poválečná léta do února 1948 a únor 1948 / období první československé pětiletky, rok 1954. Z původních plánů však sešlo a bylo zpětně zapsáno jen období okupace a druhé světové války. Následuje kapitola *Životopis kronikáře a spolupracovníků* (s. 59–64), v níž se výše uvedená čtveřice představuje. Kapitola *Stav obce a život v ní v době převzetí kroniky*

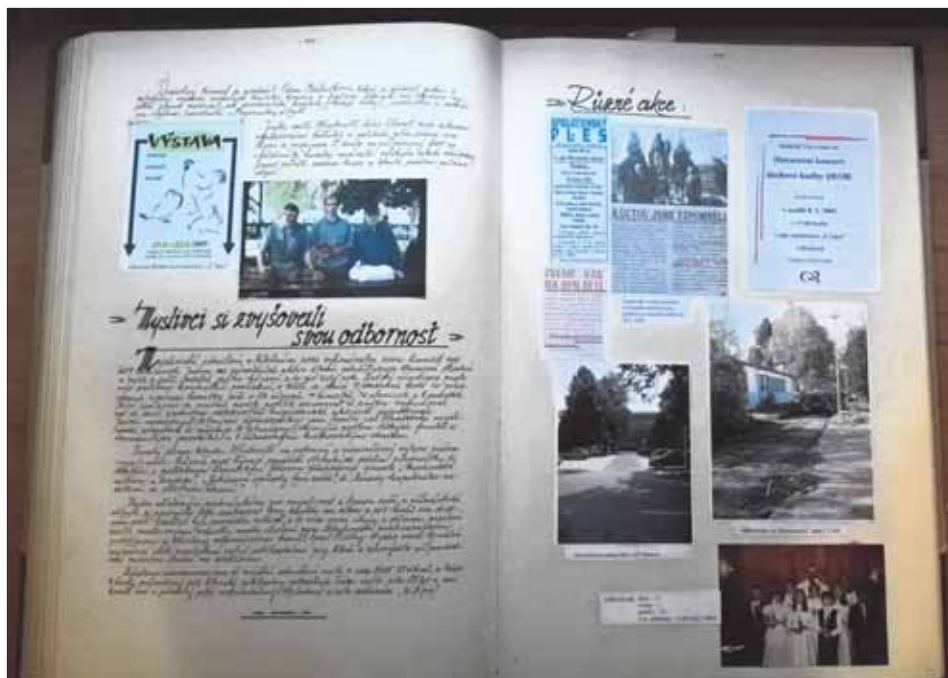
(s. 65–70) se věnuje obecnému přehledu. Zajímavá jsou čísla s počtem obyvatelstva. Kronika uvádí, že k 31. prosinci 1955 měla Hrabová 5051 stálých obyvatel a 1033 obyvatel s přechodným bydlištěm, což jsou, v porovnání s dnešním počtem obyvatel⁸⁹¹ v Hrabové, vysoká čísla. Děti školou povinných bylo 808, což vyžadovalo mnoho učeben. Vyučovalo se ve staré i nové škole, v nouzově přistavěné dřevěné budově i v družině. Po všeobecném přehledu k roku 1955 následují Olivovy *zápisy z let 1942 a 1943*. Jsou rozděleny tematicky a zapisovány ve formě deníkových záznamů, jak tomu bylo v nejstarší knize.

Rok 1942 (s.71–91) začíná kapitolou *Protektorát – válka*, v níž najdeme údaje o politických událostech a jejich vlivu na domácí poměry. Po ní následuje kapitola věnovaná *Zemědělství*, kterou sepsal rolník Antonín Adámek. Přináší zajímavé informace i k roku 1941, např. o množství sklizeného obilí. Záznamy jsou objektivní a věcné. Zápisy pokračují kapitolou *o kulturním dění*, poté kapitolou věnovanou *škole* a kapitolou *Různé*, v níž jsou informace o řece Ostravici, o událostech v obci, o zástavbě.

Zápisy roku 1943 (s. 91–110) počínají kapitolou *Obecné zřízení M. O – Hrabové*, která zahrnuje údaje o stavu v obci, jež tehdy čítala 4035 obyvatel a o úřadujících osobách. Následuje kapitola *Válka*, v níž najdeme soupis dětí, které byly nasazeny v Říši. Kronikář také uvádí výši přídělů a ceny dobytka. Za kapitolou *o zemědělství*, jejímž autorem je Antonín Adámek, se nacházejí kapitoly věnované *kultuře a škole* a za nimi kapitola *Různé*. Jsou zde záznamy o četných krádežích dobytka a drůbeže, svědčící o rostoucí kriminalitě v obci, a také záznamy o počasí.

Část *Doba poroby – rok 1939–45* (s. 111–152) je svědectvím životních osudů Hrabovanů během války. V jejich záznamech se kronikář opíral o paměti obyvatel. Místy si neudržel odstup, což je ale pochopitelné, neboť prožitky musely být stále velmi silné. V kapitole I. (bez označení) najdeme příklady lidské solidarity, odvahy, ale i lidské zrady. V textu se dozvídáme konkrétní jména zatčených, popravených a odsouzených. Podrobně se kronikář věnuje pasáži o ilegální činnosti. V zápisech se objevuje zmínka o tajemství, které nebylo dosud odkryto – místo úkrytu zbraní a válečného materiálu, zakopaných členy podzemní organizace Obrana národa, Antonínem Adámekem a Arnoštem Mutinou. Slovy kronikáře: „*Po těžkém týrání [gestapem] neprozradili ani místo [ani další spolupracovníky], kde ukryli zbraně. Tajemství úkrytu zbraní pokryla jejich smrt a zůstalo utajeno všem. Jen dohady, že zbraně jsou ukryty v oblasti Prašivky u hřbitova, zůstaly.*“⁸⁹² V podkapitole *Stíny našeho života* je sepsáno svědectví o člověku, který měl svým udavačstvím, pomluvami a vyděračstvím na svědomí mnoho životů. V kapitole II. *Řízení obce*, kterou sepsal Josef Zeman, vedoucí zásobovacího a hospodářského oddělení, později ve službách obce, najdeme informace o přídělovém systému. V záznamech převažuje osobní pohled. Josef Zeman je pravděpodobně, soudě podle stylu psaní, autorem

i následující kapitoly III., která se zabírá *zásobováním obyvatelstva*. Záznamy pokračují dále kapitolou IV. *Zemědělství* a kapitolou V. *Různé*, v níž jsou zmínky o osvobozovacích bojích a náletech a svržených bombách. *Osvobozovací bojům* je věnována poslední VI. kapitola této části kroniky. Je zde seznam domů, které byly válkou nejvíce poškozeny. Pak ještě následují *Dodatky* k roku 1939 a 1940 se zmínkami o neštěstích, požárech a povodních.

Obr. 145. Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006

Pak kronika pokračuje částí, v níž jsou zaznamenány události let 1955–1960. Zápisy do roku 1957 vytvářel Štěpán Janša. Jsou tematicky rozděleny a obvykle obsahují kapitoly věnované hospodářství, politice a veřejnému životu, kultuře a událostem, řazeným pod označení „různé“. Po něm se roku 1959 stal kronikářem Bohuslav Olšanský.

V *Úvodu* k roku 1955 (s.152–183) je kronikářem vysvětleno, proč se nepokračuje v záznamech o poválečném období: „Při zpracování záznamů z druhé světové války se ukázalo, že opatření podkladů pro období minulé je velmi pracné a že by ještě dlouho trvalo, než by kronikář doplnil léta do roku 1955.“⁸⁹³ Kapitola 1., *Hospodářský život*, je velmi podrobně zpracovaná. Jsou zde v číslech uvedeny výměry půdy, počet zaměstnanců v zemědělských závodech, plánované a odvedené množství zemědělských plodin, výkupní cena dobytka. Následuje podkapitola *o dopravě*. V kapitole 2., *Politický a veřejný*

život, je kromě rozpočtu obce rozepsána rovněž činnost komisí. Najdeme zde zmínku o místních romských rodinách. V podkapitole *Masové organizace* se kronikář věnuje hasičům a v podkapitole *Veřejné podniky a manifestace* jsou zmíněny jen prvomájový průvod, oslava 10. výročí obnovení Československé republiky a lampionový průvod k Velké říjnové socialistické revoluci. Poměrně rozsáhlá je kapitola 3., *Výstavba obce*. Kronikář popisuje výstavbu vodovodu na dolním konci Hrabové i přípravy na stavbu nové školní budovy, uvedené jsou i novostavby rodinných domů. Kapitola 4., *Kulturní poměry*, byla zpracována podle zprávy předsedy kulturní komise Karla Sikory, zahrnuje záznamy o divadelní činnosti, o škole i o sportovních událostech.

V *Úvodu* k roku 1956 (s. 184–214) jsou zapsány statistické údaje o obyvatelstvu. Jak se lze dočíst z údajů o hospodaření v kapitole 1., *Hospodářský život*, hrabovské JZD plnilo normy nad stanovené limity (např. u obilovin na 197 %, u cukrové řepy na 200 % a u vepřového masa dokonce na 500 %), což bylo dle kronikáře způsobeno lepším organizováním práce. V závěru jsou uvedeny ceny zboží denní potřeby. Kapitola 2., *Politický a veřejný život*, obsahuje rozpočet obce, popis jednání o přičlenění části obce Závodí k Vratimovu, zprávy o činnosti hasičů a o veřejných průvodech a oslavách. V kapitole 3., *Výstavba obce*, se kronikář věnuje především stavbě školy. Kapitola 5., *Kulturní poměry*, je zpracována učitelem Bohuslavem Olšanským na základě podkladů ředitele školy. Najdeme zde zprávy o škole, o kulturním i sportovním dění v obci. O tom, že některé záznamy v kronice jsou poplatné své době, svědčí následující zápis z kapitoly 5., *Různé*: „12. dubna v časných ranních hodinách upozoroval Květ. Nedvěd s několika dělníky z Paskova, cestou do práce, jak k zemi padá velký balón na pole státního statku. Byl to jeden s mnoha balónů, které na území ČSR jsou vysílány ze Západního Německa již delší dobu. Balóny obsahující podvrtné letáky posílají do republiky čeští a slovenští utečenci, kteří po Únoru 1948 utekli do ciziny a odtamtud již po léta štvou proti novému zřízení. Používají k tomu rozhlasu, organizují špionáže, diverse apod. Nyní si našli zálibu v balónové akci. Všemi způsoby se snaží rozvrátit morálku pracujících, ale nedaří se jim to.“⁸⁹⁴

V *Úvodu* k roku 1957 (s. 215–279) najdeme opět statistické údaje o počtu obyvatelstva. Rozsáhlá kapitola 1. je v podstatě celá věnována výstavbě sídliště na Šídlovci a charakteristice životního stylu jeho obyvatel. Po jazykové stránce přibývá tendenčních vzletných slov a spojení, ale i tak se zde dá najít mnoho zajímavých informací (např. výše nájemného v bytech, počty rodin čekajících na auto, výstavba garáží). V kapitole 2., *Hospodářský život*, se dozvídáme bližší informace o místní cementárně a o benzinové stanici na rozhraní Hrabové a Hrabůvky. Spadá zde i podkapitola *Zemědělství* obsahující mj. tabulkové přehledy o stavu dobytka, dodávky JZD a rolníků či o cenách základního zboží. Kapitola 3., *Správa obce*, zahrnuje informace o volbách do všech stupňů národních výborů. V rámci podkapitoly *Masové organizace* se objevují

příspěvky různých autorů o činnosti Výboru žen, Československého svazu mládeže, Jednoty československého svazu požární ochrany. Jsou zde také zápisy o oslavách svátku práce, který poprvé slavili obyvatelé Hrabové a Vratimova dohromady, o smuteční slavnosti na počest Antonína Zápotockého. Vilém Závada mu v kronice věnoval báseň Na poslední cestu. Následuje podkapitola *Volba nového prezidenta*. Zápisy pokračují kapitolou 4. o výstavbě obce a zajímavou kapitolou 5. o životní úrovni. V rámci kapitoly 6. najdeme tyto podkapitoly: *Kulturní poměry*, kde se dozvídáme o slavnostním otevření nové školní budovy, *Školní poměry* mj. s informacemi o výchovných problémech dětí, které jsou aktuální i v dnešní době, *Činnost pionýrské organizace v r. 1956–57*, *Kulturně osvětová zařízení* s přehledem kulturních akcí v obci, *Tělovýchova a sport*, *Náboženský život*, kde je zpráva o prvním vítání občánků v Hrabové a podkapitola *Různé*, v níž jsou např. informace o požárech, o Mrkosově kometě a větrné smršti, která zničila stovky stromů ve vrbině. V *Závěru* je oznámeno, že Štěpán Janša končí jako kronikář.

Záznamy z roku 1958 (s. 280–313) jsou chaotičtější, byť se drží linie minulých let. Chybí zde rozdělení na kapitoly. Většina příspěvků je dílem různých autorů. Nejvíce prostoru je dáno spolkům a místním organizacím: *Československý červený kříž*, *Místní jednota požární ochrany*, *Svaz zahrádkářů a ovocnářů*, *Tělovýchovná jednota Sokol*.

Rok 1959 (s. 314–372) je dílem nového kronikáře Bohuslava Olšanského, který působil jako učitel. Kromě kronikáře se změnil i zapisovatel, neboť je jiný rukopis zápisů. Jednotlivé statě zpracovávají témata, která jsou poplatná své době. Najdeme zde ale i zajímavé informace, např. o akcích na Den dětí, nebo o výstavbě rodinných domů, stavu bytového fondu, o výši důchodů, o činnosti SRPŠ a Osvětové besedy, o kině a místní knihovně.

V roce 1960 (s. 373–416) se opět změnil zapisovatel, soudě podle změny rukopisu. Témata jsou řazena volně a řada statí má jiného autora. Zajímavé jsou informace o provozovně na výrobu škvárobetonových tvárníc a provozovně Prefa, záznamy v kapitole *Místní národní výbor* o průběhu jednání o připojení Hrabové k Ostravě nebo k Frýdku, kulturní a osvětová činnost a popis červencových povodních. Poslední zápis celé kroniky informuje o vyznamenání Viléma Závady cenou Petra Bezruče.

Druhá pamětní kniha s rozsahem 416 stran obsahuje jen minimum fotografií. Po informační stránce sice nedosahuje takové úrovně jako první kniha, ale kronikářům nelze upřít snahu. Část věnovaná válečné etapě, sepsaná retrospektivně na základě pamětí, vyžadovala jistě mnoho úsilí a času. Navíc si musíme uvědomit, že psát kroniku v době, která apelovala na neustálé plnění norem, nebylo vůbec snadné. Je škoda, že zápisy z let 1946–1954 nebyly doplněny.

Pamětní kniha Hrabové III. a IV. díl

Třetí obecní kronika zahrnuje události od roku 1990 do roku 2006, čtvrtá pak od roku 2007 do současnosti. Zápisy za léta 1990–1994 byly vytvořeny Irenou Polanskou, která byla pověřena vedením kroniky v roce 1993 na základě usnesení Rady městského obvodu č. 89/93. S podklady jí pomáhali členové letopisecké komise.⁸⁹⁵ Autorkou zápisů za léta 1995–1997 je Mgr. Renata Telingerová, která se stala kronikářkou v roce 1995 na základě konkurzního řízení. Od roku 1998 zapisovala do kroniky opět Irena Polanská a ve své práci setrvala až do roku 2009. Podklady pro zápis do kroniky připravoval od roku 1999 Mgr. Jaroslav Michalkovič, novinář.⁸⁹⁶ Nutno podotknout, že jeho profese se v zápisech projevuje osobitým stylem. Na jedné z novodobých schůzek letopisecké komise o sobě J. Michalkovič prozradil, že když jej Ing. Bohumil Rundt oslovil, aby se podílel na zápisech do kroniky, souhlasil jen pod podmínkou, že mu bude dovoleno psát o osobnostech Hrabové. A protože kroniky mají být o lidech, v této jeho podmínce mu bylo vyhověno. Za celou dobu, kdy podklady připravoval, tzn. do roku 2016, zaznamenal osudy několika desítek osobností, které spojily své jméno s Hrabovou. Od roku 2011 nahradila paní Polanskou v přepisování záznamů Mgr. Markéta Orkáčová. V listopadu 2016 byl kronikářem Hrabové jmenován Mgr. Ivo Šupčík.

Obr. 146. Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč.

Zápisy v kronikách se postupně tematicky ustálily ve struktuře: o čem jednalo zastupitelstvo; rozpočet; volby; tříkrálová sbírka; zájezd seniorů; počasí; škola; osobnosti; společenské organizace; kulturní život v obci; Silvestrovský běh; církevní život v obci a ostatní události. Obě kroniky obsahují četné fotografie.

Třetí díl kroniky obsahuje 377 stran. Jak bylo zmíněno již na začátku, protože uběhlo desetileté skartační období, kronika bude předána k uložení do Archivu města Ostravy. Čtvrtý díl kroniky je v současné době rozeepsán.

Zajímavosti

Hrabovská kronika je vedena od roku 2015 v ruční i elektronické podobě. Pro ručně psané zápisy je používán dokumentní inkoust. Povoleno je ale i popisovač Centropen roller dokument 2635. Současné používané písmo v kronice je upravený font Eutemia.

Z občanské iniciativy, především Ing. Vladimíra Slavíka a Ing. Radomíra Orkáče, vznikl podnět k přepsání prvních dvou dílů pamětních knih Hrabové do elektronické podoby. Jejich práce je zpřístupněna široké veřejnosti na stránkách www.hrabova.info a <http://vladimirslavik.netstranky.cz/>. Výhodou takto přepsaného textu je především snadné vyhledávání potřebných informací.

Uložení kronik

Pamětní kniha obce Hrabové 1922–1937 – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a.

Pamětní kniha obce Hrabové 1938–1960 – Archiv města Ostravy, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1.

Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006 – Úřad městského obvodu Hrabová

Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč. – Úřad městského obvodu Hrabová

⁸⁷³ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a.

⁸⁷⁴ AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1

⁸⁷⁵ Digitální badatelna Archivu města Ostravy viz <https://badatelna.ostrava.cz/main> [cit. 16. 5. 2017].

⁸⁷⁶ ÚMOb Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006.

⁸⁷⁷ ÚMOb Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč.

⁸⁷⁸ Zákon č. 80/1920 Sb., o pamětních knihách obecních.

⁸⁷⁹ Nařízení vlády č. 211/1921 Sb., kterým se provádí zákon o pamětních knihách obecních, a nařízení vlády č. 169/1932 Sb., o pamětních knihách obecních.

⁸⁸⁰ Požadavek objektivit (věcností) se objevuje až v nařízení vlády č. 169/1932 Sb.

⁸⁸¹ Zákon č. 132/2006 Sb., o kronikách obcí, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸² Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸³ Souhlas kronikář nepotřebuje u podnikajících fyzických osob, pokud jsou informace o nich zpracovány z údajů zveřejněných ve veřejné části živnostenského rejstříku, dále u osob politicky, kulturně nebo jinak činných a obecně známých, a u zemřelých osob.

⁸⁸⁴ Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸⁵ Srov. SOKA Frýdek-Místek, Archiv městečka Paskov, inv. č. 34.

⁸⁸⁶ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 19–20. Srov. SOKA Frýdek-Místek, Archiv městečka Paskov, inv. č. 34; ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. CIa9, inv. č. 788.

⁸⁸⁷ Viz ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1.

⁸⁸⁸ Zde žilo německé obyvatelstvo.

⁸⁸⁹ „Bože ztrestej Anglii“ bylo heslem německé armády během 1. světové války.

⁸⁹⁰ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 196–197.

⁸⁹¹ Podle statistických údajů Magistrátu města Ostravy bylo k 4. lednu 2017 přihlášeno k pobytu na území městského obvodu Hrabová 3828 obyvatel.

⁸⁹² AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 124.

⁸⁹³ Tamtéž, pag. 152.

⁸⁹⁴ Tamtéž, pag. 212.

⁸⁹⁵ Ing. Bohumil Rundt, starosta, Břetislav Stárek, zástupce starosty a Petr Balušek st., člen rady.

⁸⁹⁶ Pan Michalkovič byl de facto kronikářem, přestože jako kronikářka byla uváděna paní Polanská.

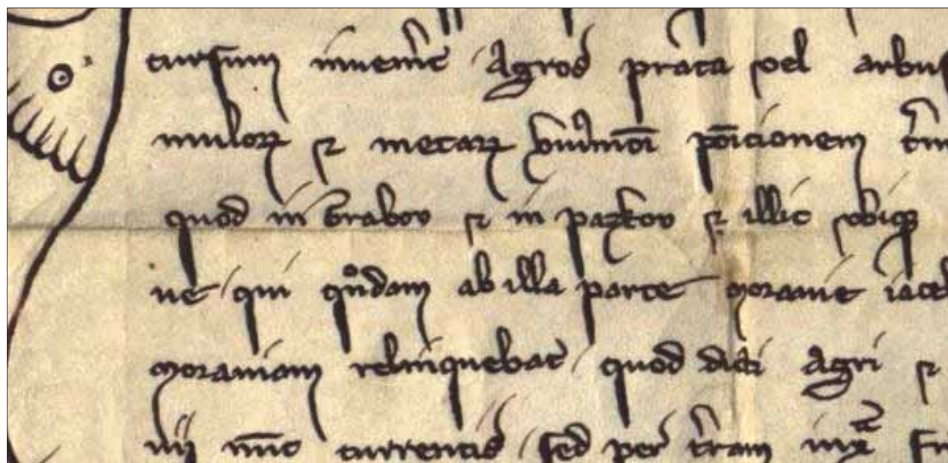
Místní jména v Hrabové

Každé místo ležící v krajině, které člověk využívá k nějakému účelu, byť třeba jen jako orientační bod, má svůj název. Tyto názvy, vlastní jména zeměpisná (též toponyma) jsou fixovatelná v mapových dílech, jejich funkcí je především jednoznačně pojmenovat konkrétní objekt a tím ho odlišit od ostatních objektů.⁸⁹⁷ V každém městě, v každé obci se nacházejí až stovky těchto zeměpisných jmen a jen některá jsou zapsaná v mapových dílech, mnohá jiná se udržují mezi uživateli jazyka jen v ústní podobě.

Toponyma patří mezi širší skupinu vlastních jmen (též *propria*, řidčeji *onyma*), která označují určitou osobu, určité zvíře, určitou věc, ale také třeba určitý umělecký výtvar. Opakem vlastních jmen jsou obecná jména (též *apelativa*) neoznačující např. určitou věc, nýbrž celou skupinu stejnorodých věcí.⁸⁹⁸ *Apelativem* tedy je podstatné jméno „město“, jež označuje obecně každé ze skupiny měst, *propriem* je jméno „Ostrava“ pojmenovávající konkrétní město. „Ostrava“ patří zároveň do podmnožiny zeměpisných jmen (*toponym*). Hranice mezi vlastními a obecnými jmény nemusí být vždy určité, skupiny jmen jsou vzájemně prostupné, např. obecné označení „na břehu“ × vlastní jméno „Na břehu“.⁸⁹⁹ Pro jeden objekt také může být doloženo více názvů, z nichž jednotlivé prameny zachycují obvykle jenom jeden, čímž se vytváří standardizace jména, která může být mnohdy umělá.⁹⁰⁰

Toponyma se běžně dělí na místní jména (též *oikonyma*) a pomístní jména (též *anoikonyma*, dříve *mikrotoponyma*). *Oikonymy* se rozumí názvy obydlených míst, do této kategorie řadíme především názvy měst a vesnic, ale také třeba samot. *Anoikonymy* se rozumí názvy neobydlených přírodních objektů, např. názvy polí či řek. Zvláštní kategorií jsou tzv. *urbanonyma* neboli vlastní jména městských objektů, tj. těch, která leží na katastru města a představují specifické prvky městské reality. Mezi *urbanonyma* patří především názvy ulic, parků, náměstí apod.⁹⁰¹ *Anoikonyma* se dále dělí na 1. vlastní jména vod, tj. v naší oblasti především řek, potoků, studánek, rybníků (též *hydronyma*); 2. vlastní jména tvarů vertikální činnosti zemského povrchu, tj. jména hor, kopců, údolí, hřbetů atd. (též *oronyma*); 3. vlastní jména obdělávaných i neobdělávaných pozemků, tj. polí, luk, lesů, vinic atd. (též *agronyma*); 4. vlastní jména dopravních cest, tj. silnic, mostů, železnic atd. (též *hodonyma*); 5. vlastní jména ostatních krajinných objektů, např. kapliček, balvanů, pomníků, ukazatelů atd.⁹⁰² Je zřejmé, že zařazení některých jmen do

příslušných kategorií může kolísat. Např. název „K Zábřehu“ by mohl být zařazen mezi agronyma, hodonyma i urbanonyma podle vnímání uživatele jazyka a podle období, kdy bylo toponymum použito.⁹⁰³ Zcela speciální kategorií jmen jsou pak chrématonyma, neboli jména lidských výtvorů, které nejsou zakotveny v přírodě, ale spíše souvisí s ekonomickými, politickými a kulturními vztahy (a tím se částečně překrývají s urbanonymy) např. jména firem, institucí, hospod.⁹⁰⁴ V prostředí malého městského obvodu se mnohá překrývají i s toponymy, proto také budou uvedena v této kapitole.

Obr. 147. Listina těšínsko-osvětimského knížete Měška I. Těšínského (detail), 2. srpna 1297

V Hrabové se nacházelo a nachází množství objektů, které bylo v minulosti třeba pojmenovat a které mají své jméno i v současnosti. Mnohá jména přirozeně zanikla, ale ještě před sto lety tvořila součást běžného slovníku hrabovských obyvatel. Vhodným příkladem mohou být rybníky, které po staletí dotvářely kolorit obce. Jejich jména jsou zapsána v mapových dílech, ale dnes již objekty pojmenování zanikly, tudíž zanikají jejich jména, pokud nejsou jejich jména přenesena (transonymizována) na nový objekt, jako je tomu např. u jména rybníka „Šajar“, jež přežívá v uličním názvu „Na Šajaru“.⁹⁰⁵

Ústřední částí této kapitoly je slovník toponym, který je rozčleněn dle jednotlivých kategorií. Obsahuje zeměpisná jména, která jsou excerpována z mapových pramenů,⁹⁰⁶ pamětních knih obce a farnosti⁹⁰⁷ a novodobých publikací o historii obce.⁹⁰⁸ Výjimkou jsou doklady variant pro oikonymum „Hrabová“, které čerpáme ze starších dostupných pramenů uvedených na příslušném místě. Výzkum hrabovské toponymie také navazuje na již existující vysokoškolské kvalifikační práce.⁹⁰⁹ Množina excerpovaných jmen činí více než 150 názvů, pokud nepočítáme varianty jednotlivých jmen. Některá rozdílná jména označují též objekt, ve slovníku je pro přehlednost řadíme

k nejpoužívanějšímu názvu. Jsou to všechno jména psaná, užívání těch, která jsou zapsána před sto lety, je v mnohých případech nulové, tato starší jména ale vypovídají o určité historické skutečnosti. Jiná jména, zvláště urbanonyma, se běžně používají, např. k identifikaci bydliště. Reálné užívání jednotlivých jmen ale nelze objektivně zjistit bez rozsáhlého dotazníkového šetření, což však přesahuje rámec této publikace. Kapitola rovněž nepočítá s běžně používanými toponymy mezi uživateli jazyka, která ale nejsou zapsaná v žádném z příslušných zdrojů excerpce. Ve slovníku toponym tedy jsou jména dokumentárně fixovaná - „psaná“, což vede nutně ke zkreslení reality užívání jednotlivých jmen, neboť ta jsou závislá na tom (bez reálně zjišťované četnosti užívání), kdo je kdy do pramene zapsal.⁹¹⁰ Cílem této kapitoly ovšem není výzkum živé toponymie, nýbrž spíše vytvoření diachronního soupisu jmen, s pokusem o jejich etymologické vysvětlení, tak aby tento soupis byl zachován pro další generace.

Při zápisu toponym se držíme doporučení akademických Pravidel českého pravopisu pro psaní předložkových jmen v odborných textech v souladu s nejnovější onomastickou literaturou. Píšeme tedy např. „Soví lom“, „U řeky“ („lom“ ani „řeka“ nejsou vlastní jména jedinečných objektů), ale „U Chlupatých“ („Chlupatí“ je vlastní jméno). Při zápisu uličních názvů se držíme standardního zápisu, kdy po předložce následuje bez ohledu na původ velké písmeno, např. ulice „U Řeky“.⁹¹¹

Místní jméno Hrabová

Vesnice Hrabová prokazatelně existovala již v druhé polovině 13. století. Víme to z písemných pramenů, ve kterých je jméno vesnice zachyceno. Pojmenování se sice ještě neobjevuje v podobě Hrabová, jak je známe dnes, ale v podobách, o kterých víme jistě (nebo o nichž se alespoň důvodně domníváme), že jsou jazykovými předchůdci jména Hrabová. Mnozí historikové a topografové se snažili učinit soupis dokladů názvů konkrétních obcí včetně Hrabové. S přihlédnutím k nejnovějšímu bádání uvádíme revidovaný výběrový soupis jmen a variant pro Hrabovou v následující tabulce.

1267	<i>Grabowe</i>
1297	<i>Grabow, Grabov</i>
1376	<i>Hrabowe</i>
1378	<i>antiqua Grabowa</i>
1392	<i>Alden Grabe</i>
1395	<i>Antique Grabouie</i>
1408	<i>Hrabowa Antiqua</i>

1437	<i>Magna Hrabowa</i>
1499	<i>Weliky Hrabowey</i>
1534	<i>Weliku Hrabowu</i>
1538	<i>welika hrabowa</i>
1580	<i>welikey hrabowey</i>
1676	<i>Rabowa</i>
1699	<i>Welkey Hrabowey</i>
1716	<i>Gros Hrabowa</i>
1751	<i>Gross Hrabowa</i>
1833	<i>Gross Hrabowa</i>
1846	<i>Gross Hrabowa, Velká Hrabová</i>
1903	<i>Hrabová u Vítkovic</i>
1925	<i>Hrabová</i>

Kořenem jména Hrabová je morfém *hrab*, jenž je zároveň základovým slovem. Slovo *hrab* v moravských dialektech znamenalo „habr“, jak známe název tohoto listnatého stromu ze současné češtiny. Díky rekonstrukci pomocí jiných slovanských jazyků můžeme říci, že v praslovanštině (tzv. „klasické období praslovanštiny“ se datuje do 5.–8. století) existoval tvar *grab(r)ъ*. Kdybychom šli ještě dále do minulosti, několik tisíciletí zpět, mohli bychom rekonstruovat tvar *grāb^h*-, který se užíval v hypotetickém praindoevropském jazyce.

V 10. století, na sklonku období praslovanštiny a v počáteční fázi pračeštiny, došlo k tzv. zániku a vokalizaci jerů. Většina slovanských jazyků pravděpodobně s koncovým jerem odstranila i předchozí -r-, z čehož vznikly tvary *Граб* v srbštině a ruštině, resp. *grab* v polštině a *hrab* v horní lužické srbštině a ve slovenštině. Např. bulharština ale -r- ponechala a strom označuje jako *Грабър*. Čeština z praslovanského *grab(r)ъ* vytvořila patrně nejprve *hrabr⁹¹²* a až následně výraz zjednodušila na *habr*. Na Moravě, více ovlivněné polštinou, se uchoval v nářečí tvar *hrab*. Hlásková změna g > h probíhala od konce 12. století, v textech 12. století se ještě důsledně objevuje písmeno „g“, od 13. století je postupně nahrazuje „h“, svědčí to tedy o starobylosti jména.

Jedna z nejstarších variant názvu je *G/Hrabov*, označuje tedy místo, kde rostly habry. Tvar *hrabov* byl dříve jmenným tvarem přídavného jména *hrabový* (tedy dnes *habrový*, srov. mladý × mlád). Přípona -ov není v názvech obcí nijak neobvyklá, četné jsou názvy jako *Lipov*, *Doubov*, *Bukov*, *Vrbov*.⁹¹³ Přejechod z podoby *Hrabov* do podoby *Hrabová* je u jmen tohoto typu častý, „*neboť se pociťovala ještě významová souvislost přídavného jména s podstatným jménem*“⁹¹⁴ – tedy „hrabová ves“ (ve významu habrová ves).

Ve slovanských oblastech nejsou místní jména ze stejného kořene ničím výjimečným, v okrese Šumperk se nachází obec s identickým názvem *Hrabová*. Na Slovensku leží obec *Hrabové* (dnes součást města Bytča), v Polsku několik

obcí s názvem *Grabów*, v Německu mezi Hamburkem a Berlínem město *Grabow* pojmenované ve středověku polabskými Slovy.

Místní jména

Adámkova samota

GPS: 49.7798706N, 18.2730169E

Místní jméno označující polohu na severozápadním konci Hrabové, směrem vedoucím k Hrabůvce. Je složeno z apelativa „samota“ a adjektiva „Adámkova“, které odkazuje na majitele domu i okolních pozemků. Potomci rodiny Adámkových dodnes žijí na místě, kde v současnosti provozují restauraci „Stodola“. Pro místo se též používal název Na kopci.

Břehy (sídliště)

GPS: 49.7781803N, 18.2730383E

Místní jméno označuje místní část (seskupení rodinných domů) v oblasti dnešních ulic *Výjezdní*, *Hradeckého* a *Pod Břehy*, které existovalo již v první třetině 20. století. Název vznikl transonymizací z pozemkového jména *Břeh* a připojením plurální koncovky. Pro sídliště se také užívalo názvu Hradčany a Na kopci.

Malá Hrabová

Místní jméno tvoří významový protiklad *Velké Hrabové*. Označuje pozdější Hrabůvku. V letech 1869–1903 se jednalo o oficiální podobu názvu.⁹¹⁵ V některých pramenech je Hrabůvka označována jako Malá Hrabůvka (*Hrabuwka Parwa*). V protikladu ke *Staré Hrabové* se také užíval název Nová Hrabová (*Neuen Grabe*).

Měkýšovec

Název pro seskupení domků při silnici do Hrabůvky, pojmenováno podle majitele usedlosti, p. Měkýše, hrabůveckého obchodníka.

Pajorkovec

Název skupiny domů na západní straně Hrabové. Motivací bylo jméno majitele usedlosti.

Stará Hrabová

Protiklad Nové Hrabové. Německy *Alden Grabe*. Ve starší době označení pro *Hrabovou* jako takovou. Od 20. století používán pro označení původní a starší části vesnice (pro odlišení od Hrabůvky, ale také od *Šídlovce*).

Šídlovec (sídliště)

GPS: 49.7680503N, 18.3025428E

Místní jméno vzniklo transonymizací z názvu druhého největšího rybníka *Šídlovec*. Motivace je zřejmá, sídliště vyrostlo na jeho místě po vysušení, k němuž definitivně došlo ve dvacátých letech 20. století. Výstavba sídliště začala roku 1939, druhá etapa v roce 1947. Za 2. světové války na sídlišti bydlelo množství dělníků a úředníků. V ústním podání se tradují též názvy Berlín (podle množství Němců, kteří zde bydleli) a Kuchyňkova kolonie (podle Karla Kuchinky, ředitele vítkovických železáren).

Velká Hrabová

Významový protiklad *Malé Hrabové*. V německé podobě *Groß Hrabowa*. Od roku 1869 do roku 1903 součást oficiálního názvu Hrabové.⁹¹⁶

Závodí

GPS: 49.7680503N, 18.3025428E

Nejprve všeobecný název pro pozemky ležící za vodou (někdy prostě nazývány *Za vodou*), míněno za řekou *Ostravicí* (z pohledu obyvatele Hrabové). Název také běžně používaný jako místní jméno pro osadu ležící v těchto místech, blízko dnešního vratimovského nádraží. Dne 20. května 1957 rozhodnutím krajského výboru v Ostravě byla osada přičleněna k Vratimovu.⁹¹⁷

Žižkov

GPS: 49.7767808N, 18.2648844E

Název označuje osadu na západ od jádra *Hrabové*, při silnici vedoucí do Nové Bělé. Vznikla na přelomu 19. a 20. století. Je pojmenována již před 1. světovou válkou nejspíše podle pražské čtvrti Žižkov, jelikož osada byla mírně vyvýšena. *Dříve se jmenovala „Hulovec“ jelikož hrabůvecký občan Hula zakoupil tam pozemek od rolníka Hranického a postavil tam první domky.*⁹¹⁸ Na osadu odkazuje ulice Žižkovská, která k ní vede, ale nachází se na hranici katastru Ostravy-Nové Bělé a Ostravy-Jihu.

Názvy vod

Bezďák

GPS: 49.7738844N, 18.2786067E

Jméno bývalého panského rybníka, který se rozkládal bezprostředně za kostelem směrem na západ. Objevuje se v četných variantách: Bezděk, Velký Bezd'ák, Besdiak, Besdák, Bezdák apod. Nelze s jistotou tvrdit, která varianta jména je původní. Přípona -ák by mohla naznačovat univerbizaci dvouslovného pomístního jména, např. Bezdův rybník > Bezd'ák.⁹¹⁹ Možností je také vznik z osobního jména Bezděk, což by poukazovalo na nějaký vztah (vlastnictví, okolnost, událost) rybníka k nositeli jména. Pokud předpokládáme původní variantu jména Bezděk, je nejpravděpodobnější vznik z příslovce bezděky (staročesky bez dieky), tzn. bez vlastní vůle, spontánně, nevědomky, nechtěně. V případě rybníka by to znamenalo, že mohl být založen bez zjevného záměru.⁹²⁰

Bocan

GPS: 49.7522031N, 18.2940992E

Jméno bývalého malého rybníka navazujícího na největší *Pilík*, v blízkosti statku. V kronice je doložena varianta jména Bočan. Motivací názvu mohlo být osobní jméno Bocan/Bočan, jehož nositeli mohl rybník patřit.⁹²¹ Pravděpodobnější je však vznik názvu z obecného jména bocan/bocáň, které je doloženo ve východolašském nářečí, kde označuje čápa (srovnej také se slovenským a polským *bocian*).⁹²² Výskyt tohoto brodivého ptáka nebyl a není v Hrabové ničím neobvyklým.

Červenec

GPS: 49.7617681N, 18.2809669E

Jméno potoka, které se objevuje v obecní kronice. Potok protéká Hrabovou od jihu k severu, rovnoběžně s potokem *Ščučí*, pod sídlištěm *Šídlovec* teče v potrubí a na jeho severním konci u haldy se vlévá do *Zyfu*, jehož vody se následně vlévají do *Ščučí*. V minulosti patrně neexistoval, pouze nějaký tok musel odvádět vodu z rybníků. Potřeba pojmenovat potok vznikla až po vysušení rybníků, před vznikem haldy (po 1911) tekl kolem hrabůveckých chalup severně až do řeky *Ostravice*, do sedmdesátých let 20. století obtékal haldu podél západní strany podél *Místecké*. Na mapách v obci i na orientační tabulce u školy je název potoka uveden jako *Šídlovecký potok*. Jméno *Červenec* vzniklo nejspíše z přídavného jména červený,⁹²³ motivem pojmenování mohlo

být dno potoka či břehy zbarvené dočervena vlivem vysokého obsahu železa. V internetových mapách se pro potok objevuje název Lesní potok.

Hurtíček

GPS: 49.7575022N, 18.2759136E

Jméno malého rybníka, který se nacházel v těsné blízkosti *Starého Hurta*. Zdrobňovací přípona -íček (tzv. sekundární deminutivum) poukazuje na jeho velmi malou rozlohu.⁹²⁴

Janošek

GPS: 49.7599419N, 18.2901831E

Jméno bývalého malého rybníka, nacházejícího se bezprostředně vedle *Nového Hurta*. V kronice se objevuje varianta Janošovský. Dnes rybník připomíná ulice *Na Janošku*. Jméno vzniklo zřejmě z osobního jména Janošek nebo Janoch či Janoš, což jsou varianty jména Jan.⁹²⁵ Dá se předpokládat určitý vztah (možná vlastnický) mezi osobou a objektem.

Kratošek

GPS: 49.7562964N, 18.2911272E

Jméno bývalého malého rybníka. V kronice se objevuje varianta jména *Kratošovský*. Hydronymum vzniklo pravděpodobně z osobního jména Kratoch nebo Kratoš. Obě přípony naznačují vlastnický vztah. Přípona -ek je vzácnější, ale u rybníků doložená.⁹²⁶ Přípona -ovský vyjadřuje přivlastnění ve starších dobách a je hojně doložena u rybníků.⁹²⁷

Mazurovec

GPS: 49.7842767N, 18.2750125E

Název bývalého rybníka, jenž byl součástí rybníční soustavy severně od *Šídlovce*, v místech dnešní haldy. Dnes na katastru Ostravy-Jihu. Název vznikl z osobního jména Mazur, přípona -ovec ukazuje na vlastnický vztah. Při vzniku haldy v roce 1918 byl rybník již dávno vysušen a pole na jeho místě odkoupeno jako poslední pozemek pro vznik haldy od hraběte Güntera von Stolberga-Stolberga.⁹²⁸

Mlýnská strouha

GPS: 49.7804700N, 18.2798203E

Těž Mlýnský náhon. Jméno uměle vytvořeného vodního toku, který naháněl (společně s vodami *Nové strouhy*) vodu pro mlýn. Vytékala z rybníka *Šídlovce* a tekla podél dnešní ulice *Mlynářské*, poté se v místech dnešní haldy vlévala do *Ščučí*. Po zrušení mlýna v roce 1975 zanikla.

Na Břehu (rybník)

Název menšího rybníka nacházejícího se patrně v západní části Hrabové, v lokalitě nazývané *Břeh*. Název se objevuje pouze v obecní kronice.

Na Černého

Název pro studánku. Není zřejmé, zda se jedná přímo o hydronymum, nebo jen o obecné označení studánky „na pozemku pana Černého“. Také nazývána „Pod liščuví“. Kronika vykládá název od lísek, které v místě rostly.⁹²⁹ Přesná lokalizace není zřejmá, snad se nacházela v oblasti dnešní zahrádkářské kolonie v oblasti ulice *Ve Stromoví*.

Na Hranického

Název studánky na pozemku občana Hranického. Podle kroniky na dolním konci u Struhy. Na katastru Hrabové se nacházelo více studánek, ale jejich lokalizace jsou vesměs sporné.

Najer

Jméno jednoho z bývalých rybníků, patřil k menším. V žádném zkoumaném mapovém prameni není jeho jméno zaznamenáno. Objevuje se pouze ve výčtu rybníků v obecní kronice jako Najer (Neuer).⁹³⁰ Jméno pochází z německého „neuer“ ve významu „nový“.

Nadstodůlek

GPS: 49.7557903N, 18.2930583E

Jméno malého rybníka v blízkosti statku. V kronice doložena také varianta *Nadstodůlky*. Jméno netypicky vytvořeno předponou nad-. Odkazuje na blízkost stodol, které se nacházely při statku.

Nadymač

GPS: 49.7552081N, 18.2899472E

Jméno malého rybníka navazujícího na *Pilík*. Hydronymum vychází z apelativa „nadymač“, které ve staré češtině mělo dvojí význam: „1. kdo dmýchá do ohně (při kování); 2. rybník s rezervní vodou určenou pro mlýn.“⁹³¹ Souvislost s kovárnou i s mlýnem je možná, i když existence obou objektů na jižním konci Hrabové je téměř vyloučena. Přesto považujeme za pravděpodobnější motivaci druhou možnost, sice rybník s rezervní vodou. Domněnku podporuje i Hurt: „*Nadýmači neboli podýmači se zvaly rybníky malého rozsahu, které měly zadržovat vodu pro jiné rybníky i pro mlýny.*“⁹³² Je možné, že rybníček měl zadržovat vodu pro větší Pilík.

Nová strouha

GPS: 49.7791953N, 18.2815583E

Název uměle vytvořeného vodního toku, který spojoval *Ščučí* s *Mlýnskou strouhou* (vytékající z rybníka *Šídlovce*). Uměle vytvořených vodních toků bylo v Hrabové více, mnohé měly jen dočasný charakter a nebyly nijak pojmenovány, nebo se jim říkalo prostě strouha.

Nový Hurt

GPS: 49.7574192N, 18.2841964E

Jméno bývalého rybníka, který tvořil dvojici se *Starým Hurtem*. Počítal se mezi panské rybníky. Dnes je na jeho místě louka.

Nový Krašický

GPS: 49.7645300N, 18.2781025E

Jméno bývalého rybníka. Z mapových pramenů vyplývá, že původně existoval jeden rybník *Krašický*, který až později byl rozdělen na *Starý* a *Nový*.

Ostravice

GPS: 49.7770164N, 18.2905478E

Jméno významné řeky protékající Hrabovou. *Ostravice* vzniká spojením Bílé a Černé Ostravice, pramenná Bílá Ostravice počíná svůj tok na katastru obce Bílá. Délka řeky činí 54,2 kilometrů,⁹³³ vlévá se do Odry v Ostravě-Hrušově. Říční jména patří mezi vůbec nejstarší jména, často mají germánské či předgermánské kořeny. Původní jméno řeky na dolním toku bylo Ostrava, k názvům horních toků se připojovala zdobňovací přípona *-ice*.⁹³⁴ Dolní tok

řeky dal název pozdějšímu městu Ostrava⁹³⁵ a původně zdrobnělina přešla na jméno řeky. Původní hydronymum se skládá ze dvou částí, z adjektivního praslovanského⁹³⁶ základu *ostrb-*, což znamená „rychlý, bystrý“, a druhého základu *ava*. Tento základ je právě germánský *ahwa>awa/aha* a znamenal prostě „voda“⁹³⁷ (porovnej např. s latinským *aqua*). Totožný germánský základ se objevuje také ve jménech dalších řek, např. ve jménu *Opava*.

Pilík

GPS: 49.7523231N, 18.2844450E

Jméno největšího hrabovského rybníka. Dnes známé spíše v plurální formě *Pilíky*, neboť se v současnosti jedná o tři nádrže. Nejstarší doklad názvu je ve formě „V Pilíku“ z roku 1533.⁹³⁸ *Pilík* je dnes jedinou větší vodní plochou v Hrabové, která připomíná kdysi rozlehlou rybníční soustavu. Vysušen byl během 1. světové války. Od roku 1960 jsou na místě vytvořeny tři odkalovací nádrže pro praní uhlí z Dolu Paskov. Vodní plochy byly unikátní pro výskyt vzácných ryb (hořavka duhová), po jejím vymizení byla však oblast odebrána ze seznamu evropsky významných lokalit.⁹³⁹ Jako etymologicky nejpříjemnější se jeví výklad názvu *Pilík*, který hovoří o pojmenování podle blízké pily, ačkoli není známo, že by na jižním konci Hrabové byla kdy vystavěna (mohlo se však jednat o pilu v Paskově). „*Rybníky byly často odkázány spolu s nimi* (rozuměj s pilami – pozn. aut.) *na jediný a společný přívod vody*.“⁹⁴⁰ Dokladem tohoto výkladu je množství podobných rybníčních jmen na Moravě i v Čechách, např. *Pilský*, *Pilník*, *Pilový*, která svůj původ odvozují od pily. Jedním z dalších možných výkladů jména je od slovesa „píti“, které znamená také „sát, přijímat do sebe, vsakovat, pohlcovat.“⁹⁴¹ V případě hydronyma by se mohlo jednat o rybník, který pohlcoval hodně vody, popř. okolní půda vsakovala jeho vodu. Méně pravděpodobný původ je od staročeského jména *Pilík*, které může být motivováno apelaivem „píla“ (ve významu „míč“, srovnej polské *piłka*), apelaivem „pila“ v již užitém významu či abstraktním jménem „píle“.⁹⁴² Ve staré češtině existovalo také sloveso „pílití, píletí“ ve významu „být pilný, snažit se o co, usilovat“,⁹⁴³ ale pro výklad hydronyma pomocí tohoto slovesa chybí jakákoli souvislost.

Prostředník

GPS: 49.7533294N, 18.2917067E

Jméno bývalého středně velkého rybníka. Jak napovídá jeho název, nacházel se mezi dvěma dalšími rybníky *Bocanem* a *Řesytkem*. V jeho těsné blízkosti byl také největší rybník *Pilík*.

Radlice

GPS: 49.7763269N, 18.2780058E

Jméno jednoho z menších rybníků nacházejících mezi *Šídlovcem* a *Bezďákem*. Varianta původu názvu od staročeského osobního jména Radla, jako je tomu v případě české vesnice, je nepravděpodobná; stejně jako od jiných osobních jmen. Spíše je pravděpodobnější metaforické přenesení z názvu starého zemědělského nástroje.

Řesytko

GPS: 49.7555114N, 18.2912256E

Název jednoho z malých rybníčků. Nacházel se v blízkosti *Pilíka*, mezi *Nadymačem* a *Nadstodůlkem*. Jméno se objevuje pouze na jedné mapě.⁹⁴⁴ Podobný název, Řešítko, je pak zaznamenán v druhém pokračování obecní kroniky v souvislosti se stavební činností po 2. světové válce: „*Stavební místa pomohl opatřit národní výbor na pozemku zemřelého Ludvíka Černého č. 188 podél elektrické dráhy a v sousedství domků postavených za památnou lípou a na rybníčku zvaném Řešítko. Tím vznikl souvislý celek malého sídliště, k němuž se pojí parcely vykoupené od Františka Konečného ze mlýna, kterému v náhradu byl dán pozemek na Žižkově...*“⁹⁴⁵ Lokalizace Řešítko je zřejmě jiná. Obě hydronyma snad pocházejí ze zdobněliny řešetko ve významu „jemné síto na mouku“.⁹⁴⁶ Mohlo se jednat o rybník, který byl průtokový, metaforicky přirovnán k sítu.

Stará strouha

GPS: 49.7770025N, 18.2860847E

Jméno bývalého vodního toku. Někdy použito jméno Stará struha, jméno ve formě Struha bach doloženo už na indikační skice stabilního katastru ze třetiny 19. století. Jednalo se o strouhu, která přiváděla vodu z řeky *Ostravice* (vytékala v místech dnešního mostu vratimovského mostu) do potoka *Ščučí*, z něhož se oddělovala *Nová strouha* vedoucí vodu ke mlýnu, část vody byla vedena zpět do řeky. Pro část Staré strouhy se také používal název Na Dunaji.

Starý Hurt

GPS: 49.7599975N, 18.2824369E

Jméno bývalého rybníka. Tvořil dvojici s *Novým Hurtem*. Počítal se mezi panské rybníky. V roce 1990 se uvažovalo na jeho místě a na místě *Nového Hurta* a *Šajaru* o skládce domovního odpadu, čemuž se na poslední chvíli podařilo zabránit. Do míst, kde vedla rozdělovací hráz *Starého* a *Nového Hurta*, se rozbíhá dnešní ulice *Na Hurtě*. Hydronymum *Hurt* vzniklo pravděpodobně

transonymizací z antroponyma, jména paskovského fojta Mikuláše Hurta, který v roce 1533 získal pod správu několik hrabovských rybníků.⁹⁴⁷ Obecné jméno hurt pochází z němčiny a ve staré češtině znamenalo „kvap, postrk, hřmot či útok“.⁹⁴⁸ Jako české příjmení je doloženo nejpozději v 15. století.⁹⁴⁹ Ve staré češtině existovalo i sloveso „hurtovat se“, ve významu „cvakat (na tkalcovském stavu) či hlučet“⁹⁵⁰ a mohla by připadat v úvahu motivace pojmenování rybníka tímto slovesem, přikláníme se k propriálnímu původu analogicky k jiným podobným názvům rybníků na Moravě.⁹⁵¹

Starý Krašický

GPS: 49.7663456N, 18.2774803E

Jméno bývalého rybníka. S rybníkem *Novým Krašickým* tvořil původně jeden rybník. Ze základu hydronyma Krašický lze vyčíst osobní jméno Kras popř. jeho zdvojnásobenou formu Krasík/Krašík. Jméno Kras je pak zkrácenou formou afixů Kras- (např. Krasomysl) či -kras. V antroponymu je pak možné vidět slovanské adjektivum *krasъ* znamenající toliko co naše české krásný.⁹⁵² Dnes na jeho existenci připomíná ulice *Krašická*.

Šajar

GPS: 49.7630606N, 18.2839175E

Jméno bývalého rybníka, který patřil mezi větší. V urbáři paskovského panství z roku 1699 je uveden jako *Šajer*. Stejný název rybníka se objevuje v okolí Hrabové minimálně ve Staříči⁹⁵³ a v Šenově,⁹⁵⁴ připomíná jej uliční název *K Šajaru*. Název pravděpodobně: „je odvozen od starého pojmenování *stodol určených k sušení a uskladnění sena*“,⁹⁵⁵ v němčině dodnes existuje slovo *scheuer* ve významu „stodola“. Méně pravděpodobné jsou výklady z německých adjektiv *schön* (krásný) a *scheu* (plachý). Na jméno bývalého hrabovského rybníka dnes ukazuje ulice *Na Šajaru*.

Ščučí

GPS: 49.7752703N, 18.2831664E

Jméno potoka, který pramení v Oprechticích a protéká celou Hrabovou, dříve jeho tok směřoval severněji do oblasti dnešní haldy a tam se vléval do řeky. Dnes pobírá vody ostatních hrabovských potoků a vtéká do Ostravice upraveným korytem v místech cyklistické lávky přes řeku. Název *Ščučí* je doložen již na indikační skice stabilního katastru z poloviny 19. století. Název je odvozen od staročeského adjektiva „ščučí“ ve významu „štičí, mající

souvislost se štikou“.⁹⁵⁶ Ve východomoravském nářečí je doložen nářeční tvar „ščuka“. Na některých moderních mapách též uveden jako Štičí.

Šídlovec

GPS: 49.7809792N, 18.2771153E

Jméno bývalého rybníka, jednoho z největších v Hrabové, jeho plocha činila 11 ha. Byl vysušen ve dvacátých letech 20. století, jeho plocha meliorována a na jeho místě vzniklo ve 20. století sídliště, které přejalo jméno *Šídlovec*. Přípona -ovec poukazuje na majetnický vztah, vyskytuje se často u sídlištních jmen (např. Janoškovec, Albertovec - osady patřící Janoškovi, resp. Albertovi), vyskytuje se řidčeji i u jmen lesů a rybníků.⁹⁵⁷ Předpokládáme tedy motivaci jménem Šídlo, nelze přesto vyloučit apelativní původ motivovaný jménem vodního hmyzu.

Výplatník

GPS: 49.7534358N, 18.2797197E

Název rybníka navazujícího bezprostředně na *Pílik*. Motivace názvu je dána pravděpodobně účelem rybníka, jeho výnos mohl být určen k vyplácení dávek majiteli panství.

Zyf

GPS: 49.7727758N, 18.2636828E

Též řidčeji Zif či v plurální formě Zify, také Živ. Jméno potoka, který tvoří západní hranici obce s Novou Bělou. Jeho jméno v podobě *Zyf/Zyfy* doloženo již v roce 1593.⁹⁵⁸ V podobě *Zifi Graben* je pak zachyceno na mapě II. vojenského mapování. Nemá charakter stálé vodoteče, spíše nárazově odvádí vodu z polí, resp. z průmyslové zóny. Dnes protéká *Žižkovem*, je zatrubněn a teče podél ulice *Šídlovecké* (podél haldy), kde se do něj vlévá *Červenec*. Vody *Zyfu* pak míří do *Ščučí* a následně do *Ostravice*. Ještě v první třetině 20. století potok *Zyf* tekla v místech dnešního panelákového sídliště v Hrabůvce (podél ulice Horní) až do Zábřehu (podél dnešní ulice Starobělské a U Hrůbků), kde se vléval do Odry.⁹⁵⁹ Kvůli stavbě letiště v Hrabůvce a haldy byl jeho tok sveden nejprve podél ulice *Místecké* směrem k severu, dnes teče do *Ščučí*.

Jméno je odvozeno pravděpodobně z německého základu *seifen*, které má jeden z významů také „rýžovat zlato“. Existuje množství toponym s tímto základem, např. *Seifenried*, *Seifenloß*, *Seifenbach*, která se objevují v bývalých německých oblastech.⁹⁶⁰ Při počestřování místo očekávaného „aj“ je v hydronymu netypicky „y“.⁹⁶¹ Souvislost s rýžováním zlata je v Hrabové neprokazatelná

(na rozdíl od oblasti Hrubého Jeseníku), jak ale upozorňuje již Vladimír Šmilauer, názvy se součástí seif- mohou mít prostě význam „potůček“, např. „Dorfseif, Kochenseif.“⁹⁶²

Pozemková jména

Břeh

GPS: 49.7725819N, 18.2690903E

Pozemkové jméno pro původně zemědělsky využívanou půdu táhnoucí se při západním konci u hranic s Novou Bělou celou Hrabovou od severu k jihu. Dnes je lokalita vesměs zastavěna průmyslovými objekty. Agronymum je motivováno apelativem „břeh“ (ve staré češtině *břěh*, srov. germánské *berg*). Staročeské slovníky uvádějí množství významů apelativa.⁹⁶³ Je zřejmé, že hrabovský *Břeh* byl situován na západě od pásu rybníků a po celé délce mírně vyvýšen. Toto jméno je hojně doloženo po celé Moravě.⁹⁶⁴ Varianty názvu: Na břehu, Na břehách, Na březích, Břehy.

Luh

GPS: 49.7725819N, 18.2886167E

Někdy také Na Luhu, Na Luhách, Na Luzích. Pozemkové jméno pro pás pozemků táhnoucí se Hrabovou od severu k jihu, mezi hlavní cestou (dnes ulicí *Paskovskou*) a řekou *Ostravicí*. Jméno vzniklo z apelativa „luh“, které znamenalo „les, háj či lesní palouk“.⁹⁶⁵ V pozdější době se jedná o „*velmi vlhký humózní les v oblastech zaplavovaných povodněmi, tvořený převážně listnatými stromy (olší, jasanem a topolem)*“.⁹⁶⁶ Luhy ležely zpravidla v blízkosti větších řek a byly pravidelně zaplavovány, v případě hrabovského Luhu je pravděpodobné, že k četným záplavám tohoto pozemku docházelo, než došlo k úpravě koryta řeky *Ostravice*.

Na kněžském

GPS: 49.7743072N, 18.2834025E

Pozemkové jméno, které označovalo pole náležící faře (přeneseně jejímu faráři, knězi). Dnes je v Hrabové ulice *Na Farském*, která připomíná tuto skutečnost.

Olišiny

GPS: 49.7511964N, 18.2967883E

Bývalý lesík na jižním konci Hrabové v blízkosti řeky *Ostravice*. Název je motivován apeltivem „olše“. Obecně každá lokalita, kde se vyskytuje více stromů téhož druhu, může být nazvána apeltivem s příponou -ina, např. olšina, dubina, bučina.

Okruhлік

GPS: 49.7544958N, 18.2996636E

Poloha, snad háj, v blízkosti *Ostravice* a statku. Jméno nejspíše vychází z adjektiva „okruhlý“, což značí, že by objekt mohl mít kruhovitý půdorys.⁹⁶⁷

Pod Prostředníkem

GPS: 49.7541353N, 18.2949000E

Agronymum označující pravděpodobně pole v blízkosti rybníka Prostředníku. Předložka „pod“ má v tomto případě význam „u, vedle“. Jedná se o nepřímé pomístní jméno, jehož objekt je pojmenován pomocí jiného objektu.⁹⁶⁸

Rybníky

GPS: 49.7768656N, 18.2778197E

Agronymum označující polní trať mezi *Slínem* a *Břehem* táhnoucí se od severu k jihu v místech bývalých rybníků. Na mapě stabilního katastru se názvem obecně označuje pás rybníků.

Slín

GPS: 49.7633672N, 18.2908231E

Pozemkové jméno, kterým je označen pruh půdy táhnoucí se od severu k jihu mezi *Rybníky* a hlavní cestou (dnes *Paskovská* ulice). Jeho název přetrvál v uličním názvu *Slínová*. V některých pramenech je použita plurální forma *Slíny*, v jiných *Zlín* či *Na slíně*. Název je pravděpodobně motivován apeltivem „slín“, což je „jilovitá usazená hornina“; tento fakt může přímo souviset s charakterem terénu, ačkoli doklady pro toto tvrzení chybí.

Vrbina

GPS: 49.7697428N, 18.2964019E

Název polohy někdy nazývané v plurální formě jako Vrbiny, jindy též Topolina. Jedná se o pás stromů táhnoucí se od severu k jihu podél řeky *Ostravice*. Název je motivován charakterem porostu, tedy vrbovými, případně topolovými stromy.

Názvy ulic

Aviatiků

GPS: 49.7817064N, 18.2706728E

Název ulice, která se nachází na samém okraji *Hrabové*, podstatnou částí je v Hrabůvce. Původně se jednalo o *Místeckou* ulici. Po dokončení výstavby nové čtyřproudé rychlostní komunikace v osmdesátých letech 20. století, na niž přešel název *Místecká*, byla tato ulice přejmenována na současný název. Jméno odkazuje na letiště, které se v blízkosti nacházelo ve třicátých až padesátých letech 20. století.⁹⁶⁹

Bažanova

GPS: 49.7754022N, 18.2790914E

Název ulice, na níž se nachází budova úřadu městského obvodu (dříve školy). Název motivován jménem ostravského učitele první poloviny 19. století Valentina Bažana. V roce 1939 pojmenována jako Kantorská (*Schulmeister-gasse*). V návrhu z roku 1937 se počítalo s názvem Hřbitovní.

Bělidla

GPS: 49.7813847N, 18.2801428E

Název ulice na východním konci sídliště Šídlovec. Pravděpodobně odkazuje na nedoložené pomístní jméno *Bělidla*. Bělidly se v minulosti zvaly polohy, kde se bílilo prádlo. Tato místa byla na okraji obcí nedaleko vodního zdroje, což v případě hrabovské lokality odpovídá.⁹⁷⁰

Bělská

GPS: 49.7622397N, 18.2906572E

Název ulice, za protektorátu poněmčen na *Bielaue StraÙe*. Vede po severní hrázi bývalého rybníka *Starého Hurta*. Odkazuje na ves Novou Bělou, kam vede; dnes je součástí frekventované cyklostezky.

Božetěchova

GPS: 49.7701172N, 18.2852861E

Název ulice, podle návrhu z roku 1937 Polní, v roce 1939 pojmenována jako Sedmikrásek (*Massliebchenweg*). Současný název je motivován nejspíše jménem sázavského opata Božetěcha z druhé poloviny 11. století.

Cementová

GPS: 49.7658797N, 18.2891108E

Název ulice, podle návrhu z roku 1937 Cementářská, během 2. světové války v poněmčené podobě *Zementstraße*. V blízkosti dnešní ulice byla do roku 1948 cementářská firma Bohumila Olšanského.

Domovská

GPS: 49.7761522N, 18.2776094E

Název ulice, který odkazuje na dětský domov nacházející se v jeho blízkosti na ulici *Reymontově*. Je to jedna z nejdelších hrabovských ulic, která vede od autobusové zastávky Benzina po tělese bývalé tramvajové trati až k ulici *Poplužní*. Velká část této ulice tvoří frekventovanou cyklostezku.

Dubraviova

GPS: 49.7675356N, 18.2778758E

Název ulice, která dříve byla částečně hrázi rybníka *Starého Krašického*. Odkazuje na jméno Dubravius, což je latinizovaná podoba jména olomouckého biskupa Jana Skály z Doubravky a Hradiště (1486–1553), který sám zakládal rybníky, dokonce také dva u Ostravy.⁹⁷¹ Napsal také první teoretické dílo o rybníkářství *Libellus de piscinis et piscium, qui in eis aluntur natura*.

Hešova

GPS: 49.7736817N, 18.2831403E

Název krátké ulice v blízkosti hasičské zbrojnice. Dříve se jmenovala Husí (*Gansesteig*). V úvahu připadá motivace jménem českého operního pěvce Viléma Heše (1860–1908).

Hradeckého

GPS: 49.7778675N, 18.2732394E

Název jedné z ulic na sídlišti *Břehy*. V roce 1939 pojmenována jako Poklidná (*Rastgasse*), návrhem z roku 1937 se měla jmenovat Rodinná. Současný název motivován příjmením Hradecký dle Josefa Richarda Hradeckého (vlastním jménem Josefa Roubíčka), českého spisovatele a novináře (1886–1947).

Jestřábského

GPS: 49.7745281N, 18.2809161E

Název ulice v bezprostřední blízkosti kostela. Urbanonymum je motivováno jménem Valentina Bernarda Jestřábského (1630–1719), českého kněze a spisovatele, rodáka z Moravské Ostravy. Ulice se dříve jmenovala Kamenná (*Steingasse*).

Jezdiště

GPS: 49.7800022N, 18.2814497E

Název ulice na východě sídliště *Šídlovec*, vznikl transonymizací z pomístního jména. Dříve se ulice jmenovala Rozvodí (*Bachscheid*), dle nerealizovaného návrhu z roku 1937 Řiční.

Jezerní

GPS: 49.7723117N, 18.2834992E

Název ulice. V návrhu z roku 1937 se počítalo se jménem Potoční, za 2. světové války Labutí (*Schwangasse*). Název odkazuje k obecnému jménu jezero, jež má upomínat na bývalé rybníky v těchto místech.

Joštova

GPS: 49.7677036N, 18.2888742E

Název krátké ulice navazující na ulici *Mostní*. Odkazuje pravděpodobně na Jošta st. z Wolfenberku, biskupského maršálka, hukvaldského hejtmana a držitele paskovského léna (konec 14. století).

K Nadjezdu

GPS: 49.7700814N, 18.2761806E

Název pro nově vytvořenou ulici spojující Starou Hrabovou s průmyslovou zónou. Původně se jednalo o ulici *Nebeského*. Motivován apelvativem nadjezd.

K Pilíkům

GPS: 49.7588425N, 18.2890653E

Nově vzniklý název (2008) pro ulici vedoucí k bývalému rybníku *Pilíku*, pro jehož označování se po rozdělení ujalo jméno *Pilíky*. Kopíruje trasu cyklostezky vedoucí z hrabovského statku do Hrabůvky a Nové Bělé.

K Zyfu

GPS: 49.7577828N, 18.2661017E

Název ulice v průmyslové zóně. Odkazuje na potok *Zyf*, který tvoří východní hranici průmyslové zóny.

Klasná

GPS: 49.7682431N, 18.2857475E

Název ulice. Podle návrhu z roku 1937 Rybničná, za 2. světové války Na Pokosu (*Am Schwaden*). Název odvozen od obecného jména „klas“, odkazuje na zemědělskou činnost v okolí.

Kolumbova

GPS: 49.7591158N, 18.2954892E

Název ulice na jižním konci Hrabové. Motivován patrně jménem italského mořeplavce Kryštofa Kolumba (1451–1506). V roce 1937 měla být pojmenována Horní ulice, za 2. světové války Holubí (*Taubensteig*).

Krašická

GPS: 49.7665106N, 18.2886656E

Název ulice odkazující k rybníkům *Starému* a *Novému Krašickému*. Podle návrhu z roku 1937 Dopravní, za 2. světové války *Žaludová (Eichelgasse)*.

Krčínova

GPS: 49.7727206N, 18.2820936E

Název ulice, motivován jménem českého stavitele rybníků Jakuba Krčina z Jelčan a Sedlčan (1535–1604). Za 2. světové války *Lysčí (Tauchersteig)*.

Krmelínská

GPS: 49.7770439N, 18.2667083E

Název ulice. Vede směrem k obci Krmelín, na kterou odkazuje.

Lužná

GPS: 49.7737597N, 18.2842608E

Nově vzniklý název ulice (1999), odkazuje na pomístní jméno *Luh*.

Mezipolí

GPS: 49.7668444N, 18.2872433E

Název ulice užívaný od roku 1992. Vztahuje se k zemědělskému charakteru blízkých lokalit. Nelze vyloučit motivaci stejnojmenným pomístním jménem.

Místecká

GPS: 49.7741064N, 18.2720728E

Název dnes čtyřproudé komunikace dálničního charakteru vedoucí z Ostravy do Frýdku-Místku. Během první československé republiky se jmenovala Republikánská, za 2. světové války pojmenovaná jako *Friedberger* (něm. název pro Místek vycházející z původní středověké osady „Friedeberg“, Frýdek něm. Friedek/Friedeck) či *Misteker Straße*.

Mlynářská

GPS: 49.7819350N, 18.2794542E

Název ulice na východním konci sídliště *Šídlovec*. Odkazuje na mlýn, který se nacházel na jejím severním konci. Podle návrhu z roku 1937 Mlýnská, v roce 1939 Moučná (*Mehlgasse*).

Mostní

GPS: 49.7691450N, 18.2932300E

Název ulice vedoucí k mostu do Vratimova. Již podle návrhu z roku 1937 Mostní, ačkoli most byl postaven až v roce 1942, za 2. světové války německy *Brückenstraße*.

Na Brázdě

GPS: 49.7692006N, 18.2903119E

Název krátké ulice kolmou na Mostní. Odkazuje na zemědělský charakter okolí. Není vyloučena existence podobného pomístního jména.

Na Farském

GPS: 49.7747161N, 18.2852908E

Název ulice v blízkosti kostela. Pravděpodobně motivován původním pomístním jménem. Pomístní jména s adjektivem farský, farní apod. ve významu „náležející faře“ jsou značně rozšířená, i přímo v podobě Na Farském.⁹⁷² Dle návrhu z roku 1937 Farská.

Na Honech

GPS: 49.7772656N, 18.2781883E

Název ulice, který poukazuje na zemědělské využití lokality. Nelze vyloučit motivaci starším pomístním jménem. Během 2. světové války byl název ulice *Hubengasse*.

Na Hurtě

GPS: 49.7607044N, 18.2918997E

Název ulice, který je motivován hydronymem *Hurt*. Vede do míst, kde se nacházela hráz mezi rybníky *Starým* a *Novým Hurtem*. Během 2. světové války se ulice nazývala Ovčářenská (*Schäferestraße*).

Na Janošku

GPS: 49.7601361N, 18.2932086E

Název krátké ulice. Odkazuje přímo ke jménu bývalého rybníka *Janošek*, který se nacházel v blízkosti.

Na Luhu

GPS: 49.7606072N, 18.2963200E

Název ulice odkazující na agronymum *Luh*. Podle návrhu z roku 1937 Parcelační, za 2. světové války se ulice nazývala K Poříčí (*Flussbettzeile*).

Na Konečné

GPS: 49.7695328N, 18.2865200E

Název ulice, který je odvozen od směru ke konečné stanici tramvajové dopravy Hrabová-Ščučí, jež byla v provozu od roku 1948 do roku 1975. Během 2. světové války pojmenovaná jako Fialová (*Veichengasse*), od roku 1945 do 1962 Vichkova (podle Vichka z Hrabové, držitele samostatného biskupského léna v 70. polovině 14. století).

Na Potoku

GPS: 49.7708561N, 18.2889661E

Název ulice, odvozen je od směru ke *Staré strouze*, kterým ulice vedla. Podle plánu z roku 1937 Nová ulice, za 2. světové války Nové sady (*Neustiftgasse*), od roku 1945 do 1962 Boženy Němcové.

Na Rovince

GPS: 49.7724092N, 18.2678444E

Název nové ulice (2002) v průmyslové zóně, odvozen podle charakteru terénu.

Na Rozích

GPS: 49.7792139N, 18.2731433E

Název ulice nacházející se na západním okraji sídliště *Šídlovec*. Motivací názvu je poloha ulice k okolním. Původně byla součástí hlavní cesty (*Pasovská*) na Hrabůvku, dnes je slepá.

Na Rozvodí

GPS: 49.7595444N, 18.2929525E

Název ulice na jižním konci obce. Motivací je soutok dvou potoků v blízkosti. Během 2. světové války V oklice (*Im Bug*),⁹⁷³ od roku 1945 do 1962 Rozvodí.

Na Šajaru

GPS: 49.7647492N, 18.2915203E

Název ulice motivovaný jménem bývalého rybníka *Šajaru*. Z Během 2. světové války Na Brázdě (*Furchengasse*).

Na Ščučím

GPS: 49.7691183N, 18.2835111E

Název ulice sledující tok potoka *Ščučí*, od něž je odvozen též její název. Německým názvem za 2. světové války *Am Hechtgraben*.

Na Zvoničce

GPS: 49.7734906N, 18.2807378E

Název krátké ulice vedoucí ke kostelu sv. Kateřiny. Během 2. světové války byla takto pojmenována nynější ulice *Nešverova*.

Nebeského

GPS: 49.7692883N, 18.2734139E

Název původně dlouhé ulice spojující Hrabovou s Novou Bělou. Dnes se její notná část jmenuje *K Nadjezdu*. Urbanonymum odkazuje ke jménu českého obrozeneckého básníka Václava Bolemíra Nebeského (1818–1882). Během 2. světové války se ulice jmenovala Odvětrná (*Aufschlussgasse*).

Nešverova

GPS: 49.7725094N, 18.2809256E

Název ulice motivovaný pravděpodobně jménem českého hudebního skladatele Josefa Nešvery (1842–1914). Během 2. světové války se jmenovala Na Zvoničce (*Am Glockl*).

Obchodní

GPS: 49.7816775N, 18.2735614E

Název ulice na západním konci sídliště *Šídlovec*, motivací je několik obchodů nacházející se v této ulici. Během 2. světové války se jmenovala Scholzova (*Scholzgasse*) po Bernhardu Scholzovi, německém hudebním skladateli (1835–1916). Od roku 1945 do 1992 Noskova dle Václava Noska, ministra vnitra ČSR v letech 1945–1953.

Paskovská

GPS: 49.7768489N, 18.2811575E

Název páteřní hrabovské ulice začínající u sídliště *Břehy* a končící katastrální hranicí s Paskovem, kde cesta přejímá jméno Rudé armády. Během 2. světové války pojmenována německy *Paskauer StraÙe*.

Perunova

GPS: 49.7731553N, 18.2814203E

Název ulice. Motivací je název slovanského boha hromu Peruna. Během 2. světové války se ulice jmenovala Leknínová (*Seerosenweg*).

Pod Břehy

GPS: 49.7782775N, 18.2740958E

Název ulice na kraji malého sídliště *Břehy*. Motivace názvu je dána polohou pod tímto sídlištěm. Během 2. světové války německy *Unterm Raine*.

Podnikatelská

GPS: 49.7689467N, 18.2659219E

Název jedné z ulic v průmyslové zóně. Motivace obecným jménem podnikatel.

Poplužní

GPS: 49.7648931N, 18.2877489E

Název ulice pojmenované podle zemědělského charakteru okolí. Slovo popluží ve staré češtině znamenalo „*prostor, který jedno spřežení jedním pluhem stačilo vzdělati; orné pole, dvůr s rolí.*“⁹⁷⁴ Možné je též přenesení ze

staršího pomístního jména. V návrhu z roku 1937 se počítalo s názvem Služební.

Prodloužená

GPS: 49.7745708N, 18.2640283E

Název pro nově vytvořenou ulici v místní části *Žižkov*, která se stala přívodní komunikací k obchodním domům Tesco a Makro. Název vznikl uměle podle charakteru ulice.

Příborská

GPS: 49.7811489N, 18.2742856E

Název dvojité ulice na sídlišti *Šídlovec*. Mezi dvěma částmi ulice je nepojmenovaný park. Název je motivován jménem města Příbor v okrese Nový Jičín. Během 2. světové války se jmenovala Kleinpetrova (*Kleinpetrstraße*) podle stavitele hutí na Ostravsku Josefa Kleinpetra (1787–1870). Mezi roky 1945–1962 Fierlingerova podle prvního poválečného předsedy československé vlády Zdeňka Fierlingera (1891–1976).

Reymontova

GPS: 49.7803161N, 18.2750172E

Název ulice na sídlišti *Šídlovec*. Motivován jménem polského spisovatele Władysława Stanisława Reymonta (1867–1925). Během 2. světové války Bunkova (*Bunkgasse*) dle ředitele vítkovických dolů Františka Bunka (1804–1867), mezi roky 1945–1952 Davidova.

Slínová

GPS: 49.7574936N, 18.2931081E

Název krátké ulice na jižním konci obce. Motivací názvu je anoikononym *Slín*. Podle návrhu z roku 1937 Rožní, za 2. světové války německy *Mergelgasse*.

Šídlovecká

GPS: 49.7824806N, 18.2751694E

Název jedné z hlavních ulic sídliště Šídlovec, jehož názvem je také motivována. Za 2. světové války Elbertzhagenova (*Elbertzhagenstraße*) podle někdejšího ředitele vítkovických železáren Karla Friedricha Elbertzhagena

(1816–1890), Mezi roky 1945–1952 Eliášova podle předsedy protektorátní vlády a odbojáře Aloise Eliáše (1890–1942). Od roku 1952 do 1992 Belojannisova podle řeckého komunisty a protifašistického odbojáře (1915–1952).

Šlejharova

GPS: 49.7640014N, 18.2949533E

Název ulice motivovaný názvem českého naturalistického spisovatele Josefa Karla Šlejhara (1864–1914). Podle návrhu z roku 1937 Obecní cesta, za 2. světové války Na Mlázi (*Gertensteig*).

Šolcova

GPS: 49.7710142N, 18.2846536E

Název ulice. Motivací je jméno českého básníka a kočovného herce Václava Šolce (1838–1871). Během 2. světové války Petrklíčů (*Primelweg*).

Šrobárova

GPS: 49.7809703N, 18.2769825E

Název jedné z ulic na sídlišti *Šídlovec*. Název odvozen ze jména slovenského politika a „muže 28. října“ Vavra Šrobára (1867–1950). Během 2. světové války se část ulice nazývala Dřevěná (*Holzgasse*).

Šurova

GPS: 49.7718942N, 18.2841708E

Název krátké slepé ulice vycházející z osobního jména Šur nebo Šura, motivace není známa.

U Kotelny

GPS: 49.7815800N, 18.2781306E

Název ulice na sídlišti *Šídlovec*. Motivací je blízkost kotelny, která se nacházela na severním konci ulice, v provozu do roku 1995. Budova se na místě nachází dodnes, v současnosti je v ní provozováno restaurační zařízení „U kotelny“. Do roku 1962 Na Červenci (dle pomístního jména potoka).

U Řeky

GPS: 49.7769800N, 18.2887092E

Název ulice vedoucí podél řeky *Ostravice* do průmyslového areálu Tajga.

Včelí

GPS: 49.7634539N, 18.2943847E

Název krátké ulice kolmé k *Šlejharově* ulici. Motivací je pravděpodobně blízkost včelích úlů. Během 2. světové války německy *Bienenzeile*.

Ve Stromoví

GPS: 49.7659350N, 18.2811669E

Název ulice navazující na *Mezipolí*, dříve spojena i s *Krašickou*. Název motivován charakterem ulice. Do roku 1962 nazývána Gočárova dle českého architekta (1880–1945), za 2. světové války Skupinová (*Grupengasse*).

Viktora Huga

GPS: 49.7659350N, 18.2811669E

Název ulice na sídlišti *Šídlovec*, motivovaný jménem francouzského romantického spisovatele (1802–1885). Během 2. světové války *Reinscherova* dle Matyáše Reinschera (1795–1861), projektanta vítkovických železáren. Od roku 1945 do 1951 Kroftova dle Kamila Krofty (1876–1945), historika a prvorepublikového ministra zahraničí.

Vodanova

GPS: 49.7729522N, 18.2835467E

Název krátké ulice blízko hasičské zbrojnice. Motivací je pravděpodobně jméno slovanského boha vod Vodana.

Výjezdní

GPS: 49.7786750N, 18.2737511E

Název krátké ulice na sídlišti *Břehy*. Dříve se nacházela na výjezdu z obce směrem na Novou Bělou, *Místeckou* ulicí byla přetřata a stala se slepou. Podle návrhu z roku 1937 Spojovací, za 2. světové války *Zápojná* (*Koppelgasse*), mezi léty 1945–1962 Duškova podle Františka Xavera Duška (1731–1799), českého hudebního skladatele.

Závodova

GPS: 49.7717467N, 18.2871622E

Název ulice motivován jménem Josefa Závady (1898–1942),⁹⁷⁵ hrabovského rodáka a odbojáře umučeného v koncentračním táboře Mauthausen. Ulice byla pojmenována před rokem 1975,⁹⁷⁶ tudíž nemohla být pojmenována po tehdy žijícím básníkovi Vilému Závadovi (1905–1982), jak se mylně často uvádělo. Podle návrhu z roku 1937 Soukromá.

Názvy podniků

Beskyd

GPS: 49.7815294N, 18.2733436E

Název restauračního zařízení na šidlovecké ulici *Obchodní*. Původně (v roce 1959) kavárna, dnes restaurace, známá také pod názvem „U Hňupa“. Název odkazující na Ostravě blízké horstvo je častý v celém regionu.

Budoucnost

GPS: 49.7735111N, 18.2833517E

Původně název dělnického konzumu umístěného na č. p. 125 vedle autobusové zastávky (Kostelík), otevřeného v roce 1920. Dnes je v objektu provozován obchod s textilem, obuví a galanterií. Název Budoucnost je používán ještě pro jeden objekt v Hrabové, a to pro samoobslužný obchod na *Šídlovci* (GPS: 49.7811972N, 18.2758392E), jeho název je motivován názvem spotřebního družstva včleněného dnes do skupiny Coop.

Pramen

GPS: 49.7622872N, 18.2932789E

Název obchodu na Paskovské 139, jenž byl přenesen z názvu celé obchodní sítě státního podniku Pramen. Dříve byl také součástí obchodní sítě Budoucnost. Nacházel se v blízkosti zastávky stejného jména. Po zrušení obchodu se přejmenovala i zastávka na „Bělská“.

Prefa

GPS: 49.7662436N, 18.2915503E

Název továrny, kterou v roce 1957 převzal národní podnik Severomoravská Prefa. Na místě dodnes sídlí výrobce stavebních materiálů Best, a. s. (dříve Beta). Název odkazuje na výrobu prefabrikátů, tedy stavebních dílů určených pro další stavební užití.

U Chlupatých

GPS: 49.7698108N, 18.2884561E

Název hostince, který byl provozován již za první československé republiky. Těž „U Chlupatého“. Pojmenován po majiteli hostince. Dnes je v objektu restaurace „Na Vyhlídce“.

U Mištů

GPS: 49.7752461N, 18.2620125E

Název restaurace pojmenované podle majitele. Nacházela se na Žižkově v domě č. 219. Dnes neexistuje.

U Lípy

GPS: 49.7727208N, 18.2853117E

Název patrně nejstaršího hostince v Hrabové. Již fojt Melichar Choleva měl v budově fojtství šenkovní právo. V druhé polovině 19. století pro hostinec lidově užíván název „U Černých“. Název motivován polohou vedle stromu lípy, později Slovanské lípy. Dnes v budově sídlí spolek ochotníků „Divadlo u Lípy“, restaurace není v současnosti provozována.

U Turadta

GPS: 49.7657697N, 18.2914528E

Název prvorepublikového hostince v oblasti křižovatky dnešních ulic *Poplužní* a *Paskovská*, podle majitele Kamila Turadta, jenž byl židovského původu. Jeho dcera Kamila Vlčková po něm převzala vedení pohostinství, v roce 1942 byla umučena v koncentračním táboře Osvětim.⁹⁷⁷ V roce 1948 pohostinství vedl její manžel Augustin Vlček.

V Hrabové bylo více hostinců, např. hostinec p. Vašíčka na Paskovské ulici (GPS: 49.7760011N, 18.2810458E) byl funkční v roce 1948 a hostinec na dnešní ulici Krmelínské (GPS: 49.7787689N, 18.2702097E).

Uhelný průzkum

GPS: 49.7788561N, 18.2671403E

Název podniku na *Krmelínské* ulici v místní části *Žižkov*. Podnik byl vystavěn na počátku padesátých let 20. století. V roce 1965 byl národní podnik Uhelný průzkum sloučen s brněnským národním podnikem Geologický průzkum, jehož název se pro firmu vžil. Od roku 1988 firma používá název Unigeo. Po sametové revoluci se Unigeo rozdělilo do čtyř státních podniků Rýmařov, Zlaté Hory, Brno a Ostrava.

Ostatní anoikony

Argentina

GPS: 49.7719483N, 18.2964836E

Název místa na koupání na řece *Ostravici* v blízkosti vratimovského mostu. Místu se tak říkalo, „*jelikož nezaměstnané dělnictvo našlo tu práci při regulaci Ostravice, kdežto jiní nezaměstnaní odjžděli do Argentiny v Americe.*“⁹⁷⁸ Také se místu říkalo „Hrabovské Ostende“ podle známého belgického lázeňského města.

Dvůr

GPS: 49.7563417N, 18.2953786E

Název bývalého panského dvora, později státního statku. Dnes je v objektu hřebčín, několik firem a restaurace *Ve Dvoře*.

Husova lípa

GPS: 49.7726261N, 18.2846506E

Název stromu před hostincem *U Lípy*, který byl v roce 1920 pojmenován podle mistra Jana Husa iniciativou Sdružení sociálně demokratických bezvěrců.

Husovo návrší

Název terénní vyvýšeniny na západě obce (snad možné ztotožnit s *Prašivkou*), na které byla pořádána husovská výročí. Název se patrně dlouho nepoužíval. Podobné honorifikační názvy odkazující k českému knězi dokládají mentalitu prvorepublikové společnosti a vzestup Církve československé.

Jezdiště

GPS: 49.7800022N, 18.2814497E

Název polohy, snad původně pole, každopádně otevřeného prostranství v blízkosti rybníka *Šídlovce*. Odkazuje na něj současná ulice *Jezdiště*.

Kamenec

GPS: 49.7817956N, 18.2875956E

Souhrnný název pro polohy v blízkosti řeky *Ostravice*, které se vyznačují kamenitou půdou.

Laudonova lípa

Název stromu motivovaný jménem rakouského vojevůdce Ernsta Gideona von Laudona (1717–1790), jenž měl údajně Hrabovou procházet a na svazích *Prašivky* zbudovat polní tvrz. Lípa se nacházela na neznámém místě na hranici mezi *Žižkovem* a Novou Bělou, v roce 1898 byla znovu zasazena do pařezu.

Lípa svobody

GPS: 49.7726261N, 18.2846506E

Název stromu stojícího v blízkosti dnešního hostince U Lípy, zasazená před rokem 1920.⁹⁷⁹

Na haldě

GPS: 49.7834350N, 18.2758292E

Název místa, označované také jako Halda. Jedná se o násep strusky z vítkovických železáren, který vznikl od dvacátých let 20. století. Halda se táhne od Hrabové severně přes Ostravu-Jih až do Vítkovic. V současné době probíhají snahy o rekultivaci této plochy.

Na hrázkách

GPS: 49.7789181N, 18.2753356E

Název silnice, která se táhla z dolního konce obce směrem k *Adámkově samotě*.

Piličná hráz

GPS: 49.7789181N, 18.2753356E

Název hráze rybníka *Pilíku*.

Prašivka

GPS: 49.7730800N, 18.2736053E

Název pro terénní vyvýšeninu, o níž kolují mezi Hrabovany četné pověsti. Oronymum je odvozeno pravděpodobně od slovesa prášit ve smyslu „*způsobovat víření, poletování prachu*“, jelikož na vyvýšenině byl nedostatek vláhy.

Šedův kříž

GPS: 49.7510056N, 18.2911553E

Název drobné sakrální památky na hranici Hrabové a Paskova, kterou nechal zbudovat paskovský rolník Antonín Šeda v roce 1872, kříž zanikl 1963.

⁸⁹⁷ Srov. PLESKALOVÁ, Jana. Toponymum (vlastní jméno zeměpisné, geonymum). In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. [cit. 11. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>.

⁸⁹⁸ Srov. POLÍVKOVÁ, Alena. *Naše místní jména a jak je užívat*. 2. vydání. Praha: Euromedia Group, 2007, s. 9. Edice Universum. ISBN 978-80-242-1940-0.

⁸⁹⁹ DAVID, Jaroslav a MÁCHA, Přemysl. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014, s. 16. ISBN 978-80-7491-425-6.

⁹⁰⁰ Tamtéž, s. 17.

⁹⁰¹ Srov. DAVID, Jaroslav. Urbanonymum. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. [cit. 11. 2. 2017]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM>.

⁹⁰² PLESKALOVÁ, Jana. Pomístní jméno (anoikononym, dříve též mikrotoponymum, vlastní jméno nesídlitní). In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. [cit. 11. 2. 2017]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/POM%C3%8DSTN%C3%8D%20JM%C3%89NO>.

⁹⁰³ Více k diferenciaci toponym a anoikonym a k rozšíření problematiky viz např. DAVID, Jaroslav, ed. *Toponyma: kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2016, s. 12. ISBN 978-80-7464-843-4; OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a kol. *Pomístní jména v Čechách*. Praha: Academia, 1995, s. 15. ISBN 80-200-0554-4; OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a MALENÍNSKÁ, Jitka. *Slovník pomístních jmen v Čechách: úvodní svazek*. Praha: Academia, 2000, s. 26–30. ISBN 80-200-0798-9.

⁹⁰⁴ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Chrématonymum*. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. [cit. 12. 2. 2017]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CHR%C3%89MATONYMUM>.

⁹⁰⁵ K transonymizaci např. DAVID, Jaroslav a MÁCHA, Přemysl. *Názvy*, s. 61; srov. PLESKALOVÁ, Jana. Transonymizace. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. [cit. 12. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.czechency.org/slovník/TRANSONYMIZACE>; SLEPIČKA, Jan. *Toponymie na katastru Ostravy–Hrabové v historické perspektivě*. Ostrava,

2012. Bakalářská práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Filozofická fakulta, s. 70–71; SLEPIČKA, Jan. *Hydronymie Ostravska*. Ostrava, 2014. Magisterská diplomová práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Filozofická fakulta, s. 84.

⁹⁰⁶ AMO, Sbirka map a plánů, inv. č. 1460; MZA, D9 Indikační skici, sign. MOR079418330; AMO, Sbirka map a plánů, inv. č. 1462; tamtéž, inv. č. 1464; tamtéž, inv. č. 2393; tamtéž, inv. č. 1465; AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 477; Mapy 2. vojenského mapování. In: *mapire.eu* [online]. 2006. [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z: <http://mapire.eu/en/map/secondsurvey/>; Mapy 3. vojenského mapování. In: *mapire.eu* [online]. 2009. [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z: http://mapire.eu/en/map/hkf_75e/; Katastrální úřad pro Moravskoslezský kraj, Katastrální pracoviště Ostrava, Katastrální mapy Hrabové z let 1939, 1949 a 1960 (bez inv. č.); Mapa ČR. In: *Mapy.cz* [online]. 2017. [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.mapy.cz/>; Mapa ČR. In: *Mapy Google* [online]. 2017. [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z: <https://www.google.cz/maps>; Katastrální mapa ČR. In: *Český úřad zeměměřický a katastrální* [online]. 2017. [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z: <http://geoportal.cuzk.cz>.

⁹⁰⁷ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a; AMO, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1; ÚMOb Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006; Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004.

⁹⁰⁸ BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století*; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*; SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*.

⁹⁰⁹ Především SLEPIČKA, Jan. *Toponymie*, ale také SLEPIČKA, Jan. *Hydronymie*.

⁹¹⁰ Srov. DAVID, Jaroslav a MÁCHA, Přemysl. *Názvy*, s. 18–23.

⁹¹¹ DAVID, Jaroslav, ed. *Toponyma*, s. 12–13.

⁹¹² Srov. GEBAUER, Jan. Habr. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. [cit. 11. 2. 2017]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

⁹¹³ Srov. SLEPIČKA, Jan a SLEPIČKA, Martin. *Místní jméno Hrabová*. In: *hrabova.info* [online]. 16. 02. 2015. [cit. 11. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/02/16/mistni-jmeno-hrabova/>.

⁹¹⁴ ŠRÁMEK, Rudolf. Vznik jména Ostravy a připojených obcí. In: *Ostrava 6: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil Ostrava, 1973, s. 283.

⁹¹⁵ RŮŽIČKOVÁ, Jiřina a ŠKRABAL, Josef a kol. *Historický lexikon obcí České republiky 1969–2005: II. díl*. Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 171. ISBN 80-250-1311-1.

⁹¹⁶ Tamtéž, s. 171.

⁹¹⁷ ZAO, Krajský národní výbor Ostrava, kart. II 21, inv. č. 5021.

⁹¹⁸ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 5.

⁹¹⁹ Srov. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a kol. *Pomístní jména*, s. 76–77.

⁹²⁰ ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Bezděk. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z: <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/1463>.

⁹²¹ Srov. ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Bočan. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/13903>.

⁹²² Srov. ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Bocány. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/15335>; BALHAR, Jan a JANČÁK, Pavel a kol. *Český jazykový atlas 2*. 2. vydání. Praha: Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, 2012. ISBN 978-80-86496-68-9. Dostupné z <http://cja.ujc.cas.cz/CJA2/>.

⁹²³ Srov. ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Červenec. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. [cit. 6. 3. 2017]. Dostupné z <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/7139>.

⁹²⁴ Srov. HLUBINKOVÁ, Zuzana. *Tvoření slov ve východomoravských nářečích*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 59. ISBN 978-80-210-5295-6.

⁹²⁵ GEBAUER, Jan. Janoch. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. [cit. 11. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

- ⁹²⁶ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a kol. *Pomístní jména*, s. 59.
- ⁹²⁷ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. Přípony u pomístních jmen v Čechách vzniklých sufixálních derivací ze jmen vlastních. *Naše řeč*. 1992, roč. 75, č. 3, s. 130–140. ISSN 0027-8203. Dostupné též z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7073>.
- ⁹²⁸ PŘENDÍK, Petr. Hrabůvecká halda - od skládky k rekultivaci. In: *Ostrava-Jih: po stopách minulosti*. [online]. s. d. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <http://historie.ovajih.cz/hrabuvecká-halda-od-skladky-k-rekultivaci/>.
- ⁹²⁹ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 10.
- ⁹³⁰ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 34.
- ⁹³¹ NĚMEC, Igor a PEČÍRKOVÁ. Heslo „nadymač“. In: *Staročeský slovník* [online]. 2008–2011. [cit. 13. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.vokabular.ujc.cas.cz>.
- ⁹³² HURT, Rudolf. *Dějiny (1. díl)*, s. 229.
- ⁹³³ ANONYM. Ostravice. In: *Atlas vodních toků povodí Odry* [online]. 2016. [cit. 9. 3. 2017]. Dostupné z: https://www.pod.cz/atlas_tokou/ostavice.html.
- ⁹³⁴ Srov. HOSÁK, Ladislav a ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku: II, M–Ž*. Praha: Academia, 1980, s. 202–203.
- ⁹³⁵ Srov. např. LUTTERER, Ivan a ŠRÁMEK, Rudolf. *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997, s. 200. ISBN 80-85808-50-1.
- ⁹³⁶ Srov. MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 2. vydání. Praha: Academia, 1968, s. 421.
- ⁹³⁷ Srov. LUTTERER, Ivan, MAJTÁN, Milan a ŠRÁMEK, Rudolf. *Zeměpisná jména Československa*. Praha: Mladá fronta 1982, s. 224; LUTTERER, Ivan, KROPÁČEK, Luboš a HUNÁČEK, Václav. *Původ zeměpisných jmen*. Praha: Mladá fronta, 1976, s. 205.
- ⁹³⁸ HURT, Rudolf. *Dějiny (1. díl)*, s. 97.
- ⁹³⁹ Srov. SLEPIČKA, Martin. *Evropsky významná lokalita Pílký*. In: *hrabova.info* [online]. 28. 01. 2015. [cit. 11. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.hrabova.info/2015/01/28/evropsky-vyznamna-lokalita-piliky/>.
- ⁹⁴⁰ HURT, Rudolf. *Dějiny (1. díl)*, s. 224.
- ⁹⁴¹ NĚMEC, Igor a PEČÍRKOVÁ, Jaroslava. Heslo „piti“. In: *Staročeský slovník* [online]. 2008–2011. [cit. 14. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.vokabular.ujc.cas.cz>; KOL. AUT. Heslo „pít“. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011. [cit. 14. 4. 2017]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>.
- ⁹⁴² Srov. MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Praha: Mladá fronta, 1983, s. 140.
- ⁹⁴³ Srov. NĚMEC, Igor a PEČÍRKOVÁ, Jaroslava. Heslo „pílití“. In: *Staročeský slovník* [online]. 2008–2011. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.vokabular.ujc.cas.cz>.
- ⁹⁴⁴ AMO, Sběrka map a plánů, inv. č. 1460.
- ⁹⁴⁵ SLAVÍK, Vladimír. Pamětní kniha obce Hrabová II - pokračování č. 7. In: *Hrabovské noviny*. [online]. 30. 8. 2015. [cit. 10. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/pametni-kniha-obce-hrabova-ii/pametni-kniha-obce-hrabova-ii-132698.html>.
- ⁹⁴⁶ Srov. BALHAR, Jan a JANČÁK, Pavel a kol. *Český jazykový atlas 1*. 2. vydání. Praha: Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, 2012. ISBN 978-80-86496-67-2. Dostupné z <http://cja.ujc.cas.cz/CJA1/>.
- ⁹⁴⁷ HURT, Rudolf. *Dějiny (1. díl)*, s. 243.
- ⁹⁴⁸ ŠIMEK, František. Hurt. In: *Slovník staročeský* [online]. 2006–2006. [cit. 13. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>; GEBAUER, Jan. Hurt. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. [cit. 13. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- ⁹⁴⁹ MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*, s. 70.
- ⁹⁵⁰ Srov. MACHEK, Václav. *Etymologický slovník*, s. 191.

- ⁹⁵¹ Např. ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Hurtík. 2014–2017. [cit. 8. 3. 2017]. Dostupné z: <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/15160>.
- ⁹⁵² HOSÁK, Ladislav a ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku: I, A–L*. Praha: Academia, 1970, s. 444–445.
- ⁹⁵³ VÁCLAVÍKOVÁ, Lucie. *Hodnocení území na bývalých rybníčních plochách ve Slezsku*. Olomouc, 2013. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Přírodovědecká fakulta, s. 28.
- ⁹⁵⁴ PASTRŇÁK, Martin. Evropsky významná lokalita: Václavovická pískovna. In: *Obrazy z kroniky* [online]. 31. 10. 2007. [cit. 12. 3. 2017]. Dostupné z: http://www.obrazyzkroniky.cz/clanky/vaclavovice/vaclavovicka-piskovna_.html.
- ⁹⁵⁵ PASTRŇÁK, Martin. Evropsky významná lokalita: Václavovická pískovna. In: *Obrazy z kroniky* [online]. 31. 10. 2007. [cit. 12. 3. 2017]. Dostupné z: http://www.obrazyzkroniky.cz/clanky/vaclavovice/vaclavovicka-piskovna_.html.
- ⁹⁵⁶ Srov. ŠIMEK, František. Ščuka. In: *Slovník staročeský* [online]. 2006–2006. [cit. 12. 3. 2017]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- ⁹⁵⁷ Srov. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a kol. *Pomístní jména*. s. 63; HOSÁK, Ladislav a ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména (I, A–L)*, s. 69.
- ⁹⁵⁸ ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 149v–151r.
- ⁹⁵⁹ PŘENDÍK, Petr. Řeka Odry a území Ostravy-Jihu. In: *Ostrava-Jih: po stopách minulosti*. [online]. s. d. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <http://historie.ovajih.cz/reka-odra-a-uzemi-ostavy-jihu/>.
- ⁹⁶⁰ MATUŠOVÁ, Jana. Die seifen-Namen in Böhmen und Mähren/Schlesien. Zur Aussagekraft des namenkundlichen Materials. *Beiträge zur Namenforschung*. 2010, roč. 45, č. 3, s. 313–314. ISSN 0005-8114.
- ⁹⁶¹ Srov. SLEPIČKA, Jan. *Hydronymie*, s. 79.
- ⁹⁶² ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*. Praha: Učená společnost Šafaříkova, 1932, s. 457. Práce Učené společnosti Šafaříkovy v Brně, sv. 9.
- ⁹⁶³ Srov. např. GEBAUER, Jan. Břeh. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. [cit. 22. 3. 2017]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- ⁹⁶⁴ ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Břeh. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. [cit. 22. 3. 2017]. Dostupné z <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/51>
- ⁹⁶⁵ GEBAUER, Jan. Luh. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. [cit. 22. 3. 2017]. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- ⁹⁶⁶ KOL. AUT. Heslo „luh“. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011. [cit. 22. 3. 2017]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>.
- ⁹⁶⁷ Srov. NĚMEC, Igor a PEČÍRKOVÁ, Jaroslava. Heslo „okružlý“. In: *Staročeský slovník* [online]. 2008–2011. [cit. 22. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.vokabular.ujc.cas.cz>.
- ⁹⁶⁸ Srov. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a kol. *Pomístní jména*, s. 254–255.
- ⁹⁶⁹ Při výkladu jmen hrabovských ulic bylo, pokud není uvedeno jinak, užito vysokoškolských kvalifikačních prací: SLEPIČKA, Jan. *Toponymie*; VACULÍK, David. *Urbanonymie vybraných jmen Moravy a Slezska (její vznik, vývoj, systém a klasifikace)*. Brno, 2014. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta, s. 185–365.
- ⁹⁷⁰ Srov. ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Břeh. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. [cit. 22. 3. 2017]. Dostupné z <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/4301>.
- ⁹⁷¹ HURT, Rudolf. *Dějiny (I. díl)*, s. 61.
- ⁹⁷² Srov. OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a kol. *Pomístní jména*, s. 352.
- ⁹⁷³ Snad dle pomístního jména.
- ⁹⁷⁴ ŠIMEK, František. *Slovníček*, heslo *popluží*.
- ⁹⁷⁵ SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 6; SLAVÍK, Vladimír. Park Viléma Závady. In: *Hrabovské noviny* [online]. 15. 5. 2015. [cit. 8. 4. 2017]. Dostupné z:

<http://vladimirslavik.netstranky.cz/zivot-a-dilo-vilema-zavady/park-vilema-zavady.html>;
SLAVÍK, Vladimír. Ještě k názvu „Závodova ulice“. In: *Hrabovské noviny* [online] 8. 1. 2015. [cit. 8. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/ostatni/jeste-k-nazvu-zavadova-ulice.html>.

⁹⁷⁶ SLAVÍK, Vladimír. Ještě k názvu „Závodova ulice“. In: *Hrabovské noviny* [online] 8. 1. 2015. [cit. 8. 4. 2017]. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/ostatni/jeste-k-nazvu-zavadova-ulice.html>.

⁹⁷⁷ SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová*, s. 16–17.

⁹⁷⁸ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 313.

⁹⁷⁹ Srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 247.

Z nejstarších pramenů k dějinám Hrabové z let 1267–1781

Hrabová byla po většinu své existence poměrně významnou středně velkou zemědělskou vsí. Středověká osada Hrabová vznikla pravděpodobně již v první polovině 13. století a počátky své existence spojila s olomouckým biskupstvím. V druhé polovině 13. století již prokazatelně patřila k přímým državám olomouckého biskupství, následně byla udělována v léno drobným biskupským leníkům a od konce 14. století se postupně stala pevnou součástí paskovského léna, které se vyvázalo z lenního poměru k olomouckému biskupství až roku 1538, kdy vzniklo paskovské panství, v jehož držení se až do zániku vrchnostenské správy v roce 1848 vystřídal mnoho významných šlechtických rodů.

Tato kapitola si klade za cíl přinést 15 autentických ukázek z vybraných pramenů přibližujících stěžejní události feudálních dějin Hrabové z rozmezí let 1267–1781.⁹⁸⁰ V rámci tohoto souboru jsou poprvé publikovány listiny z let 1499, 1534, 1538 či 1582,⁹⁸¹ při jejichž edičním zpracování se snažíme držet obvyklých zásad pro vydávání pramenů tohoto období.⁹⁸² Další v originále nedochované prameny (listy) z let 1593–1699,⁹⁸³ zachycené ve svých opisech v urbáři paskovského panství z roku 1699, již sice byly ve dvacátých letech 20. století přepsány do nejstarší hrabovské obecní kroniky,⁹⁸⁴ nicméně je u nich stejně jako u dvou dopisů olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského z let 1580 a 1597,⁹⁸⁵ vztahujících se k hrabovské duchovní správě, nutno udělat celkovou revizi textu, aby plně odpovídal autentickému znění původních pramenů.

Nejstarší pramen k dějinám Hrabové představuje testament olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku datovaný k 29. listopadu 1267 (č. 1.),⁹⁸⁶ kde se v jeho části popisující oblasti severovýchodní Moravy nachází pravděpodobně nejstarší písemná zmínka o Hrabové (*Grabowe*), která náležela „od starodávna“ do majetku olomouckého biskupství a která byla za episkopátu biskupa Bruna ze Schauenburku vysazena, tj. převedena na emfyteutické (zákupní) právo. Ediční zpracování výtahu z Brunova testamentu a jeho překlad z latinského do českého jazyka provedl Mgr. Richard Psík, Ph.D.⁹⁸⁷

Dne 2. srpna 1297 vydal v Ostravě těšínsko-osvětimský kníže Měšek I. Těšínský listinu (č. 2),⁹⁸⁸ v níž za sebe a za všechny své vazaly stvrzuje předchozí dohodu s olomouckým biskupem Dětrichem z Hradce o pevném stanovení zemské hranice mezi Moravou a Těšínskem na řece Ostravici prostřednictvím navršení hraničních kopců. Aby ale olomoucké biskupství nepřišlo po změně toku řeky Ostravice po povodni o svá původní pole a lesy,⁹⁸⁹ měly být v hrabovském Závodí a paskovských Zaryjích hranečníky navršeny ještě dle starého toku řeky. Ediční zpracování listiny a její překlad z latinského do českého jazyka provedla doc. Mgr. Anna Pumprová, Ph.D.

Další ukázkou představuje listina z 29. února 1392 (č. 3) vydaná olomouckým biskupem Mikulášem z Riesenburka,⁹⁹⁰ jenž jako lenní senior potvrdil skutečnost, aby věno manželky Jošta st. z Wolfenberku Alžběty (roz. ze Zvole) mohlo být zapsáno (pojištěno v případě Joštovy smrti) v podobě ročního platu 150 hřiven stříbra na vsi Nové Bělé. Pokud by důchody ze vsi nestačily, tak měl zbývající část doplatit Joštův otec a držitel paskovského léna olomouckého biskupství Markvart z Wolfenberku ze svých statků ve Staré a Nové Hrabové. Text listiny, v níž se nachází první písemná zmínka o sousední Hrabůvce (*Neuen Grabe*, Nová Hrabová), je převzat z edice *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XII*.⁹⁹¹ Překlad listiny z německého do českého jazyka provedla prof. PhDr. Lenka Vaňková, Dr.⁹⁹²

Dne 12. září 1499 potvrdil olomoucký biskup Stanislav I. Thurzo listinou (č. 4) Beneši ml. Černohorskému z Boskovic vrchní právo na paskovské léno s Paskovem, Hrabovou, Hrabůvkou, Novou Bělou, Krmelínem a Žabní,⁹⁹³ čímž s konečnou platností završil předchozí neuspořádané poměry v držbě léna. Listina obsahuje první písemnou zmínku o hrabovském hospodářském dvoře a mlýně.⁹⁹⁴ Týž olomoucký biskup stvrdil jako lenní senior a věřitel po již zemřelém držiteli paskovského léna Ladislavovi z Kadaně vydáním listiny k 30. září 1534 (č. 5) skutečnost,⁹⁹⁵ že rytíř Jan Skála z Doubravky a Hradiště uzavřel s věřiteli po zemřelém výše zmíněném šlechtici kupní smlouvu na paskovské léno ve výši 4000 kop českých grošů.⁹⁹⁶ V listině se rovněž objevuje zmínka o kostelním podacím právu k hrabovskému kostelu.

Již po čtyřech letech směnil Jan Skála z Doubravky a Hradiště 28. září 1538 se souhlasem olomouckého biskupa Stanislava I. Thurza, vyjádřeným příslušnou listinou (č. 6),⁹⁹⁷ paskovské léno včetně Hrabové se vším příslušenstvím s moravským zemským hejtmánem Janem z Pernštejna a na Helfštýně za díl městečka Dědice s příslušenstvím, na něž byl nově převeden lenní vztah k olomouckému biskupství. Paskovské léno se stalo alodním šlechtickým panstvím v držení rodu Pernštejnů.

Další ukázkou z pramenů reprezentuje odpověď olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského na dopis držitele paskovského panství Ctibora Syrakovského z Pěrkova z 10. prosince 1580 (č. 7),⁹⁹⁸ v níž biskup píše, že porozuměl Ctiborovu požadavku na zaslání katolického kněze do vsi Velké

Hrabové, a přislubuje mu tam co možná nejdříve zaslat vhodnou osobu. Tento pramen představuje nejstarší doklad katolické duchovní správy v hrabovském kostele sv. Kateřiny.

Dne 6. října 1582 Ctibor Syrakovský z Pěrkova vydal listinu (č. 8),⁹⁹⁹ v níž přiznává všem obyvatelům hrabovské vsi na jejich žádost právo rybolovu na řece Ostravici za povinnost jednou ročně odvozit šest fůr hnoje z paskovského dvora na paskovský folvark. Tuto přiznanou výsadu však může po předchozím upozornění ke dni sv. Jiří (24. dubna) kdykoli zrušit. Dle urbáře paskovského panství z roku 1699 týž šlechtic urovnal vydáním listu datovaného k 31. květnu 1593 (č. 9) spor mezi poddanými z Hrabové a Nové Bělé o svádění vody na hrabovské role.¹⁰⁰⁰ Po osobním zhlédnutí situace, kdy jednal o příčině sporu – z novobělských rybníků a rolí spadala voda na níže položená hrabovská pole a tím je znehodnocovala – nařídil vykopat příkopu vedoucí do další příkopy nazývané „Zyf“,¹⁰⁰¹ jež měla být rozšířena a stále udržována, aby odváděla veškerou přebytečnou vodu.

Z osobního dopisu (č. 10) olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského datovaného k 30. dubnu 1597,¹⁰⁰² který byl adresován Ctiborovi Syrakovskému z Pěrkova, se dozvídáme, že mu biskup vyčítá působení heretických kazatelů na hrabovské faře a podivuje se nad tím, že jako vyznáním římský katolík takovou věc trpí. Protože je Ctibor Syrakovský kolátorem fary, má do Hrabové dosadit „pořádného“ katolického kněze a pokud by jej nemohl sehnat, doporučuje mu vysluhovat mše v hrabovském kostele co třetí neděli knězem ze Staré Vsi. Tento dopis je jediným pramenem dokládajícím přítomnost nekatolických konfesí v Hrabové v předbělohorské době.¹⁰⁰³

V urbáři paskovského panství z roku 1699 se zachovaly opisy listů privilegií vydaných či potvrzených držitelem paskovského panství Franzem Josefem hrabětem z Oppersdorfu. Dne 13. června 1694 obnovil a potvrdil jako gruntovní pán nejprve privilegium velkohrabovského fojta Melichara Cholevy (č. 11) se všemi starobylými právy a povinnostmi,¹⁰⁰⁴ mezi něž patřila např. povinnost šenkovat při fojstství panské pivo a kořalku, a také privilegium osobně svobodného sedláka Jana Žáčka (č. 12).¹⁰⁰⁵ O pět let později k 29. srpnu 1699 týž hrabě obnovil privilegium na hrabovskou obecní chalupu (č. 13) zničené v době války,¹⁰⁰⁶ kde bydlel obecní kovář či jiný řemeslník, jenž měl na znamení poddanosti vrchnosti ročně odvádět poplatek 24 krejcarů a tři lokte příze, také 31. srpna 1699 vydal privilegium na snížení robot a platů (č. 14) sedlákovi Kašparu Žáčkovi pro nuznost jeho gruntu.¹⁰⁰⁷

V rámci josefínských církevně-správních reforem vzniklo nové hrabovské lokální kaplanství (lokálie), které bylo založeno na základě dvorního dekretu panovnické kanceláře nákladem náboženského fondu dne 18. listopadu 1780. Zřízení lokálního kaplanství podnítilo sepsání zakládací (erekční) listiny z 20. července 1781 (č. 15),¹⁰⁰⁸ jejíž znění 1. srpna 1781 potvrdil držitel paskovského panství Josef hrabě Mitrovský z Mitrovic a Nemyšle na Hrabyni.

V listině se farníci z Velké a Malé Hrabové zavázali trvale přispívat místnímu lokálnímu kaplanovi částku ročně 35 zlatých a zároveň udržovat v dobrém stavu nově vystavěnou farní budovu. Text zakládací listiny převzat z opisu dostupného ve Státním okresním archivu Frýdek-Místek,¹⁰⁰⁹ překlad listiny z německého do českého jazyka provedla Mgr. Sylva Zientková.

1. Výťah z testamentu olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku (1267)

lat. orig., listina, pergamen, testament olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku, Olomouc, 29. listopadu 1267; Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. ClA9, inv. č. 788

Bruno, Dei gratia episcopus Olomucensis, successori suo, qui pro tempore fuerit, et capitulo eiusdem ecclesie Olomucensis ad perpetuam rei memoriam.

Cum rerum gestarum certissima representatio sit scriptura sitque vivus et efficax sermo, qui de hiis construitur attendendis, nos propositum nostrum, quod ad honorem Dei et christianitatis profectum in Prusiam proficiscendi concepimus, exequentes, consedimus prius cum canonicis nostris Bartholomeo decano, Herbordo preposito, magistro Iohanne, archidiacono Olomucensi, Symone custode, Alexio, preposito in Wolframskirghen, archidiacono Znoemensi, Heydolfo, preposito et archidiacono Cremeserensi, et aliis tunc presentibus et omnia per nos ordinata in ecclesia nostra, tam de possessionibus suis, quam de aliis diligenter conscribi fecimus nomine testamenti; et debitam habendo considerationem ad Deum nec proprie salutis inmemores, set eidem tam sollerter et provide prospicere in presenti vita studentes, ut Deo propitio retributio nobis proveniat in futura, ordinationem quandam piam, rationabilem et honestam in ecclesia nostra statuimus observari, vivis utilem et non minus defunctis quoad animarum remedia salutarem, prout ordinationis ipsius in scripto continentia patefacit. Cuius seriem inferius presentibus annotatam nostri et capituli nostri, ut nullius eis possit adversitatis obesse calumpnia nec quicquam de hiis scrupulus dubietatis elidat, sigillorum fecimus appensione muniri...

...Emimus eciam a Francone, comite de Hukeswaghen, circuitum, qui incipit ab aqua, que vocatur Zedelnitz, et habet ex una parte terminum Oderam, ex alia parte Brunswerde cum septuaginta laneis. Hunc circuitum de Brunswerde emimus a domina Conradi de Plawz et heredibus eius et est totus ecclesie nostre. In tertia vero parte Rosenowe et Grabowe, que sunt ab antiquo circuitu ecclesie nostre, set ville per nos locate. In quarta parte Oztraua, secundum quod descendit ab Vngaria, et quicquid ex ista parte Oztraue versus Vngariam

invenitur. Medietatem vero huius circuitus versus Morauiam tenet idem comes in feodo ab ecclesia nostra tam pro se quam suis heredibus masculis et feminis. Sunt autem quedam bona in eodem circuitu, que Petrus Heroldi dicebatur emisse a comite, quorum medietatem in quadam compositione ecclesia requisivit, et ipsa medietas tam ecclesie quam comiti est communis. Quicquid autem provenerit utilitatis in melle per totum circuitum tam ecclesie quam comitis, inter episcopum et comitem equaliter dividetur; et similiter si mineras auri vel argenti aut cuiuslibet metalli sive salis inveniri contingeret. Situs vero et utilitas terre taliter dividetur: quicquid est versus Morauiam, comitis est solius, set est feodum ab ecclesia; quicquid autem versus Poloniam est, ad Olomucensem episcopum plene spectat preter bona, que obtenta sunt a predicto Petro, et preter silvam in Paztecowe, que obtenta est per iudicium a Bludone; in quibus et episcopo et comiti adhuc utilitas est communis. Sunt autem hee ville iam locate in circuitu, quem pro se habet episcopus: villa de Stariz cum septuaginta laneis, villa forensis de Frideberch cum quadraginta laneis, villa de Zwenzer cum quadraginta laneis...

Bruno, z boží milosti biskup olomoucký, svému nástupci, který tou dobou bude, a kapitule téhož olomouckého kostela na věčnou paměť věci.

Protože nejjistější způsob, jak zachytit skutky, aby se na ně nezapomnělo, je vyhotovit o nich živý a působivý písemný záznam, sešli jsme se s našimi kanovníky, děkanem Bartolomějem, proboštem Herbordem, mistrem Janem, arcijáhnem olomouckým, kustodem Simonem, Alexiem, proboštem v Olbram-kostele a arcijáhnem znojenským, Heidolfem, proboštem a arcijáhnem kroměřížským, a s jinými, kteří byli tehdy přítomni, a před naší plánovanou cestou do Prus, kterou hodláme vykonat ke cti boží a ku prospěchu křesťanstva, jsme nechali formou závěti podrobně sepsat vše, co jsme vykonali pro náš kostel, jak záležitosti majetkové, tak i jiné. Zároveň, majíce náležitě na paměti Boha a nepouštějíce přitom ze zřetele ani vlastní spásu, jsme se ve snaze zajistit si ji ještě za tohoto života tak důmyslně a prozíravě, aby nás v tom budoucím neminula odměna, rozhodli jsme se v našem kostele zavést jisté zbožné, rozumné a spravedlivé opatření, prospěšné živým a neméně výhodné i pro mrtvé a spásu jejich duší, jak vyplývá z textu onoho opatření. Aby jeho znění, které následuje, nemohlo být žádným nepřátelským úskokem překrouceno a aby z něho nic neubralo sémě pochybnosti / nejistota a pochybnost, nechali jsme tuto listinu stvrdit přivěšením pečeti své i naší kapituly...

...Dále jsme od Franka, hraběte z Hückeswagenu, koupili újezd, který začíná od řeky zvané Sedlnice a jehož hranici na jedné straně tvoří Odra a dále Brunswerde [Stará Ves nad Ondřejnicí] se sedmdesáti lány. Tento újezd Brunswerde jsme koupili od ženy Konráda z Plavče a jeho dědiců a celý patří našemu kostelu. Třetí úsek hranice je vymezen vesnicemi Rosenowe

[Proskovice?] a Grabowe [Hrabová], které od starodávna leží v újezdu našeho kostela, avšak my jsme tyto vsi vysadili. Čtvrtý úsek pak tvoří Ostravice, jak teče směrem od Uher, a vše co leží na této straně Ostravice směrem k Uhrám. Polovinu tohoto újezdu směrem dál na Moravu obdržel jako léno našeho kostela, a to jak pro sebe, tak pro své mužské i ženské dědice, tyž hrabě. V témže újezdu leží také nějaké statky, které prý od hraběte koupil Petr Heroldův; polovinu z nich kostel získal v rámci jistého narovnění a nyní je společným majetkem hraběte a kostela. Veškerý výnos z medu v celém újezdu, jak kostelním, tak hraběcím, se rozdělí mezi biskupa a hraběte rovným dílem; a podobně se bude postupovat, podaří-li se objevit ložiska zlata, stříbra nebo jakéhokoli jiného kovu či soli. Území a výnos z půdy se rozdělí takto: vše, co se táhne směrem dál na Moravu, náleží pouze hraběti jako církevní léno, kdežto vše, co se táhne směrem k Polsku, patří olomouckému biskupovi s výjimkou statků, které byly získány od výše uvedeného Petra, a lesa v Paskově, který byl na základě soudního výroku získán od Bluda; výnos z nich je dosud společný, jak biskupa, tak hraběte. V biskupské části újezdu byly již založeny vsi: ves Staříč se sedmdesáti lány, trhová ves Místek se čtyřiceti lány, ves Sviadnov se čtyřiceti lány...

2. Listina těšínsko-osvětimského knížete Měška I. Těšínského (1297)

lat. orig., listina, pergamen, listina těšínsko-osvětimského knížete Měška I. Těšínského, Ostrava, 2. srpna 1297; Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. EIa4, inv. č. 939

In nomine Domini amen. Equitas rationis et approbata consuetudo requirunt, ut iurgancium questiones, que grate pacis limite terminantur, ad cautelam presencium et noticiam posteriorum redigi debeant in scripturam, ne lites dampnosas certo fine decidas incertitudo succedens quandoque resuscitet, quas intercedens concordia sepelivit. Proinde nos, Mescio, Dei gratia dux Tessinensis et dominus Oswencinensis, universis, ad quos presens scriptum pervenerit, facimus manifestum, quod orta iam dudum inter nos ex una parte et inter venerabilem in Cristo patrem et dominum Theodericum, Dei gracia episcopum Olomucensem, materia questionis et gravi discordia suscitata super metis et terminis apud Ostraviam in finibus bonorum ducatus nostri et episcopatus Olomucensis pro eo, quod fluvius idem Ostravia, qui deberet metas Polonie et Moraviae distinguere, non perpetuo cursu per unam viam ducitur, sed fluctuans aliquando, antiquum locum sui transitus deserens, invenit novum cursum et aliquociens agros, campos, prata vel rubos, aut silvas spectantes in Poloniam vel Moraviam derelicto antiquo meatu et transitu circumambit, volentes itaque, ut super hiis decetero inter nos et prefatum dominum episcopum Olomucensem

cuiuslibet discordie materia precipidatur, cum predicto domino episcopo de communi beneplacito et unanimi voluntate, mediante quoque illustri duce fratre nostro Boleslao Opoliensi composuimus et convenimus concordantes amicabilem et pariter ordinantes, ut ab hac die in antea inter nos et ipsum fines ducatus nostri et episcopatus sui hoc modo distinguantur, videlicet quod ab aqua Odra sub Landek fluente et ubi Ostravia influit in ipsum Odrum incipiendo et ascendendo superius usque ad metas Ungarie: is sit limes et meta bonorum nostrorum et suorum, ubicumque ipse fluvius Ostravia nunc decurrit, et si menbratim alicubi est divisus, ubi nunc maior aqua sive alveus cursum habet. Et ne in posterum ipso fluvio novum inveniendum transitum huiusmodi limitis distinctio deleatur vel in errorem aut oblivionem tradatur, fecimus fieri aggeres, cumulos sive struges per totum ipsum fluvium Ostraviam ab Odra incipiendo, ubi influit, per ascensum usque ad metas Ungarie procedendo, ita videlicet, quod in littore versus Moraviam ab Odra sursum per Ostraviam ascendendo ipse dominus episcopus Olomucensis cumulos suos poni faciat, et nos ex opposito in littore versus Poloniam nostros similiter per ascensum cumulos faciemus. Sic quoque ut deinceps quidquid ab illo littore versus Moraviam in pratis, agris vel silvis, aut qualicumque terre spacio adiacet, id ad episcopatum debet pertinere, et e contrario quidquid a parte nostra versus Poloniam nostro littori adiacet de terre spacio qualicumque, id ad ducatum nostrum similiter pertinebit. Et si ipse fluvius Ostravia in posterum littora moderna ruperit et relicto presenti meatu per alium locum cursum invenerit, agros, prata vel arbusta, seu nemora a parte Moravie vel Polonie avellendo vel quomodolibet rescindendo, quod semper non ad fluxum eius, sed ad cumulorum et metarum huiusmodi positionem terminorum distinctio denotetur, nec propter hoc possessori possessionis comodum amittatur. Ceterum illud exceptum est comuniter et expressum, quod in Grabov et in Pazkov et illic ubique contra bona Barutonis, quia ex parte una fluvii, videlicet Ostravie, versus Poloniam quidam agri episcopatus Olomucensis iacent et silve, qui quondam ab illa parte Moravie iacebant, cum dictus fluvius plus accedens Polonie decurrebat priori meatu et loco ac dictos agros et silvas a parte littoris versus Moraviam relinquebat, quod dicti agri et silva episcopatus Olomucensi salvi pacifice remanebunt. Et ibi dicti cumuli sive struges non per moderna littora eiusdem fluvii nunc currentis, sed per terram iuxta fines agrorum et silvarum dictorum ad eundem dominum episcopum spectantium, ubi adhuc antiqua apparent littora, iterum usque in decursum fluvii agris predictis et silva inclusis taliter construentur. Consensimus etiam ordinantes et utrimque equaliter acceptantes, ut ripa sive littus a parte Polonie inter bona ducalia et episcopalia semper et ubique ad nos pertineat et alia ripa sive littus versus Moraviam ad episcopatum debet similiter pertinere, usus vero fluvii ac piscaciones absque alterna inpedicione qualibet sint communes, qualitercumque meatus fluvii varietur vel mete per aggeres sint distincte. Ut autem hec ordinatio et compositio ac

terminorum distinctio inter nos et venerabilem patrem dominum episcopum Olomucensem ac successores eius perpetuo perseveret, ipsam nostro ac fratris nostri Bolconis, ducis Opoliensis, sigillis in signum consensus providimus roborandam presentibus testibus, qui aderant, infrascriptis: comite Adalberto subcamerario Tessinensi, comite Nicholao, castellano Oswentinensi, comite Iohanne, castellano Tessinensi, comite Hermanno dicto Speher, castellano Ostraviensi, comite Swessone, dapifero nostro, comite Iascone dicto de Corniz, comite Wlodzimiro dicto Kacza, subiudice curie nostre, comite Borcone iudice curie principis Opoliensis, comite Henrico, dicto Miculez, comite Bludone dicto de Hycin, Andrea dicto Brus, Sobcone dicto Strela, et Borsuta domicellis ducis Opoliensis et aliis quam multis. Actum et datum in Ostravia anno Domini M^o CC^o XC^o septimo III° Nonas Augusti.

Ve jménu Páně amen. Vyvážený úsudek a osvědčený zvyk vyžadují, aby sporné záležitosti svářejících se stran, které se končí kýženým mírem, byly písemně zachyceny pro záruku přítomných a pro vědomí budoucích, aby jednou nenastala nejistota a nerozdmýchala zhoubné rozepře, jež byly s jistým výsledkem utnuty a pohřbeny zásahem smíru. Proto my, Měšek, z Boží milosti vévoda těšínský a pán osvětimský, oznamujeme všem, k nimž se tato listina dostane: Již dávno mezi námi na jedné straně a ctihodným otcem v Kristu panem Dětrichem, z Boží milosti biskupem olomouckým, na straně druhé vznikl důvod ke sporu a vzplála závažná rozepře ohledně stanovení hranic u Ostravice na území našeho vévodství a olomouckého biskupství, protože táž řeka Ostravice, která by měla vymezovat hranice Polska a Moravy, se neubírá stále jednou cestou, nýbrž někdy kolísá, opouští své bývalé koryto, nachází nové a v důsledku vybočení ze starého řečiště na několika místech obtéká pole, pláně, luka, křoviska i lesy náležející k Polsku nebo Moravě. Chceme, aby byl tento důvod ke sporu mezi námi a zmíněným panem biskupem olomouckým propříště odstraněn, proto jsme se s řečeným panem biskupem na základě společného souhlasu a jednomyslné vůle a také díky prostřednictvím našeho vznešeného bratra vévody Boleslava Opolského dohodli a shodli, přátelsky jsme ujednali a stejně tak ustanovili, aby od tohoto dne nadále byla hranice našeho vévodství a jeho biskupství mezi námi a jím vymezena tak, že začíná od místa, kde řeka Odra teče pod Landekem a kde se do Odry vlévá Ostravice, a pokračuje proti proudu Ostravice až k hranicím Uher: hranici a pomezí našich a jeho statků nechť tvoří současný tok Ostravice, a dělí-li se na některých místech do ramen, pak to z nich, které má silnější proud či větší koryto. A aby takto stanovená hranice v budoucnu, kdyby si řeka našla nové koryto, nebyla zničena, omylem posunuta nebo aby neupadla v zapomnění, rozhodli jsme se vybudovat násypy či hraniční hromady po celé řece Ostravici od jejího soutoku s Odrou a dále proti proudu Ostravice až k hranicím Uher, a sice tak, že na moravském břehu od

soutoku s Odrou proti proudu Ostravice nechá postavit hraniční hromady pan olomoucký biskup a na protější straně na polském břehu dáme hraniční hromady vybudovat my. Tak také nadále cokoliv leží na moravské straně břehu, ať již jde o louky, pole, lesy nebo o jakoukoliv půdu, má náležet biskupství, a naopak cokoliv leží na naší straně břehu směrem k Polsku, ať jde o jakoukoliv půdu, bude obdobně náležet našemu vévodství. A jestliže řeka Ostravice v budoucnu prolomí nynější břehy, opustí současné koryto, poteče jinými místy a odtrhne nebo nějakým způsobem oddělí pole, louky či křoviska nebo háje z polské nebo z moravské strany, budou hranice provždy vymezovány a označovány ne podle jejího toku, ale podle vybudovaných násypů a hraničních hromad a dotýčný vlastník kvůli tomu nepřijde o užitek ze svého vlastnictví. Avšak společně jsme udělali a vyhlásili tuto výjimku: Protože v Hrabové, Paskově a všude tam naproti statkům Barutovým leží na polské straně řeky Ostravice nějaké pole a lesy olomouckého biskupství, které kdysi ležely na moravské straně, když řeka protékala bývalým korytem blíže k Polsku a měla tyto pole a lesy na moravském břehu, zůstanou tyto pole a les v míru zachovány olomouckému biskupství. Na tomto místě zmíněné hraniční hromady či náspy nebudou budovány na nynějším břehu řeky podle jejího současného toku, ale na zemi vedle hranic řečených polí a lesů náležejících panu biskupovi, kde jsou stále patrné bývalé břehy, a po vymezení zmíněných polí a lesa dále až k toku řeky. Dohodli jsme se také, nařídili a za každou stranu shodně souhlasili s tím, že břeh řečené řeky z polské strany mezi statky vévodskými a biskupskými má vždy a v každé své části náležet nám a druhý břeh moravský má obdobně náležet biskupství, že však užívání řeky a rybolov jsou, aniž by tomu některá ze stran bránila, společné, jakkoliv by se měnilo koryto řeky nebo jakkoliv by byly vymezovány hranice náspy. Aby však toto ustanovení, dohoda a vymezení hranic mezi námi a ctihodným otcem panem biskupem olomouckým a jeho nástupci trvaly věčně, nechali jsme je na znamení souhlasu stvrdit pečeti naší a našeho bratra Bolka, vévody opolského, za přítomnosti svědků, kteří u toho byli a jsou uvedeni níže: Vojtěch, podkomoří těšínský, Mikuláš, kastelán osvětimský, Jan, kastelán těšínský, Heřman řečený Speher, kastelán ostravský, Swesso, náš stolník, Jašek řečený z Corniz, Vladimír řečený Kača, podsudí našeho dvora, Borek, sudí dvora knížete opolského, Jindřich řečený Mikulec, Bludo řečený z Jičina, Ondřej řečený Brus, Sobko řečený Strela a Bořuta, dvořané vévody opolského, a mnozí jiní. Stalo se a dáno v Ostravě léta Páně 1297, 2. srpna.

3. Potvrzení olomouckého biskupa Mikuláše z Riesenburka k pojištění věna Alžběty z Wolfenberku (1392)

něm. orig., listina, potvrzení olomouckého biskupa Mikuláše z Riesenburka k pojištění věna Alžběty z Wolfenberku (roz. ze Zvole), Mírov, 29. února 1392; BRANDL, Vincenc, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XII*. Brünn: Verlag des Mährischen Landes-Ausschusses, 1890, č. 75, s. 62–63

Wir Niclas etc. bekennen, das fur uns komen ist der veste ritter Marquart von Wolfsberg mit dem erbarn Jost von Wolfsberg unsern marscalk, seinem eldesten sone, Wenczlawen und Janen auch seinen sonen, die alle kegenwortig woren, unsre lieben getreuen und hat mit wolbedachtem mute, mit rate seiner frunde, guten willen, gunst und vorhengnusse der egenannten seiner sone und rechter wissen mit Josten, seinem eldesten sone unserm marscalk, frauen Elizabeth desselben Jostes elichen wirtinne, in und uf den ganzen dorfe Biela bescheidet etc. und gegeben funfzehn mark geldes jerliches zinses etc. und was an denselben funfzehn mark jerlicher gulde und zinses gebreche, das hat der vorgenannte Marquard von Wolfsberg der egenannten Elizabeth etc. genzlichen und gar zu derfüllen beweiset uf seinen gutern zu Neuen Grabe und Alden Grabe vornan ufzuheben, also das die vorgenannten funfzehn mark geldes genzlichen erfüllet sein jerlichen ufzuheben uf sulche tage, als das uf denselben gutern ufzuheben recht und gewohnheit ist. Dieselben vorgennanten guter alle von uns als einem bischof von Olomucz zu rechtem mannehen ruren und gehn und auch also nemlich mit dem underscheid, ob der vorgennante Jost e denn die egenannte Elizabeth sturbe, das denne dieselbe Elizabeth die vorgenannten funfzehn mark geldes uf den egenannten gutern zu der Neuen Biela, zu Neuen Grab und zu Alden Grabe etc. bescheiden beweisen verkaufen und geben moge in denselben rechten, -als die guter gelegen sein vor hundert und funfzig mark grosser pfennige merherischer zal und werunge, wem sie will, an allerlei hindernisse und an alles geverde. Und bat uns der egenannte Marquard demuticlich, das wir zu sulcher bescheidung ufreichunge und ufgebunge derselben morgengabe etc. unser gunst etc. geruchten zu geben und die obgenannten funfzehn mark geldes zu morgengabe et. geruchten genediclichen zu vorleihen. Des haben wir etc. unsern gunst und guten willen von sunderlichen gnaden gegeben und geben die der egenannten Elizabeth des egenannten Jostes von Wolfsberg eliche wirtinne etc. in kraft dicz briefes also, das die vorgenanntetn beweisunge, bescheidunge und ufreichunge der egenannten morgengabe in aller der meinunge, als dovor begriffen ist, ganz stete und unvorruckt gehalten werde und bleiben sulle an allirmeniglichs hindernisse und an aller geverde. Und geben ir doruber zu furmunde und vorweser Cunczen von Smalh iren vater, Jacoben Cunczek von Prus, Smilen von Drzienowe und Henseliken von Cowalowicz unsere lieben getreuen, die sie von

unsern wegen bei sulcher morgengabe behalden und beschirmen sullen als recht ist. vonn Des seint gezeuge die strengen Bernhard Hecht von Schuczendorf, Gerhart von Meraw ritter, Bernhard von Repaw burggraf zu Meraw, Wolfram von Panowicz und etliche andere unsere lieben getreuen. Mit urkund etc. Datum Meraw anno domini M° CCC° nonagesimo secundo, feria quinta ante Invocavit.

My Mikuláš atd. dáváme na vědomí, že před nás předstoupil udatný rytíř Markvart z Wolfsbergu se svým nejstarším synem, ctihodným Joštem z Wolfsbergu, naším maršálkem, a svými dalšími syny Václavem a Janem a v přítomnosti těchto našich milých věrných věnoval a dal po zralé úvaze, po poradě s příbuznými, z dobré vůle a se souhlasem a svolením svých výše jmenovaných synů a s vědomím svého nejstaršího syna Jošta, našeho maršálka, paní Alžbětě, Joštově manželce, patnáct hřiven ročního úroku z celé vsi Bělá atd. a co z těchto patnácti hřiven ročního platu a úroku bude chybět, to musí dříve jmenovaný Markvart z Wolfsbergu jmenované Alžbětě zcela a v plné míře splnit a vybrat předtím na svých statcích v Nové a Staré Hrabové tak, aby oněch zmíněných patnáct hřiven bylo zcela splněno a bylo každoročně vybíráno ve lhůtách, v nichž jsou na těchto statcích podle zvyklosti a práva vybírány. Všechny tyto jmenované statky od nás jakožto olomouckého biskupa přecházejí jako manská léna, pouze s touto výjimkou: kdyby jmenovaný Jošt zemřel dříve než zmíněná Alžběta, pak může Alžběta oněch patnáct hřiven renty z dříve jmenovaných statků Nová Bělá, Nová Hrabová a Stará Hrabová atd. věnovat, předat, prodat a dát, komu bude chtít, se stejnými právy, jaká tyto statky mají, za sto padesát hřiven grošů moravské měny, bez jakýchkoli překážek a bez zlého úmyslu. A jmenovaný Markvart nás pokorně požádal, abychom ráčili milostivě dát své svolení atd. k takovému věnování, předání a nakládání s věnem a oněch 15 hřiven povolili propůjčit jako věno. K tomu jsme dali milostivě svůj souhlas a dáváme dobrou vůli zmíněné Alžbětě, manželce zmíněného Jošta z Wolfsberga, z moci této listiny tak, aby předání, věnování a vybírání zmíněného věna ve všech ustanoveních zde výše uvedených zůstalo a bylo zachováváno stále a beze změny, bez omezení a překážek od kohokoliv. A dáváme jí k tomu jako poručníka a správce Kunze ze Smalu, jejího otce, Jakoba Kunzka z Prusí, Smila z Drzienové a Honzíkka z Kovalovic, naše milé věrné, kteří ji mají z naší vůle při tomto věnu ochraňovat podle práva. Svědkové toho jsou stateční Bernhard Hecht ze Schuczendorfu, rytíř Gerhard z Mírova, Bernhard z Repau, purkrabí na Mírově, Wolfram z Panovic a někteří další naši věrní. Na vědomí toto atd. dáno na Mírově léta páně 1392 ve čtvrtek před nedělí Invocavit [první nedělí postní].

4. Olomoucký biskup Stanislav I. Thurzo potvrzuje vrchní právo na paskovské léno Beneši mladšímu Černoorskému z Boskovic (1499)

čes. orig., listina, olomoucký biskup Stanislav I. Thurzo potvrzuje vrchní právo na paskovské léno Beneši mladšímu Černoorskému z Boskovic, Olomouc, 29. února 1499; Moravský zemský archiv v Brně, G2 Nová sbírka, inv. č. 293 (fotokopie)

My Stanislav, z Boží milosti biskup olomoucký vyznáváme tímto listem, obecně a přede všemi, že předstoupil před nás urozený pán, pan Beneš z Boskovic a z Černé hory, man náš a kostela našeho olomouckého věrný a milý. A nás se vši vážností prosil, abychom jemu na manství našem a kostela našeho olomouckého, na tvrzi a městečku Paskově, na dvoře a mlýně, tu v Paskově a na vsích Zubni [Žabeň], Krmelíně, na Nové Bělé, na Veliké Hrabové s dvorem, s mlýnem, na vsi Malé Hrabové a na tom všem příslušenství, což k té tvrzi a k městečku Paskovu a ke všem vším od starodávna příslušelo a přísluší, právo naše, kteréž po smrti urozené vладыky paní Barbory z Jemelna na nás jakož na pána svrchního od smrti spravedlivě spadlo, milostivě dáti ráčili. My znamenavše jeho páně Benešovu ústavní prosbu a vážice služby jeho i předků jeho, kteréž jsou hotovi předkům našim i tehdaž, když při kostele olomouckém biskupa nebylo, v kostelu činili, i nám, jak jsme se v tom biskupství uvázali, on pan Beneš povolně rád činí. Nechtěje v prosbu jeho oslyšeti a chtěje jemu těch služeb a předků jeho dáti vzali. A aby nám napotom zasluhoval, zvláště naší milosti, dali jsme a mocí tohoto listu dáváme nadepsanému pánu Benešovi z Boskovic a celému jeho obojímu mužskému i ženskému pokolení, na tom našem a kostela olomouckého manství, na tvrzi a městečku Paskově, na dvoře s mlýnem tu v Paskově, na vsích Zubni [Žabeň], Krmelíně, na Nové Bělé, na Veliké Hrabové s dvorem, s mlýnem, na vsi Malé Hrabové, na lidech platných i neplatných, s rolí oranou i neoranou, s vodami, s řekami, s lesy, s háji, s rybníkem, s lesem velikým paskovským, se vším panstvím a příslušenstvím, což k tomuto manství od starodávna přísluší, plné právo, které na nás po jmenované paní Barboře z Jemelna spadlo, tak jak je ona paní Barbora Paskovská držela a požívala. A z vlastní přichylnosti, které k němu, k panu Benešovi neseme, dopoušíme, aby toto manství se vším příslušenstvím prodati, dáti poručiti mohl, zdráv jsa nebo na smrtné posteli, listem a přišla-li by naň náhlost nemoci i před dobrými lidmi ústně, však s osobami k tomu hodnými. To bez umenšení služeb a práv našich, kteréž nám, kostelu našemu a potomkům našim, na tom příslušejí. A při tom jsou byli přítomni urození páni: pan Ladslav z Boskovic na Třebové, nejvyšší komorník markrabství moravského; pan Jan Bergka z Dubce a na Šternberce; pan Albrecht z Šternbergka a z Lukova, manové naši a kostela našeho olomouckého, věrní nám milí. Tomu na svědomí a pro lepší jistotu pečeť naši výše kázali jsme přivázati k tomuto listu, který jest dán a psán v první

čtvrtek po hodě Narození Panny Marie, léta Páně tisícího čtyřstého devadesátého devátého.

5. Kupní smlouva rytíře Jana Skály z Doubravky a Hradiště na paskovské léno olomouckého biskupství (1534)

čes. orig., listina, pergamen, kupní smlouva rytíře Jana Skály z Doubravky a Hradiště na paskovské léno olomouckého biskupství, Kroměříž, 30. září 1534; Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Lenní dvůr Kroměříž, sign. SIa25, inv. č. 321

My Stanislav, z Boží milosti biskup olomoucký, Jan starší ze Šternbergka na Kvasicích, nejvyšší sudí Markrabství moravského, Jan mladší ze Šternbergka na Holešově, Vilém z Víckova na Cimburku, Jan z Ledské na Choryni, hofrychtěř dvora kněze biskupa jeho milosti, Přemek z Víckova na Prusinovicích, Albrecht z Víckova na Čejkovicích, Proček mladší ze Zástřizel na Miloticích, rukojmí za nebožtíka Laclava [Ladislava] z Kadaně a za erby jeho za devět tisíc zlatých, urozenému pánu, panu Janovi z Žerotína, nebožtíka a erbům jeho za statek paskovský, v kterémžto dluhu nebožtík Laclav z Kadaně všechn statek svůj byl jest nám zapsal, tak jakž jeho zápis ukazuje a poněvadž k vyvázení našemu by statek paskovský nám postačiti mohl, ze své dobré svobodné vůle jiný statek synům Laclavovým jsme pustili. V tvrz a městečko Paskov s dvorem s kostelním podacím, ves Žabeň, ves Novou Bělou, ves Velikou Hrabovou s kostelním podacím, ves Malou Hrabovou, ves Krmelín, s lidmi platnými i neplatnými, s rolí oranou i neoranou, s vodami tekutými i netekutými, s rybníky, s rybníšti, s mlýny, s mlýništi, s pastvinami, s pastvišti, s loukami, s lesy, s háji, s chrastinami i se vším panstvím a příslušenstvím toho zboží paskovského, s mezemi, s hranicemi, jak jest to zboží svrchu psané od starodávna ve svých mezích a hranicích zamezeno a v každé zvláště záležit. Nic sobě ani žádnému jinému na tom právu panství ani vlastenství nezachovávaje, všecko jsme ku pravému manství kostela olomouckého svobodně a nezávadně, tak jak jest to nebožtík Laclav z Kadaně držel a požíval. To my svrchu psaní rukojmí po něm prodali jsme a mocí listu tohoto prodáváme urozenému a statečnému rytíři panu Janovi z Doubravky a z Hradiště na Blanště a erbům jeho a k jeho věrné ruce, urozenému vladykovi Zikmundovi Nekšovi z Landeku na Kuřimě, a tomu každému, kdož by tento list z kupitelů našich již psaných, dobrou a svobodnou vůli měli, že ten má a míti bude touž plnou moc a právo jako kupitelé naši, beze všeho umenšení k těm ke všem věcem v tomto listu zapsaném, a to za čtyři tisíce kop grošů českých dobrých, kteréž jsme již hotově, úplně a docela zaplacené, vzali. A proto my, svrchu psaný Stanislav, biskup olomoucký a Jan starší ze Šternbergka, Jan mladší ze Šternbergka, Vilém z Víckova, Jan z Ledské, Přemek

z Víckova, Albrecht z Víckova, Proček mladší ze Zástřizel, první jistci a správci nahoře i dole psaných věcí, a my Zdeněk Konický ze Švábenic na Moštěnicí, Vilém z Vrchlabí na Kurovicích, Jiřík Stojan z Přestavlk na Věskách, Jan Hašek z Vrchlabí na Záhlincích, Mikuláš z Hrádku na Dřínovém, Petr Bařický z Vichrova, rukojmí a spravedlivý správce nahoře i dole psaných věcí, s jeho milostí a svrchu psanými pány a za ně slibujeme naši dobrou víru, ruku společnou a nerozdílnou, beze vší zlé lsti, svrchu psanému panu Janovi z Doubravky a z Hradiště a erbům jeho a věrné ruce jeho to jisté zboží svrchu psané, se vším jeho příslušenstvím podle práva manského odevzdati a po odevzdaný den a rok, podle téhož práva manského, to jisté zboží osvobozovati i kdokoli by v zboží nahoře psané právem manským nařekl na všem nebo na díle, kolikrát by toho potřeby bylo v tom čase kupitelům našim svrchu psaným. A zvláště jim slibujeme za suty, aby oni naši kupitelé svrchu psaní vždy při tom zboží bez zmatku zůstatí mohli. Pakliže bychom toho všeho neučinili a nedokonali kupitelům našim svrchu psaným, což se v tomto listu píše, buď na všem, nebo na díle, jehož, pane Bože, rač zachovati. Tehdy i hned bez meškání, kteříž dva rukojmí nejprv napomenuti budou od kupitelů našich svrchu psaných. Slibujeme a jmáme, jeden na druhého neukazujíc, ani se jeden druhým rozmlouvajíc, vjeti a vlehnuti a nebo každý z nás místo sebe poslati panoše řádu rytířského s jedním pacholkem a se dvěma koňmi v pravé a vobyčejné ležení do města Olomouce v dům toho hospodáře, nám od kupitelů našich svrchu psaných ukázaného. A jestliže by se nám, prvním dvěma ležákům v tom ležení událo čtrnácte dní ležeti pořád zběhlých, čtouc od prvního dne napomenutí a my ještě svrchu psaného manství a nebo zboží ježto k tomu manství přísluší toho neosvobodili a neojistili. Tehdy a hned druhí dva, kteří z nás napomenuli, budeme od kupitelů našich svrchu psaných, jmáme a slibujeme vjeti a vlehnuti k prvým dvěma ležákům do téhož města, k témuž hospodáři, s tolikež koňmi a pacholky tím vším, aby že jem a právem jako první dva ležáky. A tak slibujeme ujimiti až do posledních dvou rukojmích. A tak nás všech šest rukojmích s tolikež pacholky a se dvanácti koňmi jmáme a slibujeme, v tom ležení ležeti a z něho nikam nevyjížděti ani vychoditi, žádným právem ani kterým vymyšleným, aby že jem tak dlouho, dokud bychom napřed jmenovaného manství a zboží ježto k němu přísluší nespravili, se vším jeho právem a příslušenstvím neosvobodili a ze všech zmatků nevyvadili, beze všech škod, nákladů a práce našich kupitelů nahoře psaných. A jestli by kupitelé naši pro nesplnění věcí svrchu psaných, jakkoli jakou škodu vzali, kteréž by hodným svědomím bez přísah a věrování pokázati mohli, ty všechny škody slibujeme a jmáme jim zase navrátiti a zúplna zaplatiti pod ležením svrchu psaným. A jestliže by pán Bůh v tom času, z nás rukojmích svrchu psaných, kterého smrti uchovati neráčil, čehož pane Bože rač zachovati. Tehda my živí a zůstalí rukojmí slibujeme a jmáme jiného rukojmího místo toho umrlého, tak dobrého a mohovitého v jednom měsíci pořád zběhlém k sobě v toto rukojemství

přistaviti a podle sebe zaplatiti. A list tento v táz slova obnoviti a jej kupitelům našim svrchu psaným zase v jejich moc dáti pod ležením svrchu psaným. Tomu na svědomí a jistě z držení. My svrchu psaní jistci a rukojmí nahoře psaní pečeti naše vlastní k tomuto listu jsme přivěsiti dali. Jenž je psán a dán na Kroměříži ve středu po svatém Michale, léta Páně tisícího pětistého třicátého čtvrtého počítajíce.

6. Povolení olomouckého biskupa Stanislava I. Thurza ke směně paskovského léna za městečko Dědice s příslušenstvím (1538)

čes. orig., listina, pergamen, povolení olomouckého biskupa Stanislava I. Thurza ke směně paskovského léna za městečko Dědice s příslušenstvím, Olomouc, 28. září 1538; Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. GIIc5, inv. č. 1248

My Stanislav, z Boží milosti biskup olomoucký, vyznáváme tímto listem všem vůbec, kdož jej uzří nebo čtoucí slyšeti budou, jakož jest urozený a statečný rytíř Jan z Doubravky a z Hradiště, man náš a kostela našeho olomouckého věrný a milý, tvrzí a městečkem Paskovem, vsí Žabní, vsí Krmelínem, vsí Novou Bělou, vsí Velikou Hrabovou, vsí Hrabůvkou, se vším jejich a všelijakým příslušenstvím, změnu našim vědomím na statek dědičný urozeného pána, pana Jana z Pernštýna a na Helfštýně, ujmul, zejména na Dědice městečko, což tomuto pánu přísluší i s kostelním podacím, na ves Opatovice, ves Rychtářov, ves Lhotu, ves Radslavice, městečko pusté hrádek Dvůr, od starého hradu s horami i se vším jejich a všelijakým příslušenstvím, v kteréžto změně, to se znamenitě dokládá, aby manství, v kterémž jest až doposavad statek paskovský bylo to převedeno na městečko Dědice s jeho příslušenstvím bylo. Když my plně u sebe takovou věc vážíce a značíc býti za slušnou, i nám a kostelu našemu olomouckému a potomkům našim biskupům olomouckým pro příležitost příjemnou a užitečnou, s radou a povolením velebných kněží, kněze Bernartha Zoubka ze Zdětína, doktora děkana i vsí kapituly kostela olomouckého, bratří našich milých, k tomu jsme přivolili a tímto listem přivolujeme, aby nadepsaná tvrz a městečko Paskov, ves Žabeň, ves Krmelín, ves Nová Bělá, ves Veliká Hrabová, ves Hrabůvka, se vším jejich a všelijakým příslušenstvím, manství naše a kostela našeho olomouckého, ku pravému a svobodnému dědictví uvedeno bylo. Tak, že paskovské zboží od tohoto času nahoře psaný pan Jan z Pernštýna, erbové a potomci jeho dědičně míti, držeti a jeho požívati mají a moci budou tím vším právem a způsobem, jakožto i jiní obyvatelé Markrabství moravského, svých dědičných a svobodných statků poživací, nyní i na budoucí časy, to bez naší a potomků našich a kostela našeho olomouckého všelijaké překážky. A zase Jan z Doubravky a z Hradiště, erbové a potomci jeho, ze statku

Dědic, se vším jeho příslušenstvím, již manství naše a kostela našeho olomouckého z toho povinni budou, jako i jiní manové, naše právo manské podstoupiti a všechny služby i povinnosti manské, nám i potomkům našim, biskupům olomouckým, činiti nyní i potomně na budoucí časy. Tomu všemu na svědomí a pro lepší jistotu pečeť naši kázali jsme přivěsiti k tomuto listu, jenž je dán a psán v Olomouci v sobotu, den svatého Václava, léta páně tisícího pětistého třicátého osmého, a my kněz Bernard Zoubek, svrchu psaný děkan a všechna kapitula kostela našeho olomouckého, k té změně přivolili jsme a přivolujeme a chytíce tomu, aby tato změna možná byla, pečeti naší k tomuto listu přivěšením toho potvrzujeme. Dán a psán léta a dne napřed psaného.

7. Odpověď olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského na dopis držitele paskovského panství Ctibora Syrakovského z Pěrkova (1580)

čes., kopiář korespondence s úředníky biskupskými a zemskými a jinými adresáty, Kroměříž, 10. prosince 1580; Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. 18, inv. č. 87, fol. 249v

Stiborovi Syrakovskému

Psaní vašemu i tudíž požadavku dle žádosti na Nás z strany vám [z vaší strany] objednaní kněze katolického do vsi Veliké Hrabové, vyloženě jsme porozuměli. Páč nám nic v tom psaní Vašem, ku kterému byste datu takového kněze potřebovali, neoznamujete, však majíce požadavků jiných, tu žádost Vaší v paměti mám, my všelijak se k tomu přičiniti chceme, abychom vás [vám] vhodnou osobu, což by nejspíše býti mohlo, opatřiti a fedrovati mohli. A jehož [A jelikož?] od vás, že se o takové pastýře duší poddaných svých staráte, nemálo povděčný jsem a nad těmi oblíbení máme. Vám na všem dobré a šťastné. Datum na Kroměříži v sobotu po početí Panny Marie léta Páně 1580.

8. Ctibor Syrakovský z Pěrkova na Staré Vsi a Paskově pouští až do odvolání obci Velké Hrabové právo lovit ryby v řece Ostravici na gruntech hrabovských (1582)

čes. orig., listina, Ctibor Syrakovský z Pěrkova na Staré Vsi a Paskově pouští až do odvolání obci Hrabové právo lovit ryby v řece Ostravici na gruntech hrabovských, Paskov, 6. října 1582; Zemský archiv v Opavě, Velkostatek Fulnek, sign. XII24, kart. 7, inv. č. 1908

Já Stibor Syrakovský z Pěrkova na Staré Vsi a Paskově, nejvyšší písař Markrabství moravského, známé činím tímto listem, že jsem pustil vší obci Vsi Velké Hrabové, poddaným svým k žádosti jejich, aby v řece Ostravici ryby všelijaké k užítku svému tu, kdež břehové moji jsou, loviti v gruntech hrabovských však, pro ty gruntu horního volného vymíňujíc beze vší překážky mé do vůle mojí mohli. Za což oni jeden každý jsou se mně po šesti fůrách hnoje ze dvoru paskovského na folvark paskovský každého roku voziti podvolili a povinni budou. Však na takový způsob, jestliže bych jim tu řeku vypověděti chtěl a bych toho vůli měl, když bych jim ji vypověděl a při sv. Jiří věděti dal. Oni také vozením hnoje povinni nejsou a cizím přesporním lidem v té řece, kdež břehové [...] Datum na Paskově v sobotu po památce sv. Michaela archanděla Páně 1582.

9. Urovnání sporu mezi hrabovskými a novobělskými o svádění vody na hrabovská pole (1593)

čes., zaznamenáno v urbáři paskovského panství z roku 1699, 31. května 1593; Zemský archiv v Opavě, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 149v–151r

Léta Páně 1593 v pondělí před památkou slavného hodu Ducha svatého seslání. Já, Stibor Syrakovský z Pěrkova na Staré Vsi a Paskově, nejvyšší písař Markrabství moravského. Vyjždějíce na ta místa, ač někteří poddani moji ze vsi Velké Hrabové a na vsi Nové Bělé, spolu strany vody činiti měli, stěžující sobě Hrabovští, že by maně lidé z Nové Bělé z rolí svých vody nápadní pouštěli a jim škodu činili, takže se na roli jich [jejich] vylívá. Shlídnouc to všecko, žaloby i odpory jejich slyšíc, též zprávu od lidí starých, kterých se nedotýkalo vezmouc, takto mezi nimi vypovídám: Kdež sobě Drozdek a několik jiných ze vsi Velké Hrabové, do Jakubce z Nové Bělé ztížili, kterak že by podmokáním rybníčku jeho na horní roli vedouc on tu vodu nejprve přes roli svou, potom na role jich [jejich] uvozovati měl, a tudý velkou škodu jim činiti. Povinen bude Jakubec i [s] potomky svými, chce-li ten rybníček vodu udržovati, do roku pořád zběhlého dostatečný podvoz na tom rybníčku, tak aby týž rybníček vody netratil dáti udělati a na ten rybníček více vody nežli potřeba jest nehnati, tak aby více vody pístu plužného kolečka dolů nešlo, a když by jej [spušciel] tehda povolně jej [spuščati] má, tak aby do rolí hrabovských nevylívala ... při [spuštění] aby vody našlo než co brázda pluhem prohnaná postačiti může. Jestliže by pak podvozu při tom rybníčku dělati nechtěl, povinen bude týž Jakubec pod tím rybníčkem příkopu vhodnou prometati za vodu, která by skrze hráz i při spuštění šla, tu příkopu napříč přes roli svou dolů k hranici hrabovské a novobělské, i tuž hranici proryjíc slove do Zyfu vésti. Co se pak dále nížeji dobře v důle při druhé roli téhož Jakubce stížnosti fojta z Velké Hrabové do téhož Jakubce, že by na

tohož fojta roli vodu vésti [skáti], zemi bráti a na grunt svůj voziti měl, dotýče: Poněvadž očitě to viděti jest, že z rolí novobilských napadné [napadané] dešťové vody nemohou jinam svozovány býti než k hranici, kde role hrabovské a novobilské se sbíhají do příkopu slove Zyf, a ta příkopa velmi nízká v těch místech a zalezlá jest, povinni jsou Jakubec i fojt hrabovský, též ti všichni, kdože nad nimi i pod nimi role své mají, tu příkopu slove Zyf při obou březích dobře, prostranně do sv. Jana rozšířiti, tak, aby voda volně dolů jíti mohla, a co se koli té země tu příkopu rozšiřujíc vezme, ta se na břeh hrabovský klásti má. K tomu pak, aby též příkopy slove Zyf dostatečně rozšířeny a rozebrány byly, a při jednom i druhém břehu jak potřeba káže, aby země k rozšíření brána byla, toho dohlédnutí nařizují: Z Hrabové Vanka, Hluba a Pešata, z Nové Bělé Mikše a Měkýše. Ti aby toho, když se ty příkopy rozšiřovati budou, dohlídali, a jak oni co při kterém břehu a v kterých místech země brána býti má rozkáží a nařídí, v tom aby se tak jedna i druhá strana pod propadkem bez milosti pět kop groší českých a nic méně, tomu všemu zadostiučinění zachovali. Však ty nařízené osoby mají na to pozor míti, aby se v té věci k oběma stranám spravedlivě zachovaly a od hranice hrabovské, poněvadž břehy obvyší, aby šurem země při rozšiřování příkopy brána byla tak, aby břeh dolů neujižděl. Na budoucí pak časy takovou příkopu slove Zyf každého roku zjara každý za svou roli cítiti tak, jak od starodávna bývalo, [jim] nic mimo toto obnovení nezužujíc povinni budou, a Novobělané vody napadní [napadání] dešťové do též příkopy uvozovati svobodně z rolí svých moci budou. A aby na gruntě fojta hrabovského Jakubec země na roli svou braním jakou škodu činiti měl, toho se spatřiti nemohlo. Dále pak, kde ta voda s té příkopy slove Zyfu při roli Jaroše z Hrabové Oklukem slove, do Popince se obrací, tu také ty osoby svrchu psané k tomu nařízené dohlédnout mají, aby v těch místech dostatečně příkopa, z které by se voda nevytlívala, v obou březích rozebrána byla. A tu příkopu Popinec hrabovská obec až dolů k rybníku Bezděku, též do sv. Jana, pod tímže propadkem rozšířiti sobě pomoci mají. V těch pak místech, kde sobě Jakub Vlk, že by jemu Jakubec z Bělé hrázku rozkopávati a vodu na roli jeho uvozovati měl, stěžoval, tu hrázku Jakub Vlk i s potomky svými držeti, opravovati a na roli svou vody uvozovati, nedopouštěti hájiti mohl, a Jakubec ani žádný takový hrázky více rozkopávati nemá, neb když v tom koleni a roli Jarošově v té příkopě slove Zyf dostatečně rozšířeno bude, co prve voda vylívala a na grunt Vlku se tiskla na roli Jakubce i jiných vylívajíc, již tuto odpad míti bude a nevyleje. Tomu všemu, tak jak se nahoře píše do sv. Jana dostiučinění, a proti tomu všemu, jak ty osoby to vybrati nařídí, nic od žádné strany naproti nebýti, ani mluviti. Pokuta svrchu psaná pět kop groší českých se opakuje a ukládá. Kdež Hrabovjanům a Novobělanům taková výpověď má do každé dědiny pod dekretem mým dána jest, která už v truhlici obecní míti, v tom se k sobě oni i potomci jich [jejich] chovati bez porušení mají a povinni jsou. Stalo se léta a dne ut Supra.

10. Dopis olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského držiteli paskovského panství Ctiborovi Syrakovskému z Pěrkova (1597)

čes., kopiář korespondence s úředníky zemskými a biskupskými, institucemi a hodnostáři církevními, šlechtou aj., Kroměříž, 30. dubna 1597; Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. 34, inv. č. 111, fol. 87v–88v

Panu Stiborovi Syrakovskému z Pěrkova, nejvyššímu písaři Markrabství moravského.

Oznamujeme Vám, že jsme ctihodného kněze Melichara [Salassyusa] na faru vaši starobělskou od tohoto sv. Jiří dosadili a potvrdili i na to investituru dáti poručili. Kterýž nám mezi jiným oznámil, kterak osadníci k té faře velmi nedbanlivi a lenivi v službách Božích a mnozí z nich více jinam k poběhlcům, nežli do kostela, kdež náleží, k němu chodívají. Což, pane švakře, jim, jako vrchnost jich, skutečně přetrhnouti máte a poručiti, aby takových postranních a jejich spasení velice škodlivých predikantů na straně ponechajíc, se svým farářem jakožto pastýřem duší jich [jejich] v věcech duchovních všelijak řídili a spravovali a na týmž faráři svým pozůstávali. Za druhé posavad jsme očekávali, skoroli nám jiného kněze na faru svou staroveskou presentovati budete, ale nestanouc se posavad snad že jste žádného objednatí nemohli a přitřefíc se k nám ctihodný kněz Tomáš [Stepanec] posavad kaplan ostravský, kteréhož bychom sice kde jinam obrátiti věděli, však myslíc na to, abyste na touž faru také zase knězem opatření byli, poručili jsme jemu, aby se k Vám najíti dal. Jestli byste ještě jiného kněze neměli a toho žádostivi byli, budete moci jeho nám presentovati a my nepomineme vám ho tam dosaditi a potvrditi. Co se pak fary vaší hrabovské dotýče, bylo by jistě za dobré a slušné i velice potřebné, abyste jako pravé víry sv. katolické následovník, dále těch heretických predikantů, kteří duše lidské i sebe samy mizerně zavozují a co tito kněží pořádní v religii sv. vzdělávají, to oni svým bludným a jedovatým učením zase kazí, tu netrpěli. Neb jsouce pánem a kollatorem té fary, pro těch chudých lidí poddaných svých z bludného učení vyvedení a duší jich [jejich] spasení (z kterých jako i jiných poddaných svých, nebudou-li na pravou cestu spasení vedeni hrozný počet Pánu Bohu, neb více činící a dovolující v jednostejné trestání upadají, dáti povinni budete) kněze pořádného katolického více toho neodkládajíc na touž faru přijmete. Z té lásky, kterou jsme k vám obzvláště naklonění přejíc vám podle duše i těla všeho dobrého, věrně radíme a napomínáme, ut dum tempus est operemur bonum et salutem tam siraru(m) quam proxinorum procuremus. Sice obávati se jest, abychom ony domluvy a pohrůžky hrozně neslyšeli, které se v zjevení sv. Jana andělu pergamenské církve v 2. cap. činí: Pravi: Ten, kterýž má meč z obojí strany ostrý, viní skutky tvé a hle mám proti tobě něco, že máš ty, kteříž drží učení Balamova a potom

málo nížeji, že také máš některé, kteříž drží učení Mikulášenců, což já v nenávisti mám. Činiž pokání, pakli nebudeš, přijdu na to brzo. A protože takových podobných sektářských učitelů a svůdců nikoli na gruntech svých trpěti nemáme. A pokud byste kněze katolického tak na kvap dostati nemohli, mnohem lépe a bezpečněji by bylo tomu, kterého v Staré Vsi jmíti budete, touž faru k odsluhování tam třetí neděli svěřena a poručena byla, nežli byste nějakého svůdce duší lidských tam trpěti měli. Pakli by se nevidělo to vám učiniti chtějte nám oznámiti i o kněze bychom se postarali, kterého byste na touž faru přijíti mohli a tak dýle svého svědomí tím obtěžovati nebudete a ti chudí sprostní lidé, kdy jim faráře katolického představíte, že proti tomu nebudou, nýbrž pomalu seznajíce pána svého v tom o jejich dobré spasitedlné otcovskou péči a starost se na cestu pravou přivéstí dají. Pochybnosti žádné o tom nemáme.

S tím se Vám na všem dobře a šťastně jmíti vinšujeme. Datum na zámku našem Kroměříži 30. Aprilis Anno 1597.

11. Privilegium fojta Melichara Cholevy z Velké Hrabové (1694)

čes., zaznamenáno v urbáři paskovského panství z roku 1699, Paskov, 13. června 1694; Zemský archiv v Opavě, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 67v–68v

Já, Franz Josef, svatě římské říše hrabě z Oppersdorfu, svobodný pán z Dubu a Frýdštejna, dědičný pán na Paskově, jeho císařské a královské milosti skutečný komorník a královský hejtman kraje Olomouckého, Přerova a Bruntálské čtvrti. Známé činím tímto listem všem vůbec, obzvláště pak tu, kdež by toho potřeba ukazovala, že jest přede mne předstoupil Melichar Choleva, fojt velkohrabovský, s uníženou žádostí, abych jemu ráčil obdarování na fojství velkohrabovské, které předkům jeho v časy nepokojné od nepřátelského lidu zkaženo jest, nýbrž i jiné povinnosti, kterýma mě a budoucí vrchnosti paskovské a velkohrabovské opovázán jest, obnovil a potvrdil. Kdežto uznávající Já, jeho poníženou a slušnou žádost, jemu dotčené obdarování za sebe i erby a potomky své moci listu tohoto obnovuji a potvrzuji, a jeho s potomky svými při těch platech a jiných povinnostech jak mým předkům i mě až doposavad opovázán byl, na časy budoucí zanechávám, totiž aby každoročně sto jiřského gruntovního platu po jedenácti krejcařích, druhý den sto václavského gruntovního též jedenáct krejcarů, druhý den jednu slepici, Item: z jednoho rybníka, o který mezi ním fojtem ze strany jedné a Šimonem Žáčkem a Matějem Haladejem, sousedy velkohrabovskými, ze strany druhé jistá rozepře povstala, posledně pak ode mě naznáno jest, že tenž rybník spravedlivě k témuž fojství

náleží. Šimon pak Žáček a Matěj Haladěj i potomky svými žádných jiných práva k němu nemají, nežli v tomž rybníku když rybami nasazen jest dobytky své pásti a trávu užívati. Když pak zasetý jest, tehdy dokonce žádné překážky jemu v něm činiti nemají, pšenice jednu měřici a dva achtele, rži jednu měřici a dva achtele, Ittem za chrta, kdyby se vrchnostem nelíbilo, jej na chování dáti, ovsu tři měřice, při podeji pak fojtství Anfanku z každého sta zlatých [slezských], po desíti zlatých [slezských] do důchodů mých odváděti a při tom kořalku a pivo panské, přivezouce sobě sám s koňmi svými, spravedlivě šenkovati povinen byl, všeliký pak cizo panský nápoj jak pro sebe, tak pro hostě domů přináseti, přivážeti neb šenkovati dokonce žádného práva míti nemá, pokudž by se to pak naň proneslo, tehdy dle provinění od milostivé vrchnosti pokutován býti má. Pro lepší pak jistotu a stálost toho všeho, svou vlastní rukou tento list jsem podepsal a pečeti přirozenou jej vědomě potvrditi dal. Jenž se stalo v zámku paskovském dne 13. Juni Anno 1694.

12. Privilegium svobodného sedláka Jana Žáčka z Velké Hrabové (1694)

čes., zaznamenáno v urbáři paskovského panství z roku 1699, Paskov, 13. června 1694; Zemský archiv v Opavě, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 69r–70r

Já, Franz Josef, svatě římské říše hrabě z Oppersdorfu, svobodný pán z Dubu a Frýdštejna, dědičný pán na Paskově, jeho císařské a královské milosti skutečný komorník a královský hejtmán kraje Olomouckého, Přerova a Bruntálské čtvrti. Známo činím tímto listem všem vůbec, obzvláště pak tu kdežby toho potřeba ukazovala, že jest přede mne předstoupil Jan Žáček, volný můj velkohrabovský, žádající mě, abych jemu obdarování, mající na volenství velkohrabovské, potvrdil. Kdež uznávající Já jeho poníženu a slušnou žádost, jemu dotčené obdarování za sebe i erby a potomky, moci listu tohoto potvrzují a jej při těch platech, robotách a povinnostech, kterými jak mým předkům tak mě až posavad opovázaný byl, na časy budoucí zanechávám totiž: Při sv. Jiřím gruntovního platu jeden rýnský 48 krejcarů, při svatém Janě gruntovního podobně jeden rýnský 45 krejcarů, při sv. Václavě gruntovního jeden rýnský 48 krejcarů, při Vánocích gruntovního jeden rýnský 45 krejcarů, a robotního osmnácte rýnských, jednoho chrta panského chovati aneb za nechování ovsu tři měřice, při prodeji pak volenství z každého sta zlatých slezských po deseti zlatých slezských Anfanku do důchodu mých odváděti, ittem kamení mlýnské ke mlýnu velkohrabovskému a trůby k rybníkům dle pořádku voziti, ittem čtyři dni pod semeno orati S. V. hnoje šest fůr na roli vyvésti, dvě fůry sena z luk a dvacet kop obilí z rolí panských každoročně svěsti povinen bude. Pro lepší pak jistotu a stálost toho svou vlastní rukou tento list jsem podepsal a pečeti přirozenou jej

vědomě potvrditi dal. Jenž se stalo v zámku paskovském dne 13. Juni Anno 1694.

13. Privilegium na obecní chalupu ve Velké Hrabové (1699)

čes., zaznamenáno v urbáři paskovského panství z roku 1699, Paskov, 29. srpna 1699; Zemský archiv v Opavě, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 79r–80r

Já, Franz Josef, svaté římské říše hrabě z Oppersdorfu, svobodný pán z Dubu a Frýdštejna, dědičný pán na Paskově, sv. císařské a královské milosti skutečný komorník a královský hejtmán kraje Holomouckého, Přerova a Bruntálské čtvrti v Markrabství moravském. Známо činím tímto listem všem vůbec, obzvláště pak tu kdež by toho potřeba ukazovala, že jsou přede mne přestoupili fojt, purkmistr a celá obec dědiny Velké Hrabové, poddaní moji věrní milí a mně ponížene přednesli, kterak majíce oni na jednu chalupu nákladem svým při drahách vystavenu, ano taky na některé kousky role k též chalupě přikoupené, jisté obdarování od předešlých milostivých vrchností sobě udělené, dle kteréhožto privilegování byli v též chalupě kováře neb jiného řemeslníka pod platem k obecnímu dobrému přicházejícím jmíti neb držeti. Takové pak obdarování jim v ty válečné a nepokojné časy k zkáze a ruině přišlo. Žádající mne v unížené a poddané pokoře, abych jim tož k zkáze příšlé obdarování milostivě obnovil a potvrdil. Když znajíce Já žádost jejich slušnou, a je k sobě vždycky věrné a poddané býti, tak činím a jim toho všeho jak skupení těch kousků rolí, tak taky aby plat z nich i také z chalupy jim obci přicházel, a oni to, komu by se jim vidělo pronajímati, kováře neb jiného řemeslníka v ní chovati a prodati mohli, obnovuji a potvrzuji. A žádné překážky v tom já, ani erbové moji činiti nechci a nemáme, nýbrž je při tom při všem nyní i na časy budoucí zachovati připovídám. Však toto se znamenitě a zřetelně vymínjuje, že ten, kdož touž chalupu bud' pronajme, nebo koupením držeti bude, na budoucí časy mě a erbům mým, i budoucím pánům držitelům též vsi Velké Hrabové, na znamení poddanosti každoročně platu dvaceti čtyři krejcarů, totiž o sv. Jiří 12 krejcarů a o sv. Václavě 12 krejcarů dávati a k tomu z panského přediava tři lokte příže naprásti má. Kdyby pak táž chalupa hospodáře neb pronájemníka neměla, a neb dokonce spustla, tehdy celá obec svrchu psaný plat a povinnosti milostivým vrchnostem zbejvati povinná bude. Nadto pak v nic víceji potahováním býti nemají. Pro lepší pak jistotu a stálost toho všeho, list tento svou vlastní rukou jsem podepsal a pečetí svou přirozenou jej vědomě potvrditi dal. Jenž se stalo v zámku paskovském dne 29. Augusti Anno 1699.

14. Privilegium na snížení robot a platů sedláku Kašparu Žáčkovi z Velké Hrabové (1699)

čes., zaznamenáno v urbáři paskovského panství z roku 1699, Paskov, 31. srpna 1699; Zemský archiv v Opavě, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 70v–71r

Já, Franz Josef, svatě římské říše hrabě z Oppersdorfu, svobodný pán z Dubu a Frýdštejna, dědičný pán na Paskově, sv. císařské a královské milosti skutečný komorník a královský hejtmán kraje Holomouckého, Přerova a Bruntálské čtvrti v Markrabství moravském. Známo činím tímto listem všem vůbec, obzvláště pak kdež by toho potřeba ukazovala, že jest přede mne předstoupil Kašpar Žáček poddaný můj z Velké Hrabové a uníženě mně přednesl, kterak jemu z gruntu svého jsouce nad jiné nuznější ano také v stavení velmi spuštěný, zároveň s jinými jak gruntovní platy, tak roboty panské odbývati nemožné jest žádajíce mne při tom, abych jemu i potomky jeho pro zvelebení téhož gruntu jisté gruntovní platy a místo povinných robot též mírný plat a při tom některé snesitedlné roboty milostivě vysadil. Kdež uznávajíce Já slušnou žádost jeho tak činím, a jemu následující povinnosti vysazuji, totiž: Aby on i potomci jeho každoročně gruntovního platu při termínu svatého Jiří třicet krejcarů 1 denár, při termínu svatého Jana za hlásku dva krejcarý 1,5 denaru, při termínu sv. Václava třicet krejcarů 1 denár, při Vánocích za hlásku dva krejcarý 1,5 denáru a za roboty devět rýnských třiceti set krejcarů, hus jednu, slepici jednu, ovsu ospového jednu měřici 4 achtle, a za to nechování chrta tolikéž jednu měřici 4 achtle odbývati, a při tom panského přediva jednu štku naprásti a k tomu každý rok ještě šestnácte dní, totiž s koňmi osm a pěšky osm dní robotovati povinen byl. Nadto pak ve více, nyní i na časy budoucí potahován býti nemá. Pro lepší jistotu a stálost toho svou vlastní rukou tento list jsem podepsal a pečeti přirozenou jej vědomě potvrditi dal. Jenž se stalo v zámku paskovském dne 31. Augusti Anno 1699.

15. Zakládací listina hrabovského lokálního kaplanství (1781)

opis něm. orig., listina, zakládací (erekční) listina hrabovského lokálního kaplanství vydaná dne 20. července 1781 a potvrzená hrabětem Josefem Antonínem Františkem Mitrovským z Nemyšle dne 1. srpna 1781, Paskov, 1. srpna 1781; Státní okresní archiv Frýdek-Místek, knihovna, soubor opisů a fotokopií listin k dějinám Paskova, 1922–1948, sign. R439

Errichtungs – Instrument der Großhrabower Lokalkaplaney

In Namen der allerheiligsten, und unzertheilten Dreyfalltigkeit, Gott des Vaters, des Sohnes und des hail. Geistes Amen. Kund, und zu wissen sey Jeder

männiglich besonders da, wo es vonsothen, was Gestalten wir Endes unterschriebene, Pfarrer in Paskau, dann Richtern, Bürgermeistern, und Geschworer, und ganze Gemeiden deren zur Hochrrichtsgräflich Mittragslischen Herrschaft Paskau Prerauer Kreises im Markgraftum Mären zugehörigen Dörfern Groß un Kleinhrabowa, und wohlbedächtlich, und mit waiser Ueberlegung, auf besonderen christlichen Eifer, für uns, und unser Nachkomminger dahin entschlossen, zur Unterhaltung des laut aller höchsten Hofdekrets ddto 18 November 1780 bei der Fialiikirche A Catharina in dem dorf Großhrabowa allergnädigst angestellten Lokalkaplan, und zwar ich Pfarrer in dem Markte Paskau für mich, und meine Nachfolger fünfzehn, und wie Groß, und Kleinhrabower Gemeinde zusammen zwanzig, in einem also dreißig Gulden alljährlich in halbjährigen ratis auf ewige Zeiten beizutragen. Nicht minderwie beide Gemeiden, Groß, und Kleinhrabowa auch für uns, und unsere Nachfolgern, auf immerwährende Zeiten sich verbinden, die neuerrichtete Lokal Kaplaney, und Schulmeister Wohnung in allen, und jeden, in eurem beständigen Baustand zu erhalten. Nebst dem wird auch beigerückt, dass das Grasentationsrecht zu diesen neuen Lokalkaplaney kais. königl. Apostolischen Majestät auf ewige Zeiten vorbehalten bleibe. Zu wessen Erde, und Aufrechthaltung dieses unseren unabänderlichen kräftigen Willens, damit dieser unsern jährliche Beytrag deren obgedachten 35 Fl, und Unterhaltung des Gebäudes zu ewigen Zeiten, seiner und errückten Fortgang haben möge, sind hierüber nicht nur drey gleichlautende Exemplaria errichtet, sondern auch diese Stiftsurkunde nebst Individual unterschritten gewöhnlichermassen ausgefertigt worden. So geschen Paskau den 20 Julii 1781.

Johann Neundorfer m/p, Misteker Vicedechant und Pfarrer des Orts

Jan Cholewa, fogt Welkohrabowsky

Burmister Jakob Budin

Wenzel Martinak

Wenzel Žaček, úřadní

deputirowany místo cele Obce

Jan Mutina

Jura Gerald

Jan Cholewa, fogt Malohrabowsky

Burmister Tomas Nowaček

Jan Tichanek

Jan Krejčí, úřadní

deputirowany místo cele Obce

Wenzel Krajci

Jan Hawranek

Obangeführte Stiftungsurkunde wird von mir als Grundherrn der Herrschaft Paskau in allen, und jeden corroborirt–Sign Schloß Paskau den 1 August 1781.

Zakládací listina velkhrabovského lokálního kaplanství

Ve jménu Nejsvětější z nerozdílné Trojice Boha Otce, Syna a sv. Ducha. Amen. Ohlášeno a vědomo budiž jednomu každému, zvláště kde by toho potřeby bylo, co jsme dle povahy věci podepsaní farář v Paskově, potom rychtáři, burmistrži a přísazní a celá obec z těch k vysokoříšskému hraběcímu Mitrovskému panství Paskovu, v Přerovském kraji, markrabství Moravskému náležejících vesnicích Velké a Malé Hrabové jsme opatrně a s bohatou rozvahou ze zvláštní křesťanské horlivosti pro nás a pro naše potomky k tomu rozhodli k vydržování podle Nejvyššího dvorního dekretu z 18. listopadu 1780 u filiálního kostela sv. Kateřiny dědině Velké Hrabové nejmilostivěji ustanovenému místnímu kaplanovi, a to já farář v městyši Paskově, a my Velko a Malo hrabovské obce dohromady dvacet, v jednom tedy třicet zlatých každého roku v pololetních lhůtách na věčné časy přispívati. Ne méně však my obě obce Velká a Malá Hrabová také za sebe a za naše nástupce pro všechny časy se zavazujeme nově zřízené obydlí pro místního kaplana u školního mistra ve všem a v každém případě v stálém dobrém stavu udržovati. Mimo to připojujeme, že presentační k tomuto místnímu kaplanství Jeho cí. král. Veličenstvu na věčné časy vyhrazeno zůstává. K tomuto konci a utvrzení této naší nezměnitelně mocné vůle, aby tento náš roční příspěvek shoravzpomenutých 35 zl a udržování budovy na věčné časy nezměnitelný průchod měl, jsou za tím účelem nejen tři stejně znějící exempláře vydány, ale i tato zakládací listina vedle vlastních podpisů obyčejným způsobem vyhotoveny. Tak se stalo v Paskově 20. července 1781.

Jan Neundorfer m/p, místecký místoděkan a místní farář

Jan Choleva, fojt velkhrabovský

burmistr Jakub Budín

Václav Martiňák

Václav Žáček, úřední

deputírovaní místo celé obce

Jan Mutina

Jiří Gerold

Jan Choleva, fojt malohrabovský

burmistr Tomáš Nováček

Jan Tichánek

Jan Krejčí, úřední

deputírovaní místo celé obce

Václav Krajčí

Jan Havránek

Shora vzpomenutá zakládací listina potvrzuje se ode mne jako gruntovního pána panství Paskovského ve všem i v jednotlivém. Zámek Paskov dne 1. srpna 1781.

Výběrový staročeský slovník k výše uvedeným textům:

achtel	– míra tekutého obsahu
erb	– potomek, dědic, následník, prvorozený syn oprávněný užívat erb
fedrovati	– podporovati, šířiti
folvark	– svobodný dědičný statek, alodiální dvůr s pozemky
chrastina	– méně rozsáhlé místo porostlé křovinami n. místo porostlé menšími křovinami
it(t)em	– (z lat.) též, taktéž, rovněž, dále
jistec	– pravý vlastník, spolehlivá osoba
jmáti	– (koho) chytat, lapat
jmíti	– míti; považovati; domnívati se
koli	– kdysi, někdy, jednou; tehdy
kupitel	– kdo kupuje, kupující
ležák	– kdo leží (na vymáhání dluhu), až dlužník zaplatí
ležení	– ležení; usazení se dlužníka (n. jeho zástupce) u cizího hospodáře až do splacení dluhu
man	– poddaný rytíř, vazal
mohovitý	– movitý
oslyšeti	– odmítnout, odepřít
platný	– platící, poplatný
poběhlec	– odpadlík
pokázati	– ukázat, dokázat; potrestat
predikant	– kazatel
propadek	– propadnutí peněžní záruky (při nedodržení určitého závazku)
příchylnost	– záliba, sklon, náklonnost
rež	– obilí, žito
rukojmí	– ručitel, osoba ručící svým zadržením za splnění závazku, dobrodinec
rybniště	– pozemek okolo rybníka, zvl. vlhký n. podmáčený, bažinatý
spuščeti	– spouštět, vypouštět
svrchní	– vrchní, horní, nejvyšší; svrchovaný
štuka	– stůčka, kus tkaniny
věrování	– dovolávání se víry, ujišťování, zapřísahání, zařikávání se
vlehnouti	– nastoupit ležení, kterým se donucoval dlužník k zaplacení
vyvaditi	– (koho z čeho) vyplatit, vykoupit; vysvobodit (rukojmí, vězně), vyprostit
zboží	– statek, majetek, peníze, jmění, bohatství

* Tato kapitola vznikla v rámci řešení specifického výzkumu Ostravské univerzity SGS15/FF/2016-2017/*Realita a skutečnost ve středověku*.

⁹⁸⁰ Z pramenů k dějinám Hrabové bylo vybráno osm listin z let 1267, 1297, 1392, 1499, 1534, 1538, 1582 a 1781, pět opisů nedochovaných listů zaznamenaných v urbáři paskovského panství z let 1593, 1694, 1694, 1699 a 1699 plus dva příklady osobní korespondence z let 1580 a 1597.

⁹⁸¹ MZA, G2 Nová sbírka, inv. č. 293 (fotokopie); ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. SIa25, inv. č. 321; tamtéž, sign. GIIC5, inv. č. 1248; ZAO, Velkostatek Fulnek, sign. XII24, kart. 7, inv. č. 1908

⁹⁸² FRIEDRICH, Gustav. *Český diplomatář a jeho program*. Český časopis historický. 1900, roč. 6, s. 223–243; ŠEBÁNEK, Jindřich. Český diplomatář. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity: C, řada historická*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 1955, s. 44–54; ŠTŮVÍČEK, Ivan a kol. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČR, 2002, s. 53–57. ISBN 80-86466-00-0; KRAFL, Pavel a kol. *Editorství a edice středověkých pramenů diplomatické povahy na úsvitu 21. století: směry - tendence - proměny*. Praha: Historický ústav, 2016. Práce Historického ústavu AV ČR, řada C, Miscellanea, sv. 24 = Opera Institutii historici Pragae, series C, Miscellanea, vol. 24. ISBN 978-80-7286-249-8.

⁹⁸³ ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 149v–151r; tamtéž, inv. č. 1, fol. 67v–68v; tamtéž, inv. č. 1, fol. 69r–70r; tamtéž, inv. č. 1, fol. 79r–80r; tamtéž, inv. č. 1, fol. 70v–71r.

⁹⁸⁴ AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 25–27, 45–49.

⁹⁸⁵ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. 18, inv. č. 87, fol. 249v; tamtéž, sign. 34, inv. č. 111, fol. 87v–88v.

⁹⁸⁶ Tamtéž, sign. CIa9, inv. č. 788.

⁹⁸⁷ Starší edice viz např. JIŘÍK, Karel a kol. *Závět' olomouckého biskupa Bruna z roku 1267*. Ostrava: Městský archiv v Ostravě, 1967. Nejnověji PSÍK, Richard. *1267 závět', s. 9–15*.

⁹⁸⁸ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. EIa4, inv. č. 939.

⁹⁸⁹ Srov. „Protože v Hrabové, Paskově a všude tam naproti statkům Barutovým leží na polské straně řeky Ostravice nějaké pole a lesy olomouckého biskupství, které kdysi ležely na moravské straně, když řeka protékala bývalým korytem blíže k Polsku a měla tyto pole a lesy na moravském břehu, zůstanou tyto pole a les v míru zachovány olomouckému biskupství“.

⁹⁹⁰ BRANDL, Vincenc, ed. *CDM XII*, č. 75, s. 62–63.

⁹⁹¹ Tamtéž, č. 75, s. 62–63

⁹⁹² Za zajištění překladu děkujeme Mgr. Sylvě Zientkové.

⁹⁹³ MZA, G2 Nová sbírka, inv. č. 293 (fotokopie).

⁹⁹⁴ Srov. „A nás se vsí vážností prosil, abychom jemu na manství, našem a kostela našeho olomouckého, na tvrzi a městečku Paskově na dvoře a mlýně, tady v Paskově a na vsích Žabeň, Krmelín, na Nové Bělé, na Velké Hrabové s dvorem s mlýnem, na vsi Malé Hrabové a na tom všem příslušenství k té tvrzi, městečku Paskovu a ke všemu odpradávná příslušelo a přísluší právo naše, kteréž po smrti urozené vladky paní Barbory z Jemelna na nás jakož na nadřezaného pána od smrti spravedlivě přešlo, dáti ráčili“.

⁹⁹⁵ ZAO, pob. Ol., Lenní dvůr Kroměříž, sign. SIa25, inv. č. 321.

⁹⁹⁶ V listině se objevuje typická formule o vymáhání případného dluhu za pomoci ležení, což znamenalo skutečnost, že dlužník, který nedodržel své smluvně stanovené závazky, musel sám či s dalšími osobami žít tak dlouho na své vlastní náklady v domě věřitele, dokud nesplatil svůj dluh. U bohatších dlužníků bylo možné místo sebe poslat své služebníky, kteří nuceně „leželi“ za ně.

⁹⁹⁷ ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. GIIC5, inv. č. 1248.

⁹⁹⁸ Tamtéž, sign. 18, inv. č. 87, fol. 249v. Srov. publikovaný přepis korespondence v SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 32–33.

⁹⁹⁹ ZAO, Velkostatek Fulnek, sign. XII24, kart. 7, inv. č. 1908.

¹⁰⁰⁰ Opis listu viz ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 149v–151r; srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 25–27.

¹⁰⁰¹ Příkopa či potok „Zyř“ s občasným tokem vody na jaře a po deštích tvoří hranici mezi Hrabovou (průmyslovou zónou) a Novou Bělou dodnes.

¹⁰⁰² ZAO, pob. Ol., Arcibiskupství Olomouc, sign. 34, inv. č. 111, fol. 87v–88v. Srov. publikovaný přepis korespondence v SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 33–34.

¹⁰⁰³ SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 33.

¹⁰⁰⁴ ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 67v–68v; srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 45–46.

¹⁰⁰⁵ ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 69r–70r; srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 46–47.

¹⁰⁰⁶ ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 79r–80r; srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 48–49.

¹⁰⁰⁷ ZAO, Velkostatek Paskov, inv. č. 1, fol. 70v–71r; srov. AMO, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 47–48.

¹⁰⁰⁸ Opis listiny viz SOKA Frýdek-Místek, knihovna, soubor opisů a fotokopíí listin k dějinám Paskova, 1922–1948, sign. R439. Srov. publikované překlady v AMO, Alois Adamus, kart. 4, inv. č. 260; SLEPIČKA, Martin. *Kostel*, s. 39–40.

¹⁰⁰⁹ SOKA Frýdek-Místek, knihovna, soubor opisů a fotokopíí listin k dějinám Paskova, 1922–1948, sign. R439.

Přehledy a materiály

Přehled feudálních držitelů Hrabové

V přehledu jsou uvedeni všichni známí feudální držitelé vsi Hrabová, která se v 13. století nacházela v přímém držení olomouckého biskupství. Z druhé poloviny 14. století pocházejí zprávy o drobném samostatném hrabovském lénu olomouckého biskupství, přičemž se od konce 14. století stala nejprve část Hrabové a posléze celá Hrabová součástí většího paskovského léna. V roce 1538 došlo k vyvázání držitelů paskovského léna z lenního poměru k olomouckému biskupství a paskovské léno se stalo až do roku 1848 svobodným šlechtickým statkem, paskovským panstvím, tvořeným Paskovem, Hrabovou, Hrabůvkou, Novou Bělou, Krmelínem a Žabní.

1267	Bruno ze Schauenburku, olomoucký biskup
1297	Dětrich z Hradce, olomoucký biskup
1376–1378	Vichek a Tomáš z Hrabové, držitelé hrabovského léna
1392	Markvart z Wolfenberku, držitel paskovského léna
1395–1397	Jošt, Jan a Václav z Wolfenberku, držitelé paskovského léna
1397–1412	Václav a Jan z Wolfenberku, držitelé paskovského léna
1413–1416	Jošt ml. z Wolfenberku, držitel paskovského léna
1433–1454	Mikuláš z Wolfenberku, držitel paskovského léna
1460–1475	Jan z Wolfenberku, držitel paskovského léna
1475–1484	Machna z Wolfenberku, držitelka paskovského léna
1484–1493	Dobeš a Beneš ml. Černohorští z Boskovic, držitelé paskovského léna
1493–1507	Beneš ml. Černohorský z Boskovic, držitel paskovského léna
1507–1521	Jan ml. a Bartoloměj ze Žerotína, držitelé paskovského léna
1521–1530	Jan ml. ze Žerotína, držitel paskovského léna
1530–1534	Ladislav z Kadaně, držitel paskovského léna
1534–1538	Jan Skála z Doubravky a Hradiště, držitel paskovského léna
1538–1539	Jan z Pernštejna, držitel paskovského panství
1539–1541	Jaroslav ml. ze Šelmberka, držitel paskovského panství
1541–1547	Jan z Pernštejna, držitel paskovského panství
1547–1557	Jan Čelo z Čechovic, držitel paskovského panství
po 1557	Jiří Čelo z Čechovic, držitel paskovského panství
kol. 1560	Mikuláš a Jiří ml. Čelové z Čechovic, držitelé paskovského panství
1567–1572	Kašpar Čelo z Čechovic, držitel paskovského panství

- 1572–1574 Jan Stoš z Kounic, zástavní držitel paskovského panství
- 1574–1577 Kašpar Čelo z Čechovic, držitel paskovského panství
- 1577–1579 Ondřej Dudič z Hořehovice, držitel paskovského panství
- 1579–1600 Ctibor Syrakovský z Pěrkova, držitel paskovského panství
- 1600–1602 Johanka Bruntálská z Vrbna, regentka paskovského panství
- 1600–1614 Hynek Syrakovský z Pěrkova, držitel paskovského panství
- 1614–1616 Kateřina Onšíková z Bělkovic, držitelka paskovského panství
- 1616–1619 Kryštof Cedlar z Hofu, držitel paskovského panství
- 1619–1622 Anna Cedlarová z Hofu, držitelka paskovského panství
- 1622–1624 Císařská dvorská komora, držitelka paskovského panství
- 1624–1649 Václav Bruntálský z Vrbna, držitel paskovského panství
- 1649–1655 Alžběta Polyxena Bruntálská z Vrbna, držitelka paskovského panství
- 1655–1690 Jan František Antonín Bruntálský z Vrbna, držitel paskovského panství
- 1690–1694 Fridrich z Oppersdorfu, držitel paskovského panství
- 1694–1714 František Josef z Oppersdorfu, držitel paskovského panství
- 1714–1717 Anna Františka z Oppersdorfu, držitelka paskovského panství
- 1717–1731 Filip Ignác von Hoch, držitel paskovského panství
- 1731–1734 Samuel František von Rebentisch, držitel paskovského panství
- 1734–1758 Marie Paula von Rebentisch (od roku 1736 von Fürstenbusch), držitelka paskovského panství
- 1758–1765 Achác Jan Nepomuk von Rebentisch, držitel paskovského panství
- 1765–1776 Karel Pamesberger von Kettenburg, držitel paskovského panství
- 1776–1778 Anna Marie Kateřina Pamesberger von Kettenburg, držitelka paskovského panství
- 1779–1808 Josef Antonín František Mitrovský z Nemyšle, držitel paskovského panství
- 1808–1809 Antonín Fridrich Mitrovský z Nemyšle, držitel paskovského panství
- 1809–1846 Filip Ludvík Saint Genois d'Anneaucourt, držitel paskovského panství
- 1846–1848 Mořic Jan Nepomuk Saint Genois d'Anneaucourt, držitel paskovského panství

Přehled hrabovských fojtů, purkmistrů a obecních starších

V přehledu jsou uvedeni všichni známí hrabovští (velkohrabovští) fojtové, purkmistři a obecní starší (radní) z období před zánikem vrchnostenské správy roku 1848. Fojtové byli nejvyššími zástupci vrchnosti ve vsi se zvláštními povinnostmi a privilegii, které pro velkohrabovské fojty roku 1699 potvrdil František Josef hrabě z Oppersdorfu. Fojtství vázlo na největším hrabovském gruntu č. 36 v lokalitě pozdějšího hostince U Lípy. Purkmistři (burmistři) byli na rozdíl od dědičných fojtů každoročně voleni představitelé venkovské obce vybírající například pro vrchnost peněžní dávky, při správě obce jim pomáhali další volení představitelé tzv. obecní starší (radní). Shromáždění obce se zpravidla konalo několikrát ročně nebo alespoň jednou ročně, právo hlasovat měl za celý rod majitel gruntu.

před 1564	Jíra Choleva (Cholewa), fojt ve Velké Hrabové
před 1596	Mikuláš Choleva (Cholewa), fojt ve Velké Hrabové
1638–1644	Adam Choleva, fojt ve Velké Hrabové
1660–1686	Matěj Choleva, fojt ve Velké Hrabové
1686–1725	Melichar Choleva, fojt ve Velké Hrabové
1725–1763	Josef Choleva, fojt ve Velké Hrabové
1763–1797	Jan Choleva st., fojt ve Velké Hrabové
1797–1839	Jan Choleva ml., fojt ve Velké Hrabové
1839–1847	Karel Farník, fojt ve Velké Hrabové
1847–1848	Josef Stiller, fojt ve Velké Hrabové

1623	Toman Vanků, purkmistr ve Velké Hrabové
1660	Jan Bovec, purkmistr ve Velké Hrabové
1669	Jakub Martiňák, purkmistr ve Velké Hrabové
1673	Jan Žáček, purkmistr ve Velké Hrabové
1674	Matuš Juříček, purkmistr ve Velké Hrabové
1678	Jan Žáček, purkmistr ve Velké Hrabové
1679	Tomáš Žáček, purkmistr ve Velké Hrabové
1680–1681	Martin Hruža, purkmistr ve Velké Hrabové
1682–1683	Jakub Martiňák, purkmistr ve Velké Hrabové
1685	Tomáš Piskorčík, purkmistr ve Velké Hrabové
1686	Jan Havránek, purkmistr ve Velké Hrabové
1687–1690	Melichar Mutina, purkmistr ve Velké Hrabové
1692	Jan Havránek, purkmistr ve Velké Hrabové

1693	Josef Juřina, purkmistr ve Velké Hrabové
1696	Jan Žáček, purkmistr ve Velké Hrabové
1696	Mutina, purkmistr ve Velké Hrabové
1696	Václav Martiňák, purkmistr ve Velké Hrabové
1697	Jan Havránek, purkmistr ve Velké Hrabové
1698	Matěj Piskoř, purkmistr ve Velké Hrabové
1698	Matuš Juříček, purkmistr ve Velké Hrabové
1725	Jan Martiňák, purkmistr ve Velké Hrabové
1727	Mikuláš Krčma, purkmistr ve Velké Hrabové
1730	Ondřej Martiňák, purkmistr ve Velké Hrabové
1731	Jan Havránek, purkmistr ve Velké Hrabové
1732–1733	Jiří Raška, purkmistr ve Velké Hrabové
1733	Josef Honus, purkmistr ve Velké Hrabové
1733	Jan Raška, purkmistr ve Velké Hrabové
1733	Josef Honus, purkmistr ve Velké Hrabové
1734	Jakub Jaroš, purkmistr ve Velké Hrabové
1735	Jan Martiňák, purkmistr ve Velké Hrabové
1736–1737	Jiří Hlavenka, purkmistr ve Velké Hrabové
1738	Jan Černín, purkmistr ve Velké Hrabové
1738	Jan Svoboda, purkmistr ve Velké Hrabové
1744	Jan Chlupatý, purkmistr ve Velké Hrabové
1745	Josef Černý, purkmistr ve Velké Hrabové
1745	Jan Černík, purkmistr ve Velké Hrabové
1745	Ondřej Adámek, purkmistr ve Velké Hrabové
1746	Jan Gerolt, purkmistr ve Velké Hrabové
1747	Jan Martiňák, purkmistr ve Velké Hrabové
1749	Josef Černý, purkmistr ve Velké Hrabové
1750–1751	Josef Žáček, purkmistr ve Velké Hrabové
1752–1754	Václav Lička, purkmistr ve Velké Hrabové
1756–1758	Josef Honus, purkmistr ve Velké Hrabové
1763	Ondřej Adámek, purkmistr ve Velké Hrabové
1763	Václav Hranický, purkmistr ve Velké Hrabové
1764–1765	Ondřej Adámek, purkmistr ve Velké Hrabové
1773–1774	Ondřej Adámek, purkmistr ve Velké Hrabové
1777	Ondřej Adámek, purkmistr ve Velké Hrabové
1779	Jakub Blahut, purkmistr ve Velké Hrabové
1780	Václav Žáček, purkmistr ve Velké Hrabové

- 1782 Jan Havránek, purkmistr ve Velké Hrabové
1782 Jakub Budín, purkmistr ve Velké Hrabové
1782 Václav Martiňák, purkmistr ve Velké Hrabové
1782 Jan Havránek, purkmistr ve Velké Hrabové
1783–1784 Václav Mutina, purkmistr ve Velké Hrabové
1785 Jakub Budín, purkmistr ve Velké Hrabové
1787 Jakub Budín, purkmistr ve Velké Hrabové
1789 Jakub Budín, purkmistr ve Velké Hrabové
1792–1793 Josef Choleva, purkmistr ve Velké Hrabové
1795–1796 Josef Mutina, purkmistr ve Velké Hrabové
- 1660 Matěj Havlík, Adam Chlupatý, Matěj Mutina, Tomáš Šustek, Jan Vlček, obecní starší ve Velké Hrabové
1669 Jan Borovec, Pavel Skyba, obecní starší ve Velké Hrabové
1673 Adam Chlupatý, obecní starší ve Velké Hrabové
1674 Jakub Martiňák, Jan Žáček, Jan Žák, obecní starší ve Velké Hrabové
1678 Adam Chlupatý, Martin Hrůza, obecní starší ve Velké Hrabové
1679 Adam Chlupatý, Jakub Žáček, obecní starší ve Velké Hrabové
1681–1683 Jan Volný, obecní starší ve Velké Hrabové
1685 Jakub Havránek, Martin Hrůza, obecní starší ve Velké Hrabové
1686 Matuš Haladěj, Pavel Toman, Václav Vala, obecní starší ve Velké Hrabové
1687 Jan Žáček, obecní starší ve Velké Hrabové
1688 Jan Havránek, Matuš Juříček, Jan Žáček, obecní starší ve Velké Hrabové
1690 Jan Havránek, Tomáš Žáček, obecní starší ve Velké Hrabové
1692 Josef Chlupatý, Josef Jaroš, obecní starší ve Velké Hrabové
1693 Jan Honus, Josef Chlupatý, obecní starší ve Velké Hrabové
1696 Jan Honus, Josef Jaroš, Matuš Juříček, Matěj Piskoř, Jan Žáček, obecní starší ve Velké Hrabové
1697 Šimon Žáček, obecní starší ve Velké Hrabové
1698 Josef Jaroš, obecní starší ve Velké Hrabové
1725 Josef Černý, Jan Havránek, Josef Honus, Ondřej Chlupatý, Jan Svoboda, obecní starší ve Velké Hrabové
1727 Jan Raška, Jiří Raška, obecní starší ve Velké Hrabové
1730 Jan Havránek, Jan Svoboda, obecní starší ve Velké Hrabové
1732 Mikuláš Krčka, Jan Svoboda, obecní starší ve Velké Hrabové

- 1733 Josef Černý, Jan Havránek, Jan Martiňák, Jan Svoboda obecní starší ve Velké Hrabové
- 1734 Jan Martiňák, Josef Černý, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1735 Josef Černý, Jan Svoboda, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1736 Josef Černý, Matěj Jaroš, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1737 Josef Černý, Jan Havránek, Matěj Jaroš, Josef Krčma, Jan Svoboda, Petr Žáček, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1738 Jan Havránek, Matěj Jaroš, Jan Martiňák, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1744 Matěj Jaroš, Jan Svoboda, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1745 Jan Blahut, Matěj Jaroš, Václav Martiňák, Jan Svoboda, obecní starší ve Velké Hrabové, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1746 Jan Havránek, Jan Svoboda, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1747 Josef Černý, Jan Svoboda, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1749–1750 Jan Havránek, Jan Martiňák, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1751 Jan Budín, Josef Černý, Jan Havránek, Jan Martiňák, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1752 Jan Havránek, Janek Huděj, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1753–1754 Václav Hranický, Tomáš Piskoř, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1757–1758 Václav Lička, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1763 Jan Blahut, Václav Martiňák, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1765 Jan Blahut, Václav Lička, Václav Martiňák, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1773 Jan Blahut, Václav Martiňák, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1774 Václav Martiňák, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1777 Jakub Budín, Václav Martiňák, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1779 Jakub Budín, Ondřej Adámek, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1780 Václav Martiňák, Tomáš Piskoř obecní starší ve Velké Hrabové
- 1782 Jakub Budín, Václav Martiňák, Tomáš Piskoř, Václav Žáček, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1784 Jakub Blahut, Jakub Budín, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1787 Jan Černý, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1793 Jakub Budín, Jan Lička, obecní starší ve Velké Hrabové
- 1795 Jakub Budín, Jiří Lička, obecní starší ve Velké Hrabové

Přehled hrabovských starostů

V přehledu jsou uvedeni všichni známí hrabovští starostové, respektive jejich ekvivalenty v rámci nejnižšího stupně místní samosprávy. Po vzniku obecního zřízení roku 1850 prošla Hrabová složitým správním vývojem. V letech 1850 až 1903 se jednalo o obec Velkou Hrabovou, přičemž k 16. listopadu 1903 došlo ke změně názvu obce na Hrabovou u Vítkovic, jež se tak jmenovala až do 23. října 1925, kdy byla přejmenována na Hrabovou. Ta byla poté dne 1. července 1941 připojena k statutárnímu městu Moravská Ostrava. Po osvobození Hrabové se 2. května 1945 ustanovil Místní národní výbor v Hrabové, který zabezpečoval základní záležitosti obce až do 6. července 1945, kdy byl přeměněn na Pomocný národní výbor v Hrabové existující do 31. prosince 1946. Ten byl poté až do 16. května 1954 nahrazen Obvodní radou v Hrabové, kterou vystřídal Obvodní národní výbor v Ostravě-Hrabové. Po osamostatnění Hrabové k 20. květnu 1957 došlo k ustanovení Místního národního výboru v Hrabové, který spravoval obec do 1. července 1960, kdy byla Hrabová opět připojena k Ostravě. Následně se Hrabová stala v letech 1960–1971 součástí městského obvodu Ostrava-Zábřeh, respektive po další změně správního členění Ostravy v letech 1971–1990 součástí městského obvodu Ostrava 3. Po sametové revoluci Národní výbor města Ostravy 14. září 1990 rozhodl, že se Hrabová stane od 24. listopadu 1990 jedním z 22 ostravských městských obvodů. K obnovení místní samosprávy došlo na ustavujícím zasedání Zastupitelstva městského obvodu Hrabová dne 8. prosince 1990.

kol. 1857	Josef Mutina, starosta obce Velká Hrabová
kol. 1867	Karel Neusser, starosta obce Velká Hrabová
1871–1873	František Mutina, starosta obce Velká Hrabová
1873–1876	Josef Velký, starosta obce Velká Hrabová
1876–1880	Karel Chlupatý, starosta obce Velká Hrabová
1881–1891	Ludvík Staněk, starosta obce Velká Hrabová
1891–1894	František Pajorek, starosta obce Velká Hrabová
1894–1897	Rudolf Držonka, starosta obce Velká Hrabová
1897–1914	Ludvík Staněk, starosta obce Velká Hrabová (od roku 1903 Hrabová u Vítkovic)
1914–1919	Antonín Adámek, starosta obce Hrabová u Vítkovic
1919–1920	Čeněk Žáček, starosta obce Hrabová u Vítkovic, Československá sociálně demokratická strana dělnická
1920–1931	Ludvík Duhan, starosta obce Hrabová u Vítkovic (od roku 1925 Hrabová), Československá sociálně demokratická strana dělnická
1931–1934	Antonín Rokůsek, starosta obce Hrabová, Československá sociálně demokratická strana dělnická
1934	Josef Vojtovič, starosta obce Hrabová, Československá sociálně demokratická strana dělnická

1934–1941	Karel Balušek, starosta obce Hrabová, Československá sociálně demokratická strana dělnická
1945	Ludvík Sobek, předseda Místního národního výboru v Hrabové, Komunistická strana Československa
1945–1946	Ludvík Sobek, předseda Pomocného národního výboru v Hrabové, Komunistická strana Československa
1946–1950	Ludvík Sobek, předseda Obvodní rady v Hrabové, Komunistická strana Československa
1950–1954	Josef Vítoslavský, předseda Obvodní rady v Hrabové, Komunistická strana Československa
1954–1957	František Šostý, předseda Obvodního národního výboru v Ostravě-Hrabové, Komunistická strana Československa
1957–1960	František Šostý, předseda Místního národního výboru v Hrabové, Komunistická strana Československa
1990–2006	Ing. Bohumil Rundt, starosta městského obvodu Hrabová, Sdružení nezávislých kandidátů, poté od roku 1994 Občanská demokratická strana
2006–2015	Mgr. Rostislav Nad', starosta městského obvodu Hrabová, Občanská demokratická strana
2015–souč.	Igor Trávníček, starosta městského obvodu Hrabová, Občanská demokratická strana

Vývoj počtu obyvatel Hrabové

V přehledu je uveden počet obyvatel žijících na katastru Hrabové v příslušných letech. U údajů do poloviny 18. století se jedná o hrubý odhad dle počtu usedlostí, v letech 1763–1850 jde o přesnější zjištění na základě soupisů obyvatel dle domovské příslušnosti (soupisy ale většinou nezahrnovaly kojence), teprve od roku 1869 jde o přesná sčítání všech přítomných obyvatel.

1516	kol. 175
1656	kol. 203
1669	kol. 210
1699	kol. 266
1763	236
1772	330
1791	419
1834	529
1850	549
1869	847
1880	1035
1890	1438
1900	1748
1910	2211
1921	2277
1930	2740
1940	3238
1943	4035
1947	3550
1950	4584
1955	5051
1961	4571
1970	3946
1980	3544
1991	3446
2001	3483
2011	3622
2015	3778
2017	3828

Přehled duchovních správců kostela sv. Kateřiny Alexandrijské

V přehledu jsou uvedeni všichni známí kněží, kteří byli pověřeni vykonáváním vlastní duchovní správy v hrabovském dřevěném kostele sv. Kateřiny Alexandrijské, jedná se tedy o faráře, administrátory, administrátory excurrendo a lokální kaplany. Zkratka C.Ss.R. označuje člena řeholní kongregace Nejsvětějšího Vykupitele (redemptoristé).

1615	Vojtěch, farář ve Velké Hrabové
1633	Martin Fulkovius, farář ve Velké Hrabové
1636–1653	Matěj Jahoda, farář v Paskově
1657	Gabriel Kwiezdinský, farář v Paskově
1661–1665	Jan Jiří Ignác Bator, farář v Paskově
1666	Michael Dubíček, farář v Paskově
1670–1695	Matyáš Schaupius, farář v Paskově
1695–1698	Jan Maxmilián Klemens, farář v Paskově
1698–1747	Jan Josef Řepka, farář v Paskově
1747–1767	Ignác Förster, farář v Paskově
1767–1780	Jan Neundorfer, farář v Paskově
1781–1791	Josef Quinta, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1791–1792	Adam Sýkora, administrátor ve Velké Hrabové
1792–1799	Jan Juřina, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1799–1804	Jan Müller, administrátor, poté od roku 1799 lokální kaplan ve Velké Hrabové
1804	Ignác Lubosvarský, administrátor ve Velké Hrabové
1804–1807	Antonín Kumpert, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1807–1811	Václav Palla, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1811–1816	Cyril Kaluža, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1816	Simon Kraus, administrátor ve Velké Hrabové
1816–1823	Michal Fuchs, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1823–1826	Antonín Špaček, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1826–1830	František Král, administrátor ve Velké Hrabové
1830–1834	Jiří Kromajer, administrátor ve Velké Hrabové
1834–1861	František Šafář, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1861–1867	Vincenc Polák, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1867–1878	Ignác Žitný, lokální kaplan ve Velké Hrabové
1879–1897	Ignác Kocvrlich, lokální kaplan, poté od roku 1890 farář ve Velké Hrabové

1897–1898	Josef Vepřek, administrátor ve Velké Hrabové
1898–1904	Vojtěch Růžička, farář ve Velké Hrabové (od roku 1903 Hrabové u Vítkovic)
1904–1905	Alois Bartoník, administrátor v Hrabové u Vítkovic
1905–1912	Antonín Mohapl, farář v Hrabové u Vítkovic
1912–1931	Josef Řezáč, farář v Hrabové u Vítkovic (od roku 1925 Hrabové)
1931–1932	Antonín Hráček, administrátor v Hrabové, kooperátor v Porubě
1932–1933	Alois Stratil, farář v Hrabové
1933–1934	Antonín Hráček, administrátor v Hrabové, kooperátor v Porubě
1934–1972	Jakub Horák, farář v Hrabové
1972–1983	Vítězslav Schneiderka, C.Ss.R., provisor in materialibus et documentis v Hrabové, poté od roku 1973 administrátor v Hrabové
1983–1992	Zdeněk Pirunčík, administrátor excurrento v Hrabové, farář v Hrabůvce
1992–2004	ThDr. Milan Adámek, administrátor excurrento v Hrabové, farář ve Vratimově
2004–souč.	Mgr. Adrian Wykret, administrátor excurrento v Hrabové, farář ve Vratimově

Přehled pomocných kněží působících v kostele sv. Kateřiny Alexandrijské

V přehledu jsou uvedeni všichni známí pomocní kněží (kooperátoři, farní vikáři), kteří v 18. až 20. století pomáhali ve vykonávání duchovní správy v hrabovském kostele sv. Kateřiny. Zkratka Frà označuje člena rytířského řádu, O.Melit. člena Suverénního vojenského hospitálního řádu sv. Jana v Jeruzalémě, na Rhodu a na Maltě (maltézští rytíři) a zkratka Prior. převora řádu maltézských rytířů, v českých zemích velkopřevora.

1738	Karel Franta, kooperátor v Paskově
1739–1741	Ignác Förster, kooperátor v Paskově
1740–1741	Václav Procházka, kooperátor v Paskově
1741–1755	Jiří Papesch, kooperátor v Paskově
1755–1756	Jan Onderka, kooperátor v Paskově
1756–1767	Jan Neundorfer, kooperátor v Paskově
1767–1770	Jan Talipa, kooperátor v Paskově
1770–1781	Josef Quinta, kooperátor v Paskově
1896–1897	Josef Vepřek, kooperátor ve Velké Hrabové
1898	Tomáš Kopecký, kooperátor ve Velké Hrabové
1902–1905	Adolf Bayer, kooperátor ve Velké Hrabové (od roku 1903 Hrabové u Vítkovic)
1905–1906	Alois Bartoník, kooperátor v Hrabové u Vítkovic
1906–1907	Theodor Graca, kooperátor v Hrabové u Vítkovic
1907–1908	Emanuel Škrobánek, kooperátor v Hrabové u Vítkovic
1908	Alois Viceník, kooperátor v Hrabové u Vítkovic
1908–1909	Richard Němčák, kooperátor v Hrabové u Vítkovic
1909–1912	Josef Herodek, kooperátor v Hrabové u Vítkovic
1912–1913	Jakub Vymazal, kooperátor v Hrabové u Vítkovic
1918–1920	Antonín Hráček, kooperátor v Hrabové u Vítkovic
1921–1925	Jan Fürst, kooperátor v Hrabové u Vítkovic
1942	Frà Josef Zlámal, O.Melit. Prior., kooperátor v Hrabové
1984–1985	Miroslav Straka, farní vikář excurrando v Hrabové, farní vikář ve Vítkovicích

Přehled starostů Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové

V přehledu jsou uvedeni všichni starostové (předsedové) Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové od ustavující členské schůze sboru konané dne 5. července 1896 v hostinci paní Marie Černé až po současnost.

1896–1897	Rudolf Držonka, starosta sboru, starosta obce Velká Hrabová
1897–1899	František Bartoník, starosta sboru, nadučitel obecné školy
1899–1900	Inocenc Raška, starosta sboru
1900–1918	Jan Vogt, starosta sboru
1918–1921	Vincenc Žáček, starosta sboru
1921–1933	Jan Piskoř, starosta sboru
1933–1972	Alois Adámek, starosta sboru
1972–1987	Ing. Bedřich Chlupatý, starosta sboru
1987–1994	Jaroslav Janša, starosta sboru
1994–2000	Jaroslav Skýpala, starosta sboru
2000–2015	Petr Sýkora, starosta sboru
2015–souč.	Ing. František Koutný, starosta sboru

Přehled ředitelů hrabovské školy

V přehledu jsou uvedeni všichni ředitelé a jejich ekvivalenty (správci školy, nadučitelé, řídicí učitelé) působící v hrabovské základní (triviální, obecné, národní, střední, základní devítileté) škole.

1783	Jan Strobel, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové
1797–1819	Bartoloměj Richter, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové
1819–1833	Mikuláš Konečný, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové
1833–1840	Inocenc Kestl, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové
1840	Jan Vahalík, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové
1840–1841	Ignác Blecha, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové
1841	Matyáš Sládek, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové
1841–1857	Antonín Strouhal, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové
1857	Jan Reichel, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové
1857–1882	Josef Kubík, správce školy, učitel triviální školy ve Velké Hrabové, od roku 1869 učitel obecné školy ve Velké Hrabové
1882–1919	František Bartoník, učitel obecné školy ve Velké Hrabové, od roku 1883 nadučitel obecné školy ve Velké Hrabové (od roku 1903 Hrabové u Vítkovic)
1919–1932	Štěpán Němec, správce školy, učitel obecné školy v Hrabové u Vítkovic, od roku 1920 řídicí učitel obecné školy v Hrabové u Vítkovic (od roku 1925 Hrabové)
1932–1933	Zdeněk Oliva, správce školy, učitel obecné školy v Hrabové
1933–1934	Josef Král, řídicí učitel obecné školy v Hrabové
1934–1936	Zdeněk Oliva, řídicí učitel obecné školy v Hrabové
1936–1938	Rudolf Bařina, řídicí učitel obecné školy v Hrabové
1938–1939	Emanuel Machuta, řídicí učitel obecné školy v Hrabové
1939–1942	František Hilšer, řídicí učitel obecné školy v Hrabové
1942	Oldřich Schonweitz, správce školy, učitel obecné školy v Hrabové
1942–1945	Ludvík Chvostek, řídicí učitel obecné školy v Hrabové
1945–1949	František Hilšer, řídicí učitel obecné školy v Hrabové, od roku 1948 ředitel národní školy v Hrabové
1949–1961	Bohumil Cigánek, ředitel národní školy v Hrabové, od roku 1953 ředitel střední školy v Hrabové, od roku 1960 ředitel základní devítileté školy v Hrabové
1961–1966	František Mikolajek, ředitel základní devítileté školy v Hrabové

1966–1971	Vincenc Bura, ředitel základní devítileté školy v Hrabové
1971–1991	PhDr. Ladislav Langr, ředitel základní devítileté školy v Hrabové, od roku 1978 ředitel základní školy v Hrabové
1991–1992	Mgr. Marie Miklíková, ředitelka základní školy v Hrabové
1992–2015	Mgr. Helena Nováková, ředitelka základní školy v Hrabové
2015–souč.	Mgr. Radek Pollo, ředitel základní školy v Hrabové

Přehled hrabovských spolků

V přehledu jsou uvedeny všechny známé hrabovské české a německé spolky (sdružení) existující v 19. a 20. století.

1892–1912	Čtenářský spolek
1895–1905	První dělnický potravní spolek
1895–1933	Jednota na zbudování nového chrámu Páně titulu svaté Kateřiny
1896–souč.	Sbor dobrovolných hasičů Hrabová
1897–1910	Zábavný spolek Omladina
1897–1916	Rakouský-Moravský spolek vojenských vysloužilců
1901–1920	Verband der Eisen- und Metallarbeiter Österreichs
1902–1914, 1919–1945	Hospodářská besídka
1903–1948	Záloženský a spořitelní spolek („Raifaisenka“)
1904–1908	Deutscher Schulverein
1905–1906	Kostelní konkurenční výbor Hrabová
1906–1950, 2013–souč.	Klub českých velocipedistů v Hrabové
1908–1912	Všeobecný občanský dům
1908–1921	Národní jednota pro východní Moravu
1908–1934	Školský haléřový spolek
1908–1950	Dělnická tělocvičná jednota
1908–1941, 1946–souč.	Tělovýchovná (tělocvičná) jednota Sokol Hrabová
1909–1915	Všedoborový občanský čtenářský dům
1910–1945	Hospodářská besídka
1916	Spolek pro upisování IV. válečné půjčky
1919–1920	Sdružení sociálně demokratických bezvěrců
1921–1928	Československý abstinentní svaz
1922–1926	Ústřední svaz domkářů a malorolníků
1922–1940	Unie socialistických svobodných myslitelů
1923–1939	Ochrana matek a dětí (kojenců) v Hrabové
1924–1935	Spolek pěstitelů králíků a drobného zvířectva
1924–1935	Domovina domkářů a malorolníků
1925–1934	Federovaná komunistická osvětová jednota
1926–1937	Jednota proletářské tělovýchovy
1929–1948	Včelařský spolek
1929–1946	Český rybářský klub (Český rybářský spolek)
1930–1937	Svaz československé mládeže socialistické

1931–1953	Ludmila, farní odbor Charity
1929–1952	Český atletický a fotbalový klub
1935–1941	Jednota československého orla
1936–1939	Svaz kovodělníků v ČSR
1938	Svaz československé mládeže socialistické v ČSR
1938–1939	Odborová jednota republikánských zaměstnanců
1938–1939	Sdružení kovoprůmyslového dělnictva
1939–1947	Jednota kovoprůmyslového dělnictva
1940–1941	Spolek chovatelů drobného hospodářského zvířectva
1947–1949	Svaz osvobozených politických vězňů
1947–1950	Svaz přátel SSSR
1947–1970	Divadelní soubor Vojan
1948	Svaz české mládeže
1948	ROH – Svaz zaměstnanců v průmyslu tiskárenském a knihařském, závodní skupina Jan Vašíček, továrna na obchodní knihy
1948	ROH – Svaz zaměstnanců ve stavebním průmyslu, závodní skupina firma Bohumil Olšanský
1948	ROH – Svaz zaměstnanců ve stavebním průmyslu, závodní skupina Kerambeton Jan Kalivoda
1948–1951	Svaz české mládeže – skupina II
1948–1953	Záložna – kampelička v Hrabové
1949–1950	Svaz bojovníků za svobodu
1956–souč.	Základní organizace Českého zahrádkářského svazu Ostrava-Hrabová
1959–souč.	Myslivecký spolek Hrabová
1999–souč.	Český svaz chovatelů, základní organizace Ostrava-Hrabová

Přehled padlých, zajatých a vězněných hrabovských občanů během první světové války

V přehledu jsou uvedeni všichni známí hrabovští obyvatelé, kteří v letech 1914–1919 zemřeli, byli zajati či vězněni vlivem událostí první světové války.

Zemřeli:

1. p. Bakota, zemřel v Polsku
2. Alfons Blahut, zemřel v nemocnici v Polsku
3. František Budín (* 1898 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1916
4. František Dědek (* 1887 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1915
5. Inocenc Duda, padl v Polsku
6. Josef Dudek (* 1885 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1916
7. Jan Fírek, zemřel v nemocnici v Polsku roku 1916
8. p. Fíža, padl v Polsku
9. František Hejč, člen československých legií v Rusku, padl na Urale roku 1918
10. František Huber, zemřel v zajetí v Rusku roku 1919
11. Čeněk Hulín, zemřel na cestě z ruského zajetí roku 1919
12. Ignác Vincenc Hulín (* 1882 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1916
13. Felix Chodura (* 1878 Velká Hrabová), bydliště Kunčice nad Ostravicí, padl v Polsku roku 1916
14. Cyril Choleva, padl
15. Andělín Jaroš (* 1893 Velká Hrabová), padl v Rusku roku 1916
16. Alois Kroček, zemřel v Polsku roku 1916
17. Rudolf Kýr, utopil se na lodi „SMS Szent István“ 10. června 1918
18. Karel Lička
19. František Malina (* 1890 Velká Hrabová), pilot, zemřel 26. srpna 1914
20. Antonín Martinák (* 1896 Velká Hrabová), padl roku 1914
21. Florian Mutina (* 1888 Velká Hrabová), nezvěstný od útoku na Lublin roku 1914
22. p. Mutina, bydliště Závodí, padl
23. Rudolf Mutina (* 1892 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1915
24. Antonín Mynář (* 1886 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1914
25. Viktor Mynář, padl v Polsku roku 1916
26. Josef Pajorek (* 1876 Velká Hrabová), padl v Polsku
27. Bedřich Pech (* 1895 Velká Hrabová), padl v Rusku roku 1916
28. František Petr (* 1887 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1914

29. Josef Petr (* 1886 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1914
30. Karel Salomon, bydliště Závodí, padl
31. Augustin Slavík (* 1891 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1914
32. p. Slavík, padl
33. Alois Stavinoha (* 1890 Velká Hrabová), zemřel ve Vídni roku 1916
34. Josef Stavinoha, zemřel v Polsku roku 1916
35. Bohdan Šodek, padl u Tarenta (Itálie) roku 1918
36. Alois Tichopád (* 1890 Velká Hrabová)
37. Arnošt Tománek, padl jako první z Hrabovanů v Polsku roku 1914
38. Josef Tvarůžek (* 1887 Velká Hrabová), padl v Rusku roku 1915
39. Jan Vašut, pilot, zemřel v Polsku
40. Emil Velký (* 1891 Velká Hrabová), zemřel v lazaretu v Sandoměři (Polsko)
41. Karel Závada (* 1875 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1916
42. Albín Závada (* 1883 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku, zemřel na zpáteční cestě roku 1919 na skvrnitý tyf v sanitním vlaku, pohřben v Polovině (Michajlovka, Rusko)
43. Karel Zmuda (* 1895 Velká Hrabová), padl v Polsku roku 1915

Upadli do zajetí:

1. František Bakota, bydliště Závodí, zajat v Itálii
2. Rudolf Černý, zajat v Rusku, zdrav
3. František Folta, zajat v Rusku, zdrav
4. Ludvík Frýdecký, zajat v Rusku, zdrav
5. Petr Gerolt, zajat v Rusku, zdrav
6. Teodor Hlosta (*1899 Velká Hrabová), bydliště Přívoz, zajat roku 1918 v Itálii, člen československých legií v Itálii od roku 1918, vojín
7. Čeněk Hulín, zajat v Rusku, zemřel na cestě ze zajetí roku 1919.
8. František Hynek, zajat v Rusku, zdrav
9. Josef Kaloč, zajat v Rusku, zdrav
10. Karel Kolář, zajat v Rusku, zemřel po návratu jako invalida v Mitrovicích
11. Valentin Lička, zajat v Rusku, zdrav
12. Josef Maňásek, zajat v Rusku
13. Karel Mikenda, zajat v Rusku, vrátil se domů po čtyřech letech, zdrav
14. Alfons Mutina (* 1891 Velká Hrabová), zajat roku 1917 v Itálii, člen československých legií ve Francii od roku 1918, zdrav
15. Eduard Mutina, zajat v Rusku
16. František Mutina, zajat v Rusku, invalida
17. Rudolf Mutina, zajat v Rusku, zdrav

18. Josef Mutina (* 1875 Velká Hrabová), zajat v Rusku, člen československých legií v Rusku od roku 1918, voják, zdrav
19. Antonín Novosádek, zajat v Rusku, zdrav
20. Petr Alexej Olšanský (*1893 Velká Hrabová), zajat v Rusku, člen československých legií v Rusku od roku 1916, podporučík, zůstal v armádě
21. Evžen Petr (* 1897 Velká Hrabová), zajat roku 1918 v Rusku, člen československých legií v Rusku od roku 1918, voják, zdrav
22. Rudolf Petr, zajat v Rusku, zdrav
23. Bartoloměj Pešat, zajat v Rusku
24. p. Popelář, zajat v Rusku
25. Robert Šodek (* 1892 Velká Hrabová), zajat v Rusku, člen československých legií v Rusku, voják, zdrav
26. Rudolf Vašut (* 1897 Velká Hrabová), bydliště Kunčice nad Ostravicí, zajat roku 1916 v Rusku, člen československých legií v Rusku od roku 1917, voják
27. Josef Žraut, zajat v Rusku, zdrav

Věznění:

1. Antonín Břenek, za protidynastické výroky
2. Jan Duhan, za protidynastické výroky, vězněn devět měsíců
3. Adolf Tvarůžek, za protidynastické výroky

Přehled hrabovských legionářů

V přehledu jsou uvedeni všichni známí legionáři, kteří z Hrabové pocházeli či v ní bydleli, působící v letech 1916–1920 v československých legiích v Rusku, Itálii a Francii.

Rusko:

1. František Dluhoš (* 1881 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku od roku 1918, vojín, vrátil se ze Sibíře přes Ameriku domů zdráv
2. František Hejč, člen československých legií v Rusku, padl na Urale roku 1918
3. Ludvík Hlisník (* 1889 Václavovice), bydliště Hrabová, člen československých legií v Rusku od roku 1918, vojín
4. Štěpán Klečka (* 1891 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku od roku 1917, vojín, vrátil se roku 1920 domů zdráv
5. František Kudělka (* 1891 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku od roku 1917, vojín
6. František Laník (* 1889 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku od roku 1917, kapitán, vrátil se roku 1920 domů zdráv
7. Vladimír Linhart (* 1890 Velká Hrabová), bydliště Zábřeh, člen československých legií v Rusku
8. Bohumil Merta (* 1890 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku
9. Josef Mutina (* 1875 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku od roku 1918, vojín, vrátil se domů zdráv
10. Petr Alexej Olšanský (* 1893 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku od roku 1916, podporučík
11. Evžen Petr (* 1897 Velká Hrabová), zajat roku 1918 v Rusku, člen československých legií v Rusku od roku 1918, vojín, vrátil se domů zdráv
12. Josef Pravda (* 1879 Velká Hrabová), bydliště Zábřeh, člen československých legií v Rusku
13. Jan Praveček (*1892 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku od roku 1918, vojín
14. Karel Pustka (* 1891 Velká Hrabová), bydliště Moravská Ostrava, člen československých legií v Rusku od roku 1917, kapitán, vrátil se roku 1920 domů zdráv
15. Alois Salomon (* 1894 Velká Hrabová), zajat roku 1915 v Rusku, člen československých legií v Rusku od roku 1917, vojín
16. Robert Šodek (* 1892 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku, vojín
17. Alois Švrček (* 1893 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku od roku 1917, vojín, vrátil se roku 1920 domů zdráv

18. Rudolf Vašut (* 1897 Velká Hrabová), bydliště Kunčice nad Ostravicí, zajat roku 1916 v Rusku, člen československých legií v Rusku od roku 1917
19. Albín Závada (* 1883 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku, zemřel na zpáteční cestě roku 1919 na skvrnitý tyf v sanitním vlaku, pohřben v Polovině (Michajlovka)
20. Josef Závada (* 1894 Velká Hrabová), člen československých legií v Rusku, vrátil se domů choromyslný, odvezen do Šternberku.

Itálie:

21. Robert Carbol (* 1885 Horní Datyně), bydliště Hrabová, člen československých legií v Itálii od roku 1918, voják
22. Teodor Hlosta (* 1899 Velká Hrabová), člen československých legií v Itálii od roku 1918, zajat roku 1918 v Itálii, voják
23. Rudolf Holeš (* 1897 Velká Hrabová), bydliště Radvanice, člen československých legií v Itálii, voják
24. Ludvík Neusser (* 1872 Velká Hrabová), bydliště Žabeň, člen československých legií v Itálii od roku 1918, voják
25. Leopold Slavík (* 1876 Velká Hrabová), člen československých legií v Itálii od roku 1918, voják, vrátil se domů zdrav
26. Albín Stárek (* 1893 Velká Hrabová), člen československých legií v Itálii, vrátil se domů zdrav, v roce 1919 odvelen na jižní Slovensko, kde bojoval proti Maďarské republice rad
27. Josef Závada, člen československých legií v Itálii, vrátil se domů zdrav

Francie:

28. Alfons Mutina (* 1891 Velká Hrabová), zajat roku 1917 v Itálii, člen československých legií ve Francii od roku 1918, vrátil se domů zdrav
29. Viktor Pavlorek (* 1897 Vratimov), bydliště Hrabová, člen československých legií ve Francii od roku 1918, voják

Přehled vězněných, perzekvovaných, umučených a padlých hrabovských občanů během druhé světové války

V přehledu jsou uvedeni všichni známí hrabovští občané, kteří byli vězněni, perzekvováni a umučeni aparátem nacistického Německa v letech 1939–1945 či kteří padli během bojů doma i v zahraničí.

Věznění:

1. Augustin Adámek, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
2. Bohumil Bláha, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
3. Adolf Blecha, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
4. Josef Kašinský, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
5. František Krejčí, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
6. Rudolf Lýko, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
7. Leopold Mikolajek, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
8. Alois Mojžížek, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
9. Zdeňka Olivová, vězněna pro podezření z ilegální činnosti
10. Vladimír Opěla, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
11. Rudolf Vašíček, vězněn pro podezření z ilegální činnosti
12. Sylvie Waltrová, vězněna pro podezření z ilegální činnosti
13. Josef Zíma, vězněn z rasových důvodů
14. Lilie Zímová, vězněna z rasových důvodů

Perzekvováni:

1. Bohumil Balušek
2. Inocenc Březina
3. Antonín Frýdecký
4. František Janša
5. Štěpán Janša
6. Bedřich Chlupatý
7. Bohumil Chlupatý
8. Vladislav Kříbek
9. Antonín Kuča
10. Bohumil Laník
11. Otakar Lyčka
12. Emil Nováček

13. Karel Petr
14. Vladimír Petr
15. Rudolf Restl
16. František Svoboda
17. Alois Šebesta
18. Antonín Tomáš
19. Josef Telinger
20. Ladislav Unger
21. Augustin Vlček
22. Alice Vlčková

Umučeni:

1. Antonín Adámek (* 1912 Hrabová u Vítkovic – † 1941 Mauthausen), člen odbojové organizace Obrana národa, zatčen 1. června 1940, umučen v koncentračním táboře Mauthausen 29. listopadu 1941
2. Rudolf Bosák (* 1898 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim), člen odbojové organizace KSČ, zatčen 5. prosince 1942, umučen v koncentračním táboře Osvětim 6. února 1943
3. Karel Gajdošek (* 1895 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim), člen odbojové organizace KSČ, zatčen 5. prosince 1942, umučen v koncentračním táboře Osvětim 3. února 1943
4. Jindřich Fluxa (* 1914 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Osvětim), člen odbojové organizace KSČ, zatčen 22. ledna 1940, propuštěn 6. března 1940, opět zatčen 18. března 1941, umučen v koncentračním táboře Osvětim 11. listopadu 1942
5. Josef Hranický (* 1914 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen), člen odbojové organizace Obrana národa, zatčen 19. září 1940, umučen v koncentračním táboře Mauthausen 22. července 1942
6. Augustin Kijonka (* 1899 Velká Hrabová – † 1943 Vratislav), člen odbojové organizace KSČ, zatčen 2. října 1942, 19. dubna 1943 odsouzen k smrti ve Vratislavi, popraven gilotinou 1. července 1943
7. Vítězslav Klíž (* 1893 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim), člen odbojové organizace KSČ, zatčen 5. prosince 1942, umučen v koncentračním táboře Osvětim 6. února 1943
8. Oskar Linhart (* 1919 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen), člen odbojové organizace KSČ, zatčen 19. září 1941, umučen v koncentračním táboře Mauthausen 28. října 1942
9. Adolf Lýko (* 1908 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen), člen odbojové organizace Obrana národa, zatčen 29. října 1941, umučen v koncentračním táboře Mauthausen 18. září 1942

10. Arnošt Mutina (* 1909 Hrabová u Vítkovic – † 1941 Mauthausen), člen odbojové organizace Obrana národa, zatčen 25. října 1940, umučen v koncentračním táboře Mauthausen 1. prosince 1941
11. Jan Olšanský (* 1875 Velká Hrabová – † 1941 Flossenbürg), člen odbojové organizace KSC, zatčen 21. února 1940, umučen v koncentračním táboře Flossenbürg 8. února 1942
12. František Pánek (* 1903 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim), člen odbojové organizace KSC, zatčen 5. prosince 1942, umučen v koncentračním táboře Osvětim 23. února 1943
13. Ferdinand Peřina (* 1901 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim), člen odbojové organizace KSC, zatčen 5. prosince 1942, umučen v koncentračním táboře Osvětim 16. března 1943
14. Josef Svoboda (* 1911 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen) člen odbojové organizace Obrana národa, zatčen 19. září 1941, umučen v koncentračním táboře Mauthausen 27. května 1942
15. Alois Stibor (* 1911 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen), člen odbojové organizace Obrana národa, zatčen 6. prosince 1941, umučen v koncentračním táboře Mauthausen 27. května 1942
16. Kamila Vlčková (* 1890 Velká Hrabová – † 1942 Osvětim), uvězněna gestapem z rasových důvodů, umučena v koncentračním táboře Osvětim 20. října 1942
17. Josef Závada (* 1898 Velká Hrabová – † 1942 Mauthausen), člen odbojové organizace Obrana národa, zatčen 17. října 1940, umučen v koncentračním táboře Mauthausen 19. července 1942
18. Karel Závada (* 1905 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen), člen odbojové organizace Obrana národa, zatčen 18. prosince 1941, umučen v koncentračním táboře Mauthausen 20. května 1942
19. Augustin Zdražila (* 1910 Hrabová u Vítkovic – † 1944 Vratislav), člen odbojové organizace KSC, zatčen 25. července 1942, 22. ledna 1944 odsouzen k smrti ve Vratislavi, popraven gilotinou 25. května 1944

Padli v boji a bojovali v zahraničí:

1. Vladislav Čermák (* 1923 Hrabová u Vítkovic – † 1945 Fryčovice), člen partyzánské skupiny „Záře“, po osvobození Hrabové pomáhá sovětské armádě jako rozvědčík, ubit pažbou německého vojáka 3. května 1945 ve Fryčovicích, na krk pověšeny identifikační známky německého vojáka, pohřben s padlými německými vojáky ve Fryčovicích, ostatky poté přeneseny na hrabovský hřbitov
2. Miroslav Gajdošek (* 1926 Hrabová – † 1945 Moravská Ostrava), padl v boji o vratimovský most 1. května 1945
3. Jaromír Grygar (* 1913 Hrabová u Vítkovic), narozen 22. května 1913, odveden k vojsku 26. září 1939 ve francouzském Agde

4. Oldřich Janša (* 1905 Hrabová u Vítkovic), narozen 9. prosince 1905, odveden k vojsku 11. prosince 1939 ve francouzském Marseille nebo Nîmes
5. František Lýsek (* 1889 Velká Hrabová), narozen 9. října 1889, prezentován u vojska 12. prosince 1939 ve francouzském Cognacu
6. Miroslav Tomáš (* 1912 Hrabová u Vítkovic), narozen 6. dubna 1912, odveden k vojsku 26. září 1939 ve francouzském Agde
7. Ing. František Vašíček (* 1911 Vratimov – † 1942 Tobruk), narozen 26. září 1911, bydliště Hrabová, inženýr vítkovických železáren, četař 11. pěšího praporu, zabit 19. ledna 1942 minou při průzkumné hlídce v lybijském Tobruku
8. Jaroslav Vavruška (* 1924 Hrabová u Vítkovic – † 1945 Moravská Ostrava), člen partyzánské skupiny „Záře“, padl v boji o vratimovský most 1. května 1945

Přehled hrabovských členů odboje během druhé světové války

V přehledu jsou uvedeni všichni známí hrabovští členové a spolupracovníci domácího druhého československého odboje z let 1939–1945.

Odbojová organizace Obrana národa:

Odbojová skupina „Matěj“:

1. Antonín Adámek (* 1912 Hrabová u Vítkovic – † 1941 Mauthausen)
2. Arnošt Mutina (* 1909 Hrabová u Vítkovic – † 1941 Mauthausen)
3. Alois Stibor (* 1911 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen)

Odbojová skupina „Ing. Adolf Knejzlík“

4. Josef Hranický (* 1914 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen)
5. Adolf Lýko (* 1908 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen)
6. Josef Svoboda (* 1911 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen)
7. Josef Závada (* 1898 Velká Hrabová – † 1942 Mauthausen)
8. Karel Závada (* 1905 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen)

Odbojová organizace Komunistické strany Československa:

1. Rudolf Bosák (* 1898 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim)
2. Karel Gajdošek (* 1895 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim)
3. Jindřich Fluxa (* 1914 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Osvětim)
4. Augustin Kijonka (* 1899 Velká Hrabová – † 1943 Vratislav)
5. Vítězslav Klíž (* 1893 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim)
6. Oskar Linhart (* 1919 Hrabová u Vítkovic – † 1942 Mauthausen)
7. Jan Olšanský (* 1875 Velká Hrabová – † 1941 Flossenbürg)
8. František Pánek (* 1903 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim)
9. Ferdinand Peřina (* 1901 Velká Hrabová – † 1943 Osvětim)
10. Augustin Zdražila (* 1910 Hrabová u Vítkovic – † 1944 Vratislav)

Partyzánská skupina „Záře“:

1. Vladislav Čermák (* 1923 Hrabová u Vítkovic – † 1945 Fryčovice)
2. Emil Mutina
3. Vlastimil Gromnica (* 1923 Hrabová u Vítkovic – † 2010 Ostrava-Hrabová)
4. Antonín Mynář
5. Adolf Neuwirt

6. Vojtěch Slavík
7. Jaroslav Vavruška (* 1924 Hrabová u Vítkovic – † 1945 Moravská Ostrava)

Partyzánská skupina „Vela“ brigádního generála JUDr. Josefa Koutňáka:

1. Vlastimil Gromnica (* 1923 Hrabová u Vítkovic – † 2010 Ostrava-Hrabová)

Spolupracovníci 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky:

1. Jan Juříček
2. Arnošt Matýsek

Další spolupracovníci odboje:

1. Jaroslav Fajfka
2. Miroslav Gajdošek
3. Přemysl Gerold
4. Oldřich Janečka
5. Josef Jurečka
6. František Krejčí
7. Václav Adámek
8. Miroslav Hošek
9. Jan Janša
10. Břetislav Oliva
11. Cyril Sobek
12. Ludvík Sobek
13. František Šostý
14. Josef Tichopád
15. Vincenc Uher
16. Josef Zeman

Přehled vězněných a popravených hrabovských občanů během komunistického režimu v letech 1948–1989

V přehledu jsou uvedeni všichni známí hrabovští občané, kteří byli ve vykonstruovaných politických procesech neoprávněně odsouzeni k vězení či k trestu smrti.

Věznění:

1. Karel Telinger, technik vítkovických železáren, odsouzen 27.–28. září 1948 na pět let, výkon trestu realizován v uranovém dole Jáchymov
2. Miroslav Laryš, stavební dělník, odsouzen 27.–28. září 1948 na pět let, výkon trestu realizován v uranovém dole Jáchymov
3. Jaroslav Stárek, zaměstnanec pošty, odsouzen 27.–28. září 1948 na sedm let, výkon trestu realizován v uranovém dole Jáchymov
4. Alois Vašíček, příslušník Sboru národní bezpečnosti, odsouzen v říjnu 1949 na 22 let
5. František Brázdil, příslušník Sboru národní bezpečnosti, odsouzen v říjnu 1949 na doživotí
6. Bohuslav Bezruč, příslušník Sboru národní bezpečnosti, odsouzen v říjnu 1949 na 12 let
7. Bohuslav Suchánek, příslušník Sboru národní bezpečnosti, odsouzen v červnu 1950 na 13 let
8. Oldřich Vašut, zaměstnanec, odsouzen v červenci 1950 na 22 let
9. Alois Petr, stolař mistr, odsouzen v červenci 1950 na 12 let
10. Otakar Lyčka, statkář, odsouzen v červenci 1950 na 25 let
11. Jan Gola, mistr ve vítkovických železárnách, odsouzen v červenci 1950 na 18 let
12. Bohumil Olšanský, podnikatel, odsouzen v září 1950 na 6 let

Popraveni:

1. Jan Buchal, štábní strážmistr Sboru národní bezpečnosti ve výslužbě, automechanik v Hrabové, manžel Eleonory Černé, odsouzen 8. června 1950 v procesu s dr. Miladou Horákovou k trestu smrti, žádost o milost přes přímlovu prof. Alberta Einsteina zamítnuta prezidentem Československé republiky Klementem Gottwaldem dne 26. června 1950, justiční vražda vykonána dne 27. června 1950 oběšením

Přehled členů Zastupitelstva městského obvodu Hrabová v letech 1990–2017

V přehledu jsou uvedeni všichni členové Zastupitelstva městského obvodu Hrabová od vzniku statutárního města Ostravy – městského obvodu Hrabová dne 24. listopadu 1990 do současnosti. U členů zastupitelstva je uváděna funkce a politická strana (hnutí, sdružení), za níž byli do zastupitelstva zvoleni.

1990–1994	Ing. Bohumil Rundt, starosta, člen zastupitelstva, Sdružení nezávislých kandidátů
1990–1994	Břetislav Stárek, zástupce starosty, člen zastupitelstva, Sdružení nezávislých kandidátů
1990–1994	Ing. Rostislav Gavlas, zástupce starosty, člen zastupitelstva, Sdružení nezávislých kandidátů
1990–1994	Petr Balušek st., člen rady, člen zastupitelstva, Československá strana lidová
1990–1994	Ing. Milan Franz, CSc., člen rady, člen zastupitelstva, Občanské fórum
1990–1994	Jan Lyčka, člen zastupitelstva, Sdružení nezávislých kandidátů
1990–1994	Anna Svobodová, člen zastupitelstva, Sdružení nezávislých kandidátů
1990–1994	Jiřina Peterová, člen zastupitelstva, Sdružení nezávislých kandidátů
1990–1994	Ing. Ondřej Kander, člen zastupitelstva, Sdružení nezávislých kandidátů
1990–1994	doc. Ing. Antonín Vítek, CSc., člen zastupitelstva, Sdružení nezávislých kandidátů
1990–1994	Ing. Přemysl Tardy, člen zastupitelstva, Občanské fórum
1990–1994	PhDr. Renata Macurová, člen zastupitelstva, Občanské fórum
1990–1994	Ing. Radouš Holuša, člen zastupitelstva, Občanské fórum
1990–1994	Ing. Pavel Svoboda, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
1990–1993	JUDr. Vladimír Malarz, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
1993–1994	Ing. Jiří Marmol, člen zastupitelstva po odstoupení JUDr. Vladimíra Malarze, Komunistická strana Čech a Moravy
1994–1998	Ing. Bohumil Rundt, starosta, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana

- 1994–1998 Ing. Tomáš Zych, zástupce starosty, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1994–1998 Ing. Vladimír Slavík, člen rady, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1994–1998 Břetislav Stárek, člen rady, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1994–1998 Petr Balušek st., člen rady, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 1994–1998 doc. Ing. Antonín Vítek, CSc., člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1994–1998 Ing. Helena Šupčíková, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1994–1998 Miloš Vyržel, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1994–1998 Ing. Oldřich Kander, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1994–1998 Ing. Věra Chlupatá, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 1994–1998 Emilka Foltová, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 1994–1998 František Jamnický, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 1994–1998 Ing. Jiří Marmol, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
- 1994–1998 Pavel Mutina, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
- 1994–1998 Ing. Jiří Svoboda, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
-
- 1998–2002 Ing. Bohumil Rundt, starosta, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1998–2002 Ing. Tomáš Zych, zástupce starosty, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1998–2002 Libor Lyčka, člen rady, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1998–2002 Ing. Jiří Svoboda, člen rady, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 1998–2000 Petr Balušek st., člen rady, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová, zemřel dne 23. srpna 2000

- 1998–2002 Ing. Bedřich Chlupatý, člen rady od 20. září 2000, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 1998–2002 Ing. Helena Šupčíková, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1998–2002 Ing. Petr Toř, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1998–2002 Jiří Stárek, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 1998–2002 Ing. Miloš Nováček, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 1998–2002 Ing. Vladimír Petana, CSc., člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 1998–2002 Ing. Jan Dvořák, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 1998–2002 Ing. Věra Chlupatá, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 1998–2002 Pavel Mutina, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
- 1998–2002 Ing. Jiří Marmol, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
- 2000–2002 Mgr. Jiří Slepíčka, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová, členem zastupitelstva po úmrtí Petra Baluška st. od 23. srpna 2000
- 2002–2006 Ing. Bohumil Rundt, starosta, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2002–2006 Ing. Tomáš Zych, místostarosta, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2002–2006 Libor Lyčka, člen rady, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2002–2006 Ing. Bedřich Chlupatý, člen rady, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 2002–2006 Ing. Vladimír Petana, CSc., člen rady, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2002–2006 Mgr. Rostislav Nadř, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2002–2006 Jiří Stárek, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2002–2006 Mgr. Eva Gavlasová, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2002–2006 Ing. Dalibor Horák, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana

- 2002–2006 Ing. Jiří Svoboda, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2002–2006 Ing. Jan Dvořák, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2002–2006 Pavel Balušek, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 2002–2006 Anna Svobodová, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 2002–2006 Pavel Mutina, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
- 2002–2006 Ing. Milan Orkáč, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
-
- 2006–2010 Mgr. Rostislav Nadř, starosta, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2006–2010 Ing. Bohumil Rundt, místostarosta, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2006–2010 Libor Lyčka, člen rady, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2006–2010 Ing. Bedřich Chlupatý, člen rady, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 2006–2010 Ing. Vladimír Petana, CSc., člen rady, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2006–2010 Ing. Tomáš Zych, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2006–2010 Bc. Alica Dehnerová, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2006–2010 Ing. Rudolf Dudic, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2006–2010 Ing. Zdeněk Novotný, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2006–2010 Ing. Jan Dvořák, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2006–2010 Milan Pospěch, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2006–2010 Pavel Balušek, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 2006–2010 Ing. Milan Orkáč, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
- 2006–2010 Zlata Klenková, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy

- 2006–2010 Mgr. Štěpán Raška, člen zastupitelstva, Strana zelených
- 2010–2014 Mgr. Rostislav Nadř, starosta, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2010–2014 Ing. Jan Dvořák, místostarosta, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2010–2014 Libor Lyčka, člen rady, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2010–2014 Ing. Rudolf Dudic, člen rady, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2010–2014 Milan Pospěch, člen rady, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2010–2014 Ing. Bohumil Rundt, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2010–2014 Bc. Alica Strnišťová (roz. Dehnerová), člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2010–2014 Ing. Tomáš Zych, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2010–2014 Ing. Zdeněk Novotný, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2010–2014 Ing. Vladimír Petana, CSc., člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2010–2014 Radmila Lysáková-Balušková, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2010–2014 JUDr. Jan Skopal, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2010–2014 Petr Balušek ml., člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 2010–2014 Věra Kročková, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 2010–2014 Ing. Milan Orkáč, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy
- 2014– souč. Mgr. Rostislav Nadř, starosta do 15. prosince 2015, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2014– souč. Igor Trávníček, místostarosta do 28. prosince 2015, starosta od 28. prosince 2015, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2014– souč. Ing. Bohumil Rundt, místostarosta od 28. prosince 2015, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana

- 2014– souč. Libor Lyčka, člen rady, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2014– souč. Petr Balušek ml., člen rady, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 2014– souč. Milan Pospěch, člen rady, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2014– souč. Mgr. Alica Strnišťová (roz. Dehnerová), člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2014– souč. Petr Novák, člen zastupitelstva, Občanská demokratická strana
- 2014– souč. Ing. Jan Dvořák, člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2014– souč. Ing. Vladimír Petana, CSc., člen zastupitelstva, Česká strana sociálně demokratická
- 2014– souč. Ing. Bedřich Chlupatý, člen zastupitelstva, Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
- 2014– souč. Mgr. Jan Šumbera, člen zastupitelstva, Ostravak
- 2014– souč. Ing. Květoslava Hrabovská, člen zastupitelstva, Ostravak
- 2014– souč. Vladislava Kopitzová, člen zastupitelstva, Změna pro Ostravu
- 2014– souč. Ing. Milan Orkáč, člen zastupitelstva, Komunistická strana Čech a Moravy

Dopis hrabovského básníka Viléma Závady hrabovskému faráři Josefu Řezáčovi

Tento materiál ze soukromé sbírky paní Marie Stárkové představuje autentickou osobní korespondenci hrabovského rodáka a v době vzniku již známého básníka Viléma Závady, který dne 30. dubna 1929 poslal osobní dopis svému bývalému vychovateli a učiteli z dětství hrabovskému faráři R.D. Josefu Řezáčovi. Ponecháno v původním pravopise.

Vilém Závada
V Praze, 30. dubna 1929

Adresa:
V. Z. Praha VII
Kamenická 41/Ip.

Vážený a milý pane faráři,

opravdu nevím, budu-li Vám moci opravdu v dostatečné míře poděkovati za Váš lístek z Říma, který mě nejen potěšil a překvapil, ale který mě zároveň přesvědčil, že jste ve své šlechetnosti přešel všechny ony trapné události, jichž jsem byl původem a které zkalily náš dřívější poměr. Když jsme se rozešli, byl jsem ještě chlapec. Ale od té doby se toho tolik změnilo a dnes, skoro po desíti letech, dívám se na všechno jinýma očima. A píšu-li Vám dnes, neberte to, prosím, tak, jako když potrestaný školák slibuje, že se polepší a že bude napříště hodný. Promiňte mi laskavě toto poslední vysvětlení, ale musil jsem je říci.

Věřte mi, pane faráři, že jsem si na Vás v poslední době velmi často vzpomínal a že mi našeho rozchodu bylo velmi líto, neboť naše cesty jsou dnes ve skutečnosti mnohem, mnohem bližší, než by se na první pohled zdálo. Píše se mi o tom velmi těžko, ale když jsem si vzal za zásadu heslo: pravdu, čistou pravdu, nezbyvá mi, než pokračovat.

Promiňte mi, budu-li mluvití napřed o věcech, které jsou víc vnější než vnitřní.

Tedy: s volnomyšlenkáři a bezvěrci jsem neměl nikdy nic společného. Dříve než jsem se s nimi vnějškově poprvé setkal, poznal jsem jejich prázdnotu, jalovost a ubohost. Byly doby, kdy jsem jimi pohrdal, neboť mi připadali jako kluci, kteří hážou blátem po automobilech. Dnes jim už neklnu; mám s nimi soustrast a lituji jich: jsou to vlastně chudáci. A ten, kdo vzbuzuje lítost, je opravdu ubožák. Ale k vůli pravdě musím poznamenat, že chápu ony velké atheisty, kterých v našem zbahnělém národě nikdy nebylo, ale kteří žili třeba v 18. stol. v takové Anglii a jinde. Myslím na ony velké atheisty, kteří s nasazením celého života zuřivě popírali Boha. Kdyby Boha necítili, tedy by ho nepopírali. A že ho popírali, je mi důkazem, že Boha cítili. A jsou takové bytosti hrdé a cudné, které by je raději zabily, než by někomu vyznaly lásku. A vezmeme-li si příklad z lidského života, tedy jsou lidé, kteří se navzájem velmi milují, ale kteří se také z veliké lásky navzájem strašlivě trápí. Ostatně takových atheistů bylo velmi málo a nikdy ne u nás, v Čechách, na Moravě nebo ve Slezsku, čili úhrnem v ČSR. A myslím, ačkoli ti zní paradoxně, že ateismus těchto lidí byl jen jinou formou, nepřímou a nepřiznanou formou jejich víry.

Ostatně, pro svou osobu, nepatřil jsem ani k těmto ateistům. A pokud se týče těch církvíček jako církev čsl, myslím, že to je to pravé české hrdinství – hrdinství u piva, hrdinství za pecí. A zase česká hloupost, prostřednost a česká prázdnota. Polo móda, polo ješitnost a celkově nic.

Ale teď docházím k tomu, abych přiznal vlastní barvu. Nevím, zdali Vás to uspokojí. Ale jedná se mi o něco víc, než abych se zalíbil. Ostatně, všechno je otázkou času. A nikdy nežádáme v únoru na stromech, aby vydaly své ovoce. Jsem snad teprve na začátku cesty, ale už jsem na cestě. A časem snad také dojdou. Myslím, že jsem zůstal náboženským člověkem přes to, že jsem vystoupil z církve. Ostatně myslím, že z církve konec konců nemůže nikdo vystoupit. A myslím, že z vyššího stanoviska nebylo od kněží taktické, jestliže se proti odpadlíkům příliš mnoho exponovali. Neboť lidé jsou naivní a takoví naivní bezvěrci se snadno mohli domnívat, že vystoupením se skutečně dopustili hrdinství, když ti kněží proti nim tolik horlili. A dále se mi zdá: že ti kněží, kteří proti bezvěrcům tolik bojovali, jakoby trochu podceňovali církev. Neboť církev není jen takovým nějakým fotbalovým klubem, politickou partají nebo nějakým holubníkem, aby z něho nebo do něho se mohlo jen tak celice přeletovati. Když je někdo Kuba nebo Ryba, přestane jím býti, když na návsí klukům prohlásí, že Kubou není? To jen na důkaz, že z církve není možno vystoupiti.

Ale to všechno je jen teorie, pravidlo. Životní praxe je docela jiná. A uznávám všechny Vaše námítky, které ze svého pastorálního stanoviska proti mému tvrzení budete mít.

Dále: víra se nedá nadiktovati jako nějaké školní pensum. K víře je zapotřebí milosti, ba víra je milost sama. A protože víra je darem milosti, neodvívjí se od člověka, věří-li nebo nevěří-li. Ovšem milost může býti vyprošena. Na milost se musí čekat, jako rolníci čekají na déšť. I já jaksí na svém kousku země čekám. A k víře, k pochopení své víry je zapotřebí takového studia, strádání, bolesti, zkušeností a utrpení, jako je jich zapotřebí k poznání života, jako je dlouhého studia třeba k pochopení případného dění. Pro svou osobu chovám velkou naději a těším se, že k těm věcem brzy dospěju. A pokud jsem duchovně žil, kdy celý můj duchovní život byl a je jedinou cestou za Bohem. A nemohu za to, že jsem teprve na počátku cesty. Býti po mém, byl bych se dávno vrhnul za svým úlem, tak jako se vrháme do propasti

A ve světě ducha je mi nejmilejším světlem dílo velkých katolických spisovatelů Leóna Bloye, Barbey d'Aurevilly, Arnošta Hella, životy svatých a jejich díla psaná nebo i ta, která se tradicí uchovala v dílech autorů jiných. A myslím, že ve věcech lidských, ve věcech poznání člověka, nebylo za celá staletí řečeno nic, co by nebylo obsaženo v katolicismu. A poněvadž jsem alespoň částečně pozval ty největší, nejvznešenější, nejzanícenější duchy katolické, nemohl bych už nikdy číst takové Vlasty Javořické a ostatní, které rádí v katolických novinách a které by pořádní katolíci měli vypráskat. A myslím, že tito tak zvaní katoličtí autoři duchovní a náboženský život zbahňují a činí plochým. Tito autoři vtlokávají svým čtenářům do hlav, že život náboženský je jakousi duševní hygienou. A to myslím je snižování náboženského života. Náboženský život je dobýváním, je bojem, je každodenním vykupováním. Na Boha je nutno myslet neustále, ve dne, v noci. Zdá se mi to nedůstojné, když si lidé na Boha vzpomenu jen tenkrát, když pod sebe nadělají.

Milý pane faráři, tentokrát musím skončit, Vidím, že jsem toho naškrábal už tolik, a že jsem pořád mluvil o sobě. Promiňte mi to. Není to ode mne domýšlivost. Cítil jsem

jen potřebu, představit se Vám znovu, jaký jsem teď. Nevím také, formuloval-li jsem všechno správně. Budu se těšit, že budu mít ještě příležitost některé podrobnosti doplnit a lépe vysvětlit. Vím, že Vás to lépe neuspokojí. Ale nechtěl jsem se zalíbit a jednalo se mi o pravdu. Nic jsem nepřikrašloval. Za vším, co jsem napsal, stojím celou svojí bytostí. Řekl bych to také každému. Promiňte mi také, byl-li jsem někde ve vyjadřování strohý a drsný, ale mám rád mužnost a otevřenost. Jsem také teprve na počátku. A strohost je často navlečeným krunýřem, na němž se skrývá často, co ani zdaleka není strohé. Byl bych velmi šťasten, kdybyste mi mohl napsati. Končím, neboť jsem hrozně unaven.

Prozatím Vás srdečně pozdravuji a jsem zcela Váš

V. Závada

P.S. Když svůj dopis znovu pročítám, s hrůzou vidím, že jsem vlastně neřekl nic, že mi k vyslovení zbývá vlastně ještě všechno. Ale to by vyžadovalo celé knihy, a ne jen těchto pár řádek. Těším se však, že se o prázdninách budu moci s Vámi sejít a že si budeme moci o těchto otázkách pohovořit mnohem hlouběji.

P. Demlu a P. Braitovi poděkuji za jejich pozdrav z Říma zvlášť. V. Z.

Pro dnešek už nejsem schopen opravdu napsat ani řádku.

Dopis hrabovského básníka Viléma Závady k slavnostnímu otevření nové hrabovské školní budovy dne 15. prosince 1957

Tento materiál z fondu Archivu města Ostravy (AMO, Národní škola v Ostravě-Hrabové, kart. 1, inv. č. 3) představuje autentický dopis básníka Viléma Závady, který zaslal k slavnostnímu otevření nové hrabovské školní budovy na Šídlovci dne 15. prosince 1957. Ač se chtěl otevření sám osobně zúčastnit, nebylo mu to místní hrabovskou organizací KSC doporučeno, neboť již prý neměl vztah k dnešním lidem v Hrabové. Vilém Závada totiž prožil své dětství a mládí v Hrabové za dob Rakouska-Uherska a zejména demokratické první republiky; znám byl rovněž jeho kladný vztah k tehdejšímu hrabovskému katolickému faráři Josefu Řezáčovi. Ponecháno v původním pravopise.

Milé hrabovské děti, milí spoluobčané, dnes se otevírá v Hrabové nová nádherná škola. Je to v dějinách naší obce událost velmi významná, neboť se v ní otevře nejen, velká, architektonicky krásná budova, ale také studna vzdělání pro sta a sta našich dětí. My starší, přejeme z velkého srdce naší mládeži, aby s ní našla vše, co potřebuje pro rozvoj svého ducha a svého těla. A přejeme jí také to, aby cele využila všech možností vzdělání, jež se jí v nové škole naskytují. Milé děti, vaši rodiče chodili do staré školy u kostela a později do školy, které jsme říkali nová. Když však vychodili pět nebo šest tříd, byl konec jejich dalšímu vzdělávání. Museli už jako děti velmi těžce pracovat na poli, v hutích nebo na šachtách. A kolik by jich bylo toužilo po tom, aby se mohli dále učit a vzdělávat. Nedostatek a bída nutily je žáky velmi těžce pracovat a v těžké práci ubíjet všechny vlohy svého srdce a svého ducha. Dejte si vyprávět od svých maminek a tatínků, od svých babiček a dědečků, jak žili za starých časů a čím by chtěli být, kdyby se byli mohli dále vzdělávat. A nejen to. Mnoho vašich otců bylo často velmi dlouho bez práce a živořili v bídě a v ponížení. Snad ještě dneska ani nemůžete zcela ocenit všechny ty výhody, které vám svou prací zajistili Vaši otcové a Vaše maminky i celá naše vlast. Ale pochopíte to, až vyrostete a dospějete. Važte si proto svých rodičů i svých učitelů a buďte jim vděční, neboť oni pracovali a pracují jen k tomu, abyste, Vy, naše mládež, měli lépe. Dnes jsou Vám otevřeny všechny brány života, které se dříve otvíraly jen bohatým. Čekají na Vás naše pole, naše hutě, naše doly, naše obchodní závody, čeká na Vás celá naše vlast. Můžete se dobře uplatnit nejen jako dělníci a mistři, ale později, až nabudete zkušeností, i jako vedoucí dílen a závodů. Mohou z Vás být inženýři, lékaři, umělci i vědci. Můžete být poslanci a ministři, můžete stát v čele našeho národa. Nikdo a nic Vám v tom nebrání. Vše bude záležet jen na Vaši pili, svědomitosti a houževnatosti. Nehleďte smysl života v radovánkách a v snadném získávání peněz. Takový způsob života by Vám přinesl jen rozčarování a hořkost. Zamilujte si práci a věřte, že jen v práci vykonávané s láskou, najdete vždy nejvyšší spokojenost. Prací svých rukou a svého ducha proslavíte jak svou rodnou obec, tak i celou naši vlast. Přeji Vám v životě mnoho zdaru. Vaším rodičům a Vaším učitelům přeji, aby z Vás měli radost. Se srdečnými pozdravy, vždy Váš věrný krajan Vilém Závada.

Stavba nové hasičské zbrojnice

Tento materiál ze soukromé sbírky paní Marie Rozehnalové představuje autentickou výpověď hrabovského rolníka Antonína Adámka ze dne 7. dubna 1959 o stavbě nové hrabovské hasičské zbrojnice roku 1924. Ponecháno v původním pravopise.

7. 4. 1959

Stavba nové hasičské zbrojnice

Touha po nové hasičské budově byla už stará v dobrovolném hasičském sboru vedeném mlynářem Vogtem, náčelníkem Lud. Baluškem, naduč. Bartoníkem a jiných.

Byla zde jen taková stodůlka bez stropu, kde byla umístěna stříkačka, do které v čas požáru byl zapřažen nejbližší pár koní, který bylo možné sehnat; potom 3 berlovky a jiné hasičské nářadí.

Během války, když byla chvílka jsme s hutn. invalidou Janem Mutinou a učitelem Němcem střádali plány na vystavění nové reprezentační hasičské budovy.

V druhém roce po státním převratu jsem připravil usnesení míst. hospodářského spolku, že se ze všech sil se přičiníme o postavení budovy jejíž náčrtek jsem předložil a pak odevzdal stav. Gajovskému v Hrabůvce, který vypracoval řádné plány a obec s hasičským mu stavbu zadala. V té době jsem se starostenství vzdal následkem nemoci a vysilení.

Bylo třeba dokončiti započaté dílo neboť obecní výbor se lekal velkého nákladu.

Zajel jsem na hory do Mohelnice, kde měli před rokem velké polom lesa větrnou smršť a vyprosil jsem od nich všechno potřebné dřevo podle stavitelova předpisu za nejmírnější náhradu. Na místě jsme to odměřili, koňmi vysmýkali a odvezli do Raškovic na Foldynovou vod. pilu.

Tento pilař, velký hasič a činovník temnější nám to bez odkladu pořezał podle plánu stavitelova, zdarma. Jak krovy tak desky, a pouze odkorky jsme mu tam ponechali. Potom jsme to řezivo přivezli z Raškovic na 4 vozech zase zdarma. Darcům dřeva, mým švagrům, jsem za to dal pouze 3 fůry rybníčního sena, stelivo a fůru řepy. Také náměstek starosty hasič. sboru a hospod. spolku Jan Piskoř jim dal také fůru steliva.

Když se začalo stavět navezli sedláci všichni štěrk a písek bezplatně, členové hasič. sboru, dělníci oseli písek a naložili se štěrkem rovněž bezplatně.

Ze starého skladiště byla ponechána část budovy a určena obec. výborem místnímu hospodářskému spolku na dobu neomezeného používání jako hospodářské skladiště pro stroje a umělá hnojiva.

Měli jsme tam:

1/ spol. trier, podle usnesení hosp. spolku nesměl žádný rolník sobě ani jinému sít obilí nevytrierované a nemořené, proto jsme neměli pole zamořená plevelem.

2/ buben na moření osiva a 2 kádě na moření rži proti plísni sněžné.

3/ Koňskou plečku /s hřebeny/ na ohnici a 2 m širokou.

4/ Mlátičku na prostou slámu k děláni povřísel a do slammíku a na rohožku.

5/ Rozmetadlo na drobná umělá hnojiva /prášky/.

6/ Dva secí strojky na řepu a luskoviny do řádků.

7/ Dvě ruční plečky na řepu a zeleninu. Tyto strojky si půjčovali ti, kteří vlastních neměli.

8/ Dvě jícní roury /proti nadmutí hovězího dobytka/.

9/ zásobu umělých hnojiv s nezbytnou decimální váhou.

Toto skladiště měl na starosti a vyřizoval se zájemci Lud. Balušek bydlící vedle za Sčičím.

To byl důkaz intenzivního zemědělství v Hrabové postupně po porvedení obou melioračních plánů od r. 1923 do r. 1933, kdy už výnosy jakož i jakost plodin stoupaly a půda byla přebonitovaná do vyšších jakostních tříd.

Jelikož začaly nadbytečné úrody obilí a okres. hospod. družstva nemohla všechno prodati, bylo nařízeno omezovati osevné plochy, čili nastalo řízené hospodářství a pěstování hodnotnějších obilních pšenic s větším procentem lepku a hl vláhou nad 80 kgy. Od r. 1939 nastal úpadek ve výnosu všech plodin a slibné zemědělské kultury vůbec. Později bylo hospodářské skladiště vyprázdněno a zrušeno následkem nadešlé reformy v zemědělství.

A. A.

Nové ostravské letiště

Tento materiál ze soukromé sbírky paní Marie Rozehnalové představuje autentickou výpověď hrabovského rolníka Antonína Adámka ze dne 8. května 1959 o stavbě nového ostravského letiště, které mělo být po druhé světové válce postaveno v Hrabové. Ponecháno v původním pravopise.

8. 5. 1959

Nové ostravské letiště

Když začalo jednání o rozšíření letiště v Hrabůvce, příp. o zbudování nového, velkého letiště na hrabovských pozemcích mezi Novou Bělou směrem k Mítrovicům, byl jsem jednou volán s několika sousedy kolem naší doliny za hřbitovem na okresní národní výbor, správně na městský národní výbor, kde za přítomnosti předsedy Kotase nám bylo oznámeno, že celá ta dolina za dálnici, za hřbitovem, – jak už bylo vykolikováno, bude vyrovnána navážkou strusky z haldy v Hrabůvce a proto abychom to pole tam přestali obdělávat.

Na můj dotaz proč, odpověděl mi jeden referent, že tam bude letiště a to že musí býti rovná plocha. Za účelem navážky, že tam bude položena kolej od haldy přes tamní strouhu z Hrabůvky a dálnicovou silnici tam, kde bude třeba.

Po dobré úvaze jsem řekl asi toto: Tento plán je příliš umělý a bezohledný oproti všem okolnostem, které tu přicházejí v potaz.

1/ Je to zbytek nejkrásnějších polí v okrese obehnaných hustě zalidněnými obcemi.

2/ Cesta z Hrabůvky do N. Bělé by musela býti zrušena i s osadou „Žižkov“ a domky na polích novobělských.

3/ Je přece ke zbudování velkého letiště, jakého bude Ostrava při svém rozvoji potřebovat dostatek polohopisného prostoru na oderských loukách od Výškovic, podél Staré Bělé, Proskovic, Staré Vsi, Petřvaldu a Mošnova po východní straně a podél Košatky, Petřvaldiku a Albrechtíček po straně západní.

Je přece známo, že velká letiště u velkých měst v celé Evropě jsou zbudována, nebo se budují na vzdálenost průměrně asi 10 km od okraje města. Bylo mi odpověděno, že oderské louky se k tomu nehodí následkem mokřých pozemků a častých záplav /povodní/.

Řekl jsem na to, že tomu lze zabránit lehce — regulováním vodního koryta na Odře a tamních menších přítoků po východní straně. Louky tvoří skoro rovinu a půda je propustná a lehce vysychající. Navrhuji, aby jste se poradili alespoň se dvěma zkušenými hydrogeology, aby nedošlo k nějakému zklamání.

Rozešli jsme se mlčky. My majitelé pozemků jsme naše označené pole obdělávali dále, ale po 2 roky jsme nehnojili až jak to dopadne. Asi za 2 roky na to jsme se dověděli, že se skutečně jedná o zřízení letiště na oderských lukách. A dnes je prý už letiště skoro hotové, a nebylo tam třeba ani jednoho vagonu ze struskové haldy z Hrabůvky.

A mají to v městské pamětní knize napsáno, že ten návrh podával sedlák z Hrabové?

A. A.

Projekt a stavba dálkové silnice Ostrava – Místek

Tento materiál ze soukromé sbírky paní Marie Rozehnalové představuje autentickou výpověď hrabovského rolníka Antonína Adámka ze dne 8. května 1959 o stavbě nové dvouproudové dálkové Místecké ulice, jež byla na hrabovských polích vystavěna v letech 1938–1939. Ponecháno v původním pravopise.

8. 5. 1959

Projekt a stavba dálkové silnice Ostrava – Místek

V bujných plánech do budoucna a činném stavebním ruchu před výbuchem Hitlerismu přišly na pořad úpravy a stavby nových dálkových silnic, neboť rozvoj autodopravy si toho vyžadoval.

Jelikož každou reálnou novotu třeba před jejím provedením důkladně prostudovat, propočítat a pokud možno přizpůsobit místním poměrům, tak jsme přijali rozkaz ku usměrnění a pak výstavbě dálnice mezi Ostravou a Místkem. To byla práce okresního zastupitelstva a místní obce musely jen poslouchat.

Hrabová měla sice silnici dobrou, ale úzkou a se třemi ostrými zatáčkami a 4 km v osadě hustě obydlené. Už ten počátek u Paskova, cik-cak a všude mimo vozovku samá voda. Ti, kdož seděli u papírů navrhovali s pravítkem v ruce přímý směr od jednoho konce ke druhému přes bývalé rybníky. Nakonec, když jsem právě z okresního zastupitelstva odešel usneslo se toto narovnatí zatáčky a vesti dálnici celou osadou, a postupně, že bude rozšiřovaná. anebo úhlopříčně přes ten 4 km pás bývalých rybníků s přemostěním hlavního melioračního příkopu.

V Paskově tak tak vytyčovali směr dálnice ku hranici hrabovské, také přes rybníky.

To mne velmi popuzovalo: Vždyť je nutno uvážít, že automobilismus je v začátcích, a že se tudíž jedná o silnice pro těžkou dopravu se širokými a pevnými základy.

Vyvarovati se průjezdů venkovských obcí, které brzdí rychlost těžkých aut.

Co nejméně mostů a umělých náspů.

Třetí den ráno jsem se ohlásil u okresního úřadu už jako nečlen okresního zastupitelstva a komunikační sekce, s novým návrhem na směr dálnice.

Okresní inženýr V. položil na dlouhý stůl zvětšenou katastrální mapu, dal mi do ruky 1.5 m dlouhé pravítko a hejtman řekl: Ukažte! Položil jsem je na čáru Hrabůvka – Mítrovice – paskovský hřbitov a rovnou dále k žabeňskému dvoru. – Dlouhá pomlčka – „Znáte ten terén důkladně?“ – Zním.

Nůže – praví okres. hejtman inženýrovi, zaopatřete si dva zkušené cestáře a projděte to tím směrem zítra ráno; a večer mi přineste zprávu! A ke mně: Pozejtří dopoledne Vám jeden cestář donese zprávu, že tam ta silnice půjde nebo ne.

Druhý den v 10 hod. bylo zmrzlo a silný poprášek sněhu; i šel jsem se na svoje pole podívat, jsou-li tam stopy po včerejší pochůzce. Byly troje stopy.

Následujícího dne jel jsem s koňmi k Vítkovicům a naproti šel známý cestář z Hrabové, zastavil mne a vítězným hlasem volál. Pan inženýr vám zkazuje, že tam ta cesta půjde.

Svolal jsem na nejbližší neděli majitelé postižených pozemků totiž místní hospodář. spolek, a usnesli jsme se nečiniti překážek a požadovat pouze 4,- Kč za 1 m² na stavbu

dálnice na trati „břehy“ jen proto, že tím bude v dědině zabezpečen pokoj a divoká frekvence znemožněna.

Jen jeden tvrdohlavý žádal za 1 m² 8,- Kč a dostal je – jeden ze 30. Když přijela vyjednávací komise prohlásil jsem naše usnesení a věc byla vyřízena.

Požádal jsem pak starostu E. Matěje (N. Bělá), aby svolal občany z Mítrovic do jejich útulné hospůdky, že jim přijdu něco zcela nového a zajímavého povědět. přišli a moji zprávu, že už nebudou muset obcházet směrem k Ostravě na Novou Bělou nebo polní cestou podél hrabovských rybníků skoro 4 km, přijali jako mikulášskou nadílku, když tam budou mít dobrou silnici přímo do Hrabůvky.

Když podnikatel stavby vytýčil základ silničního tělesa, zoral jsem mu traktorem celý pás od novobělské silnice u Hrabůvky až skoro po Žabeňský dvůr.

Při započítí stavby silnice jsem žádal, aby se velká dolina za hřbitovem nezavázela, ale aby se tam postavil podjezd pro polní cestu k pozemkům za dálnicí. To bylo sice uznáno, ale měštití členové ostravského okres. výboru jichž byla většina, položili mi podmínku, že musím na ten nadjezd navéztí 100 m³ betonového štěrku zadarmo a za druhých 100, že dostanu pouze polovinu t.j. 10,- Kč za 1 m³. To jsem považoval za nespravedlivou diktaturu a já jsem jí musel splnit, abych neohrozil ideální dílo, doplativ takto 3.200,- Kč, třebaže jsem svým návrhem směru silnice a polohy v poslední chvíli – podle názorů stavebních odborníků, zašetřil okresu 2 miliony Kč, mimo plánu paskovského, který ač schválený tím také padl do koše.

Silnice byla rychle stavěna a sedláci vozili hrubý štěrk z řečiště na vozovku – pod titulem „Na obranu vlasti“ taktěž zadarmo.

A když přišli Němci a revidovali tu stavbu poslali ke mně posla, chci-li míti za ten štěrk a dovoz náležitě doplaceno. Řekl jsem, že ne, když jsem přijal usnesení českého okres. výboru, ale já jsem přece odškodněn: neboť všude kamkoli se obrátím, vidím dobré výsledky moji usilovné, dobré pomoci, třebaš bezplatně, – a to mne těší.

A. A.

O autorech

Bc. Martin Slepíčka (* 1993 Ostrava) po maturitě na Matičním gymnáziu v Ostravě (2013) absolvoval v roce 2016 bakalářskou práci *Ikonografie církevních otců v českém středověkém umění 13.–15. století* na Filozofické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě studijní obory Dějiny umění a památková péče a Historie. Mezi hlavní oblasti jeho zájmu patří umění a kulturní dějiny středověku, křesťanská ikonografie a kulturní dějiny severovýchodní Moravy a českého Slezska. V roce 2015 se jako spoluautor podílel na populárně-naučné publikaci *Hrabová v období druhé světové války* a zároveň s ohlasem publikoval monografii *Kostel svaté Kateřiny Alexandrijské v Ostravě-Hrabové*. Téhož roku získal ocenění rektora Ostravské univerzity v Ostravě prof. MUDr. Jana Laty, CSc., za významnou vědeckou aktivitu. Aktivně se zúčastňuje vědeckých konferencí a své studie z oblastí badatelského zájmu dosud publikoval v několika recenzovaných časopisech, vlastivědném časopise *Hlučínsko* či sborníku *Studia iuvenilia*. V roce 2016 byl v ostravském městském obvodu Hrabová, kde se věnuje popularizaci historie formou popularizačních článků, výstav apod., jmenován předsedou Komise letopisecké Rady městského obvodu Hrabová. V současné době je studentem navazujícího magisterského oboru Kulturní dějiny na Filozofické fakultě Ostravské univerzity a podílí se na vědecké činnosti Katedry dějin umění a kulturního dědictví FF OU, Katedry historie FF OU a jako člen řešitelského týmu grantového projektu *Realita a skutečnost ve středověku* rovněž i Centra pro studium středověké společnosti a kultury – VIVARIUM Filozofické fakulty Ostravské univerzity.

PhDr. Antonín Barcuch (* 1957 Ostrava) vystudoval v letech 1977–1982 na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně (dnes Masarykova univerzita) archivnictví a historii. Poté v roce 1982 nastoupil do Archivu města Ostravy, kde působí dodnes. V letech 1992–1995 vykonával funkci ředitele této instituce a v současnosti působí tamtéž jako vedoucí archivního oddělení. Profesně se zabývá především předarchivní péčí, výběrem, evidencí a odborným zpracováním archiválií. Jako autor či spoluautor publikoval řadu článků, studií a publikací k dějinám města Ostravy jako například *Kapitoly z historie Moravské Ostravy a Přívozu, Proskovice 1394–1994*, *Sedm století obce Hrabová 1297–1997*, *Pustkovec 1377–2002*, *Plesná 1255–2005* či *Beskydy turistickými stezkami*.

Prof. PhDr. Lumír Dokoupil, CSc. (* 1935 Hrabová) působí od roku 1962 na ostravských vysokých školách (1962 Pedagogický institut v Ostravě, 1964 Pedagogická fakulta v Ostravě, 1991 Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2016 Filozofická fakulta Ostravské univerzity). V roce 2000 byl jmenován vysokoškolským profesorem. Ve své vědecké práci se věnoval převážně historické demografii a dějinám severovýchodní Moravy a českého Slezska. Z této tematiky publikoval jako autor či spoluautor více než sto studií a článků v domácích i zahraničních sbornících a časopisech a rovněž několik monografií jako například *Demografický vývoj ostravské aglomerace, Brušperk, město nikoliv nejmenší, Obyvatelstvo ostravské průmyslové oblasti do sčítání 1869, Přirozená měna obyvatelstva českých zemí v 17. a 18. století, Populace Rakouského Slezska a severovýchodní Moravy v éře modernizace* aj. V roce 2005 se redakčně i autorsky podílel na vydání *Kulturněhistorické encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy* a od roku 1993 rovněž na přípravě *Biografického slovníku Slezska a severní Moravy*. K jeho významnému životnímu jubileu byl v roce 2015 vydán výběr z díla s názvem *Lumír Dokoupil: z díla historického demografa*. Je nositelem pamětní medaile Pedagogické fakulty v Ostravě i Ostravské univerzity, v roce 1967 byl členem týmu, který obdržel Cenu města Ostravy za vědecké dílo u příležitosti 700. výročí založení města.

Ing. Jan Dvořák (* 1964 Ostrava) vystudoval v roce 1986 obor Provoz a ekonomika silniční a městské dopravy na Vysoké škole dopravy a spojov v Žilině. V roce 1986 nastoupil do Dopravního podniku města Ostravy, odkud roku 1996 přešel do nové společnosti Koordinátor ODIS s. r. o., kde s několikaletou přestávkou působí dosud, převážně jako jednatel. Ve volném čase se zajímá o současnost dopravy v tuzemsku i zahraničí a o historii městské hromadné dopravy v Ostravě. Od roku 1987 je členem Kroužku přátel městské hromadné dopravy v Ostravě. V roce 1994 napsal text dvou publikací (reprezentační a odborné) vydaných Dopravním podnikem města Ostravy k 100. výročí městské hromadné dopravy v Ostravě. V roce 2015 napsal text publikace *Od omnibusu k elektrobuse* detailně popisující historii městské autobusové dopravy v Ostravě. Od roku 1998 je zastupitelem v ostravském městském obvodě Hrabová, kde v letech 2010–2014 působil jako místostarosta. V současnosti zde rovněž působí jako předseda Komise výstavby, dopravy a ekologie Rady městského obvodu Hrabová.

Mgr. Jan Gromnica (* 1989 Ostrava) působí jako interní doktorand na Katedře historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Bakalářskou práci na téma *Ostravská rafinerie minerálních olejů (1888–1948)* obhájil na FF OU v roce 2013, magisterskou diplomovou práci *Vývoj chemického průmyslu na Ostravsku do znárodnění* pak roku 2016 absolvoval na Filozofické fakultě Ostravské

univerzity v Ostravě magisterské studium oboru Hospodářské a sociální dějiny novověku. Jako člen řešitelského týmu se podílel na řešení grantových projektů *Industrializace a její význam při formování moderní občanské společnosti v moravskoslezském regionu* a *Hospodářské a sociální dějiny vybraných lokalit Moravy a Slezska v 18.–20. století*. Věnuje se problematice chemického průmyslu v Ostravě a dějinám severovýchodní Moravy a českého Slezska se zaměřením na mikroregion Hlučínsko. Za téma disertační práce si zvolil dějiny První rakouské továrny na sodu v Hrušově. Externě spolupracuje s Muzeem Hlučínska a od roku 2014 je zároveň členem redakční rady vlastivědného časopisu *Hlučínsko*, do něhož pravidelně přispívá (*Hornické muzeum v Petřkovicích a jeho průvdoce Horst Breitkopf, Karl Sczuka, 90 let od narození Ivo Žídka* aj.).

Doc. PaedDr. Iva Málková, Ph.D. (* 1962 Ostrava) působí na Katedře české literatury a literární vědy Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Zabývá se českou literaturou 20. století se zaměřením na poezii. Vydala monografie *Hledání Viléma Závady* a *František Hrubín*. Pro Českou knihovnici připravila edice *Básně Viléma Závady* či *Básně Františka Hrubína* a byla editorkou korespondencí *Vícehlasí: korespondence Viléma Závady, Adresát František Hrubín: dopisy F. Hrubína, J. Seiferta, J. Strnadla, E. Frynty*. S Danielem Řehákem připravila knižní soubory *Osobnost a dílo Viléma Závady v bibliografických datech* a *Tvůrčí osobnost Františka Hrubína: bibliografie*. Spolupodílela se na *Literárním slovníku severní Moravy a Slezska*. Autorskými kapitolami rovněž přispěla do publikace prof. Svatavy Urbanové *Souřadnice míst*, literárními hesly do *Kulturněhistorické encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy* apod. Rovněž působí v Centru regionálních studií Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Je členkou redakční rady Literárního archivu, časopisu *Slovenská literatura* a členka vědecké rady časopisu *Studia et Documenta Slavica*.

PhDr. Karel Müller (* 1958 Ostrava) po absolvování studia odborné historie na Filozofické fakultě univerzity Palackého v Olomouci nastoupil roku 1982 do Zemského archivu v Opavě, v němž pracuje dodnes. Od roku 1990 zastává funkci ředitele. V rámci své publikační a odborné činnosti se věnuje pomocným vědám historickým (heraldika, sfragistika, genealogie) a pramenům k dějinám Slezska. Od roku 1991 je členem podvýboru pro heraldiku a vexilologii Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Heraldiku a sfragistiku rovněž přednáší na Slezské univerzitě v Opavě a do roku 2010 též na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Mgr. Markéta Orkáčová (* 1981 Ostrava) je absolventkou oboru Česká filologie a Historie realizovaném na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Magisterskou diplomovou práci *Obraz ženy v moralizujících dílech Šimona Lomnického z Budče* obhájila na UPOL v roce 2007. Zároveň vystudovala obor Veřejná správa na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kde roku 2010 obhájila bakalářskou práci *Předvídatelnost v činnosti správních orgánů*. Pracuje jako pedagog předmětů český jazyk a dějepis na ostravských základních a středních školách. Rovněž je autorkou interaktivního vzdělávacího programu Čtenářská gramotnost. Od roku 2011 působí jako členka Komise letopisecké Rady městského obvodu Hrabová, kde se věnuje popularizaci historie a zápisům do hrabovské pamětní knihy.

Mgr. Petr Přendík (* 1991 Ostrava) působí jako kronikář městského obvodu Ostrava-Jih. Bakalářskou práci na téma *Rukopisné silniční mapy v Moravském zemském archivu Brno jako pramen pro poznání vývoje silniční sítě 18. a první poloviny 19. století* obhájil na FF OU v roce 2014, magisterskou diplomovou práci *Česká literatura v uměleckém světě Soni Červené od přelomu XX. a XXI. století* pak roku 2017 absolvoval na Filozofické fakultě Ostravské univerzity obory Učitelství českého jazyka a literatury pro střední školy a Učitelství historie pro střední školy. Zajímá se o historii a současnost nádraží Ostrava-Vítkovice a dějiny původních obcí, které dnes tvoří městský obvod Ostrava-Jih, a přispívá svými články na internetové stránky historie.ovajih.cz. Rovněž je členem okrašlovacího spolku Krásná Ostrava a založil Zkrášlovací spolek Jihan. Jako člen Klubu českých velocipedistů v Hrabové se také podílí na popularizaci historie ostravské cyklistiky.

PhDr. Jan Saheb, Ph.D. (* 1980 Čeladná) absolvoval gymnázium ve Frýdlantě nad Ostravicí. V letech 1999–2010 studoval historii a české a československé dějiny na Filozofické fakultě Slezské univerzity v Opavě, kde v roce 2006 absolvoval rigorózní řízení (PhDr.) a v roce 2010 obhájil disertační práci *Hukvaldské panství v kontextu mensálních a komorních statků olomouckého biskupství před Bílou horou (1553–1619)* a získal titul Ph.D. V letech 2008–2017 působil v Muzeu Těšínska jako historik. V současnosti je archivářem v Zemském archivu v Opavě. Od roku 2010 působí jako vědecký pracovník Centra pro hospodářské a sociální dějiny Filozofické fakulty Ostravské univerzity, kde zároveň externě působí na katedře historie. Mezi hlavní oblast jeho zájmu náleží dějiny Moravy v raném novověku se zaměřením na problematiku církevních, vojenských, hospodářských a sociálních dějin. Aktivně se zúčastňuje mezinárodních vědeckých konferencí v České republice i zahraničí a je autorem či spoluautorem řady monografií a desítek odborných studií a popularizačních článků.

Mgr. Radomír Sed'a (* 1978 Ostrava) pracoval v letech 1997–1999 jako technik ve společnosti VÍTKOVICE, a.s. V roce 2006 absolvoval jednooborovou historii na Filozofické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě. Ve stejném roce začal působit na pozici referent spisové služby a odborný archivář společnosti VÍTKOVICE, a.s. Dlouhodobě se zabývá problematikou ostravského gestapa, poválečných mimořádných lidových soudů, totalitních režimů, ale zároveň i hospodářským vývojem klíčových regionálních podniků. Své studie publikoval ve sborníku *Ostrava a Sborníku Státního okresního archivu Frýdek-Místek*. Pravidelně připravuje životopisná hesla pro *Biografický slovník Slezska a severní Moravy* a popularizační články pro *Vítkovické noviny*. V roce 2014 vydal v nakladatelství Montanex monografii *Pět proti gestapu*. O rok později se autorsky podílel na vydání rozsáhlé publikace *Ostravské dělnické kolonie III*, kromě toho se zapojil s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Ostravě do projektu obnovy pamětního místa věnované obětem šestileté činnosti německé tajné policie.

Mgr. Jan Slepíčka (* 1990 Ostrava) je studentem katolické teologie na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V letech 2009–2014 absolvoval nejprve bakalářské a poté magisterské studium učitelství českého jazyka a historie na Filozofické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě. Ve svých vysokoškolských kvalifikačních pracích se zabýval regionální toponymií. Bakalářská práce *Toponymie na katastru Ostravy-Hrabové v historické perspektivě* obhájená roku 2012 rozebírá hrabovské místní názvy. Magisterská diplomová práce *Hydronymie Ostravska* obhájená roku se věnuje vodním názvům v širším kontextu. O téže tematice pojednává i studie *Hydronymie Ostravska v urbanonymii a v mapových pramenech* publikovaná v recenzovaném časopise *Acta onomastica*. Rovněž se věnuje popularizaci historie, zvláště středověkých církevních dějin.

Mgr. Jiří Slepíčka (* 1967 Ostrava) absolvoval v roce 1990 magisterskou diplomovou práci *Problematika původu a průběhu vlády knížete Vladivoje* na Pedagogické fakultě v Ostravě učitelství českého jazyka a literatury a historie pro střední školy. Celoživotně působí v oblasti vzdělávání. Od roku 1991 vyučoval na Církevním a později Biskupském gymnáziu v Ostravě, krátce také na Katedře českého jazyka Filozofické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě. V letech 2004–2013 pracoval jako školní inspektor České školní inspekce. V současnosti je ředitelem základní školy v Ostravě-Michálkovicích. Rovněž se věnuje popularizaci historie, zvláště středověkých a soudobých dějin.

Seznam pramenů, literatury a vyobrazení

Archivní prameny

Archiv města Ostravy (AMO)

fond Alois Adamus

fond Archiv obce Hrabová

fond Český svaz protifašistických bojovníků, místní organizace Hrabová (nezpracovaný fond č. 968)

fond Farní úřad Hrabová

fond Farní úřad Moravská Ostrava

fond Jednotné zemědělské družstvo Hrabová

fond Jednotný národní výbor Ostrava

fond Klub českých velocipedistů „Vpřed“ Moravská Ostrava-Vítkovice

fond Magistrát města Moravská Ostrava

fond Městský školní výbor Ostrava

fond Místní národní výbor Hrabová

fond Místní školní rada Hrabová

fond Národní škola Ostrava-Hrabová

fond Národní výbor města Ostrava (nezpracovaný fond č. 159)

fond Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová

fond Obvodní národní výbor Ostrava 3 (nezpracovaný fond č. 203)

fond Obvodní rada Hrabová

fond Obvodní rady na území města Ostravy

fond Obvodní výbor Národní fronty Ostrava 3

fond Okresní úřad Moravská Ostrava

fond Pastevní družstvo Hrabová

fond Pomocný národní výbor Hrabová

fond Sbor dobrovolných hasičů Hrabová

fond Sokolská župa Moravskoslezská v Moravské Ostravě

fond Spolek pěstitelů králíků a drobného zvířectva Hrabová

fond Vodní družstvo Hrabová II

fond Vojan, divadelní soubor při Osvětové besedě Ostrava-Hrabová

fond Zábavný spolek „Omladina“ Hrabová

fond Základní devítiletá škola Ostrava-Hrabová

fond Záložna – kampelička Hrabová

fond 1. mateřská škola Ostrava-Hrabová

Sbírka fotografií
Sbírka map a plánů
Sbírka pamětí a historicko vlastivědných rukopisů
Sbírka pečetidel
Sbírka stavebních spisů Ostrava – moravská katastrální území

Archiv Vítkovice, a.s. (AV)

fond Pensijní ústav I Vítkovického horního a hutního těžířstva
fond Střední odborné učiliště strojírenské s. p. Vítkovice, Ostrava
fond Vítkovice, s. p. Ostrava
fond Vítkovické horní a hutní těžířstvo

Katastrální úřad pro Moravskoslezský kraj, katastrální pracoviště Ostrava
Katastrální mapy Hrabové

Literární archiv Památníku národního písemnictví

fond Vilém Závada

Moravský zemský archiv v Brně (MZA)

fond A3 Stavovské rukopisy
fond A8 Zemská registratura
fond A12 Akta šlechtická
fond B1 Gubernium
fond B15 Moravské místodržitelství, církevní oddělení
fond C2 Tribunál – pozůstalosti
fond D1 Lánové rejstříky
fond D2 Rektifikační akta
fond D4 Tereziánský katastr
fond D7 Matrika výnosu pozemkového
fond D9 Indikační skici
fond G1 Bočkova sbírka
fond G2 Nová sbírka
fond G7 Listiny zemského soudu Brno
fond G140 Rodinný archiv Ditrichštejnů

Muzeum Śląska Cieszyńskiego

fond Archiwum familiae Saint Genois d'Anneaucourt

Národní archiv (NA)

fond Česká dvorská kancelář IV
fond Morava – moravské spisy české kanceláře a české komory
fond Památkový úřad Vídeň

fond Registra
fond Salbuchy

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě
Farní kostel sv. Kateřiny, evidenční list nemovité kulturní památky

Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová

Pamětní kniha farnosti hrabovské 1908–2004
Pamětní kniha farnosti hrabovské 2005–2010
Pamětní kniha farnosti hrabovské 2011–souč.

Římskokatolická farnost Paskov

Invetarium der paskauer Pfarrei

Státní okresní archiv Frýdek-Místek (SOKA Frýdek-Místek)

fond Archiv městečka Paskov
fond Děkanský úřad Místek
fond Farní úřad Paskov
fond Okresní úřad Místek
Sbírka fotografií, fotonegativů a filmů

Úřad městského obvodu Hrabová (ÚMOB Hrabová)

Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006
Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč.
stavební spisovna

Úřad městského obvodu Ostrava-Jih (ÚMOB Ostrava-Jih)

Matriční úřad ÚMOB Ostrava-Jih

Zemský archiv v Opavě (ZAO)

fond Archiv Žerotínsko-Vrbenský
fond Josef Krakovič
fond Krajský národní výbor Ostrava
fond Krajský soud Nový Jičín
fond Královský úřad Opava
fond Mimořádný lidový soud
fond Policejní ředitelství Moravská Ostrava
fond Severomoravský krajský národní výbor Ostrava
fond Velkostatek Fulnek
fond Velkostatek Paskov
fond Vincenc Prasek
Sbírka rukopisů

Sbírka matrik

Sbírka úředních razítek z obvodu KNV v Ostravě

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (ZAO, pob. Ol.)

fond Arcibiskupská konzistoř

fond Arcibiskupství Olomouc

fond Lenní dvůr Kroměříž

Edice pramenů

ADAMUS, Alois. *Sbírka listin k dějinám města Moravské Ostravy*. Moravská Ostrava: Město Moravská Ostrava, 1929.

BOČEK, Antonín, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae III*. Olomucii: Ex typographia Aloysii Skarnitzl, 1841.

BOČEK, Antonín a CHYTIL, Josef, eds. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae V*. Brunae: Ex typographia Caroli Winikerii, 1850.

BRANDL, Vincenc, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XII*. Brünn: Verlag des Mährischen Landes-Ausschusses, 1890.

BRANDL, Vincenc, ed. *Libri citationum et sententiarum, seu, knihy pŕhonné a nálezové VI: pŕhony Olomúcké od r. 1483–1493*. Brunae: Sumptibus Deputationis March. Maraviae, 1895.

DE VORAGINE, Jakub. *Legenda aurea*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-237-8.

HRUBÝ, František, ed. *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636, I*. Brno: Země moravskoslezská, 1934.

HRUBÝ, František, ed. *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636, II*. Brno: Země moravskoslezská, 1937.

CHYTIL, Josef, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae V*. Brunae: Ex typographia Caroli Winikerii, 1850.

JIRŔÍK, Karel a kol. *Závěť olomouckého biskupa Bruna z roku 1267*. Ostrava: Městský archiv v Ostravě, 1967.

LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmützt: Lehensgerichtsbuch I*. Brünn: Deutscher Verein für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1902.

LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmützt: Lehensgerichtsbuch II*. Brünn: Deutscher Verein für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1902.

LECHNER, Karl, ed. *Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmützt: Belehnungsbücher*. Brünn: Deutscher Verein für die Geschichte Mährens und Schlesiens, 1902.

MATĚJEK, František, ed. *Moravské zemské desky II: kraj olomoucký 1480–1566*. Brno: Zemská banka pro Moravu a Slezsko, 1948.

ŠEBÁNEK, Jindřich a DUŠKOVÁ, Sáša, eds. *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2*. Praha: Academia, 1981.

Literatura

- ADAMCZYK, Irena a kol. *Dřevěné kostely a kaple v Beskydech a okolí*. Třinec: Wart, 2009. ISBN 978-80-254-5500-5.
- AINACIDU, Jana a kol. *20 let ZDŠ v Ostravě-Hrabové na Paskovské ulici 1957–1977*. Ostrava: ZDŠ Ostrava-Hrabová, 1977.
- AL SAHEB, Jan. „...Aby opravdově chudí byli zaopatřeni a žebrota přestala...“: úloha římskokatolické církve při potírání chudoby na přelomu 18. a 19. století. In: HLAVAČKA, Milan a CIBULKA, Pavel a kol. *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení*. Praha: Historický ústav, 2013, s. 236–242. Práce Historického ústavu AV ČR = Opera Instituti Historici Pragae. Řada A, Monographia, sv. 46. ISBN 978-80-7286-225-2.
- AL SAHEB, Jan. Bator Jan Jiří Ignác. In: MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: nová řada, sešit 9 (21.)*. Ostrava: Kazimierz Gajdzica, 2006, s. 17–18. ISBN 80-7368-255-9.
- AL SAHEB, Jan. Církevně-správní poměry na Místecku do roku 1716. *Studia Comeniana et historica*. 2005, roč. 35, č. 73–74, s. 74–93. ISSN 0323-2220.
- AL SAHEB, Jan. *Hukvaldské panství před Bílou horou (1553–1619): v kontextu mensy olomouckého biskupství*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011. ISBN 978-80-7368-995-7.
- AL SAHEB, Jan. Místek na sklonku středověku a v raném novověku (do roku 1648). In: ADAMEC, Tomáš, ed. *Frýdek-Místek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 83–102. ISBN 978-80-7422-314-3.
- AL SAHEB, Jan. Ostravský děkanát v období potridentské rekatolizace (1563–1619). *Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek*. 2009, roč. 10, s. 35–59. ISSN 1214-6951.
- ALBRECHT, Miroslav, DVOŘÁK, Jan, KINDL, Robert a KUCHAR, Dušan. *Od omnibusu k elektrobuse: 85 let městské autobusové dopravy v Ostravě: 1930–2015*. Ostrava: Dopravní podnik Ostrava, 2015. ISBN 978-80-260-8679-6.
- ANONYM. *Dějiny stavby jubilejního chrámu Páně růžencové Panny Marie v Hrabůvce*. Praha: Výbor jednoty růžencové Panny Marie v Hrabůvce, 1910.
- ANTONÍN, Robert. Ostrava středověká: poddanské město v politickém vývoji vrcholného středověku. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena, red. *Ostrava: počátky a vývoj středověkého města*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017, s. 16–27. ISBN 978-80-906618-4-4.
- ANTONÍN, Robert a ANTONÍN MALANÍKOVÁ, Michaela. Ostrava v síti hospodářských vztahů na moravsko-slezském pomezí. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena, red. *Ostrava: počátky a vývoj středověkého města*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017, s. 74–79. ISBN 978-80-906618-4-4.
- BAKALA, Jaroslav. Ostrava v období vrcholného středověku. In: JIŘÍK, Karel, ed. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga, 1993, s. 25–49. ISBN 80-85491-39-7.
- BAKALA, Jaroslav. Středověké osídlení levobřežního Ostravska. In: *Ostrava 14: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1987, s. 118–155.

- BALETKA, Tomáš. „Na třetí pak straně Proskovice a Hrabová“: konec jednoho mýtu a nový pohled na stav severovýchodní Moravy ve 13. století. In: *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 51*. Nový Jičín: Okresní vlastivědné muzeum v Novém Jičíně, 1997, s. 4–15. ISBN 80-85780-77-1.
- BALHAR, Jan a JANČÁK, Pavel a kol. *Český jazykový atlas 1*. 2. vydání. Praha: Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, 2012. ISBN 978-80-86496-67-2.
- BALHAR, Jan a JANČÁK, Pavel a kol. *Český jazykový atlas 2*. 2. vydání. Praha: Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, 2012. ISBN 978-80-86496-68-9.
- BARCUC, Antonín a ROHLOVÁ, Eva. *Sedm století obce Hrabová 1297–1997*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1997. ISBN 80-238-1273-4.
- BEK, Pavel. Jan Buchala (sic). In: MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: nová řada, sešit 5 (17.)*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2004, s. 24–25. ISBN 80-7042-671-3.
- BEZRUC, Petr. *Slezské písně*. Praha: Československý spisovatel, 1985.
- BOR, Jan O. *Ocúny hald: brennpartie*. Moravská Ostrava: Adolf Talpa, 1932.
- BRŇOVJÁK, Jiří. *Šlechticem z moci úřední: udělování šlechtických titulů v českých zemích 1705–1780*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. Nobilitas in historia moderna, tomus VII. ISBN 978-80-7464-461-0.
- BRUTUS, Johannes Michael. *Opera varia selecta, nimirum epistolae libri V. de historiae laudibus sive de ratione legendi scriptores historicos liber preceptorum conjugalium liber, epistolis et orationibus compluribus editione Cracoviensi auctiora*. Berolini: Cracoviensi auctiora, 1698.
- ČERNÝ, Václav. *Hospodářské instrukce*. Praha: Československá Akademie Zemědělská, 1930.
- DAVID, Jaroslav. *Ostrava: paměť města – názvy míst*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. ISBN 978-80-7464-141-1.
- DAVID, Jaroslav, ed. *Toponyma: kulturní dědictví a paměť míst*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2016. ISBN 978-80-7464-843-4.
- DAVID, Jaroslav a MÁCHA, Přemysl. *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-425-6.
- DOHNAL, Miloň. Severovýchodní Morava a hukvaldské panství v době třicetileté války. In: *Sborník prací Ostravské univerzity: historie = Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity: historie = Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis: historica*. 1997, č. 5, s. 41–62. ISBN 80-7042-474-5.
- DOKOUPIL, Lumír. Důsledky hladových let v polovině 19. století pro vývoj populace Těšínských Beskyd. In: DOKOUPIL, Lumír, ed. *Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1975, s. 59–82. C-10, sv. 45.
- DOKOUPIL, Lumír. *Obyvatelstvo ostravské průmyslové oblasti do sčítání 1869*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.
- DOKOUPIL, Lumír a MYŠKA, Milan. Slezsko a severovýchodní Morava: historický nástin. In: DOKOUPIL, Lumír, MYŠKA, Milan a SVOBODA, Jiří, ed. *Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy, A-M*. Ostrava: Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, 2005, s. 33–64. ISBN 80-7368-024-6.

- DOKOUPIL, Lumír, NESLÁDKOVÁ, Ludmila a LIPOVSKI, Radek. *Populace Rakouského Slezska severovýchodní Moravy v éře modernizace (od 60. let 19. století do první světové války)*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-729-1.
- DRKALOVÁ, Vlasta. Nejstarší pamětní a matriční kniha moravskoostravské farnosti z let 1614–1688. In: *Ostrava 10: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1979, s. 439–446.
- DUDÁŠ, Miloš, GOJDIČ, Ivan a ŠUKAJLOVÁ, Margita. *Drevené kostoly*. Bratislava: Dajama, 2007. ISBN 80-89226-14-0.
- DVOŘÁK, Jan. *Provoz městské hromadné dopravy v Ostravě 1894–1994*. Ostrava: Dopravní podnik města Ostravy, 1994.
- D'ELVERT, Christian. *Beiträge zur Geschichte der böhmischen Länder, insbesondere Mährens, im siebzehnten Jahrhunderte*. Brünn: Verlag der historisch-statistischen Section, 1878.
- D'ELVERT, Christian. *Weitere Beiträge zur Geschichte der böhmischen Länder im siebzehnten Jahrhunderte*. Brünn: Verlag der historisch-statistischen Section, 1868. Schriften der historisch–statistischen Section der k. k. mährischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur und Landeskunde, sv. 17.
- FIALOVÁ, Vlasta. *Jan Adam z Víckova, moravský emigrant a vůdce Valachů 1620–1628*. Brno: Moravský legionář, 1935, s. 40.
- FIALOVÁ, Ludmila. Sezónnost demografických událostí v českých zemích v 17.–20. století. *Demografie*. 1995, roč. 37, č. 1, s. 9–20. ISSN 0011-8265.
- FIALOVÁ, Ludmila a kol. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0283-7.
- FIALOVÁ, Ludmila a kol. *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850–1910 I, sv. 2*. Praha: Federální statistický úřad, 1978.
- FRANZ, Alois. Die Holzkirche in Groß-Hrabowa. *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der kunst- und historischen Denkmale*. 1898, Neue Folge 24, s. 1–2.
- FRIEDRICH, Gustav. *Český diplomatář a jeho program*. Český časopis historický. 1900, roč. 6, s. 223–243
- FUČÍK, Bedřich. Melancholie milenece aneb Život ve dví. In: FUČÍK, Bedřich. *Čtrnáctero zastavení*. Praha: Arkýř, Melantrich, 1992, s. 259–286.
- FUKALA, Radek. Dánský vpád do Slezska a rozklad opavské stavovské společnosti. *Slezský sborník*. 2001, roč. 99, č. 2, s. 81–94. ISSN 0037-6833.
- FUKALA, Radek. *Konec zimního království a poslední ohniska odporu*. České Budějovice: Veduta, 2016, s. 210–223. ISBN 978-80-7414-925-2.
- FUKALA, Radek. *Role Jana Jiřího Krnovského ve stavovských hnutích*. Opava: Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity, 1997. ISBN 80-85879-15-8.
- GAWRECKI, Dan a kol. *Průmyslové oblasti českých zemí za kapitalismu: svazek I. (1780–1918)*. Opava: Slezský ústav ČSAV, 1987.
- GEBAUER, Jan. *Slovník staročeský I (A–J)*. Praha: Academia, 1970.

- GOJNICZEK, Waclaw. *Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477–1653)*. Katowice: Współwydawcy Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, 2014. ISBN 978-83-7164-814-4.
- GÖTZ, František. Slavný lyrický debut. *Národní osvobození*. 1927, roč. 4, č. 150, s. 4.
- GROBELNÝ, Andělín. Hladová léta ve Slezsku 1846–1856. *Slezský sborník*. 1958, roč. 56, s. 51–78, 193–214.
- GRŮZA, Antonín a DĚDKOVÁ, Libuše. *Stará Ves nad Ondřejnicí: dějiny obce a její dominanty*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-85034-76-9.
- HANZAL, Josef. Patrimoniální úředníci a úřady v době předbělohorské. *Sborník archivních prací*. 1969, roč. 19, č. 2, s. 441–459.
- HEJÁTKO, Pavel J. a kol. *Dřevěné stavby*. Třebíč: Akcent, 2012. ISBN 978-80-7268-817-3.
- HLUBINKOVÁ, Zuzana. *Tvoření slov ve východomoravských nářečích*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5295-6.
- HORA, Josef. *Poezie a život: úvahy, studie, soudy*. Praha: Československý spisovatel, 1959.
- HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. 2. vyd. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1225-7.
- HOSÁK, Ladislav. Ostrava a její okolí v husitském revolučním hnutí a za jeho dozrívání do počátku 16. století. In: *Ostrava 3: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Sfinga, 1966, s. 41–87.
- HOSÁK, Ladislav a ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku: I, A–L*. Praha: Academia, 1970.
- HOSÁK, Ladislav a ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku: II, M–Ž*. Praha: Academia, 1980.
- HREJSA, Ferdinand. *Sborové Jednoty bratrské*. Praha: Ferdinand Hrejsa, 1939.
- HRUBÝ, František. Moravská šlechta r. 1619, její jmění a náboženské vyznání. *Časopis Matice moravské*. 1922, roč. 46, č. 1–2, s. 107–169.
- HRUBÝ, František. Pád českého povstání na Moravě r. 1620. *Český časopis historický*. 1923, roč. 29, č. 1–2, s. 71–120.
- HRUBÝ, František. Pád českého povstání na Moravě r. 1620 (dokončení). *Český časopis historický*. 1923, roč. 29, č. 3–4, s. 358–388.
- HURT, Rudolf. *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku: 1. díl*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1960.
- HURT, Rudolf. *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku: II. díl*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1960.
- INDRA, Bohumír. Ke vpádu Lisovčků na Moravu 1620. *Naše Valašsko*. 1943, roč. 8, [č. 1–2], s. 73–77.
- JANÁK, Jan. Počátky podnikatelské aktivity české buržoazie na Moravě (na příkladu cukrovarnictví). *Časopis Matice moravské*. 1978, roč. 97, č. 3–4 s. 291–332.
- JANÁK, Jan a ZÁŘICKÝ, Aleš. Saint Genois d'Anneaucourt. In: MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: nová řada, sešit 4 (16.)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 101–102. ISBN 80-7042-626-8.

- JANIŠ, Dalibor. *Hrad a město Rožnov v časech středověku*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2011, s. 11–16. Rožnovské malé tisky, sv. 17. ISBN 978-80-904851-4-3.
- JANIŠ, Dalibor. Rozsah újezdu Franka z Hückeswagenu a statky olomouckého biskupství na severovýchodní Moravě. In: GALUŠKA, Luděk, KOUŘIL, Pavel a MITÁČEK, Jiří, eds. *Východní Morava v 10. až 14. století*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2008, s. 195–203. ISBN 978-80-7028-319-6.
- JANŠA, Jaroslav a KONEČNÝ, Jiří. *70 let dobrovolné požární ochrany v Hrabové*. Ostrava: Československý svaz požární ochrany – Místní jednota Ostrava-Hrabová, 1966.
- JEŽ, Radim. *Frýdek na sklonku středověku a v raném novověku (1434–1648)*. In: ADAMEC, Tomáš, ed. *Frýdek-Místek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 50–81. ISBN 978-80-7422-314-3
- JEŽ, Radim. Správa Těšínského knížectví Janem z Pernštejna v letech 1528–1545. *Práce a studie Muzea Beskyd*. 2008, roč. 20, s. 225–267. ISBN 978-80-86166-25-4.
- JEŽ, Radim, ed. *Listiny těšínských knížat renesančního věku*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2010. Studie o Těšínsku, sv. 19. ISBN 978-80-86696-14-0.
- JIŘÍK, Karel. Hrabová. In: JIŘÍK, Karel, ed. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sfinga, 1993, s. 500–503. ISBN 80-85491-39-7.
- JIŘÍK, Karel. Hrabová. In: JIŘÍK, Karel a PITRONOVÁ, Blanka, eds. *Dějiny Ostravy: vydáno k 700. výročí založení města*. Ostrava: Profil, 1967, s. 570–575.
- JUŘICA, Martin. Ostrava na přelomu tisíciletí. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. *Ostrava*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 577–597. ISBN 978-80-7422-240-5.
- JUŘICA, Martin. *Ostravské svatostánky aneb kostely, kaple a modlitebny církví rozličných*. Ostrava: Repronis, 2006. ISBN 80-7329-116-9.
- KALOUSEK, Josef, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích: díl XXII: řády selské a instrukce hospodářské 1350–1626*. Praha: Domestikální fond království Českého, 1905.
- KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské I*. Brno: Zemský výbor markrabství moravského, 1900.
- KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7.
- KAŠPAR, Josef. Vítkovické železářny. In: *Technická práce na Ostravsku 1936–1946*. Ostrava: Spolek československých inženýrů, odbočky v Ostravě, 1947.
- KÁRNÍKOVÁ, Ludmila. *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965.
- KNESCHKE, Ernst Heinrich. *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon, VI. Band*. Leipzig: Friedrich Voigt's Buchhandlung, 1865.
- KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace*. Brno: Matice moravská, 2006. Knižnice Matice moravské; sv. 19. ISBN 80-86488-34-9.
- KOL. AUT. *Jižní část revíru OKD*. Ostrava: Klub přátel Hornického muzea OKD, 2006.

- KOL. AUT. *Město Ostrava: znaky a prapory*. Ostrava: Repronis, 1997. ISBN 80-86122-02-6.
- KOTÍK, Antonín. *Paměti o výpravách Lisovčků proti odbojným Čechům a jejich spojencům v letech 1619–1622*. Praha: Jan Kotík, 1908.
- KOUTNÝ, František. *120 let Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové 1896–2016*. Ostrava: Sbor dobrovolných hasičů v Hrabové, 2016.
- KRAFL, Pavel a kol. *Editorství a edice středověkých pramenů diplomatické povahy na úsvitu 21. století: směry – tendence – proměny*. Praha: Historický ústav, 2016. Práce Historického ústavu AV ČR, řada C, Miscellanea, sv. 24 = Opera Instituti historici Pragae, series C, Miscellanea, vol. 24. ISBN 978-80-7286-249-8.
- KROČEK, Miloslav. Osudy projektu železniční trati Mariánské Hory – Brušperk – Kozlovice. In: *Ostrava 17: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1995, s. 195–222. ISBN 80-7188-013-2.
- KRUKOWSKI, Jan. Genealogia rodziny Czelo. *Rocznik Muzeum w Gliwicach*. 1989, roč. 5, s. 281–298.
- KUČA, Karel. *Dřevěné a polodřevěné kostely, kaple a zvonice České republiky*. Praha: Academia, 2015. ISBN:978-80-200-2444-2.
- KUČA, Karel a LANGER, Jiří. *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*. Praha: Paseka, 2009. Sv. 2., zvonice. ISBN 978-80-7185-981-9
- LANDSFELD, Antonín. Vesnické soudy hledíc k obnově úřadů. *Selský archiv*. 1904, roč. 3, č. 3, s. 129–139.
- LANGER, Jiří a KUČA, Karel. *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*. Praha: Paseka, 2009. Sv. 1., kostely. ISBN 978-80-7185-980-2
- LINHART, František. *Dějiny Paskova*. Místek: Císařsko-královské české vyšší gymnázium v Místku, 1909.
- LINHART, František. *Vlastivěda moravská: místecký okres*. Brno: Muzejní spolek, 1915.
- LOUDA, Jiří. *Moravští zemští hejtmani*. Praha: DANAL, 1996. ISBN 80-85973-09-X
- LUTTERER, Ivan a ŠRÁMEK, Rudolf. *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997. ISBN 80-85808-50-1.
- LUTTERER, Ivan, KROPÁČEK, Luboš a HUŇÁČEK, Václav. *Původ zeměpisných jmen*. Praha: Mladá fronta, 1976.
- LUTTERER, Ivan, MAJTÁN, Milan a ŠRÁMEK, Rudolf. *Zeměpisná jména Československa*. Praha: Mladá fronta, 1982.
- MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 2. vydání. Praha: Academia, 1968.
- MATĚJEK, František. *Morava za třicetileté války*. Praha: Historický ústav, 1992, s. 384. ISBN 80-85268-16-7.
- MATĚJEK, František. Moravská Ostrava s okolím za třicetileté války. In: *Ostrava 10: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1979, s. 167–207.
- MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války I. *Časopis Moravského muzea: vědy společenské*. 1988, roč. 73, s. 127–161.

- MATĚJEK, František. Švédové na Moravě za třicetileté války II. *Časopis Moravského muzea: vědy společenské*. 1990, roč. 75, č. 1–2, s. 141–172.
- MATUŠOVÁ, Jana. Die seifen-Namen in Böhmen und Mähren/Schlesien: zur Aussagekraft der namenkundlichen Materials. *Beiträge zur Namenforschung*. 2010, roč. 45, č. 3, s. 309–326. ISSN 0005-8114.
- MAUR, Eduard. *Základy historické demografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
- MÁLKOVÁ, Iva. Jaromír Šavrdra v obklíčení. In: CZAJKOWSKI, Krzysztof, MALURA, Jan a SPYRA, Janusz, eds. *Historik a literát v provincii*. Ostrava: Universitas Ostraviensis, 2015, s. 310–316. ISBN 978-80-7464-793-2.
- MÁLKOVÁ, Iva. Tvůrčí a „ediční“ činnost Jaromíra Šavrdy a „kritika“ v soudních rozsudcích a trestním spisu. *Slovenská literatúra*. 2016, roč. 63, č. 1, s. 29–44. ISSN 0037-6973.
- MÁLKOVÁ, Iva, ed. *Vícehlasí: korespondence Viléma Závady*. Olomouc: Votobia, 2007. Bílá řada. ISBN 978-80-7220-299-7.
- MENCL, Václav. *Dřevěné kostelní stavby v zemích českých*. Praha: Jan Štenc, 1927.
- MENCL, Václav. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980.
- MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Praha: Mladá fronta, 1983.
- MORAVEC, Zbyněk a ZEŽULA, Michal. Území Ostravy v době nepsané minulosti a na prahu středověku. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. *Ostrava*. Ostrava: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 13–30. ISBN 978-80-7422-240-5.
- MÜLLER, Karel. *Pečeti a znaky obcí českého Těšínska*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1997. ISBN 80-902355-0-6.
- MÜLLER, Karel. Pečeti bývalých moravských obcí na území současné Ostravy. *Ostrava 17: sborník příspěvků k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1995, s. 334–340. ISBN 80-7188-013-2
- MYŠKA, Milan. Merita mercatorum aneb jak tři obchodníci z Moravy a Slezska za časů Marie Terezie přišli k šlechtickým titulům. In: PANIC, Idzi, WANATOWICZ, Maria Wanda, eds. *Wieki stare i nowe*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2000, s. 93–109. ISBN 83-226-1005-X.
- MYŠKA, Milan. Migrantí z Haliče a jejich podíl na utváření dělnické třídy v uhelném průmyslu Moravské Ostravy ve 2. polovině 19. století. In: *Ostrava 4: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1967, s. 147–181.
- MYŠKA, Milan. Moravská Ostrava nejvýznamnějším střediskem těžkého průmyslu v českých zemích (1880–1918). In: JIŘÍK, Karel, ed. *Dějiny Ostravy*. Ostrava: Sřinga, 1993, s. 183–267. ISBN 80-85491-39-7.
- MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: sešit 5*. Opava: OPTYS, 1996. ISBN 80-85819-86-4.
- MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: sešit 10*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1998. ISBN 80-7042-502-4.
- NOVÁKOVÁ, Olga. Úmrtnost kojenců a mladších dětí v 19. a 1. polovině 20. století. *Demografie*. 2003, roč. 45, č. 3, s. 177–188.
- NOVOTNÝ, Josef a kol. *Paskov: 730 let*. Paskov: Obecní úřad Paskov, 1997. ISBN 80-238-2181-4.

- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a kol. *Pomístní jména v Čechách*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. Přípony u pomístních jmen v Čechách vzniklých sufixálních derivací ze jmen vlastních. *Naše řeč*. 1992, roč. 75, č. 3, s. 130–140. ISSN 0027-8203.
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a MALENÍNSKÁ, Jitka. *Slovník pomístních jmen v Čechách: úvodní svazek*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0798-9.
- PANIC, Idzi. Uposażenie ziemskie rodziny Czelo z Czechowic za panowania Piastów: z badań nad drogami awansu i uposażeniem majątkowym szlachty cieszyńskiej w czasach piastowskich 1290–1653. In: *Średniowiecze polskie i powszechne 3*. Katowice: Uniwersytet Śląski, 2004, s. 230–262. ISSN 2080-492X.
- PAVELEK, Rudolf. *100 let elektrické tramvaje v Ostravě: od Sanoku k Astře, 1901–2001*. Ostrava: Dopravní podnik Ostrava, 2001. ISBN 80-238-6933-7.
- PAVLICA, Tomáš. Fridolín Gemrot. In: MYŠKA, Milan, DOKOUPIL, Lumír a BARTEČEK, Ivo, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: sešit 1*. Opava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1993, s. 36. ISBN 80-85819-05-8.
- PAVLÍK, Zdeněk a KALIBOVÁ, Květa. *Mnohojazyčný demografický slovník (český svazek)*. Praha: Česká demografická společnost, 2005. Acta demographica XV. ISBN 80-239-4864-4.
- PILNÁČEK, Josef. *Staromoravští rodové*. 5. vyd. Brno: PhDr. Ivo Sperát, 2011. ISBN 978-80-904312-8-7.
- PINDUR, David. „Si Deus pro nobis, quis contra nos?“. rod Oppersdorffů jako reprezentant barokního katolicismu v nižším stavovském panství Frýdek. In: BRŇOVJÁK, Jiří, GOJNICZEK, Waclaw a ZÁŘICKÝ, Aleš, eds. *Šlechtic v Horním Slezsku: vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.–20. století) = Szlachcic na Górnym Śląsku: relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku (XV-XX wiek)*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, s. 197–222. Nobilitas in historia moderna; tomus 5. ISBN 978-80-7368-936-0.
- PITRONOVÁ, Blanka. *Haličské migrace na Ostravsko*. Opava: Slezský ústav ČSAV, 1979. Studie o vývoji průmyslu a průmyslových oblastí, sv. 7.
- PITRONOVÁ, Blanka. Ostravsko za válečných tažení v době třicetileté války. In: *Ostrava 15: příspěvky k dějinám a výstavbě Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Profil, 1989, s. 131–168. ISBN 80-7034-034-7.
- PIX, Alois. Der sociale Wohnungsbau im Eisenwerk Witkowitz. *Der Bau II*. 1943, roč. 39, č. 1, s. 13–15.
- PÍŠA, Antonín, M. Tři knihy veršů. *Sever a východ*. 1927, roč. 3, č. 6, s. 233–240.
- POLÁŠEK, Jaromír. *Dřevěné kostely a kaple Moravy a Slezska*. Český Těšín: Agave, 2001. ISBN 80-86160-49-1.
- POLÁŠEK, Jaromír. *Přehled událostí obce Žabeň 1410–2010*. Český Těšín: Obec Žabeň, 2010. ISBN 978-80-254-7408-2.
- POLÍVKOVÁ, Alena. *Naše místní jména a jak je užívat*. 2. vydání. Praha: Euromedia Group, 2007. Edice Universum. ISBN 978-80-242-1940-0.
- POURSIN, Jean-Marie. *Ludność świata*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976.

- PRIX, Dalibor. Kostel sv. Kateřiny: Hrabová. In: CHAMONIKOLA, Kaliopi, ed. *Od Gotiky k renesanci: výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550, IV. Opava*. Brno: Moravská galerie v Brně, 1999, s. 34–37. ISBN 80-7027-096-9.
- PRÍK, Richard. 1267 závěť Bruna ze Schauenburku, olomouckého biskupa. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena, red. *Ostrava: počátky a vývoj středověkého města*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017, s. 9–15. ISBN 978-80-906618-4-4.
- PYTLÍK, Radko. Vilém Závada. *Česká literatura*. 1975, roč. 23, č. 5, s. 411–424.
- RADIMSKÝ, Jiří. Berňová registra moravská z první poloviny 16. století. *Časopis Matice moravské*. 1957, roč. 76, č. 3–4, s. 288–383.
- ROHLOVÁ, Eva. Středověká Ostrava, 1267–1437. In: PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. *Ostrava*. Ostrava: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 31–50. ISBN 978-80-7422-240-5.
- ROSOVÁ, Romana. Dřevěné kostely v okrese Frýdek-Místek – 1. část. *Práce a studie Muzea Beskyd: společenské vědy*. 2012, č. 24, s. 1–26. ISSN 1804-1116.
- ROSOVÁ, Romana. Dřevěné kostely v okrese Frýdek-Místek – 2. část. *Práce a studie Muzea Beskyd: společenské vědy*. 2013, č. 25, s. 1–26. ISSN 1804-1116.
- ROSOVÁ, Romana. *Dřevěné kostely Slezska a severovýchodní Moravy*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-85034-79-0.
- ROSOVÁ, Romana. Historie zámeckého areálu v Paskově. In: *Práce a studie muzea Beskyd*. 2009, č. 21, s. 1–26. ISBN 978-80-86166-27-6.
- ROSOVÁ, Romana a LYSEK, Miroslav. *Dřevěné kostely, kaple a zvoničky Těšínska a severovýchodní Moravy*. Paskov: Město Paskov 2015. ISBN 978-80-260-8636-9.
- ROSOVÁ, Romana a STRAKOŠ, Martin. Jak fénix z popela... Historie a obnova památného dřevěného kostela sv. Kateřiny v Ostravě-Hrabové. In: *Ostrava 29: sborník příspěvků k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2015, s. 293–317. ISBN 978-80-906091-2-9.
- ROUBÍK, František. *Revoluční rok 1848 a rolnictvo*. Praha: Orbis, 1955. Společenské vědy, sv. 31.
- RŮŽIČKOVÁ, Jiřina a ŠKRABAL, Josef a kol. *Historický lexikon obcí České republiky 1969–2005: II. díl*. Praha: Český statistický úřad, 2006. ISBN 80-250-1311-1.
- SAHEB, Jan. Beneš a Dobeš Černohorští z Boskovic v zápase o lenní statek Paskov v poslední třetině 15. století: kauza obležení paskovské tvrze v roce 1484. *Těšínsko*. 2017, roč. 60, č. 1 (v tisku).
- SAHEB, Jan. *Dějiny Paskova*. Ostrava: Montanex, 2017 (v tisku).
- SAHEB, Jan a MÜLLER, Karel. *Galerie držitelů Paskova*. Paskov: Město Paskov, 2015. ISBN 978-80-260-7701-5.
- SEDLÁČKOVÁ, Hedvika a ZEZULA, Michal. Archeologický výzkum při obnově kostela sv. Kateřiny v Ostravě-Hrabové. In: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2014*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2014, s. 144–149. ISBN 978-80-85034-85-1.
- SEĎA, Radomír. Šídlovec. In: JEMELKA, Martin, ed. *Ostravské dělnické kolonie III: závodní kolonie Vítkovických železáren a dalších průmyslových podniků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015, s. 25–65. ISBN 978-80-7464-754-3.

- SEKERA, Václav. *Obyvatelstvo českých zemí v letech 1754–1918: I. díl. 1754–1865*. Praha: Český statistický úřad, 1978.
- SCHWOY, Franz Joseph. *Topographie vom Markgrathum Mähren*. Wien: Gedruckt bey Joseph Hraschanzky k. k. deutsch-und hebrätscher Hofbuchdrucker und Buchhändler, 1794.
- SIVEK, Alois. *Polní kvítí: metodický text*. Ostrava: Krajská lidová knihovna, 1957.
- SKÁCEL, Richard. Poddanství na Paskovsku. *Selský archiv*. 1916, roč. 10, č. 3–4, s. 35–37, 76–78.
- SKŘIVAN, Aleš. *Evropská politika 1648–1914*. Praha: Aleš Skřivan ml., 1999. ISBN 80-902261-3-2
- SKÝPALA, Marek. *Obrana národa na Ostravsku*. Přerov: Šárka, 2002. ISBN 80-86584-02-X.
- SLAVÍK, František August. Zrušení roboty na Moravě roku 1848. *Časopis Matice moravské*. 1898, roč. 22, s. 263–270.
- SLAVÍK, Vladimír, SLEPIČKA, Martin a SLÍVA, Milan. *Hrabová v období druhé světové války: fakta a vzpomínky*. Ostrava: Statutární město Ostrava – městský obvod Hrabová, 2015.
- SLÁMA, František. *Vlastivědné putování po Slezsku: obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského a pruského Slezska*. Praha: Jan Otto, 1886.
- SLEPIČKA, Martin. *Kostel svaté Kateřiny Alexandrijské v Ostravě-Hrabové*. Ostrava: Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová, 2015. ISBN 978-80-260-9124-0.
- STENZL, Karl. Předvěký hrob v Hrabové. *Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*. 1901, XVIII, č. 1, s. 29.
- STIBOR, Jiří. *Stará Bělá 1272–1918*. Ostrava: Úřad městského obvodu Ostrava-Stará Bělá, 1997. ISBN 80-238-1606-3.
- STIBOR, Jiří. *Syrakovský (Sirakovský, Sierakowski) z Pěrkova*. In: MYŠKA, Milan a DOKOUPIL, Lumír, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: sešit 5*. Opava: OPTYS, 1996, s. 113. ISBN 80-85819-86-4.
- STIBOR, Jiří a kol. *Dějiny Krmelína*. Brušperk: Obecní úřad v Krmelíně, 1997.
- STRAKOŠ, Martin. *Průvodce architekturou Ostravy = Ostrava architecture guide*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-85034-54-7.
- SVOZIL, Oldřich. *Stručné dějiny katolických kostelů ve farnosti ostravské*. Ostrava: Eduard Hurník, 1970.
- SZCZUCKI, Lech. *Solitudo Moraviana: Andrzej Dudycz w Paskowie 1577–1579. Odrodzenie i Reformacja w Polsce*. 1991, roč. 36, s. 103–131. ISSN 0029-8514.
- SZCZUCKI, Lechus a SZYMAŃSKI, Nicolaus, eds. *Andreas Dudithius epistulae, pars VI (1577–1580)*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2002. ISBN 963-446-240-5.
- ŠALDA, František Xaver. *Z období Zápisníku II*. Praha: Odeon, 1988.
- ŠEBÁNEK, Jindřich. Český diplomatář. In: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity: C, řada historická*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 1955, s. 44–54.
- ŠIMÍČEK, Petr. Role popraveného Jana Buchala z Ostravy v monstrprocesu s Miladou Horákovou a spol. v roce 1950. In: *Ostrava 22: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 2005, s. 211–249. ISBN 80-86904-05-9.

- ŠIMEK, František. *Slovníček staré češtiny*. Praha: Matice česká, 1947.
- ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Vestfálský mír a česká otázka*. Praha: Academia nakladatelství Československé akademie věd, 1968.
- ŠMERDA, Milan. Ostrava a Ostravsko za povstání v roce 1766. In: *Ostrava 18: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1997, s. 195–225. ISSN 0232-0967
- ŠMILAUER, Vladimír. *Vodopis starého Slovenska*. Praha: Učená společnost Šafaříkova, 1932. Práce Učené společnosti Šafaříkovy v Brně, sv. 9.
- ŠRÁMEK, Rudolf. Vznik jména Ostravy a připojených obcí. In: *Ostrava 6: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil Ostrava, 1973, s. 279–292.
- ŠTOVÍČEK, Ivan a kol. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*. Praha: Archivní správa ministerstva vnitra ČR, 2002. ISBN 80-86466-00-0.
- TEJKAL, Jan. Prapory městských obvodů Ostravy. *Vexilologie*. 1995, roč. 96, s. 1851–1860.
- TENORA, Jan a FOLTYNOVSKÝ, Josef. *Bl. Jan Sarkander: jeho život, doba a blahoslavení*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1920.
- TREFULKA, Jan. Syntézy 1962: nad několika knížkami poezie. *Host do domu*. 1963, roč. 10, č. 2, s. 54–57.
- TUREK, Adolf. Čeští Bratři v okolí Ostravy. In: *Ostrava 16: příspěvky k dějinám a výstavbě Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1991, s. 319–324. ISBN 80-900578-8-8.
- TUREK, Adolf. Konec bratrských sborů v Místku a v Rychalticích. *Naše Valašsko*. 1941, roč. 7, č. 4, s. 153
- URBANEC, Jiří. Statečný disident Jaromír Šavrda. In: *Ostrava 17: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*. Ostrava: Tilia, 1995, s. 395–403. ISBN 80-7188-013-2.
- URBÁNKOVÁ, Libuše, ed. *Povstání na Moravě v roce 1619: z korespondence moravských direktorů*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR, 1979.
- VESELSKÁ, Jiřina. *Dřevěné kostely v Beskydech a Pobeskydí*. Frýdek-Místek: Muzeum Beskyd, 1994. ISBN 80-901-098-9-6.
- VESELSKÁ, Jiřina. *Dřevěné kostely v okolí Frýdku-Místku*. Frýdek-Místek: Vlastivědný ústav, 1969.
- WOLNY, Gregor. *Die Markgrafschaft Mähren: topographisch, statistisch und historisch geschildert, sv. I*. Brünn: K. Winiker, 1835.
- WOLNY, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften: 1, Abtheilung, Olmützer Erzdiöcese, III Band*. Brünn: Kommission der Ritsch und Grosseschen Buchhandlung, 1859.
- WREDE, Alphons von. *Geschichte der K. und K. Wehrmacht: die Regimente, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts. I. Band*. Wien: L.W. Seidel & Sohn, 1898.
- ZÁŘICKÝ, Aleš a kol. (ed.). *Lumír Dokoupil: z díla historického demografa*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-760-4.

- ZÁVADA, Vilém. *Básně (Panychida, Siréna, Cesta pěšky, Hradní věž, Na prahu)*. Ediční příprava, komentáře a vysvětlivky I. Málková. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Česká knižnice. ISBN 80-7106-824-1.
- ZÁVADA, Vilém. *Cesta pěšky*. Praha: Melantrich, 1937.
- ZÁVADA, Vilém. *Hradní věž*. Praha: Melantrich, 1940.
- ZÁVADA, Vilém. *Jeden život*. Praha: Československý spisovatel, 1962.
- ZÁVADA, Vilém. *Krajina a lidé mého srdce*. Ostrava: Profil, 1975.
- ZÁVADA, Vilém. *Krajina a lidé mého srdce*. 2. dopl. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1980.
- ZÁVADA, Vilém. *Město světla*. Praha: Československý spisovatel, 1950.
- ZÁVADA, Vilém. *Na prahu*. Praha: Československý spisovatel, 1970.
- ZÁVADA, Vilém. *Panychida*. Praha: A. Srdce, 1927.
- ZÁVADA, Vilém. *Polní kvítí*. Praha: Československý spisovatel, 1955.
- ZÁVADA, Vilém. *Živote díky*. Praha: Československý spisovatel, 1977.
- ZÁVODNÁ, Michaela. *Koleje a město: problematika městské kolejové dopravy ve vybraných moravských a slezských městech v letech 1850–1918*. České Budějovice: Bohumír Němec – Veduta, 2016. ISBN 978-80-88030-15-7.
- ZELINSKÝ, Miroslav. Jaromír Šavrda. In: MYŠKA, Milan, DOKOUPIL, Lumír a BARTEČEK, Ivo, eds. *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: sešit 1*. Opava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1993, s. 102–103. ISBN 80-85819-05-8.
- ZUBER, Rudolf. *Osudy moravské církve v 18. století, I. díl*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987.
- ZUBER, Rudolf. *Osudy moravské církve v 18. století, II. díl*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003. ISBN 80-7266-156-6.
- ŽÁČEK, Rudolf. Hrad Hukvaldy za třicetileté války. *Těšínsko*. 1992, roč. 35, č. 4, s. 8. ISSN 0139-7605.

Vysokoškolské kvalifikační práce, rukopisy

- BARTONÍK, Bohuslav. *Paskovské panství*. Brno, 1962. Rukopis.
- BAŘINOVÁ, Eva. *Populační vývoj obce Hrabové před první světovou válkou*. Ostrava, 1985. Magisterská diplomová práce. Pedagogická fakulta v Ostravě.
- KOLLÁROVÁ, Kateřina. *Dějiny školství v obci Hrabová*. Olomouc, 2010. Magisterská diplomová práce. Pedagogická fakulta. Univerzita Palackého v Olomouci.
- MICHALKOVIČ, Jaroslav. *Chtěli mít ze synů doktory*. Podklad ke kronikářskému zápisu za rok 2015. Ostrava, 2016. Rukopis.
- PAVLÍK, Vladimír. *Počátky vzniku obce (farnosti) Hrabová*. Olomouc, 2007. Seminární práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta.
- PAVLÍKOVÁ, Pavla. *Dějiny hrabovské farnosti*. Olomouc, 2000. Ročníková seminární práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta.
- SLEPIČKA, Jan. *Hydronymie Ostravska*. Ostrava, 2014. Magisterská diplomová práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Filozofická fakulta.

- SLEPIČKA, Jan. *Toponymie na katastru Ostravy-Hrabové v historické perspektivě*. Ostrava, 2012. Bakalářská práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Filozofická fakulta.
- SLEPIČKA, Martin. *Hrabovský lazaret v letech 1914–1915*. Ostrava, 2016. Poster. Ostravská univerzita. Filozofická fakulta.
- STANĚK, Radim. *Kostel sv. Kateřiny*. Olomouc, 2010. Seminární práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta.
- VACULÍK, David. *Urbanonymie vybraných jmen Moravy a Slezska (její vznik, vývoj, systém a klasifikace)*. Brno, 2014. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.
- VÁCLAVÍKOVÁ, Lucie. *Hodnocení území na bývalých rybníčních plochách ve Slezsku*. Olomouc, 2013. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Přírodovědecká fakulta.
- ZÁVODNÁ, Michaela. *Role městské dopravy při budování moderního industriálního velkoměsta (na příkladu Ostravy)*. Ostrava, 2008. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta. Ostravská univerzita v Ostravě.
- ZELINOVÁ, Veronika. *Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské – památka lidové architektury a její obnova po destrukci požárem*. Ostrava, 2012. Bakalářská práce. Ostravská univerzita v Ostravě. Filozofická fakulta.

Denní tisk, podnikové časopisy, informační zpravodaje

- ANONYM. Autostráda Mor. Ostrava-Paskov. *Duch času*, 18. 7. 1937, roč. 39, č. 167, s. 5.
- ANONYM. Cyklostezka Hrabová – ulice Mostní (sil. II/478). *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2011, č. 5, s. 3.
- ANONYM. Černí šerifové v akci. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1993, č. 1, s. 1.
- ANONYM. Dopadení jednoho z pachatelů vloupání do kostela v Hrabové. *Duch času*, 25. 1. 1930, roč. 32, č. 21, s. 5.
- ANONYM. Feierliche Übergabe der Gefolgschaftssiedlung in Groß-Grabau am 24. Oktober 1941. *Witkowitzner Werksruf*. 1941, Jg. 2, s. 11–12.
- ANONYM. Kotelna Šídlovec zrušena. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1995, č. 4, s. 2.
- ANONYM. Líbí se vám? *Jiskra*, 14. 3. 1959, roč. 15, č. 19, s. 6.
- ANONYM. Likvidace haldy Hrabová?. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1996, č. 1, s. 1–2.
- ANONYM. Lupiči v obecním kostele v Hrabové. *Duch času*, 13. 8. 1936, roč. 38, č. 188, s. 5.
- ANONYM. Milionáři na Šídlovci. *Jiskra*, 23. 8. 1947, roč. 3, č. 34, s. 3.
- ANONYM. Na ustavujícím jednání zastupitelstva byli zvoleni. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2014, č. 6, s. 1.
- ANONYM. Naše zastupitelstvo pro období do roku 2010. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2006, č. 7, s. 1.

ANONYM. Nejvýznamnější historická událost roku. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 7, s. 1.

ANONYM. O nájemném v nových bytech. *Jiskra*, 9. 4. 1949, roč. 5, č. 15, s. 7.

ANONYM. Odešel z našich řad. *Jiskra*, 6. 10. 1982, roč. 38, č. 40, s. 2.

ANONYM. Opravy v agentuře CITY. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1992, č. 4, s. 1.

ANONYM. Ostravský okres postaví novou silnici. *Duch času*, 7. 2. 1936, roč. 38, č. 32; s. 2.

ANONYM. Ostravský uhelný revír zásobárnou Protektorátu. *České slovo*, 28. 5. 1939, roč. 11, č. 14, nestr.

ANONYM. Otevřeme novou školu. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1999, č. 1, s. 4.

ANONYM. Páté výročí závodních jeslí v Hrabové. *Jiskra*, 15. 2. 1958, roč. 14, č. 13, s. 3.

ANONYM. Plán, který můžeme pochválit. *Duch času*, 17. 6. 1938, roč. 40, č. 141, s. 3.

ANONYM. Program oslav 700 let Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1997, č. 3, s. 1.

ANONYM. Rozdávali erby. *Moravskoslezský večerník*, 11. 11. 1994, roč. 4, č. 221, s. 1.

ANONYM. Schůze obecního zastupitelstva v Hrabové. *Duch času*, 13. 3. 1927, roč. 29, č. 61, s. 5.

ANONYM. Uplynulo 100 let od založení hasičského sboru v Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1996, č. 3, s. 1.

ANONYM. Ustavující jednání nového zastupitelstva. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 8, s. 1.

ANONYM. Úspěšná generálka. *Jiskra*, 26. 9. 1979, roč. 35, č. 39, s. 2.

ANONYM. Územní plán Ostravy. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1994, č. 3, s. 1–2.

ANONYM. Velká loupež v Hrabové. *Duch času*, 3. 1. 1931, roč. 33, č. 1, s. 4.

ANONYM. Víte, že ????. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1992, č. 1, s. 2.

ANONYM. Vítkovické doly provedou vrt na uhlí. *České slovo*, 24. 5. 1939, roč. 11, č. 141, s. 2.

ANONYM. Vloupání do obecní pokladny v Hrabové. *Duch času*, 6. 6. 1929, roč. 31, č. 134, s. 5.

ANONYM. Volba rady a starosty Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1998, č. 6, s. 1.

ANONYM. Vybrali jsme z jednání rady. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2012, č. 5, s. 2.

ANONYM. Vzorné řešení bytové otázky. 210 nových bytů. *České slovo* 13, 2. 11. 1941, č. 297, s. 4.

ANONYM. Z činnosti našich poslanců. *Duch času*, 17. 4. 1923, roč. 40, č. 92, s. 4.

ANONYM. Změna názvů obcí. *Opavský Týdenník*, 16. 12. 1903, roč. 34, č. 98, s. 2.

ANONYM. 350.000 Kč na regulaci v Hrabové. *Duch času*, 9. 4. 1935, roč. 37, č. 84, s. 2.

- BERVIC, Břetislav. Výměna bytů. *Jiskra*, 8. 12. 1951, roč. 7, č. 50, s. 11.
- BIOLEK, František. Abychom to měli u nás hezčí. *Jiskra*, 6. 5. 1950, roč. 6, č. 18, s. 11.
- BRODOVÁ, Jarmila. Výměna bytu. *Jiskra*, 7. 4. 1951, roč. 7, č. 15, s. 10.
- DAŇKO, Petr. Telefonizace Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1997, č. 2, s. 3.
- DVOŘÁK, Jan. Člověk si uvědomí, že něco má až ve chvíli, kdy něco ztratí. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 4.
- ELBEL, Čestmír. Již stoletá historie TJ Sokol Hrabová. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2008, č. 4, s. 1, 3.
- FARNÍKOVÁ, Libuše. Umíme bydlet?. *Jiskra*, 15. 7. 1950, roč. 6, č. 28, s. 11.
- FLÖSSEL, Karel. K čemu slouží lednička. *Jiskra*, 1. 12. 1951, roč. 7, č. 49, s. 10.
- GORYCZKOVÁ, Naděžda. Státní památkový ústav k obnově kostela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 3.
- HONUS, Aleš. Lidé věří: byl to žhář. *Moravskoslezský deník*, 3. 4. 2002, roč. 2, č. 78, s. 14. ISSN 1213-5577.
- HONUS, Aleš. Dřevěný kostel v Hrabové lehl popelem. *Moravskoslezský deník*, 3. 4. 2002, roč. 2, č. 78, s. 14. ISSN 1213-5577.
- HOUŽVIČKA, Miroslav. Kulturní komise připravuje řadu akcí. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2015, č. 2, s. 1–2.
- CHLEBOUNOVÁ, Mirka. V Hrabové začala stavba kostela. *Moravskoslezský deník*, 20. 6. 2003, roč. 3, č. 143, s. 10. ISSN 1213-5577.
- CHLUPATÝ, Bedřich. Krása letu, skoku, pohybu v přírodě. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2008, č. 3, s. 2.
- CHLUPATÁ, Věra. Nemůžu najít správná slova. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 1, 4.
- CHLUPATÝ, Bedřich. Svěcení kostela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 8, s. 1.
- JANKŮ, Robert. Jak to kdysi vypadalo v Hrabové. *Zpravodaj Dopravního podniku Ostrava a. s.* 2003, č. 3, s. 10.
- JUŘÁK, Petr. Vratimovská historie na starých fotografiích a pohlednicích. *Vratimovské noviny*. Vratimov: Město Vratimov, 2013, č. 2, s. 9.
- KELNAROVÁ, Jiřina. Ohlédnutí za předáním kostela veřejnosti. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 8, s. 1.
- KOSELA, Lumír. Krátce ze současnosti sboru dobrovolných hasičů. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1996, č. 3, s. 2.
- KOSELA, Lumír. Město Ostrava má nový územní plán. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2014, č. 4, s. 2.
- KOSELA, Lumír. Se starostou o besedě, bytech, o výstavbě. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1996, č. 5, s. 1–2.
- KOTÁSEK, Václav. Farníci jednali o obnově. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 3.
- KOTÁSEK, Václav. Informace o stavbě našeho kostela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2003, č. 5, s. 1.

- KOTÁSEK, Václav. O průběhu obnovy kostela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 8, s. 3.
- KRAJÍČEK, Vladimír. Stavíme nové byty. *Jiskra*, 12. 6. 1947, roč. 3, č. 24, s. 5.
- KUDELA, Petr. Dřevěný kostel čeká na vysvěcení. *Moravskoslezský deník*, 11. 11. 2004, roč. 15, č. 263, s. C/2. ISSN 1210-1168.
- KUDELA, Petr. Hrabová má opět svůj symbol. *Mladá fronta DNES*, 1. 11. 2004, roč. 15, č. 254, s. D/1. ISSN 1210-1168.
- KUDELA, Petr. Kostel v Hrabové bude otevřen za měsíc. *Mladá fronta DNES*, 29. 9. 2004, roč. 15, č. 227, s. C/5. ISSN 1210-1168.
- KUDELA, Petr. Kostel v Hrabové se dnes otvírá. *Mladá fronta DNES*, 30. 10. 2004, roč. 15, č. 253, s. C/4. ISSN 1210-1168.
- LIPINSKÁ, Eliška. Vřelý dík dárcům a koledníkům. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 2, s. 1.
- MACURA, Vladimír. Práh jara a zimy. *Zemědělské noviny*, 19. 1. 1978, roč. 33, [č. 13], s. 3.
- NAĎ, Rostislav. K palčivým problémům Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2009, č. 2, s. 1, 3.
- NAĎ, Rostislav. Slavnostní otevření sportovního areálu v ZŠ. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2001, č. 6, s. 4.
- NAĎ, Rostislav. Slovo starosty. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2015, č. 1, s. 1.
- NAĎ, Rostislav. Slovo starosty na prahu roku. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2014, č. 1, s. 1.
- OCHOTNÍCI Z „DIVADLA U LÍPY“. Tradice ochotnického divadla v Hrabové. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2003, č. 5, s. 4.
- OLŠOVSKÁ, Ivana. Nájemné je nutno platit. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1998, č. 3, s. 2.
- PAVELKA, Petr. Hrabová má nového tajemníka. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2015, č. 5, s. 1.
- PAVELKA, Petr. Starostou Hrabové se stal Igor Trávníček. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2016, č. 1, s. 1–2.
- PERDOCH, Jaroslav. Hrabová má nový kostel. *Moravskoslezský deník*, 1. 11. 2004, roč. 4, č. 254, s. 1, 11. ISSN 1213-5577.
- RADA MĚSTSKÉHO OBVODU HRABOVÁ. Vážený spoluobčane. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1992, č. 1, s. 1.
- RUNDT, Bohumil. K průmyslové zóně Hrabová. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 3, s. 1.
- RUNDT, Bohumil. Slovo našeho starosty. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 4.
- RUNDT, Bohumil a ZYCH, Tomáš. Zájemcům, kteří budou kupovat byt. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1995, č. 1, s. 1–2.
- SIUDA, Pavel. Kostel sv. Kateřiny povstal z popela. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2004, č. 7, s. 1–2.

- SLEPIČKA, Martin. Hrabovské kříže. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2014, č. 6, s. 2.
- SLEPIČKA, Martin. Svatá Kateřina Alexandrijská, patronka naší obce. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2017, č. 1, s. 5.
- SLEPIČKA, Martin. Vznik a výstavba základní školy na Šídlovci. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2015, č. 4, s. 4.
- SLÍVA, Milan. Další informace k pomníku strážmistra Františka Janhuby. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2017, č. 2, s. 14.
- SLÍVA, Milan. Vzpomínka na hrdinu, který při službě Hrabové položil svůj život, aneb příběh Františka Janhuby. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2016, č. 4, s. 8–9.
- STÁREK, Břetislav. Změna dodavatele tepla na Šídlovci. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 1995, č. 5, s. 3.
- ŠÍMOVÁ, Helena. Ke stížnosti z kotelny Šídlovec. *Jiskra*, 3. 2. 1988, roč. 54, č. 5, s. 3.
- ŠNÁBL, Jiří. Ze zprávy HZS Moravskoslezského kraje. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2002, č. 3, s. 3.
- TEJKAL, Jan. Obecní symboly městských obvodů Ostravy. *Moravskoslezský den: den na víkend*, 11. 3. 1995, roč. 6, č. 60, s. 9.
- TELINGEROVÁ, Renata. Stručně krátké pohledy do stoleté historie sboru hasičů. *Hrabovské listy*, 1996, č. 3, s. 1–2.
- ŽIŽKA, Petr. Hasiči velkolepě oslavili 120 let od svého založení. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2016, č. 4, s. 3.
- ŽIŽKA, Petr. „Odtržení od Ostravy-Jihu byla správná cesta,“ říká Bohumil Rundt. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2017, č. 3, s. 5.
- ŽIŽKA, Petr. „Táhněte spolu za jeden provaz,“ radí nový tajemník Socha. *Hrabovské listy*. Ostrava: Úřad městského obvodu Hrabová, 2016, [č. 2], s. 5.

Orální historie

- Rozhovor s Milanem Březinou, Ostrava-Hrabová, 11. března 2017.
- Rozhovor s Mgr. Rostislavem Gromnicou, Ostrava-Hrabová, 31. března 2017.
- Rozhovor s MUDr. Rostislavem Gromnicou, Ph.D., Ostrava-Hrabová, 31. března 2017.
- Rozhovor s Miroslavem Houžvičkou, Ostrava-Hrabová, 10. dubna 2017.
- Rozhovor s Ing. Věrou Chlupatou, Ostrava-Hrabová, 5. července 2015.
- Rozhovor s Ing. Bedřichem Chlupatým, Ostrava-Hrabová, 5. července 2015.
- Rozhovor s Ing. Bedřichem Chlupatým, Ostrava-Hrabová, 12. března 2017.
- Rozhovor s Ludvíkem Ličkou, Ostrava-Hrabová, 27. dubna 2017.
- Rozhovor s Vlastou Mynářovou, Ostrava-Hrabová, 2. února 2014.
- Rozhovor s R.D. Mgr. Vladimírem Pavlíkem, Ostrava-Hrabová, 9. srpna 2015.
- Rozhovor s Mgr. Pavlou Pavlíkovou, Ostrava-Hrabová, 19. června 2015.
- Rozhovor s Ing. Bohumilem Rundtem, Ostrava-Hrabová, 4. května 2017.
- Rozhovor s Annou Ryšanovou, Ostrava-Hrabová, 28. prosince 2014.
- Rozhovor s Annou Ryšanovou, Ostrava-Hrabová, 27. dubna 2017.
- Rozhovor s Ing. Vladimírem Slavíkem, Ostrava-Hrabová, 15. března 2017.

Rozhovor s Ing. Vladimírem Slavíkem, Ostrava-Hrabová, 8. dubna 2017.
Rozhovor s Ing. Vladimírem Slavíkem, Ostrava-Hrabová, 13. dubna 2017.
Rozhovor s Mgr. Jiřím Slepíčkou, Ostrava-Hrabová, 10. července. 2015.
Rozhovor s Mgr. Jiřím Slepíčkou, Ostrava-Hrabová, 15. července. 2015.
Rozhovor s Janou Slepíčkovou, Ostrava-Hrabová, 2. února 2017.
Rozhovor s Marií Sněhotovou, Ostrava-Hrabová, 20. března 2015.
Rozhovor s Marií Sněhotovou, Ostrava-Hrabová, 23. června 2015.
Rozhovor s Marií Sněhotovou, Ostrava-Hrabová, 31. března 2017.
Rozhovor s Marií Stárkovou, Ostrava-Hrabová, 20. března 2015.
Rozhovor s Marií Stárkovou, Ostrava-Hrabová, 22. června 2015.
Rozhovor s Marií Stárkovou, Ostrava-Hrabová, 11. března 2017.
Rozhovor s R.D. Mgr. Adrianem Wykrętem, Ostrava-Hrabová, 14. dubna 2017.

Internetové stránky

ADÁMEK, Jakub. Ulice Karla Líby. In: *Junák – svaz skautů a skautek ČR* [online]. 23. 2. 2016. Dostupné z: <http://www.skautostrava.cz/lilie/osobnosti/ulice-karla-liby>.

ANONYM. Historie. In: *SH ČMS – Sbor dobrovolných hasičů Hrabová* [online]. s. d. Dostupné z: <http://h.fi.cz/historie/>.

ANONYM. Historie. In: *TJ SOKOL HRABOVÁ* [online]. 14. 6. 2016. Dostupné z: <http://www.fotbalklubhrabova.wbs.cz/Historie.html>.

ANONYM. Ostravice. In: *Atlas vodních toků povodí Odry* [online]. 2016. Dostupné z: https://www.pod.cz/atlas_toku/ostravice.html.

ANONYM. Síň slávy Dukla Praha 1948–2009: Jaroslav Vejvoda. In: *FK DUKLA PRAHA* [online]. 2017. Dostupné z: <http://www.fkdukla.cz/legendy.asp?legenda=34>.

ANONYM. Symboly – Hrabová. In: *Registr komunálních symbolů* [online]. 20. 1. 2005. Dostupné z: <https://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/b529aede-aed7-4a7d-83eb-cf159ab79330/>.

ANONYM. Zemřel dirigent a hudební pedagog Jaroslav Opěla. In: *novinky.cz* [online]. 1. 7. 2016. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/408180-zemrel-dirigent-a-hudebni-pedagog-jaroslav-opela.html>.

BAĎURA, Jaroslav. Výročí: 28. července 200 zemřel skaut a zakladatel oddílu BVÚ Karel Líba. In: *Magazín Patriot* [online]. 28. 7. 2016. Dostupné z: <http://www.patriotmagazin.cz/vyroci-28-cervence-2000-zemrel-skaut-a-zakladatel-oddilu-bvu-karel-liba/>.

BALETKA, Tomáš. Historie Hrachovce. In: *hrachovec.net* [online]. 4. 8. 2007. Dostupné z: <http://www.hrachovec.net/news/historie-hrachovce>.

BLANÁR, Petr. Kontrola ČIŽP ve společnosti Brembo s. r. o. In: *hrabova.info* [online]. 29. 4. 2017. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2017/04/29/kontrola-cizp-ve-spolecnosti-brembo-czech-r/>.

BOHÁČ, Břetislav. Ulice Karla Líby – nový název na mapě města Ostravy. In: *novinky.cz* [online]. 11. 11. 2014. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/vase-zpravy/moravskoslezsky-kraj/ostrava-mesto/1139-28068-ulice-karla-liby-novy-nazev-na-mape-mesta-ostravy.html>.

- BOHÁČ, Břetislav a FIRLA, Rost'a. Karel Líba – 90 let od narození: k 70. výročí tábornického oddílu BVÚ. In: *Ostrava blog – internetové noviny* [online]. 17. 11. 2014. Dostupné z: <http://ostravablog.cz/foto/karel-liba-90-let-od-narozeni/>.
- ČERMÁK, David. Psal si deníky, nepovolil ani pivo: tak Vejvoda vedl Duklu za tituly. In: *FK idnes.cz* [online]. 28. 8. 2014. Dostupné z: http://fotbal.idnes.cz/jaroslav-vejvoda-v-serialu-o-fotbalove-dukle-f3r-/fotbal.aspx?c=A140827_185505_fotbal_dc.
- DAVID, Jaroslav. Urbanonymum. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM>.
- DVOŘÁK, Jan. Změna v ČSSD v Ostravě i v Hrabové. In: *hrabova.info* [online]. 19. 4. 2017. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2017/04/19/zmena-cssd-ostrave-i-hrabove/>.
- GEBAUER, Jan. Břěh. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- GEBAUER, Jan. Habr. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- GEBAUER, Jan. Hurt. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- GEBAUER, Jan. Janoch. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- GEBAUER, Jan. Luh. In: *Slovník staročeský* [online]. 2008–2011. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.
- HROMÁDKOVÁ, Ilona. 120 let Sboru Dobrovolných Hasičů. In: *hrabova.info* [online]. 3. 7. 2017. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2016/07/03/120-let-sboru-dobrovolnych-hasicu/>.
- IVÁNEK, Jakub. Ostravské sochy #6. In: *msstavby.cz* [online]. 28. 5. 2016. Dostupné z: <http://www.msstavby.cz/ostravske-sochy-6-28-05-2016/>.
- JEDLIČKA, František. Četař aspirant, Ing. František Vašíček. In: *Spolek pro vojenská pietní místa* [online]. s.d. Dostupné z: <http://www.vets.cz/vpm/frantisek-vasicek-1627/>.
- KOL. AUT. Heslo „luh“. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>.
- KOL. AUT. Heslo „pít“. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>.
- KNAPPOVÁ, Miloslava. Chrématonymum. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CHR%C3%89MATONYMUM>.
- MENŠÍKOVÁ, Miroslava a KOPEČNÝ, Petr. Petr Alexej Olšanský. In: *Internetová encyklopedie dějin Brna* [online]. 31. 12. 2016. Dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=858.
- NĚMEC, Igor a PEČÍRKOVÁ. Heslo „nadymač“. In: *Staročeský slovník* [online]. 2008–2011. Dostupné z: <http://www.vokabular.ujc.cas.cz>.
- NĚMEC, Igor a PEČÍRKOVÁ, Jaroslava. Heslo „okružlý“. In: *Staročeský slovník* [online]. 2008–2011. Dostupné z: <http://www.vokabular.ujc.cas.cz>.
- NĚMEC, Igor a PEČÍRKOVÁ, Jaroslava. Heslo „pílití“. In: *Staročeský slovník* [online]. 2008–2011. Dostupné z: <http://www.vokabular.ujc.cas.cz>.

- NĚMEC, Igor a PEČÍRKOVÁ, Jaroslava. Heslo „píti“. In: *Staročeský slovník* [online]. 2008–2011. Dostupné z: <http://www.vokabular.ujc.cas.cz>.
- ORKÁČ, Radomír. Fotografie z výstavby Šidlovce (aktualizováno). In: *hrabova.info* [online]. 6. 11. 2016. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2016/11/06/fotografie-vystavby-sidlovce/>.
- ORKÁČ, Radomír. Karel Líba aneb ostravský Foglar. In: *hrabova.info* [online]. 23. 2. 2016. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2016/02/23/karel-liba-aneb-ostravsky-foglar/>.
- ORKÁČ, Radomír. Odborný poster k tématu hrabovského lazaretu. In: *hrabova.info* [online]. 15. 1. 2017. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2017/01/15/odborny-poster-k-tematu-hrabovskeho-lazaretu/>.
- PASTRŇÁK, Martin. Evropsky významná lokalita: Václavovická pískovna. In: *Obrazy z kroniky* [online]. 31. 10. 2007. Dostupné z: http://www.obrazyzkroniky.cz/clanky/vaclavovice/vaclavovicka-piskovna_.html.
- PLESKALOVÁ, Jana. Pomístní jméno (anoikononym, dříve též mikrotoponym, vlastní jméno nesídliště). In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/POM%C3%8DSTN%C3%8D%20JM%C3%89NO>.
- PLESKALOVÁ, Jana. Toponymum (vlastní jméno zeměpisné, geonymum). In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. Dostupné z: <http://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>.
- PLESKALOVÁ, Jana. Transonymizace. In: *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2012–2017. Dostupné z: <http://www.czechency.org/slovník/TRANSONYMIZACE>.
- PŘENDÍK, Petr. Hrabůvecká halda - od skládky k rekultivaci. In: *Ostrava-Jih: po stopách minulosti*. [online]. s. d. Dostupné z: <http://historie.ovajih.cz/hrabuvecká-halda-od-skladky-k-rekultivaci/>.
- PŘENDÍK, Petr. Kostel Panny Marie, královny posvátného růžence. In: *Ostrava-jih: po stopách minulosti* [online]. s. d. Dostupné z: <http://historie.ovajih.cz/kostel-panny-marie-kralovny-posvatneho-ruzence/>.
- PŘENDÍK, Petr. Letiště Hrabůvka. In: *Ostrava-jih: po stopách minulosti* [online]. s. d. Dostupné z: <http://historie.ovajih.cz/letiste-hrabuvka/>.
- PŘENDÍK, Petr. Řeka Odry a území Ostravy-Jihu. In: *Ostrava-Jih: po stopách minulosti*. [online]. s. d. Dostupné z: <http://historie.ovajih.cz/reka-odry-a-uzemi-ostravy-jihu/>.
- RIEDL, Eduard. Hrabovský mlýn. In: *hrabova.info* [online]. 28. 2. 2015. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/02/28/mlyn-v-hrabove/>.
- SLAVÍK, Vladimír. Dějiny školství v Hrabové. In: *Hrabovské noviny* [online]. 17. 8. 2016. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/z-historie-hrabove-a-okolnich-obci/dejiny-skolstvi-v-hrabove.html>.
- SLAVÍK, Vladimír. Dřívější starostové Hrabové. In: *Hrabovské noviny* [online]. 24. 3. 2016. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/hrabovske-noviny/drivejsi-starostove-hrabove.html>.

SLAVÍK, Vladimír. Hostinec U lípy. In: *Hrabovské noviny* [online]. 23. 2. 2017. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/udalosti-a-komentare/hostinec-u-lipy.html>.

SLAVÍK, Vladimír. Ještě k názvu „Závodova ulice“. In: *Hrabovské noviny* [online]. 8. 1. 2015. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/ostatni/jeste-k-nazvu-zavadova-ulice.html>.

SLAVÍK, Vladimír. Kdo byl Jan Buchal. In: *Hrabovské noviny* [online]. 7. 9. 2016. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/z-historie-hrabove-a-okolnich-obci/kdo-byl-jan-buchal.html>.

SLAVÍK, Vladimír. Mlýn v Hrabové. In: *Hrabovské noviny* [online]. 7. 3. 2015. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/z-historie-hrabove-a-okolnich-obci/mlyn-v-hrabove.html>.

SLAVÍK, Vladimír. Několik poznámek ke starostování Rostislava Nadě. In: *Hrabovské noviny* [online]. 19. 1. 2016. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/hrabovske-noviny/nekolik-poznamek-k-obdobi.html>.

SLAVÍK, Vladimír. O výrazných osobnostech Hrabové. In: *Hrabovské noviny* [online]. 28. 3. 2016. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/hrabovske-noviny/o-vyraznych-osobnostech-hrabove.html>.

SLAVÍK, Vladimír. Pamětní kniha obce Hrabová II - pokračování č. 7. In: *Hrabovské noviny*. [online]. 30. 8. 2015. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/pametni-kniha-obce-hrabova-ii/pametni-kniha-obce-hrabova-ii-132698.html>.

SLAVÍK, Vladimír. Park Viléma Závady. In: *Hrabovské noviny* [online]. 15. 5. 2015. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/zivot-a-dilo-vilema-zavady/park-vilema-zavady.html>.

SLAVÍK, Vladimír. Události v Hrabové r. 1945 - červenec. In: *Hrabovské noviny* [online]. 13. 6. 2016. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/hrabovske-noviny/udalosti-v-hrabove-r-1945-cervenec.html>.

SLAVÍK, Vladimír. Vilém Závada a Hrabová. In: *Hrabovské noviny* [online]. 1. 6. 2014. Dostupné z: <http://vladimirslavik.netstranky.cz/z-historie-hrabove-a-okolnich-obci/vilem-zavada-a-hrabova.html>.

SLEPIČKA, Jan a SLEPIČKA, Martin. *Místní jméno Hrabová*. In: *hrabova.info* [online]. 16. 02. 2015. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/02/16/mistni-jmeno-hrabova/>.

SLEPIČKA, Martin. *Evropsky významná lokalita Pilíky*. In: *hrabova.info* [online]. 28. 01. 2015. Dostupné z: <http://www.hrabova.info/2015/01/28/evropsky-vyznamna-lokalita-piliky/>.

SLEPIČKA, Martin. Hotel Ostravica v Hrabové. In: *hrabova.info* [online]. 10. 9. 2015. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/09/10/hotel-ostrovica-v-hrabove/>.

SLEPIČKA, Martin. Památník Františka Janhuby. In: *hrabova.info* [online]. 10. 4. 2015. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/04/10/pamatnik-frantiska-janhuby/>.

SLÍVA, Milan. Duchovní správci. In: *hrabova.info* [online]. 29. 10. 2014. Dostupné z: <http://www.hrabova.info/2014/10/29/duchovni-spravci/>.

SLÍVA, Milan. Hrabová a její rody, grunt č. 1, fojtství. In: *hrabova.info* [online]. 24. 10. 2014. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2014/10/24/hrabova-a-jeji-rody-grunt-c-1-fojtstvi/>.

SLÍVA, Milan. Hrabovský hrdina. In: *hrabova.info* [online]. 5. 12. 2014. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2014/12/05/hrabovsky-hrdina>.

SLÍVA, Milan. Socha mistra Jana Husa. In: *hrabova.info* [online]. 9. 6. 2015. Dostupné z: <https://www.hrabova.info/2015/06/09/socha-mistra-jana-husa/>.

ŠIMEK, František. Hurt. In: *Slovník staročeský* [online]. 2006–2006. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

ŠIMEK, František. Ščuka. In: *Slovník staročeský* [online]. 2006–2006. Dostupné z: <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Bezděk. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. Dostupné z: <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/1463>.

ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Bocány. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. Dostupné z <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/15335>.

ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Bočan. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. Dostupné z <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/13903>.

ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Břeh. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. Dostupné z <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/51>.

ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Červenec. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. Dostupné z <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/7139>.

ŠIPKOVÁ, Milena a kol. Hurtík. In: *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* [online]. 2014–2017. Dostupné z: <http://spjms.ujc.cas.cz/entry/15160>.

ŠTĚPÁN, Marek. Kostel vstal jak Fénix z popela: Obnovený vyhořelý kostelík dostal cenu Český interiér 2006. In: *Christnet.cz* [online]. 25. 4. 2006. Dostupné z: http://www.christnet.eu/clanky/3524/kostel_vstal_jak_fenix_z_popela.url.

Katastrální mapa ČR. In: *Český úřad zeměměřický a katastrální* [online]. 2017. Dostupné z: <http://geoportal.cuzk.cz>.

Mapa ČR. In: *Mapy.cz* [online]. 2017. Dostupné z: <http://www.mapy.cz>.

Mapa ČR. In: *Mapy Google* [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.google.cz/maps>.

Mapy leteckého snímkování z roku 1949. In: *CENIA, česká informační agentura životního prostředí* [online]. 2009. Dostupné z: <http://kontaminace.cenia.cz/>.

Mapy 2. vojenského mapování. In: *mapire.eu* [online]. 2006. Dostupné z: <http://mapire.eu/en/map/secondsurvey/>.

Mapy 3. vojenského mapování. In: *mapire.eu* [online]. 2009. Dostupné z: http://mapire.eu/en/map/hkf_75e/.

Seznam vyobrazení

Obr. 1. Testament olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku, 29. listopadu 1267 – Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. ClA9, inv. č. 788; Arcibiskupství olomoucké.

Obr. 2. Testament olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku (detail), 29. listopadu 1267 – Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. ClA9, inv. č. 788; Arcibiskupství olomoucké.

Obr. 3. Listina olomouckého biskupa Dětricha z Hradce, 2. srpna 1297 – Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. EIa3, inv. č. 938; Arcibiskupství olomoucké.

Obr. 4. Kniha protokolů lenního soudu (detail), 1378 – Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Lenní dvůr Kroměříž, sign. Nové číslo 2, inv. č. 361, pag. 45; Arcibiskupství olomoucké.

Obr. 5. Erb rodu Wolfenberků – PILNÁČEK, Josef. Staromoravští rodové. 5. vyd. Brno: PhDr. Ivo Sperát, 2011, s. 134. ISBN 978-80-904312-8-7.

Obr. 6. Olomoucký biskup Stanislav I. Thurzo (fiktivní portrét), 1593 – Olomoucký biskup Stanislav Thurzo. Dřevoryt Jana Willenbergra ze „Zrcadla slavného markrabství moravského“ Bartoloměje Paprockého. In: Wikimedia Commons [online]. 13. 4. 2012. Dostupné z: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/88/Thurzo.jpg>.

Obr. 7. Kupní smlouva Jana Skály z Doubravky a Hradiště (detail), 30. září 1534 – Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Lenní dvůr Kroměříž, sign. SIa25, inv. č. 321; Arcibiskupství olomoucké.

Obr. 8. Listina olomouckého biskupa Stanislava I. Thurza povolující směnu paskovského léna za městečko Dědice s příslušenstvím (detail), 28. září 1538 – Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. GIIC5, inv. č. 1248; Arcibiskupství olomoucké.

Obr. 9. Erb Ctibora Syrakovského z Pěrkova, nejvyššího písaře Markrabství moravského, rytířský sál brněnské Nové radnice, konec 16. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 31.

Obr. 10. Mapa zemské hranice na řece Ostravici, vesnice Velká Hrabová, 1739 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka map a plánů, inv. č. 1678.

Obr. 11. Mapa sporné hranice mezi Moravou a Slezskem na řece Ostravici, hrabovská vesnice (detail), 1756 – Zemský archiv v Opavě, Královský úřad Opava, sign. 22/3, kart. 858, inv. č. 1304.

Obr. 12. Rekonstrukce podoby hrabovské fary v letech 1781–1833, dvacátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 97.

Obr. 13. Mapa velkohrabovských nemovitostí, 1809 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka map a plánů, inv. č. 1460.

Obr. 14. Budova hrabovské fary dle stavu po roce 1833, dvacátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 97.

Obr. 15. Mapa stabilního katastru, císařský otisk, Velká Hrabová, 1833 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka map a plánů, inv. č. 1461.

Obr. 16. Mapa stabilního katastru, císařský otisk, Velká Hrabová, hrabovské fojtství (detail), 1833 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka map a plánů, inv. č. 1461.

Obr. 17. Mapa stabilního katastru, císařský otisk, Velká Hrabová, farní okrsek (detail) 1833 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka map a plánů, inv. č. 1461.

Obr. 18. Zámek v Paskově, pohled od východu, počátek 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 31.

- Obr. 19. Zámek v Paskově, pohled od jihovýchodu, počátek 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 31.
- Obr. 20. Katastrální mapa Velké Hrabové, severní část obce (detail), 1876* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, inv. č. 1464.
- Obr. 21. Katastrální mapa Velké Hrabové, 1876* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, inv. č. 1464.
- Obr. 22. Řeka Ostravice po povodni, 1894* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 236.
- Obr. 23. Budova tzv. staré školy, počátek 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 101.
- Obr. 24. Velká Hrabová, po 1904* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-50-1/2.
- Obr. 25. Starosta obce Antonín Adámek během 1. světové války ve své kanceláři v domě č. 31, 1914–1918* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 171.
- Obr. 26. Vojenský lékař MUDr. Josef Adámek na frontě při návštěvě rakouského polního maršála Franze Conrada von Hötzendorfa, 1914–1918* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 198.
- Obr. 27. Sázání „Lípy svobody“ naproti hostinci U lípy, 4. května 1919* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 246.
- Obr. 28. Pohled na střed Hrabové, dvacátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 447.
- Obr. 29. Pohled na vysušené rybníky, dvacátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 7.
- Obr. 30. Dřevěná lávka přes řeku Ostravici, dvacátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 148.
- Obr. 31. Dům hrobníka u hrabovského hřbitova z roku 1909, dvacátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 6.
- Obr. 32. Původní hrabovské dřevěné stavení, dvacátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 35.
- Obr. 33. Pohled na Prašivku, dvacátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 11.
- Obr. 34. Přivítání nového hrabovského faráře Aloise Stratila, 6. března 1932* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 378.
- Obr. 35. Hotel Ostravica a lidové koupaliště, třicátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 354.
- Obr. 36. Lidové koupaliště na hrabovském Závodí, třicátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 354.
- Obr. 37. Lyčkův dvůr, dvacátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 32.

- Obr. 38. Srážka nákladního auta s vozem naloženým slámou, 30. března 1932 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 401.*
- Obr. 39. Betonový jez na řece Ostravici v Hrabové, 1932 – Archiv Vítkovice, a.s., Vítkovické horní a hutní těžířstvo, inv. č. 1819; Mgr. Radomír Seďa.*
- Obr. 40. Pohlednice Hrabová u Moravské Ostravy, třicátá léta 20. století – soukromá sbírka Anny Ryšanové.*
- Obr. 41. Vypřímení mlýnského náhonu v Hrabové, 1935 – Archiv Vítkovice, a.s., Vítkovické horní a hutní těžířstvo, inv. č. 1819; Mgr. Radomír Seďa.*
- Obr. 42. Budova hrabovské fary a tzv. staré školy od jihozápadu, 1936 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 494.*
- Obr. 43. Situační mapa Hrabové, třicátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 509.*
- Obr. 44. Poškozený most přes potok Ščučí po povodni, 26. července 1939 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, inv. č. 20b.*
- Obr. 45. Výstava hrabovské obecní kroniky založené roku 1922, Antonín Adámek (vlevo) a Zdeněk Oliva, 24.–25. prosince 1939 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, inv. č. 20b.*
- Obr. 46. Pozvánka Národního souručenství v Hrabové na společenský ples, 14. ledna 1940 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, inv. č. 20b.*
- Obr. 47. Mapa Moravské Ostravy, Hrabová (detail), 1943 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka map a plánů, inv. č. 1379.*
- Obr. 48. Protiletický kryt u tzv. staré školy, 1943 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 18.*
- Obr. 49. Poškozený vratimovský most po průchodu východní fronty, květen 1945 – statutární město Ostrava – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Český svaz protifašistických bojovníků, místní organizace Hrabová (nezpracovaný fond č. 968), kniha 1.*
- Obr. 50. Demolice obytného domu za účelem výstavby nové Místecké ulice, polovina sedmdesátých let 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-17-1/1.*
- Obr. 51. Hrabovský občan a člen protinacistického odboje Vlastimil Gromnica v tažení proti Banderovcům, 1945–1946 – soukromá sbírka Mgr. Rostislava Gromnicky.*
- Obr. 52. Mapa statutárního města Ostravy, Hrabová (detail), 1946 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, inv. č. 1382.*
- Obr. 53. Pohled z haldy na hrabovský mlýn, před 1975 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-2-1/3.*
- Obr. 54. Pohled na tzv. nový Šídlovec u Paskovské ulice, konec čtyřicátých let 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-41-1/3.*
- Obr. 55. Náměstí na tzv. starém Šídlovcu, padesátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. 37-1/2.*
- Obr. 56. Paskovská ulice u tzv. staré školy, šedesátá léta 20. století – soukromá sbírka Milana Vojtoviče; Miroslav Houžvička.*

- Obr. 57. Dětské radovánky na Šídlovci, šedesátá léta 20. století* – soukromá sbírka Milana Vojtoviče; Miroslav Houzvička.
- Obr. 58. Geologický průzkum Ostrava, 1967* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-41-1/5.
- Obr. 59. Dvacáté výročí otevření jeslí na Šídlovci, 14. února 1973* – Archiv Vítkovice, a.s., Vítkovice, s. p. Ostrava, negativ č. 18-4-70.
- Obr. 60. Prezident České republiky Václav Havel pokládá květiny na hrob spisovatele a disidenta Jaromíra Šavrdy na hrabovském hřbitově, 3. ledna 1990* – ČTK/Berger Petr, F201704180773901.
- Obr. 61. Prezident České republiky Václav Havel se zdraví s Dolores Šavrdovou, manželkou spisovatele a disidenta Jaromíra Šavrdy na hrabovském hřbitově, 3. ledna 1990* – ČTK/Berger Petr, F201704180774801.
- Obr. 62. Rada Obvodního národního výboru Ostrava 3 nesouhlasí s umístěním skládky severně od odkalovacích nádrží Dolu Paskov, 8. května 1990* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Obvodní národní výbor Ostrava 3 (nezpracovaný fond č. 203), Zápis z mimořádné schůze Rady ObNV Ostrava 3 dne 8. května 1990 na ObNV Ostrava 3.
- Obr. 63. Orientační plán města Ostravy, městský obvod Hrabová (detail), 1993* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka map a plánů, inv. č. 2180.
- Obr. 64. Řeka Ostravice při povodni, 1997* – Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 98.
- Obr. 65. Zatopené domy na Mlynářské ulici při povodni, 1997* – Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 98.
- Obr. 66. Poutní mše svatá konaná na místě rozestavěného kostela, 23. listopadu 2003* – Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 262.
- Obr. 67. Slavností zahájení výstavby tovární budovy ASUS, s.r.o., 2004* – Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 289.
- Obr. 68. Odtěžování haldy na jižním konci Hrabové, 2007* – Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč., 2007, nestr.
- Obr. 69. Pohlednice vydaná k 50. výročí hrabovské školní budovy na Šídlovci, 2007* – Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč., 2007, nestr.
- Obr. 70. Čestné uznání Petru Baluškovi za 1. místo v soutěži Klubu chovatelů plymtek o nejlepšího chovatele v ČR v roce 2012, 6. dubna 2013* – Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč., 2012, nestr.
- Obr. 71. Úřad městského obvodu Hrabová od jihozápadu, 6. dubna 2013* – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.
- Obr. 72. Kupní smlouva Jana Skály z Doubravky a Hradiště (detail), 30. září 1534* – Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Lenní dvůr Kroměříž, sign. SIa25, inv. č. 321; Arcibiskupství olomoucké.
- Obr. 73. Úmrtní oznámení o smrti Jíry Holeny (Cholewy), 1564* – soukromá sbírka Marie Sněhotové.
- Obr. 74. Kostel sv. Kateřiny Alexandrijské od jihu, 1908* – Státní okresní archiv Frýdek-Místek, Sběrka fotografií, fotonegativů a filmů, sign. F021/013.
- Obr. 75. Interiér kostela sv. Kateřiny, první třetina 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-33-1/22.

- Obr. 76. Kostel sv. Kateřiny od jihovýchodu, sedmdesátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-33-1/16.
- Obr. 77. Pohled na kazatelnu v kostele sv. Kateřiny, sedmdesátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-33-1/16.
- Obr. 78. Pohled do presbytáře kostela sv. Kateřiny, sedmdesátá léta 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-33-1/24.
- Obr. 79. Boční pozdně barokní oltář sv. Jana Křtitele z konce 18. století, devadesátá léta 20. století* – soukromá sbírka R.D. Mgr. Vladimíra Pavlíka.
- Obr. 80. Hlavní barokně klasicistní oltář sv. Kateřiny Alexandrijské z roku 1787, devadesátá léta 20. století* – soukromá sbírka R.D. Mgr. Vladimíra Pavlíka.
- Obr. 81. Torzo kostela sv. Kateřiny po požáru 2. dubna 2002* – soukromá sbírka Bc. Martina Slepíčky.
- Obr. 82. Zvonky roztavené po požáru 2. dubna 2002* – soukromá sbírka Marie Sněhotové.
- Obr. 83. Obnova kostela sv. Kateřiny, leden 2004* – Římskokatolická farnost Ostrava-Hrabová.
- Obr. 84. Dokončená novostavba kostela sv. Kateřiny, říjen 2004* – soukromá sbírka R.D. Mgr. Vladimíra Pavlíka.
- Obr. 85. Soutěžní návrh na zřízení dělnické kolonie v Hrabové, 1938* – Archiv Vítkovice, a.s., Vítkovické horní a hutní těžířstvo, sign. 11307; Mgr. Radomír Sed'a.
- Obr. 86. Soutěžní návrh na zřízení dělnické kolonie v Hrabové, heslo „Zahradní osada 1938“, 1938* – Archiv Vítkovice, a.s., Vítkovické horní a hutní těžířstvo, sign. 11303; Mgr. Radomír Sed'a.
- Obr. 87. Výstavba kolonie Šídlovec, 1940* – Archiv Vítkovice, a.s., Vítkovické horní a hutní těžířstvo.
- Obr. 88. Kolonie Šídlovec, Elbertzhagen straÙe (dnešní Šídlovecká ulice), 1941* – Archiv Vítkovice, a.s., Vítkovické horní a hutní těžířstvo.
- Obr. 89. Kolonie Šídlovec, tzv. vnitroblok, 1947* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-2-1/1.
- Obr. 90. Bytový dům na tzv. starém Šídlovcí, Fierlingerova ulice (dnešní Příborská), 1947* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-2-1/2.
- Obr. 91. Pohled z haldy na tzv. starý Šídlovec, závěr čtyřicátých let 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-2-1/6.
- Obr. 92. Pohled z haldy na výstavbu tzv. nového Šídlovce, závěr čtyřicátých let 20. století* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-41-1/4.
- Obr. 93. Pohled z haldy na tzv. nový Šídlovec, 1967* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-41-1/1; Rudolf Janda.
- Obr. 94. Pohled z haldy na kolonii Šídlovec, ulice Viktora Huga (vpravo), 1967* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-2-1/5; Rudolf Janda.
- Obr. 95. Slavnostní otevření budovy tzv. nové školy, 18. září 1904* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 105.

- Obr. 96. Budova základní školy na Šídlovci, 5. června 2017 – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.*
- Obr. 97. Budova hostince U Lípy, šedesátá léta 20. století – soukromá sbírka Milana Vojtoviče; Miroslav Houžvička.*
- Obr. 98. Hasičská zbrojnice, po 1924 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 247.*
- Obr. 99. Hrabovský mlýn, dvacátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 18.*
- Obr. 100. Lyčkův statek, dvacátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 32.*
- Obr. 101. Hotel Ostravica, 1929 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 356.*
- Obr. 102. Pomník mistra Jana Husa, 3. června 2017 – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.*
- Obr. 103. Památník Františka Janhuby, dvacátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 239.*
- Obr. 104. Památník obětem 2. světové války na hrabovském hřbitově, 19. května 2017 – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.*
- Obr. 105. Základy dvou obdélníkových budov německého sběrného tábora, 1949 – Mapy leteckého snímkování z roku 1949. In: CENIA, česká informační agentura životního prostředí [online]. 2009. [cit. 15. 5. 2017]. Dostupné z: <http://kontaminace.cenia.cz/>.*
- Obr. 106. Budovy fary a tzv. staré školy po roce 1885, dvacátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 98.*
- Obr. 107. Kaple Panny Marie, 5. června 2017 – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.*
- Obr. 108. Kříž z roku 1792, 3. června 2017 – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.*
- Obr. 109. Hřbitovní kříž z roku 1909, 19. května 2017 – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.*
- Obr. 110. Šedův kříž, dvacátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 5.*
- Obr. 111. Průvodčí tramvaje na původní konečné Hrabová, počátek čtyřicátých let 20. století – soukromá sbírka Jiřího Boháčka.*
- Obr. 112. Souprava původních vítkovických tramvají „Komárek“ na smyčce Hrabová-Ščučí, konec šedesátých let 20. století – soukromá sbírka Jiřího Boháčka.*
- Obr. 113. Tramvajová výhybna na zastávce Břehy, šedesátá léta 20. století – soukromá sbírka Milana Vojtoviče; Miroslav Houžvička.*
- Obr. 114. Souprava tramvají dodávaných původně pro Společnost moravských místních drah jedoucí od zastávky Kostelík směrem k Hlučínu, polovina sedmdesátých let 20. století – soukromá sbírka Jiřího Boháčka.*
- Obr. 115. Standardní autobus Karosa ŠM11 na smyčce Šídlovec, 1990 – soukromá sbírka Dušana Kuchaře.*
- Obr. 116. Článkový autobus Karosa B741 na smyčce Šídlovec, 1993 – soukromá sbírka Dušana Kuchaře.*

Obr. 117. Standardní autobusy Karosa B732 na smyčce Šídlovec, 1998 – soukromá sbírka Dušana Kuchaře.

Obr. 118. Členové hrabovského dobrovolného hasičského sboru spravující vojenský lazaret, 1914–1915 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 175.

Obr. 119. Zásahové vozidlo CAS 30 S3R Tatra 815-7 patřící hrabovskému sboru dobrovolných hasičů, 2016 – KOUTNÝ, František. 120 let Sboru dobrovolných hasičů v Hrabové 1896–2016. Ostrava: Sbor dobrovolných hasičů v Hrabové, 2016, s. 19

Obr. 120. Členové hrabovské tělocvičné jednoty Sokol, dvacátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 129.

Obr. 121. Plakát zvoucí na výlet pořádaný Zábavným spolkem Omladina v Hrabové, 1901 – Zemský archiv v Opavě, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 247/1, kart. 956.

Obr. 122. Secesní plakát, 1905 – Zemský archiv v Opavě, Policejní ředitelství Moravská Ostrava, sign. 247/1, kart. 956.

Obr. 123. Členové Klubu českých velocipedistů v Hrabové před hostincem Karla Süssera, 1912 – Ostravské muzeum.

Obr. 124. Původní odznak hrabovských velocipedistů nalezený roku 2016 na poli v Ostravě-Nové Bělé, 1903–1925 – Archiv Klubu českých velocipedistů v Hrabové.

Obr. 125. Plakát k 25letému trvání Klubu českých velocipedistů v Hrabové u Vítkovic, 1931 – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Klub českých velocipedistů „Vpřed“ Moravská Ostrava-Vítkovice, kart. 2.

Obr. 126. Vilém Závada, třicátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. LXXX-4-108/2

Obr. 127. Vilém Závada, sedmdesátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. LXXX-4-108/5; Emanuel Křenek.

Obr. 128. Ludvík Staněk, počátek 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 273.

Obr. 129. Josef Řezáč, dvacátá léta 20. století – soukromá sbírka Marie Stárkové.

Obr. 130. JUDr. Bohuslav Bartoník, dvacátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 214.

Obr. 131. Petr Alexej Olšanský, počátek čtyřicátých let 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Český svaz protifašistických bojovníků, místní organizace Hrabová (nezpracovaný fond č. 968), kniha 1.

Obr. 132. Ing. František Vašíček, třicátá léta 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Český svaz protifašistických bojovníků, místní organizace Hrabová (nezpracovaný fond č. 968), kniha 1.

Obr. 133. Vlastimil Gromnica při poválečném narukování do armády, konec čtyřicátých let 20. století – soukromá sbírka Mgr. Rostislava Gromnicy.

Obr. 134. Karel Líba, sedmdesátá léta 20. století – ANONYM. Historie oddílu BVÚ. In: BVÚ [online]. s.d. [cit. 15. 5. 2017]. Dostupné z: <http://bvú.cz/clanky/cinnost/>.

Obr. 135. Jaroslav Vavruška, první polovina čtyřicátých let 20. století – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Český svaz protifašistických bojovníků, místní organizace Hrabová (nezpracovaný fond č. 968), kniha 1.

- Obr. 136. Hrob spisovatele a disidenta Jaromíra Šavrdy na hrabovském hřbitově, 1995* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Sběrka fotografií, sign. XXI-17-3/6.
- Obr. 137. Otisk nejstaršího známého pečetiidla Hrabové, 1820* – Moravský zemský archiv v Brně; PhDr. Karel Müller.
- Obr. 138. Mosazné pečetiidlo s vyobrazením sv. Kateřiny Alexandrijské, 1865* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy; PhDr. Karel Müller.
- Obr. 139. Mosazné razítko s vyobrazením sv. Cyrila a Metoděje, po 1903* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy; PhDr. Karel Müller.
- Obr. 140. Znak městského obvodu Hrabová schválený Radou města Ostravy 4. října 1994* – KOL. AUT. *Město Ostrava: znaky a prapory*. Ostrava: Repronis, 1997, nestr. ISBN 80-86122-02-6; Mgr. Jan Tejkal.
- Obr. 141. Prapor městského obvodu Hrabová schválený Radou města Ostravy 4. října 1994, od roku 2000 se jedná o současně platnou vlajku městského obvodu Hrabová* – KOL. AUT. *Město Ostrava: znaky a prapory*. Ostrava: Repronis, 1997, nestr. ISBN 80-86122-02-6; Mgr. Jan Tejkal.
- Obr. 142. Současně platný znak městského obvodu Hrabová schválený rozhodnutím předsedy poslanecké sněmovny PČR PhDr. Lubomíra Zaorálka 20. ledna 2005* – statutární město Ostrava – městský obvod Hrabová.
- Obr. 143. Pamětní kniha obce Hrabové 1922–1937* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Archiv obce Hrabová, inv. č. 20a, pag. 355.
- Obr. 144. Pamětní kniha obce Hrabové 1938–1960* – statutární město Ostrava – Archiv města Ostravy, Obvodní národní výbor Ostrava-Hrabová, inv. č. 1, pag. 289–290.
- Obr. 145. Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006* – Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabové 1990–2006, pag. 344–345.
- Obr. 146. Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč.* – Úřad městského obvodu Hrabová, Pamětní kniha obce Hrabová 2007–souč., nestr.
- Obr. 147. Listina těšínsko-osvětimského knížete Měška I. Těšínského (detail), 2. srpna 1297* – Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, sign. E1a4, inv. č. 939; Arcibiskupství olomoucké.
- Obr. 148. Letecký pohled na dřevěný kostel sv. Kateřiny Alexandrijské, 14. srpna 2016* – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.
- Obr. 149. Letecký pohled na severní část Hrabové, 14. srpna 2016* – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.
- Obr. 150. Letecký pohled na kolonii Šídlovec, 14. srpna 2016* – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.
- Obr. 151. Letecký pohled na haldu rozprostírající se mezi Hrabovou a Vítkovicemi, 14. srpna 2016* – fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.
- Obr. 152. Pohled ze sanktusníku na hřeben střechy a věž hrabovského kostela sv. Kateřiny Alexandrijské, 10. června 2016* – ŽIŽKA, Petr. Noc kostelů očima návštěvníka dřevěného unikátu v Hrabové. In: Kraj mého srdce [online]. s.d. [cit. 26. 6. 2017]. Dostupné z: <https://www.zkrajedosveta.cz/2016/06/12/noc-kostelu-ocima-navstevnika-dreveneho-unikatu-v-hrabove/>; fotografii pořídil Mgr. Petr Žižka.
- Obr. 153. Pohled ze sanktusníku hrabovského kostela na rodinnou zástavbu a Beskydy, 10. června 2016* – ŽIŽKA, Petr. Noc kostelů očima návštěvníka dřevěného unikátu v Hrabové. In: Kraj mého srdce [online]. s.d. [cit. 26. 6. 2017]. Dostupné z:

<https://www.zkrajedosveta.cz/2016/06/12/noc-kostelu-ocima-navstevnika-dreveneho-unikatu-v-hrabove/>; fotografii pořídil Mgr. Petr Žížka.

Obr. 154. Pohled ze sanktusníku na park před Úřadem městského obvodu Hrabová, 10. června 2016 – ŽIŽKA, Petr. Noc kostelů očima návštěvníka dřevěného unikátu v Hrabové. In: Kraj mého srdce [online]. s.d. [cit. 26. 6. 2017]. Dostupné z: <https://www.zkrajedosveta.cz/2016/06/12/noc-kostelu-ocima-navstevnika-dreveneho-unikatu-v-hrabove/>; fotografii pořídil Mgr. Petr Žížka.

Obr. 155. Hrabová – moje srdeční záležitost, 10. června 2016 – ŽIŽKA, Petr. Noc kostelů očima návštěvníka dřevěného unikátu v Hrabové. In: Kraj mého srdce [online]. s.d. [cit. 26. 6. 2017]. Dostupné z: <https://www.zkrajedosveta.cz/2016/06/12/noc-kostelu-ocima-navstevnika-dreveneho-unikatu-v-hrabove/>; fotografii pořídil Mgr. Petr Žížka.

Rejstřík jmenný a místní

Rejstřík jmenný

Rejstřík sestavený pro usnadnění vyhledávání ve stěžejních chronologických kapitolách, které pojednávají o vlastních dějinách obce (s. 11–171), zahrnuje zaznamenaná jména všech osob.

A

Adamovská Tatjana, 157

Adámek

Antonín, 72, 73, 77, 82, 86, 88, 94,
95, 101, 118, 121, 126

František, 108

Josef, 74, 75, 108

Alžběta (obyvatelka), 17, 18

z Aschentalu Adam Hynek, 45

B

Balušek

Josef, 88

Karel, 86, 87, 88, 91, 103, 118

Petr ml., 164, 166, 167

Petr st, 147, 152, 157

Valentin, 88

Bartoník

František, 69, 70, 71, 102, 109

Bařina Rudolf, 104

Bator Jan Jiří Ignác, 45

Bočkaj Štěpán, 33

Boleslav I. Opolský, 15

Bosák Rudolf, 122

Brettschneiderová Anna, 103

z Brunswerde Litold, 17

Bruntálský z Vrbna

Alžběta Polyxena, 43, 45

Jan František Antonín, 43, 45

Johanka, 32

Václav, 37, 38, 42, 43, 45

Bruto Gianmichele, 30

Břenek

Antonín, 103, 104

Josef, 67

Rudolf, 88

Břenková Johana, 63

Březina Inocenc, 120, 122

Bubeníček Karel, 141

Bubík Josef, 122

z Budišova Mikuláš, 21

Buchal Jan, 133

Busina Karel, 97

Č

Čelo z Čechovic

Anna, 29

Jan, 29

Jiří, 29

Jiří ml., 29

Kašpar, 29

Mikuláš, 29

Čermák Vladislav, 121

Černík

Inocenc, 82, 83, 84

Ludvík, 83, 84

Černohorský z Boskovic

Beneš ml., 20, 21, 22

Dobeš, 20, 21

Černý

Barbora, 72, 112

Břetislav, 122

Jan, 22, 71, 72

Josef, 120

Ludvík, 84, 85, 86, 95

Marie, 64, 71, 72

D

z Ditrichštejna František, 33, 38

Dostalíková Ludmila, 103

Dubiček Michael, 45

Dřízgová-Jirušová Eva, 155

Dudič z Hořehovice Ondřej, 30

Duhan

Jan, 73

Ludvík, 82, 83, 84, 88, 96

Dužík

Jan, 73

Ludvík, 73

Dvořák, Eliška, 71, 89

Ferdinand II., 35, 36

Figar František, 102, 103, 112

Filípec z Prostějova Jan, 20, 21

Filsak Karel, 141

Fluxa Jindřich, 121

Fober Vojtěch, 122

Folta

Ludvík, 103

Vladimír, 165

Franek Vladimír, 112

František II., 53

František Josef I., 63

František Salvátor, 74

Fridrich II., 49

Fulkovius Martin, 37

von Fürstenbusch Jan Maxmilián, 48

G

Gajdošek

Karel, 121

Miroslav, 121, 126

Golat Jan, 65

Gotlieberová Růžena, 67

Graf Jindřich, 108

Gottwald Klement, 135

Gromnica Vlastimil, 133

Gruberová Františka (Lindtnerová), 51

Grygar Antonín, 102, 103, 110

H

Habsburkové (rod), 35

Hanzelka František, 86, 88, 96, 103

Havel Václav, 147, 148

Havlíček

Jan, 114

114

z Hrabové
Boček, 21
Tomáš (též Byelk), 17, 18
Vichek (též ze Zábřehu), 17, 18
Hrabovská Františka, 114
Holáňová Marie, 139
Homola Čeněk, 110
Horák Jakub, 110, 125
Hotový
Antonín, 72, 78, 114
Marie, 108
Hötzendorf Franz Conrad, 74
Hradil
Antonín, 107
František Míťa, 107
z Hradce Dětřich I., 14, 15, 16, 17
Hranický
Alois, 89
Josef, 121
Hráček Antonín, 109, 110
Hubník Josef, 69
Hurt Mikuláš, 23
Hus Jan (mistr), 102
Huvarová Anežka, 126
z Hückeswagenu Frank, 12, 15
Hynek František, 79, 118

Ch

Chalupník Josef, 91
Chlupatý
Bedřich, 157, 160, 165
Bohumil, 122
Bohuslav, 97
Jan, 97, 104
Josef, 124
Karel, 97

Chvostek
Jaroslav, 126
Ludvík, 125, 126

J

Jahoda Matyáš, 45
Jan XIII. Háze, 20
Jandová Marta, 122
Janhuba František, 67
Jarolím Karel, 97
z Jemelna Barbora, 19, 20
Jendryka Ervin, 126
Jirásek Alois, 78
Jiří Krnovský Jan, 35
Jiřík (konšel), 22
Jiřík (ze Staré Vsi), 21
Jonšta Vladislav, 125
Josef II., 52
Jurák Karel, 131

K

Kaan Johann, 69
z Kadaně
Bernard, 23
Centurio, 23
Jan, 23
Ladislav, 23
Zikmund, 23
Kadlíček František, 65, 69
Kalkop (císařský ryt mistr), 40
Kaloč František, 83, 94, 107
Kalvín Jan, 30
Karel IV., 18
Kasal Jan, 149
Kašpar Jan, 78
Kazimír František, 97

Klofáč Karel, 78
Knauff Hans, 45
Kociolek Ludvík, 124
Komenský Jan Ámos, 69, 102
Konečná Amálie, 65
Konopáčová Jana, 150
Konvička Antonín, 145
Korner Ernst, 89
Korvín Matyáš, 20, 21
Koháryová Karolína, 51
Kolich Bohumil, 130
Kosela Lumír, 167
Kotrčová Jiřina, 150
Koždoň Karel, 122
z Kravař Lacko, 19
z Krásna (rod), 15
z Křenovic Laurin, 21
Kramář Karel, 78
Kresta Jan, 97
Král Josef, 104
Kroček,
 Antonín ml., 122
 Augustin, 97
 Věra, 161
Kubík Václav, 97
Kuča Zdeňek, 122
Kudělka
 František, 126, 141
 Vladimír, 107
Kwiedzinský Gabriel, 45

L

von Laudon Ernst Gideon, 51
Lička
 František, 67, 83, 92
 Josef, 92

Alois, 124
Antonín, 100
Libor, 167
Otakar, 122, 124, 150
Václav, 138
Lýko Adolf, 121

M

Madziová Danuše, 139
Machuta Emanuel, 104
Malucha Karel, 107
z Mansfeldu Petr Arnošt, 38
Marie Terezie, 48, 50, 51, 52
Martínek Vojtěch (dr.), 104, 120
Masaryk Tomáš Garrigue, 78, 102, 135
Mašvanderová ze Švanav Alena, 32
Matěj
 Alois, 104
 Emil, 94
Mathisius Jan, 37
Matyáš Jan, 37
Mazák Josef, 133
Mácha Alfons, 101
Máslo Pavel, 21
Mencl Ondřej, 43, 45
Měšek I. Těšínský, 15, 16
Michalín Pavel Leopold, 46
Mikolajek Leopold, 126
Mikuláš (obyvatel), 17
z Miličina Pavel, 19
Milner Antonín Josef, 50
Miloň
 Anna, 141
 František, 141
 Vlasta, 141
Mišta Karel, 97

Morkes
Eliška, 141
Vladimír, 141, 152

Mutina
Arnošt, 121
Inocenc, 71
Jan, 71, 74
Josef, 63

Mynář Josef, 89

N

Nad' Rostislav, 158, 163, 165, 167

Napoleon I., 51

Navrátil Josef, 113

von Neurath Konstantin, 120

Němcová

Aloisie, 124

Božena, 79

Milada, 73

Němčanský Bohumil, 87, 107

Němec

Josef, 124

Štěpán, 72, 102, 104

Nohavka z Kopců Petr, 21

Nováček

Emil, 118, 122

František, 87

Jan, 88

Ladislav, 124

Nováková Helena, 158, 167

Novotný František, 114

O

Obšil Jan, 93

Oliva Zdeněk, 102, 104, 110, 112, 113,

František Eusebius, 46

František Josef, 46, 47

Fridrich, 46

Otislava z Kopenic, 40

P

Pamesberger von Kettenburg

Anna Marie Kateřina, 51

Karel, 50, 51

Pajorek Antonín, 122

z Paskova Kateřina, 19

Pavelka

František, 89

Petr, 167

Pavlík Vladimír, 166

Pazourek František, 79

Pánek František, 121

Pečivová Ludmila, 152

Pereka Václav, 70

Peřina František, 121

Pešat Jan, 106

Petana Vladimír, 160

Peterková Josefina, 98

Petr Karel, 122

Pilsudski Josef, 86

Pinkava Jan, 21

Piskoř

Jan, 63 72

Vilém, 88

z Pernštejna a na Helfštýně Jan, 24, 28,
29

z Plavče Konrád, 12

Podroužková Drahomíra, 159

Poláčková Marcela, 165

Pospěch

Milan, 165, 167

Prusinovský z Víckova Jan Adam, 35
Přemysl I. Otakar, 11, 12
Přikryl Josef, 114

R

von Rebentisch

Achác Jan Nepomuk, 48, 49, 50

Cecilie, 49

Jan Karel, 49

Marie Florimunda, 49

Marie Paula (v 2. manželství von

Fürstenbusch), 48, 49

Samuel František, 48

Restl Rudolf, 122

Riedel

Jakub, 125

Josef, 126

z Riesenburka Mikuláš, 18

Richter Bartoloměj, 52

Robert I. (zv. Angličan), 11

Rozehnal Karel, 97

Rokůsek Antonín, 84, 85, 86, 88, 110

Rössel Balcar, 40

Rudolf II., 30, 33

Rundt Bohumil, 148, 149, 152, 157,

160, 163, 167

Rušar František, 72

Rüdinger Esrom, 30

Ř

Řepka Jan Josef, 46

Řeha

Anna, 98

Arnošt, 91, 98

Jan, 98

----- 98

Santarius Albín, 121, 122

Sedlnický z Choltic Jan, 23

Seltenreich Karel, 126

ze Schauenburku Bruno, 11, 12, 14, 15

Schaupius Matyáš, 45, 46

Schönweitz Oldřich, 126

Schuster, Friedrich, 63

Schwarz Josef, 49

Sičen Matěj, 21

Sikora Jan, 63

Skal z Grünberka Karel Alexandr, 36,

37

Skarka

Augustina, 91, 98

Jan, 91, 98

Skála z Doubravky a Hradiště Jan (Jan

Dubravius), 22, 23, 24

Skrbenský z Hříště

Jan, 32, 33

Karel František, 48

Slavík Vladimír, 168

Sládečková Kateřina, 114

Slepička Martin, 147

Slíva Bedřich, 108

Sobek Ludvík, 130

Sojka, Jan, 79

Socha Jan, 167

Sova Štěpán, 21

Sovinský z Mohelnice Fridrich, 40, 41,

42

Spengler, Karel, 63, 70

Stanislav I. Thurzo, 21, 22, 23, 24

Stanislav II. Pavlovský, 32, 33

ze Stange Jan, 17

Staňek

František, 77, 78

Ludvík, 65, 67, 71, 108

Stratil Alois, 97, 109
Strniště Jiří, 152, 167
Strobel Jan, 52
Strobl Jáchym, 51
ze Středý Jan IX., 18
Studnář František, 92
Sumara Josef, 124
Süsser

Karel, 97
Moritz, 97

Svoboda
František, 84
Jiří, 157
Josef, 84, 103, 121
Syrakovský z Pěrkova
Ctibor ml., 33
Ctibor st., 30, 32, 33
Hynek, 32, 33, 34
Jan, 33

Š

ze Šaumberka Mikuláš, 14
Šavřda
Dolores, 149
Jaromír, 148, 149
Šebesta Cyril, 121
ze Šelmerka Jaroslav ml., 28
Šostý František, 132
Štěpán
Jan, 126
Marek, 161
Šústek Jakub, 41
Švec Jaroslav, 141

T

Trávník Václav, 102

V

z Valdštejna Albrecht, 38
Vašíček
Alois, 121
František, 121
Fridolín, 97
Josef, 112, 125, 126
Vašut
Jan, 89
Josef, 122
Vavrouška František, 87
Vavruška
František, 118, 126
Jaroslav, 121
Václav III. Adam, 28
z Vechty Konrád, 19
Velčovský Jan, 110
Velký Josef, 98
Viktorin (úředník), 21
Vitoslavský Josef, 130
Vladislav Jindřich, 11
Vlčková Kamila, 121, 124
Vlček Augustin, 91, 98, 122
Vlček z Dobré Zemice Baltazar, 22
Vodička Karel, 110
Vogt Jan, 71, 107
Vojtovič Josef, 86, 88, 91
Volný Jan, 86
Vysloužil Josef, 97

W

von Wallis Louisa, 54
Walterová Sylvie, 120
Witós Wincenty, 86
z Wolfenberku
Alžběta (roz. ze Zruče), 18, 10

Z

Zábřežský Mikuláš, 21
Závada
 Albín, 121
 Antonín, 161
 Josef, 112, 121
 Karel, 121
 Vilém, 104, 142
Zbončák Alois, 122
Zborovská Marie, 124
Zdražila Augustin, 121, 122
Zemínová Fráňa, 135

Ž

Žáček
 Bohdan, 82
 Čeněk, 82, 83, 88
 Jan, 45, 46
 Kašpar, 46
 Tomáš, 45
ze Žerotína a na Strážnici Jan ml., 22,
 23
Žižka Petr, 167

Rejstřík místní

Rejstřík sestavený pro usnadnění vyhledávání ve stěžejních chronologických kapitolách, které pojednávají o vlastních dějinách obce (s. 11–171), zahrnuje všechna zaznamenaná jména existujících států, obcí a městských částí.

A

Argentina, 91

B

Belgie, 54
Benátky (Itálie), 43
Bělehrad, 51
Bohumín, 126
Brno, 21, 54, 77, 94
Brňov, 14
Brušperk, 17, 99, 107
Budín, 21

Č

Čelechovice na Hané, 54

D

Dědice, 23, 24
Dolany, 54
Drahotuše, 35

F

Francie, 75
Fryčovice, 17, 69
Fryčův Mlýn, 162, 164, 165

Hrádek, 24
Hukvaldy, 38

I

Itálie, 75

J

Javoří (Jaworze, Polsko), 54
Jestbořice, 15
Jezernice, 107
Jihlava, 53

K

Kokory (Přerov), 69
Kožušany, 54
Krakov (Polsko), 86
Krmelín, 15, 20, 21, 23, 24, 28, 29, 30,
32, 37, 42, 47, 48, 51, 52, 101, 104,
136, 150, 152
Světlov, 51
Starý Dvůr, 51
Kroměříž, 21, 23

L

Lhota (Vyškov), 24

N

New York, 95
Německo, 117, 120
Nový Jičín, 35, 67,99

O

Olomouc, 29, 49, 51, 108
Opatovice, 24
Ostrava, 15, 35, 85, 90, 92, 96, 118,
126, 130, 131, 132, 135, 137, 140,
142, 143, 145, 147, 148, 150, 152,
159, 163, 164, 168
Hrabová, 11–422
Hrabůvka, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
24, 28, 29, 30, 32, 37, 42, 47, 48,
52, 65, 67, 78, 95, 98, 100, 110, 114
Hrušov, 155
Hulváky, 99
Jih, 159
Kunčice, 48, 54, 90, 109, 147
Mariánské Hory (Čertova Lhotka),
22, 23, 112, 126
Moravská Ostrava, 15, 16, 17, 63,
64, 67, 74, 91, 92, 93, 94, 95, 96,
98, 100, 101, 105, 106, 107, 108,
113, 116, 117, 120, 122, 132
Nová Bělá, 15, 18, 19, 20, 21, 22,
23, 28, 29, 30, 32, 37, 42, 47, 48,
78, 94, 95, 98, 99, 100, 110
Mítrovce, 51, 95, 100, 161
Petřkovice, 165
Poruba, 155
Proskovice, 12, 15, 32, 104
Přívoz, 16, 95, 108
Radvanice, 104, 110
Slavská Ostrava, 112, 116

P

Palkovice, 114
Paskov, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24,
28, 29, 30, 32, 33, 35, 37, 40, 41,
42, 43, 45, 47, 48,49, 51, 53, 54, 92,
94, 96, 99, 106, 108, 110, 114, 126
Oprechtice, 47, 92, 108
Polsko, 117, 119
Praha, 75, 77, 92, 95, 110, 135, 137,
141, 142
Příbor, 69, 94, 99
Ptení, 54

R

Rakousko, 77
Ratibor (Polsko), 37
Radslavice, 24
Rožnov pod Radhoštěm, 14, 15
Rusko, 75
Rychtářov, 24

Ř

Řepiště, 52, 54, 99
Řím, 110

S

Sarajevo (Bosna a Hercegovina), 72
Slatinice (Olomouc), 109
Slovensko, 116, 119
Srbsko, 72
Stará Ves nad Ondřejnicí, 12, 15, 17,
32, 95, 98, 101
Staříč, 17
Studénka, 45

T

Tejníček, 54
Těšín, 28, 40, 122
Tobruk, 121

U

Uničov, 50

V

Valašské Klobouky, 108
Valeč (Třebíč), 29
Videň (Rakousko), 54
Vratimov, 64, 78, 83, 89, 92, 93, 99,
100, 104, 106, 107, 110, 114, 124,
125, 126, 145, 157, 160

Vrbátky, 54
Vrchoslavice, 108
Vsetín, 107, 161

W

Wierzchosławice (Polsko), 86
Wittenberg (Německo), 30

Z

Znojmo, 53

Ž

Žabeň, 20, 21, 23, 24, 28, 30, 32, 37,
42, 47, 48, 52, 108

Resumé

Publikace se zabývá historií ostravského městského obvodu Hrabová, který se nachází na dolním toku řeky Ostravice v prostoru severovýchodní Moravy. Hrabová byla pravděpodobně založena jako středně velká zemědělská ves již před rokem 1247. První písemnou zmínku o ní lze pravděpodobně nalézt již v závěti olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku datované k 29. listopadu roku 1267, kde se o Hrabové hovoří v souvislosti s hranicí zakoupeného újezdu mezi řekami Odrou a Ostravicí, ves však již tehdy náležela k majetku olomouckého biskupství.

Hrabová v poslední třetině 13. století a po část 14. století patřila k právnímu a soudnímu obvodu poddanského města olomouckého biskupství Moravské Ostravy, jemuž poskytovala potřebné hospodářské zázemí. Nejstarší znaná hrabovská povodeň se udála na konci 13. století. Tok řeky Ostravice se po povodni změnil tak, že hrabovská pole a lesy olomouckého biskupství zůstaly na druhé straně řeky. Smlouvou z 2. srpna 1297 uzavřenou mezi olomouckým biskupem Dětrichem z Hradce a těšínsko-osvětimským knížetem Měškem I. Těšínským však došlo k dohodě a pozemky na druhé straně řeky (Závodí) zůstaly součástí Hrabové a tedy i Moravy.

Další věrohodné zprávy o Hrabové pocházejí až z druhé poloviny 14. století, kdy byla ves jako drobné samostatné léno olomouckého biskupství v držení vazalů Vichka a Tomáše z Hrabové. Někdy od konce 14. století se Hrabová dostávala do stále těsnějšího spojení se sousedním Paskovem, který se stal centrem paskovského léna ovládaného Wolfenberky, které tvořil Paskov a několik okolních vesnic. První doklad o hrabovském panském hospodářském dvoře (statku) a mlýně pochází 12. září roku 1499, kdy olomoucký biskup Stanislav I. Thurzo potvrdil Beneši Černoorskému vrchní právo na paskovské léno s Paskovem, Hrabovou, Hrabůvkou, Novou Bělou, Krmelínem a Žabní. V roce 1516 se díky hrabovskému konšelu Jiříkovi dozvídáme, že se v Hrabové nacházelo 25 selských gruntů platících poměrně vysokou daň sedm zlatých a čtyři groše

První polovina 16. století znamenala období rozmachu Hrabové. Byl vybudován nový dřevěný kostel zasvěcený sv. Kateřině Alexandrijské, při němž vznikla samostatná katolická farnost. Rovněž začaly být budovány místo polí výnosné rybníky, v nichž se chovali převážně kapři. V roce 1538 se Hrabová vyvázala z lenního poměru k olomouckému biskupství a stala se pevnou součástí paskovského panství, jež se stalo dědičným vlastnictvím rodu Pernštejnů. Následně se v době předbělohorské v držení Hrabové ještě vystřídali

Jaroslav ml. ze Šelmberka, Čelové z Čechovic, Ondřej Dudič z Hořehovice, Syrakovští z Pěrkova, Kateřina Onšíková z Bělkovic či Cedlarové z Hofu.

V závěru 16. století působili v Hrabové kazatelé jednoty bratrské, kteří vyvolali nesmířlivou reakci u olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského, jenž se zasadil o to, aby majitel paskovského panství Ctibor Syrakovský z Pěrkova dále netrpěl na hrabovských gruntech heretické kazatele. V roce 1615 zase nechala nekatolická držitelka paskovského panství Kateřina Onšíková z Bělkovic zavřít hrabovskému katolickému faráři Vojtěchovi kostel a bránila poddaným, aby mu odváděli povinné církevní desátky. Po definitivní porážce stavovského povstání na Moravě počátkem roku 1622 připadlo paskovské panství včetně Hrabové zbožnému katolíkovi Václavu Bruntálskému z Vrbna.

Těžké období třicetileté války dopadlo i na obyvatele Hrabové, kteří museli odvádět finance a proviant švédským vojákům. Jejich jízdní oddíl o síle 30 mužů dokonce v červnu roku 1648 zpusťošil hrabovské fojtství a hospodářský dvůr. Při zjišťování stavu poddaných v rámci tzv. první lánové vizitace z poloviny padesátých let 17. století bylo v Hrabové zjištěno 24 selských gruntů a pět domů bez polností, při její revizi v rámci tzv. druhé lánové vizitace v srpnu roku 1676 pak 24 selských gruntů a šest domů bez polností. Urbář paskovského panství z roku 1699 nám poskytuje další zajímavé informace o životě Hrabovanů na přelomu 17. a 18. století. Ve vsi se nacházel fojt, svobodný sedlák a dalších 24 selských gruntů (sedláci), 11 domů bez polností (chalupníci) a společná obecní chalupa, jež právě sloužila jako kovárna. Vrchnostenský dvůr obhospodařoval 63 hektarů polností; rybníky byly čtyři roky napuštěny vodou a další dva roky sloužily jako pole. Pouze velké panské rybníky Bezdřák, Šídlovec, Starý Krašický a Šajar byly obvykle napuštěny vodou pět let.

Po rodu Bruntálských z Vrbna drželi Hrabovou od roku 1690 Oppersdorfové, Filip Ignác von Hoch, Rebentischové, Pamesbergerové von Kettenburg, Mitrovští z Nemyšle a Saint Genois d'Anneaucourt. V polovině 18. století byli na základě údajů v tzv. tereziánském katastru zdejší sedláci povinni robotovat na panském tři dny v týdnu s potahem o dvou koních. Zahradníci a chalupníci robotovali pouze dva dny v týdnu bez potahu. V letech 1780–1781 došlo ke zřízení hrabovské lokálie (lokální kaplanství) a výstavbě nové fary sloužící zároveň jako budova školy, která byla roku 1833 zvýšena o jedno patro.

Revoluce z let 1848–1849 znamenala zrušení poddanství, konec paskovské vrchnostenské správy a nastolení nové hrabovské obecní samosprávy v čele s voleným starostou, obecním představenstvem (rada) a obecním výborem (zastupitelstvo). V druhé polovině 19. století se Hrabová stala z typické zemědělské venkovské obce vsí příměstskou, značná část obyvatel se nově věnovala těžkému průmyslu. Přelom 19. a 20. století se díky osobnostem starosty Ludvíka Staňka a nadučitele obecné školy Františka Bartoníka nesl ve znamení rozkvětu občanské společnosti. V obci vznikly nové školní budovy,

veřejná knihovna, pošta, četnická stanice a řada nových spolků jako například sbor dobrovolných hasičů (1896), klub českých velocipedistů (1906) či Sokol (1908). Hrabová prošla také složitým správním vývojem, v letech 1850–1903 se jednalo o obec Velkou Hrabovou, v letech 1903–1925 o Hrabovou u Vítkovic, jež byla následně od 23. října 1925 přejmenována na Hrabovou.

Po vypuknutí 1. světové války se musela Hrabová přizpůsobit novým válečným poměrům. V letech 1914–1915 v Hrabové dokonce v budově tzv. nové školy (dnes ÚMOB Hrabová) fungoval pod patronací Červeného kříže a místního sboru dobrovolných hasičů lazaret pro zraněné rakousko-uherské vojáky. V bojích první světové války padlo 43 občanů Hrabové, o vznik nové Československé republiky se zasloužilo 29 hrabovských legionářů, z nichž 20 působil v Rusku, sedm v Itálii a dva ve Francii.

Období první československé republiky přineslo nebývalý rozvoj demokracie, modernizaci obce, školství, kultury a růst životní úrovně obyvatel. V období let 1919–1941 se ve funkci starosty vystřídali Čeněk Žáček, Ludvík Duhan, Antonín Rokůšek, Josef Vojtovič a Karel Balušek, všichni z Československé sociálně demokratické strany dělnické. Období rozvoje obce skončilo 15. března roku 1939, kdy Hrabovou obsadili němečtí vojáci. V průběhu 2. světové války se veškerá veřejná činnost přenesla do Národního souručenství a Hrabová byla k 1. červenci 1941 připojena k Moravské Ostravě. Hrabované trpěli nedostatkem potravin a jiných základních životních potřeb, avšak i během čtyřicátých let 20. století došlo v souvislosti s výstavbou dělnické a úřednické kolonie Šídlovec ke značnému zvýšení počtu obyvatel Hrabové. Následkem 2. světové války byla perzekvována, pronásledována a vězněna řada obyvatel, nacistickým aparátem bylo umučeno 19 občanů, další padli v boji doma i v zahraničí.

Po osvobození Hrabové Rudou armádou dne 1. května roku 1945 se do popředí dostali zástupci Komunistické strany Československa, kteří zcela ovládli místní samosprávu v rámci místních aj. výborů až do roku 1960. Následně se v letech 1960–1971 stala Hrabová součástí městského obvodu Ostrava-Zábřeh, respektive po další změně správního členění Ostravy součástí městského obvodu Ostrava 3. Během komunistické nesvobody v letech 1948–1989 bylo ve vykonstruovaných procesech odsouzeno k vysokým trestům 12 hrabovských občanů a Jan Buchal byl dokonce v procesu s dr. Miladou Horákovou popraven. Po sametové revoluci Národní výbor města Ostravy v rámci decentralizace správy města dne 14. září 1990 rozhodl, že se Hrabová stane od 24. listopadu 1990 jedním z 22 ostravských městských obvodů. K plnému obnovení místní samosprávy došlo na ustavujícím zasedání Zastupitelstva městského obvodu Hrabová 8. prosince 1990. Prvním polistopadovým starostou se stal Ing. Bohumil Rundt a městský obvod začal psát novou éru svých dějin vyznačující se výstavbou průmyslové zóny, likvidační hald či budováním občanské vybavenosti a rodinných domů.

Summary

The publication deals with the history of the Ostrava urban district of Hrabová, which is located at the lower reaches of the Ostravice river in the area of north-eastern Moravia. Hrabová was probably founded as a medium-sized agricultural village before 1247. The first written mention of it can be found in the will of Olomouc Bishop Bruno of Schauenburk dated November 29, 1267, where Hrabová is spoken in connection with the border of the bought estate between the rivers Oder and Ostravice. However, the village was already owned by the Olomouc bishopric.

In the last third of the 13th century and for a part of the 14th century Hrabová belonged to the legal and judicial district of the subject city of the Olomouc bishopric of Moravian Ostrava, to which it provided the necessary economic base. The oldest recorded flood in Hrabová occurred at the end of the 13th century. The stream of the Ostravice River changed after the flood, so that the fields of Hrabová and the forests of the Olomouc bishopric remained on the other side of the river. The treaty of August 2, 1297, concluded between the Bishop of Olomouc Dětrich of Hradec and Teschen-Auschwitz Prince Měšek I. of Teschen, reached an agreement and the land on the other side of the river (Závodí) remained a part of Hrabová and therefore of Moravia.

Other credible reports of Hrabová date back to the second half of the 14th century, when the village was a small separate fief of the Olomouc bishopric in possession of the vassals Vichko and Tomas of Hrabová. Sometime from the end of the 14th century, Hrabová came to an even closer connection with the neighbouring Paskov, which became the centre of the Paskov fief dominated by the Wolfenbergs. It was formed by Paskov and several neighbouring villages. The first evidence of the Hrabová manorial farmyard (farmhouse) and mill comes from September 12, 1499, when Bishop of Olomouc Stanislav I. Thurzo confirmed the supreme right to Paskov fief with Paskov, Hrabová, Hrabůvka, Nová Bělá, Krmelín a Žabeň to Beneš of Montenegro. In 1516, thanks to Jiřík, councillor of Hrabová, we learn that there were 25 village grounds in Hrabová paying relatively high taxes of seven gold and four groschens.

The first half of the 16th century was a period of expansion in Hrabová. There was built a new wooden church dedicated to St. Catherine of Alexandria, where a separate Catholic parish was established. Lucrative ponds instead of fields also started to be built, where predominantly carps were bred. In 1538, Hrabová released from the feudal obligation of the Olomouc bishopric and became a solid part of the Paskov manor, which became a hereditary property of the Pernstein family. Subsequently, Jaroslav Jr. from Šelmberk, the Čelos from

Čechovice, Ondřej Dudič from Hořehovice, the Syrakovskýs from Pěrkov, Kateřina Onšíková from Bělkovice, the Cedlars from Hof replaced in possession of Hrabová before the year 1620.

Preachers of the Unity of the Brethren had a stint at the end of the 16th century, they caused an inconceivable reaction at the bishop of Olomouc Stanislav II. Pavlovský. He insisted that the owner of the Paskov manor, Ctibor Syrakovský of Pěrkov, did not put up with the heretical preachers on the grounds of Hrabová anymore. In 1615, the non-Catholic holder of the Paskov manor, Kateřina Onšíková from Bělkovice, let the church close for Vojtěch, the Catholic priest in Hrabová. She prevented the subjects from paying obligatory church tithes. After the definitive defeat of the Bohemian Revolt in Moravia at the beginning of 1622 the Paskov manor, including Hrabová, went to a pious Catholic Václav Bruntálský from Vrbno. The heavy period of the Thirty Years' War also affected the inhabitants of Hrabová, who had to pay the finances and proviant to Swedish soldiers. Their cavalry section of 30 men even devastated the vogtland of Hrabová and the farmyard. When surveying the status of subjects in the so-called first vast field visitation from the middle of the fifties of the 17th century, in Hrabová were found 24 village grounds and five houses without fields. There were found 24 village grounds and six houses without fields during its revision under the so-called second vast field visitation in August 1676. The urbarium of the Paskov manor from 1699 provides us with other interesting information about the life of the inhabitants in Hrabová at the turn of the 17th and 18th centuries. In the village, there were a vogt, a free farmer and another 24 village grounds (farmers), 11 houses without fields (cottagers) and a communal cottage that served as a smithy. The manorial court farmed 63 hectares of land, the ponds were filled with water for four years, and served for two more years as fields. Only the great manorial ponds Bezďák, Šídlovec, Starý Krašický and Šajar were usually filled with water for five years.

After the Bruntalers of Vrbno, Hrabová was held by the Oppersdorf from 1690, Filip Ignác von Hoch, the Rebentischs, the Pamesbergs von Kettenburg, Mitrovskýs from Nemyšl a Saint Genois d'Anneaucourt. In the middle of the 18th century, on the basis of data in the so-called thesian cadastre, the local farmers were obliged to perform corvée with a cart of two horses for three days a week. Gardeners and farmers performed corvée without a cart for only two days a week. In the years 1780–1781, a local chaplaincy was established. A new parish office was built as well, it was also used as a school building, which was made one storey higher in 1833. The revolution of 1848–1849 meant the abolition of servitude, the end of the Paskov municipal administration, and the establishment of a new local self-government in Hrabová. The village was headed by an elected mayor, by a municipal council and a municipal board. In the second half of the 19th century Hrabová became from a typical agricultural

rural village a suburban village, a significant part of the population newly devoted to heavy industry.

The turn of the 19th and 20th centuries, thanks to personalities of the mayor Ludvík Staňek and the headteacher of the primary school František Bartoník, was marked by the boom of civil society.

Hrabová also underwent a complicated administrative development, in the years 1850–1903 it was a village Velká Hrabová, in the years 1903–1925 Hrabová by Vítkovice, which was subsequently renamed to Hrabová from 23 October 1925.

After the outbreak of the World War I, Hrabová had to adapt to the new war conditions.

Even a military hospital for wounded Austro-Hungarian soldiers ran in the building of the so-called new school (now Hrabová city district office) under the patronage of the Red Cross and the local brigade of volunteer firemen in Hrabová in the years 1914–1915. In the battles of the First World War 43 Hrabová citizens were killed, 29 legionaries from Hrabová contributed to establishment of the new Czechoslovak Republic, of which of which 20 were in Russia, seven in Italy and two in France.

The period of the first Czechoslovak Republic brought an unprecedented development of democracy, a modernization of the village, education, culture and growing of living standards of the population.

In the period 1919–1941 Čeněk Žáček, Ludvík Duhan, Antonín Rokůšek, Josef Vojtovič and Karel Balušek replaced in the mayor post, all from the Czechoslovak Social Democratic Party of Workers.

The development period of the village ended on March 15, 1939, when Hrabová was occupied by German soldiers. During the World War II all public activities were transferred to the National Partnership and Hrabová was connected to Moravian Ostrava on 1 July 1941. The citizens of Hrabová suffered from a lack of food and other basic living needs. During the forties of the 20th century, in connection with building of the workers' and clerical colony Šídlovec the number of inhabitants in Hrabová even increased considerably. As a result of the World War II a number of people were persecuted and imprisoned, 19 citizens were tortured by the Nazi apparatus, others died at home and abroad.

After the liberation of Hrabová by the Red Army on 1 May 1945 the representatives of the Communist Party of Czechoslovakia came to the fore, they completely controlled the local self-government within local committees until 1960. Subsequently, in 1960–1971 Hrabová became a part of the Ostrava-Zábřeh district, or after another change of the administrative division of Ostrava a part of Ostrava 3 district. During communist unfreedom in 1948–1989 twelve citizens of Hrabová were sentenced to arrest in concocted proceedings, and Jan ar was even executed in the process with Dr. Milada Horáková. After the Velvet

Revolution the National Council of the City of Ostrava, within the decentralization of the city administration, decided on 14 September 1990 that Hrabová would become one of the 22 districts of Ostrava. A complete resumption of local self-government took place at the constituent session of the council of Hrabová on December 8, 1990. Ing. Bohumil Rundt became the first mayor after the Velvet Revolution, and the city district began to write a new era of its history characterized by construction of an industrial zone, disposal of heaps, building of public facilities and family houses.

Historie obce Hrabová

Dějiny, památky a osobnosti Hrabové od 13. století po současnost

Martin Slepíčka (ed.)

Autorský kolektiv: PhDr. Antonín Barcuch, prof. PhDr. Lumír Dokoupil, CSc., Ing. Jan Dvořák, Mgr. Jan Gromnica, doc. PaedDr. Iva Málková, Ph.D., PhDr. Karel Müller, Mgr. Markéta Orkáčová, Mgr. Petr Přendík, PhDr. Jan Saheb, Ph.D., Mgr. Radomír Sed'a, Mgr. Jan Slepíčka, Mgr. Jiří Slepíčka, Bc. Martin Slepíčka

Editor: Bc. Martin Slepíčka

Úvodní slovo: Igor Trávníček, starosta městského obvodu Hrabová

Překlad resumé do anglického jazyka: Mgr. Sylva Zientková

Jazyková úprava: Mgr. Jiří Slepíčka, Bc. Jaromír Kolářik, Mgr. Markéta Orkáčová, Mgr. Jan Slepíčka

Vydal statutární město Ostrava – městský obvod Hrabová, Bažanova 174/4, 720 00, Ostrava-Hrabová, Česká republika, za finanční podpory statutárního města Ostravy v Ostravě roku 2017 jako svou 3. publikaci

První vydání, náklad: 500 ks, 536 stran

Grafická úprava a tisk: KLEINWÄCHTER holding s.r.o., Čajkovského 1511, 738 01, Frýdek-Místek, Česká republika

ISBN 978-80-906618-6-8

OSTRAVA!!!

Projekt je realizován s finanční podporou statutárního města Ostravy
www.ostrava.cz

*Plavala Hrabová, rodná má dědina
jak slípka divoká, na vodě rybníků.
Zdaleka svítila stříbrná hladina
nad ní se vznášely myšlenky poutníků.*

*Vyschlé jsou rybníky, nezní tu racka smích
do hlíny hnědavé rádlo se zarývá
jen duby staleté šumí dál na hrázích,
v duši mé chvěje se hlubina zářivá.*

Vilém Závada, Hrabovské rybníky, 1955

Kolektivní monografie třinácti autorů se zabývá historií ostravského městského obvodu Hrabová, který se nachází na dolním toku řeky Ostravice v prostoru severovýchodní Moravy. Hrabová byla pravděpodobně založena již někdy před rokem 1247. Nejprve náležela k majetku olomouckého biskupství, od 16. století byla pevnou součástí paskovského panství a v druhé polovině 19. století se stala samostatnou obcí. Po nestálém období 20. století je Hrabová od roku 1990 samosprávným ostravským městským obvodem. Celá publikace komplexně postihuje celou známou hrabovskou historii od nejstarších zmínek o středověké Hrabové až po dobu nejnovější. Nejsou opomenuty ani významné osobnosti, památky a další zajímavosti.

